

Hut. R. L. 109

Ex bibl. Ezech. Spanhemii.

(1623-1810)

4509

in Hist. Polon.

Mc 4180

Mc 4180

6th 1697.

Modan

STANISLAI
LVBIENSKI
EPISCOPI PLOCENSIS
OPERA POSTHVMA,

HISTORICA,
HISTORO-POLITICA,
VARIQVE DISCVRSVS,
EPISTOLÆ, ET ALIQVOT ORATIONES,
Quorum Indicem sequentes post Præfationes Pagina ostendunt,

EDITA
AB EXECVTORIBVS TESTAMENTI.

Vita Auctoris reperitur à paginâ 398. &c.

ANTVERPIÆ,
Apud IOANNEM MEYRSIVM.

M. DC. XLIII.

Cum Gratia & Privilegio.

VHs 001395542

V M posthuma Stanislai Lubie-
nij Episcopi Plocensis opera, Ti-
bi Princeps Illustrissime fraternæ
gloriæ hæredi destinaremus, no-
uo prætereà nomine ea Tibi de-
beri aduertimus; postquàm Te Archiepisco-
pum Gnesnensem, & Regni Primate[m], au-
spicatò renunciatum intelleximus: nimirum
agnouimus, Nestoris Polonici monumenta,
nulli æquiùs quàm publici amplissimi Regni
huius consilij Principi mancipari. Tibi itaque
illa dicamus & sacramus: Tu cultum & ob-
seruantiam nostram benignè amplexus, haud
grauatim ex ijs recognosces, cùm ea quæ ex
antiquitate eruta, hîc ponuntur ob oculos,
tum non exiguum interuallum illius tempo-
ris,

Sarb. in od. ad
eundem.

ris, quo magnum illud pietatis, & prudentiæ regendi populos exemplum, Sigismundus Tertius, miti iuxta ac felici imperio res Polonicas administravit. Etsi quorsum Tibi Annales, quorsum Commentarios euoluere? qui paucis concessam ætatis prærogatiuam adeptus, plus rerum hoc seculo gestarum, feliciusque memoriâ comprehendis, quàm calamo assequi datum: & diuturno negotiorum usu vim humanæ vicissitudinis edoctus, cordatum rerumque notitiâ plenum pro libris pectus, Nos Te, viuidamque Tuam istam senectam, quæ Ægyptijs liber est, pro volumine habemus. In quo supra consummatam prudentiam, natales, vetustam stirpem, & quidquid fortuna maiorum virtuti tribuit, videmus, legimusque: iam pietatem præcipuum humani animi bonum, quâ te velut certissimo quærendæ æternitatis viatico muniuisti: iam religiosam munificentiam, quâ Diuis propylea, sacella, templa collocas, aureoque & argenteo apparatu instruis: iam indefessum laborem quo sacra curas: iam priscum illum candorem, quo veteris & melioris æui mores renouas; iisque in te omnium amorem mirificè accendis. Quem hac quâ plurimas virtutes egregiè adiuuas humanitate

manitate non deuinxisti? quis in Te fidum illum Regi & Reipublicæ animum, eiusque grauitatem; quis summam non suspexit, non adamauit modestiam? quâ præditus visu iuxta & auditu cunctis venerabilis, ita lubricum hoc vitæ iter, inter ambitionis & vitiorum huius seculi abrupta, vacuus periculo peregisti, ut in tam longo ætatis & honorum cursu, nihil in præteritum habeas excusandum, omnia laudanda. Loquuntur id Chelmenfis, Posnanienfis, Vladislauiensis Cathedræ, quæ Tibi, summa licet, statim pro merito prius obtigerunt; seu quia illarum boni interfuit, Te velut per vices eis partiri; seu Tua, ut illarum Præses conceptæ dudum de Te opinionis documenta dares: scilicet ne huc afferres solam sine experimento famam, qui pleno meritorum & gloriæ lumine, in hoc Polonici honoris Solstitio consistere debuisti. Sed Tu occasum potius quàm progredi altius cogitabas; cum humanæ conditionis sortem tecum reputans, supremis tuis consulturus, sepulchrum funeri Tuo in Vladislauensi Basilicâ struxisti: verum aliud de Te Superi statuerant, cum Te ex tumulo, quem cogitatione iam impleueras, ad Principem locum, à fatis, ad dignitatis Primariæ

EPISTOLA DEDICATORIA.

mariae in hoc Regno fastigium reuocarunt. Cæterum Tu, verè postliminio fati ad capef-
sendum eximium honorem processisti; post
tristem nimirum obitum, clarissimi viri fra-
tris Tui, Plocensis Antistitis: si amorem con-
iunctionemque animorum inter vos, si perti-
nacem luctum quo defuncto parentasti æsti-
mamus, non suo tantum, sed simul fato mo-
rientis Tuo, qui sæpè fateris quantum claritu-
dinis, quantum in hac vergente ætate præsidij
illo orbatus amiseris. Superest vt velut gemi-
no funeri Tuo superstes, fati in tam excelso
loco inaccessus, orbatis clientibus solatium,
cunctis magnarum virtutum specimen, diu
præesse, & publicè prodesse valeas. Ita opta-
mus, ita vouemus, & hæc posthuma opera,
nosque ipsos amplitudini Tuæ æternum deuo-
uemus. Varſauiae 21. Septemb. 1642.

Executores Testamenti.

BENE-

BENEVOLO
LECTORI.

HAbuerat in animo, Stanislaus Lubienius Episcopus Plo-
censis Polonicam historiam continuare; quamobrem Ioan-
nis Heideſtini primi post Martinum Cromerum rerum
Polonicarum scriptoris monumenta euoluerat: cætera tam quæ ex
Heideſtiniano volumine perierant, quàm secuti postmodum tempo-
ris res gestas compositurus. Atque utinam tantum virum, vel
temporis ei fuisset, quantum rerum notitiâ valuit: absolutam ha-
tenuſ Polonicam historiam haberemus. Cæterum valetudine, va-
riis & diuturnis morbis labefactatâ, & sub senectam titubante, ac
omni, quod interdum suppetebat otio, Senatorijs & Episcopalibus
curis, quæ inprimis ad Officium suum pertinere existimauit, trans-
misſo, ea solum inter monumenta vitæ functi reperta sunt, quæ olim
iunior in Commentarios redegerat. Hæc nos in unum collecta, ad-
ditis nonnullis discursibus, epistolis, & aliquot ab eo confectis opus-
culis, in lucem publicam damus, exemplo magnorum virorum, quo-
rum non pauci separata à perpetuis historiis bella, alij diuerſa simul
congesta opera prodidère. Quod reliquum est, speramus hæc posthu-
ma à nobis edita monumenta, cum omnibus in quorum manus de-
uenerint, ob rerum anteaçto tempore gestarum, & antiquitatis
notitiam, tum potissimum ei grata futura, qui aliquando in animum
induxerit reliquum Polonicæ historiae contexere: ad quod componen-
dum, hæc nostra magno sibi adiumento fore experietur. Habes amice
Lector causam consilij nostri, nos luculentum eius fructum, gloriae
Diuinae augmentum, deinde tuam in legendo beneuolentiam & fa-
uorem nanciscemur.

† 4

ALIQUOT

ALIQVOT ODÆ IN GRATIAM
STANISLAI LUBIENII
EPISCOPI PLOCENSIS

SCRIPTÆ A
MATTHIA CASIMIRO SARBIEVIO
 SOCIETATIS IESV.

PRÆCEPS, & ipse sibi vix aliquot diebus superstes annus, me commonuit, vt annum pro Tuâ incolumitate Lyricorum meorum Votum exsoluerem VIRGINI CLARO-MONTANÆ. Exsolui illi, exsolui etiam Tibi: quibus vt plurima in dies soluamus, plura adhuc debemus. Illa mihi à puero studiorum præses, Tu iudex, & arbiter, & aliquot iam annos præcipuus hortator atque instigator. Vt Naruiam, vt Bugum, mihi natales, annes carmine celebrarem, sæpius per literas monuisti. Nunc demum monita tua in animum meum diligenter abdita, fideliterque concepta, postliminio velut semina proruperunt. Scripsi aliquid de Bugo Tuo; sed huius carminis viridis neque dum adulta herba est, vt ipse Bugus alluere videatur. Recentem istam Poëseos illecebram humili atque agresti Plonscensi casæ debeo, sicut & Syluilludia, quæ ad numeros Musicos aptari audio: debeo aperto ac benigno cœlo, in quo Sarbieuum natalis mihi pagus Plonscio vnâ propè leucâ dissitum, iacet: sed maxime Tibi debeo, Apollini meo, qui me Viscouij, qui Brocouij, Villarum, Oppidorumque tuorum amœnitate, sæpius refecisti. Diu ipse & benè vale. Varsoviæ ix. Calend. Ianuarij 1637.

A D
DIVAM VIRGINEM
CLARO-MONTANAM
 PRO ILLVSTRISSIMO
STANISLAO LVBIENSKI
 EPISCOPO PLOCENSI
VOTVM.

*Dina Clari gloria verticis,
 Cui dedicatis effigies nitet
 Circum tabellis, & superba
 Thure calent precibusq; templa.
 Paullum reducto MASOVIAM bona
 Dignare vultu, quæ vehit inclytis
 Electra ripis, & refuso
 Naruia luxuriatur anni.
 Latè potentem LVBIENII diu
 Serua Tiaram, seu tibi Plociis
 Affusus aris mille sacros
 Aserit indiget atq; Mystas.
 Seu literato plurimus otio
 Musiq; pallet; seu petit auis
 Amena VISOVI vireta, aut
 Pultopolin, viridemq; BROCVM.
 Serues egenti Nestora Lechia, &
 Inter togatas canitiem sine
 Virere curas; non tepentis,
 Non gelidi graue tempus anni.
 Non siccus illum Sirius, aut madens
 Orion afflet; dumq; tuo pius
 Se ponit in vultu, salubrem
 VIRGO Tui trahat oris auram.*

Sic

*Sic ille sacris pulcher in insulis
 Te sæpè placet; sic ego te nonis
 Redorsus exornem Camanis
 Dum celeris redit Orbis Anni.*

INCLYTÆ LVBIENIORVM NOBILITATI
SACRVM.

*Qvondam reuinctus Palladiâ caput
 Sacrum coronâ, carus Iasoni
 Vates, inexperto Chelydri
 Mortiferi periturus ore.
 Inter Pelasgos Amphycides stetit
 Thyphingq; nondum gurgitis arbitrum
 Iussit per obstanteis procellas
 Fatidicam celerare pinum.
 In transtra fratres Tyndarida ruunt,
 Fluctusq; verrit grandior Hercules:
 Et Mercuri proles Echion
 Thesalicos glomerat rudentes.
 Frater tenaces Eurytus anchoras
 Proramq; seruat, nec Boreæ genus
 Alas reformidans paternas
 Velâ manu reuoluta pandit.
 Omnes parentum nobilium decor,
 Omnes Deorum progenie sati,
 Incognitam Nymphis carinam
 Tandem auido posuere cælo.
 Sic vos (auiti laurea verticis
 Quos fronde prisca cingit imaginum)
 LVBINIDÆ magni nepotes
 Pieriam subiisse mecum.
 Gaudete cymbam, protinus auis
 Sulcanda remis nubila, protinus
 Lunæq; stellarumq; & altis
 Littora sunt subeunda velis.
 Nam qualis Orpheus Argolicam polo
 Fixit carinam; non aliter mea*

Vos

Vos inferet cælo Thalia
 Pectine non facili canendos.
 Seu bellicosam Martius indolem
 Accendit ardor, signaq; gentibus
 Erepta vicinis reportans
 Arma animis gerit, arma dextris:
 Seu blanda tutis otia ciuibus
 Conclufa Iani limina nuntiant,
 Fascesq; victores clientum
 Grex oleâ viridante cingit.
 Quod si recessus Pierij placent,
 Et non prophanis cognita vatibus
 Cortina, felices labores
 Pegasea venerantur vnda.
 Intaminata quos sapientia
 De fonte promunt signa Lubiniis
 Notata ceris, omne dextro
 Surgit opus genio peractum.
 Saluete clara sidera patriæ,
 Nostroq; vecti per mare barbito
 Cursu fatigatam carinam
 Stellifero sociate mundo.

LAVS BVGI
 IN GRATIAM ILLVSTRISSIMI
 STANISLAI LVBIENSKI
 EPISCOPI PLOCENSIS.

Non me dolo Salmacis alueo;
 Non mista Diuis flumina Persicis;
 Non mersus Etoli Thoantis
 Letiferis Achelous undis.
 Vocat canoro pectine Thracios
 Laxare nervos; ponite murmura
 Cydniq; Pactoliq; & alta
 Tybri pater metuende ripæ.
 Cantabo BVGV, qui neque Syrium
 Latrare circum VISCOVVM sinit,
 Læuosq; defendit vapores
 Quos pluuio vehit Auster anno.

O Buge

O Buge sacris edite fontibus!
 Quæ me Dearum Pieridum tuis
 Haurire de conchis liquorem
 Innocua patiatur vnda?
 Quis pressa longo cornua me sinat
 Leuare musco; quis fluidos sinus
 Riñosq; de mento cadenteis
 Suppositâ retinere dextrâ?
 O Buge! terso lucidior vitro
 Te nullus altâ lapsus ab ilice
 Ramus, neque armenti petulci
 Ad niueas properantis vndas.
 Perturbet error, non calido Notus
 Te siccet æstu, non Borealibus
 Demissa tempestas ab oris,
 Sed tepida leue murmur aura.
 Perflet volentem, dum Cererem tamen
 Domas rotarum mole volubili,
 Mæsesq; Visconi feracis
 Vorticibus teris æstuosis.
 Iucundiori Pierias sono
 Mulcebis aures nunc, age, Naruia
 Concorde lapsurus fluente, &
 Masouius refer ista Nymphis.
 Si vera præsens vaticinantibus
 Latens edit [credite posteri]
 Non longa seclorum catena
 Attonito dabit ore vatem.
 Qui plena nostra flumina gloria
 Feret per vrbeis, non humili lyrâ,
 Cantuq; vos olim sonabit,
 Et cytharâ generosiore.

PARS

PARS PRIMA.

B revis Narratio profectionis in Sueciam Sigismundi Tertij Regis Poloniae & Sueciae, dum à morte Ioannis Sueciae Regis parentis sui hereditarium Regnum capefferet.	1
Demotu Ciuili in Polonia libri quatuor.	22
Causae cur Sigismundus Poloniae & Sueciae Rex bellum Moschis intulerit ad Potentissimum Romanorum Imperatorem Matthiam missae.	153
De rebus Silesiacis discursus.	159
Responsio ad Septuaginta rationes quibus ficti nominis Eques dum Serenissimo Regi & Polonis, ne se motibus Hungaricis & Bohemicis immisceant, persuadere conatur, falsis rationibus iura Regni interuere ntitur.	162
Dissertatio de iure Regni Poloniae ad Russicas Moschouiticaeque editiones.	178
Stanislai Zolkieuij Generalis exercituum Regni Poloniae Ducis de bello Turcico Epistola Deliberatoria ab Auctore in Latinum versa.	185
Epistola Narrationem belli Turcici ad Chocimum gesti continens ad Gregorium XV. Summum Pontificem missa.	187
Ferdinando Secundo Romanorum Imperatori de eodem bello relatio.	190
De statuerum Polonicarum ac militari confederatione quae Anno m. dc. xxii. accidit dissertatio & querela.	193
Responsum ad Protestationem quae nomine dignitariorum Officialium & nobilitatis Palatinatum Posnaniensis & Calissiensis contra Statum Spiritualem in lucem prodierat.	202
Amica Parænesis Thomae Zamoscio dum Regni Vice-cancellarius renunciaretur data.	214
Errata Iulij Belli Laureae Austriacae Scriptoris taxata.	225

PARS SECVNDA.

M onita de rectè gerendo Episcopatu.	243
Vitae Episcoporum Plocensium.	309
Vita Pstroconij.	396
Epistolarum Decades tres.	435
Sigismundi III. captâ arce Smolenscenſi Varſauiam reducis nomine Capituli Varſauienſis gratulatoria salutatio.	465
Eiusdem laudatio funebris scripta.	469
In funere eiusdem Sigismundi III. Oratio dicta.	488

CENSURA.

OPERVUM posthumorum Stanislai Lubieniski Episcopi Plocensis Partes duae cum adiunctis Vita Auctoris, & Matthiae de Buzenin, ac Monitis eiusdem de rectè gerendo Episcopatu nihil continent sanae doctrinae aduersum, sed plurima memorabilia & instructiones, quae digna sunt, ut typis commissa, etiam posteris communicentur. Actum Antuerpiae VI. Decemb. M. DC. XLII.

P. Coens S. T. L. Canon. & Scholast.
Antuerpiensis Lib. Censor.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hispaniarum & Indiarum Rex Catholicus, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, &c. Serenissimus Belgarum Princeps diplomate suo sanxit, ne quis Operum Posthumorum Stanislai Lubieniski Episcopi Plocensis Partes duas prater Ioannis Meursij Typographi Antuerpiensis voluntatem, intra nouennium in Belgio excudat, aut alibi terrarum locorumve excusas in has inferioris Germaniae Prouincias inferat, venalesue exponat. Qui secus faxit prater confiscationem exemplarium, triginta florenorum pro singulis libris sic illatis soluendorum poenam multabitur, ut latius patet in litteris datis Bruxellae anno 1643. die 7. Ianuarij.

Signat

Steenhuysse.

STANISLAI LUBIENSKI

EPISCOPI PLOCENIS

OPERVUM POSTHVMORVM

PARS PRIMA.

PROFECTIO IN SVECIAM

SIGISMUNDI III.

REGIS POLONIAE ET SVECIAE,

Dum à morte Ioannis Sueciae Regis parentis sui hereditarium
Regnum capefferet.

VB exitum Anni Millefimi quingentesimi nonagesimi secundi mors Ioannis Regis Sueciae Sigismundo III. Regi Poloniae nunciata, magnoperè eum permouit: nam & patris obitus filio non nisi tristis & acerbus esse potuit, & anceps rerum Sueticarum status noua eum curâ affecit. Stoccholmiae ille Regia Sueciae vrbe VIII. Calend. Decemb. cesserat è vitâ, hærede Regni relicto Sigismundo filio Poloniae Rege; ea hæreditas illi & ex præscripto pactorum, de quibus inter Gustauum Regem & Sueciae Ordines olim conuenerat, debebatur, & nouissimè priusquam vocatus ad Regnum Poloniae finibus Sueciae excederet, ita pater iuri filij cauerat, ut volentibus Suecis, fidemque suam illi vni obstringentibus, Rex futurus Sueciae designaretur. Nec de iure ambigi poterat: sed inerat periculum, ne Carolus Dux Sudermaniae, Regis defuncti frater sibi potius mallet, quam fratris filio Regnum deferri: maximè cum non ignoraret ita Polonicis pactis obstrictum Regem teneri, ut non nisi permittentibus Regni Ordinibus Regno excedere, & in Sueciam Regni capeffendi causâ transmittere posset. Igitur properè missi in Sueciam, qui statum Regni explorarent, dubiosque hominum animos certâ spe maturi eò aduentus Regij confirmarent. In Polonia non usque adeo res tranquille videbantur: nullus quidem tunc ab hoste externo motus, sed ex Comitibus, quæ

Mors Ioannis
Sueciae Regis.

Status tunc
rerum in Po-
lonia.

A

proxi-

proximè acta erant ita discessum fuerat, ut ambigi meritò potuerit, quo animo præcipui Procerum, & inter eos Ioannes Zamofcius Regni Supremus Cancellarius erga Regem esset: videbatur enim is adhuc in eâ hærere opinione, quasi Rex desertâ Poloniâ, Regnoque paterno contentus, occupandæ Reipublicæ Austriacis occasionem (de quo in proximis Comitij non sine indignitate Regis satis ambitiosè, auctore Zamofcio, actum quæsitumque fuit) præbere vellet: ac proinde existimabatur necessariam hanc Regis in Sueciam profectionem, vel impediturus, vel certè arctioribus terminis circumscripturus. Satis quidem in eum casum, si Rex Sueciæ moreretur, de Regiâ in Sueciam profectione, cautum erat in Comitij Coronationis Regiæ: nimirum ut consultis Ordinibus, ad constituendas res illius Regni hæreditarij Regi ire liceret: sed animi hominum, quos sinistra suspiciones occupauerant, pacandi prius erant, antequàm de eâ re in Comitij agi, modusque in Sueciam profectionis, & isthic mansionis statui & definiri posset. Dimissi à Rege Internuntij ad præcipuos Senatores edocendos, quid Rex ab iis fieri in proximis conuentibus postularet. Nemo ferè erat qui non Regi paternum Regnum capeffere cupienti fauendum putaret, nisi quòd alij Regem periculis, incerto adhuc Regni Sueciæ statu, non obijciendum, remque per Legatos potiùs gerendam censerent; alij totum id arbitrio Regis, dummodò dignitati & securitati eius satis conuenienter prospiceretur, permitterent. Mortui paulò antè erant tres magni nominis Senatores, primò quidem Stanislaus Comes Gorcanus Palatinus Posnaniensis, vltima nobilissimæ istius gentis stirps; deinde Martinus Lesnionolski Castellanus Podlachia, non tam loco Senatorio illustris, quàm quòd existimaretur cultiori ingenio cæteris præstare. Idcirco ille lectus fuit, qui ex Sueciâ Regem in Poloniam ad capeffendum Regnum venientem deduceret, eidemque inaugurato, sed adhuc inueni à priuatis esset consiliis: itaque cum gratiâ Regiâ floreret, eaque & reliquis & Regi ipsi grauis esset, postremò aula lubricos fauores expertus cum gratiâ Regiâ excidisset, inglorius deinceps, & parum gratus iis, quos beneficiis affecerat, vitæ ab aula splendore remotæ impatiens, dolore animi contabuisse existimatus est. Hunc secutus Andreas Opalinius Supremus Regni Marefcalcus, ac maioris Poloniæ Præfectus: vir consilio pollens, & qui censorij istius Magistratus seuerâ administratione, plurimum auctoritatis sibi apud omnes, & non minus gratiæ apud Stephanum & Sigismundum Reges parauerat: ita certè tum existimatum est, hunc vltimum fore, nec parem illi successurum, qui ex vsu prisca disciplina eum Magistratum gerere posset. Huic in Marefchalcatu successit Stanislaus Przyreniscius, qui aula Regiæ antè Marefcalcus fuerat: Præfecturam maioris Poloniæ Regis gratiâ adeptus Adamus Sanduogius Czarncouius, Palatinum Posnaniensem Hieronymus Gostomscius.

Deliberatio
de indicendis
Comitij an-
tequam Rex
in Sueciam
proficiscere-
tur.

Mors interim
aliquot Polo-
nia Proceru.

Motus Cosa-
corum in Vo-
liniâ.

Ferè eodem tempore dum de indicendis Comitij agitur, ortus in Voliniâ

Volinia Duce Cosinio Cosacorum motus, duorum Senatorum virtute compressus, nunciabatur: Cosinius is in Palatinatu Podlachia nobili loco natus ad Cosacos transferat, eorumque mox Dux effectus, cum non satis prædæ, quam ex hostico colluuiis illa capere solet, spei ipsius responderet; siue quòd quondam in oppido Constantini Ducis Ostrogia Palatini Kiiouiensis, dum commeatum vi extorquere vellet, malè acceptus fuisset, collecto quinque millium exercitu, in possessiones potissimum Ducis Ostrogia ferro & igne grassabatur. Quare is & suo & Reipublicæ motus periculo, inprimis clientes necessariosque suos ad signa cogit, tum filio Ianusio Palatino Voliniæ dat negotium auctorandi grauioris armaturæ militis: qui in Poloniâ delectu facto, sexcentorum circiter hastatorum patri in subsidium duxit cohortem, id robur totius exercitus fuit. At Cosinius & suarum virium conscius, & præter hos sexcentos in Poloniâ lectos, cæteram ferè rusticanam turbam, ex quâ Ostrogiorum exercitus constabat, imbellem esse gnarus, nihil aduersariorum apparatu territus, Pizcum oppidum munitione circumdat, & sub ipso acie instructâ pugnae facit copiam. Et primò quidem fortuna audaciæ adfuit; moti loco Ostrogiani, maiorque clades accepta fuisset, nisi Ianusius ipse suos in aciem induxisset; nec tulit leuis Cosacus hastatorum Polonorum vim, primoque perrupto agmine, non pugna, sed cædes deinceps fuit; & percommode altiores niues impeditum iter fecerant, ne vagus hostis effugeret, cum è contra Poloni robustioribus equis insidentes faciliùs enterentur. Cæsa Cosacorum tria millia, signa ferè omnia, & viginti sex tormenta bellica campestria recepta; qui super fuerunt, intra munitiones oppidi, ad quod pugnatum fuit, reiecti, ibique clausi, cum nullam reliquam salutis spem haberent, ad preces versi vitam orabant; ipse Cosinius ex oppido progressus, supplex fit Palatino Kiiouienti: qui ut erat mitis vir ingenij, fonti & suprema merito dat veniam, certis conditionibus adiectis; quarum erat præcipua, ne Cosinius deinceps Cosacis se immisceret, neue Dux eorum esset. Quod se facturum iurauit ille; sed ut primùm sui arbitrij factus est, immemor iuramenti, novos motus cære cepit: collectaque Cosacorum manu, iis qui Ostrogia Ducibus suppetias tulerant, ac potissimum Visniouiecio ingressus, iam iterum formidandus videbatur; sed dum incautiùs Circasios ingreditur, temulentus in hospitio à familiaribus Visniouieci, qui eius loci Regius erat Præfectus, vnâ cum nefariorum conatuum sociis (quadringenti circiter erant) occiditur. Hæc mense Martio, Anno Millesimo quingentesimo nonagesimo tertio gesta. Sub finem eiusdem mensis Comitij Varſauiæ ad diem IV. Maij indictis, particulares Palatinatum conuentus peragebantur. Ut paulò superius attigi, plurimi ex euentu proximè præteritorum Comitiorum rem metientes, nouas res circumſpectare videbantur, atque maxime Palatinatus Cracouiensis nobilitas Regi offensa erat: primùm quidem ob delatum Episcopatum Cracouiensem

Cosaci caesi.

Comitia in-
dicta Varſa-
uia pro die
4. Maij 1593.

uiensem Georgio Radiuilio Cardinali, & Episcopo Vilnensi, deinde quod Ianusius Ostrogus à Rege itidem ex Palatinatu Volinię ad Castellatum Cracouiensem promouendus destinabatur. Vtramque promotionem agerrimè tulerant multi, & inter ceteros Zamoscius, eum qui in præteritâ Electione contra Regem pro Austriacis senserat, opimiori Episcopâ ditari haud æquum censebat: præsertim cum antea Rex promississe diceretur, eundem Episcopatum ad Andream Bathorem Cardinalem, pro quo ille nitebatur, se delaturum. Ostrogio ne id quidem imputari poterat, ac si externus esset, cum amplissimas possessiones in territorio Cracouiensi haberet: sed potentia illius & fauor in domum Austriacam in inuidiam vocabantur. Et Conuentus quidem Prosouicensis ut inter discordes, partiumq; fauore imbutos, binis lectis diuersis Nuntijs, quorū postea neutri ad Comitata admissi sunt, transactus. Ceterum Ianusius Ostrogia Dux spolia nuper casorū Cosacorum præseferens, peracto Prosouicensi Cōuentu Cracouiā ingressus, & vexillis ex hoste captis, ad ædem Diui Stanislai, quæ in Rupellâ est, affixis, plurimum ei, quâ flagrare cœperat recens rei gestæ gloriâ, inuidiæ dempsit, effecitque ut æquioribus animis sua promotio acciperetur. Cum iam Comitata instarent, Rex non ignarus passim id in suspicionem vocari, quod cum ille ductâ ex domo Austriacâ coniuge, tam arctâ sanguinis necessitudine familiam eam sibi deuinxisset, hætenus tamen nec à Cæsare, nec à reliquis Austriacis, conditionibus transactionis Bendzinensis satisfieri: Ioannem Zamoscium Grimalium (qui postea Archiepiscopus Leopoliensis fuit) tum Secretarium suum ad Imperatorem Rudolphum misit, eo nomine expositulatum petimūque, ut tandem Cæsar eo metu Rempublicam liberaret, nec de suâ erga Regem & Regnum Poloniae voluntate, cuiquam ambigendi locum relinqueret. Ea autem erant quæ desiderabantur, iuramentum tam Archiducis Maximiliani, quàm Hungariæ ordinum, quo ea de quibus Będzinij transactū fuit, firmari debuerant. Sigillum Imperij tabulis transactionis nondum appositū erat, nec Hispaniarū Rex hætenus eā transactionē, dato diplomate cautionis, ratâ habuerat.

Die Comitij dictâ appetente, pauci Senatores, Nuncij magnâ ex parte discordes, comparuerunt: inani disceptatione multi dies absumpti, dum inter Nuncios disputaretur, cuinam moderandorum dirigendorumque sui Collegij consiliorum partes deferrent: postremò id munus ad Nicolaum Danilouiciū iuuenem adhuc, sed maturo iudicio grauem, & qualis mox futurus esset iam tum demonstrantem, omnium consensu delatum est. Itum deinceps ad expedienda Comititalia negotia, quæ, nomine Regis, Cancellarius tractanda proposuerat, sed profectio Regis in Sueciam,prehendendę Regni illius hæreditarij possessionis causâ, potissimum in disceptationem veniebat, permittendumne Regi esset, ut eò excurreret, præcipui quique, principe eius sententiæ Stanislao Carnouio Archiepiscopo Gnesnensi, suadebant, ne Rex dubijs ad-

Malè habet
Polonos ab
Austriacis non
fieri satis
transactiōni
Bendzinensi.

Idcirco Rex
Nuntium ad
Imperatorem
Rudolphum
Ioannem Za-
moscium
Grimalium
mittit.

Initium Co-
mitiorum.

Sensus ali-
quorum Se-
natorum de
profectione
Regis in Sue-
ciam.

huc Sueciæ rebus periculoso itineri se committeret, omniaque prius quæ ad constituendas res illius Regni pertinerent, per legatos experiretur, quàm ipse præsens magno vtriusque Regni periculo tantum discrimen subiret. E contra Rex ostendebat, nunc quidem isthic pacatas res esse, ceterum si ipse eò ire moraretur, omnia partim aduentus sui desperatione, partim ambitione quorundam perturbatum iri; gratum sibi esse quod ordines Regni Poloniae, & dignitatis & securitatis suæ rationem habeant; ceterum sibi satis perspectum esse præsentē Sueciæ statum, nec quidquam isthic subesse periculi: subditos omnes secundum patris sui mortem in officio esse, & fore, si vicissim ipse maturo ad paternum hæreditariumq; Regnum aduentu, sibi salutem eorum curæ esse ostenderit: se non eo animo proficisci velle, ut interim rem Polonam negligeret, sed ut rationibus vtriusque Regni consuleret: per legatos iusiurandum nec dari, nec ritè peti, nec Regni hæreditarij possessionem adiri posse, in quâ apprehendendâ multa haud dubiò interuenirent, quæ præsentiam Regis poscerent. Denique imposterum quoque prospiciendum, resque illius Regni, & eius absente Rege administrandi gubernandi que, modus præscribendus: in eum euentum pactis Electionis Varlauiensis cautum fuisse, ut consultis Regni Senatoribus, dum id res Sueciæ poscerent, nemo eiusmodi profectioni intercederet, aut eam moraretur. In eam itaque sententiam decretum Comitiale factum, & permissa Regi in Sueciam profectio, dataque & accepta fides, & Regem proximâ æstate rediturum, & ordines Regni eius aduentum ad festum Diui Bartholomæi anni sequentis præstolatos; nisi ad eam diem Rex redisset, tum demum illis licitum fore sibi & Reipublicæ Polonæ aliter consulere. Egrè tulisse Cancellarium supra attigimus, quod præterito Cardinali Bathoreo, Episcopatus Cracouiensis Radiuilo delatus esset: sed priuatam eam offensam priuato consilio composuerunt Senatores, Rege annuente, ut Cardinalis Bathorei rationibus, collatâ ei Abbatîâ Ceruenecensi, consuleretur. Nec de Castellatu Cracouiensi Ostrogio collato quisquam deinceps apertè questus est, tacitâ indignatione plerisque incongruum visum, eum alijs Poloniae proceribus anteferri. Cumque in animis hominum hæret adhuc opinio, fuisse superioribus annis complures, qui cum externis Principibus (maximè, idque non sine causâ, eo nomine suspecta erat domus Austriaca) de prodendâ illis patriâ consilia conferre ausi, eorum ambitionem & irritassent, & fouissent, ne id impunè illis fieret, latâ lege ad Iudicium Supremi Tribunalis Regni, eiusmodi libertatis patriæ licitatores, quos tunc Practicantes appellabant, remissi sunt: neminem tamen eo nomine compellatum aut iudicatum, nedum condemnatum fuisse constat. Mouerant & dissidentes in religione quæstionem, viderantque ut securitati suæ ex præscripto, vel potius promisso Comitiorum Coronationis Regiæ caueretur. Multum

Consentunt
Ordines vt
Rex in Sue-
ciam profi-
ciscatur.

Reliquis Co-
mitiorum
successus.

Ioannes O-
strogus Ca-
stellanus
Cracouiensis.

Agentes cum
externis Prin-
cipibus de
prodendâ illis
patriâ vbi
iudicandi.

Controuersia
mota à dissi-
dentibus in
religione quo-
modo sopita.

Dotis & con-
tradoris Re-
ginae Annae Si-
gismundi III.
primae coniun-
gis cautio.
Anna Maria
Sigismundi
III. filia na-
scitur 23.
Maij 1593.
Legati ad
Comitia à
Rudolpho
Imperatore
missi.

Legati ad
externos
Principes
missi.

ea res, illa quoque, ut saepe alias, Comitia morata est, sed postremo placuit citra religionis mentionem, omnium securitati generali clausula cauere, seueriori edicto promulgato in eos, qui quacumque ex causa tumultus excitarent. Cautum praeterea, ne legati externi absente Rege à quoquam priuatim admitterentur; sed ad Archiepiscopum Gnesnensem, si qui venissent, remitterentur, qui non nisi vocato Senatu legationem eam audire & expedire possit. Turbulentior praeteriti anni Comitiorum exitus, impedimento fuit, quo minus de dotalibus Reginae bonis certi aliquid statui posset; at in istis, volentibus etiam iis, qui per hoc connubium Regis, cum domo Austriacae coniunctionem minus probabant, dotis contradotisque cautiones lege publicae firmatae sunt, ditionesque Regiae, quae deinceps dotali iure Reginae essent, specificatae & assignatae, adnitente maxime Cancellario, ut hac in re Regis voluntati & desiderio satisfaceret. Regina tum in puerperio erat: nam XXIII. Maij, qui fuit Dominicus dies, sub ipsis Comitibus primo partu filiam, cui postea nomen Anna Maria impositum fuit, ediderat. Miserat ad ea Comitia Rudolphus Imperator legatos suos, primo quidem ut dolorem quem Rex morte patris sui Regis Sueciae acceperat, visitato inter Principes officio solaretur; deinde ut expostulationi, quam per Zamoscium Secretarium suum Rex ad Caesarem detulerat, satisfaceret: in quo negotio id erat legatis mandatum, ut dicerent, Maximilianum & Hungaros iuxta praescriptum transactionis Bendzinensis haecenus non iurasse quidem, sed à Caesare quoque eos, ut qui in Caesarea potestate non sint, cogi ad id non posse: sigillo Imperij non nisi in Comitibus Caesarem uti solere, videri tamen eo minus opus esse, cum Bohemiae Regni sigillum appositum sit: nec Hispaniarum Regis eius transactionis confirmationem necessariam existimare: denique Caesarem bonae fide polliceri, nullum inde vel Regi, vel Reipublicae Poloniae periculum obuenturum, cum id omne Caesar non permittendo auertere possit. Haec tum ferè in Comitibus gesta: tributum etiam quo Respublica ad omnem casum paratior esset, scitum: namque & in exitu Comitiorum significatum erat, Tartaros incurfatis finibus praedas inde abegisse, & sub absentia Regis, verendum erat, ne hostes quid noui molirentur. Legationes item ad externos Principes decretae & missae: ad Imperatorem Romanorum, Boianouius Camerae Regiae Aulicus; ad Archiducissam matrem Nicolaus Wolfcki Gladifer Regni, qui nunc est Supremus Regni Marescallus: utrique mandatum, ut de puerperio Reginae Principes eos certiores facerent, eosque ad communionem eiusdem laetitiae inuitarent, ac de Regia in Sueciam profectio cum illis conferrent: ad Tartarum missus Nicodemus Cosacouius, sed is, cum literae publicae fidei (ut moris est) à Tartaro ei non darentur, non obita legatione rediit. Ad Turcarum Imperatorem Amurathem Tertium, Venceslaus Drosinscius Aulicus Regius ablegatus, iussusque sub specie contestandae amicitiae explorare eius

eius Principis animum, quali esset erga Rempublicam, maxime cum eum latere non posset Regis longior à Regno absentia. Iam tunc Turcae de inferendo Hungariae bello consilia agitabant, sensimque eo copias traducebant; in quas cum in itinere Drosinscius incidisset, ingens adiit discrimen: Constantinopoli primo quidem satis humaniter exceptus fuit; ceterum cum, an munera aliqua, quorum Turcae auarissimi sunt attulisset, interrogaretur; illeque nihil praeter amicitiam se ferre, eamque solam nomine Regis Poloniae Turcarum Principi muneris loco delaturum responderet, nec postremo, ut apud Ieratum Bassam (supremus is Viris erat) legationem exponeret, vel Regias literas illi traderet, se adduci pateretur, serò & aegre ad ipsum Sultanum admissus, & legatione rite ex dignitateque Regis & Reipublicae functus est, & rebus ex sententia confectis dimissus fuit. Die IV. Iulij nata nuper filia Regis sacro fonte tincta est, Cardinalis Radiuilius eo munere functus, Regina senior Anna, Regis matertera, infantem ad sacrum lauacrum Christiano ritu ex-

Baptismi
Anna Maria
Poloniae In-
santis pompa.

Sigismundus
Rex Varsoviae
mouet 1593.

Exundatio
Vistulae.

quid eadem
tunc & alias
portenderit.

Stanislaus
Carnouius
Archiepisco-
pus Gnesnensis
Plocie Regi
occurrit, ibidem
alii Senatores.
Ceruensis
Abbatia ri-
uente Abbate,
Andreae Ba-
thoreo Cardi-
nali in pos-
sessionem
datur;

Qui paulo
post in Hun-
garia indignè
perit.

Regis Sigis-
mundi Dan-
tiscum ad-
uentus.

tum tenere non potuerit; at verò deinceps secundâ nauigatione vsus, bis ferè singulis diebus exscensione in littus factâ. In Plocensi ciuitate præstò Regi adfuit Stanislaus Carnouius Archiepiscopus Gnesnensis, qui faustâ comprecatione felicem longinquioris & periculosa profectio- nis successum precabatur: aderant quoque ibi multi eius prouinciæ alij Senatores, & inter eos Albertus Baranovius Episcopus Plocensis, Andreas Bathoreus Cardinalis, Episcopus Varmiensis. In eius gratiam fecerat Rex vt Ceruenscum diuerteret, ad tradendam eius loci Abbatia Cardinali possessionem: quod quidem Rege præsentem factum fuit, multum renitentibus Monachis, superesse adhuc Abbatem clamantibus, & iura liberè eligendi Abbatis appellantibus: sed frustra, nam Germanicus Malaspina Nuncius Apostolicus ostendit, id Summi Pontificis voluntate fieri, ni parerent, præsens illis anathema interminatus. Viuebat adhuc Stanislaus Falzcki Abbas fessus annis, & sui penè impos, nec verbis, sed lachrymis se tuebatur: inuidiosa sanè videbatur hæc sacerdotij, viuo alio, vsurpatio, quod quidem multis alijs non benè cessit. Cardinalis quidem, cum post aliquot annos depositâ Cardinalitiâ purpurâ Regalem appetiisset, Princeps Transyluania renunciat, indignâ & genere & nomine suo cæde extinctus fuit, tristi documento ijs futurus, qui pane Ecclesiæ nutriti, statum, cui ab initio se addixerant, leui ambitionis aurâ afflante temerè deferunt. Sed de eius exitu alio loco & tempore memorabimus. Rex in eo itinere cum Vladislauia ab Hieronymo Rozrazeuio Episcopo loci illius, Torunia à ciuibus Torunensibus & alibi ab alijs honorificè exceptus & lautè habitus esset, postremò Marieburgum deflexit, ibique biduo moratus, terrestri itinere Derfauiam venit: vbi iterum nauibus conscensus, altero die, qui fuit xiv. Augusti, Gedanum ingressus est. Exceptus à ciuibus cum summâ honoris & obsequij testificatione: schaphis minoribus egregiè ornatis, iuuentus Dantiscana obuiam Regi progressa, artis nauticæ in flectendis velis captandisque ventis, celeri huc & illuc transcurso, peritiam ostendebat: naues in portu ipso frequentes, multis non naualibus modò, sed muralibus etiam bellicis tormentis onustæ detonabant: in ponte, ad quem Regia naui appulsura erat, militaria fulgebant explicata signa, sub quibus ciues omnes vestibus armisque decori, nihil horum quæ ad lætitiâ testificandam, Regemque cum splendore excipiendum desiderari poterant, omittebant. Rex à primarijs ex Magistratu salutatus, & per proximum portui forum, ad palatium istuc paratum, à Senatoribus Regni qui præsentem erant deductus est. Erant autem cum Rege præter Hieronymum Rozrazeuium Vladislauensem, & Andreæ Bathoreum Cardinalem Varmiensis Episcopos, Ioannē Tarnouium Regni Vice-Cancellariū, Hieronymus Gostomski Poseniensis, Stanislaus Minski Lanciensis, Ludouicus à Mortang Culmensis, Cema Marieburgensis, & Stanislaus Costca Pomeraniæ Palatini, alijsque non pauci Proceres Poloni & Prutheni. Et primis quidem diebus pacata omnia

omnia erant, certatumque à ciuibus, vt omnibus officijs gratam sibi Regis & Polonorum præsentiam ostenderent; frequentes inuitationes, lautiora conuiuia, hortorumque amantitates exhibebantur. Sparfus erat priuatâ quorundam maleuolentiâ rumor, ac si Rex authoribus Malaspina Nuntio Apostolico & Hieronymo Rozrazeuio Episcopo Vladislauensi, cuius etiam spiritali iurisdictioni Dantiscum subest, templum Parochiale, remotis inde per vim Lutheranis, Catholicis esset restitutus. Creditum id vulgò, nec ipse Magistratus hoc quoque metu, sed vano vacabat: nam et si id Rex iure facere potuisset, cum lite in Iudicio Regio de eo templo motâ, & legitimè decisâ, secundum Episcopi petitionem iudicatum fuisset; tamen non eo tum animo Dantiscum venerat, vt rem eam maiori vi tentandam & peragendam susceperet: ea nihilominus opinio & Magistratum Gedanensem attentiores fecerat, vt in omnem casum, conscriptis etiam in eum vsu aliquot militum cohortibus paratus esset; & populi animos ita exacerbauerat, vt is ad minimum motum arma correpturus videretur. Itaque cum die secundâ Septembris, in ponte, ad quem naues religantur, leue iurgium, inter vnum è peditibus Regijs, & nauiculatorem factum esset, ac ille vndique nautis, & ceterâ multitudine, quæ in ponte illo morari solet, ad opprimendum eum confluentibus, rectâ ad palatium in quo Rex diuersabatur recurreret, isque qui in excubiis erat peditatus opem illi ferret; in ipso penè momento tantus tumultus excitatus est, vt tota ciuitas armata ad forum decurreret: ac in primis ij milites, quos publico stipendio auctoratos Magistratus habuerat, omnes æquè ad vim cædemque faciendam instructi & parati, aream quæ palatio Regio subiecta erat, occuparent: vtrumque aliquot cæsi in ipso foro, Rege penè inspectante; petita sclopetorum globis iaculatorijs eius palatij, in quo Rex diuersabatur, superiores fenestræ: cumque ad sedandum tumultum Stanislaus Krasicki Castellanus Præmissiensis Reginalis aulae Magister cum potestate Marescalci (nam tum Marescalcis absentibus id munus obibat) progressus esset, parum abfuit quin violaretur. Rex ipse è fenestrâ palatij conspectu suo nihil proficiebat, Senatores Poloni, inter strepitum armorum, frequentesque ei aculationes, ægrè ad palatium Regis penetrare poterunt: duabus circiter horis tumultuatum est, donec Consules Gedanenses, serius quàm par erat, accurrerint: ad eorum conspectum & mandatum primò mercenarius miles signa composuit, tum reliqua multitudo sensim dilabi cœpit. Apparebat Regem & Reginam, omnesque qui cum Rege erant grauissimo perfunctos periculo: & si ante noctem (iam enim sol ad occasum vergebat) is tumultus sedatus non fuisset, cædibus & incendijs, non in Polonos modò, sed in ædes etiam Gedanensium opulentiorum, incondita & prædæ auida multitudo grata fuisset. Ij ex Polonis maximum adierunt periculum, qui vel extra mœnia erant, vel in ponte obambulabant; ex iis nonnulli occisi, & submersi; complures, etsi

Falsus rumor
de templo Pa-
rochiali Dan-
tiscano, Lu-
theranis per
Regem adi-
mendo.

Inde tumultus.

etfi penè inermes, manu armatâ, cùm aliud effugium non pateret, salu-
rem sibi pepererunt: Magistratus Gedanensis, quò innocentiam suam
testaretur, excubias eius noctis ad arbitrium Senatorum Regni disposuit:
inter excubitores & aulici Regij familiaresque Senatorum Poloni fue-
runt.

Sequenti die Rex vocato ad se Magistratu Gedanensi, eoque graui-
ter obiurgato, globulos etiam pyxidum, quibus fenestæ illius palatij pe-
titæ erant, ostendit: paucisque exactis diebus, cùm tum demum classis
Suetica ad ostium portus appulisset, cum omnibus qui eum in Sueciam
comitaturi erant, ne quæ inter infensos seditioni occasio daretur, dilata
in aliud tempus, studio an errore ille tumultus excitatus fuerit, inqui-
sitione, ciuitate excessit, & in tuguriis (quæ sub Laternâ portus Dantif-
cani, paucis exceptis, vilia sunt) octo circiter diebus substitit, donec one-
ratis nauibus parata classis esset. Demum die xv. Septembris cùm Rex
& reliqui omnes naues conscendissent, leui flante vento, leuatis ancho-
ris, in quibus ante portum vniuersa Regia classis steterat, vela explicata,
signumque itineri datum: circumsonantibus magno fragore tormento-
rum bellicorum explosionibus, quæ ita ordinata erant, vt naualibus tor-
mentis, ea quæ in arce, seu Laternâ portus Dantiscani exonerabantur,
ad numerum responderent. Dies serena admodum erat, nobisque, qui-
bus incompta adhuc erat maris varietas, lætam & secundam nauiga-
tionem spondentibus, risere nautæ, serenitatem eiusmodi ingentis mox
tempestatis signum esse asserentes: simul apparebant belluæ marinæ,
quæ idem portenderent. Classis vniuersa sexaginta ferè nauibus maiori-
bus constabat, quarum circiter erant quadraginta Sueticæ, quæ non nisi
in puppim virgente vento cursum facere poterant: commodiores reli-
quæ Hollandicæ, qualis ea quæ Rex vehebatur, & reliqui alij, qui secu-
rioris nauigationis causâ soluto nauulo eiusmodi naues conduxerant.
Classi præerat Flamingus Sueciæ Regni Trierarchus, vir Regi semper fi-
dus. Is nauium Magistris præceperat, vt signum quod è puppi nauis Re-
giæ pendeat, obseruarent, nauesque omnes ordinem præscriptum te-
nerent; sed id frustra fuit: nam post occasum solis contrarius ita incu-
bit ventus, vt quamuis demissis velis, tamen retrò classem egerit: &
cum nos longius promouisse arbitraremur, altero die visis à longè mœ-
nium turribus, ad littora Gedani tædiosâ velificatione nos errare con-
speximus. Poterant Hollandicæ naues, quales eæ erant, quæ Rex & nos
vehebamus, superato Heleni promontorio, vltiùs prouehi: sed dum
Sueticas naues operiuntur, & ad imperium Præfecti classis se accom-
modant, ipsæ quoque hære coactæ sunt. Triduo ventis & tempesta-
tibus iactata classis Regia, demum ad Helam iactis anchoris sterit: nos
iactatione & maritimâ aurâ vexati, nauseabundi ocyùs scaphis delati
terram petebamus; seriùs aliquantò Rex quoque & Regina exscendit.
Hela oppidulum est iuris Dantiscani, beneficio Regio sub certo annuo
cenſu

Rex Dantisco
soluit.

contrario
vento retro-
agitur Regia
classis,

& tempestate
iactatur.

Hela oppi-
dum iuris
Dantiscani.

cenſu illis attributum, sterile & arenosum solum, piscatio non incom-
moda: eâ incolæ vitam tolerant; ædificia, vt in plerisque minoribus Po-
loniæ oppidis, humilia. Per aliquot ibi dies classis secundum ventum ex-
pectare coacta: demum cùm is die xxiii. Septembris fauere videretur,
euulsis anchoris, laxatæ velis habenæ; cùm ecce longè maior quàm ea
quæ soluentem è portu Gedanensi classem vexauerat, exorta tempestas,
ita vniuersam classem disiecit, vt diuersi diuersa littora petere coacti fue-
rint, plurimi supremum vitæ fortunarumque discrimen adierint. Regia
nauis itemque ea, quæ Anna Infans Sueciæ, Regis soror vehebatur, duæ
præterea aliæ, quarum altera Tarnouij Vice-Cancellarij Regni, altera
ipsiusmet Admiralij erat, cùm bis portu Elsnabensem (primus is in ipso
scopulorum Sueticiq; littoris aditu Stoccholmiam petentibus se offert)
ingredi niterentur, bis reiectæ ventis, tandem die xxvii. Septembris
sub ortum solis, subsidente vento eundem portum solæ ex vniuersâ clas-
se feliciter ingressæ sunt. Portus is, vt dixi, inter exesas rupes, altioribus in
orbem cinctus scopulis, non arte, sed naturâ tutam vel maximæ classi
præbet stationem: Stoccholmia inde, si quis nauibus prouehi velit, distat
sexdecem milliariis, breuius iter terrestre, naues inter scopulos angu-
stosque anfractus traducendæ, vt per obliquos meatus remulco eas age-
re oporteat. Ferunt consultò obstructis alijs meatibus Sueciæ Reges, ita
hoc iter maritimum accommodasse, ne pluribus vijs ad Regiam urbem
Stoccholmiam, hostili classi pateret aditus: & vt paucioribus excubijs cu-
stodiri, & obseruari portus possit. In eo portu Rex per aliquot dies, quò
reliquæ naues eò conuenirent, substitit; sed maior pars earum ad diuersa
adactæ littora, diutius commodum nauigandi tempus expectare coactæ
fuerunt, pleræque ad portus Danicos delatæ, non modò tutam stationem
habuerunt, verùm etiam homines nostri, iussu Regis Daniæ benignè
excepti tractatique fuerunt; naues etiam quas tempestas conquassauerat
refectæ: sed eæ vix altero demum mense, cùm submersæ crederentur,
Stoccholmiam appulerunt. In portu Elsnabensi dum Rex cæteram clas-
sem præstolatur, venerunt ad eum aliquot Senatores Sueci, commea-
tusque subuectus; inde lento itinere classis Stoccholmiam versus promo-
ta, vt non nisi die x. Octobris ad ipsam urbem ventum fuerit. In eo loco
ad quem Regia nauis appulsura erat, Carolus Dux Regis patruus, cum
Senatoribus Suecis aderat, descendenteque è naui Regem veneratus,
ad arcem cum toto Regio comitatu deduxit.

In Poloniâ tum satis quietæ res erant, nisi quod Cosaci excursionem in
Turcicas ditiones Duce quodam Loboda (tria millia Cosacorum sub
signis is habuisse dicebatur) Mense Decembri factâ, Iurgouiam non
procul à Baallogrodo sub ipsum nundinarum tempus diripuissent, præ-
damque non exiguam inde impunè abduxissent: id verò contra fœdus
factum, ne Turcæ grauius acciperent, & de vltione cogitarent, veren-
dum erat. Loboda is Cæsaris Rudolphi promissis illectus, ad infestan-
dos

Regia nauis
Elsnabum
appellit, cum
paucis alijs,
cæteris tem-
pestate disie-
ctis.

portus Elsn-
bensis qualis;

quantum in-
de distet Stoc-
cholmia &
quali itinere.

naues Polo-
nicæ ad por-
tus Danicos
tempestate
delatæ, quàm
benignè ex-
ceptæ.

Reliquum
Regis Stoc-
cholmiam
iter.

eodem ad-
uentus.

Cosaci Nis-
ouiam Iurgo-
uiam Turcicâ
ciuitatem di-
ripunt Duce
Loboda.

dos Turcarum fines credebatur, Chlopicio quodam Polono Ministro, qui vexillum cum insignijs Imperatoris, literas & pecuniam ad Cosacos detulerat, ac multis præterea præmiorum promissis eos onerauerat, consilia etiam cum Moscho contulisse ferebatur: captus is quidem fuit Cracouiæ, sed parum cautè custoditus in Silesiam postea euaserat. Bellum tum Cæsari cum Turcarum Imperatore erat, siue initia futuri belli: quod ut ad Regnum Poloniae deriuaret, Polonosque vel inuitos in societatem protraheret, hoc, inconsulto & inscio Rege, Cosacorum auctoramento, eorumque ex finibus Regni in Turcicas ditiones excursionibus, efficere Imperator conatus fuit, nullo sanè suo commodo, & magno Reipublicæ Polonæ detrimento: nam commota hæc colluuius & temere ad signa euocata, non facilè deinceps cohiberi & in ordinem redigi potest. Mense

1594. Legatio Cæsarea ad Archiepiscopum Gnesnensem Rege absente.

Imperator Polonos in societatem belli Turcici inuitare parat.

Februuario anni sequentis, Cæsarea legatio, nouo quodam exemplo, Rege absente, ad Archiepiscopum Gnesnensem tamquam Regni Primate missa venit: duo capita eius erant, alterum de prohibendo per fines Regni Tartaris in Hungariam transitu: alterum, cum constituisset Cæsar Legatos mittere, qui de fœdere societateque belli contra Turcas faciendâ, agerent, quærebat quando & quem in locum eos mittere deberet. Literæ & legationis summa ad Regem remissa in Sueciam, Cæsari autem quid esset respondendum, res ad consilium Senatus reiecta, atque eius rei causâ nonnulli Senatores vocati ab Archiepiscopo Varlauiam ad diem XIX. Aprilis conuenerunt. Ex eorum sententiâ responsum Imperatori datum, de societate nouoque in bellum Turcicum fœdere, nihil in vtramque partem Rege absente responderi, ac statui posse, nec locum aut tempus definiri. Tartari si fortè per ditiones Regni transire voluerint, curaturos eos, quibus hoc negotium à Rege & Republicâ demandatum est, ne id fieri permittant: adiectum de Chlopicio, sollicitatis auctoratisque Cæsareo stipendio Cosacis, & in fines Turcicos immissis, ostensumque Cæsarem rem minùs consentaneam pactis fœderibusque, minùs dignam suâ Maiestate ordiri; nam in alieno Regno exercitu conscripto, ex eiusdem finibus rectâ ducere in hostem, & suo arbitrio vetera, quæ Regno Poloniae cum Ottomanicâ domo iurata intercedunt fœdera rumpere, id verò nihil aliud esse, nisi Rempublicam cum tam potenti hoste committere, vel potiùs suum periculum in nos deriuare. Nihil autem indignius Cæsareâ Maiestate videri, quàm ei hominum generi, quod leuissimum est, inniti, Cosacorumque colluuiæ Turcas ab eâ parte quâ potentissimi sunt, expugnari aut labefactari posse credere. Utque Imperatori constaret, quantoperè eo Cosacorum Cæsareo auctoramento Ordines Regni permouerentur, pactisque mutuis id minime consentaneum esse ostenderetur, literæ quoque publico nomine ad Cæsarem datæ: quæ cum ab Archiepiscopo missæ ad Cæsarem essent, ille ita respondit, ut commotorum auctoratorumque suo stipendio Cosacorum culpam omnem in Chlopiciu reiceret: ab eo sibi dictum fuisse

fuisse Cosacos gentem sui iuris esse, nemini parere, neque intra ditiones Regni Poloniae eos cōtineri. In eodem Senatorum Varlauiensi cōuentu, Czauius Turcarū Imperatoris adfuit, Imperatoris literas ad Regē, Ierati Bassæ ad Senatores adferēs, hortabatur ille Regē, & Ordines, ut pristinae amicitiae quam & ipse, & maiores sui, cum Regibus & Regno Poloniae coluerunt memores, in eâ constanter perseverarent, se vicissim idem facturum: bellum in Hungariâ susceptum, & Sinanò Bassæ demandatum iturumque eodem cum exercitu Hamum Tartarorum significabat, qui ne à Cosacis, aliisue impediretur, neue eo absente eius ditiones infestarentur, postulabat: ea summa erat literarum Imperatoris ad Regem, Ierati ad Senatores. De amicitia largè responsum, daturos Regem & Senatum operam, ne in colendâ constanti amicitia, seruandisque pactis cuiquam priores partes concedant: de Cosacis ut hominum vago genere, quique legitima detrectent imperia, nihil promissum, nisi limitaneis Praefectis mandatum iri, ut eos à latrocinio, quo nō magis vicinis quàm Regni ditionibus infesti sunt, quantum fieri possit contineant: de Tartarorum quoque in fines Regni excursionem, damnisque per eos illatis adiuncta querela. Czauius ita dimissus. Ad Regem verò ex eodem Cōuentu & Turcicæ literæ missæ, & nomine totius Senatus petium, ut cum tot periculis Regnum Poloniae obnoxium sit, vicinus in Hungariâ paries bello graui & periculoso ardeat, Tartarus Regno immineat, Cosaci tumultuentur, & ad vexillum externi Principis pessimo & seditiosissimo quoque euocato, & externas prouincias infestent, & Regni ditionibus graues sint, Respublica verò Rege & capite suo careat, redditum suum maturare velit. Rex cum demum Stockholmiam Mense Octobri anni præsentis appulisset, quietas quidem illic res reperit: nemo erat qui primo aspectu, non felicem Regni capeffendi successum speraret; ceterum mox apparuit aliquid aliud in multorum pectoribus hæere, tacitisque cogitationibus agitari, quàm ut Regem, Regisque hæreditarium imperium, Sueci sponte suscepturi essent, principio à Carolo patruo Regis factò. Is viuo etiam Rege Ioanne agrè tulisse fertur, mite illius imperium, sapiusque consilia agitasse, de eo remouendo: verum Ioannes ad omnes Caroli machinationes intentus, summam Imperij ipse per se obibat; ac populum quidem diuturnitate regnandi, satisque accuratâ administratione iustitiæ sibi diuinctum tenebat, Caroloque authore si qui ex potentioribus, rebus nouis studere vellent, facilè eos in officio retinebat, ita ut ne Carolus quidem, quamuis ad omnes intentus occasiones, se commouere posset: cum autem animaduerneret, se vitâ functo non quieturos eos, qui se viuo res nouas moliri studebant; magnoperè optauerat, ut dum adhuc in viuis esset, filio pacatam Regni possessionem traderet. Eo animo Reualiam ad se superioribus annis euocatum, secum in Sueciam abducere volebat; sed cum comperisset, filium, si inconsultis Poloniae ordinibus Regno

Sub idem tempus Turcarum Imperatoris in Polonia nuntius.

Responsum nomine Senatûs nuntius Turcico.

Sub aduentu Regis in Sueciam res pacata erant.

Carolus Regis patruus causa difficultatum quæ Regi Sigismundo Sueciae Regnum aduentu obiecta fuere.

Reualia ciuitas in Liouonia.

excederet, de eo penitus amittendo in discrimen venturum, tum quidem agrè illum ab se dimisit, promittentem simulacres Polonicas constituisset (& iam fama erat Turcarum Imperatorem ad bellum contra Polonos suscipiendum accingi, ac de maiori etiam arte quorundam apparatu, quam in re ipsa erat, spargebatur consultò tunc rumor) volentibus & permittentibus Regni ordinibus se in Sueciam traiecturum. Vt tamen fauorem Sueciæ Procerum Sigismundus Rex sibi conciliaret, obtinuerat à patre Reualia, vt Senatores quosdam Suecos, res novas moliri compertos & conuictos, & idcirco capitali supplicio ob læsam Maiestatem Principis afficiendos, venià in gratiam filij reis datà, dimitteret; denunciante quidem tum patre, malo filij sui eos victuros, negotiumque, si quid sibi humanitatis euenisset, illi grande facessituros. Diuersa horum à Carolo erant studia, nam isti vniuersam Gustauicam stirpem vel à regimine amouere, vel arctioribus regnandi legibus circumscribere volebant: vtraque factio populi studia fauoresque ambibat, hi libertatis ostentatione, Carolus religionis prætextu, nam Regem Catholicum grauem fore iis qui alterius essent religionis, vique & inquisitione Hispanicà religionem Romanam, eiectionis Lutheranis Ministris, propagaturum ostendebat. Erat in oculis & odio omnium Germanicus Malaspina, Episcopus Sancti Seueri, Nuntius Apostolicus, quem homines ij qui nusquam aliàs vel Episcopum, tantò minùs Legatum Romà missum viderant, suspicabantur omnia arbitrio suo acturum: & ille feruidior quàm in Regno Hæretico fortassis conueniebat, palàm præferre, quid fieri desideraret: sæpiùs ad Regem commeare, consilijs publicis quia præsens non poterat, apud eos Italos, qui Stoccholmiæ erant, incautiùs obloqui, quæ illi secreti sermonis impatientes, mox etiam de suo aliquid adijcentes, euulgabant. Accesserunt necessariae quidem, sed eadē acres ac vehementes Regij Concionatoris Ecclesiasticæ conciones, quibus ille præsentē Rege, & aulâ Regiâ in maiori arcis sacello, linguâ Germanicâ, quæ ferè omnibus Suecis familiaris est, Hæreticorum dogmata exagitabat: cui è contra quidam Schipperus Minister Lutheranorum primarius Ciuitatis Ecclesiastes, è suggestu Parochialis Ecclesiæ responderebat: eoque res venerat, vt cum Schipperus modestiæ terminos egrederetur, nominatimque Regium Concionatorem conuictis proscinderet, suggestu & concionis faciendæ potestate interdictum ei fuerit. Et ne quid deesset ad irritandos populi animos res penè ad iustum tumultum deuenerat ex tali occasione. Mortuus erat quidam Bransuicus Louiciensis ciuis, qui priuati negotij causâ ex Poloniâ ad Regem venerat; eius funus publicè deferri placuit ad Ecclesiam Monasterij, quod quondam Franciscanorum fuit, in Insulâ Ciuitati contiguâ siti: id verò agrè ferre Sueci, passim fremere, Catholicas Cæremonias palàm exerceri. Et tum quidem res intra fremitum & mussitationem stetit, sed paulò post, cum Musicus quidam Regis, quem vulgariter Souca appellabant,

Stirpis Gustauicæ in Sueciâ Regni.

principia Suetici odij in Regem Sigismundum.

Nuntij Apostolici incantus feruor.

acres conciones.

que occasio tumultus.

labant, cultelli ictu à Sueco noctu traiectus esset, parique & ferè maiori pompâ ad eandem Ecclesiam deferretur: Minister Lutheranus qui eandem Ecclesiam curabat, quò Catholicū Sacerdotem, qui funebrem concionem facturus erat, ad suggestum non admitteret, in eo se incluse- rat, foresque pulsanti duriùs responderat: quamobrem admotâ securi auulsæ fores, Minister inde eiectionis; qui fremens frendensque extra templum egressus vim sibi & Ecclesiæ fieri cum inclamaret, tanta mox orta est seditio, tantusque populi concursus factus, vt nisi ducenti circiter Regij pedites, qui presidio curantibus hoc funus aderant, occupato ponte, quo Insula Ecclesiæ illius reliquæ ciuitati iuncta est, primum impetum arcuissent, ac mox etiam Marescalcus Regni Sueciæ ad sedandum tumultum accurrisset, id funus multis funestum fuisset. Harum rerum gnarus Carolus, per suos emissarios vniuersum Regnum vano timore impleuerat, monueratque vt ita ad futuram Regis inaugurationem se pararent, ne inuiti patrijs iuribus libertatibusque spoliari, & quod caput est, ad eiurandam religionem cogi possint. Suaferat Regi Tarnouius Regni Vicecancellarius, ne & paterni funeris curationem, & suam inaugurationem differret: fore enim id, quod postea euenit, suspicabatur, vt & inter diuersarum nationum diuersorumque non modò morum, linguæ, sed & religionis populos aliquid dissidij oriretur; & ij qui Regem vel non admittere, vel circumscribere nouis legibus volebant, maiorem & Regem inuidiâ onerandi, & eorum quæ destinauerant efficiendorum occasionem haberent, Regique omnia deinceps difficiliora essent: sed id consilium neglectum, & non nisi exacerbatis iam animis, serò admodum primis Februarij mensis (qui quintus erat à Regio in Sueciam aduentu) diebus, & sepulturæ defuncti Regis, & inaugurationi Regiæ tempus designatum. Quod vt appetiit, ingens numerus (quadringenti censebantur) Ministrorum Stoccholmiam conuenit: deducebant ij Regium funus eo ordine, qui à Catholicis usurpari solet, cereos funales, sed non accensos manibus ferentes: ita Stoccholmiâ Vpsaliam itum. Hæc vrbs quondam Ecclesiâ Metropolitanâ & Archiepiscopo insignis, primaria totius Sueciæ erat, sed nunc in eâ nihil veteris splendoris, nisi nobilis Basilica, & paulò in editiori loco arx siue Regium palatium, à proximè defuncto Rege Sueciæ, egregijs & splendidis ædificijs auctum, ac præterea domus Archiepiscopalis visitur; cætera humilia, casæ potiùs quàm domus. Ad curandum Regium funus præter Regem & Reginam, ac Annam infantem Sueciæ Regis sororem, Ioannem ex posteriori defuncti Regis matrimonio, Regis item fratrem, puerum admodum vix quintum annum agentem, Ducem Carolum cum vxore, aderant defunctorum Regum Gustauici & Ioannis Reginæ vxores, Dux Saxonix Regis consobrinus, qui omnes Regij sanguinis Regiæ mensæ affidebant. Conuenerant & Senatores & lecti è populo, penes quos hic summa potestas: nam & auus Regius Gustauus, cum pulso Tyranno,

Consilium Ioannis Tarnouij, quo secuta deinceps difficultates, euitari poterant.

pompa funeris Ioannis Sueciæ Regis.

Vpsalia Sueciæ ciuitas.

In Sueciâ penes populū summa potestas.

Auus Regis Sigismundi Gustavi Danos & Tyrannum e Suecia eiecit.

nouo exemplo Sueci postulant, ut Regi conditiones prescribantur, quibus Regni suscipiat.

compellendis Senatoribus Suecis & populo, effecerat Rex res suas meliores.

ac Danis eiectis Regium decus domui suae assereret, populari fauore id consecutus fuit, & qui deinceps post eum regnarunt, plus populo, quam nobilitati & fidere & inniti videbantur. Effecerat suis criminationibus Carolus, ut populus omnia sinistra de Rege suspicaretur; tunc quoque Vpsaliae blandè Ministros (ij popularium consiliorum rectores moderatoresque erant) appellando, ita ad suam voluntatem pellexerat popularem illum statum, ut vni soli fidem haberent, ad nutumque eius parati essent. Ita simulac defuncti Regis corpus tumultu illatum est, cum hoc vnum superesset, ut Rex Regio diademate insignitus fide à subditis accepta, Regni iura ac munia capesseret, nouo & in Suecia inusitato more, auctore Carolo obstiterunt Ordines, ne prius id fieret, antequam Rex pactis certis constitutis, fidem suam se illa obseruaturum Ordinibus Regni obstrinxisset. E contra ostendebat Rex nihil nouis pactis opus esse, cum & successionis iure Regnum sibi paternum debeatur, & iam dudum praescriptum constitutumque sit, quibus finibus Regia in Suecia potestas contineatur. Nemo tum erat qui Regis consilia moderaretur, rationesque eorum proponendorum tractaret, aut fideliter Regi suppeditaret: intimi quique è Suecis Regem deseruerant; nemo erat qui cum Senatoribus vel populo Regis nomine ageret. Aberat & Tarnouius, valetudine impeditus quod minus cum Rege simul Stoccholmià Vpsaliam proficisceretur; is ut intellexit, in eo statu rem esse, nondum satis curato morbo properè Vpsaliam contendit; eò simulac venit, quantum homini externo foris licebat, notos ignotosque compellendo facillè deprehendit non tam ea quae à Rege postulabantur, quam ambitionem Caroli rebus Regiis obesse: ab eo constabat metu & minis deterritos eos qui vel minimam significationem suae erga Regem propensionis ostendissent, ne Regi praestò essent, ne consilij copiam facerent, sollicitatos Delegatos populi, & in suam sententiam, confectis in Regem criminationibus, pertractos. Igitur Regi auctor fuit, ut ipse quoque Senatores, quorum plerique vitam, ceteri fortunas suas illi debebant, lenibus promissis permulceret, & nonnihil de iure Regio, se subditorum suorum causam decessurum ostenderet: denique eo metu quem Carolus consultò augebat, quasi Rex religionis negotium nimis acriter vsurus esset, omnes liberaret; cum Delegatis etiam populi ipse per se ageret, eosque, ut moris in Suecia est, ipse alloqueretur. Quod posteaquam factum est, iam in meliori statu res Regia esse coeperat: sed Carolus omnem transactionem suae cupiditati inimicam ratus, fretus potentiam clientum suorum, cum neminem suis destinatis aduersari ausurum crederet, die, quae summa consiliorum explicari, & ea quae in disceptationem vocabantur, conciliari debebant, stipatus vniuersis Proceribus, & milite, quem in eum finem secum adduxerat, eo animo in arcem venire decreuit, ut non modò de iis, quae praeter fas & aequum eo auctore à Rege postulabantur, non decederet, verum etiam contentione aliquam factam vel cædis initium faceret,

vel

vel Regem in ordinem redigeret. Non latuit id Tarnouium. Igitur re cū Rege communicatâ Albertu Lascum Palatinum Siradiensem (venerat is nuper ex Liunia priuato nomine & sine villo comitatu ad Regem) aduocat. Pereundū, inquit, nobis est omnibus, nisi fraudem virtute praueuiamus, Carolus & Regi, & nobis, vel cædem, vel tetrū carcerem machinatur; paratior est quam nos, & in suo nido audacior; sed non desunt rationes, ut vel saluam dignitate, nec inulti moriamur, vel certè nos & Regem nostrum ab omni dedecore summam cum nostri nominis gloriam vindicemus. Collatis deinde consilijs placuit, ut in crastinum (dies xxvi. Februarij futura erat) omnes Poloni (vltra quadringetos Hungaros pedites qui in arce excubabant) quotquot arma ferre poterant summo mane in arce essent: honoratiores Tarnouium, & interiora Regij palatij obseruarent, reliqui cum peditatu Hungarico in aream arcis ad nutum Lasci praestò essent, eaque res quam secretissimè ageretur, ne vllum signum noui apparatus deprehendi possit. Carolus, ut constituerat arcem ingressus, deductibus eum omnibus Regni Proceribus, cum omnes qui longo ordine eum precedebant, quique; latus illius cingebat patenti portam admissi essent, milites omnes sclopetarij (ad duo millia erant) qui ponè sequebantur, cum arcem item ingredi vellent, mandato Lasci exclusi; portaque; clausa, & iusto firmata praesidio, admotis etiam maioribus bellicis tormentis, ut si Caroliani vim intentarent, facillè arceri possent. Ignarus earum, quae à tergo sine villo tumultu fiebant, rerum Carolus, iam Regium palatium ingressus, primò quidem insolitâ, & in aream, & in gradibus ac in ipso atrio palatij Polonorum frequentiam animaduertens, aliquantisper haesit: sed cum mox nunciatum illi esset, arcis aditu milites suos esse exclusos, portaque; arcis firmo teneri praesidio, tum demum suam fraude se circumuentum agnoscens, pallere trepidareque, mox Tarnouium interrogat, ecquid rei esset, cur sui exclusi, & ipse armatis septus? An nos, inquit Tarnouius, tua destinata, & quo consilio armatis septus arcem ingredi volueris latere putas? tenentur tuae fraudes, quibus mox Deo innocentiae Regiae vindice tuo capite litabis: simul vnum è praecipuis aggressus, haec, inquit, vestis ingrate, quae ceteris honoratior ornatus incedis, Regio beneficio & liberalitate tuum tegit corpus, eo vos Rex & olim vita donauit, & postea beneficiis suis prouexit, ut nunc capiti illius insidias strueretis? Nihil iam ad iustum tumultum deerat, nisi ut ab vtriusque arma stringerentur; cum Rex qui consilio Tarnouij in remotius Reginae cubiculum, sub ingressum Caroli recesserat, consternatione Reginae, ne orto tumultu aliquid grauius (vterum tunc ferebat) pateretur, motus medium se interponit. Carolo se in potestate Regis esse, & frustra fraudis insimulari asserente, tandem ad mutuum colloquium re deducta, aequioribus, quam initio voluerat, conditionibus, & Regnum Regi eadem hora delatum, & Coronationi dies prima mensis Martij assignata est: fidesque data, ea de quibus tum conuenerat rata vtriusque fore, sancita etiam mu-

B 3

tuarum

Consilia Caroli praueuit Tarnouius.

Egregius Tarnouij animus in tuenda Regia dignitate.

Exorto iam tumultu Rex prohibet ne quid grauius commutatur in Carolum.

qui eo periculo modestior efficitur.

Coronatio
Regia Vpsalia
in Sueciâ per-
acta, irritatis
vtriusque ani-
mis.

cuius rei cau-
sa Suecis tri-
bueunda.

Regia beni-
gnitas Caroli
cupiditati oc-
casione præ-
buit.

Diversus mo-
dus regnandi
in Poloniâ
ac in Sueciâ.

Sueci muta-
tionibus im-
periorum
assueti.

maritimi po-
puli ad sedi-
tionem proni.
Rex gnarus
machinatio-
num Caroli
aliquos Polo-
nie Proceres
ad se evocat.

tuarum iniuriarum vel potius suspicionum obliuione. Mirum fortassis alicui possit videri, tantum tum Polonos pro Rege ausos, vt in mediâ Sueciâ, & longius à portu remoti palam vim intentarent; sed reputantibus quo in periculo tunc & Rex, & ipsi fuerint, haud incredibile videbitur viros fortes quiduis subire voluisse, quàm vt liberi homines sub arbitrium & potestatem tyranni vltro concederent. Ac nescio, si non melius factum fuisset, si tunc Caroli aliorumque proditorum cæde, quæ satis expedita erat, futuris malis & ingentibus bellis occursum fuisset. Coronatio quidem Regia, mæstis suspectisque vtriusque animis, ipsis Calendis Martij, Anni Millefimi quingentesimi nonagesimi quarti, Vpsaliæ peracta; nec lætius erat publicum, quod à Rege in palatio exhibebatur eodem die conuiuium: postremò ita inde discessum fuit, vt satis constaret, inter cognati sanguinis Principes, alterius benignitate, alterius ambitione ingentia excreuisse odia, nec quidquam certi de statu illius Regni, sub discessum, qui mox futurus erat, Regis constitutum. Eius rei culpa, non tam Regi, quàm Suecis ipsis imputari debet; ij enim rerum suarum causâ, vt Regem durioribus conditionibus constrictum tenerent, & Caroli ambitionem fouebant, & quasi in partem secessione factâ, nec ope, nec consilio Regi aderant. Religio prætexebatur, cuius tum specioso titulo clandestinæ machinationes tegebantur, quæ res deinceps & statum illius Regni multis calamitatibus afflixit, & iisdem Senatoribus exitium attulit. Neque sanè negauerim, Regis quoque benignum, ne dicam lentum & remissum animum, occasionem præbuisse, & cupiditati Caroli, & Procerum aduersis erga eum studiis: palam illi tum nobis audientibus dicebant, Regem Ioannem, etsi satis ad omnes casus aduersos instructum paratūque, tamen ita cautè imperio vsum esse, vt quod in prouerbio est, lupum se tenere auribus diceret: filium verò ipsius Sigismundum, adhuc iuuenem, ita freno imperij, Sueciæ Regnum circumagere velle, ac si ea res expedita, & nullius esset negotij, non prehensari ab eo Senatores, non populum blandis alloquijs allici. Sed ille assuetus in Poloniâ, omnia referre ad Senatum, & Magistratum suorum fidei inniti, perinde in Sueciâ quoque existimabat, se & fide & obsequio subditorum suorum vsum. Quæ spes quantoperè eum fefellerit, & tum continuò expertus fuit, & tantò magis postea longo experimento comperit: regni quidem Poloniæ, etsi tot externis vrgeatur periculis, non ita grauem esse administrationem; Suecos mutationibus imperiorum assuetos, faciliè ad res nouas impelli posse, nisi seueriori disciplina coërceantur. Omnes quidem maritimos populos ad seditionem pronos esse, veteres quoque existimarunt, è contra eos qui mediterraneas regiones obtinent, ciuiliores esse solere.

Vpsaliâ Stoccholmiam Rex reuersus, subductis Carolinarum machinationum rationibus, eiusque expensis consilijs, faciliè animaduertit, non Regnum modò, sed se etiam, caputque suum ab illo peti. Itaque suæ

secu-

securitati maturè vt prospiceret, Ioannem Veicherum tunc aulicum suum, nunc Palatinum Culmensensem, rigente adhuc hyeme, necdum solutâ glacie, clauso & nauigationi minimè tunc idoneo mari, terrestri per Daniam, & per fretum Codanum itinere in Poloniam mittit, datis secretis ad eos, quos suâ causâ facturos sciebat omnia, mandatis, quibus explicabat, quo in statu res suæ essent, quidue ab eis fieri cuperet: id autem erat, vt primo vere cum quanto maximo possent comitatu in Sueciam traicerent. Res hæc adeò secretè tractata expeditaque fuit, me vno, quem Tarnouius scribendis Regio nomine literis adhibuerat, conscio, vt non antè Carolus id agi præsentire potuerit, quàm Dantisco Polonos in Sueciam traiekturos naues conscendere nunciatum ei fuisset. Sed interim in Sueciâ nō sine periculo Regiæ res erant; sæpè vt inter suspectos ad tumultum seditionemque res spectabat, dispiciente interim Carolo à longè (neque enim Stoccholmiæ præsens erat) & ad omnes intento occasiones, si quæ eiusmodi se offerre possent, quibus commodè vti ei liceret: credebanturque ab eo submissi & instructi, qui initia dissensionum inter Polonos & Suecos sererent alerentque. Aberat tūc Flemmingus cui Rex merito ipsius maximè fidebat; classem cui præerat in portus Filandicos isthic hyematuram subduxerat, neque citò, quod eæ regiones magis frigoribus obnoxia, serò admodum tepescant, eam explicare poterat. Ex Poloniâ aliquot nobiles viri, famâ tantum Regij periculi moti, cum vixdum mare nauigationi idoneum esset, sponte, nec à Rege acciti in Sueciam traiecerant: inter quos erat Nicolaus Danielouicius, nunc Supremus Regni Thesaurarius, Felix Kryski, qui postea fuit Supremus Regni Cancellarius, Maximilianus Przerembski, ab Hieronymo Rozrazeuio Episcopo Cuiaviensi, iusto comitatu instructus missus, Petrus Choinski; omnes hi tunc erant Regij aulici. Sed ij ad quos Veicherus fuit missus, maioris apparatus in portu Dantiscano speciem præbuerant: Ernestus Veicher Capitaneus Pucensis, pater eius quem in Poloniam missum diximus, quingentos pedites Germanos iussu Regio armauerat; maiorem comitatum duo fratres Andreas & Ioannes Czarnkouij, qui tum nuper hæreditate Gorcanâ aucti inter maiores Poloniæ Proceres eminebant, secum trahebant: Hieronymus quoque Gostomlki Palatinus Posnanienfis, generum suum Adamum Stadnicium cum trecentis armatis expedierat: Stanislaus Bykovski Castellanus Lancienfis è Siardiensi & Lancienfi territorijs florentissimæ equestris iuuentutis lecta roborâ, plura trecentis aduexerat: Stanislaus Warficki tunc Cobrinenfis Capitaneus, deinceps ex Supremo Regni Thesaurario Palatinus Podlachia propè ducentos homines armauerat. Omnium, qui Dantisca naues conscenderant, numerus ad tria millia accedebat: ij felici & prosperâ nauigatione vsi, sub finem demum mensis Iunij Stoccholmiam appulerunt; mox duce Flemmingo Sueciæ Trierarcho, classis quoque Suetica in eodem portu comparuit. Paulò antè Regina partu lætata, filiolum pepererat

Poloni ad
famam Regij
periculi in
Sueciam
transmittunt.

Carolus à Rege invita- tus venire abnu- it.

Filia Regis Catharina in Sueciâ nata, mortua ibide.

Deliberatio Regis cui ad- ministratio rei Sueticae committenda.

Carolus Regni Sueciae Gu- bernator con- stitutus ad- iunctusq; ei socius consi- liorum Sena- tus.

Gubernatio Arcis Sto- cholmensis Erico Brahe commissa, sed Gustavo Bra- he priores partes data.

pererat, ad quam de sacro fonte leuandam Rex Carolus inuitabat; si- mulque ostendebat mutuo congressu opus esse, & ad abolendas suspi- ciones & ad constituendum statum Regni, maximè cum res Poloniae Regem ita reuocarent, ut diutius in Sueciâ morari non posset. Sed Car- olus Regis apparatus, Polonorumque aduentum suspectum habens, & ex conscientia meditatae perfidia sibi timens, ad Regem venire renuit, leui excusatione usus, quod tunc sibi Regis conueniendi tempus minùs idoneum videretur. Nata quoque nuper filiola Regis, cui maturato Ba- ptismo Catharinae nomen inditum fuit, non diu superuixit: cuius cor- pus in Poloniam vectum Regum Basilicae Craconiensis tumulo illatum fuit. Absente Carolo, Rex de summâ rei Sueticae, cui ea sub discessum & absentiam suam committenda esset, deliberabat: per leges Sueticas te- stamentumque Gustavianum ad proximum ex agnatis id munus spe- rare dicebatur. Sed Carolus meritò suspectae fidei erat, quippe iam diu & fratribus non satis æquus; qui ad primum, nempe Ericum Regno exuendum validissimis consilijs antea accurrerat; ad alterum, scilicet Io- annem, tamquam ob nimiam lenitatem demouendum non obscuris mo- litionibus contenderat, & hunc ipsum Sigismundum nouis & iniquis conditionibus ab hæreditate & possessione Regni amouere laborauerat, ac mox ambizioso perfidoque voto frustratus, Regem inter primas cru- dasque adhuc Regni curas malignè deferuerat. Præter Carolum ex fa- miliâ Regiâ Ioannes tantum supererat, Sigismundi Regis frater, & An- na soror, hæc sexu & fæmineis titulis, ille puerilibus annis tantæ moli impar. Ne tamen infestum penitus Carolum absenti sibi, sed obligatum potius deuinctumque redderet Sigismundus, ei gubernandi Regni maxi- mam potestatem assignauit, consiliorum tamen socium, adiutoremque Senatu adiungens, quod leges Regni etiam præsentis Regi iniungunt. Sed hoc ab eo qui Regnum mox inuasurus, & non Sigismundum tantum, verum etiam Ioannem, regnandi iure priori ac potiori ex legibus testa- menti Gustauiani & consensus publici auctoritate instructum depulsu- rus erat, pro iniuriâ acceptum est: scilicet quod non solus absque Sena- tu rerum potiri iussus esset. Eam ob rem postea cauillando relictam sibi potestatem, uti neque honori suo, neque Regni rationibus consenta- neam, interdum tamquam abiiciens, populum se rogare coëgit, ut re- sumeret, sed exclusis Senatoribus, non modò à consilijs, sed paulò post à patriâ, dignitatibus, bonis, alijs etiam vitâ, postquam sibi vires terrore & sæuitiâ circumdedit. Secundum Regni administrationem Carolo commissam, primum Erico Brahe Comiti in Visnigsborg Gubernatio- nem Arcis Stocholmensis commisit Sigismundus, acceptis super eâ prius literis à Senatu, quia alias nullum præcipuum munus Catholicis committere integrum erat. Deinde fratri Erici Gustavo Brahe priores partes gubernationis datae sunt, ut ex literis & sigillo ipsius, quæ in Can- cellariâ seruantur, manifestè constat. Ita rebus Sueticis constitutis, cum

Polo-

Polonicae res celerem Regis reditum postularent, pro die xxv. Iulij om- nibus rebus in naues comportatis & compositis, paululum è portu & statione Stocholmensi classem promouit Rex & lentâ nauigatione, an- tequam Elsinabum perueniretur, aliquot dies insumpti. Feruebat tum mare, insolitis sub tempus æstiuum fluctibus iactatum, ut ne in portu quidem ipso, satis tuta classi statio esset, nauesque sæpius colliderentur: iam frequentia fulmina, bis tacta de caelo naui, quâ Nuncius Apostoli- cus vehebatur, prodigij loco habebatur: erant qui id magicis præstigijs imputarent, nam id genus maleficij isthic frequens esse dicebatur. Hinc omnes ad preces versi, vota que facta Diuinum Numen placauerunt, & secundo adspirante vento die xiv. Augusti sub occasum solis classis ex- pansis velis è portu educta, & patenti commissa mari felici nauigatione intra quadraginta horas, in portu Gedanensi constitit. Exscensione in littus patrium factâ, lati & alacres nostri, vel pericula quibus perfuncti erant, vel ipsiusmet maritimæ nauigationis, cui minimè assueti erant, vi- cta tædia & molestias inter se referebant, gratulabanturque.

25. Iulij. 1594. Rex è Sueciâ mouet.

D E

DE MOTU CIVILI IN POLONIA

Qui Anno 1606. cæptus ad Annum 1608. perduravit.

LIBER PRIMVS.

*Virum Eccle-
siasticum non
debet historias
scribere exem-
plo Sydonij
Apollinaris.*

*cui tamen
auctor secus
faciat.*

*Hor. Od. I.
lib. 2.*

Ibidem.

*Rem quidem
incipiem
aggreditur.*

*ceterum mul-
tis futuram
gratam &
publicè olim
utilem.*

YDONIVS Apollinaris insignis sui temporis Rhetor & Poëta Auiti Imperatoris Occidentalis (sub quo Romani Imperij, Vrbe ipsâ orbis dominâ à Genferico Vandalò anno Christi quadringentesimo quinquagesimo quinto captâ, splendor omnis & maiestas concidit) gener, & postmodum Episcopus Aruerniensis, non pietatis modò, sed doctrinæ etiam gloriâ clarus, rogatus à Leone Euarici Gottorum Regis (qui Tolosæ in Galliâ sedem regni fixerat) Cancellario, viro item docto, vt temporum suorum historiam scriberet, respondisse fertur; id sibi sacerdotij munere fungenti minimè conuenire. Videbat enim vir magni iudicij, si res paulò antè gestas viuentibus ijs, quorum mentio facienda erat, describendas suscepisset, multorum vel inuidiam, vel odium se incursum, eodemque ordinem sacrum, cui adscriptus erat, oneraturum: nempe aliena vitia exprobrare existimantur ij, qui vera narrant, & in scribendâ historiâ ab hoc tramite discedere nolunt. Liceret & mihi domesticum motum qui proximis his annis accidit, & quo Patria nostra internis agitata seditionibus ad exitium penè deducta est, explicare & literis consignare volenti, hâc eadem excusatione uti, si non ijs parere cogerer, quibus iubentibus refragari, aut quidquam negare non possum. Video equidem fore multos qui hoc ipsum institutum meum, redigendi in Commentarios ea quæ proximè apud nos acciderunt, iustâ reprehensione dignum existiment: quòd motum civilem nondum expiatis cruoribus describere aggrediar. Et sanè vel ipse facilè perspicio me satis periculosum munus suscipere, & incessurum per ignes suppositos cineri dolo: nam in tam recenti hominum memoria, & nondum compositis odiis, quibus in mutuam perniciem Proceres nostri exarserunt: ijsque quibus vel laus constantis erga patriam studij, & optimæ voluntatis tribuenda, vel seditionis nota inurenda est, adhuc superstitibus, plena res inuidiæ, aut illorum virtutes, aut horum vitia citra adulationis, aut maleuolentiæ suspicionem commemorare. Sed mihi hoc animo reuoluenti, succurrebat interdum fore nonnullos quibus non ingratus futurus sit qualiscumque labor noster; Patriæ amore,

amore, & eâ animi intentione susceptus, ne res in oculis nostris gesta temporum iniuriâ intercitant, & ne ceteris, qui nobis fato functis recto iudicio nostra æstimaturi sunt, desit notitia temporum, quibus nos viximus: quam nos simplici narratione tradere, quantum in nobis erit, conabimur. Non deerunt, vt spero, vel hâc ipsâ ætate nostrâ aliorum præclari conatus, qui maiore ingenij acumine, rebus æternâ memoriâ dignis commemorandis, industriam suam Patriæ & posteritati comprobent: quorum ego laudi fauere me profiteor, modò ne ij nostrum quoque studium aspernari velint.

*Hec præfatus
orditur nar-
rationem belli
civilis 1604.*

Agebatur annus à Christo nato supra millesimum sexcentesimus quartus, Imperij Sigismundi eius nominis Tertij Regis Poloniæ & Sueciæ, decimus septimus, res in Poloniâ domi satis erant pacatæ, nec ab exteris hostibus maius aliquod periculum imminere videbatur, cum biennio antè, compressa esset virtute Ioannis Zamoscij Supremi Regni Cancellarij, ac exercituum generalis Præfecti, viri ad salutem Patriæ tandem nati, audacia Caroli Sudermani: qui Patruus Sigismundi Regis, non contentus quòd paternum eius Sueciæ regnum, fraude interuertisset, Liunioniam insuper Reipublicæ Poloniæ patrimonium inuaserat: excubias in eadè Liunioniâ contra furtiuos Caroli conatus agente, Ioanne Carolo Chodkieuicio, viro militiæ gnaro, & ob multas res bellicas præclare gestas, exteris etiam Principibus non ignoto. Moschouia grande rerum Aquilonarium momentum, nouis, iisque domesticis agitari incipiebat tempestatibus, fatales mox eius imperij occasus parituris. Valachia & Moldauia, quibus Sarmatia nostra, à Turcarum imperio tamquam quibusdam parietibus secernitur, ex mente & nutu Ioannis Zamoscij, permittentibus Turcis, regebantur. In Hungariâ, cuius potior pars armis Turcicis premebatur, ij qui Rudolpho Imperatori parebant, Duce Stephano Bockaio, nouas res moliri videbantur. Turcarum Imperator, cui veteri instituto mos est pacem vicinorum, & fœdera suis commodis metiri, alijs interim bellis occupatus erat. Tartaris, ne furtiuus excursionibus fines Regni carperent, vel ipsum Ioannis Zamoscij nomen terrori fuit. Hoc rerum statu atque eodem anno, Sigismundus Tertius Poloniæ & Sueciæ Rex, posteaquàm ab obitu Annæ Austriacæ, Caroli Archiducis & Mariæ Bauariæ filia, viduus, septennio cælibem vitam duxisset; animum ad ducendam alteram vxorem, nouumque ineundum matrimonium appulit. Res ea more institutoque maiorum nostrorum, nonnisi consulto & consentiente Senatu, vel suscipi, vel tractari potuit: non solum quòd de eo antiquissimis legibus cautum esset, verum etiam vsu & consuetudine à multis sæculis firmatum, vt Regia conubia, cum à Regis arbitrio, tum ab ordinum Regni consensu dependeant. Neque sanè tum in Poloniâ vllus erat, qui nouo matrimonio orbitati domus Regiæ, quæ vnico tantum filio superstite Vladislao decem annos nato nitebatur, subueniendum non censeret: sed quænam illa esset,

*Et imprimis
quis in Poloniâ
& in vicinis
aliorum
ditionibus re-
rum status.*

Quis in Liunioniâ.

Quis in Moschouia.

Quis in Valachia & Moldauia.

Quis in Hungaria.

Quis in Turcia.

Que pax cum Tartaris.

*Sigismundi
Regis mens de
ineundo ma-
trimonio.*

*Quid seruari
solum in
contrahendo
Regum Polo-
nia matrimo-
nio.*

*Quæ ducenda
Regi coniux,
ambigitur.*

*Sigismundus
Constantiam
Archiducis-
sam Austriae
prioris vxoris
sororem ducere
in vxorem
cogitat.*

*De quo mul-
tò antè cum
Maria Ar-
chiducissa
matre egerat.*

*Rex per nun-
tios, Senatorū
de nouo ma-
trimonio suo
sensum priua-
tim exquirat.
Clemens VIII.
Pontifex
Maximus
matrimonium
Regi cum
Constantia
suadet.*

esset, quæ vt in consortium regni asciscenda, & Regi placeret, & deside-
rijs Ordinum Regni responderet, ambigebatur: maximè posteaquam
is rumor eaque fama percrebuisset, Sigismundum Regem ad Constan-
tiam prioris vxoris sororem germanam animum adiecisse. Venerat in
Poloniam quinque abhinc annis, ad cohonestandas Annæ filia suæ &
Regis prioris vxoris (cuius funus altero à morte anno solemnè pompâ
Cracouiæ curabatur) exequias, Maria Caroli, vt dictum est, Archidu-
cis Austriae vidua, prudens, & non solum præsentium occasionum, ve-
rùm etiam futurorum euentuum, sagax Princeps: hæc cum propè vnū
mensem Niepolomicijs filiali obsequio à Sigismundo Rege coleretur, &
de eius, ac multò magis Vladislai nepotis sui statu sollicita esset, iteran-
di matrimonij mentione factâ, facillè Sigismundo, in cuius pectore erga
defunctam vxorem amor, & heroicarum virtutum eius recordatio, al-
tiores radices fixerat, persuasit; vt suam alteram filiam Constantiam, eo
tempore nondum nubilem se vxorem ducturum, secretâ pollicitatione
sponderet. Et hæc quidem pacta ad finem anni Millefimi quingente-
simi nonagesimi noni, quo item tempore funus defunctæ Reginae Cra-
couiæ curatum fuit, constituta fuisse, ipsi inprimis Archiducissæ comi-
tes, qui complures non obscuri nominis in aulâ eius erant, vulgauerunt,
& Nicolaus Zebrzydowski supremus eo tempore Regni Marescallus,
pro munere officij sui quid Rex cum Archiducissâ socru suâ priuatis ser-
monibus tractaret, ex ipsismet Germanis cognouerat. Quasi tamen ni-
hil Niepolomicijs actum esset, ita inde Archiducissa mater, deducente
eam Rege Sigismundo genero ad fines vsque Silesiæ, discesserat, vt diu
hæsitaret ij, qui Regem hæc suspitione onerare voluerant, vtrum hanc
rem alicui ex Senatu communicarit: falsoque deinceps vulgatum fuerit,
quasi Ioannes Tarnouius Episcopus Posnaniensis, & postea Archiepis-
copus Gnesnensis huius consilij vel particeps esset, vel auctor: neque
quidquam deinceps de hoc matrimonio publicè actum, donec Con-
stantia, quæ eo tempore decimum annum attingebat, adoleceret, apta-
que matrimonio esset. Anno denique Millefimo sexcentesimo quarto
cum Rex secretioribus Internuntijs, Senatores primarios certiores fecis-
set, de suâ ad ineundum nouum matrimonium propensione; adiecisset-
que Clementem Octauum Pontificem Maximum genti Polonæ addi-
tissimum, à se minimè eo nomine appellatum, epistolâ manu suâ scri-
ptâ sibi suadere, ne de vllâ aliâ coniuge, nisi Constantiâ, vxoris prioris
sorore cogitaret: se eum nexu Legum sacrarum, quibus tale coniugium
vetatur, Apostolicâ potestate soluturum. Sed ne quis suspicari posset,
quò animus regius propenderet, addidit Rex, se hæc de re nihil consti-
tuere velle, nisi ex Senatus sententiâ, & præter Constantiam Caroli Ar-
chiducis filiam, Annâ quoque Austriacam Ferdinandi Archiducis Ti-
rolensis filiam, si consensus Imperatoris Rudolphi, supremi eius tutoris
acceserit, non grauâtè ducturum: seque in hoc matrimonio nihil aliud,
nisi

nisi salutem Reipublicæ, & prolis regiae incrementum spectare ostendit.
Hæc tum Rex ad Senatores: neque tamen latere diu potuit, quò animus
eius propenderet; cum ijs, quibus maximè fidebat, non obscuram daret
significationem, sibi Constantiam ceteris reliquis magis cordi esse. In-
ter alios qui Regiæ voluntati obistere conabantur, fuit Ioannes Tarno-
uius Archiepiscopus Gnesnensis, vir magni nominis, & eo tempore sena-
tus Princeps: fuit is antea Regni Vicecancellarius, mox Episcopus Posna-
niensis, deinceps verò Vladislauienfis, & proximè præterito anno Stanis-
lao Carnouio Archiepiscopo Gnesnensi, viro, si sanctitatè vitæ, si erudi-
tionis præstantiam, si animi magnitudinè spectes, priscis illis Apostolicis
Patribus, qui Ecclesiam suis humeris sustentarunt, pari, successor à Rege
datus; quem Rex omnino crediderat suis destinatis nō aduersaturum. Et
certè ea fama percrebuerat, Tarnouium recenti Regis beneficio auctū, si
modò Rex id posceret, non solum ipsius desiderio se accommodaturum;
verum etiam ad deducendam sponsam profecturum: sed nos vidimus li-
teras ad Regem manu Tarnouij scriptas, quarum hæc erat summa; vt cū
plurimis verbis Regi hoc cum prioris vxoris sorore matrimonium dissua-
dere conatus esset ad extremum adijceret, Regē, si in hoc matrimonia-
li consilio, suo arbitrio vti vellet, vel sibi ipsi discrimen, vel regno Poloniæ
exitium allaturum. Et Tarnouius quidem intra paucos adepti Archi-
episcopatus menses, supremo grauatus morbo, magno omnium dolore,
quinquagesimo quarto ætatis suæ anno, ex hac vitâ Louicij Mense Octo-
bri decessit: virum magnum se in omnibus Reipublicæ functionibus præ-
stiterat: iudicio & beneficio Stephani Regis, Referendariatum Regni
iuuenis admodum adeptus erat: eoque per vndecem annos summâ cum
laude gesto, in petitione Vicecancellariatus Petro Tilicio tū Regni magno
Secretario, gratiâ Regis Sigismundi prælatus; in hoc quoque Magistratu,
quem septennio gessit, quantum ingenio & virtute animiq; magnitudi-
ne præstaret, vniuersæ Poloniæ testatum fecit. Vt primū cunctis inno-
tuit, Regem omnes suos conatus eò flectere, vt prioris suæ consortis foro-
ris matrimonio potiretur; variè ea res affecit animos hominum, vulgò re-
putantibus, quasi improspere ex futura essent nuptiæ: nec in Summi
Pontificis potestate esse, vt in tam arcto affinitatis gradu laxa-
ret Diuini interdicti mandatum. Et quanquam Clemens Octauus
Pontifex Maximus, eo nomine minimè à Rege appellatus, vltro id Re-
gi suaderet, minimè tamen dubium erat ab Archiduce socru Regiæ,
eum hoc nomine sollicitatum fuisse. Sed inter omnes qui ne eius-
modi matrimonium iniretur, contenderunt, præcipuus fuit Ioan-
nes Zamoscus Regni Magnus Cancellarius, & Supremus Exer-
cituum Præfectus, cuius eâ tempestate ob eximiam prudentiæ, mul-
to vsu rerum quæsitæ, & eruditionis laudem, & ob præclara in Patriam,
& ipsummet Sigismundum merita, ea fuit auctoritas, tantumque po-
puli vniuersi erga eum studium, vt omnes eius sententiæ assensuri vi-
derentur,

*Quis fuerit
Tarnouius.*

*Quantus vir
Carnouius.*

*Tarnouius
Archiepisco-
pus Gnesnen-
sis dissuadet
Regi cum
Constantia
matrimo-
nium;*

*Qui pauld
post moritur.*

*Quis populi
de Regis ma-
trimonio sen-
sus.*

*Dissuadet hoc
idem matri-
monium Regi
Zamoscus.*

*eius in Polo-
niâ auctori-
tas.*

et merita.

eius ad Sum-
mum Pontifi-
cem epistola.Comitia in-
dicta pro 20.
Ianuar. 1605.Ioan Tarno-
uius Archie-
piscopus Gne-
senfis mori-
tur.Huius matri-
monij inuidia
in Sigismun-
dum Mysco-
uium Regni
Marescalcū,
quasi eius
auctorem in-
cumbit.
Comitiarum
succesus.Comitiarum
irritus euentus.

derentur. Illius certè curâ & solitudine eo interregno, quod mortem Stephani Regis subsecutum est, res Polona stetit; effectumque ne Regē, nisi liberis suffragijs à nobis lectum haberemus: victo acie & capto ad Bycynam Maximiliano Archiduce Austriæ, qui paucorum factione, & Cæsareis opibus, per vim ad Regnum adipiscendum aspirauerat. Itaque ille non clām vt alij, sed apertè Regi professus est, se eiusmodi nuptias probare non posse; ad ipsumque Summum Pontificem Clementem Octauum militari & acriori stylo, scriptas dedit publicè literas; quibus eum vehementiùs obsecrabat, ne eiusmodi matrimonium à Regiâ dignitate, & pietate alienum, & Regno Poloniæ discrimen summum allaturum, Apostolicâ auctoritate ratum haberet. Indicta erant à Rege, ad diem vigesimam Ianuarij Anni Millesimi sexcentissimi quinti Varſauiæ celebranda Comitia, quæ priusquam inchoarentur, cum pro more institutoque Patriæ, conuentus Palatinatum Prouinciales, in quibus Rex per Nuncios suos, quid in futuris Comitij tractandum sit, proponere nobilitati solet, agerentur: nobilitas cæteris omnibus omiſſis, eò potissimum incubuit, idque vt in Comitij Nuncij à se ablegandi, vrgerent, postulauit: ne Rex nouis, si altera prioris coniugis soror ducenda esset, nuptijs se inuolueret, Remque publicam in discrimen adduceret. Ac vt nouarum difficultatum obiectu Regem à proposito dimouerent, mādā runt Nuncijs suis, postularent à Rege, vt conditiones quibus ei regnum delatum, adimpleret. Haud dubio tales consiliorum fontes, ex mente Cancellarij ortum & principium habuerunt, & ille nequaquam eius inuidiæ immunis esse volebat, palamque testabatur, salutem publicam gratiā Regiā sibi potiore esse. Cumque Tarnouius Archiepiscopus Gnesenſis, quem plerique Regijs destinatis fauere crediderant, quarto ante Comitia mensē extinctus esset; omnis nouarum nuptiarum inuidia, in Sigismundum Myscouium Supremū Regni Mareſcalcum, nuper titulis Marchionalibus, beneficio externorum Principum auctum, incubuit. in eumque potissimum cum Cancellarij ipsius, tum eorum qui eius partes sectabantur, hoc est totius ferè nobilitatis, odium ferebatur: & si Comitij interfuiſſet, non procul ab acriori contentione res futura videbatur: sed ille interim morbo pressus, quidquid id futurum erat periculi, feliciter euasit. Comitiarum quidem is fuit succesus, quem perturbato Reipublicæ statu fieri necesse est; certabatur non tantum sententijs, sed & mutuis conuitijs; parumque aberat, quin ad maiorem acrioremque sententiam, inter vtrumque armatos res deueniret: nisi Zamoscius, popularium studiorum prudens moderator, ad pacatiora consilia animos hominum flexisset, continuissetque. Itaque cum nec Rex quidquam eorum quæ ab eo postulabantur, equestri ordini indulgere vellet, & Nuncij terrarum id quod illis demandatum erat, acrius vrgerent: ad extremū re infectā soluta sunt Comitia, in quibus Petro Tylicio Episcopo Vladislauensi, sigillum Regni minus deponente, munus Vice-cancellarij Zamoscio

moscio modicè repugnante, ad Matthiam de Buzenin Pstroconium, Episcopum Præmissiensem, virum pium & eruditum, Regio fauore delatum est. Zamoscius quidem, vt erat illius mos, statim finitis Comitij Varſauiā discessit; quem iussu Pstroconij Matthias Lubienius frater meus consecutus, benigneque ab eo exceptus, non solum hoc ab illo obtinuit, vt diploma Regium, quo Pstroconio munus Vice-Cancellarij demandabatur, sigillo Regni maiori signaret; verum etiam per eundem ea mandata ad Pstroconium daret, quibus se non inimico erga illum esse animo ostendebat: petebat autem, vt Pstroconius consilia, quibus salus Reipublicæ continetur, secum communicaret, sibi certè in animo esse, vt quoad viueret, Regis Sigismundi imperium conseruaturus esset: suaderet vicissim Pstroconius Regi, vt ille desiderijs equestris ordinis pactisque conuentis satisfaceret; vel ab eo nexu, quo Reipublicæ obstrictus est, se liberari, & exsolui in publico conuentu peteret. Cæterum Rex, vt diximus, solutis Comitij, maiori parte Senatus retentâ, secretum consilium habuit, atque in eo cum alia, tum potissimum matrimonij sui negotium Senatorum sententijs pertractandum proposuit: in eam ferè sententiam Vice-Cancellario Regni Matthia Pstroconio, nomine Regis, verba faciente: Intellexisse Sacrâ Regiâ Maiestatem, Dominū nostrū Clementissimū, ex literis Dominorū Senatorum, ante Comitia hæc scriptis, eam ferè esse omnium sententiam, vt cum tot annos à morte prioris consortis suæ viduus viueret, ad iterandum matrimonium animum adliceret: proinde Regiam Maiestatem semper à consilijs Senatus sui dependere solitam, pro more institutoque Patriæ, huc flexisse mentem suam, vt ex inclytâ & Augustâ Austriacâ familiâ ducendam vxorem destinaret: egisse iam Regem & per literas, & per Internuncios priuatos cum Cæsareâ Maiestate, vti domus Austriacæ supremo tutore, postulasseque ab eo vt Serenissimam Principem Annam Ferdinandi Archiducis Austriæ filiam, Comitatus Tirolensis hæredem, vxorem se ducere permetteret; sed Cæsarem eas ferre conditiones, quæ & Regni, & Regis dignitati minimè sunt consentaneæ; eundem tamen Cæsarem suadere, vt Regia Maiestas, Constantiam Archiducis Caroli filiam, prioris vxoris suæ sororem germanam, dari sibi deposceret: facile suo, totiusque familiæ Austriacæ consensu, eam habiturum. Idem Regiæ Maiestati à Clemente Octauo Pontifice Maximo, Regem Sacrarum legum (quæ tale matrimonium vetant) nexu Apostolicâ auctoritate soluente, impensè suaderi: dicerent itaque Senatores sententijs suas, & quid facto opus esset, explicarent. Nemotum erat in Senatu, qui apertè Constantiam ducendam suaderet: omnes solenni legatione Cæsarem compellandum esse, vt æquis conditionibus Annam Ferdinandi filiam Regij thalami & Regni consortem iungendam concederet. Pupugit non mediocriter Senatorum consensus Regem, iam dudum consilij sui certum, & fide datâ socrui obstrictum: quamobrem accersito ad se Cardinali Macieioiuo Episcopo

Matthias
Pstroconius
Regni Vice-
cancellarius
renunciatus.
Zamoscij er-
ga Pstroco-
nium animus.In secreto
consilio de Re-
gis matrimo-
nio tractatur.Sermo habi-
tus à Cancel-
lario ad Se-
natores nomi-
ne Regis.Sensus totius
Senatus de
Regis matri-
monio.

Cracouiensi, & designato Archiepiscopo Gnesnensi, modicè de eo conquestus, quòd in sua sententiâ Constantiæ mentionem non fecisset, id ab eo obtinuit, vt veluti repetitâ sententiâ, publicè protulerit, non abso-
Maciejovius Cardinalis sententiam de eodem repetit.
 num fore, si fortè Cæsar obstinatiùs negaret Annam Ferdinandi filiam, Rex, còsulto priùs per literas Senatu, eâ còditione, quæ illi à Cæsare offerebatur, quamque Summus Pontifex acceptandam suaderet, vteretur. Iam non ampliùs cæteri Senatores, qui huic suasioni contradicendi videbantur, rogati erant, vt sententias dicerent, sed Rex soluto Senatorum conuentu ad sua se recepit, & celeriter Cracouiam versus profectiorem instituit, vt inde & ad Cæsarem nouam legationem mitteret, & ea quæ ad apparatus futurarum nuptiarum pertinebant, paranda curaret.

Libet hîc paucis à proposito digredi, & miram Moschouitici Imperij conuersionem commemorare, quæ obscuris & paruis initijs orta talem postremò exitum sortita est, vt vniuersum penè orbem dederit in stuporè. Ioannes Basilij Magnus Moschouix Princeps, quem Rex Stephanus prospero belli successu possessione Liuoniæ deiecerat, duos reliquit filios, Theodorum qui Patri in imperio successit, & Demetrium impubere: sed Theodorus mitis ingenij, & parum ad regendum tantum Imperium aptus, Borissio Hoduno obscuræ sortis homini, cuius sororem (cùm à Principibus Moschouix non ex dignitatis, sed ex formæ commendatione vxores, quoties libuerit, assumantur) in matrimonio habebat, præbuit occasionem affectandi imperij. Ad quam rem obtinendam cùm viuentem Demetrio, cui proxima à fratre successio debebatur, præclusum sibi aditum videret, primùm curante sorore (quæ maritum vxoris imperio sibi obnoxium fecerat) supremum Magistratum, quem Stabuli Præfectum Moschi appellant, beneficio Principis adipiscitur; de-

inde summâ rei in suam potestatem redactâ, necem Demetrio molitur, quibus artibus summam rei adeptus.
 puerumque, qui in contubernio coartaneorum suorum Volecij educabatur, per conscios sui sceleris ministros, clam occisum, sibi ipsi manus intulisse ementitur: postremò omnibus, qui ad spem successionis vocabantur, oppressis, vel vltro metu concedentibus, mortuo Theodoro, Imperio, cuius dudum administrationem sibi vsurpauerat, potitur. Fruebatur satis pacatè compluribus annis, per summum scelus parto Regno Borissius, & non modò cum alijs vicinis Principibus, verùm etiam cum Polonis, quibus cum Moschis perpetuum semper fuit dissidium, pace stabilitâ, rebus suis in futurum etiam satis prospexisse putabatur, cùm vindex scelerum Deus, non vltro impij facinoris prædâ nefarium alieni inuasorem imperij potiri volens, pœnas dudum debitas ab eo exegit.

Gregorius Ottrepouicius (si Moschis credimus) obscuræ originis, primùm Græci ritus monachus, dein religionis ac fidei desertor, ætate & formâ Demetrio, quem ab Hoduno occisum diximus, haud absimilis, è Moschouia pœnarum metu profugus, & aliquanto tempore religionis specie per Monasteria Volyniæ & Kijouiæ, quæ Regni Poloniæ prouinciæ sunt,

sunt, vagatus, postremò diu meditati doli artem promit: se Demetrii Ioannis Moschouix Principis esse filium, è cæde, quam sibi Hodunus machinatus erat, callidò quodam pædagogi consilio ereptum. Homini- bus non multum rerum Moschouiticarum peritis, non absimilia vero dicere videbatur: & erat facies liberalis, rerum & antiquitatis notitia maior, quàm homini barbaro conueniret; sermo promptus & expeditus, ac ad conciliandam fidem accommodata oratio. Sed inprimis Dux Vifniauecius, in cuius hæreditariâ ditione hanc fabulam proximè priori anno exorsus est, vocatum ad se, & diligentius, quis esset, interrogatum; cùm non ambigua referre existimaret, honestiori cultu exornat, ac bono animo esse iubet; dein re cum Palatino Sendomiriensi Georgio Mnizek socero suo communicatâ, vterque de communi consilio Regem certior faciant, verum Moschouix hæredem repertum esse. Acciri qui-
is ad Regem accersitur.
 cumque ille esset in aulam placuit. Ille fortunæ quam petebat parem animum ferens, vultu non degeneri, sermone promptus, vbi alloquendi Regis facta potestas, nefaria Hoduni machinatione cædi se quondam destinatum, diuinitus impias manus euasisse ait; dein profugum diu hinc inde latitasse; posteaquàm ad maturiorem ætatem peruenisset, haud immemorem quâ stirpe ortus sit, de repetendo Patrio Principatu cogitationem suscepisse, non ambitione, sed ne sceleris præmium penes alieni Regni inuasorem maneat; id tacitis Procerum Moschouix votis flagitari, ex ijs habere se multos, cùm suæ salutis, tum præsentis consilij conscios: omnes vbi incolumem Principum suorum veram sobolem conspexerint, relicto Tyranno ad se transituros: cœpto tantum & modico aliquo præsidio, vt tutò in Moschouix finibus còsistere liceat, opus esse, orare Regem, vt communis Principum sortis memor, opè sibi ferre velit. Multa præterea antiquitatis exempla adfert, Regum & Principum, qui ad similem, in quâ ad præsens ille esset, fortunam redacti, non modò Paterna Imperia feliciter recuperarunt, verùm etiam rebus præclare gestis, clari & illustres fuere. Cyrum & Romulum pastorum quondam alumnos, sed Regiâ stirpe genitos magna imperia condidisse. Hæc & alia memorans, omnium in se oculos conuerterat: fauor etiam Regis, & commiseratio sequebatur. Sed ne bello parum necessario implicaretur, liberaliter donatum, & meliora sperare iussum, sine certo responso dimisit; non refragaturus, si quis priuatis opibus auxilium ferret. Eo ta-
incerto cum responso à Rege dimissus. Rex dissimulaturus erat, si qui priuatum illum iuuarent.
 cito Regis consensu obtento, Georgius Mnizek quò tanti imperij futurum Principem, non beneficio solum, verùm etiam necessitudine sibi deuinciret; pacto eum ducendæ in matrimonium filia suæ Marinæ, posteaquàm rerum potitus fuerit, obstringit; deinde suâ, amicorum & clientum suorum operâ, quàm maximam potest manum militarem contrahit; tum non diu moratus, mirantibus cunctis, quòd homo eius ætatis, quâ quondam Parthicum bellum Crassum suscepisse auctores prodidère, opus tantæ molis, non modò sine iusto exercitu, verùm etiam
Hinc Georgius Mnizek Palatinus Sendomiriensis ei opem fert, & cum exercitu in Moschouiam ducit.
 per

per se artis militaris rudis, aggredere, versus Moschouiae fines procedit. In itinere ad famam noui motus complures congregantur, sed plerumque leuioris armaturae milites: scriptae nomine Demetrii ad Proceres Moschouiae litterae, quibus significabatur, venire eum recuperandi Paterni Imperij, & abolendae Tyrannidis, atque gentis Moschouiticae in libertatem asserendae causae. Hoc specioso titulo praemisso, fines qui *eius successus.* Polonorum & Moschorum ditiones diuidunt, cum Palatino Sendomiriensi transgressus, non ita, ut rebatur, prompta illius gentis erga studia reperit; ut tamen primis coeptis aliquam suo nomini famam conciliaret, aliquot oppida temere munita interceptit, quaedam spontanea ditione ultro se illius potestati permiscere. Interea Hodunus insolito tumultu excitus, etsi non ignorabat transfugam exiguis niti viribus; tamen cum ad fictum vetustae Principum Moschouiae stirpis nomen, vulgi aures patere intelligeret, se populo inuisum, si bellum instaret, vel si Poloni maiore vi incumberent, magno periculo obnoxium fore, non cunctandum ratus, celeriter parat exercitum, eique, dubia & incerta aliorum fide, fratrem suum Ioannem Iuanouicium summam cum potestate praeficit; mittit praeterea in Poloniam Nuntios, qui Regem & Proceres icti foederis admonerent, ac illius qui ficto Demetrii nomine se pro haerede Moschouiae gereret, genus ac originem edocerent. Responsum Nuntijs, Regem foederis memorem, afflicto quamuis & opem imploranti auxilium ferre noluisse; ceterum in tanta Nobilitatis Polonae libertate, prohiberi non potuisse, ne aliqui priuatim illi studerent: si qui tamen modum eam in re excefferint, aut aliquid contra pacta admiserint, daturos ex formulam foederis poenas. Demetrius interea ad famam venientis contra se exercitus, quamuis tantis impar viribus (nam & illi qui paulo ante sponte se ei aggregauerant, siue instantis periculi metu, siue quod stipendia non soluerentur, quotidie dilabebantur; nec ceteri qui maiori necessitudine illi obstricti, & immensa praemiorum pollicitatione allecti fuerant, tantum animi habituri credebantur, ut se resque suas illius causam in exitium offerrent) tamen stupendam quadam audacia, aut cadendum aut vincendum sibi dictitans, nec se vel ab omnibus desertum retrocessurum, sed aleam fortunae experturum asserens; simul dubios suorum animos partim praesumptam Diuinam opis fiduciam, partim ingentibus promissis firmat. Iam in conspectu erat hostium exercitus, cuius numerum non facile fuerit inire; ita late patentes campos compleuerat, ut vel solo conspectu, terrorem aduersarijs incutere, & in fugam eos agere potuisse videretur. Vix credet posteritas, equites non amplius septingentos, pauciores etiam pedites, non modo contra tam numerosum exercitum collatis signis praelium inire ausos grauer pugnam excepisse, verum etiam submotis loco barbaris, ingentique pro numero edita strage, intra munimenta eos se recipere coegisse. In eam pugnam, Palatini Sendomiriensis insignis animi magnitudo, & in dubijs rebus constantia

opponit exercitum ficto Demetrio Hodunus.

mittit in Poloniam nuntios sedus memoraturos.

eis responsum a Rege.

Paulo amplius quam mille Poloni cum ingenti Moschorum exercitu pugnam committunt & vincunt.

Georgius Mnisek Palatinus Sendomiriensis strenue Ducis munia obiiit.

stantia apparuit, nam contempto omni periculo, & aciem ita struxit, ne pauci a multis circumueniri possent; & fatigatis integros submittendo, ac turbatos ordines suorum restituendo, omnia boni Ducis munia cumulate impleuit. Ceterum veritus ne postera die hostes conspectam nostrorum paucitate acrius instarent, miro astu usus, literas quasi recens a Carolo Chodkieuicio missas fingit, easque aduocatam concione in castris recitari iubet: significabatur iis venire Chodkieuicium missum a Rege cum iusto exercitu, & breui adfore; eo nuntio nostri exhilarati, siue in re ficta latitiam simulantes, sono tubarum & tormentorum explosione, voce denique & gestu, quasi recentibus auxiliis, ingens gaudium testabantur. Vagus is consilio Ducis subditus rumor peruenit ad hostes, quibus vel ipsum Chodkieuicij nomen facile terrorem incussit, reputantibus, si tam pauci Poloni paulo ante adeo fortiter secum conflixerunt, postquam vniuersi exercitus robur cum Chodkieuicio superuenerit, se occisione deletum iri. Quare celeriter motis retro castris, abiire: nostri instandum, perculsis & recenti terrore vterentur, abiuntium tergis insistant: sed cum hostes nusquam pugnae copiam facerent, postremo artibus Demetrii seditione in eorum exercitu apud Cromanos (oppidi id nomen) excitata, victus Ioannes Iuanouicius Demetrio traditur: quare maiore parte militum, Hoduno relicto, in partes Demetrii concedente, praeter spem & opinionem omnium Demetrius tantis auctis copiis maiora moliri coepit. Et quoniam Hodunus, quem proditione intercipere ob constans erga eum Procerum studium difficile videbatur, bellum reparabat, iam ante Bosmanum quemdam magnis oneratum promissis submittit, qui eum veneno e medio tolleret; quo demum perpetrato facinore, plerique e Proceribus ad Demetrium transfugiunt; plures, quorum praecipui Dux Mscislauensis ac Suiscius, Hoduni filio nondum satis adulto, imperium deferunt. Ille tantis curis impar, satis se tutum fore existimans, si ipsam Moschouiae Metropolim, ubi opes & summa rerum, tantisper in fide teneret, donec maiores copias, a remotioribus imperij partibus acciret, omnes aditus sepserat, ne qua fama rei apud Cromanos gestae, & proditionis militaris, ad populum peruenire posset. Sed contra euenit, nam Michael Soltitius a Demetrio missus, cum urbem accuratè custoditam ingredi non posset, ad vicinum moenibus templum in suburbio Crasnesiolo dicto, aris campani sono, populum conuocat, prolatis Demetrii litteris, ad conciliandum vulgi fauorem accommodatis, quibus initio sumpto a Diuinæ voluntatis arcanam ordinatione, significabatur, Demetrium Ioannis Principis Moschouiae filium, qui ab Hoduno occisus putabatur, viuere, vniuersum exercitum in eius fidem concessisse, nihil restare, nisi ut Hoduni inuisam stirpe sublata, eum ut legitimum dominum ultro recipiant. Plebs rusticana, concitato tumultu, portas ciuitatis effringit, ac in urbem irrumpit; ubi eadem ex causa populo in seditionem acto, auctorem tumultus

Seditio in exercitu Hoduni arte falsi Demetrii excitata, & Ioannes Iuanouicius dux exercitus ei victus traditus, & maior pars exercitus in potestatem Demetrii concessit.

veneno sublato Hoduno, imperium eius filio delatum a plerisque Procerum.

Sed frustra, nam mox occisus est.

Vxor & filius
Hoduni
necati; & De-
metrius impe-
rio petitus.

multus in ponte, quo arx vrbī coniungitur, loco paulò editiori statuunt, literas recitare iubent, ac statim re intellectā Boiaros & Proceres, qui Hoduni partes tuebantur, inuadunt; arcem ipsam circumstant. Eo metu perculsa noui Principis mater, cum filio & filiā supplici habitu, sacras imagines manibus præferentibus, in conspectum multitudinis prodit: sed nullā maiestatis reuerentiā habitā, Masalscio, qui auunculum reperti Demetrii se ferens, clam eius inceptis fauebat, traduntur. Mater & filius paulò post iussu Demetrii strangulantur, filia victoris libidini re-feruata. Hunc finem cum stirpe suā sortitus Hodunus, non vulgare posteritati documentum reliquit, imperia scelere parta diu permanere non posse.

Litteræ Regis
ad Imperatō-
rem Rudolphū
Annæ Fer-
dinandī Ar-
chiducis fi-
liam in ma-
trimonium
petentis.

Responsū
Rudolphī Cæ-
sarīs.

Legati à Rege
missi Szyſco-
niū Episcopus
Luceorienſis
& Sigismun-
dus Mys-
koviſki Su-
premus Regni
Marescallus
ad petendam in
matrimonium
Constantiam
Carolī Archi-
ducis filiam,
prioris vxoris
sororem.

Quis sensus
de eā re Sena-
torum;

quis populi;

Sed nos paulò longiùs à proposito digressi ad nostra reuertamur. Rex solutus, vt dictum est, Varſauienſibus Comitibus, Cracouiam profectus, vt eorum desideriis satisfaceret, qui iteratā legatione Cæsaris animum ad concedendam in matrimonium Regi Ferdinandi Archiducis filiam stimulandum censuerunt, Boianouium militem Maltensem, & Comendatorem Poſnanienſem, ad Cæsarem, nullis datis certis mandatis, literas tantum Regias vt redderet, mittit. Et Imperator Rudolphus gnarus, quò Regia consilia vergerent, paucis verbis respondit; id quod petitur, certis de causis fieri non posse: sed si Rex innouandæ cum familiā suā affinitatis desiderio teneretur, Constantiam prioris vxoris suæ sororem, matrimonio sibi iungeret. Hoc responſo accepto, per celeres tabellarios, Regijs literis consulti nonnulli Senatores, significatumque ijs, frustra de ineundo matrimonio alia consilia suscipi, cum sola sit Constantia, quæ Cæsaris consensu haberi possit, quamque post priores Clementis Octauī vitā functi suasorias literas, nunc quoque nuper electus Summus Pontifex Paulus Quintus, manu suā exaratā epistolā ducendam suaderet. Tabellarij ad Senatores dimissi, vix cum responsis redierant, cum Rex, quò susceptum negotium properaretur, solennem ad petendam sponsam decernit in Austriam legationem, eiusque obeundæ munus ad Martinum Syscouium Episcopum Luceorienſem & Sigismundum Marchionem de Miroro Myscouium Supremum Regni Marescallum defert. Senatores per literas consulti, nonnulli quidem eiusmodi matrimonium sibi non placere responderunt: plerique amplius de eo deliberandum censuerunt, plures vtrò de eā re ambigendum non esse, ac eā conditione, in quam animus Regius propenderet, vtendum, consiliumque duorum Summorum Pontificum sequendum suaserunt. Cæterum à populo, vario rumore accepta est Regis ad ineundum cum Constantiā prioris vxoris sorore matrimonium inclinatio; reputantibus plerisque, quā infeliciter ceſſerit Sigismundo Augusto Regi, cum duabus Cæsare Ferdinando natis sororibus coniunctio. Differebant contra alij, longè præſentis temporis disparem esse rationem: Regem non priuatā cupiditate eò agi, sed non tantum indulgente Summo Pontifice,

ce, tanquā Supremo sacri iuris arbitro, verum etiam impensè suadente eam conditionem accipere, expertum priori matrimonio sanctam & castam domus illius disciplinam. Nam mater illustri Bauaricā familiā orta, famina cum prudentiā, tum animi magnitudine præstans, ac priscae sanctitatis, eam in educandis liberis curam adhibuerat, vt filia ad exemplum illius institutæ, à summis in Republicā Christianā Principibus ambirentur, ac præter Regem Poloniæ, Hispaniarum quoque Rex Philippus Secundus, filium suum tot amplissimorum regnorum hæredem, ex hac, & non aliā domo vxorem petere voluerit; quare tam illustri affinitate, stabiliri Regis imperium, & publicæ securitati magnum parari præsidium, ominabantur. Erat sanè ingens hominum expectatio, quò tali rerum statu Ioannes Zamoscus Regni Cancellarius & exercituum Dux, sua consilia flexurus esset; quem certò constabat, has Regias nuptias non probaturum. Nec dubium erat, eum à ple-riſque monitum fuisse, vt acrioribus consilijs Regia destinata moraretur; & inter alios Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis, pro eo, quo in Republicā fungebatur loco, se, si ita Zamoscio videretur, Quis Ioannis Ostrogij Castellani Cracouiensis. vniuersam Nobilitatem, ad arcendam ingressu finium regni nouam sponsam conuocaturum ostenderat. Verum Zamoscus, non ignarus facile multitudinem concitari posse, retineri verò in officio, ne ad deteriora delabatur, valde arduum & difficile, ne quid tale Castellanus Cracouiensis moliretur, seriò illum dehortatus est. Quamobrem minimè dubitandum fuisse crediderim, si Zamoscus diutius vixisset, illum & opibus, & auctoritate suā, reliquos omnes à turbulentioribus consilijs & ausis, cohibiturum fuisse: neque siturum, vt quæ pacatis consilijs componi poterant, armatis conuentibus vrgerentur: & ob eam causam ciuile bellum, magno Reipublicæ damno, susciperetur. Sed Zamoscus non tam annis (sexagesimum enim tertium ætatis agebat, & firmā satis valetudine utebatur) quā curis & laboribus confectus, in ipſo Regiarum nuptiarum apparatu, mense Iulio, concessit fati. Vix vnquā Polonia parem illi viderat, tot in vnum cumulatis Diuino beneficio muneribus, quæ si in plures dispertita fuissent, vnumquemque magnum factura videbantur: idem prudens consiliarius, idem bellator eximius, idem felix fortunatusque belli Dux, & quod mireris, cum toties arma cum diuersis Reipublicæ hostibus contulisset, semper acie & bello victor. Reliquit amplissimarum fortunarum Thomam Zamoscium, vnicum hæredem impuberem adhuc; cuius tutorio iure regendi curam, Georgio Zamoscio Episcopo Chelmenſi, Nicolao Zbrzydoui Palatino Cracouiensi & Stanislaō Zolkieui Castellano Leopoliensi, exercitusque campeſtri Duci supremis tabulis demandauit. Infregisse mors Cancellarij eorum potentiam, qui Regijs nuptiis aduersabantur, videbatur; cum nemo vnus tantā auctoritate futurus esse crederetur, qui Regis destinatis obsistere & tanto Senatorum, qui plures ad

quis Zamoscus;

Quis Ioannis Ostrogij Castellani Cracouiensis.

Mors Zamoscij;

eius animi dotes,

& felicitas in bellis gerendis;

eius filius Thomas Zamoscus.

Nicolaus
Zebrzydowski
Palatinus
Cracouiensis
Regium ma-
trimonium,
maiori parte
Senatus ap-
probante, im-
probare ausus.

Zamosciana
in Regem si-
dei constans.

ocasio, quâ
conceptum in
Regem à Pa-
latino Craco-
uiensi odium
erupit.

ad probanda Regis consilia in dies accedebant, consensui refragari au-
deret. Et fortasse non temerè ea spes concepta fuisset; nisi Nicolaus
Zebrzydowski Palatinus Cracouiensis, in cuius manus omnis potentia,
quæ Zamoscij quondam fuerat, tutorio nomine venerat, non cessandū
sibi in eo casu existimasset. Is dudum Regiā gratiā pollens, primū Lu-
blinēsis Palatinus, dein supremus Regni Marefcalcus; demum cum eum
Magistratum fastidiret, Palatinus Cracouiensis renunciatus, ac singu-
lari Regis in eum beneficentiā ingentibus opibus auctus, magnam sibi
in Republicā auctoritatem comparauerat. Sed animo tumens, & cum
aliorum fortunis, tum præcipuè Sigismundi Myscuij, supremi Regni
Marefcalci, multis ad eum Regiā liberalitate delatis opulentis præfectu-
ris, & postremò morte Zamoscij, Grodecensi Capitaneatu ei collato,
crescente potentiā, anxius, postremò tristi quadam in Regem arrogan-
tiā, tedium sui mouerat; neque ampliùs pristinum gratiæ locum apud
Regem obtinebat; hincque cum Regias nuptias disturbare non posset,
de concitandā populari seditione consilia agitare coepit. Credebatur
etiam olim, dum Zamoscius viueret, quotiescumque illi cum Rege ali-
qua intercedebat dissensio, ea consilia Zamoscio suggessisse, quæ ad
mutandum Regni statum viam sternerent; sed Zamoscius semper syn-
cerā cum Rege fide egit, neque se in transuersum agi patiebatur:
etiam si ei id quis suaderet, cuius alijs in rebus consilijs niteretur. Vrge-
bat Palatinum, & ad res nouandas sollicitabat, cum innata parandæ
potentiæ cupiditas, tum de ijs, à quibus se læsum existimabat, & quorum
fortunas recenter auctas agris oculis intuebatur, vindictæ sumendæ
studium. Neque defuturi videbantur ex vnâ parte potentiæ Zamoscia-
næ clientes, ex alterâ verò hæretici, qui non nisi turbulento Reipublicæ
statu cristas attollere, & impietatem stabilire solent: iis adiuuantibus
sperabat se facillè affecuturum, vt Rege remoto, vel certè in ordinem
redactò, extinctis Regiarum partium Senatoribus, solus omni Repu-
blicā potiretur; id quâ ratione molitus fuerit, suo loco memorabimus:
nunc quàm leui de causâ, diu conceptum in Regem odium nouissimè
effuderit, videamus.

Domus erat in Arce Cracouiensi, Palatio Regio vicina, quam Sigis-
mundus Primus accipiendis externis hospitibus construxerat; eius vsum
Zamoscius Regis Stephani beneficio, quoad viueret, concessum sibi ha-
bebat; qui rarus admodum Cracouiæ, Palatino in eisdem ædibus preca-
riam mansionem indulerat: igitur mortuo nuper Cancellario Rex eius
domus vsum sibi restitui petebat, illius commoditate ad instruendas
nuptias, & hospites excipiendos vsurus. Eâ re se dignitatemque suam
violari existimans Palatinus, posteaquàm aliquantisper præter ius &
æquum tergiuersatus esset, ad extremum cum Regem constanter id vr-
gere videret, summâ cum indignatione Regiæ voluntati cessit, illis apud
amicos vsus verbis: se quidem nunc domo, sed breui Regem regno ex-
cessurum.

cessurum. Paulò antè venerat Cracouiā, priuati negotij causâ Ioannes
Dux Radiuilius Magni Ducatus Lithuaniae Regi à poculis: hic antea
quoque Marefcalco Regni, quod is Præfecturam Solecensem, quam pa-
ter ipsius Palatinus Vilnensis Regum Poloniae beneficio tenebat, eo
mortuo à Rege obtinisset, infensus, aliâ quoque ex causâ acrioribus in
eum stimulis incitatus est. Iuuenis is & splendore natalium & amplis
opibus, tum & rerum bello Liunico gestarum gloriā, pridem iam al-
tiores spiritus, quàm qui priuatum decerent, induerat; præcipuè verò
in tuendâ & propugnandâ Calvinianâ sectâ, cui à puero innutritus erat,
inter alios tam priuatim quàm publicè eminere volebat. Accidit eo præ-
sente Cracouiæ vt sacerdos Sacrosanctam Eucharistiam ad ægrotum
deferens, contumeliosius ex ædibus cuiusdam Hæretici interpellaretur; id
proximè adstantes Catholici iniquè ferentes, in ædes Hæretici impetum
faciunt, ei verò in subsidium famuli Radiuili, (incertum sponte, an iussu
domini) accurrunt: mox crescente tumultu, ij quibus à Marefcalco tuen-
dæ pacis & prohibendorum tumultuum officium demandatum erat, ar-
mati superueniunt, seditionis auctores comprehensos ac inter eos non-
nullos ex comitatu Radiuili in carcerem abducunt: ille contumeliosum
id sibi existimans, & à Marefcalco veluti consultò se eâ iniuriā affectum
grauiter ferens (quamquàm interuentu communium amicorum famu-
li in eo tumultu prehensi continuo dimissi fuerint) indignabundus & ex
occasione se eam iniuriā vindicaturum minitans Cracouiā discessit.
Æstate eadem crebris Tartarorū incursionibus infestata impune vicinæ
Regni Prouinciæ, hominesque complures in foedam abducti seruitutē,
barbaris consuetâ celeritate eludentibus nostrorum militum, qui præsi-
dium in ijs finibus agitabant, tardos ad subueniendum conatus: & exer-
citus mortuo Zamoscio absque legitimo imperio habebatur. Barbari
præter solitam prædæ auaritiā (nec enim labore aut industriâ victum
quærere illis mos) exacerbati Cosacorum frequentibus iniurijs (qui hâc
ipsâ æstate Varnam nobile Turcarum Emporium, interfectis incolis ex-
pilarant) licentiùs procursabant; maiora subinde agmina submittentes,
quò populatio latiùs extenderetur. Tum iussu Regio Stanislaus Zolkie-
uius Castellanus Leopoliensis, exercituum campeltris ductor, contracto
in vnum qui in armis erat milite, barbaros prædâ graues affecutus, iusto
prælio victos & omni prædâ exutos ad satietatem cecidit; compressa eâ
re hostis audacia, & pax restituta; sed id demum proximâ hyemè gestum.
Tunc inter alias curas Regem quoque excepit Hungarica legatio: Ste-
phanus Boezkaius proximè superiori anno Hungarorum Rudolphi
Cæsaris & Regis Hungariæ Imperium fastidientium seditione ad spem
Regni promotus, vt perfidiæ notam à se & gente Hungarâ amoueret,
causas eius secessionis proferebat, iniustum & impotentem Germanorū
Dominatum & plus quàm Tyrannicū Imperium, Hungaros diutiùs fer-
re non potuisse, ingentibus exhaustos tributis, ac continuo attritos bello
cum

Vnde inimi-
cus animus
Ioanni Radi-
uilo in Mare-
fcalcum.

Incurfiones
Tartarorum
in Russiam
1605.

Tartari ducti
Stanislai
Zolkienij
cessi.

Hungarica
ad Regem
Sigismundum
legatio.

cum nullum exitum malorum viderent, eò demum descendisse, vt frustra sæpè imploratâ Imperatoris ope spreti & contempti, sibi & Reipublicæ suæ aliter consulere. Petebant à Rege, vt ipse eos hoc nomine excusatos haberet, auctoritatemque suam interponeret, vt Romanorum Imperator postulatâ illorum annuere vellet: responsum datum, quo, redargutâ eâ Hungarorum ad rebellionem inclinatione, significabatur nihilominus, Regem cum Imperatore de reconciliandis illi subditis acturum: ita cum bonâ spe dimissa legatio, datæque ad Imperatorem literæ, quibus quid Hungari postularint, perscriptum. Iam Martinus Syscouius Episcopus Luceoriensis, & Sigismundus Marchio de Miroro Supremus Regni Marefcalcus, splendido & numerofo comitatu in Austriam, ad obeundam demandatam legationem profecti erant, cum ex Liunioniâ nuntiatur, Carolum Sudermaniæ Principem, infesto exercitu eam Prouinciam ingressum ad obsidendam Rigam accingi. Patruus is Regis, sed impiâ ambitione actus, fidem & iura sanguinis (vti alio loco diximus) pridem iam ruperat; occupato per summum scelus regno Sueciæ, mox Liunioniam Regni Poloniae Prouinciam, latrocinij more infestans, aliquot eius ciuitates interceperat, pronis nonnullorum Liunionum, vt Lutheranae sectæ, quâ tota Liunionia infecta est, in eum studiis: & ille vbi vires Polonorum superuenissent, ad naues confugere solitus, numquam pugnae copiam faciebat. Sed tunc nostrorum paucitate contemptâ, quod Carolus Chodkieuicius, Magni Ducatus Lithuaniae exercituum Dux, contractis in vnum copijs, vix tria millia equitum peditumque sub signis haberet, ostentare vires, & prælio nostros laceßere decernit. Nec Chodkieuicius, quamuis longè viribus impar (nam Sueticus exercitus octodecem millibus militum constabat) detrectat aleam pugnae; sed raptim acto exercitu, ducit in hostem: ille miratus tam paucos contra tantam multitudinem venire ausos, & victoriae certus dat pugnae signum; nostris paululum moræ attulerunt obiectæ hostium sarissæ, quibus in morem valli protensis pilorum densis ordinibus sese obsepserant; sed ijs effractis, vbi virtuti patuit locus, & cominus eminusque rei gerendæ data facultas, ruptis hastatorum vi hostilium cataphractorum cateruis, facile cæteros in fugam coniiciunt: ac patentibus campis, palantes hostes agunt, cæduntque: nouem millia hostium interfecta: Carolo ipsi vix ad naues effugium patuit: nam equo cui insidebat deiectus, nisi celeriter à suis in alium sublatus fuisset, vel cæde, vel captiuitate suâ tam insignem victoriam nobilitasset. Paulò ante pugnam venerat in subsidium nostris, Fridericus Curlandiæ Dux, cum quadringentis militibus, cuius egregia virtus in hoc prælio enituit, nam & per ancipites Dunæ vortices, audaci simul & felici conatu, cohortes utroque exercitu stupente traduxit, & strenuis secum adductis militibus, ipse manu fortiter pugnam capeßendo, cæteris illustre exemplum, rei bene gerendæ, præbuit. Feruebat interea Regiarum nuptiarum apparatus, certantibus Regni Proceribus,

Caroli Sudermani Sueciæ Regni inuasoris in Liunioniam Regni Poloniae Prouinciam incursio.

Sueci casti ductu Caroli Chodkieuici.

Friderici Curlandiæ Ducis in eo conflictu virtus.

Regiarum nuptiarum apparatus.

quo-

quorum proum in Regem studium, quis eorum in tam solenni actu illustrior appareret. Sed priusquam dies nuptijs dicta adesset, splendida legatio à nouo Moschouia Duce ad Regem venit, eius Princeps Athanasius Vlasieus pro ingenio gentis prudens & cautus. Extincto, vt supra retulimus, cum stirpe Hoduno, impostor, Demetrii Ioannis filij nomine vsurpato, ad capeßendum Moschouia Principatum nostrorum auxilijs se accinxerat; facile id quod animo destinauerat, assecutus, ac ipsâ arte imperij potitus, mox sui dissimilis, & positâ modestiâ & virtutis simulatione, in omnem luxum & solita Tyrannis vitia effusus, cunctorum in se odia concitauerat; nam etsi illi vulgo non ingrata eius comitas, prompti aditus, ignotæ Moschis virtutes, vitia tamen superabant: inuisi licet Principis Hoduni stupro polluta domus, (nam filiam ipsius inuitam, & scelus detestantem priuatæ libidini seposuerat) multorum è primoribus cædes: sed nihil magis Moschos in eum accendit, quàm quod à multis retrò seculis sacro & intacto veterum Moschouia Principum ærario manus admouerit. Hinc Procerum in eum Duce Suiscio conspiratio, quæ eodie, quo matri (nam Ioannis olim Moschouia Principis relictam coniugem dudum ab Hoduno monasterio inclusam, inde vt se tamquam mater filium agnosceret, eduxerat) ad tria millia, per speciem pietatis obuiam iturus erat, erupisset, ni patetactis coniuratorum consilijs, à tam longinquâ obuiam itione abstinuisset, maioribusque adscitis præsidij securitati suæ consulisset. Mox captis, quos contra se coniurasse compererat, omnibusque clam interceptis, Suiscium, quod clementiæ fama quæreretur, precibus Polonorum indulsit; plebem & militem ingentibus donis, & profusâ largitione demulcens, atque in omnes occasiones intentus, cum toties Moschorum insidijs peteretur, suspectam illorum fidem habens, alia sibi præsidia quærenda, ac vitæ & incolumitati suæ consulendum decreuit. Missâ igitur Regem legatione, se maiorum suorum Imperio potitum, & de more inauguratum significat, fœdera & iura quæ Moschouia Principibus cum Regibus Poloniae intercederent, conseruaturum, ac amicum Regi futurum: tanto magis quò se ope illius adiutum meminerit: interea cum pactam sibi Marinam Georgij Mnizsek Palatini Sendomiriensis filiam, fœdere matrimonij coniungere decreuisset, petere vt id Rege annuente fiat. Et legatio quidem non ingrata; sed Casarei, Imperatorij, ac Regij in literis nominis & tituli vsurpato, absurda satis visa, monitusque Vlasieus, vt deinceps non nisi ex veteri consuetudine, Ducis Moschouia appellatione Demetrius vteretur. Is cum ineptas, & à barbaro ingenio petitas proferret rationes, postremò Georgij Mnizsek interuentu, in aliud tempus eius differentiæ componendæ dilata tractatio; solenni quoque ritu, Rege præse, Cardinalis Macieioius, Marinâ, Demetrio Moschorum Principi, legato illius nomine sponfionem ratam fore promittente, despondit; datumque negotium Nicolao Olefnicio Castellano Malogostensi,

Fictus Demetrius imperio Moschouitico potitus, legatos ad Regem mittit.

Demetrii vitia.

Vnde contra illum Moschorum primò odium.

in illum conspiratio;

quæ comperit conscios conspirationis punit.

& præsidia vitæ suæ parat.

missâ legatione fœdera cum Regno Poloniae inita se conseruaturum spondet.

Vt Gregorij Mnizsek Palatini Sendomiriensis

filiam in vxorem duceret, in re possit, Rege consensum petit.

Vsurpato Casarei ab eo tituli à Rege representati, hensa.

D

Nicolaus Olesnicensis Castellanus Małogoszensis & Alexander Gąsiewiczus Regis Sigismundi Legati ad nuptias Demetrii in Moschouiam missi. Demetrius grandem pecuniam summam Palatino Sandomiriensi ad scribendas militum copias misit. Regina Constantia cum matre & Carolo Archiduce in Poloniam aduentus.

stenfi, & Alexandro Gąsiewicz, ut ad cohonestandas Regio nomine futuras nuptias, stabiliendumque cum nouo Principe foedus, in Moschouiam Legati proficiscerentur. Miserat Demetrius Palatino Sandomiriensi gradem pecuniae summam (quingenta florenorum millia fuisse fama obtinuit) monueratque; ut in deducenda ad se sponsa, talem tantumque comitatum sibi adscisceret, qui & honori, & praesidio esse posset; quod ab illo factum, ac non contemnenda militum copia scripta; multi praeterea illustres viri, sponte Palatini causa, ac complures etiam spem vanam animo concipientes, fore ut dites inde reuerterentur, vltro proficiscentium numerum augebant. Iam dies Regiarum nuptiarum appetebat, cunctique, qui iussi erant, vel qui sponte tam celebris actus illustrandi causa sese accinxerant, Cracouiam venerant, splendebatque aula nouo apparatu; aderat Senatorum tam sacri, quam alterius ordinis maior pars, tum è nobilitate praecipui, cum seriùs aliquantò, quam initio destinatum erat, Rex certior factus, sponsam cum matre Archiducissa Austriae, ac Maximiliano fratre in itinere esse, Sebastianum Lubomirscium Castellatum Woynicensem ire iubet, ut tam gratos & diu expectatos hospites in finibus regni exceptos, honoris causa deduceret; alijque mittebantur minores Nuntij, qui singulis diebus, Regis nomine salutarent aduenientem sponsam, quae Lobzouiae, vicino Cracouiae Palatio substitit, biduoque ibi morata, & à Rege ipso priuatim salutata fuit. Demum die quartà Decembris, quae fuit Dominica sacri eius anni Aduentus, in campo qui Lobzouio adiacet, erectis tabernaculis, Rex pulcherrimo Procerum septus agmine, Vladislao Principe filio comitatus, vrbe egressus, prior in loco constitit; mox explicatis more militari signis, amplissima camporum planities, ingenti hominum multitudine referta: hinc equitum alae patrio more, viris equisque insignes, aureis argenteisque phaleris & torquibus fulgentes, ac vestium splendore nitentes; illinc peditum agmina, vtrique in speciem exercitus instructi, decora sanè facies, & quae Germanorum oculos in se usque ad stuporem raperet: dies ipsa, quasi ad augendum gaudium, sole illustris & serena erat, tubarum clangore, & tympanorum sono omnia complebantur; postea sponsa Regio curru vecta, ad locum in quo Rex constituerat, venit. Ibi in tentorium deducta, Regis nomine Matthias Pstroconius Episcopus Præmissiensis Regni Procancellarius, luculentâ oratione aduentum gratulatus, ac felicia quæque comprecatus est: dein mutuis salutationibus peractis, sole iam in occasum declinante, versus urbem iter susceptum, vbi aliquot in locis arcus triumphales erecti, exquisitis artis musicae modis personabant, vrbe totâ faces collucebant, nec quidquam, quod ad testificandam publicam lætitiâ desiderari posset, deerat. Horâ demum noctis secundâ, ad arcem ventum, ac in Basilicâ Diui Stanislai, & loci sanctitate & Regum Poloniae monumentis Augusta, postquam vnus è Canonicis nomine

nomine totius Collegij sponsam oratoriâ salutatione excepisset, religiosa veneratione adoratis Superis, gratiusque Deo actis, ad summa palatijitum, & post Regales demum epulas, nox quieti data. Octauâ dein die vndecimâ Decembris, solennia nuptiarum celebrata, eo splendore eaque magnificentia, quæ tanti Regis nomini responderet. Aderant praeter sponsam matrem, Maximilianus Archidux Austriae, & soror ipsius Christiana, quæ Sigismundo Bathoreo Transyluaniae Principi olim destinata, irritò postea nuptiarum euentu, pactis matrimonialibus soluta, in paternis penatibus degebat. Iam Vladislavus Princeps Regis filius, puer adhuc, sed ea indole, quæ supra ætatem & communem naturam cursum longè emineret: ita vultus ipsa maiestate & decorâ facie compositus, ut diuinum quid in eo elucere videretur; Anna praeterea Sueciae infans, Regis soror; tum Principum Christianorum Oratores, inter quos Bernardus Maciejovius Sacrae Romanae Ecclesiae tituli Sancti Ioannis ante portam Latinam Cardinalis Presbyter, Episcopus Cracouiensis, ac Regiâ nominatione destinatus Archiepiscopus Gnesnensis, Pauli Quinti Pontificis Maximi à latere Legatus, principem locum tenebat: ceteri item, prout quisque dignitate emineret, locis & ordinibus distincti, celebritatem actus illius cohonestabant. Regi & sponse in medio templi sedes eminentior posita: Rex diademate & veste, quâ in inauguratione uti consuevit, ornatus, praeferebantur iis, quorum id de more munus, Regni insignia, confedit. Lectum dein Summi Pontificis rescriptum, quo prioris vxoris sorori, ac praeterea quarto cognationis gradu sibi coniunctæ nubedi Apostolicâ auctoritate Regi indulgebat potestatem: tum Cardin alij praeeunte in verba, quibus sponsi secundum Ecclesiae Romanae ritum, sibi inuicem obligantur, vterque sacramento adacti. Postremò Petrus Tylicius Episcopus Cuiaviensis, quod Cardinalis nondum pleno iure Archiepiscopatum esset adeptus, ac illâ Sede vacante id munus Episcopo Cuiaviensi incumbat, solennibus ceremonijs praemissis, sponsam Regali diademate insigniuit, Reginamque appellauit: Sacrosancto deinde Missae sacrificio peracto, Rex & Regina Diuinorum mysteriorum, sacra synaxi piè & religiosè susceptâ, participes effecti in palatium redeunt, ibi regale conuiuium cunctis magnificentè & liberaliter praebitum, reliquumque diei, honestis & ei lætitiæ convenientibus oblectamentis transactum, eo modesti temperamento, ut nihil alicui intemperantiæ loci relictum, ac præcipuè sacri temporis ratio habita fuerit. Plus vno mense Archiducissa mater cum filiâ & filio Cracouie mansere, quominus maturius proficiscerentur festo Sacrosancti Natalis Christi impediti. Interea varia lætitiæ signa edita, sed præcipuum hastatorum inter se concurrentium spectaculum, non in speciem ea concursatio, sed peritorum militum certamen; nam nisi vterque aut alter eorum, aduersarij clypeo, hastæ mucronem (quod summâ certantium dexteritate perficitur) exceperit, res magno periculo,

Archiducissa
Regina Con-
stantia mater
in Austriam
redit.

Comitia
Varavia in-
dicta 7. Mar-
tij 1606.

Varia illorū
euentus expe-
ctatio.

Ioannis
Zebrydowij
Palatini Cra-
coviensis co-
natus;

Qui consilio-
rum socium
Matthiam
Smogolecium
assumit, ei-
filiam in ma-
trimonium
dat.

Palatinus
per Smogole-
cium maiore
Poloniam in
suas partes
pertrahere
studet.

culo, ac interdum vitæ discrimine non vacaret. Anno proximè ineunte, Rex & Regina matrem in Austriam redeuntem, omnibus pietatis obsequijs, ut par erat, prosequentes, ad Silesiæ usque fines deduxerunt; ibi à Cardinali Dietrestein Episcopo Olomocenfi, qui securitatis causâ (quod tum ea itinera, ob suspectam Hungarorum fidem, non satis tuta putarentur) præsidium iussu Imperatoris parauerat, excepta, sospes domum redijt.

Indicta iam erant à Rege ad diem septimam Martij Varavia Comititia, quæ in variâ hominum, prout quis in Regem affectus, vel novarum rerum cupidus, expectatione erant: quidam initium id fore turbarum prævidentes, se accingebant; alij contrâ, invidiæ iuxta ac Reipublicæ securitati eo remedio consuli censes, in eam spem veniebant, ut faciliè omnia conuentura existimarent. Erant nonnulli qui differendum Comitiorum tempus, neque recenti invidiæ Regem & publicas actiones obijciendas, idque magis è Republicâ fore iudicabant. At Palatinus Cracoviensis, toto eo tempore Landscoronæ arce Cracoviæ vicinâ hærens, & commouendæ Reipublicæ consilia animo voluens, occasiones ex euentu circumspiciebat; post ubi animaduertit Regias nuptias non omni placere populo, eius aurâ inanem ventum aucupatus, statuit Prosvicensi conuentu explorare hominum animos, facturus ibi periculum popularis studij, & si prima ex sententiâ provenissent, maiora ausurus. Summa consilij illius hæc fuit, ut præsentis periculi, quod à Regiâ potentiâ libertatibus Regni imminere aiebat, ostentatione commoto populo, eò rem deduceret, ut non per Nuntios tantum, qui pro more veteri è singulis Palatinatibus deliguntur, Comititia agerentur, sed vniuersa Regni nobilitas ad locum Varavia vicinum sub finem Comitiorum conueniret; ubi ea postulata, quæ Regni Ordines per Nuntios hætenus visissent, Rex verò contemnere videretur, simulque illa, quæ ex præscripto pactæ cum Sueticis Oratoribus, & postea in coronatione per Regem approbatæ cōventionis, Reipublicæ præstare teneretur, maiore vi promouerent; vel si in proposito obstinatus maneret, sibi & Reipublicæ aliter consulerent. Consilij eius auctorem Matthiam Smogolecium fuisse comperio, qui mediocri, & intra equestrem censum loco natus, sed ingenio acri, quod iuuenis non vulgari eruditione, per diuersas studiorum artes excoluerat, animi immodicus, & ad adipiscendos honores nimia festinatione properans, partis iam Regiâ liberalitate non contemnendis opibus, ac Præfecturâ Bidgostienfi auctus, quod in petitione Referendariatus Regni se postponi videret, in partes Palatini transijt: adeo gratus consiliarius, ut quò fideliores eum sibi deinceps Palatinus redderet, filiam suam illi desponderit. Igitur huic in maiori Polonia conuentu, quod eâ Prouinciâ ortus, multos sanguinis necessitudine sibi annexos haberet, eius consilij proponendi negotium dat: & cum non ignoraret Procures illarum partium, constanti in Regem esse fide,

nec

nec passuros rem sine causâ ad tumultum deduci, pecuniâ etiam ad conducendos pretio homines factiosos, & in consilij societatem asciscendos instruit; ipse in conuentu Prosvicensi idem factururus. Sed quoniam sapius deinceps pactorum conuentorum faciendâ nobis erit mentio, paucis hîc inseremus, quid eis contineretur, & unde ijs origo; nam plerique huius civilis motus & dissensionis causas ab eo fonte manasse hætenus opinati sunt; cum fortasse, si rem diligentius & sine affectu expendimus, secessionis eius auctores hoc sanè prætextu vsos, longè tamen diuersum consiliorum suorum scopum dudum iam propositum habuisse faciliè constet. Interregno quod Sigismundi Augusti mortem subsequutum est, cum multi Principes Christiani regnum ambirent, Henricus Andegauensium Dux, Regis Galliarum frater, cum propensâ Polonorum in gentem Gallicam voluntate, tum propositis ingentibus in speciem magis, quàm ut reuera illis stare vellet conditionibus, ceteris prælatus, regnum adeptus erat. Eius exemplo Stephanus Rex, similibus promissis vulgi animos ad se traduxerat; inerant quidem nonnulla, quæ ad conseruandas & stabiliendas Equestris ordinis libertates pertinerent, sed pleraque importunè extorta, & quæ non modò Regiâ dignitate saluâ, verum etiam nonnulla non nisi omnium accedente consensu, alia ex sui naturâ factu difficilia præstari non possent. Sed earum pro quibus Oratores Suetici in electione cauerant conditionum, hæ præcipuè fuere.

Promittebant illi Regem Electum eam Liuoniæ partem, quam Suecia Rex Stephano bellum contra Moschum gerente, interceperat, Regno vniturum. Classem ad obtinendum maris imperium, suis impensis paraturum. Quinque arces ad intercludendas Tartarorum in fines Regni clandestinas incursiones, opportunis locis extructurum; & omnino bellico apparatu prouidendum. Iuribus, si quæ ad Regnum & magnum Ducatum Lithuaniam præstare posset, summis item & pensionibus Neapolitanis Reipublicæ cessurum. Custodiam corporis, non externis, sed Polonis commissurum, ac Præfectum satellitij ex eadem gente lecturum. Ut pax & concordia inter eos, qui in Regno de religione dissident conseruetur, non modò Regem curaturum, sed etiam eiusmodi pacis auctorem & propugnatorem futurum; ac in eius turbatores ex formulâ, quæ vtrique parti accommodata scisceretur, ac Regi offerretur, animaduersurum. Iura & prærogatiuas, quæ ad propagandas Equestris ordinis libertates Henricus & Stephanus Reges indulerant, conseruaturum. Quarum conditionum cum prima, de reddendâ Regno Estoniâ, viuentis Ioanne Rege Sueciæ præstari non posset, in Comitibus Regiæ coronationis, ita de eo inter Regem & Ordines conueniat, ut non prius ad id faciendum Rex adigeretur, quàm Ioannes Rex Sueciæ in viuis esse desisset, & Regnum Sueciæ pleno iure ad Regem deuolutum esset. Sed de his rebus deinceps

D 3

quibus
modis.

Quod initium
Regis cum
Republicâ pa-
ctorum.

Henricus
Gallia Prin-
ceps Ande-
gauensium
Dux multa
Polonis pro-
misi dum in
Regem assu-
meretur.
Idem fecit
Stephanus.
pleraq; ab eo
importunè
extorta.

Quæ Regi Si-
gismundo cū
Republicâ
pacta.

De Estoniâ.
De classe.
De quinque
arcibus in
confinijs con-
tra Tartaros
extruendis.

De iure ad
Lituaniam
& Neapoli-
tanas pen-
siones in Regno

Polonia
transferendo.
De Custodi-
bus corporis.

De pace inter
dissidentes de
religione.

De libertati-
bus nobilita-
tis.

Quando Rex
tenebatur
Estoniam Re-
gno Polonia
ex restituere.

Proposita à
Rege Ordini-
bus quæ in
Comitijs ve-
niebant tra-
ctanda.
7. Martij
1606.

ex occasione vberius differemus; interea quid ante Comiticia incepta gestum sit, prosequamur. Mos est, ut indictis à Rege Comitij priusquam ad ea peragenda ventum sit, in omnibus Regni Palatinatibus minores conuentus instituantur, in quibus Rex per suos Nuntios, ea quæ in publico omnium regni Ordinum concilio tractanda sunt, equestri Ordini proponit, quò is suis, quos ad Comiticia eius rei causâ misurus est Nuntijs, quid de rebus à Rege propositis decerni & statui desideret, consultandum committat. Eiusmodi Regiæ legationis eo anno hæc summa erat: Excusatio in primis, quod maturius, quam leges regni iubeant, Comiticia indicantur, inde petita, quòd cum ex proximis Comitij rebus infectis discessum, nec contra pericula, quæ vndique imminebant, quidquam præsidij decretum fuisset, adhibuerit Regia Maiestas summam diligentiam, ne quid interim Respublica detrimenti caperet, atque in primis ad arcendum Liuniâ hostem exercitum pecuniâ è Thesauro Quartæ Rauensis, accedente Senatus consensu, depromptâ, conductum submiserit, vnde felix & clara victoria cæsis hostibus prouenit. Parte aliâ, cum Tartari hæreditarij huius Regni hostes, non fœdere, nec solitis donarijs contenti, vicinas sibi provincias infestarent, maturè præmoniti homines huic periculo opportuni, ut sibi rebusque suis consulerent: Dux campestris ire obuiam hosti iussus, & residuum Quartæ Rauensis, ad conscribendum militem, impensum: sed in eo parum esse præsidij, cum hostis maiora moliatur, quare & nobis inuigilandum, & seriò consultandum, ut prouideri possit, ne tam frequentibus barbarorum incursionibus Respublica pateat: pacem sine armis confici & haberi non posse, fœdisfragum hostem in suo nido quærendum, & ex eo exturbandum esse. Iam partæ nuper in Liuniâ victoriæ insistendum esse, nam hostis etsi recenti fractus clade, tamen spirat animo ultionem, classe armatâ mare obsidet, portus regni infestat: is quoque è malè parato regno, quod Regiæ Maiestati iure hæreditario debetur, exturbâdus, & materia tot bellorum vno impetu exscindenda. Id Regiâ in Sueciam profectione confici posse, modò Ordines Regni, dum tempus & occasio ultro inuitant, & consensum in eam profectionem præbeant, & auxilium militi, qui proximè in Liuniâ rem præclare gessit, meritaque stipendia prouideant; cæterum in posterum certa defendendæ Reipublicæ ratio instituenda est, ut sine Comitiorum interuentu, periculis obuiam iri possit; nam cum certos hostes habeamus, præsidium quoque certum & expeditum in promptu ut habeamus, necesse est. Eius rei sciendæ, ut Nuntij Terrarum plenam potestatem habeant, & postpositis commodiorique tempori reseruatis cæteris minùs vrgentibus negotiis, huic vni pacis & securitatis publicæ causâ ut prouideatur, summo studio incumbendum. Fœdus cum nouo Moschorum Principe contra communem hostem inire an expediat. Negotium quod Reipublicæ cum Marchionibus Brandeburgensibus ex causâ prætensæ ab eis in feudum

dum Prussicum successionis intercedit, si ad effectum deduceretur, multum inde præsidij Reipublicæ accessurum, de quo proximis Comitij tractatum, sed rebus infectis discessum erat: cura tamen agri in Prussia Principis, ex consilio Senatorum à Rege Marchioni Electori commissa, idque ne iuribus Regni quidquam detrimenti adferret, sed eo ipso hætenus magis nomine, quam re, usurpata illius Prouinciæ possessio in posterum firmaretur, & non contemnenda Reipublicæ prouentuum inde accessio fieret, cautum & prouisum. Iam domesticis priuatorum dissidijs, pacem & securitatem publicam sæpius turbari, eò quòd nonnulli homines tantum audaciæ assumant, ut militem scribere, ac vlciscendarum iniuriarum prætextu, bello & acie alterum impetere, ac homines innoxios ultro citroque neci dedere præsumant: peccari eâ re in leges, ac magnum inde imminere Reipublicæ periculum, ni maturè, ne id fiat, prouideatur. Hæc ferè erant quæ per conuentus regni vniuersos nomine Regis proponebantur.

Sed omnium ferè oculi in Prosouicensis Conuentus euentum erant conuersi; quòd plerique rerum nouarum cupidi, iam antea consiliorum Palatini Cracouiensis conscij, inde fore initium futuri motus non frustra opinarentur. Postquam dies agendo conuentui dicta aderat, Palatinus eodem maturè satis venit, sed ne quid nouum moliri videretur, vel potius ut non antè sua consilia in publicum proderet, quam quorsum studia hominum propenderent, perspectum haberet; excusatione valedudinis vsus, tribus primis diebus domi se continuit; demum cum multos suæ sententiæ suffragatores adesse, nec quenquam destinatis suis obuiam iturum cerneret, progressus in medium, in hunc fere sensum verba fecit: Libenter in eo loco de ijs quæ à Regiâ Maiestate proposita sunt dixissem sententiam, & de communibus Reipublicæ periculis vobiscum initio cœpti conuentus consilia contulissem, nisi aduersa valetudo obstitisset; quæ cum aliquantisper remiserit, muneris mei, quod in Patriâ sustineo, partes, ut teneor pro meo & erga Patriam & vos ipsos, quorum iussu huc veni, studio impleo. Et ne noui & ab hoc consensu alieni moris auctor sim, ea quæ à vobis dicta sunt retractando, vel meâ posteriori sententiâ immutando, capita legationis à Regiâ Maiestate propositæ non attingam: ea tantum breui sermone complexurus, quibus ius Reipublicæ læsum cerno, ut quid de ijs existimem, pro fide & officio meo aperiam, cætera iudicio & arbitrio vestro relinquens. Non multis morabor, cum pleraque quæ Rempublicam vrgent, per se pateant, & in hoc conuentu iam à nonnullis luculenter explicata sint: sed & in proximis Regni Generalibus Comitij hæc de re actum, ac multa eiusmodi in medium adducta fuere, quæ sitaque postremò consilia, quibus iis malis obuiam iri possit: sed cur incassum bonorum studia & optimi conatus eo tempore ceciderint, paucis commemorabo. Quòd Respublica ius suum non obtineat, quodque multa in eâ non recto ordine fiant,

In Prosouicensi conuentu omnium conuersi animi, & quare?

Quid in eo Palatinus Cracouiensis egerit.

Sermo ab eo in Conuentu Prosouicensi habitus.

fiant, in causâ sunt mali consiliarij; eius rei documento sunt agitata in proximis Comitij consilia; nam cum de ijs quæ Regia Maiestas nobis & Reipublicæ ex pacto præstare tenetur, ageretur; ita postremo conueniat, ut ea quæ in potestate Regiæ Maiestatis essent, continuo præstarentur; ea verò quæ factu difficilia viderentur, ut Rex à Republicâ sibi remitti & condonare postularet. Non alienum animum ab eo consilio gerere Regia Maiestas videbatur, nisi mali consiliarij id præter dignitatem Regiæ Maiestatis fore persuasissent: eâ re animis hominum exacerbatis, comitia infectis rebus soluta, Respublica verò sine præsidio relicta est. Quantum inde detrimenti postea euenerit, experta est Polonia, quæ proximâ æstate sæuis Tartarorum incursionibus, in extremam vastitatem, ferro & igne hoste barbaro in eam debacchante, redacta est. Nunc etiam homines ingenui fortunis omnibus exuti, maior pars in fœdam seruitutem abducta; matronæ honestæ (dictu nefandum) ludibrio habitæ, & quod inimico libuit passæ; discordiæ nostræ triste & lugubre præbent documentum. Idem mali consultores, Regiæ Maiestati auctores fuerunt, ut eorum consilijs, qui cum prioris vxoris sorore matrimonium dissuadebant, spretis, deinceps quoque eorundem suasiones Reipublicæ salutare, abiiceret: neque de negotijs publicis ad eos referret. Ego ipse qui præsens, dum nonnullæ deliberationes transigerentur, in aulâ fui, quid de ijs statueretur nesciui: decreta ad externos Principes legationes, factæ de Ducatu Prusiæ consultationes me præsentem, & quid decerneretur ignorante: vobis itaque, Equites, inuigilandum est, ne Senatorum socordiâ, vel potius contemptu, Respublica detrimentum accipiat. Ab eodem malorum consiliorum fonte, promanauit hæc Regiæ Maiestatis ad nos legatio, in quâ prætermisiss ijs, ob quæ ex præteritis Comitij, rebus infectis discessum est, hoc vnum vrgetur, ut Comitia inuitis, vel dissentientibus alijs concludantur. Formidolosum id cunctis, qui libertates Regni saluas esse cupiunt, qui, ut è diuersis locis mihi significatur, desperato felici Comitiorum euentu, sub finem eorum in aliquo vicino Varſauix loco, conuentum generalem in dici flagitant; ut in frequentissimo illo equestri ordinis consessu, de causis quæ Comitia dissoluunt, cognosci, & quid in præsentibus Comitij tractetur, sciri, & cum alia Reipublicæ negotia, tum hoc, quod cum Marchionibus Brandeburgensibus intercedit, expediri, ac cætera omnia ritè perfici: vel postremo, si consultationes in Comitij propositæ effectum non sortirentur, ne quid ex eo Respublica detrimenti capiat, decerni & prouideri possit. Quod nisi fiat, actum est de libertatibus nostris, quibus labefactatis quid aliud nisi bellum ciuile, & Patriæ excidium expectamus? Horret animus, cum ea quæ imminet, & quæ ex dissolutis sine fructu Comitij euentura sunt pericula mecum reuoluo; sed si maturè ijs obuiam eatur, non desunt ab institutis maiorum nostrorum, & ipsa equitate petita subsidia, quæ paucis hic commemorabo. Senatores quos

Suadet conuentum generalem totius nobilitatis indicendum.

Ma-

Maiores nostri legum custodes esse voluerunt, ut in aulâ Regiâ certo numero per vices præsentem sint, eorum (absentibus nihilominus consultis) consilio Rex ut Rempublicam administret: ijdem bene vel malè administratæ Reipublicæ rationem reddere, ac ne quid per vim in leges peccetur, prouidere, tum & mali consilij auctores prodere teneantur. Deinde nos qui Senatorium munus sustinemus, seriò admonendi sumus, ut sacramenti, quo ad obeundam eam functionem obstricti sumus memores, officij nostri partes impleamus, & ne quid & in Reipublicæ administratione, & in munere nostro desideretur, & ut ea quæ hætenus, quominus Comitia optatum effectum sortirentur, obstiterunt, tollantur, adnitamur. Idem quoque Nuntij Palatinatum iniungendum, peterent à Regiâ Maiestate, ut & officio suo & votis ac desiderijs nostris satisfacere vellet. Ceterum non incongrua videtur ea nonnullorum de indicendo Generali Equestri ordinis conuentu flagitatio; nam eo modo multa absurda tolli, & labanti Reipublicæ subueniri posset, si hinc Senatorum & Nuntiorum; ab aliâ verò parte Equestri ordinis consilia rebus afflictis opem ferrent, & ea quæ in Comitij expediri non possent, censuræ & arbitrio nobilitatis permitterentur, ac inter alia de negotio quoque Brandeburgico, eadem ratione certi aliquid decerneretur, & hæc omnia Comitiorum demum auctoritate firmarentur, vel si Comitia non ex voto ceciderint, id saltem prouideretur, ne Respublica necessarijs præsidij careat. Inter alia propositum est à Regiâ Maiestate de sciscendo in subsidium Reipublicæ tributo: Miror sanè, cum ex præscripto legum Rex suis impensis nos tueri teneatur; adeò frequenter hoc tributum à nobis exigi, ut quotannis illud iam pendamus; quod si tamen vtiliter in vsu Reipublicæ impenderetur, Deum testor me illud libenter collaturum, sed vtrunque sit, ne deinceps quidem dare illud abnuam, si assensus aliorum interuenerit. Illud sanè mihi expedire videtur, ut Regia Maiestas admonetur, ne hanc Regni partem multis periculis opportunam, Cracouiensem Palatinatum sine præsidio relinquat: quod munus cum mihi obeundum Sua Maiestas demandaret, ita illud sustinere animus est, ut non modò facultatibus meis, sed ne quidem vitæ meæ, si eâ salus Reipublicæ & vestra securitas representari possit, parcere velim. Dictâ à Palatino in eum modum sententiâ, etsi ij qui Regiarum partium erant, minimè hoc indicendi priuatâ auctoritate conuentus institutum probarent; tamen cum ea esset apud Equestrem ordinem Palatini auctoritas, ut cuncti ab ore ipsius pendere viderentur, ac ipse grata admodum populo suaderet, nemo repertus est qui contradicere illi auderet. Quo successu ille elatus, mōx in proximo Corcienſi Minoris Poloniæ Palatinatum generali Conuentu, nobilitatis nomine palam iam proponit edictum; quo vsurpatis ijsdem rationibus, quas Proſouicijs attulerat, hortatur omnes, ut qui saluam Rempublicam esse cuperent, ad Stęzicam (oppidum id Regium, sed Palatini ditionis

Residentiam Senatorum in aulâ Regiâ lege præscribendam suaderet.

Pronis auribus accepta Palatini oratio.

Ad Stęzicam Conuentus totius minoris Poloniæ indicitur.

aduirta-

aduitatio iure, quindecim milliaribus Varſauia diſtans) die nona menſis Aprilis frequentes adſint. Exerere animos qui dudum eam occaſionem ſibi dari votis expoſcebant, ſed præcipue ij, qui in diuerſas de religione opiniones abierunt: nam cum iſti ea, quæ hæcenus ad ſtabiliendas ſuas ſectas obtinere contendebant pacatis conſilijs & tranquillo Reipublicæ ſtatu aſſequi non poſſent, omneſque eo nomine facti conatus eorum in irritum reciderent, ampliſſimum campum ſe habituros exiſtimabant, per turbas & ſeditiones adipiſcendi ea, quæ tam diuturno tempore fruſtra uſiſſent. Pati ratione ij qui largius ſuo uſi, & per lucrum adeſis opibus ac abſumpta re familiari, ad inopiam redacti extremâ ſpe pendebant, hoc illud tempus eueniſſe arbitrabantur, quo in locupletiorum fortunas inuolare, ac alieno malo perditis rebus ſuis conſulere illisliceret. Nonnulli etiam, ſuperiorum temporum recordatione gnari, pleroſque interregnum occasione, ex humili loco in altum prouectos, inani quoque rerum nouarum expectatione, parem fortune ſibi ſucceſſum deſpondebant. Neque interea deerant, qui per omnes Regni partes vel ſiniſtrâ Regiarum actionum interpretatione, vel vano metu terrerent & exſtimularent homines ignaros pleroſque quid ageretur, & quem ad finem conſilia nouo exemplo cœpta deſtinarentur.

Similiter ad inopiam delapſi. Rex Cracouiâ Varſauiam profectus, indiſta ad diem ſeptimum Martij obiuit Comitia; aderant frequentes Senatores, & Nuntij: ſed horum nonnulli noui motus initia animo agitant, magis ad diſturbanda Comitiorum conſilia, quàm officium ſuum peragendum animati, & maioribus præter veterem conſuetudinem ſepti præſidijs, ad omnes occaſiones erant intenti. Ex ijs præcipui Ianuſius Raduilius, Stanislaus Stadnicius, & Adamus Goraiſcius Hæreticorum anteſignani, ſeditioſis vocibus palam, quo eſſent in Regem animo, oſtendebant: cæteri his applaudentes, reliquos, quibus bonum publicum & pacata conſilia curæ erant, facile opprimebant. Propoſitis demum à Rege ijs, de quibus in conſilium iri placeret, dicta à Senatoribus de more primo loco ſententiæ, multa que præclare ab ijs diſputata de concordia ordinum, de legum & libertatum prærogatiuis, de Reipublicæ noſtræ inſtitutis, & quibus fundamentis compages hæ nitantur: iam quæ Regis, quæ Senatus, quæ Equeſtris ordinis munia & functiones, oſtenſumque ad eam normam Rempublicam noſtram fuiſſe antiquitus redactam, vt libræ iuſtis ponderibus vtrumque inſtructa, conferri recte poſſit: eſſe Regem in medio, qui iuris & iuſtiæ lancem teneat, ne extrema in aliquam partem deſſectant: eſſe Senatorum munus, ne vel Rex à populo contemnatur, vel hic Regiâ potentiâ opprimatur; huic tam præclaro Reipublicæ inſtituto, egregie in præſenti rerum ſtatu reſpondere omnia, vel ſi quid deſideretur, facile ad priſtinam normam reduci poſſe, modo pacatè & ſine tumultu publica conſilia tractentur. Hæc tum multis verbis & ad mulcendas populi aures accommodatis orationibus dicta: ſed poſtea-

Initium Comitiorum ſeptimâ Martij 1606.

In his Comitij Ianuſij Raduili & Stanislai Stadnici & Adam Goraiſcij temeritas.

Senatorum ſententiæ.

poſteaquàm Nuntij de more in partem ſeceſſiſſent, tractarique inter eos de ijs quæ propoſita à Rege fuerant, cœptum, non ea modeſtiâ, ex quâ felix Comitiorum euentus ſperari poſſet, egerunt: ſed continuò non priùs de ijs quæ præſens rerum ſtatus poſtularet, ſe in conſilium ituros declararunt, quàm Rex ea præſtaret, quæ Reipublicæ ex pacto debet. Quæ res cum mutuis inter Nuntios altercationibus exagitaretur; poſtremò eò ventum, vt ea omnia ſcripto comprehenſa Regi ac Senatui offerrent. Longa eius rei ſeries, quam in pauca redactam hæc inferere conſtitui.

Dicebatur inprimis pactis, quæ Rex Reipublicæ ſpoſondiſſet, maiori ex parte hæcenus ſatiſfactum non eſſe. Conditiones ſecundum quas dudum Henricus Rex ſe regnaturum promiſiſſet, & quibus Rex quoque teneretur, poſtponi: & poſſiſſimum in eo illis non ſtari, quòd cum Senatorum certus numerus ex præſcripto earum Regi ad moderanda publica conſilia præſens ſemper adeſſe deberet, Rex ijs neglectis, Reipublicæ negotia & magni momenti conſultationes priuatâ auctoritate expediat. In iure dicendo moram fieri, & iuſtitiam protrahi. Cum Rex ſuo ſumptu fines Regni tueri teneatur, nihil ab eo in eum uſum ex priuato peculio impendi, ſumptus omnes ex tributis (quibus continuò conferendis miſeri homines nimium grauantur) vel ex Quartæ Raueniſis pecuniâ, tam in ordinarios, quàm extraordinarios uſus fieri, & rebus demum perditis ſera auxilia parari. In conferendis Magiſtratus quos vacare contingit, Regem longâ ultra præſcriptum legum vti procraftinatione. Theſauri Regni Supremi Præfecti ius & poteſtatem in eo violari, quòd cum leges iubeant, vnum eſſe debere Regis & Reipublicæ peculium, ex conſilio ſenatus, & mandato Regio, per Theſauri Magiſtrum in uſus publicos impendendum, nunc publica pecunia à priuatis hominibus tractetur, & ad arbitrium Regis diſtrahatur; inde fit vt vacuo arario, cum uſus & neceſſitas poſcit, Reſpublica præſidio & ſubſidio deſtituatur, & ob egeſtatem ſplendor & dignitas Regni diminuatur. Tardâ Eſtoniæ cum Regno vnione factum, vt in poſſeſſionem illius Prouinciæ Reſpublica venire non potuerit. Pari ratione prono Regiæ Maiestatis in exteros fauore, Liuania in diſcrimen adducta, quòd hominibus nomini Polono inimiciſſimis, prædia & poſſeſſiones eius Prouinciæ, Regio beneficio maiori ex parte, Polonis & Lithuanis excluſis, attributa fuerint: quorum dubiâ & fluxâ fide hoſtis abuſus, tantum negotij Reipublicæ faceſſit. Arces quinque, quas Rex ad arcendos Tartaros locis opportunis ſe conſtructurum recepit, hucusque ne ædificari quidem cœptas. Iam quòd ſuperiori anno Tartari impunè Ruſſiæ Prouincias depopulati ſint, id ob eam cauſam factum eſſe, quòd Rex ſolita præſidia inde deduxerit, & nec donatiuum Tartaro, niſi ſerò admodum, nec ad Turcarum Imperatorem renouandi fœderis cauſâ, Legatum hæcenus miſerit. Cura ægri in Pruſſiâ Ducis, cum an ea Brandeburgico

Nuntij temerarie agunt.

Scripto comprehenſa quæ à Rege petebantur.

De pactis inter Regem & Rempub. conſtitutis.

De reſidentiâ Senatorum.

De iure diſcendo.

De conferendis magiſtratibus.

De Theſaurario Regni.

De Eſtoniâ Polonia vniendâ.

De Liuania.

De quinque arcibus ædificandis.

De Tartarorum incurſione.

De curâ Pruſſiæ Ducis.

De vectigali-
bus.De nummis
adulterinis.De magistra-
tibus in Prus-
sia conferen-
dis.De lustratione
bonorum Re-
galium.De Commis-
sionibus fi-
nium regun-
dorum.De auctorita-
te Decretorum
Tribunalis
Regni.De officiis &
beneficiis in-
compatibili-
bus.De Regio
diademate
aferuando.De Praefectis
arcium finiti-
marum.De Priuilegijs
quae Liouoniam
concernunt.De Legatio-
nibus extra
regnum mit-
tendis.De diuersorij
tempore Co-
mitiorum.De discordijs
inter disiden-
tes de religione
componendis.De compo-
sitione inter
status.

burgico Marchioni committenda foret, publicè tam Senatorio, quàm Equestri ordine id negotium pertractandum, in proximè præteritis Comitijis propositum fuisset, eo non deciso, à Regiâ Maiestate priuatâ auctoritate ad eundem Marchionem delata. Vectigalium auctione crescente, rerum quæ venum aduehuntur pretium crescere, nec mercatores tantum, sed nobilitatem quoque eâ re grauari. Nummos adulterinos, à priuatis impunè signari, & publicè cufos pondere & grano iusto valori non respondere, atque eâ ex re incredibili damno Rempublicam affici. Priuilegium contra ius, quo vetante Rex nec augere nec imminuere magistratuum officia potest, longæ cuidam externo homini datum, quo iurisdicctio in Scotos illi permissa est, id vt abrogetur. In Prussia, Rege conuiuentem, ad Magistratus aditum & dignitates, qui Prussis in Polonia omni sublato discrimine patet, Polonis vicissim præcludi. Lustrationem bonorum Regalium, lege sancitam quæ singulis quinquennijs fieri deberet, intermitti. Commissiones ad fines regundos ipsissè dari, & Decreta Commissariorum varijs artibus eludi, ac Regijs mandatis infesta reddi. Decreta Supremi Tribunalis quorum sacrosancta deberet esse auctoritas, Curiae Regiae contrarijs Decretis abrogari, ac nobilitatem citationibus Regijs euocatam, de bonis etiam hæreditarijs, probationibus ex Archiui Regij summarijs indicibus, dudum legibus abrogatis petitis, in discrimen venire. Magistratus diuersæ functionis, & beneficia secularia cum regularibus ad vnum deferri, & distincta officia confundi. Abbatum eligendorum ius violari. Claustra quibus Diadema Regium obseruatum est, sine scitu eorum, quorum fidei id commissum est, reuerari. Arcium finitimarum Praefectos, turmis militum præfici. Nouis, quæ ex Cancellariâ Regiâ in contrarium eduntur, priuilegijs vetera rescindi, & in ijs quæ in Liuonicis causis scribuntur, appendicem, quâ iuribus Romanæ Ecclesiae peculiariter cauetur, periculose adijci, cum verendum sit, ne eo prætextu Prouincia illa, quondam Ecclesiastici iuris, sed annuente Gregorio XIII. Summo Pontifice, eo abrogato, erecto tantum in locum extinctorum sacerdotiorum Episcopatu Vendenfi, Regno vnita, in discrimen, & ius Regni anticipem disquisitionem veniat. Legatos infcio senatu extra Regnum mitti. In assignandis hospitijis Varfauiae, dum Comitia habentur, in ciuium ædibus, nec Senatorum, nec Nuntiorum dignitatis rationem haberi; sed priuatos nonnullos longè commodius, quàm eos qui vniuersam Rempublicam repræsentant, collocari. Discordiam inter de religione dissidentes non componi, nec pacem, interpositis poenis, quibus vtrique pars in officio contineatur, sanciri. Vt sacri & profani Ordinis homines, de ijs quæ vtriusque partis iuris prætextu in controuersiam vocantur, conueniant, ac finem litibus quibus Reipublicæ negotia sæpè impediuntur imponant, à Regiâ Maiestate, quod Regij muneris semper fuit, sedulo non curari; id magnâ Equestris ordinis iniuriâ fieri: quòd

quòd is & decimari suos prouentus pati, & iudicato parere cogatur, cum contrà spirituales prouocationibus ad Curiam Romanam institutis, in causis, in personas eorum directis, litis actiones facilè eludant: Nobilitas verò non pari, vt spirituales, præscriptionum beneficio gaudeat, & non modò iurium patronatus prætextu, sed alijs prætereà ex causis in ius vocetur, ac bonis etiam, quæ spirituales emptionibus & cohæreditatibus, violentis scultetiarum ademptionibus, occupantes, iuri Ecclesiastico contra leges adscribunt, exuatur. Iustam ex eo habere conquerendi Equestrem ordinem causam, quòd Reipublicæ patrimonium magnâ ex parte in priuatos Regis vsus reductum sit, ac benè meritorum præmia fiscus occupet. Nobiliorum & opulentiorum Praefecturarum, quibus onus iurisdicendi incumbit, prouentus vel in partes distrahi, vel in priuatum Regis ærarium inferri. Bona, quæ caduci iuris dicuntur, ad externos deferri; homines verò nobiles, qui totâ ætate Regis & Reipublicæ negotijs impensâ, patri-
monij & rei familiaris iacturam fecerunt, egere. Esse prætereà complura quæ maiorem, quàm hæcenus adhibita est, Regis curam desiderant, tot salutare leges, quæ de instituendis emporijs, fluminum accom-
modandis nauigationibus, de corrigendis statutis, quibus iura Regni continentur, de componendis cum externis Principibus, occasione Regni limitum ortis, discordijs, vtiliter latæ sunt, & quorum executio dudum magno omnium desiderio flagitur, neglectæ. Peti à Regiâ Maiestate, vt ad ea omnia præstanda & efficienda animum adijcere, & eo ipso non modò muneri suo & promissis iurisiurandi sacramento firmatis satisfacere, verum etiam subiecti sibi populi studia, in sui & Patriæ amorem excitare velit. Hoc postremò Equestrem Ordinem à Senatu postulare, suam apud Regiam Maiestatem auctoritatem interponere velit, ne in ijs quæ proposita sunt, & quæ vniuersæ nobilitatis vota & desideria exposcunt, præstandis moram faciat. Tam prolixæ & diu meditatae Nuntiorum petitioni, non facilè, nisi re maturius expensâ, responderi poterat. Igitur rogatis Senatorum sententijs, cum singuli quid hac de reserirent, promississent; postremò in eum modum scripto responsum est. Ea quæ per Nuntios proposita sunt accipere Regiam Maiestatem in optimam partem, & paterno planè affectu; optasse quidem Regiam Maiestatem, vt ita subiecto sibi populo præesset, ne quâ ex parte officio suo deesse videretur, & ne æquabilis ipsius Imperij status in odium cuiusquam veniret; sed nullum esse ita perfectum, vt non interdum offendat, idque in eis potissimum euenire, qui cæteris eminent: communem esse eam Regum sortem, quam cum Regiæ quoque Maiestatis decessores experti sint, eandem Regiæ Maiestati subeundam esse. Cæterum quò candidus & syncerus ipsius animus cunctis pateat, paucis ad ea quæ proposita sunt respondere, ac simul voluntatem

De iustitiâ
distributiua.Responsum
Regum ad ea
quæ à Nuntijs
postulabatur.

Cur societas
intra Suecia
Regnum &
Polonia con-
tra communes
hostes init
non fuerit.

Rex commo-
dis Polonia
consulendo res
Suecias in-
compositas
reliquit.

De Estonia
Regno Polo-
nia unienda.

De classe ma-
ritima in
portus Polo-
nicos dedu-
cenda.

Debitum Re-
gno Suecia.
Pensiones
Neapolitane.
Cur arces in
confinijs non
sint constru-
ctae.

Nulli sunt
externi qui
aliquo in Po-
lonia Magi-
stratu fun-
gantur.

Custodes Re-
gij corporis
omnes ciues
Regni Polo-
niae.

Præfectus
pedum
Hungarus
quidem, sed
experta fidei.

tatem suam declarare, palamque facere, quid eorum præstiterit, quæ adhuc desiderantur, quid postremo, quominus nonnullis satisfiat, impedimento sit. Non negare Regiam Maiestatem se ad præstanda ea, de quibus pactis electionis cautum est, teneri. Eorum primum erat de ineundâ contra communes vtriusque Regni hostes societate, non per Regiam Maiestatem hæcenus stetit, quominus id effectum sortitum fuerit, sed quod Regnum illud ipsius hæreditarium in alienam potestatem venerit. Ideo factum esse, quod Regia Maiestas, eo tempore, quo mortuo parente suo, permittentibus Regni ordinibus, protectionem suam in Sueciam, ad eundæ illius regni possessionis causâ instituerat, rebus ibi nondum constitutis, periculis huius Regni (quæ ob Tartarorum per fines Podolæ in Hungariam transitum imminabant) admonita, maturius inde, incerto adhuc & nondum firmato illius regni imperio, ac dubiâ subditorum fide, excedere coacta fuerit. Estoniam ut viuentē & rerum potiente patre regno vniret, Regiam Maiestatem nec si vellet potuisset, nec fuisse obligatam. Eo vitâ functo, quod Carolus cupiditate regnandi accensus, ex eâ occasione initium turbarum quæreret, in primis, quæ post reditum Regiæ Maiestatis celebrata sunt, Comitij, placuisse Regni ordinibus hanc Estoniæ unionem aliquantisper non vrgeri: verum cum Regia Maiestas videret Carolum suâ in eum indulgentiâ deteriore fieri, & palam regnum affectare, Anno demum Millesimo sexcentesimo primo, datæ eo nomine diplomatibus, Prouinciam eam pleno iure regno Poloniæ attribuit, quod licet maturius etiam fecisset, perinde tamen ut nunc armis ea vindicanda fuisset. Classem & promissa tormenta bellica, nisi recuperato Sueciæ Regno haberi non posse: erepta quidem Moscho ad Vendam tormenta pridem in Regnū illata esse. Pecuniam quam Sigismundus Augustus Regi Sueciæ debebat, remissam dudum esse; simulque pensionibus Neapolitanis Regiam Maiestatem Reipublicæ cessisse. Arces quinque, quod opportuna, in quibus ex constitui deberent loca, non tam facile monstrari possint, vel priuatorum possessionibus occupentur, hæcenus non esse constructas: sed nullâ in eo Regis culpam, eum & nunc paratum esse ad id præstandum: modò ne ij impediunt, qui priuati commodi causâ, ne fieret, hæcenus obstiterunt. Exteros homines, qui aliquo Magistratu fungerentur, nullos à Regiâ Maiestate esse inductos, paucis Suecis exceptis, quorum operâ in Suecicis negotijs explicandis vitur. Cohortem ad corporis custodiam ex Polonis, Pruthenis, & Liouonibus, qui omnes ciues Regni sunt, constare. Præfectū eorum esse Boianouium in Poloniâ nobili loco natum. Peditatum eundem, quem Rex Stephanus habuerat, esse, paucis in demortuorum loca, ijsque ferè Polonis substitutis: eorum Præfectum Hungarum quidem esse, sed fide conspicuâ, & de hac Republicâ multis expeditionibus ita meritum, ut cum iam domicilium hîc fixerit, de donando eo iure

iure ciuitatis antea deliberatum sit; sitamen ut is ab eo officio amoueatur, omnino contendat, in eo Regiam Maiestatem non foredificilem. Æs omne alienum, tam militibus, quam personis priuatis publice debitum, iam solutum esse, ita ut nemo eo nomine queratur. Ut inter eos qui in religione dissident pax & concordia conseruaretur, omnem operam à Regiâ Maiestate adhibitam hæcenus fuisse; ut verò formula certa, ex quâ ius eo nomine laxis redderetur, præscribatur, omnium ordinum consensu opus esse. Pari modo earum, quæ inter secularem & Ecclesiasticum ordinem intercedunt controuersiarum sopiendarum rationes, non nisi cunctis consentientibus iniri posse; proponant modò ordines media, quibus id effici possit, curaturam Regiam Maiestatem, ut ea ad effectum deducantur. Inuitis sanè & refragantibus leges imponi, aut quidpiam statui, non esse ex usu huius Reipublicæ, cuius libertates & prerogatiuas singulorum ordinum Regia Maiestas secundum datam in coronatione fidem non modò integras conseruat, sed & fartas esse cupit. Et quoniam ijsdem pactis ex quoque conditiones, quæ Henrico Regi, dum ab ordinibus in Regem eligeretur, oblatae erant, & per Stephanum approbatae sunt, continentur, Regia Maiestas ijsdem quoque se teneri cum non ignoraret, idcirco quantum in illâ fuit, ut illis satisfaceret, contendit. Saluum in primis est ius Regis liberè eligendi, cum & hæreditarium Regni titulum Rex minimè usurpet, & illo ex hac luce sublato, alterius liberis suffragijs substituendi plena ordinibus relinquatur facultas. In admittendis externorum Principum Legatis, suisque ad eos mittendis, eum modum tenet semper Regia Maiestas, ut quemadmodum iura Regni præscribunt, quæ vniuersam Rempublicam concernunt, de ijs ad publica comitia referat: quæ verò vel diuturnam moram non patiuntur, vel ad priuatum præsentium in aulâ Magistratuum consilium pertinent, ea exploratis eorum, & reliquorum Senatorum, qui tum interfunt, sententijs expediât. In indicendis bellis, iubendâque publicâ expeditione, nihil hæcenus à Regiâ Maiestate præter leges Regni factum. Quod verò attinet finium Regni defensionem ordinariam, cuius suis viribus & priuatis copijs sustinendæ onus, tam Stephanus Rex, quam ipsa met Maiestas Regia, in se suscepisse videri possit; cupere Maiestatem Regiam ut expensis, atque etiam excussis Regni vectigalium & prouentuum rationibus, ordines dispicerent, num Regia Maiestas, etiam si veller id præstare, posset. Non eam esse præsentem rerum statui, horum, quibus ararium continetur, reddituum rationem, ut & Regiæ Maiestatis dignitati tuendæ, & alendo tanto exercitui, qui fines Regni perpetuò defendat, sufficiant. Longè factu facilius id maioribus Regiæ Maiestatis fuisse, qui solidos Præfecturarum prouentus in suâ potestate cum haberent, ad suum itidem arbitrium in usus Reipublicæ eos expendebant: nunc beneficio & liberalitate Regum, tribus, vel

Stipendia
militibus per-
soluta.

Quâ ratione
pax inter
dissidentes de
religione con-
seruanda.

Præscribendi
modi quibus
compositio in-
ter status
incunda.

Ijsdem condi-
tionibus tene-
batur Rex

Sigismundus,
quibus Henri-
cus Andegae-
uensis Dux
fuit in Regno
Poloniæ ele-
ctus.

Ius eligendi
Regis Polonis
saluum.

Quid in mit-
tendis vel re-
cipiendis Le-
gationibus
Rex faciat.

In bellis indi-
cendis nihil
præter leges
factum.

Defensionem
ordinariam
finium quare
Rex non præ-
stet.

quatuor eiusmodi reddituum portionibus, priuatis personis attributis, ac Quartâ Rauam inferri iussâ: reliquum quod superest priuatis Regiæ Maiestatis vsibus, publicisque impensis, si quis ordinarios atque extraordinarios Regiæ Maiestatis sumptus ad calculum reuocet, vix sufficit. Nec à Stephano Rege, licet is quoque idem se facturum recepisset, hoc postulatum fuit; nimirum eiusmodi promissiones, in Electionibus Regum exactæ, eâ conditione factæ fuisse intelliguntur,

Quid discordantibus Senatorum sententijs Rex facere soleat. Ut Senatores per vices resideant apud aulam placere Regi.
 ut eas in tantum Rex præstare teneatur, quantum rationes ærarij & prouentuum ferant: quæ cum opinione minores sint, durum sanè & minimè decorum, nec Reipublicæ tutum foret, id à Regibus exposcere, quod illi nequaquam præstare possint. In sententijs Senatorum, vbi discordes fuerint, conciliandis, Regiam Maiestatem eâ vti moderatione, vt non antè vel Senatusconsultum perscribi, vel in priuatorum cognoscendis, iudicandisque causis decretum ferri decernat, quàm dissentientium sententias, iteratis earum rogationibus similes & conformes efficiat. Placere Regiæ Maiestati vt Senatores certo numero per vices designentur, vt præsentibus in aulâ sint, & non modò consilij copiam faciant, verum etiam dignitatis Regis inseruiant. Neglectum id hætenus non Regiæ Maiestatis culpâ, sed magis eorum, qui huic muneri destinati quotannis erant, negligentia: daturum insuper ex ærario suo illis annuam pensionem pollicetur. In indicendis tempestiuè Comitijs omnia ex præscripto legum fieri. Annulo & sigillis, in signandis tam literis quàm diplomatibus, non alijs Regiam Maiestatem, nisi quæ fidei Cancellariorum tam Regni Poloniae, quàm Magni Ducatus Lithuaniae concredita sunt, vti. Numerum Magistratuum legibus & consuetudinibus Regni præscriptum, nec minui nec augeri, ac vt ij suo munere fungantur, Regiam Maiestatem minimè impedire. Quod verò attinet Thesaurarium Regni, is si præsens in aulâ esset, nemo alius illius officium vsurparet; illo absente, non ferunt publicæ rationes, vt minutura quæque negotia ad eum referantur: sed & huic rei facillè medebitur, Curie Thesaurario, qui illius maioris vices obeat, constituto. De mineris in priuatorum fundis inuentis interceptis, neminem esse qui queri possit. Ne interpretatione ex iure Cæsareo petitâ, Regni leges ac Priuilegia Regumque donationes in alienum sensum detorqueantur, Regiam Maiestatem diligentem semper operam dedisse. In ineundo matrimonio nihil à præscripto legum Regiam Maiestatem recessisse; sed consulto primùm Senatu, cum longè maior eius pars consentiret, eorum sententiam secutum esse. Diadema quo Reges insigniri solent, in Thesauro Regni, eorum quibus id munus incumbit, custodiâ asseruari. Reliqui eiusdem generis articuli, qui Regi Henrico oblatis fuisse dicuntur, cum nunc in quæstionem non vocentur, nullâ disquisitione indigent. Ad ea de quibus præterea Nuntij queruntur, ita responderi.

In

In iure dicendo quem modum Rex teneat.
 In primis in iure dicendo eam à Regiâ Maiestate seruari æquitatem, vt nec sedula diligentia, nec accurata deliberatio desiderari possit: non temerè, sed iterum atque iterum exploratis Senatorum sententijs decretum ferri, ac interdum, idque grauibus de causis, cum vel id de quo agitur non satis liqueat, vel discordes de eo sint sententiæ, illud non perscribi; non abnuere quin aliqua, quæ emendatione indigent, in accommodandâ formulâ Iudiciorum, corrigantur; ac quod ex ordine ius vnicuique reddatur, parque omnium ratio habeatur; ac is index, ex quo in ius partes citantur, diligenti Referendariorum inspectione conscriptus subinde non mutetur. Quod hætenus seruatum fuisse Regia Maiestas existimat: nisi quòd interdum vel egentium causæ, vel maioris momenti, & ad exemplum pertinentes, vel nonnumquam etiam ipsismet Nuntijs flagitantibus ex ordine excerptæ, atque alijs prætermisissis iudicatæ sint, idque ne aliquando eueniat, satis cauere non posse. Temerè existimari pecuniam ex tributis publicè scitis collectam, & eam quæ ex quartâ Reginum prouentuum parte, Rauam quotannis inferitur, non rectè administrari, & in vsus priuatos potius quàm publicos erogari: nam rem eam secus se habere, rationes Thesaurarij, quæ Nuntijs excutiendæ relinquuntur, ostendent. Non diffiteri Regiam Maiestatem Rauensem pecuniam non in eum modò militem qui in Russia finibus excubias agebat, sed in Liouensem quoque erogatam esse, sed lege, dummodò id ex consilio Senatus fiat, non vetante, & ingenti periculo urgente id factum fuisse. Iam verò quòd miles hyberna in Polonia egerit, datum id esse precibus Nobilitatis Russicæ, quæ militaris eiusmodi custodiæ sibi molestæ pertasa, petijt, aliquot antea actis Comitijs, vt is inde abduceretur. Vacui Magistratus si qui fuerint, ante Comitia eos iam, subrogatis tempestiuè in defunctorum locum alijs, expletos esse; si qui præterea proximè fato functis illis qui eos gerebant, adhuc vacant, durantibus Comitijs, personis idoneis Regiam Maiestatem collaturam. Hominibus peregrinis, qui ciues Regni non essent, nullas hætenus possessiones in Liouia concessas esse; in eoque strictè scitam hac de re legem seruari: arces quasdam quas nonnulli Liouones fidem Regiæ Maiestatis secuti, Ioanni Zamoscio belli supremo Duci dediderunt, eorundem fidei, quòd ita Zamoscio visum foret, concreditas, nec quidquam præterea quod meritò reprehendendum foret, adferri posse. Qui apud Turcarum Imperatorem legationis munere ex dignitate Regis & Regni fungerentur, non facillè reperiri potuisse; hunc ipsum qui eò iturus est, morbo tardatum quominus maturè proficisceretur; ne quid tamen ex eâ causâ Respublica detrimenti caperet, missis ad eundem Imperatorem frequentibus Nuntijs, qui moram hanc excusarent, sufficienter Regiam Maiestatem prouidisse. Frequentes Tartarorum in Podoliam excursions, vetus à longè maiorum memoriâ, quàm Regiâ Maiestate Imperium moderante, illius Prouinciæ malum immeritò Regiæ Maie-

Causa egentium vel maioris momenti aliquando non seruato ordine iudicantur. Pecunia contributa vel ex quartâ Rauensium in publicos vsus conuertitur.

Cur miles in Polonia hybernauerit.

Vacantes magistratus omnes distributi.

In Liouia nulla possessiones nisi ciuibus Poloniae Regni dantur.

Cur Legatus ad Turcarum Imperatorem tardius missus; prouisum tamen ne quid inde damni eueniat.

Cur Tartarorum incursions cohiberi non possint.

Quid in ne-
gotio Prussico
à Rege factu.

Aegro in
Prussia Duci
iure suo Rex
vsus curatore
dedit.

et quas ob
causas.

stati imputari: cum hostis ille nec foedere attineri, nec oblati etiam donatiui, ubi luculenter praedae spes & occasio inuitauerit, deuinciri possit. Qui euerant ij aliquantisper domesticis fortè motibus retenti, siue ut cum minùs timerentur, incautos & securos inuaderent, finesque nouis colonijs completos, atque antè desertos, nunc cultos longè lateque sub ipsùm ferè hostis aspectum procurrentes campos faciliùs incurrerent. Negorium Prussicum ita à Regià Maiestate tractatum esse, vt nihil temerè vel minùs consideratè quidquam in eo factum sit, si quis recto iudicio illius progressum expenderit, faciliè animaduertet. Nā concessionis feudi à Sigismundo Augusto in Petricouienfibus & Lublennensibus publicis Regni Comitij domui Brandeburgicæ factæ, & subsequen-
tium Regum non dubio assensu firmatæ, approbationem, quæ magnâ Regum & Principum Christianorum suffragatione petebatur, cum Regia Maiestas sine omnium Ordinum scitu & consensu concedi non posse videret, quamprimùm eo nomine publicis legationibus appellata fuit, ad omnes Regni particulares Nobilitatis conuentus de eo retulit, vt quid hac de re statuere vellent, communi omnium sententiâ decernerent. Curam verò ægri in Prussia Ducis vt deferret, sibi iure & exemplo licuisse Regia Maiestas existimat; cum & vsurpatâ in Regno, ac legibus etiam firmatâ consuetudine, Regij iuris semper fuerit, providere ægris & pupillis curatores: & nouissimè Stephanus Rex, eo ipso prætextu eandem ægri in Prussia Ducis curam Anspachio, nullis adiectis conditionibus, liberam & immunem contulerit. Sed nec eo etiam iure temerè sibi vtendum, atque ideò totum hoc negotium proferendum, donec de illâ in controuersiam vocatâ feudi concessi approbatione transactum fuisset, Regia Maiestas putauit. Ceterum cum aliquot Regni Comitij, in quibus citrò vltroque allatis rationibus de iure eius feudi disputabatur, nihil certi de eo statui potuisset, hancque moram Elector Brandenburgicus in derogationem præfensi iuris sui fieri interpretaretur, atque per Oratores suos, Gallia & Danie Regum, atque primariorum Germaniæ Principum adiunctâ intercessionem sedulò responsum vrgeret, Regia Maiestas ne si tanti nominis Principes morâ responsi contemnere videretur, noui & insperati belli Reipublicæ causam præberet; cum proximè præterita Comitia, nonnullorum dissensu, rebus infectis dissoluta fuissent, ex Senatus, qui tum frequentissimus, ac penè eodem numero, quo Comitia obiri solent, erat, consilio, eam ineundam sibi rationem existimauit, vt simul & petitioni tantorum Principum aliquâ ex parte satisfaceret, & ius Regni veteremque illius Prouinciæ possessionem firmiorem certioreque redderet. Conditionibus igitur interpositis, quibus & ius directi domini, nomine magis antea quàm re vsurpatum firmaretur, & Reipublicæ ærarium imposito ei Prouinciæ stipendio, non mediocria incrementa sumeret, hæc ipsa cura & administratio illius Ducatus Electori Brandenburgico permissa est, veteri de iure

iure feudi disceptatione, quæ Regni Ordinum in Comitij generalibus cognitioni reseruatur, indecisâ manente. De eorum, qui publica vectigalia exercent, iniurijs & iniquitate, vetus & non noua, atque adeò orbis vniuersi est querimonia: ei vt Regia Maiestas mederetur, præcipuis
De vectigali-
bus mercato-
rum querela;
Senatu, inter quos Archiepiscopus Gnesnensis & Episcopus Cuiauiensis alijsque magni nominis fuere Senatores, demandauit, vt cum Thesaurario Regni tam vectigalium Præfecti, quàm mercatorum rationes inspicerent; ijsque excussis, atque etiam Priuilegijs & immunitatibus Ciuitatum inspectis, omnia ad veterem consuetudinem reuocarent: grauitè & exactè id negotium ab eis tractatum, postea ad Regiam Maiestatem remissum, cum eâ tamen significatione, vt immeritò mercatores queri compertum per eos fuisse ostenderetur. Proposita
sed iniusta.
& audita fuit hæc causâ in postremis Cracouiensibus Comitij, quæ sita media; sed cum mercatores illud vnum, vt ab omni penè vectigali immunes essent, in fraudem & detrimentum fisci, quo potissimum Reipublicæ rationes nituntur, contenderent, nihil certi statui potuit. Certa nihilominus formula, secundum quam & ij qui publicis vectigalibus præfunt, illa exigere, & mercatores illa pendere debeant, auctoritate Comitiorum Varfauiensium anno Millesimo sexcentesimo primo ad normam veteris à Sigismundo I. institutæ præscripta est, in quam si quid fortè peccaretur, id iure cuique læso vindicandum relinquitur. Vt moneta sub nomine Regio signato iusto pondere & valore examina-
De monetâ.
ta cudatur, publicis monetarijs à Regiâ Maiestate iniunctum esse; sed eâ re parum profici, nisi in eos qui priuatâ auctoritate falsam cudunt monetam, seriò animaduertatur: quod factu difficile, quia præcipui
Cur falsarij
qui adulteri-
nam pecu-
niam priua-
tim cudunt
non castigen-
tur.
falsarij eo nomine infames, nobilitatis prætextu pœnas legum eludunt, nec eius criminis, nisi per testes genere nobiles, conuinci possunt: id verò fieri non potest, cum ij operâ potissimum vilium & ignobilium personarum ad eiusmodi facinora abutantur: quorum nonnulli sceleris conuicti dederunt pœnas; auctores, qui Equestris ordinis sunt, omnibus legibus soluti, absque metu impunè abeunt: nouæ itaque sanciente leges & pœnæ forent, quibus, sublato nobilis & plebeij discrimine, cuncti tanti criminis rei tenerentur. De Iungæ priuilegio causâ cognita, id quod æquum fuerit decerneretur. Vt pari iure Poloni in Prussia, quo Prutheni in Polonia quoad dignitates & Præfecturas adipiscendas gaudeant, ubi eâ de re inter ordines conuenerit, Regiam Maiestatem omnium consensui suam voluntatem libenter accommodaturam. Non obstare Regiam Maiestatem, quin quod leges iubent, singulis lustris Regia bona censeantur: id ob eam causam hætenus intermissum esse, quod Comitia rebus plerumque infectis dissoluantur: darent operam Nuntij ne id in præsentiarum eueniat, sed omni ex parte Reipublicæ
Placere Regi
vt bona Regia
singulis lustris
lustrantur.
prouideatur, & hi etiam, qui hoc munus censendorum bonorum ob-
eant, auctoritate Comitiorum designentur. Ad fines, ubi ij inter Re-

De commissi-
onibus si-
nium regun-
dorum.
Decreta Cō-
missariorum
& supremi
Tribunalis in
dubium num-
quam vocan-
tur.

Pluralitas
beneficiorum
Ecclesiastico-
rum.

Ius eligendo-
rum Abbatū
Religiosis
saluum.

Ne Nobilitas
ad Curiam
Romanam
euocetur, cu-
raturum se
Rex pollice-
tur.

Homines ri-
tus Græci non
habent de
quo queran-
tur.

Ecclesiastici
iuste bona
terrestria
emere & Ec-
clesiæ addicere
possunt.

Sculpti in
bonis Ecclesiæ
cui directo
dominio sub-
iecti sunt.

Conditio, sal-
uis Ecclesiæ
iuribus, in
omnibus pri-
uilegijs adscri-
bitur.

Nullum peri-
culum ne quis
sibi ius usur-
pet in Liuo-
niam.

In assignandis
Varſaviæ
hospitijs ratio
habenda eorū
qui publici
negotij causa
veniunt.

gios & priuatorum agros controuerſi fuerint, diſterminandos, manda-
re Regiam Maiestatem, vt poſcentibus Commiſſiones è Cancellariâ ex-
tradantur. Decreta quidem ab iſtis Commiſſarijs legitimè lata, quem-
admodum & ea, de quibus queruntur ſupremi Tribunalis Regni, fuiſſe
aliquando vel in dubium vocata, aut contrarijs Regiæ Curia decretis
abrogata; pari modo quæ ſint iſtæ Nobilitatis præter ius euocationes,
aut veterum priuilegijs recentibus abrogationes, & depromptæ è
ſummarijs indicibus, ſiue, vt vocant, Metricâ, ad interuertenda bona
priuatorum, probationes, non ſatis intelligere Regiam Maiestatem,
quando, vel quâ in re id factum exiſtiment. Præſtò ſunt Magiſtratus,
qui in aulâ ius dicunt, ij rationem, vbi appellati eo nomine fuerint, facti
ſui, ſi quid illis nominatim imputabitur, reddent. Vnum interdum bi-
na vel plura ſacerdotia habere, non nouum eſſe; id ex arbitrio Summi
Pontificis, tanquam bonorum Eccleſiæ ſupremi diſpenſatoris, non
nunquam iuſtis de cauſis, vel genere vel doctrinâ excellentibus viris in-
dulgeri. Electiones Abbatum nequaquam à Regiâ Maiestate infringi,
modò ne Religioſi tantum ſibi uſurpent, vt Iuſpatronatus Regium inter-
uertant & extinguant. Ne Equeſtris ordinis homines in actionibus,
quas in perſonas Spiritualium dirigunt, iudicium Curia Romanæ ex-
ſpectare cogantur, ſed & eiufmodi cauſæ hîc in Regno decidentur, egif-
ſe Regiam Maiestatem cum Summo Pontifice, deinceps quoque cura-
turam, vt votis & deſiderijs ſubditorum ſuorum eâ in re reſpondeatur.
Græcæ religionis homines in quo iura & prærogatiuas ſuas lædi exiſti-
ment, omnino incompertum eſſe Regiæ Maiestati: cum omnes ſubdi-
tos pari complectatur amore, omnium quoque libertates ſaluas & illæ-
ſas eſſe cupiat. Vetari non poſſe ne Spirituales bona hereditaria emant,
& vſibus pijs addicant, cum in poteſtate vniuſcuſque ſit rebus ſuis pro
ſuo vti arbitrio, præſertim cum id nullo Reipublicæ detrimento fiat.
Sculpti in oppidis & pagis Spiritualium, an directo iure illis ſubiecti
ſint, eorundemque amouendorum poteſtatem habeant, vt in re contro-
uerſâ & dubiâ nihil hætenus deciſum. Spirituales quidem eiufmodi di-
recti dominijs titulum & ius probaturos ſe recipiunt. Ne finitimarum
arcium Præfectis turmæ militum, quæ in confinijs excubias agunt, re-
gendæ attribuantur (quamuis id vſu veteri receptum fuerit) ſed vt quæ-
que centuria ſuum Præfectum habeat, aſſentiri Regiam Maiestatem.
Conditio ſaluis iuribus Eccleſiæ Catholice, quæ in omnibus priuilegijs
adſcribitur, potiſſimum Eccleſiarum iura tuetur; quæ etiãſi adiecta
non eſſet, perinde tamen intelligeretur Regiam Maiestatem, vt non al-
terius iuri, ſic nec Eccleſiæ derogare velle. De Liouoniæ illiusque Pro-
uinciæ Episcopatu, non eſſe verendum, cum per Sedem Apoſtolicam
præſenti illius ſtatu approbato, ſatis ei rei cautum ſit. In aſſignandis
hospitijs difficilè cunctis ſatiſferi poſſe in tantâ hominum frequentia,
mandaturum tamen Regiam Maiestatem, vt eorum, qui publico nomi-
ne

ne huc veniunt, potiſſima ratio habeatur, quod magis expeditum fo-
ret, ſi ij pauciori comitatu ad conſultationes publicas accederent. In
ordinandis Regijs reſtitibus, eâ moderatione Regiam Maiestatem vti, vt
neque benè meritorum præmijs quidquam ſubtrahere velit, & id potiſ-
ſimum ſpectet, vt ſeruata proportionem pro conditione quiſque ſua, Re-
giæ ſit particeps liberalitatis, ita tamen ne, ſi ea fundum exhauriat, Regia
Maiestas & ipſa egeat, & cæteris gratificandi omnem ſibi auferat pote-
ſtatem: à nonnullis Præfecturis aliquot abſtracta eſſe prædia fatetur
Regia Maiestas, ſed id more & exemplo maiorum, atque ipſâ neceſſita-
te exigente, quò perſonæ ſuæ Regiæ ex dignitate Regni commodius
prouideatur, factum. Bona Reipublicæ nullâ dote eſſe onerata, cum
morte proximè deſunctæ Reginæ, illius dos extincta ſit. In conferendis
bonis iuris caduci, habere ſemper rationem Regiam Maiestatem, & le-
gum publicarum, & benè de Republicâ meritorum; idem deinceps
quoque eſſe facturam. Multarum legum ſalutarium, atque vtilium pri-
dem iam magno iudicio latorum executio, cuius vitio hætenus differa-
tur, expenderent diligenter ordines ipſi: fuiſſe quidem aliquoties depu-
tatos, qui hæc ipſa iura reuiderent corrigerentque, quid obſtiterit quo-
minùs id factum ſit, nemo eſt qui neſciat: paratam eſſe ac ſemper fuiſſe
Regiam Maiestatem, ijs quæ flagitantur admouere manum, atque poſ-
centibus ius reddere, priuatumque pariter & publicum commodum
promouere, illudque in votis Regiam Maiestatem habere, vt hanc in-
clytam Rempublicam, ſuo imperio florentem, & omnibus incremen-
tis & ornamentis auctam & cumulata videat. Cæterum ad id efficien-
dum ordinum conſenſu, & conſpirantibus bonorum voluntatibus opus
eſſe; darent operam itaque Nuntij, vt ſepoſitis priuatis reſpectibus in
præſenti conuentu publica negotia tractentur, ceſſura cuncta ex animi
ſententiâ, totius Reipublicæ expectationi optato & felici euentu Regiâ
Maiestate libenter adnitente & promouente reſponſura. Reſponſo eiuf-
modi tam miti nequaquam contenti Nuntij, longo & prolixo ſcripto
illud conſutare auſi ſunt; cuius ea ſumma fuit, vt prorsus omnes Regias
excusationes reiicerent, neque vllis conditionibus acquieſcere velle vide-
rentur; ideò fiebat, quòd Palatinus Cracouiensis, cuius omnia conſilia
in diſturbandis Comitijſ verſabantur, Lanchoronâ iam mouerat, ma-
gnaque tam clientum ſuorum, quam militum ſtipatus manu, Stęzicam
verſus progrediebatur; vt & ijs, qui in Comitij� diſſoluendis ſuam illi
operam nauabant è viciniore loco animos adderet, & Stęziciensis con-
uenticuli indiſtinctam à ſediem obiret.

Iam præcipui aduerſæ factionis Ioannes Radiuilus, cuius ſuprà feci-
mus mentionem, Stanislaus Stadnicius Lanczuti Dominus, Petrus
Goraſcius, Iacobus Sienieuius, Martinus Bronieuius, Andreas Mec-
zynius, omnes primarij Hereticorum illius temporis anteſignani & pro-
pugnatores, futuri que tumultus auctores & litui, nullo Regiæ digni-
tatis

In ordinandis
Regijs reſtiti-
bus quis mo-
dus teneatur.

Obligatio bo-
norum Reipu-
blicæ dote
prioris Regi-
næ, morte
illius extincta
eſt.

In conferendis
bonis Caducis
que ratio
obſeruetur.
Leges cur
executioni
non manden-
tur.

Regis deſide-
rium vt Re-
gnum Polonia
omni felicitate
ſeſcit.

Tam miti
Regis reſponſo
apud ordines
nihil profici-
tur.

Cuius rei
cauſa Palati-
nus Craco-
uiensis.

Ioannis Ra-
diuili & aſ-
ſeclorum re-
meritas.

tatis & Senatoriae auctoritatis respectu, ita eaque Nuntiorum nomine proponebantur, tumentis & mordaci verborum fastu, atque aculeata oratione vrgebant, vt prorsus à pace & concordia alienum eos gerere animu constaret. Radiuilus quidem publicae causae prae-textu, priuato in Regem odio ferebatur; quod sua in Rempublicam merita minoris fieri existimaret. Acciderat praeterea vt Rex Carolo Chodkieuicio Supremo in Lithuania exercituum Duci Praefecturam Dudensem, quam Radiuilus sui iuris esse contendebat, sed quod possessionem eius nec viuo, nec vita functo patre, legitime secundum iuris formam adisset, iure eius excidisse putaretur, conferret. Ea re, sed multo magis æmulatione eiusdem Chodkieuicij, quod eum in locum patris sui Palatini Vilnensis, qui summus item exercitus Lithuanici Dux erat, suffectum, & rebus praeclare gestis, & Regia gratia florere videret, iuuenis elati animi accensus & quasi irritatus, omnes eò conatus intenderat, vt quam maximis viribus excrecentem factionem promoueret, Regique ipsi negotium facefferet. Stadnicus verò dudum inquieti vir animi, discordijs civilibus assuetus, factiosus idem & audax, militarisque ferociae ostentator; dum occasione nouarum rerum quoquomodo crescere cupit, tanto studio in causam eam ferebatur, vt potentia & factione primas ferè partes sibi assumeret, nec vt ceteri ambigua differens, sed palam & aperte hostilem in Regem animum se gerere ostenderet. Ceteri item, quod eam rerum, quam sibi animis desponderant, conuersione, ad religionis vel potius haereticis suae incrementa facile, ipsomet Palatino & Catholicis factionis eiusdem, si non adiuuantibus, at certè conuiuentibus se abusueros sperarant, nihil intentatum relinquebant, dummodò rem ad tumultum deducerent. Nemo erat in Senatu, qui impendentis tempestatis, quam apparebat latius processuram, ingentemque calamitatem Reipublicae allaturam, periculis non moueretur; quamobrem boni omnes, ac quietis & otij amantes, omnes eius auertendae rationes ineundas esse censebant: praecipue verò (nam non adeò obstinatum Palatini animum esse plerique veteres eius amici existimabant, vt non, si benignius cum eo ageretur, de sententia cessurus, factionemque eam, quae tota haeticis constaret, relicturus crederetur) appellandum eum eo nomine secretà aliquà legatione consulebant. Rex, etsi pertinaces Palatini sensus satis perspectos haberet, ne quam tamen illius sanandi rationem praetermittere videretur, se eò abduci passus est, vt Petrum Scargam Societatis Iesu Presbyterum ad eum mitteret, cuius persuasione, quod admodum familiariter antea illo vteretur, locum daturus putabatur. Summa legationis erat, vt Palatinus ijs quae eum, qui illo duce & auctore excitabatur, motum confectionem erant, & in quantum Rempublicam & religionem Catholicam discrimen conijceret, expensis, maturè coeptis desisteret, nec priuato odio publicam causam praetexeret, seque seditiosis & haeticis ad perturbandam Rempublicam ducem ne praerberet: id si fecisset, facile ea, quorum

Eius malus in Regem animus, quod Rex Praefecturam Dudensem ad Carolum Chodkieuicium derulerit. Eiusdem æmulatione cum Chodkieuicio.

Stadnicus occasione tumultuum civilium crescere cepit.

Haetici per occasionem turbata pacis publice haesim augere intendunt.

Boni patriae amatores quid mali ex ijs motibus Polonia impenderet prauidabant.

Quibus suadentibus Rex mittit Petrum Scargam ex Societate Iesu ad Palatinum, vt dispiceret in quantum periculum Rempublicam & religionem Catholicam conijceret.

rum causam male in Regem animatus esset, sublatum iri. Ea legatione, quae eum mitiorem redditura putabatur, factus elatior, non quasi vnus è Senatu, sed tanquam is, qui solus omnium rerum & consiliorum publicorum arbitrum ageret, Regio nomine compellaretur, respondit: se nullam priuatam offensam commotum, causam publicam suscepisse, vt eorum sententiae, qui sub ipsis Comitibus Stazicenis conuentum indicendum passim flagitabant, subscriberet: ideo factum esse, quod ex ijs quae Regio nomine priuatis in conuenticulis proponebantur, metus quidam magni in Republica periculi cunctis iniectus esset, ne spretis ijs, quorum causam priora Comitibus dissoluta erant, futura inuitis ordinibus expedirentur, Rexque velut ijs, quibus illi regnum delatum est, legibus solutus & conditionibus, quarum satisfactio hactenus expectatur, non expletis, absolute imperium in libero populo vsurparet: maxime cum eo respectaret, vt inuitis & dissentientibus alijs, paucorum assensu Comitibus concluderentur: Conuentum quidem istum Stazicensem, multis de causis utilem, & admodum opportunum fore, modò Rex illius commoditate uti velit; nam facilius de sententia omnium ea, de quibus in Comitibus conuenire non posset, deciderentur. Suadere itaque Regi, vt ijs ante omnia, quae merito ab illo postulantur, satisfaceret, metumque absolute imperij, qui quorundam aulae Magistratuum insolentia, & agrestium hominum tractatione augebatur, ex animis subditorum euelleret, vacantes Magistratus ex sua & Reipublicae dignitate, viris idoneis & aliorum iudicio probatis conferret: postremo ne tali matrimonio, quod citra multorum assensum cum sorore prioris vxoris iniuit, hacque iterata cum domo Austriacae affinitate, Respublica in discrimen veniat, sufficienter caueret. Eo responso eum non satis explicaret mentem suam, quinam iste esset metus, & vnde profectus, cur ceteris, qui in eadem Reipublica specularentur, ignotis; fremebant plerique è Senatu, illum vnus tantum prospicere, quantum vniuersi aduertere non possint, & tantum industriae, & in Reipublicae custodia vigilantiae sibi arrogare, vt ceteros vel negligentiae vel perfidiae damnare videatur; veniret & non è longinquo collegarum iudicia cauillis aroderet, sed coram in publico Regni confessu, more Maiorum, quid vellet expromeret, hasque ipsas, quas à Rege praestari vult satisfactiones & cautiones vrgeret: si aqua postulauerit, iturum Senatum in eius sententiam, vel si nihil nouum aut maiori dignum consideratione attulerit, inanes metus, & ficta somnia reprobaturum. Quare vt intelligeret ipsius actionibus Senatum permoueri, grauiusque ferre, ab vno omnibus leges praescribi, è publico omnium consilio Rege annuente missi sunt ad eum è Senatu, Albertus Baranowski Episcopus Plocensis, Stanislaus Krasinski Palatinus Plocensis, Andreas Przyemski Castellanus Gnesnensis, qui publico nomine ex eo causas noui illius in Republica motus exquirere, ac quorsum eius conatus tenderent, explorarent. Non alij, nisi quos Palatinus eò secum

Hac legatione Palatinus factus elatior.

Eius responsum.

Alios Senatores male habet. Palatinus Cracouiensis tantum sibi vsurpantis fastus.

Mittitur à Senatu ad Palatinum Cracouiensem.

Conuentus ad
Stezicam.

Qui Senato-
res ei conuen-
tui interfue-
runt.

Palatinus
Cracouiensis
facti sui ra-
tionem in se-
creto colloquio
reddidit aliqui-
bus Senatori-
bus.

adduxerat, principio ad Stezicam venerant: sed cum passim vulgaretur, prolaturum isthic Palatinum secretas quasdam, quæ contra Rempubli- cam institutæ sunt, machinationes, eius rei curiosi nonnulli, rerum noua- rum studio, alij contrà vt gliscentem seditionem suâ præsentia discuteret, non plures tamen nisi sex Senatores, inter quos Ioannes Dux Ostrogia Castellanus Cracouiensis semper ambigua erga Regem voluntatis, A- lexander Romecpolski Palatinus Siradiensis bonarum partium studio- sus, & Regi addictus, vt & Stanislaus Bykoroski Castellanus Lencicien- sis conuenerunt, quibus tres illi à Senatu missi accessere, ita vt nouem es- sent Senatores. Quorum secreto colloquio petito, Palatinus facti sui ra- tionem probaturus, orsus est ab eo tempore, quo Archidux mater ad persoluenda iusta filia suæ priori Regis vxori Cracouiam venerat; cum Rex cum eâ Niepolomicijs, quò ob pestis suspicionem Cracouia statim à funere secesserat, moraretur, passim tum rumorem sparsum fuisse, de ineundo cum sorore prioris vxoris matrimonio, pacta firmari, ac quiddā maius etiam tanquàm de tradendo Austriacis regno tractari. Eâ suspi- cione se commotum semper, deinceps pro munere Senatorio in omnes occasiones intentum fuisse; vidisse Regiam Maiestatem, antiquis consi- liarijs spretis, nouos eosque quondam sibi suspectos, & parum gratos ad- sciscere, totam aulam, Magistratusque publicos externis promissionibus niti, atque cōsilia peregrè petita potissimum valere, eaque vt cæteris alijs in rebus, tum in matrimonij negotio obtinuisse: nam licet ter in frequen- tissimo Senatu Regia Maiestas publicè declarauerit, se germanam so- rorem prioris vxoris non ducturum; iisdem tamen consiliarijs adniten- tibus, & consensum aliorum Senatorum procurantibus, flexit eò mentē, vt prætextu quarundam Summi Pōtificis & Imperatoris literarum mu- taret sententiam. De quo cum Regia Maiestas secum per literas com- municasset, se grauius commotum, dissuadere conatum fuisse Regiæ Maiestati tale matrimonium, atque ne eam pietatis laudem, quam apud omnes sibi pepererat, hoc nouo & nulli vnquam, licet consensu summo- rum Pontificum initum esset, prospero & felici connubio perditum iret, seque exosum subditis ipsis redderet, diligenter & candidè monuisse. Sed frustra, obnitentibus ijs, qui malorum consiliorum auctores erant, qui inusitato freti, quem ante proximè acta Comitia fieri vidimus, apparatus, & potentia fiduciā, haud dubiò suos nefarios conatus, malo Reipublicæ iam tum exercuissent, nisi eorum alter (Ioannem Tarnouium Archie- piscopum Gnesnensem intelligi volebat) diuinitus è medio sublatus, alter, Supremus videlicet Marefcalcus, morbo prostratus fuisset. Hos eosdem Regi persuasisse, illum nullis pactis cum Republica initis teneri: postre- mò non debere pati, vt factorum & consiliorum ratio à se exigeretur, non defore in Comitijs vires, quibus Cancellario obsistatur, cui nequaquam cedendum, neque committendum, vt quemadmodum antea Regiam confessionem de initis cum domo Austriacā, de tradendo illi Regno tra- ctatibus

ctatibus extorserat, nunc pari ratione simile aliquid attentare auderet. Soluantur licet rebus infectis Comitia, id non adeò magno incommo- do futurum, vel si quid aduersi ex eo acciderit, contrariæ factioni & Cancellario imputatum iri: illum interim, vergēte iam ad senium ætate, moriturum, eoque sublato neminem fore, qui destinatis Regijs obsiste- ret. His persuasionibus obfirmatam Regiam Maiestatem, nec salutari- bus suis consilijs, nec vniuersorum ordinum postulationibus in iisdem Comitijs factis locum dedisse: Magistratus Regni, præter omnium ex- pectationem, personis minùs idoneis contulisse; postremò optimis & honestissimis conditionibus promissam iam & ferè pactam Ferdinandi Archiducis Austriae filiam, sollicitante focru, & id vnum, vt Rex alteram illius filiam vxorem duceret agente, deseruisse, & ad præsentem vxorem prioris sororem animum adiecisse. Curam ægri in Prussia Ducis, priuatā auctoritate ad Electorem Brandenburgicum detulisse, atque defuncto Cancellario tanquàm malorum consiliorum, & Regiæ potentia obice, omnem Reipublicæ administrationem ita Regiam Maiestatem in suam potestatem redeigisse, vt quibus legibus regnum ad eum dela- tum sit, omnino oblita esse videatur. Ab eo se quidem & priuatis mo- tionibus & literis (quarum exempla proferebat) Regiam Maiestatem seriò dehortatum fuisse, acrius etiam nullo priuato gratia respectu, dum- modò Senatorio munere defungeretur obiurgasse: sed cum sua monita contemnerentur, Rexque suspensiones à se obiectas non modò non refel- leret, sed tacito etiam assensu quodammodò comprobaret, in eā opinio- ne se confirmatum, vt eum non tantum de ineundo hoc omnibus exoso matrimonio, sed & de deferendo atque Austriacis prodendo regno con- silia suscipere crederet. Hæc ferè prolixo comprehensa scripto, complu- ribus suis literis (quas in eā materiā ad Regem dederat) Senatoribus ibi præsentibus exhibuit: atque ab ijs qui Varfauia venerant, vt hoc ipsum ad Senatum & ordines deferrent, postulauit: verum illi non esse ex suā dignitate alienos rumusculos venditare existimantes, id publicè recusa- runt; priuatim tamen se cum collegis eā de re communicaturos recepe- runt, Palatinumque Cracouiensem, vt, si tantoperè suis istis suspicioni- bus moueretur, eas aliorum iudicio subijceret, monuerunt. Quæ post- quàm Varfauiam perlata sunt, legati que ad Stezicensem conuentum missi, redierunt, varia hominum censurā exagitata fuit Palatini temeri- tas, quòd lenibus & obscuris motus coniecturis, non modò Rempubli- cam varijs impleret rumoribus, seditionemque captaret, verum etiam Regem ipsum immeritò grauiissimi criminis reum faceret. Displicere illi matrimonium duobus Summis Pontificibus, quibus id vetandi iuben- dique potestas erat, probatum, vniuerso Senatu assentiente initum; id verò insolitum, nec sine aliorum iniuriā, vnum cunctorum velle esse virtutis & meritorum aestimatorem, eosque ad quos Rex Magistratus Regni detulit, minùs ijs ferendis idoneos existimare non aliam ob cau- sam

sam, nisi quod suae factionis non essent; denique illum solum queri quod non imperet. Nulli patientius reprehenduntur, quam qui maximè laudari merentur. Id tum egregia animi magnitudine Rex comprobavit, nam tot in se falsis coniectis conuictis, eam usus est moderatione, ut nulla perturbati animi signa dederit, unicoque bonae conscientiae clypeo tectus, omnes inimicae vocis sugillationes eluserit. Iam ferè praefixum lege Comitiorum tempus exierat, cum varijs altercationibus Nuntiorum, iisdem quibus initio de rebus in cassum disceptaretur: longè quidem eorum maior pars Regiae declarationi acquiescendum censebat, pauci factiosi futuri motus auctores, rerum nouarum expectatione inescati, omnes concordiae rationes abnuebant. Ac ne quid deesset, quod ad perturbandam pacem publicam, mutuoque irritandos animos pertineret, accidit, ut cum Nuntij in Senatum vocarentur, quod cunctis, qui vel Senatores non essent, vel publico munere non fungerentur, exclusis, solum cum Senatoribus Rege praesente de ijs rebus de quibus nondum conuenerat, agerent, ac Sigismundus Myszkowski Supremus Regni Marefcalcus qui ad fores, ne quis non Nuntius eò ingrederetur attendebat, quendam Zienieuicium, temerè se ingentem aditu prohibuisset, & magis nitentem seque Radiuili esse familiarem iactantem, verbis & verberè reiecit, & ille furore percitus, manum capulo tamquam arma stricturus admouisset, publici apparitores eum prehenderint. Quo Radiuili, qui suis discreti agminibus aream palatij occupant, cognito tumultum ingentem excitant, aditusque palatij, qui à Regijs satellitibus seruabantur, irrumperè conantur; & nisi Radiuili ipse è fenestrâ suos, ne quid attentarent, inhibuisset, iam tum seditionis & caedis initium factum fuisset. Sedato utcunque eo tumultu, Radiuili in medium progressus frendens fremensque Marefcalcum incusat, quod hominem nobilem nullius criminis reum, non aliam ob causam, nisi quod suus esset familiaris, verbis contumeliosis affectum ac pulsatum prehendi iussisset, se nomine Equestris ordinis legatione fungi, nullam Marefcalci iurisdictionem agnoscere, ac proinde non passurum quidquam grauius in familiarem suum statui, atque inuocato etiam cæterorum Nuntiorum auxilio eius eliberandi omnes rationes initurum. Adstrepbant cæteri Nuntij suam in eo dignitatem violari asserentes, nonnulli verò dignum facinus hominis insolentis acriori poenâ censebant; verum Marefcalci, qui more maiorum iure in fontem animaduertè re potuisset, facilitas, cæteris, quis acrioris sententiae auctor esse vellet circumspiciantibus, praebuit causam, ut non iudicio, sed amicorum interuentu id negotium transigeretur, ac prehensus deprecatus temeritatis culpam, dimitteretur. Paucis denique interiectis diebus, magno bonorum omnium dolore, irritò effectū, paucis publicae concordiae,

Comitiorum
malus suc-
cessus.

In palatio
Regio tumultu
incipit
Radiuili.

Radiuili ob
prehensum
insolentem
famulum in-
dignatio.

ad quam maior pars summo studio ferebatur, obnitentibus: tributo tantum, accedente omnium consensu, ijs potissimum qui hostium incursionibus & periculis obnoxios se esse ostendebant, flagitantibus scito, soluantur comitia. Cancellarij munus, quod morte Zamoscij vacuum erat, Rex accedente consilio Senatus in his Comitijs ad Matthiam Pstroconium Episcopum Premisliensem proximè Procancellariatus officio functum, hunc verò ipsum Procancellarium ad Stanislaum Minskim Palatinum Lenciciensem nobili & illustri loco natum, eleganter eruditum, ac multis peregrinationibus partâ rerum variarum linguarumque notitiâ clarum, detulit; ac praeterea Felicem Criscium vetusti & patricij generis splendore conspicuum, ac in Reipublicae negotijs strenuè versatum Referendarij honore auxit: cæterosque Magistratus, ne quis eo nomine queri possit, distribuit. At ij quos in Comitijs publicae omnium concordiae refragatos diximus, quasi de eo, quod Rex nullis, ut illi falsò asseriebant, postulationibus, per eos nomine Equestris ordinis in Comitijs factis, & propositis annuere voluisset, conquesturi ad Palatinum solum iam cum suis asseclis illorum aduentum praestolantem se conferunt: simulque in frequentiam eius conuentus conspicati, nec se quidquam posse in eo statuere, eò demum audaciae progressi sunt, ut unus Senator, & pauci ex Equestri Ordine Senatus & ordinum omnium usurpato nomine, nouo exemplo edictum praescripserint, quo in primis omnia Comitiorum Acta sinistra interpretatione traduentes, quò maiorem Regi apud imperitam multitudinem inuidiam conciliarent, nihil in Comitijs legitime actum, vi & armis oppressos Equestris Ordinis Nuntios, ac suffragia libera erepta, comminiscabantur. His rebus se permotos, & quod praeterea non leuibus coniecturis, ius liberè eligendi Regis periclitari, libertatesque vniuersae Nobilitatis in dubium vocari competerint, non aliâ ratione impendentibus malis obuiam iri posse existimant, quàm si omnes, qui Rempublicam saluam esse cupiunt, exemplo maiorum, non antea actâ modò aetate, sed nostris quoque, quotiescunque necessitas exposceret temporibus, usurpato, in vnum armati conueniant. Quare ad diem quartam Iunij Lublini Conuentum à se indici, omnesque Regni & magni Ducatus Lithuaniae tam Senatorij quàm Equestris status ordines eò inuitari. Rex cum hæc fieri animaduertèret, ut & ijs mederetur, & confectas in se criminationes amoliretur, simulque de imminentibus ab externis hostibus periculis ordines commonefaceret eorumque subsidium imploraret, ad diem tertiam Iunij particulares per omnes eorum Palatinatum, quorum Nuntij in Comitijs ad sciscendum tributum consentire noluerat, Districtus, conuentus edicit: simulque Senatores per literas monet, ut hos conuentus per se obeant, falsoque vulgatum de Actis Comitiorum opinionem diluant, accuratè praeterea totius Comitialis progressus descriptione per Nuntios suos, non per se steterisse, quominus ijs, quae proponebantur satisfaceret, vel publica

Finis Comitiorum qua-
libet.

Regni Cancellariatus
ad Matthiam
Pstroconium
Episcopum
Premisliensem
delatus.

Procancellariatus
ad Stanislaum
Minski Palatinum
Lenciciensem
delatus.

Magistratus
vacui ritè
distributi.

Ij qui comitia
disturbant,
Stazica
ad Palatinum
Craconensem
se conferunt.

Falso, Regis
actiones in-
terpretantur.

Palatinus
cum paucis ex
Equestri ordine
omnes
ordines ad
quartum
diem Iunij
Lublinum
edicto conuocare
ausus.

Falsa in Regem
criminationes.

Rex indictis
per Districtus
conuentibus
sparsas calumnias
refellit.

blica consilia optatum haberent exitum, edoceant; esse quosdam, qui praesentierum statu non contenti, priuata odia publico praetextu exercere iam dudum in animum induxerant: ab ijs pro libitu conuentus cogi, seditionem excitari, & pernicioso exemplo pacem publicam turbari. Quid tam absurdum, quam Regem ideo vxorem accipere, vt Regnū prodat, filium Regio diademate insignire velle, vt hanc ipsam dignitatem ad alienos transferat? hæc tamen ab illis sibi inuicem planè contraria fingi, vt fucum faciant: petere Regiam Maiestatem ab ordinibus, ne eiusmodi commentitijs somnijs fidem habeant, quin potiùs hac tam insigni iniuriâ, quam Rex tot immeritò oneratus calumnijs patitur, commoti, temerarias aduersæ factionis actiones publicâ iudicij sui censurâ damnent: testari Regiam Maiestatem, se hoc inclytum Regnum habuisse semper, & demum habiturum carissimæ Patriæ loco, illius iura & prerogatiuas non modò conseruatas, sed auctas etiam esse velle; optare, vt se Imperium obtinente floreat, firmaque sit & locuples, opibus, copijs, & gloriâ vniuersa Respublica; tantum laudis & bonæ apud posteritatem nomini suo memoriæ accessurum, quantò maiora incrementa illa, se imperium obtinente, acceperit. Confidere vicissim Regiam Maiestatem, vniuersos ordines huic optimæ erga Rempublicam suæ voluntati fide Polonâ responsuros, atque vnanimi consensu ad ferendum Patriæ subsidium, praesentemque illius statum, & Regiæ Maiestatis Imperium tuendum, & contra quosuis illius ocores defendendum conspiraturos. Hæc quidem publicè certâ & non dubiâ causæ suæ fiduciâ à Rege proposita fuere: sed quàm parum illis profectum sit, ex vltiori horum motuum narratione patebit.

DE

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA.

LIBER SECVNDVS.

VM seditionum factio minimè pacatis consilijs contenta fore putaretur, ac turbulenti quique concitantur; Rex quoque suæ incolumitati prospiciendum ratus, Stanislaum Zolkieuium Castellanium Leopoliensem, exercitus campestris, vt vocant, Ducem ad se euocat. Is egregijs animi dotibus instructus, iuuenis adhuc Stephano Regi, non tam Ioannis Zamoscij, cui sanguinis necessitudine coniunctus erat, quàm virtutis & spectatæ indolis commendatione gratus acceptusque, per omnes militiæ gradus, tantum sibi gloriæ pepererat, vt Zamoscus ipse in administratione bellorum, vicariâ ipsius potissimum operâ vteretur, dignumque iudicaret, qui in suum locum succederet. Habebat is vxoris Palatini Cracouiensis sororem in matrimonio, quæ ex affinitate contractâ necessitudo, ne eum Palatino obnoxium consiliorumque fautorem faceret, plerique suspicabantur, ambigebantque quo in Regem animo esset futurus: sed Rex ipsius virtuti confisus, accitum, & Varzauiam venientem honorificè excipit, suisque cum eo communicatis consilijs, quid in praesenti rerum statu agendum foret, deliberat. Ille lætus ex Regis de suâ fide opinione, prolixè operam suam defert, pollicetur se inprimis cum Palatino acturum, ne quid ampliùs molliatur noui: quod si is suis consilijs parere noluerit, conatibus eius omni ope aduersaturum, Regique & Reipublicæ praesidio futurum. Multi præterea Russiæ Proceres, Regis moti periculo, ad ferendam illi & Reipublicæ opem sese accingebant; præcipuum istic robur militis, qui praesidij causâ Tartaris in finibus Regni oppositus excubabat: is in potestate Zolkieuij cum esset, facile in Regias partes concessit, magnumque rebus momentum addidit. Interea Lublinensis conuentus auctores, dimissis per vniuersum Regnum Nuntijs & literis, sollicitare homines, his spem præmiorum, illis metum ostentare: multò plura quàm initio de Rege fingendo, simulatione imminentis periculi, ignaris terrorem incutere, id demum postremò agere, vt quàm maximo excitato tumultu, frequentem eum conuentum redderent. Primores eorum militaribus septi turmis, in omnem rei euentum intenti erant. auxerat numerum Castellanus Cracouiensis, qui etsi quo sensu in Rempublicam esset, non se satis explicaret, ac in Regias interdum, nonnunquam in alterius factionis partes propendere videretur; totoque hoc tumultu

Rex incolumitati suæ prospecturus
Zolkieuium exercitus campestris
Praefectum ad se euocat.

Qui vir fuerit Zolkieuius.

Eius erga Regem animus.

Interim seditionis auctores per totum Poloniae Regnum contra Regem homines sollicitabant.
Eorum Lublini conuentus.
Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis sub tempore motus civilis ambiguus.

F 3

tumultu ita se gessit, vt neutra pars illi fideret, & nec Regiam gratiam, nec populi fauorem, dubijs eiusmodi actionibus mereretur; Lublini tamen popularem auram captans magnis stipatus copijs, quasi potentia suâ nascentem factionem promoturus, consilijs seditiosorum se ingerebat. Venerat eò præterea Stanislaus Zolkieuius, iam tum Palatino ipsi suspectus, quasi alienorum à suâ sententiâ consiliorum fautor: ceteri item maxima pars Hæretici, quorum factio cum præuuleret, ex eorum sententiâ, potestas regendi conuentus rogandarumque sententiarum (Marescalcum vocant) ad Ioannem Radiuilum delata; qui & potentia, & factionis studijs, primas partes tenebat. Palatinus veluti supremus consiliorum arbiter & interpret, breui, nec satis explicato sermone, suæ sententiæ copiam faciens, expectatione alti cuiusdam secreti, suspensos hominum animos tenere volebat; ac cæteris mustantibus, nec quid sibi conuentus ille vellet explicantibus, septimo demum eius die, aliorum ac præcipuè Palatini, vt postea compertum est, instinctu, sub vespèram in maximo hominum, magnâ ex parte temulentorum, tumultu, Stanislaus Stadnicus petita dicendi potestate, Regis inprimis nomen incestuoso lacerat ore, impium, periurum appellat, nullo maledicto abstinet, regno, quod pactis initis non steterit, eum excidisse denunciat: se deinceps illius imperio non pariturum, profitetur. Hæc insolens furiosi hominis oratio, seditiosis, & ipsi Palatino grata, ijs verò, qui nequaquam eo animo venerant, vt præsentem Reipublicæ statum immutandum arbitrarentur, noua, & minimè eo confesso digna visa est; sed applaudentibus atmatibus hominibus, qui Comitium circumsteterant, & incondito sono dicta Stadnicij approbantibus, nemo vnus contradicere, vel maledicta refellere ausus; discessumque eo die consilio, non dubio quid noua factio moliretur, intellectu. Nam Zolkieuius dicta factaque Palatini conferens, nec Stadnicium eò audaciæ progressuram fuisse, nisi Palatini perspectum haberet sensum, coniectans, Regem celeri nuntio, quorsum consilia aduersariorum spectarent, certior reddidit: se in fanando, & à pernicioso consilijs auocando Palatino operam perdidisse: obstinatum illum in proposito id vnum spectare, vt Regem Regno spoliaret, nunc in eo summam illorum esse consilij, vt vel Regem imparatum opprimant, vel aditu Cracouiæ excludant; suadere se Regiæ Maiestati, vt vel Cracouiæ maximis itineribus petat, vel si id tutò fieri non posse existimet, munito aliquo in loco subsistat, se interim militem & præsidia quibus Regi opem ferret celeriter paraturum.

Erant Varſauiæ decem circiter Senatores, consultò à Rege eam ob causam euocati, ne si quid improuisi accideret, omni ex parte imparatus esset: adeos, cum de eo periculo Rex retulisset, pars illorum maior cedendum, Prussiamque sibi fidam, & munitis oppidis tutam petendâ, donec interim maiora subsidia pararentur; alij contrà hostium conatibus obuiam eundum: ac dum eorum nutant consilia, relictis omnibus impe-

Ianusius Radiuilus conuentus Lublinensis Marescalcus.

Stanislaus Stadnicus impia & temeraria oratio.

qua sanioris consilij.

Ea Zolkieuius Regi significat.

suadet, vt vel Cracouiæ petat, vel aliquo munito loco se contineat.

Regis de ijs rebus deliberatio. Varia Senatorum eâ de re sententia.

impedimentis, Cracouiæ penetrandum suadebant. Rex in eo statu nutantibus plerisque ac metu perterritis, ab animi magnitudine consilium mutuatus, nequaquam dignitati suæ conuenire hostium minis tantoperè permoueri, vel signa timoris præ se ferre, respondit: proinde iturum Cracouiæ solito comitatu, non existimare hostes eò audaciæ progressuros, vt iter suum impedian; quod si id facere conati fuerint, non de fore sibi rationes, quibus securitati suæ prospiciat: confidere se virtuti & fidei Polonæ, denique omnia potius perpeſsurum, quàm vt aliquid se & nomine suo indignum committat. Simul aulicum suum peditum ad iter faciendum expeditum esse, tormenta currulia ex armamentario depromere, aulae vniuersæ comitatus vt in omnem euentum paratus sit iubet, itinera omnia & Istulæ traiectus exploratoribus implet, ac vt hostem contrariâ profectioni suæ opinione distineret, naues adornari, & inanibus sarcinis onerari, tanquam Gedanum, vel Torunium Istulâ nauigaturus mandat, nec profectionis suæ consilium, nisi duabus, antequàm equum conscenderet horis, aperit. Quod vbi pronunciatum est, iterque apparari coeptum, videre erat plerosque varias, ne in eodem essent, in quo Rex versabatur, periculo, subterfugiendæ profectionis occasiones circumſpectare; hic morbi simulatione vti, ille negotijs distineri, alius tam arctum pronunciatum itineris tempus incusare, maxima pars temerè, vt illis videbatur, suscepti consilij Matthiam Pstroconium Regni Cancellarium eius suaforem maledictis incessere. Contrà alij egrègiâ in Regem fide, pro eius vitâ & dignitate omnibus periculis defungi volentes, vltro eius viæ comites sese offerebant; è quibus Hieronymus Gostomski Palatinus Poseniensis, quò sua in Regem esset testatior voluntas, non seipsum modò exactâ iam ætate & valetudine impeditum periculo obtulit, verum vxorem etiam & filios secum duxit. Rex ipse toties denunciati periculi metu numquam permotus, ac vana hostis terrentia, quæ partium fautores, quò Regem à proposito auocarent, callidè vulgabant, eosque qui illis fidem habebant, palam irridere solitus, eundem semper animi vigorem ac imperterriti vultus constantiam præseferbat. In itinere Stephanus Potocki Felinensis Præfectus, cum instructo comitatu Regem assequitur, Marescalcus verò Regni Myscouius sexto à Cracouiâ milliari, Regi obuiam progressus, egrègiè sub signis instructos quingentos circiter equitum & peditum milites, Regio comitatu adiecit. Octauo demum die solitis itinerum spatijs, & iisdem quibus semper vti consueuerat statiuus, Rex Varſauiâ Cracouiæ venit; exceptus cum Bernardi Macieioij Cardinalis & Archiepiscopi Gnesnensis, Stanislaus Minski Procancellarij, Sebastiani Lubomirski Castellani Voinicensis, Ioannis Comititis Tenczynij aliorumque Procerum, tum præcipuè vniuersæ vrbis eximio quodam applausu, & insolitâ gratulatione. Pridiè quàm Rex eò venisset, præsidium trecentorum & quinquaginta peditum, quod Palatinus in arce habebat, ad fa-

Regis animi magnitudo.

Rex Cracouiæ petere constituit.

Eius de egrègiâ Polonorum fide iudicium.

Ad celandum hostem Regis consilij quid fuerit facturus.

Multi Regem deserunt. Cœperunt eum Cracouiæ proficisci.

Illustre factum Hieronymi Gostomski Palatini Poseniensis, in contestando erga Regem animo.

Stephanus Potocki Regis Cracouiensis itineris comes.

Sigismundus Myscouius Regni Marescalcus cum quingentorum militum agmine obuiam progreditur.

Regis Cracouiæ aduentum. Quò Palatinus Cracouiensis Regem præuenire conatur, sed frustra.

mam Regij aduentus inde excefferat : nam Palatinus aliquantò de Regis Varſauiæ profectione edoctus, quò Regem anteuertaret, atque Cracouiæ ingreſſu, quoad Reipublicæ adminiſtrata vniuerſis Regni ordinibus rationem redderet, prohiberet, iter eodem Lublino accelerabat; ſed certior factus ſe à Rege præuentum eſſe, ne ſuum iſtic præſidium interciperetur, vt conſeſtim inde deduceretur imperauerat, ipſe ad Zauichoftum ſpe occupandæ Cracouiæ deiectus, ſubſtitit. Cæterùm priuſquàm ille Lublinenſis conuentus ſolueretur, decreuerunt ad Regem ſolennem legationem, ſtatuertuntque, vt niſi Rex ei pareret, ſubditi fide quâ Regi obſtricti ſunt ſoluerentur, atque generalis quidam & vniuerſalis conuentus, Rocos, petito ab Hungaris nomine, appellatus, ad diem ſextam Auguſti indiceretur, graui & minaci promulgato edicto, vt omnes quicunque nobilitatis prærogatiuâ gauderent, præſtò ad-eſſent; militem prætereà Palatinus, Radiuilus, Gorayſcius, Stadnicus Reipublicæ præſidio futuri ſcriberent: demum ea auctoritas poteſtaſq; erat futuro conuentui, vt eo durante, omnis cunctorum ordinariorum Magiſtratum iuriſdictio ceſſaret, iuſtitium publicum eſſet, fora clauderentur, ſumma Reipublicæ in manu & arbitrio armatæ multitudinis Equeſtris ordinis conſiſteret: Rex & Senatus, ac vniuerſi Magiſtratus, geſtæ Reipublicæ conſiliorum & functionum ſuarum rationem in publico illo conſilio reddere tenerentur, laudem inde relaturi vel pœnam: qui eò non veniret, bonis conſiſcatis, iure & prærogatiuâ nobilitatis excideret.

Rocos nomen
vnde dictum.

Prudentiores
videbant
quàm exitio-
ſus Reipublicæ
futurus erat
Conuentus
Lublinenſis.

Hæc dictu ſpecioſa, & imperitæ multitudini, quæ eâ ſeditione gaudet, & leui de cauſa concitatur, grata erant: cæterùm prudentiores iam tum, quàm pernicioſo in Republicâ exemplo is conuentus cogeretur, diſpiciebant: omnes futuros ſine legitimo imperio, exleges & ſui quemque arbitrij: quòd ſi moderatio aliqua & forma politiæ in ſpeciem adhibeatur, eos primas partes, concitatæ multitudinis ſeditioſis ſuffragijs habituros, qui apud vulgum ſeditionem ipſam ſint concitaturi. Egregios verò cenſores, & legum latores, ac totius Reipublicæ reformatores, qui non virtute, cuius æſtimatio non ita facilis eſt vt à quolibet diſcerni queat, lecti, ſed diſſonis vocibus adſciti, & alijs prælati, ex ſuâ libidine res ſint æſtimaturi; vix legitimo imperio diſciplinam retineri, nedum inter certamina ſeditionum, modetiæ, vel quidquam probi moris locum habere. Impellere multitudinem quò velis, non arduum; regere & retinere difficillimum: non fore in poteſtate Palatini, finem his rebus quem voluerit imponere, nec eo modo reformandæ Reipublicæ legitimam rationem iniri, ſed bellum ciuile apparari, cuius ille auctor & concitator, Regis deſertor, proditor Senatus, Patriæ hoſtis & perniciēs, & præſentis, vbi redditâ Reipublicæ luce actiones illius excuſſæ fuerint, & futuræ ætatis iudicio ſit auditurus. Hæc tum vario hominum ſermone agitata, exitus poſteà comprobauit. Scripſerat Rex vniuerſis Senato-

ribus,

ribus, vt cùm tanti momenti Lublino ad ſe mitteretur legatio, quæ ad Reipublicæ ſtatum pertineret, ad eam audiendam, & quid legatis reſpondendum foret, conſilij copiam facturi ad diem trigeliſimam Iulij Cracouiæ venirent, imminentemque tempeſtatem, collatis in vnum ſtudijs auerterent, Regiæque & ſuæ dignitati conſulerent, atque etiam ſecuritati proſpicerent. Pauci initio venere ad diem præſtitutam, dataque legatis Lublinenſis conuentus dicendi poteſtas, qui ex ſcripto ea quæ ſibi commiſſa erant recitarunt. Continebat ea legatio eaſdem fere, quas in Comitijs à Nuntijs propoſitas fuiſſe ſuprà memorauimus, querimonias, ſed acerbioribus concepta erat verbis, & mordacibus exiguo Regiæ dignitatis reſpectu reſerta ſententijs. Poſtremò illud poſtulabatur, vt Rex vel in adminiſtratione Reipublicæ ſe erraſſe, vel conſultò & temerariè, data fidei ac iuriſiurandi obliuione, leges & libertates Regni violaſſe, ac pactis conuentis non ſtetiſſe fateretur, & vel culpæ vel errati veniam in conuentu illo Rocofiſiano, quò illum inuitabant deprecaretur, atque inſuper Rempublicam metu omni, qui vel ab ijs qui maiorum conſiliorum Regiæ Maieltati & abſoluti Imperij duces & auctores ſunt, imminet, liberaret. Huic tam ſuperbæ denunciationi erant qui pari verborum acrimoniâ reſpondendum cenſerent; ſed non expedire viſum, ſatis per ſe exacerbatos, & omnia commouendi, Regemque ſiniſtrè traducendi occaſiones aucupantes, intempeſtiuè irritare: itaque in eam fermè ſententiam, Cancellario Regis nomine verba faciente reſponſum eſt. Præter omnem Regiæ Maieltatis expectationem, hos extra ordinem conuentus indiſtos, multaque quæ more & inſtituto maiorum in Comitijs expediri deberent, ibi pertractari; Regemque prætereà immeritò in ſuſpicionem vocari; paratum eum fuiſſe in præteritis Comitijs Regni, Ordinum poſtulationibus ſatisfacere, ſeriò actum de eo fuiſſe, & niſi ij, qui eo conſilio, vt Comitia diſſoluerent, remque ad tumultum deducerent, publicam vniuerſi Senatus & Nuntiorum cõcordiam, ſuo diſſenſu irritam fecerunt, obſitiſſent, omnia facilè conuentura fuiſſe. Nunc eò ventum, vt duobus iam actis conuenticulis, neque ijs quæ iactabantur ſuſpicionibus declaratis, tertius inſuper is, in quo vt Regia Maieltas poſtulationibus ordinum ſatisfaciat, & ſecum Senatum ſiſtar, poſtulant, indiceretur. Non poſſe Regiam Maieltatem ad ea reſpondere, nec quidquam in re tam nouâ polliceri, niſi priùs Senatu conſulto, quem breui frequentem fore ſperat: intereà hortari, ne temerarijs conſilij Rempublicam in diſcrimen conijciant, modetiâ potiùs, quàm pertinaciâ quod velint impetraturos, daturam viciffim Regiam Maieltatem operam, ne quid in ſuo munere deſideretur. Sic legati dimiſſi.

Sub idem tempus de Demetrio Moſchorum Principe fraude ſubditorum caſo, noſtriſque iſtic partim interfectis, partim captis, literæ ad Regem allatæ ſunt. Demetrius adepto Principatu minimè tantæ fortunæ capax, ſeuam acerbæ & impotentis Dominationis vim exercuit; nam ſtatim

Rex Senatores
conuocat ad
audiendam
ad ſe miſſam
legationem à
conuentu
Lublinenſi.

Contenta eius
legationis.

Ad ea Re-
gum reſpon-
ſum.

Legatio Mo-
ſchonica
de Demetrio
Moſchorum
Principe caſo.

Moschis Polonorum illic aduentus inuisus & suspectus.

Suiscius Moschus auctor conspirationis contra Demetrium,

eiusdem exercitum corrumpit.

Aduentus in Moschouiam magna Ducisse Palatini Sendomiriensis filia;

Eiusdem inaugurationis;

eiusdem nuptiae.

statim parto imperio, caedibus illustres familias exhaurire, stupris domos pollueri, sacra & profana priuatâ libidine interuere, ærario longâ Principum parsimoniâ corraso, & quasi sacro, auidas manus iniicere, ac publicis opibus superiorû Ducum victorijs partis, ex hostilibus copijs cumulatis, tanquàm alienis abuti: hæc hominē ignotæ stirpis, & è tenebris ad tantum fastigium progressum, dudum inuisum reddiderant. Polonorum demum aduentu, & tanto nuptiarum apparatu auctum ei odium apud Moschos, qui sueti antea non nisi suæ gentis homines, vel rarò exterorum legatos conspiceri, agrè ferebant nunc tot millia hominum adduci, patere cuncta hospitibus, vel veriùs hostibus suis; eos, ni maturè caueant, Moschorum nomine extincto, rerum potituros. Iam ipsa prædæ occasio, nostris nuptiali apparatu exornatis, inuitare videbatur auidos, & alienis opibus inhiantes, equos, phaleras, vestem sericam, aurum argentumque sibi despondentes. Id auctore potissimum Suiscio agebatur, qui primariâ familiâ ortus, hereditario iure, & generis prærogatiuâ, sibi Principatum deberi cū censeret, eum à tenebrione isto interceptum indignabatur: sed cū palam quidquam attentare minimè auderet, quod & plebs benigniùs à Demetrio culta, non facilè illum de fertura putaretur, & robur Polonorum, visque militaris, sæpiùs bellis experta terreret, clàm exercitum, qui proximè à Demetrio, noua imperia atque regnum ipsum Poloniæ, non obscuris quorundam in eum studijs animo volente, magnâ curâ conscriptus, ad Iulam eius iussu statuam habebat, corrumpit. Polonos eo animo venisse vt Moschos opprimant, eorum nunc esse Vrbe in ipsâ aliquot millia, multò maiore numero Duce Chodkieuicio subsequi alios, opprimendos priores incautos, & nuptiarum celebritate temerè securos, priusquam cæteri veniant; hæc in Polonos tantum apparari simulat; de Demetrio consultò nulla facta mentio. Apparabantur interim nuptiæ, ac sponsa splendido comitatu cum Regijs oratoribus urbem ingressa, nec minori pompâ, ac ficto Procerum applausu excepta, in Monasterio, vbi ea quæ mater Principis esse putabatur manebat, deponitur, tempus inaugurationi futuræ assignatum ibi præstolatura. Vbi dies, quæ fuit feria quinta magna, quam sibi Demetrius aliquot euentis felicem erat expertus, illuxit, sponsa eo quo Moschouitiæ matrone Principes vtuntur, more inducta, Regio cultu gemmis onerata magis quàm ornata, ad templum deducitur, ibique ritu Græcorum sacris peractis, ab Episcopo qui Patriarchæ nomen, nouâ, vt aiunt, Constantinopoli Patriarchæ concessione, sibi usurpat, inaugurata, & Ducalibus insignijs exornata, futura Principis coniux & Imperij consors, populo applaudente & fidem suam ei obstringente, declaratur: passimque in vulgus aurei & argentei nummi, liberalitatis & magnificentiæ testandæ causâ, iussu Principis iactati. Postridie demum solennia nuptiarum, sponsis inuicem fidem matrimonij iuramento firmatam sibi dantibus acta, Moschis, quod ea dies memoriæ mortis Seruatoris

uatoris nostri dicata, religiosius cū omnium Christianorum, tum potissimum Moschorum obseruatione transigi soleat, intempestiuam lætitiæ solennitatem abominantibus. Sed Princeps innatâ superbiâ rebus tum ad votum succedentibus elatus, in ipso temulenti conuiuij strepitu, quod Alexander Gazsiuius Regis legatus, Cæsareo nomine eum com-^{Demetrii Moschouia Ducis fastus, quem Alexander Gazsiuius Cæsareo nomine appellare abnuuit.} pellare recusauerit, non in illum modò præsentem, sed in Regem ipsum, à quo in Poloniâ liberaliter fuerat exceptus, eoque & conuiuente & faciente tantum Imperium adeptus, sermone procaci inuectus, bello se eam iniuriam vindicaturum minatus, in tantum efferbuerat, vt nisi Palatini Sendomiriensis interuentu mitigatus fuisset, violentas legato manus admoturus videretur. Cæterum Polonorum studia affectans, simulatâ comitate eos sibi conciliare volebat, appellando benignè, atque depositâ Principis personâ, familiariter cum illis conuersando, idque potissimum extremo infaustæ istius lætitiæ die: quos solennibus epulis instructo conuiuij, mensæ adhibitos, posteaquàm vino incaluisse videt, mutuis ad computandum inuitationibus, hilarem & iucundum se exhibens, commilitones, contubernales, suæ fortunæ socios appellabat, illorum operâ se deinceps vsurum diētans: hæc & id genus vulgo militum grata, dubios interdum de Rege interserens sermones, iactabat. Destinatum erat iam tum Moschis eadem meditatam perficere, sed noctem à nostris conuiuij causâ peruiigilem actam, suspectam habentes, in posterum diem destinata distulerunt; erant qui Palatino insidias strui denunciarent, certaque eius rei indicia proferrent: verum ille fatali socordiâ hæc contemnens, eosque qui hæc deferebant, tanquàm temerè pauidos increpans, nihil tale euenturum affirmabat. Ecce verò altero die, instructis paratisque rebus omnibus, signo maioris æris campani, quod ingentis tumultus est indicium, sole oriente dato, præcipui cum armatis cohortibus arcem, nequicquam satellitibus qui custodia causâ excubabant, resistentibus, irrumpunt, fores Palatij Principalis cubiculi effringunt, Demetrium tumultu excitatum ad Bosmanum fidum sibi, qui proximè cubabat, progressum, sed illo iam cæso, in se impetum fieri conspiciantem, nec amplius vxori, nisi se quidem fraude proditum esse, illam tamen citra periculum fore prolocutum, rapiunt, ac è superiori loco fenestrâ deiectum, contumeliosè tractatum, ante fores domus, in quâ Palatinus erat (quam veriti ne ea à populo inuaderetur, principalesque thesauri, qui curribus impositi in Poloniam mittebantur, discerpèrentur, militari custodia initio tumultus sepsèrant) protrahunt, ibique, quò conspectior mors foret, obtruncant. Plebs vniuersa, tanquàm Principem, quem à Polonis inuadi coniurati conclamabant, defensura in eorum hospitium impetum facit, fit vndique atrox cædes, & plurima mortis imago. Dux Visneuecius vir militaris, cū se peti videret, cohortatus suos vltro prorumpit, ingenti que editâ strage, Moschos relicit, iterumque inuadere volentes, pari felicitate ita profligat, & in fu-

Demetrius studia Polonorum ambis.

in Sigismundum III. Regem Polonia ingratus.

Demetrium fictum Moschouia Ducis obtruncant Moschi.

inter Polonos & Moschos atrox vtriusque cædes.

Visneuecius in illo tumultu, & Polonorum virtus.

Proceres
Moschi sedare
conantur
tumultum.

jurandi ritus
Moschis.

Palatinus
Sendomiriensis
cum Moschis
transfertur.

Poloni archiducem
custodiam circum-
dant: Suis-
Magnus Mo-
schouia Dux
declaratur.
Rocossianos
cum Deme-
trio de tra-
dendo illi
regno tractat-
se fama erat.
a Demetrio
summa cen-
tum millium
floreorum
Stadnicio Re-
gis oppugna-
tori destina-
ta, sed a Mo-
schis intercep-
ta.

Placuit mitti
primarios Se-
natores ad
Rocossianos.

fugam vertit, ut deinceps propius accedere ausi non fuerint: non absimili quoque audacia ceteri in sui defensionem prorumpunt, caedeque ingenti edita, ut ipsi quoque non inulti caderent, efficiebant. Caeso demum Demetrio, Proceres ad sedandum tumultum, quem mutuam utriusque gentis perniciem fieri videbant, conuersi, imprimis Galicinus primarius Senator, Palatinum clarâ voce compellans, ut certos homines qui de pace cum Proceribus agerent mitteret, monet, simulque impostorem dedisse poenas significat occisumque demonstrat, ac exosculatâ cruce (isiurandi apud Moschos ritus) fide datâ firmat. Palatinus circumspexit ijs rebus omnibus, se in angusto videns, & spem omnem, nisi quam hostis daret, salutis praecisam, acceptis datisque obsidibus, cetera, ut in tali casu, magis ex hostium, quam suo arbitrio componit. Nostri hospitibus datis custodiis coercentur, Suiscius tumultuarijs coniuratorum suffragijs Princeps declaratur. Hac cum in Poloniam nunciata essent, nemo erat qui non vicem caesorum captorumque istuc doleret, multis cognatos affinesque suos desiderantibus. Constans eo tempore fama erat, nonnullos e factione Rocossianâ promissis Demetrii inescatos, clam cum eo de tradendo illi Regno consilia iniuisse, atque de Lublensis conuentus euentu, impendentiumque motuum successu, celeriter per dispositos equos misso nuntio, certiorum eum reddidisse: verumne id fuerit, affirmare non ausim; minimè tamen ea quae tum in ore populi erant, silentio praeterire debui: hoc tamen constat impostorem illum, ingentem pecuniae summam certis hominibus (ac inter alios Stadnicio acerrimo Regis oppugnatori) centum millia florenorum ex thesauro depromptam mittendam destinasse, iamque curribus impositam ut in Poloniam veheretur, per Moschos, eo demum interfecto, interceptam esse.

Deliberabat interea Rex Cracouiae cum Senatoribus qui frequentes venerant, quid in tali totius Regni perturbatione facto opus esset: mitti itaque placuit Regis nomine primarios e Senatu, mitibus cum mandatis, atque in illo conuentu palam declarandum, Regem in eo semper fuisse, ut & conditionibus, quibus sibi hoc Regnum delatum est, satisfaceret, & iura Regni secundum datam à se fidem conseruaret, actueretur; si quid praeterea desideraretur, non alienam fore Regiam Maiestatem ab ineundis eiusmodi rationibus quibus Reipublicae satisfiat: modò more maiorum & non per tumultum id sibi proponatur, ostendendum postremo nihil minus Regem, quam de deferendo hoc Regno, vel (quod absit) prodendo cogitare. Delecti qui legationis munere fungerentur, Petrus Tylicki Episcopus Cracouiensis, Stanislaus Minski Regni Procancelarius, hi ambo Palatino, quod in continuâ eius essent amicitia non ingrati futuri, ac proinde fidem & auctoritatem habituri, multumque priuatis etiam admonitionibus effecturi credebantur. Rocossianae factionis duces, maturè locum futuro conuentui designatum, armatis hominibus occuparunt; ceteri nouarum rerum studio, plures incerti quâ de cau-

sa

sâ euocati, vnum illud, ne si non comparerent, graui poenâ mulcerentur veriti, nec quid vel à quo iuberentur gnari, certatim se accingebant: is certè erat rerum status, ut vnus in aliquo districtu seditiosus & audax, ceteros quantumuis pacatos, quocumque vellet, traheret: videre erat senio confectos patresfamilias, & longo otio desides, segnem & belorum oblitam Nobilitatē, arma expedire, mercari equos, & velut hostis adesset, in praelium accingi, bellico apparatu cuncta itrepere: pauci admodum, non modestiae modò memores, ac praesenti rerum statu cōtenti, verum etiam toto eo negotio diligenter expenso, se vnus Senatoris, & paucorum seditiosorum edictis cogi non posse, nec debere considerantes, domi rei familiaris curâ occupati, alienae vel insaniae, vel stultitiae spectatores esse, quam socij maluerunt, nec se istis motibus immiscuerunt.

Ex nobilitate
prudentiores
illis motibus
non se immis-
cuere.

E Senatu praecipui quique magnum Equestris Ordinis numerum secum adducentes, Cracouiae Regi praestò fuere: sed praecipue Russiae Proceres Regiarum partium robur, frequentibus bellis assueta armis Nobilitas, equis virisque insignes, ac numerofo comitatu, uti soliti, Regi operam suam deferebant. Stanislaus Zolkieuius Regis & Senatus mandato, militem, qui Regi praesidio esset adducere iussus, atque cum his, qui sua sponte in gratiam Regis nomina dabant, coniunctis viribus iusto exercitu versus Visliciam progrediebatur, quò Rex copias omnes coire iussit, quòd oppidum illud medio Sendomiriam inter & Cracouiam, & naturâ munito, vastas & imperuias paludes, Nidâ flumine circumfundente loco, fertili ac vberi solo situm, & ad conferenda cum aduersâ factione consilia, rationesque concordiae proponendas, ob propinquitatem percommodum, & ad hostes arcendos, si, quod initio se facturos superbis denuntiationibus ostenderant, vim attentarent, & arma versus Cracouiam promouere vellent, valdè opportunum esset.

Praecipui e
Senatu Regi
addicti erant.

sed maximo
subsidio fuere
Russiae Proce-
res.

Stanislaus
Zolkieuius
exercituum
Dux Campe-
stris militem d
Russiae finibus
praesidio Regi
ducit.

Vislicia situs.

Rex Visliciam
versus mouet.

Veteranus
Exercitus
quantus.

Rocossianorum
multitudo in-
gens, sed ad
regendum
inhabiles.

Igitur tertio Idus Augusti Reginâ vxore & filio cum iusto praesidio Cracouiae relictis, Rex cum tribus circiter equitum & peditum millibus, ac magno Senatorum, Nobilitatisque numero, versus Visliciam mouit, ac biduo in itinere moratus, tertijs castris Visliciam peruenit: quò paucis post diebus Russiae quoque copiae, septem millia magnâ ex parte equitum hastatorum, veteranorumque cohortium superuenire. Erat is exercitus, si cum Rocossianorum multitudine conferretur, quorum ad centum millia armatorum fuisse perhibentur, longè numero impar, sed Rocossiani, praeterquam quòd non satis ipsi met cōcordes, ac in factiones diuisi, ceteri etiam temerè istuc congregati, ipsâ mole ad regendum inhabiles, parumque bello utiles, numerus magis, quam exercitus censerì poterant. Regij Duces consentientibus in vnum voluntatibus tumultuantem licet, & seditioni, ut in bellis ciuilibus fieri solet, obnoxium, & partium studijs infectum militem, sed ab vno imperia accipientem facilè in officio continebant, ac quocumque ducere vel- lent, paratum expeditumque exercitum habebant. Non immeritò pu-

G

pugit

*Rocossiani
Zolkieuum à
deductione
militis è
Rusfià de-
hortantur.*

*idem deter-
rent milites
à defensione
causæ Regiæ.*

*rationem fa-
cti sui reddit
Zolkieuus.*

*Idem facit
exercitus.*

*Quis successus
legationis
Regiæ ad Ro-
cossianos.*

pugit Rocossianos, hoc tam insigne potentia Regiæ præsidij militaris ro-
bur; igitur & Zolkieuio imprimis persuadere conati sunt, ne militem
Reipublicæ stipendio auctoratum, qui finibus Regni præsidio esset, in
viscera Regni adduceret, secus facturum eum contra officium & iura-
mentum, meminerit quod onus sustinet, in quo si quid erratum esset, vel
Respublica detrimentum acciperet, rationem ei esse reddendam: pari
modo milites ne se negotijs publicis immiscerent, ne causam commu-
nem, quæ tuendarum & propugnandarum legum & libertatum studio
suscepta est, oppugnatum irent, acriter hortati sunt. Hæc tum illi, obli-
ti nimirum à se primò armorum initium esse factum, scriptum militem, le-
ctos belli Duces, usurpataque publica munia, eorum plerosque peregrino
Hungarorum satellitio septos, rerum & consiliorum summam sibi
vindicare. Hoc idem in eos retorquens Zolkieuus, se officij sui, in quo
hactenus ita in Republicâ versatus esset, ut laudem & commendationem
omnium iudicio mereretur, memorem esse respondit, nemini amore &
boni publici studio cedere velle, pro patriâ mortem oppetere paratum
esse: quidquid ad integritatem legum, & libertatum conseruandarum
pertineret, se libenter facturum; idcirco se cum alijs Rusfiæ Senatoribus
& flore Nobilitatis huc venisse. Exercitum qui ideò adductum affir-
mant, ut alienæ pertinaciæ inferuiat, & ad opprimendam Nobilitatem
eo vtatur, eos insignem iniuriam suæ famæ & existimationi, præter vllum
suum meritum, inferre: officij sui functionem, ex auctoritate Regis, &
Senatus dependere; hinc cum videret externum militem intra Regnum
sub signis esse, non longè à finibus alios exercitus vicinorum suspectæ
erga nos fidei versari, hortantibus, idemque suadentibus vniuersæ Rus-
fiæ ordinibus, se parere debuisse. Iuramenta à belli Ducibus, quibus
sponderent, se milite in Republicæ negotijs non vsuros, interregni tan-
tum tempore bis teruè exacta: aliam præsentis temporis esse rationem,
se nullo iuramento obligatum esse, nec prohiberi posse, quin Republicæ
quocumque eius periculum vocat, iubente Rege & Senatu, præsidio
sit: non commissurum ut factum suum meritò culpæ possint: darent
illi vicissim operam, ne quo præcipiti consilio communem Patriam in
discrimen coniiciant. In eam ferè quoque sententiam nomine exerci-
tus Regij responsum datum, adiectumque immeritò se in eam suspi-
cionem adduci, tanquam opprimendæ Nobilitatis causâ huc venissent,
bellis contra Patriæ Christianique nominis hostes (quos non ita pridem
præclarâ victoriâ Regiæ Maiestatis auspicijs fuderant) assuetos, huc
venturos non fuisse, nisi publico Regis & Patriæ periculo commoue-
rentur, his se deesse non potuisse: cæterum nihil à se nisi pacatum expe-
ctandum.

Interea legati Regij postquam ea quæ nomine Regis erant iussi
proponere, in consessu Conuentus Rocossiani exposuissent, et si
res

res omnes, totaque ferme Nobilitas, factionum studijs non infecta, ac-
ceptanda ea quæ offerebantur, conditionesque concordia non respuen-
das, de quæ eo cum Rege & Senatu agendum censeret; primores tamen
nequaquam ex dignitate tanti conuentus, cuius maiestas supra Regiam
esset, id fore existimantes, si Rex denuntiationibus auctoritate Lubli-
nensis conuentus factis, & legationibus elusis, præsens ipse eò non veni-
ret, & cunctis quæ ab eo postulantur non satisfaceret, seque & Senatum
dimisso exercitu, iudicio & arbitrio vniuersæ Nobilitatis non permitte-
ret. In eam itaque sententiam, legatis Regijs post multas disceptationes
(contemptis eorum monitis priuatilque, quibus Palatinum ad pacatoria
consilia traducere conabantur, cohortationibus) demum decimoquin-
to Calendas Septembris responsum datum, illudque præterea additum,
ut nisi Rex ablegato exercitu, vna cum Senatu quintum intra diem
istic ea, quæ Lublinensis conuentus nomine illi proposita sunt, re ipsâ ex-
pleturus comparuerit, se, eo absente, ea consilia quæ præsens Reipubli-
cæ status requirit, amplexuros. Expeditis ita Regijs legatis, quò No-
bilitatem vniuersam (quam videbant diu vno in loco detineri non posse)
suis consilijs obnoxiam facerent; concipiunt quandam sponsonis for-
mulam (confederationem vocant) quâ ad exemplum cum aliarum, tum
potissimum Varfauienfis Anno Millesimo quingentesimo septuagesimo
tertio (quâ libertas religionis sancita est) in interregno factæ, cuncti ob-
stringerentur, se ea quæ in illo conuentu proposita essent, & ad firman-
das Patrias leges & libertates augendas, erroresque in administratione
Reipublicæ corrigendos, pertinerent, constanter promoturos, in eosque
qui diuersum sentirent, & eius conuentus auctoritati quoquo modo de-
rogare, vel alios ab eo auocare vellent, licet sanguine & amicitia iuncti
essent, ex præscripto legum animaduersuros. In eam cum passim nomi-
na daret Nobilitas, cautiore plerique ita demum eâ se teneri velle sub-
scribebant, ut saluo præsentis rerum statu, Regisque imperio, ea rata es-
set. Quorum exemplum alij secuti, (præter eos qui rerum nouarum stu-
dio tenebantur) cum conceptam formulam subscriberent, eandem ad-
iiciebant subscriptionem; quæ cum à Radiuilio & Stadnicio, mussante
Palatino, non admitteretur, passimque eâ re offensa Nobilitas dilabere-
tur, postremò, casu an studio, accidit ut vno die armatis & instructis ex-
ercitibus, circumfuso Comitio, siue quod reuerà ij qui primas potentia
partes tenebant, parum mutuò sibi fiderent, siue ut metum cæteris qui
eorum expertes erant consilij incuterent, tantus repente tumultus exor-
raretur, ut cunctis ad arma conclamantibus parum abfuerit, quin facto
aliquo cædis initio, flos ipse Nobilitatis, innoxia temeritatis alienâ culpâ
contractæ, pœnas sanguine exoluerit. Certatim postea diuturnæ expe-
ctationis perosa Nobilitas vrgebat Palatinum, ut ea, quæ secretò com-
perta habebat, proferret: ille ut semper ancipiti vsus sermone, postea
quàm delatum ad se exercituum Rocossianorum Imperatoris munus
maius

*Responsum
Legatis Regijs
à Rocossianis.*

*Quâ ratione
auctores mo-
tus Rocossian
Nobilitatem
suis consilijs
obnoxiam
facere nitun-
tur.*

*Tumultus in-
ter Rocossia-
nos.*

*Nobilitas
vrget Palati-
num ut quid-
quid sciret
contra Regem
proferret.*

maius esse, quàm vt ab vno sustineri posset, ostendisset; Eò, inquit, illud grauius est, quantò magis nos mutuâ discordiâ laboramus, incerti an omnes qui nobiscum sunt, idem sentiant. Me vnum passim inuidiâ obijciunt, tamquàm pollicitus fuerim vltra ea, quæ ad Stazicâ & Lublini in lucem protuli, aliquid secretius aperire, & Regiam Maiestatem accusare: nego à me tale quidquâ promissum fuisse, eorumque qui tum mecum fuerunt, memoriam appello. Quidquid à me fides Senatoria postulabat, nò modò cum fortunarum mearum, sed vitæ meæ, liberorumque meorum periculo præstiti, nec Regiæ gratiæ, quâ me floruisse nemo ignorat, rationem habui, modò bono publico cõsulerem. Quorsum hæc igitur de non mutando Rege nonnullorū declaratio, cum ego quoque dudum de eâ resensum meum aperuerim? Sed si Regis imperio contenti sunt, quare vt ea quæ cõperta habeo proferam, vrgent? quando verò id à me postulant, eo ipso veram præsentis imperij mutationem flagitare videntur. Ego in hoc puncto honoris mei causâ subsisto; quòd si plura exprimere voluerint, & mentem suam candidè mihi patefecerint, nec cetera filebo. Eâ ratione id efficere volebat, vt si vniuersi se eius cõsilia secuturos, & in eius potestate futuros pollicerentur, tum demum secretum illud, cuius anxiam expectatione tam diu hominum animos suspensos tenebat, esset reuelaturus. Non fefellit cautos hæc tam anceps & dubia illius declaratio, cum passim omnes dicerent, nimirum illum velle, vt Regis vel amouendi, vel retinendi suum esset arbitrium, idque consensu omnium ad se deferretur. Cur enim quidquid illud est in medium non proferret? facilius omnes, quàm illum vnū iudicatuos, an Rex tato se crimine obstrinxerit, vt Regno amouendus videretur: nunc id eum postulare, vt de incerto facto prius iudiciū fiat, quàm quale illud sit, vel an omnino sit, ostendatur. Rexque optimus indictâ causâ tumultuantis populi acclamationibus Regno priuetur. Quare eiusmodi parum sinceris Palatini progressibus magnâ ex parte offensi dilabi cõpère: quod cum à Rocossianis esset animaduersum, veriti ne nullam eius conuentus è tantâ quæ initio erat multitudine speciem retinerent, certos ex omnibus Palatinatibus homines, quos suorum consiliorum fautores existimabant, legendos curarunt, qui finem conuentus præstolarentur, atque absentium nomine publica negotia tractarent.

Responsum
ad hæc Pa-
latini.

instat acrius
Nobilitas Pa-
latino:

que dilabi
cepit.

Rex quo Ro-
cossianorum
pertinaciam
sanaret, cau-
sam suam ar-
bitrio Sena-
tus & Eque-
stris ordinis
permisit.

Rex postquam suos legatos nullo certo dato responso dimissos esse, atque aduersarios temerè in proposito perstare, sui que conuentus ignorantiam hætenus maiestatem ambitiosè asserere, & nec Senatus iudicio stare, nec vllas concordiæ propositas rationes amplecti velle intellexit, re cum Senatu communicatâ, eò descendendum sibi putauit, vt se totumque controuersum hoc negotium iudicio Senatus & Equestris ordinis, qui frequens Vislicia erat, permetteret. Igitur initio consultationis facto, atque ijs, quæ vel inuidiæ Regi conciliandæ causâ passim iactabantur, vel quæ reuerà aliquâ moderatione & correctione indigere videbantur, propositis, mutuisque deliberationibus pertractatis, cum multa salutaria de-
creta

creta facta essent, quibus ipsimet aduersarij acquieturi existimabantur, Rex per literas, Ordines ipsi per Ioannem Grzymultowski Castellanum Bidgostiensem, & Stanislaum Zaliwski Capitaneum Varsauiensem legatos suos Rocossianis hoc ipsum significarunt. A quibus postulabatur, vt si bonâ fide salutem Reipublicæ curandam susciperent, suis quoque consilijs locum darent: se in frequenti Senatus & Equestris Ordinis consessu de eisdem quæ istuc proposita sunt, & quæ præsens rerum status exposcit, negotijs consultaturos: scirent sibi quoque salutem Patriæ curæ esse, nec minori conseruandarum & augendarum libertatum & iurium quàm illos studio teneri: in eo esse Regiam Maiestatem, vt votis & desiderijs Ordinum clementer annuere non recuset: quare non debere illos aspernari, & optimam Regis voluntatem & suam in communi causâ studium, nec à conferendis mutuis studijs abhorre: se quantò Regiam Maiestatem, & ad pacificandum Regnum, & ad augendas propagandasque libertates, prouidorem facilioremque experiuntur, tantò constantius more maiorum in fide illius permansturos. Non poterant apertè Rocossiani id, quod tam prolixè deferrebat aspernari; & quamquàm non esse legitimum illum Visliciensem conuentum contendere, multisque conuicijs nonnullos è Senatu, rectis quidem nominibus, sed ita, vt quos designarent faciliè appareret, lacefferent, cæterosque qui quamuis culpæ ipsi expertes essent, cum eis tamen consiliorum societatem haberent, grauius & acerbè incusarent, se tamen expectaturos quid istuc constituatur, nec antè vltimam manum suis consultationibus imposituros receperunt. Vislicia, vt inter eos qui priuatis non dissociantur, accidere solet, faciliè de omnibus conuenit, Rege sponte Reipublicæ causâ omnia concedente: illud tamen cauebatur, vt cum eiusmodi extraordinarij conuentus, malo & antehac inusitato exemplo coacti sint, scita quoque eorum non prius auctoritatem & vim legum haberent, quàm ea Comitiorum placito rata esse iuberentur. Inter profanum sacrumque ordinem diu disputatum, cum is quædam in derogationem iuris sui inducta quereretur: postremò ne id ipsum publicæ concordie obstaret, concessis nonnullis vel alij tempori reseruat, profitentibus palàm Episcopis, se ea tantum probare in quæ sacris legibus consentire non prohiberentur, finis controuersiæ impositus est. Postquam verò scita Vislicienfia Regiâ auctoritate approbata sunt, non antè vulgari ea placuit, quàm secundum quod per legatos promissum erat, Rocossianis exhiberentur: si fortè ij perspecto Regis candore, illis quoque acquiescerent. Quare datum est negotium Henrico Firley Regni Referendario, hæc ipsa scita nomine Vislicienfis conuentus deferendi ad Rocossianos: à quibus cum proximi legati, mordaci cum responso, quo & Acta conuentus Vislicienfis, & personæ priuatæ exagitabatur, dimissi fuissent, atque Coricinius spectatè indolis iuuenis Secretarius Regis, nomine Regio cum literis eò profectus, in cõfessu illo sibilis exceptus, & penè

Id Senatores
& nobilitas
Regiarum
partium Ro-
cossianis signi-
ficant, & vt
consilijs suis
acquiescant,
petunt.

Rocossiani
promittunt se
expectaturos,
quid in Visli-
cienfi conuen-
tu constituat-
ur.

Vislicia faciliè
de omnibus
inter partes
conueniunt.

ceterum ne
Ecclesiæ iuri-
bus quid præ-
iudicaretur,
Episcopi præ-
cauent.

Hæc quæ
Vislicia con-
stituta fuere,
per Henricum
Firley Regni
Referendariū
Rocossianis
significantur.

penè ludibrio habitus fuisset : iussus idem ex præscripto datæ legationis eo nomine istuc queri, atque rei indignitatem explicare, vicissimque præsentis in Republicâ motus culpâ, quam plerisque Senatoribus illi imputabant, in eius auctores & tanti tumultus nouo exemplo excitati inuentiones, retorquere: atque ostendere, hæc quæ illi immeritò obijciunt, seque apud ignaros iactant, multò luculentius illis libertatis egregijs (si Superis placet) assertoribus posse obijci, nisi maior publicæ tranquillitatis, & fraterni amoris, quàm priuatorum affectuum ratio haberetur: melius itaque eos facturos & Reipublicæ consulturos, si depositis odijs, pereunti Patriæ consentientibus secû (quos pari atque eodem boni publici studio teneri, atque amore Patriæ nemini concedere velle dubitari non potest) animis opem ferrent. Internis quidem periculis, satis his, quæ concordie omnium consensu decreta à se sunt sanctionibus, cauere, mutuamque inter Regem & subditos amorem, sublatis vanis suspicionibus stabiliri, cætera commodiori tempori referuanda, nec de fore occasionem aliorum defectuum, quibus in præsentia prouideri non potest, sarcindorum. Daturam locum semper Regiam Maiestatem postulationibus ordinum, atque etiam eius rei causâ Regni Comitibus maturius solito indicturam: in quibus (modò ne ea illi infecta reddere, & auctoritati publicæ, quemadmodum proximè factum est, derogare velint) facile, si more maiorum publica tractentur consilia, quassatæ Reipublicæ vulnera, adhibitis remedijs sanari poterunt: orare, obtestari per communis Patriæ amorem, mutuaque vincula, ne hanc Regis propensam erga vniuersam Rempubliam voluntatem, optimumque animum aspernari velint: redderent Patriæ optatam pacem, exercitus plerumque externis hominibus nomini Polono parum amicis constantes dimitterent: ipsi pacatè domi tempus Comitiorum præstolarentur. Denuntiare postremò, si propositis à se concordie & pacis rationibus acquiescere noluerint, præsentem Reipublicæ statum conuellere temerarijs conatibus, Patriam in discrimen conijcere, conditionibus grauioribus (non alio fine, nisi vt supremam auctoritatem deprimant) Regiam Maiestatem onerare, iura Imperij sibi in alios usurpare, exercitum augere, tributa imperare, legatos externos excipere, & cum eis pacta inire, leges & decreta citra aliorum assensum ferre non destiterint, se sibi & Reipublicæ non defuturos, pro Rege, pro Patriâ, Patrijsque legibus, maximos licet seditiosorum exercitus non reformidaturos, verum fortunas, vitam & sanguinem profusuros; legatus nisi intra quartum diem expeditus fuerit, ea consilia suscepturos, vt Reipublicæ in hoc præsentis eius statu prospiciatur. Satis apparebat Rocossianos hac contestatione commotos, & eâ spe, quam initio conceperat, Regios nec constanter in proposito mansuros, nec certam aliquam expediendorum consiliorum rationem reperturos, deiectos; paucis igitur respondent, atque omnem tam seueræ ad se missæ legationis culpam, absoluti imperij auctoribus adscribunt; eos quò meritis poenas effugiant, vim

Responsum
ad ea Ro-
cossianorum.

vim spectare, vt mutuis cadibus absumptâ Nobilitate, ipsi rerum partiantur. De sanctionibus Visliciensibus, cum ij tantum dilapsâ ad præsens obeundorum priuatorum conuentuum causâ Nobilitate, conuentui intersint, quibus suprema eius directio commissâ est, se iudicium ferre non posse, tum demum id facturos, cum rursus omnes (quod sub finem conuentus Rocossiani futurum sperant) redierint. Mittere interim legatos suos, qui vniuersalis huius conuentus decreta Regiæ Maiestati proponant. Eo cum responso cum Firleius rediisset, omnesque aduersæ factionis conatus aliò spectare docuisset, quò in omnem futuri casus euentum, ij qui Vislicia erant parati essent, atque & Regis dignitati, & Patriæ saluti prospicerent, vnanimi omnium consensu, mutuâ se fide obstringerunt, publicæque proposito scripto, longâ narratione omnium ab initio Rocossianæ sectæ perniciosorum in Republicâ progressuum præmissâ, professi sunt, fidem honoremque suum obstringentes, se mutuò sibi non defuturos: atque ad asserendam Patriæ tranquillitatem Serenissimi Regis imperium, maiestatem & honorem (legibus, immunitatibus, atque iurisdictionibus quibusvis minimè derogando) omnes vires & conatus impensuros: hostium numero eos qui quocumque prætextu, noui quidpiam moliri, & perniciosa inire consilia ausi fuerint, nullo sanguinis vel amicitie respectu habituros, atque vt ij, nisi à Regiâ Maiestate postremò moniti paruerint, tanquàm perduelles & hostes Patriæ, supremâ Regiæ Maiestatis & omnium iurisdictionum auctoritate, poenis legum, quibus se obnoxios reddiderunt, afficiantur, effecturos. Vetus fuit in Poloniâ mos, foedere contra turbulentos ac seditiosos ciues se obstringendi, vt quos leges & Magistratus legitimi coercere non possint, eos armatæ multitudinis consensus in officio retineat, & effrenatam licentiam extraordinariæ potestatis vi circumscriptam, & in ordinem redactam, legibus parere cogat. Id tum quoque petitis ex veterum monumentis exemplis usurpare placuit: longè quidem diuersum ab eo, quod à Rocossianis initum erat, foedere; nam illud contra Regem & Senatum factum coniuratio potius paucorum machinatione cæteris in errorem inductis, & quam ob causam illud fieret, magnâ ex parte ignaris, dici poterat; hoc legibus & exemplis fundatum, & status præsentis tuendi causâ fuisse sancitum nemo in dubium vocare poterat.

Venerant interea Rocossiani legati Visliciam, quibus cum dicendi in Senatu potestas facta esset, questi à Rege tam diu spes suas frustratas, nec veteres modò iniurias diu desideratâ & flagitatâ satisfactione non abolitas, sed nouis insuper exacerbatis subditorum animos, milite Regio in viscera Regni immisso, & prædas ex bonis eorum, qui consilia publica promouent, agente: patere iam sibi viam, si summo iure vti velint, ad renunciandum Regiæ obedientiæ, sed nondum eò descendere, quin etiam fidem & obedientiam constanter præstituros, si Regia Maiestas ea quæ in conuentu Rocossiano sancita sunt rata habuerit, quæque postulantur,

Senatores &
Nobilitas fa-
noria consilij
mutuâ fide se
obstringunt
Regi & Pa-
tria contra
rebelles opem
laturus.

Vetus in Po-
loniâ mos fa-
dere se contra
turbulentos
ciues obstrin-
gendi.

Rocossianorum
paucorum
coniuratio
potius contra
Regem, quàm
sædus dici
potuit, non-
nullorum
machinatio-
ne, alijs in er-
rorem indu-
ctis.

Legati Rocos-
siani ad Regē
missi Visli-
ciam: quorum
legationis
summa.

Summa eorū
quæ à Rocof-
sianis pere-
bantur.

Ad ea re-
sponsum Re-
gium.

stulantur, continuò præstiterit: sin secus factum fuerit, eos sibi & Reipublicæ aliter prospecturos. Dein productis his ipsis sanctionibus cum perlectæ essent (& erat longa & prolixa earum series,) illud prætereà adiecerant, ut ea omnia Rex non modò probaret, sed & nouo insuper firmaret iuramento, & vadibus ex Senatu datis, ac diplomate denique se omnia præstiturum, Reipublicæ caueret. Multa erant quæ ijs rogationibus continebantur, non ipsi modò Principi, sed vniuersis ordinibus graua; humana diuinæque iura conuulsa, decreta & priuilegia, leges denique abrogatæ; legibus impijs circumscripta religio, sanctiores & angustiores Regni Magistratus in ordinem redacti, ut planè appareret seditiosæ plebis & Hæreticorum ea esse commenta: sed nihil indignius quàm optimū Regem periurij crimine damnari, ad præstandum iteratò iuramentum, vadesque velut suspectâ fide dandos eum cogi: non subditos ad Principem, sed ad hostem talem mittere legationē solere: fremere cuncti & indignari, atque etiam non temerè in eam venire suspicionem, nequaquam tam exiguum hominum manum tantum ausuram fuisse, ni spe externi auxilij fulciretur, expectatum donec reliqui benè de Republicâ sentientes dilaberentur, ut soli seditiois auctores, quò faciliùs destinata perficerent, tam grauib; & iniquis propositis conditionibus, omnem spem concordiæ præciderent; non conditiones, sed decreta proponi, quibus nisi pareatur, extrema quæque denunciari. Quare toto negotio expenso, postquàm interrogati ij qui legatione fungebantur, an id quod proponebatur præcisè vrgerent, nequaquam sibi quicquam remittendi vel consultandi relictam potestatem retulissent; deliberatum in Senatu quid respondendum tam superbæ & ambitiosæ legationi foret, itumque in eam sententiam, ut tali cum responso legati dimitterentur, ut intelligerent cuncti Regiæ Maiestati curæ esse, & dignitatem suam & Reipublicæ salutem. Igitur repetito toto hoc turbulento tempore partis aduersæ perniciosi temerariorum consiliorum conatibus, ostensum quantâ Regia Maiestas in ijs sanandis vsa fuerit benignitate & clementiâ: illos Comitioritè indicta dissoluisse: varijs suspicionibus pacatos, sed nimis credulos Regni ciues in seditionem egisse, eosque in Stæzicensi Lublinensique conuentu, spe arcani cuiusdam secreti reuelandi elusos, & huc illucque traductos sumptibus exhaustis: hoc deinde Sandomirienfi, cuius nomine sibi applaudunt, indicto conuentu, eoque peregrino milite, machinisque bellicis circumsepto Comitio, seditiosæque actio, incendium ingens, si non ruina (quod absit) Patriæ, certè summo periculo extinguendum excitasse; auctoritatem corrigendi, potestatem statuendi, maiestatem imperandi vsurpasse, non Regem tantum ipsum, sed & Senatum falsis & fictis onerasse suspicionibus, quò faciliùs, exclusis & in odium populi adductis Reipublicæ custodibus, ipsi pro arbitrio innoxia & simplici aliorum credulitate abuterentur, eosque suspensos magis quàm securos, speque libertatis adipiscendæ vel retinendæ accensos, suis destinatis oportu-

portunos redderent. Indixisse iustitium, abrogasse iuris dicundi supremi Tribunalis subellijs potestatem; noua induxisse iudicia, eaque temerarijs decretis exercuisse, exercitus Duces creasse bellique administrationem hominibus priuatis detulisse. Vnum è suis Regiæ Maiestatis nomen nefariè proscindentem, & obedientiam priuatâ auctoritate Regiæ Maiestati renunciantem, non modò non reprehendisse, sed tacito quasi assensu dicta eius probasse. Id quâ fide, quâ integritate, quâ auctoritate ab ijs susceptum actumque sit, præsens satis testatur legatio, quam nec his qui ea funguntur probari, ac multò minùs ijs qui istic incertis subscriptionibus irretiti nomina sua ei dederunt, probatum iri certò sibi persuadet Regia Maiestas: verum hanc temeritatem non posteritatis modò damnabit memoria, sed Deus ipse innocentiae vindex & Regiæ dignitatis auctor & assertor pœnas exacturus est ab auctoribus violatæ vicariæ suæ in terris Maiestatis. Cæterum ut tantò magis sua benignitas eluceat, si quid ultra benignitatem præstari potest, quamuis læsa Maiestas Regia, placido sedatoque animo iniurijs in sinu altissimi Regis Regum depositis, vestræ legationi respondet. Quidquid hætenùs vel in Reipublicæ administratione prætermisissum, aut studiosè neglectum alicui videri potest, si quæ suspensiones obiectarum leuium coniecturarum à Regiâ taciturnitate ortæ esse dicuntur, eius rei culpam nequaquam Regiæ Maiestati imputari posse. Cæterum in Reipublicæ functione, atque ijs quæ à supremo magistratu, ac legibus pactisque circumscripto Principe, benè meritis ciuib; debentur, præstandis, quâ voluntate Regia Maiestas fuerit in hoc præsentis conuentu vniuerso Senatui ac Equestri Ordini testatum fecit, quod nunquam ab inclytâ natione hac, à quâ se Regiâ dignitate cumulatum meminit, animum auersum habuit, numquam iura & prærogatiuas Regni aliquâ machinatione interuerrere cogitauit, quinimò augere potius quàm violare contendit. Renocarent sibi in mentem, ortus & initia præsentis à se excitatæ in Republicâ tempestatis, quâ curâ Regia Maiestas & suis & Senatus persuasionibus ab instituto Stæzicensi conuentu eos auocare studuerit, quâ facilitate se actionesque suas, atque ea quæ Equestri ordinis nomine ab eo in ijs Comitijs postulabantur, arbitrio Senatus & Nûtorum permiserit, parata id quod illi, se absente, communibus sententijs decreuissent, præstare; an non tum cunctis bonis fauentibus faciliè omnia conuentura fuissent, si non præiudicatis planè animis pacata consilia illi reiecissent? Quid in conuentu Lublinensi dissuadendo? valuitne primæ dignitatis Senatorum interposita auctoritas? preces Nobilitatis, in auertendisque Reipublicæ periculis optimi & salutares conatus? Quid in præsentis, ut vocant, generali Rocossiano conuentu Regij legati, Senatores magni nominis, & summis functi Magistratibus obtinere apud illos potuerunt? Experti fuissent Rocossiani, Lublinensis conuentus postulatis non verbis, sed re responderi, nisi temeritas ad destinatum diu meditatorum con-

consiliorum scopum præcipites egisset: non tam libertatum cura, quam concepta odia animum impotentem occuparunt, cupiditate magis dominandi, quam iurium reformandorum studio acti, nec ratione, sed affectu ducti, nullas Reipublicæ pacandæ rationes admittebant. Malè illos habet, inconcussæ fidei Senatores, maiorum suorum exemplo in hac Reipublicæ perturbatione Regis optimi & innocentissimi motos periculo, salutem fortunæque suas huc detulisse, florem iuventutis ac militare robur ad tuendam Principis dignitatem, arcendæque publica pericula tanquam ad incendium extinguendum accurrisse, illustrem Equestris ordinis coronam eorum non deceptam promissis, Regis & Patriæ causam tueri. Ipsi interim conculcatis legibus ac libertatibus in contemptum Regiæ dignitatis milite externo ac bellico apparatu septi, audaciæ & licentiæ vexilla proponunt. Illisne vitio vertendum, qui ut Regem Patriamque suam tuerentur, arma ceperunt? an qui peregrinarum legionum fiduciâ vim liberis hominibus denunciant? cui vastatæ & militum prædationibus exhaustæ patriæ, deploranda calamitas imputari debet, nisi ijs qui primi ad arma conclamarunt, & cæteris ut ad vim vi arcendâ se accingerent necessitatem fecerunt? Ostendant quâ potestate iura sacri ordinis & Ecclesiarum inuertunt, religiosos cœtus reformant, pias maiorum dotationes infectas reddunt, novas alias fieri vetant, & pietati modum præscribunt. Eiusmodi ferè sunt pleraque ea quæ vestrâ legatione continentur, de quâ quoniam nec tractandi, nec quidquam remittendi facultatem vobis esse relictam dicitis, nec Regia Maiestas in eâ refellendâ pluribus immorari dignum existimat. Sed si quis exordium & conclusionem huius legationis expendat, non alio fine hæc consilia à Rocossianis suscepta esse aduertet, nisi ut contumelijs & dedecore Regiam existimationem lacerarent, ac conditionibus, quibus satis fieri nequaquam possit, propositis (cùm illis annuere Regiâ dignitate & vniuersorum ordinum iuribus saluis non liceat) Regno exuerent. Nouo sacramento sua inuenta firmare, datis vadibus cauere iubent, ac ni id fiat, aliter se Reipublicæ prospecturos minantur: immemores non eo fine hos initio motus ab eis excitatos fuisse, ut novas leges veteribus abrogatis conderent, sed ut antiquatis & abusu neglectis auctoritatem redderent. Eò usque sua illos prouexit audacia, ut ijs quæ se in lucem prolaturos promiserant, non modò vllò probationis genere non firmatis, sed propè silentio transmissis, decreta nullo legitimo iudicio lata subditi contra dominum promulgent, & quod graue priuatis foret, iniusto Regem ita onerant præiudicio, ut videlicet quasi notatum infamiâ, genti Polonæ liberæ & non nisi dignis Regibus parere solitæ inuisum exosumque reddant. Quamobrem Regia Maiestas supremum cœli testata Numen, præsentis & futuri temporis memoriam; imprimis nullâ in parte iura & libertates Regni, & Ordinum à se esse violata contendit, deinde Regem se esse profitetur, ius ad se liberis suffragijs delatum tueri vult, ut in

per-

personâ suâ futurorum Regum dignitati & auctoritati præiudicetur non passurum. Monet & seriò hortatur, arma deponant, exercitus dimittant, ijs qui Vislicia facta sunt decreta contenti sint, futura Comititia pacatè præstolentur, certi, si quid prætereâ, quod in hoc tumultuario & extraordinario consilio expediri non poterat, à se postularent, istic à se, cōsensu legitimo omnium accedente, præstitum iri. Quòd si confestim mandatis suis parere noluerint, se quod muneris Regij est, Regno subditisque suis pacem & securitatem armis asserturum. Hæc tum Regij responsi summa erat: illud prætereâ additum; etsi ea, quæ illi postularent talia sint, quæ vniuersum Regni tam sacri, quam profani ordinis statum concernunt, nec omnibus, quorum nomine proponuntur, satis probata, tamen Regiam Maiestatem hoc quoque concessuram, ut collatis vtriusque partis in vnum consilij, quantum illis permittendum sit deliberetur. Sed cùm legati nulla alia mandata se habere, nec de ijs quæ conclusa sunt iterum in consilium ituros responderent, dimissi sunt.

Venerat iisdem diebus Visliciam Ioannes Dux Ostrogia Castellanus Cracouiensis, hætenus ita in illo conuentu Rocossiano versatus, ut acta quidem illorum non probaret, spem tamen nonnullam Radiuilo, cuius ille è sorore nepos erat, ostenderet, se non esse omnino alienum à suis consilij, modò ne quid contra Regem moliretur. Is cùm primum inter seculares Senatores locum teneret, opibus verò & potentiâ cæteris omnibus præstaret, ratus id quod erat, se præclaram Reipublicæ operam nauaturum, si infensis vtriusque partis animis medium se interponeret, atque conditionibus æquis propositis inter infensos pacem conciliaret; petito & impetrato à Rege ut priuatim, absente eo, ea de re ad Senatum referre posset, postquam graui oratione, quæ mala discordia ciuiliis Regni afferat, exposuisset, hortatus est Senatum totis viribus adniteretur daretque operam, ut sublati mutuis odijs hoc, de quo disceptatur, negotium pacatis animis diiudicari possit. Æqua visus est postulare: quare quisque pro se collaudatâ illius sententiâ, cùm quibus conditionibus id fieri posset disquirerent, nonnemo hoc modo conuenturam subintulit. Non dictorum tantum, sed factorum ac iniuriarum quibuscumque personis in eâ Reipublicæ perturbatione illatarum obliuio sancitur; nemo res ablatas iure repetat; nemo illatum damnum queratur; Rex eodem quo antè gratiæ loco, concitatores Rocossiani conuentus, eorumque sectatores & promotores habeat; sumptus ab eis facti vel ex publico tributo vel certè Regiâ liberalitate collatis proximè vacaturis Capitaneatibus bonâ fide sanciantur. Vel ipsum Castellatum Cracouiensem, quamuis impensè quacumque ratione concordiam ineundam suadentem, suppudebat, tales ab ijs, quorum nomine Regem & Senatum exoraturus venerat, conditiones minimè Rege & Senatu dignas ferri. Dictis sententijs, explicatæque iniquum postulare eos qui errati non modò veniam non petunt, verum etiam excitati tumultus, & turbatæ Reipublicæ

Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis pacificatorem se horum motuum offert.

De eâ re cum Senatoribus adherentibus tractat.

*Sed indigna
poscere visus.*

blicæ præmium flagitant : & proposita tot commissorum flagitiorum il-
latorumque vastatis passim omnium agris damnorum impunitate , per-
niciosum in posterum licentiæ & turbandæ Reipublicæ exemplum sta-
tuit : vniuersus ferè Senatus non aliàs pacis condiciones , nisi quibus abo-
litis planè falsis suspicionibus (quibus aduersa pars Regem & Senatum
onerauerat & in odium populi immeritò adduxerat) Regio & suo hono-
ri atque existimationi consuleretur , se suscepturum respondit.

*Rocossiani
per edictum
nouum con-
uentum con-
uocant.*

*Rex in parti-
cularibus con-
uentibus No-
bilitati ani-
mum suum
per nuntios
declarat.*

*Idem iterum
facit per
edictum.*

*ostenditq;
Nobilitatem
nullis pactis
Rocossiani
foederis teneri.*

*Rex lustrat
exercitum.*

Rocossiani interea postquam legati eorum Vislicia redierant , siue ut
ferebatur acerbiori Regis responso irritati , siue quia id initio destinatum
habebant , promulgato edicto , multa prius de Regis eorumque , qui Vis-
licia erant , iniuriâ questi , omnes rursus ad quintum Idus Octobris ut ar-
mati præsto adessent finem Rocossianis consultationibus facturi , immi-
nentemque à Regiâ factione vim propulsaturi , summam Reipublicæ
agi obtestantes , mandarunt : noui id initium tumultus fore , suosque co-
natus optatum hoc modo progressum habituros opinantes. Rex quam-
uis paulò antè per omnes Regni conuentus , qui stato die quotannis ini-
tio Septembris eligendorum Supremi Regni Tribunalis Iudicium causâ
obeuntur , missis opportunè Nuntiis , Equestrem Ordinem & de suâ in
præsenti dissensione ad ea quæ legitimè flagitabantur præstanda prom-
ptitudine , & de aduersæ partis temerarijs & parum ciuilibus atque etiam
non immeritò non sibi tantum sed cæteris etiam benè de Republicâ sen-
tientibus suspectis conatibus edocuerat ; tamen quò illorum calumnias
dilueret atque ostenderet , se & Senatum immeritò accusari , iterum no-
uo proposito edicto , æquitate causæ consiliorumque suorum multis ver-
bis explicatâ , hoc demum testatus est , sibi pacem inprimis curæ esse ,
turbulentis ciuibus se veniæ locum daturum , libenterque omnes legiti-
mas concordia rationes initurum ; hætenus ab illis nihil æquum propo-
ni ; si in eâ pertinaciâ perstiterint , seditiosis Rempublicam armis vexaue-
rint , se Reipublicæ deesse non posse. Vniuersos præterea officij sui ad-
monens , ut pacatè se gererent , sibi que potius , si necesse foret , quàm se-
ditiosis ciuibus suppetias ferrent , hortatus est : nullis eos foederis Rocos-
siani illegitimè facti ac callidè extorti pactis , quæ ex Senatus sententiâ
irrita pronuntiata sunt , teneri ; ac proinde mandatis priuatorum homi-
num parere non debere ; iussi denique omnes Magistratus , ac iudicio-
rum præsides munere suo fungi , cum iustitiam nullum sit , ius dicere , pa-
cem publicam priuatamque tueri & promouere.

Ea tum commodè ad continendam in officio Nobilitatem , ne inani
metu minarum à Rocossianis intentarum moueretur , facta cum fuisset ,
resque interim vix ad æquas condiciones deduci posse viderentur ;
Regijs Ducibus , priusquam castra loco mouerentur , experiri placuit
quantum sub signis Regijs militum esset. Igitur Zolkieuius in amœnâ
Visliciensis agri planicie vniuersum exercitum more militari instructum ,
sub conspectum Regi dedit : dies erat serena & sole perlustris : quare ful-
gor

gor armorum , nutantes hastarum cuspides , virorum equorumque orna-
tus , copiæ & numero & robore insignes , miles magnâ ex parte veteranus ,
Duces multis bellis exercitati & periti , tantâ admiratione spectantium
perstringebant oculos , ut cuius æstimanti vires Regias , etiam si Rocossia-
ni initio (qui maximis copijs & multitudine pollebant) arma inferre vo-
luissent , nequaquam eis pares fuisse futuri viderentur : quanquam Rocos-
siani Duces postea suæ id modestiæ deberi falsò contendebant , quòd vim
experiri & in Regem impetum facere volentem , vniuersam Rocossiani
conuentus multitudinè auctoritate suâ retinuerint. Rex lustrato exercitu
habebat in animo continuò versus Sendomiriam progredi , quò facilius
propinquo ex loco cum aduersarijs æquis conditionibus transigere , vel
certè , si quid noui ij molirentur in officio retinere posset : moram attulit
aduersa Zolkieuij valetudo , quæ cum ingrauesceret , nec tam citò eius
recuperandæ spes appareret , aliquot diebus nequidquam eo expectato
Rex octauo Calend. Octobris Vislicia profectus tertijs castris Polane-
cium peruenit. In itinere à Castellano Cracouiensi accipit literas , quibus
quòd non ipse Rocossianos conuenisset , sed generum suum Castellanium
Kijouiensem ad eos misisset , valetudinis excusatione vsus , significabat
Castellanum Kijouiensem cum Rocossianis suo nomine egisse , multis-
que rationibus persuadere conatum fuisse , ut ad concordiam , æquisque
conditionibus transigendum flecterent animum : illos in eam senten-
tiam respondisse : ut si Castellanus Cracouiensis ostendere posset non
fore id contra dignitatem & maiestatem conuentus Rocossiani post ac-
ceptum tam immite à Rege responsum , nec suæ apud ordines Regni ,
quorum vices videlicet sustinent , existimationi nociturum , assensuros eos ,
ut datis vtrunque arbitris eius quod in controuersia est negotij discepta-
tio illis modò ne definiendi suprema detur potestas , permittatur. Id eos
velle apparebat , ut frustra propositis conditionibus tempus extraherent ,
donec interim eæ copiae , quas à consiliorum suorum fautoribus celeriter
collectas breui in subsidium sibi venturas sperabant , coirent , Regiæque
potentiæ metu soluti , diu meditata consilia continuarent , ac quod non
obscurè tum præseferebat , abrogato Regis imperio , comitia noui Regis
eligendi obirent. Grauius cum eis hoc nomine exposculauit Castellanus
Cracouiensis , quòd non solum cõcordiæ rationes amplecti nolent , verum
etiam moras ultro necerent , & parum necessarijs excusationibus vteren-
tur : illos esse , qui soli Rocossiani conuentus auctores fuerunt , in eorum
quoque potestate esse finem illi imponere : arbitros ab ijs dari , qui disce-
ptent , non qui negotium componant sibi minimè placere , cum nò disce-
pationis , sed cõcordiæ causâ tractatus isti institui deberent. Iam nouum
ab illis indici conuentum , diemque ei præfigi , nihil esse aliud , nisi sopitam penè
seditionem excitari ; facefferent , cū eiusmodi consilijs se eis assensum mi-
nimè præbaturum. Moti hac persuatione Castellani Cracouiensis (vel quia
ita videri volebant ut fingerent se eius auctoritate & cõsilio niti , quò eum
sibi

*qui , qualis &
quantus?*

*Profectio Re-
gis Vislicia.*

*Summa lite-
rarum Ianus-
sij Ostrogij
Castellani
Cracouiensis.*

*Scopus Rocos-
siana procras-
tinationis.*

*Reprehensio
Rocossianorum
facta à Ca-
stellano Cra-
couiensi.*

*Rocossiani
ostendunt se
velle de sedan-
dis tumulti-
bus tractare.*

Locus huic
tractationi
destinatur.

sibi obnoxium redderent)rescribunt se facturos quod ille vellet, petuntq; vt quâ ratione, quo loco, quâue securitatis cautelâ tractatus isti expedien- di forent, præscriberet. Ille locum consultandi, vel Iuaniscios, vel Ofiecû, oppida, vtrique parti non incômoda, nominat; eò quatuor Senatores, to- tidemq; Equestris ordinis à parte Regiâ; pari numero Senatores, item & Equites, quos illi designandos censuerint, vtrique non maiori ducentorû equitum præsidio venirent: fides securi congressus vtrimque interponere- tur; tam Regis, quàm illorum exercitus pabulationes, non nisi in locis re- tro suas stationes, exercerent. Actum in Senatu de eo, quod à Castellano Cracouiensi proponebatur, in eamque itum sententiam; numerû eorum qui tractaturi essent, præsidijque placere, locum item, nisi, quod Ofiecij Rex proximè statiuâ habiturus esset, pro eo Copriumcense oppidum de- signari: nullâ securitatis cautelâ Regios indigere; illis, si id yrgeret, Regio, quem vocant, saluo conductu satis cautum fore, pabulationes non nisi in hostico permitti, eas in agris prædijque ciuium ne quis cû iniuriâ priua- torum exerceret, per leges vetari. Ita responsum Castellano, adiectûque prætereâ, daret operâ, vt in eâ re tam salutis publicæ, quàm Regiæ digni- tatis ratio haberetur: vtraque ea bono Senatori, & ciui æquè curæ esse de- bere, leges & libertates tueri, Maiestate Principis saluâ; eam nunc diuerso à maiorû nostrorum instituto, grauiter læsam esse. Velle omnino Regem optimè sibi consciû, vt cû tot oneratus sit suspicionibus, & prodiiti Re- gni insimulatus ab illis crimine, quid hoc tandè illud sit, quod diu partu- riunt, ederent, palamque facerent, documentaque suorum figmentorû & simulati metus præferrent: vel certè, quod speratur futurum, vanæ suspi- cionis manifesti, & bonorum iudicio conuicti, temerè à se tantos excita- tos fuisse tumultus faterentur. Senatum Regis innocentis causæ deesse nec posse, nec debere; non dubitare Castellano Cracouiensem, cuius primæ in Senatu essent partes, nemini in tuendâ Regiâ dignitate studio cessurum, collegarumque suorum sententiæ & concordie subscripturû. Hæc cû Rocossianis à Castellano Cracouiensi renunciata essent, illique maximè cuperent hanc pacis tractationem vel irritam fieri, vel certè in aliud tempus proferri, offensi videri volebant, quod cû Regij nullâ se- curitatis cautelâ se egere dicerent, sibi ea tanquàm inferioris conditionis deferretur: iam verò Rocossiani conuentus rationes à se exigî, & vt arbi- trio paucorum causas, ob quas conuentus coactus fuisset, expendendas permittant cogi, esse præter Maiestatem Rocossianam; quare his condi- tionibus se ad vllos concordie tractatus descendere nolle responde- runt.

Rex biduo ad Polanecium moratus, atque inde profectus, positus ad Osiecum castris, iterum fit à Castellano Cracouiensi certior; venisse ad se Pækossauum, Lutomirscium, Iasicium, missos à Rocossianis: simulque aliâ parte Rocossianos Sendomiriâ cum exercitu Osarouiam versus pro- gredi Regij exploratores referebant. Igitur ancipiti curâ distrahi Rex &

Sed frustra,
nam Rocof-
siani leui vel
potius nullâ
de causâ à
proposito re-
siliunt.

Rocossianorû
fictæ actiones,
& consilia
improba.

& Senatus cœperunt, apparebat aduersarios tam commodam bonorum votis expetite pacificationis occasionem subterfugere, & aliò eorum consilia spectare, atque idcirco frustrationibus ab eis tempus teri. Missus confestim ad Castellano Cracouiensem Felix Criscius Referendarius Regni, quid postularent Rocossianorum noui isti legati? cur eo tantum numero venissent? quos è Senatu suarum partium arbitros habere vellêt? & an plena potestas de toto negotio concludendi illis permilla esset, ex- quireret, simulque de eo, quod Rocossiani susceptam à Castellano Craco- uienfi pacificationis curam vilipenderent, spemque omnem concordie præciderent, quereretur. Nemini dubium erat idcirco eos, quos supra diximus ad Castellano missos fuisse, vt & illum & Regem spe pacifica- tionis elusos tantisper morarentur, donec affluente factionis multitudine vires Rocossianorum augerentur. Quâ re in consilio propositâ cû di- uersis è partibus renunciaretur, missos ab eis qui exercitum scriberent, atque externa auxilia accirent, quorum fiducia quiduis eos ausuros; nouâ illos ciere tempestatem, armatos cogere, prædas agere; Rex maturan- dum sibi ratus, iter eorum & conatus sibi obseruandos, ac ne eorum te- meritate Respublica detrimentum aliquod caperet, prouidendum sta- tuit. Igitur motis properè castris, eos vnus diei itinere antegressos, ex- plorato & cum curâ coacto agmine subsequebatur Castellanus Craco- uienfis; vt ostenderet non per se stetisse, quominus tentata cõcordia for- tita sit effectum, ad Regem in Castra venit, temeritatem Rocossianorum præsumptosque animos accusans. Nemo erat qui non existimaret, ad of- ficiû eius tanquàm primarij Senatoris pertinere, non sermone tantum, sed re ipsâ damnare aduersæ factionis temerarios ausus, Regique publi- cam causam agenti adhærere: sed ipse ingenio suo obsecutus, eodem penè quo venerat momento, non contemnendo militum suorû agmi- ne, è castris Regijs se subduxit. Regius exercitus continuis itineribus progressus, quarto demum die vestigia cedentium Rocossianorum le- gens, ad Ianouecium, vbi illi in traiectu Vistulæ aliquantum hærebant, eos est assecutus. Missus ad eos Aulicus Regius Gaiowski cum literis, quibus postquàm quo studio & Senatus vniuersus, & nouissimè Castel- lanus Cracouiensis publicam concordiam promouisset, & quâ temeri- tate ab illis omnes pacis conciliandæ & Reipublicæ in pristinum tran- quillitatis statum reducendæ rationes contemptæ, spreteque fuissent, commemoratum esset, postremò seriò monebantur vt ab armis discede- rent, exercitum continuò dimitterent, pacem publicam ne turbarent: arma ni ponerent, tanquàm hostes patriæ experturi: in eum quoque fe- rè sensum ad milites, qui in Castris Rocossianis merebant, scriptum. Iam Stadnicius cum suo agmine Vistulam traiecerat, cû hæ literæ Palatino & Radiuilo redditæ sunt. Responderunt illi se valdè mirari id sibi pau- cis à Regiâ Maiestate imputari, quod omnium ordinum consilio factum esset: se à concordia alienos non fuisse: cû paucis quorundam con- filijs

quibus Rex
obuiam ire
statuit.

Ianussius O-
strogius Ca-
stellanus Cra-
couiensis sub
tempus belli
ciuilis non
impleuit offi-
cium suum.

Regis versus
Ianouecium
iter.

Literæ Regis
ad Rocossia-
nos, eos à te-
meritate de-
hortantis.

Responsum
Rocossianorû
ad literas Re-
gis.

filijs vim sibi intentari intellexissent, loco, in quo ab vniuerso Rocossiano conuentu, quasi in speculâ Reipublicæ tanquam libertatis custodes relictæ erant, cessisse, ne cum exercitu Regio inconsultis Ordinibus congregarentur. Idem & tunc vitare velle, nisi aliter facere cogantur: sibi facile vim inferri posse; expenderet seriò Regia Maiestas, an sanguine paucorum effuso, pacem Reipublicæ sit redditura, & non potius odij & inuidiæ facem, minùs considerato facto accensura: expectaret potiùs supremam Rocossiani conuentus diem, atque postulatis ordinum, secundum sapiùs factas promissiones satisfaceret: se istic quoque rationem factorum, consiliorumque suorum reddituros, atque nomen, quo hostes Patriæ appellamur, in eos, qui huius consilij Regiæ Maiestati auctores fuerunt, retoruros. Die Diuo Francisco sacrâ, paulò ante meridiem Gaiuius cum hoc responso ad Regem redijt, idemque eos traicere flumen renunciauit: quod haud dubiè facturæ erant, ni Stanislaus Galski Palatinus Russiæ, primi agminis in exercitu Regio ductor superueniens, eos in ripâ fluminis deprehensos, à proposito fugæ ad meditationem belli reuocasset. Tria millia circiter militum, idque magnâ ex parte equitum, Palatinus & Radiuilus sub signis habebant, cum mille ducentis Stadnicius in alterâ parte Vistulæ non socius, sed spectator alieni periculi futurus confederat. Lata longaque planicies collem (qui in modum coronæ ovali ferè figurâ protenditur) & fluuium interiaret: iter eius non ubique petuium, cœno alibi interdum profundioribus alueis transitum prohibentibus: ad ipsam fluuij marginem, loco, ex quo nec ad fugam vlla patebat via, nec satis commodè arma expedire, & se tutari possent confiterant Rocossiani, instructi parati que vti copiam pugni facere velle viderentur. Russiæ Palatinus etsi ad eos debellandos satis virium haberet, tamen quòd rem sibi cum ciuibus esse sciret, satis habens hostem deprehensum à fugæ proposito reuocasse instructis & ad pugnam capefendam paratis copijs, Regium mandatum præstolabatur. Rex postquam propius ad Ianouecium accessisset, compresso parumper sui agminis gressu substitit; accitoque Ianussio Zbarascio Palatino Braclauensi, viro belli artibus domi forisque claro, & spectatæ in se fidei, curam salutis suæ & totius exercitus ad eum defert, eâ vsus oratione. Nunquam cogitaueramus accidere posse, vt cum ijs qui pro nobis arma ferre, nos verò eos tueri teneremur, bellum gereremus; sed quoniam audax temeritas in præceps iuit, & iustitiæ nostræ quâ nos in conspectu Dei potiores esse confidimus periculum facere vult, eius decreto qui & cor nostrum intuetur, & illorum conatus perspectos habet, nos permittimus: ceterum si quid sanguinis Poloni in Regni visceribus fusum fuerit, id non nostrâ, sed eorum culpâ euenturum, & Senatum & militarem ordinem qui nobiscum est testamur. His dictis cum lorica poposcisset, eaque indutus medio agmini se inseruisset, signumque belli proposuisset; tanto ardore pugnandi que cupiditate vniuersus exercitus accensus est, vt tanquam

Stanislaus
Galski Pala-
tinus Russiæ
Rocossianos à
fugâ retinet
& traiectu
Vistulæ pro-
hibet.

Situs loci
prope Vistulâ
ad Ianoue-
cium in quo
constiterant
Rocossiani.

Ioannes Zba-
rascius Pala-
tinus Bracla-
uiensis vir
militaris ex-
ercitus Regis
præficitur.
Regis ad eum
sermo.

Rex signum
belli proponit.

quàm cum acerrimis hostibus, non cum suis ciuibus pugnaturi prælium alacres exposcerent, ad vindicandamque Regiam dignitatem ita accingerentur, vt nisi eos belli Duces Præfectique retinerent, iniussi prælium commissuri viderentur. In eo belli ardore Senatores sui muneris non oblitæ, Regem frequentes adeunt, testatam sapiùs Regiam clementiam commemorant; ei vel in hoc puncto locum esse ostendunt, hac priùs quàm armis rebelles aggrediendos esse consulunt. Ille nunquam facilius quàm cum sanguini parcendum foret, hoc tantum præfatus, se quidem tot affectum esse iniurijs, vt innatam naturæ suæ patientiam iam ferè vincant; libenter tamen assentiri vt Senatus ea, quæ expedire paci & publicæ tranquillitati censuerit, suscipiat, & sedulo amore Patriæ curet. Notam esse omnibus suam innocentiam, notum animum pacis & concordie cupidum, totum se eorum arbitrio permittere. Iam vniuersum Regij exercitus robur collem, stationes hostium prospectantem, impleuerat, conspectuque ipso inimicis terrorem incusserat: cum paulò ante temerarij hostium animi flecti & labare cœperunt: milites passim non se contra Regem pugnuros denunciare, se in angustum redactos, etiam si in causâ iustissimâ, veterani exercitus vires sustinere non posse: nunc bellum paucis necessarium, cunctis exitiosum suscipi: irent potiùs auctores secessionis, ac clementiam Regiam experirentur. His clamoribus propè in seditionem versi, frustra obnitente Palatino, & compertos sibi Regionum animos, nec pugnam capefituros asserente, vtque immotum tantum in acie starent hortante, peruicerunt, vt Palatinus de temeritate nonnihil remitteret, eorumque sententiæ vel inuitus accederet: missique exinde ad Regium exercitum qui peterent cum Senatoribus, qui cum Rege sunt, sibi colloquendi fieri potestatem. Profecti confestim ad eos Alexander Chodkieuicius Trocensis, Adamus Sandiugius Czarnkowski Lenciciensis, Zbigneus Ossolinski Podlachiæ Palatini, Iacobus Pretfic Castellanus Camenecensis: ad quos cum ad tria ferè à suo exercitu stadia Palatinus Cracouiensis cum Radiuilo progressi essent, datâ acceptaque mutuo fide, cum & initia, & Rocossianorum consiliorum progressus, graui oratione Senatores reprehendissent, & ni resipiscerent, atque à concordia, quemadmodum hactenus ab eis factum est, alienum gererent animum, Patriam memorabili clade illos insignituros ostendissent: petierunt postremò hortati que sunt, vt priuatis simultatibus, potiorem Reipublicæ & communis Patriæ salutem haberent. Regem eâ esse facilitate & lenitate, vt promptè æquis persuasionibus & postulatis locum det, multa illum Vislicia vel potiùs omnia suis precibus indulisse, satis in præsentem motu Reipublicæ cautum videri, cetera in proximis Comitijs confici posse. Ad eâ illi, se quoque pacis esse cupidos, nec in eâ Patriæ reddendâ cuiquam primas partes dare velle: id satis ostendisse & antea, cum plerisque in Rocossiano conuentu vim & arma suadentibus obstiterint, neque eâ potentiâ, quam decies maiorem, quàm Regis fuisse

Senatores
qui tunc ade-
rant Regiam
clementiam
implorant;

Quam Rē
ostendit.

Arctæ res
Rocossianorum
ad Ianoue-
cium.
Milites Ro-
cossiani pu-
gnam detre-
ctant, & au-
ctores Rocossii
ad imploran-
dam Regiam
clementiam
hortantur.

Auctores Ro-
cossii colloquiū
cum Senato-
ribus perunt.

Redarguuntur
ab iisdem
Rocossiani.

Ad eâ Rocossianorum
responsum.

fuisse constat, uti voluerint, & proxime cum flagitante Senatu, suos qui sopiendae discordiae rationes vniunt, designarunt. De negotio quidem, quod non in sua, sed in omnium esset potestate, conditionibus transigi non posse, oportere ut Rex cunctis, quae ex auctoritate conuentus Rocossiani illi proposita sunt, satisfaciatur: auctoribus eius conuentus securitatem, ut publice & priuatim indemnes sint, caueat: se debitam tum demum Regi fidem & obsequium delaturos: sin minus id factum fuerit, sibi potius vitam eripi, quam ut proposito decederent passuros. Superuenerant huic colloquio Adamus Calissiensis, & Stanislaus Premisliensis Castellani, Stadnicij, ambo Regi addictissimi, & in propugnanda illius dignitate, acres & constantes: quorum ille prior intempestiuam Palatini incensus arrogantiam, acrioribus verbis in eum inuectus est, hostem & parricidam, auctoremque seditionis appellans: sed Palatinus quasi minus ea quae dicebantur intelligens, dissimulato ad tempus vultu, ferociter instantem silentio transmisit: ijque qui aderant Senatores, ne iurgia procederent, opportunè intercesserunt. Palatinus Podlachiae ad Regem continuo reuersus, quid Rocossiani postularent Regi praesentibusque Senatoribus retulit. Rex Senatoribus quid fieri oportere censerent, interrogatis, se eorum arbitrio permisit: ij communicatis consilijs, in eam sententiam respondendum concluderunt. Non debere Palatinum & Radiuulum sibi tantum in Republicam arrogare, ut plus ceteris, qui eiusdem Patriae membra & ciues sunt, sibi usurpent; non illis solum, sed alijs quoque salutem publicam curae esse: satis Visliciensis conuentu prouisum esse, ne in praesenti statu Respublica detrimentum capiat: abolitae suspensiones, quae quosdam inani timore exagitare videbantur: cautum, leges & libertates non modo saluas fore, sed etiam secundum postulata ordinum ex praescripto sanctionum Visliciensium proposita in Comitibus actum & prorogatum iri. Falso Regiae Maiestati imputari, eam absolutam potestate uti, eius non benignitatem modo, sed & in negotijs Reipublicae ex consilio Senatus tractandis promptitudinem, cunctis, qui sine affectu res aestimant, nec inuidiam malam alienarum actionum interprete obcaecati sunt, perspectam esse. Ne damna ex occasione coacti Rocossiani conuentus priuatis personis illata, eius auctoribus fraudi sint, neue perpetratorum facinorum causa in ius vocentur, non posse Regiam Maiestatem eo nomine cauere aut iustitiae cursum inhibere, suas quidem iniurias facile eam condonaturam. Non illorum modestiam factum esse, ut pacatis animis conuentus Rocossianus solueretur, fuisse istuc multos, qui praesentem Reipublicae statum probarent, & a seditiosis consilijs essent alieni; eorum opera factum, ne ceteri quoque paucorum temeritate concitati in furorem agerentur, & ne eorum qui rebus nouis studebant, perniciofa consilia procederent. Et nisi tanta vniuersi fere Senatus auctoritas, Equestrisque ordinis militare robur Regi praestitisset, nunquam hac, quam nunc iactant, patientiam eos vsuros, sed potius eadem temeritate,

Rex Senatorum
sententias
quid facto
opus esset,
rogat.

meritate, quam in Stazicensi & Lublinensi conuentu plerique eorum praeferebant, in Rempublicam & Regem impetum facturos fuisse. Spreuisse eos & antea saepe & nouissime per Castellatum Cracouiensem oblatas concordiae conditiones, discessisse Sendomiriā, armatae multitudinis conuocandae causā, promulgasse edicta, infestos per Regnum circumduxisse exercitus, necessitatemque Regiae Maiestati, ut eos cum exercitu insequeretur, atque a pernicioso conatibus auerteret, fecisse. Nunc has conditiones ferri. Diceret imprimis Palatinus Cracouiensis, quid & a quo de tradendo per Regem exteris Regno sciret. Quā in re absoluti imperij ius usurpatum existimaret. Quos in Senatu suspectae fidei & maiorum consiliorum auctores arbitraretur. Deinde ne conuentum Rocossianum denuo concitarent. Edicta promulgata contrarijs editis literis reuocarent. Exercitum dimitterent, homines externos ablegarent, domi pacatè tempus proximè indicendorum Comitiorum expectarent: certi istuc Regiam Maiestatem facturam id quod communis omnium ordinum consensus poposcerit. Et quoniam temporis angustia die in vespem declinante, longos tam multis de rebus tractatus fieri non patitur, nunc ad osculum Regiae manus venient, cetera crastina die expecturi. Haec Senatus mandata cum illis relata essent, tergiversari Palatinus, tempus locumque eiusmodi iudicijs incongruum causari, denique hoc vnum velle, ut interim liberè fide data abire liceret, paulò post ad Regiam Maiestatem redituros, & eā quā decet subditos dominum reuerentiam salutaturos. Hoc Palatinus Podlachiae cum Regi Senatoribusque explicuisset, indignè ferre cuncti, & iniqua postulantibus nihil concedendum censere: quare acie iam Regiam explicatā, ac proximè succedente, Regio iussu Ioannes Danielouicius Capitaneus Belzensis & Christophorus Zbaraski Palatini Braclauensis filius, ad eos profecti, qui nunciarent, nisi ijs, quae per Palatinum Podlachiae Regis Senatusque nomine illis proposita sunt, confestim paruerint, signisque & vexillis quae contra Regem explicarunt complicatis ad osculum Regiae manus venerint, scirent, non amplius secum conditionibus, sed armis certatum iri. Eò facilius, ut his mandatis assentiretur, persuaderi sibi Palatinus passus, quò magis milites suos ab ineunda cum Rege pugna auersos cernebat: nam ij non praesentis modò periculi euentu anxij, sed futurae quoque calamitatis, quae a Rege victis & perduellibus inferri meritò possit, metu, Regi renunciari iusserunt, se contra Regem dominum suum arma non stricturos, paratos vexilla hastasque suas ad pedes Regiae Maiestatis abijcere, fidem obedientiamque testari. In ipso demum noctis primae crepusculo, redijt ad Regem Danielouicius, cetera facturum Palatinum significans, vnum id postulare, ut si Rex equo insideret, illos etiam equites ad se venire, & salutationis officio fungi pateretur: vel si velit ut equis descenderent, Rex quoque idem faceret, atque ex aequo loco ad se salutatum accedentes exciperet. Importuna fastuosi hominis postulatio, alijs

Conditiones
Rocossianis &
Rege propositae
ad Ianouen-
cium.

Vltimò Ro-
cossiani à
Rege monen-
tur.

eandem Palatinus cum Radiuilo coram Rege sefiunt.

Palatini ad Regem oratio.

rifum, indignationem ceteris mouit; hominem nimis in obseruandis caeremonijs religiosum, ne eo quidem tempore innatae superbiae obliuisci potuisse. Rex versis in caelum oculis, bone Deus, inquit, vides factum hominis. Interea incerto nuntio, quod tenebrae prospectum longiorem arcebant, eos venire significante, consonis totius exercitus vocibus, concordia, concordia clamata est; gratulationes mutuo sibi applaudentium factae: vbi verò propius ad Regem Palatinus Cracouiensis cum Radiuilo accessissent, Trocensis, Lanciciensis, Podlachiaeque Palatini, qui una cum illis veniebant, equis confestim desilierunt, ambigentesque num idem facerent exemplo suo permouerunt. Paululum pedibus progressi, vbi ad Regem ventum est, prior Palatinus Cracouiensis Regia de more exosculata manu in haec verba orsus: Sacra Regia Maiestas, Deus ipse ante cuius tremendum tribunal me hac ipsa hora dum in acie stare sustendum iri arbitrabar testis est; me toto turbulento hoc tempore nihil in Rempublicam, nihil in Maiestatem vestram peccasse, imò vtriusque bono & commodo consulere voluisse: idem me deinceps quoque facturum, atque fide sincerâ Maiestati Vestrae obsequia debita praestitutum profiteor; modò Maiestas Vestra secundum leges nostras nobis imperare atque inijs quae à Maiestate Vestra votis omnium flagitantur (id quod Maiestatem Vestram facturam Senatores ad me missi retulerunt) subditorum suorum iustis desiderijs optatâ satisfactione respondere dignetur. Aberat tum Cancellarius, nam cum acie instructâ inermi inter armatos locus non esset, in proximum Palatium Ianouecense iussu Regio secesserat; igitur eius loco Marefcalcus Regni, nomine Regis respondit. Quo progressu, quâue fide haec quae facta sunt, fierent, nō latebat Regiam Maiestatem; indoluit illa saepe eiusmodi conatibus Imperium sibi diuinitus traditum, in turbas & seditiones protrudi: id nec suâ causâ, nec culpâ suâ factum esse, optimè sibi Regia Maiestas est conscia; sed quoniam Palatinus, Deo teste, haec ab optimo erga Patriam, & Regiam Maiestatem affectu, profecta esse contendit, facile id ita fuisse concedit Regia Maiestas, nec dubitat eum deinceps constanti erga se fide futurum. Radiuilus postmodum Regiâ item osculatâ manu: Lætor, inquit, me saluâ Maiestatem Vestram intueri, Deum testem inuoco, me in istis publicis actionibus, nec rancore, nec priuato ductum affectu, tantum exemplo maiorum meorum, iura & libertates, quod bonum ciuem maximè decet, tueri voluisse. Ceterum quo animo, quâue promptitudine id à me factum est, parè Maiestati Vestrae, ubicunque Respublica operâ meâ eguerit, defero. Respondit eidem Marefcalcus. Non ignorare Regiam Maiestatem, magnum esse libertatis studium: eo plerosque accensos diuersis affectibus agi, his si longius ab officio se ille abduci passus sit, ignoscere Regiam Maiestatem, ac deinceps sperare, eum boni & fidelis subditi munere functurum. Mox equis conscensis, Regem in castra deduxerunt, Palatinus Cracouiensis & Radiuilus tabernaculo Palatini Lanciciensis

Radiuili item ad Regem oratio.

cienfis ipsius inuitatu recepti, eâ nocte, ne quid illorum reditu in eorum castris rursus moueretur, manserunt. Postero die cum milites Rocossiani signa militaria tradere iuberentur, iidemque peterent, ne id quod dedecus & infamiam existimationi ac nomini illorum allaturum esset, facere cogentur; concessit Regia Maiestas, vt compositis tantum vexillis & hastis curribus impositis pacatè abirent. Quod cum inspectante Castellano Camenecensi, hanc ipsam ob causam ad eos missos fecissent, impetratâ conueniendi Regis potestate, praecipui eorum admissi, verba primario ex eis faciente, in hunc sensum Regem salutarunt. Homines liberos, & in libertate natos, se ita & parentum institutione, & naturâ instinctu animatos fuisse, vt libertatis causâ non fortunis modò, sed ne vitæ parcendum existimarent. Id in praesenti rerum statu à se praestitum esse: nam cum accepissent, leges & immunitates, libertatesque Patrias in discrimen venire, & violari, tanquam ad commune incendium extinguendum, vt partas maiorum sanguine libertates tuerentur, accurrisse. Nunc demum postquam intellexissent Regiam Maiestatem, pium & religiosum Principem, non modò quid eiusmodi in animum non inducere, verum etiam has ipsas libertates ratas habere, ac ex voto & desiderio Regni Ordinum eas augere velle, vt se tanti beneficii gratos ostenderent, venisse supplicatum, dignaretur Maiestas Regia praeteritas suas actiones à studio tuendae libertatis profectas, clementer indulgere: sibi nunquam in animo fuisse, vel rebus nouis studere, vel quod dictum impium est, hostile quid in Regiam Maiestatem moliri: paratos se esse vbi res poposcerit, pro dignitate Regiae Maiestatis vitam profundere, interea petere vt ad osculum Regiae manus admittantur. Responsum Regio nomine à Cancellario Regni, facile dare veniam Regiam Maiestatem, si quid ab eis libertatis amore, cuius ingentem esse vim non ignorat, parum consideratè est actum, arbitrari, id eos in quo erratum est, fide & obsequio deinceps compensaturos; nunc abirent, & pacatè se gererent, nec deinceps hominibus seditiosis operam nauarent.

Milites Rocossiani Regem deprecantur.

Missi deinde ad Palatinum Cracouiensem & Radiuillum Rogoznensis & Premetensis Castellani, ac Regni Referendarius, ij Regis & Senatus nomine postularunt à Palatino atque Radiuilo, vt ea de quibus pridie actum erat, & quae ad pacandum praesentem Reipublicae statum pertinerent, expedirent. Non se scire nec meminisse aliquâ de re tractatum heri fuisse, respondit Palatinus. Immodò verò, inquit Castellanus Premetensis, ea quae per Palatinum Podlachiae, Regis & Senatus nomine vobis proposita sunt, nisi nox superuenisset heri facienda erant: salutationis tantum caeremonijs peractis reliqui tractatus ad sopiendos ciuiles motus necessarij ad hodiernum diem prorogati sunt: tu potissimum Palatine docere debes, quis è Senatu absoluti imperij Regi sit auctor & consiliarius, quis de tradendo vel potius prodendo exteris Regno, & quae, quâue ratione consilia inierit; qui mali consiliarij, ac suspectae fidei Senatores:

Conditionibus quae antea die propositae fuerant satisfactae renuit Palatinus & Radiuilus.

haec

hæc non solitis inuolucris tegenda, sed in apertum proferenda sunt, si Regiæ dignitati, & Senatus, proditoris & nefariorum contra Rempublicam consiliorum insimulati, existimationi consultum esse volumus. Præterea vos qui conuentuum eiusmodi extra ordinem cogendorum auctores fuistis, ac proximè promulgatis literis, alium eiusdem generis conuentum indixistis, eiusmodi edicta contrarijs literis reuocetis: omnes qui vestris consilijs adhæserunt, vt pacatè se domi contineant admoneatis, acta Rocossiani conuentus Regiæ Maiestati tradatis, fidem vestram, ea quæ hîc aguntur rata fore, Regiæ Maiestati obstringatis. Mirari se respondit Palatinus, ea in præsentiarum proponi, quorû heri factam fuisse mentionem non meminerint: venisse se in Castra Regia, fide Senatus inductos: nec tanquàm bello captis sibi conditiones ferri posse, nec si ferrentur eas recipere velle. Hoc solum est, subinfert Referendarius Regni, quo præsens Reipublicæ tempestas, concitatiqûe motus sedari possint; id heri Regio & Senatus iussu per Palatinum Podlachia fuisse inculcatum, & frustra alia omnia futura, nisi hæc continuò fiant: nam Rege & Senatu populari inuidiæ obiecto, & sinistris suspicionibus onerato, non quieturos seditiosos homines, nisi ea, quorum expectatione omnium animi suspensi sunt in lucem proferantur: id vt faciant, non à Rege modò & Senatu, sed ab omnibus etiam ordinibus flagitari. Eos bello captos neminem existimare; non cogi, sed peti ab eis, vt ea pro eo, quem in Senatu & Republicâ dignitatis & auctoritatis obtinent loco, quæ cæteris ignota, illis comperta sunt, edisserant, Regem & Senatum calumniâ liberent, noxios prodant, Reipublicæ hoc ipso sublatis seditionum causis pacem restituant: id intam frequenti status & Equestris ordinis consensu, ritè & legitimè expediri posse, ne si aliud tempus expectetur, præclara pacandæ Reipublicæ occasio frustra elabatur. Enimuerò causari Palatinus, nec locum, nec tempus his rebus pertractandis vel diiudicandis esse idoneum, quidquid sciat, priuatim Regiæ Maiestati dicturum, ac permissurum statuere de eo quidquid veller: malle denique in Comitijs Regni se legitimè in ius vocatum, ad dicendam publicè causam cogi: fidem Regi datam nunquàm se fefellisse, & proinde ad eam nouo iuramento obligandam stringi non posse. Subiunxit Radiuilius suam quoque erga Regiam Maiestatem fidem, semper constantem in dubium vocari non debere; suspicionum vel in Regem vel in Senatum iactarum auctorem se non fuisse, nec earum rationem reddere teneri. Acta Rocossiani conuentus, quæ in suâ potestate erant, vnâ cum Nurzynio familiari suo perijisse: nunc dimisso exercitu se pacatè domum iturum, nec ad Comitia, si ita Regiæ Maiestati visum fuerit, venturum. Excepit vtriusque sermonem Palatinus Lenciciensis, qui graui oratione castigatâ istâ Palatini tergiuersatione, ostendit nequaquam seditiosis, & populum leuibus de causis in seditionem turbasque propellentibus satisfactum fore, si priuatim tantum ea, quorum causâ motus præsentis excitati

citati sunt, Regiæ Maiestati referantur, faciliè calumniaturos homines id, quod soli Regiæ Maiestati priuatim communicabitur, aliquid magni momenti fuisse, atque deliberatâ taciturnitate, ne cunctis secretum pateret, suppressum, publicè id in lucem proferendum quod omnes angit, & nisi sciatur, metum incutit: luat quisque criminis reus est poenas; innoxij suspicionibus & inuidiâ liberentur. Ita tum colloquium illud finitum. Perinde placuit Senatui, qui absente Rege, quò sententiæ liberiùs dicerentur, habitus est, accersiri Palatinum Cracouiensem; qui cum venisset, ac suo quisque loco consedisset, Matthias Pstrokonski Episcopus Premisliensis Regni Cancellarius, qui tum primum in Senatu locum tenebat, omnium nomine, conuerso ad Palatinum Cracouiensem sermone, in quas difficultates Respublica coniecta sit, perlatis ab eo in vulgus primum ad Stæzicam, mox Lublini, postremò in conuentu Rocossiano, nec tamen explicatis suspicionibus, omnes re ipsâ expertos esse commemorat. Obiectam esse absoluti imperij Regiæ Maiestati cupiditatem & usurpationem: regni prodendi & in externos transferendi voluntatem; accusatum sceleris & perfidiæ Senatum: hoc metu perculsos omnes, non timore modò, sed nimia curâ accensos, furere plerosque; nec mirum. quid enim libero homini potius libertate? quis ingenuus eius retinendæ causâ non quiduis audeat? neminem esse ad præsens in Poloniâ, modò se nobilem natum meminerit, quamuis pacatissimi sit animi, & ab omni seditione alienus, qui non hac de re sermones publicè priuatimque instituat, qui non denunciati periculi metu perhorrescat, ac quid tandem illud futurum sit, auidè scire cupiat. Maximè expedire harum opinionum, quibus ortæ sint, fontes & circumstantias aperiri: quamobrem eâ libertate, quæ tantæ auctoritatis in Republicâ primi nominis Senatorem (quem priuato non fuisse motum affectu, sed publicam egisse causam credibile est) decet, quod in Rocossiano cōuentu se facturum receperat, nunc tandem diu celatum aperiret in Senatu secretum: id non magis Regis, Senatus, quàm ipsiusmet, vel potiùs omnium interesse, velle Regiam Maiestatem multis de causis hoc in præsentî Senatus cōsilio publicè declarari, idem se Senatus nomine ab illo petere, publicum Reipublicæ incendium omnium dudum suspensæ expectationi satisfaciendo extinguere. Ad ea Palatinus, mirum sibi videri, res per se satis claras, & scripto ad Stæzicam proposito à se promulgatas, obscuras à plerisque existimari; quibus elucidandis nec tempus, nec locum præsentem idoneum esse, nec iudicium de ijs hîc institui posse. Temerè sibi imputari rerum nouarum studium; se ea in conuentu Rocossiano sensisse & dixisse, vt qui ea expenderit, longè à perniciosis consilijs se remotum fuisse sit perspeturus: non oblitum esse beneficiorum Regiæ Maiestatis; pacem vt cuius, sibi semper curæ fuisse, tumultus exosos habuisse, sed motum certis coniecturis, grauissimisque suspicionibus impendentis Reipublicæ periculi, hæc quæ comperta habuerit, & quæ saluâ conscientia filere non potue-

confessus Senatorum Regi addictorum cum Palatino Cracouiensi.

Episcopi Premisliensis Regni Cancellarij Matthias Pstrokonij ad Palatinum Cracouiensem oratio.

Responsum Palatini.

*Leues suspicio-
nes ob quas
Palatinus
ciuilem motu
concitauit.*

*Sermonem
Palatini Cra-
couiensis ex-
cipit Hierony-
mus Gostomf-
ki Palatinus
Poznanienfis.*

*ostendit qd
quam falsæ
& leues sint
consecræ in
Regem crimi-
nationes.*

potuerit, in medium protulisse; nihil tamen propere vel minus confide-
ratè à se factum. Communicatas cum decem Senatoribus in Conuentu
Stæzicensi consilij sui rationes, quæ cum non improbarentur, petiisse, vt
in publico Senatus Comitiorum consilio eas proponerent, paratum se
fuisse stare iudicio amplissimi eius ordinis, cessurumque fuisse sententiã,
si is eam improbasset; sed nescire quo casu factum sit, vt scripta sua Sena-
tui non exhiberentur, nec de ijs eo loco iudicium factum sit: quare cum
sua monita & salutaria consilia contemni videret, ad ordinem Equestrẽ
meritò prouocasse. Non obscuris se motum coniecturis; sed cum vide-
ret exteros homines in Regnum venire, frequentes in aulã Regiæ Maie-
statis versari, priuata agitari consilia, grauem sibi inde iniectum fuisse
scrupulum, quem illis scriptis se protulisse in publicum; quæ per se satis
clara, maiori non egere explicatione: id tamen, si quis in re apertã curio-
sus indagator esse voluerit, se facturum, modò loco competenti, legiti-
moque instituto iudicio interrogetur: nunc quoque priuatim Regiæ Ma-
iestati mentem suam explicaturum. Cum hic dicendi finem fecisset, Hie-
ronymus Gostomski Palatinus Poznanienfis, vir acer, & qui priuatim
quoque Rocossianorum aduersis sermonibus sæpè exagitatus esset, suo
pariterque publico dolore accensus, in eam sententiam prorupit. Imprimis
grauiter questus est incertis suspicionibus, & Regem in odium, &
Senatum abrogatã ei fide in contemptum populi esse adductum, legiti-
moque sublato Magistratu, & confuso rerum ordine, seditionibus & tur-
bis occasionem esse datam, ita vt nec Rex, qui inter Senatum & Eque-
strem Ordinem rerum controuersarum iudex & arbiter esse debebat,
munere suo fungi possit, nec Senatus suspectæ fidei redditus, si quid in-
ter Regem & populum in disceptationem venit, consilio moderari; ad
Equestrum Ordinem, Regiã & Senatus vniuersi iurisdictione circum-
scriptã, & in ordinem redactã, omnem nouo quodam exemplo transla-
tam esse Reipublicæ potestatem. Se in illo Stæzicensi scripto nihil perspi-
cere tale, quo suspensiones istæ firmarentur: id tantum actum, vt nec Rex,
nec Senatus populi inuidiã vacaret. Insimulatus Senatus, tanquã Regi
absolutè imperandi potestatem vsurpanti faueret, Rex veluti Regnum
exteris proderet vellet: absurdum sanè videri, nec suã nec filij causã, sed
vt alteri regnum traderet, illud affectasse, vt solum legibus imperium
haberet, quo ipse breui esset cariturus: illam quoque alteram suspicio-
nem parum quoque sibi constare, Regem Regnum in externum quem-
piam transferre velle, simulque de coronando filio consilia inire. Iam ve-
rò quã credibile sit, quempiam in Senatu reperiri oblitum posterita-
tis, qui se suosque omnes sciens prudensque perpetuæ vellet addicere ser-
uituti. Sed vtunque ea se res haberet, se paratum esse, si quid vel om-
nium Regni Ordinum, vel selecti consilij iudicio probatum contra se
fuerit, poenam capitis luere, dummodò accusator eandem poenam, si
falsò calumniatus fuerit, subire non recuset. Quamobrem ederet Pala-
tinus

*Urgetur Pa-
latinus Cra-
couiensis, vt
quidquid con-
tra Regem &
Senatum
sciret, ederet.*

tinus Cracouiensis noxios, ac vniuersum Senatum inuidiã oneratum, Re-
gemque ipsum suspicionibus exsolueret. Urgebat idem Palatinus Trocẽ-
lis ceterique omnes, & præcipue Palatinus Podlachia, ostendens summã
Regem & Senatum atque Equestrem ordinem necessitate adductum,
vt ad ea, quæ & in Villicienti conuentu suscepta sunt, & in præsentia
tractantur consilia, descenderet: sed cum appareret aduersæ factionis
conatus in eo esse, vt in eo demum, qui iam indicebatur conuentu, no-
uo Rege electo præsentem Reipublicæ statum mutarent, nemini, qui
saluam Patriam vellet, cessandum fuisse. Se quidem facillè credere, aliã
mente Palatinum Cracouiensem fuisse, cum eiusmodi conuentibus ini-
tia daret, sed idem expendere debebat impetum concitatæ simul multi-
tudinis non in illius potestate fuisse futurum: extitisse istic iam quosdam,
qui palam Regiæ obedientiæ renunciarent, aliumque Regem eligendum
proponerent, & tum eorum insaniam Palatinum reprehendere, & coër-
cere vel noluisse, vel non potuisse. Occasionem tumultuum aliter auferri
non posse, nisi suspicionibus, quæ Regem & Senatum inuidiã onerant,
explicatis. Nominaret Palatinus Cracouiensis, quos in Senatu suspectæ
fidei, quos Regi ad occupandum absolutum Imperium auctores esse scit;
dent noxij poenas, seipsum vltro offerre præsentis iudicio, omni aliæ re-
nunciare prærogatiuæ, obijciantur & probentur crimina, statuatur pœ-
na, non dignitate modò, sed fortunis ac vitã se spoliari permiffurum:
subeat eandem accusator conditionem, si obiectum crimen falsò inten-
disse compertus fuerit, reddaturque eo ipso Senatui pristina auctoritas.
Ostendendum præterea, cum quo, & quã ratione Rex de tradendo Re-
gno consilia inierit; quinam tam subtiles & secreti conatus esse potue-
rint, vt nobis inuitis & ignaris Regem daret. Hæc vel probanda sunt, vel
si temerè Regiæ detractum dignitati, confessione erroris læsa fama resti-
tuenda. Non esse causam, cur id in præsentis confesso fieri non debeat,
vbi tot Senatores, tanta Equestris Ordinis frequentia, quorum vel iudi-
cio, vel testimonio arcana istaritè committi possint: non amplius nouæ
rei expectatione anxij hominum animi pendeant, aut ad novos tumultus
incertis pollicitationibus alliciantur. Aliter optatam tranquillitatem
Reipublicæ restitui non posse, nisi ea quæ metum faciunt, in lucem
proferantur. Hoc à Palatino Cracouiensi tanquã huius scenæ auctore
postulari, quidquid compertum habet, quidquid timet, quidquid suspi-
catur aperiat, nec auidas tumultuantium mentes amplius suspensas te-
neat. Acrius Castellanus Califfiensis, Non verbis coloratis, inquit, sed re
satisfaciendum esse expectationi hominum, incerta pro certis asseri non
conuenire, ne plus nimio sibi assumeret, ne inani fastu tumeret, agnosce-
ret errorem idem qui culpam renueret. Mitior Castellani Villiciensis
Andreas Comititis de Taczyn, eodem tamen spectans, fuit oratio. Eo
animo nouis suspicionibus concitados omnes accurrisse, imprimis vt
quid id tandem esset quod metum faceret, cognoscerent; deinde impen-
dentia

*Idem urget
Andreas Co-
mitis à Taczyn
Castellanus
Villiciensis.*

dentia pericula auerterent, hoc vt aperiat, metuque & solitudine cunctos liberet peti à Palatino Cracouiensi: non fore maiorem hominum concursum, si is conuentus qui ad v. Idus Octobris indictus est, peragatur, quam qui in praesentia conspicitur: esse Regem, Senatum frequentem, magnamque Equestris ordinis multitudinem: boni Senatoris munus esse, quouis in loco aperire Reipublicae vulnera, pericula auertere, & ne quid detrimenti capiat prospicere, pacatis animis longè aliter, quam in conuentibus temerè coactis fieri solet, hinc rei propositae aequitatem discerni ac diiudicari posse, tot Senatoribus (nec enim omnibus perfidiam obijci credibile est) arbitris causam cognoscentibus: palàm igitur fatendum, quod haecenus silentio tectum est, & is scrupulus, cuius causâ vniuersa Respublica in discrimen adducta est, publico consilio discutiendus, ne silentio tectus, nouas pariat suspiciones, ac perturbandae Reipublicae rerum nouarum cupidis optatam occasionem præbeat.

*Respondit ad
superiora
Palatinus,*

Hic tum erat vniuersi Senatus sensus, vt nemo esset qui non idem à Palatino Cracouiensi postularet; qui, cum ceteri finem dicendi fecissent; Vereor, inquit, vt omnia quae dicta sunt memoriâ complectar; quare si quid omisero, me admoneri patiar. Existimabam ita nos in consilium ituros, vt citra cuiusquam offensam sententias diceremus, fefellit meam spem acerbior quorundam oratio, me tumidum, me inflatum appellant, qui cum tantos exercitus in manu haberem, pacati consilij auctor semper in Rocossiano conuentu fuissem: errat qui me temerè quidquam egisse existimat, cum certis ex coniecturis Reipublicae periculum imminere arbitrarer, quicquid hac de re compertum habui, in conuentu Stazicensi cum ijs, qui tum praesentes erant, priuatim contuli, atque suspiciones meas scripto comprehensas Senatorum iudicio subieci, quas cum illi non esse contemnendas existimarent, vt in Senatu, qui tum in Comitibus erat, proponerentur, postulaui: id cum contemneretur, nullumque fieret Senatus iudicium, ratus id tacito eius ordinis assensu probari, ne muneri Senatorio deessem, utque fidem Patriae datam exsoluerem, ad Equestrum ordinem rem totam detuli, quae plerisque non ita obscura visa est vt maiori explicatione indigeret. Quid enim? an non species absoluti imperij ea est, quod Regia Maiestas à me sapientius literis appellata illis respondere noluerit: quod non eam, quam principis uxorem se ducturum ostenderat, ac in Senatu proposuerat, sed aliam, reclamantibus plerisque à Senatu, in matrimonium assumpserit, ac multa suo arbitrio inconsulto Senatu egerit? De transferendo in alios Regno quod Regia Maiestas iniuerit consilia, se non temerè suspicatum fuisse; nam & Castellanus Cracouiensis in eam adductus opinionem per Stanislaum Sulouium Canonicum Cracouiensem, Regiam Maiestatem, ne id faceret, admonuit: Supremus verò Marscalcus Regni, triennio ab hinc in confessu multorum Tarnouiae dixit, id iterum agi, vt Rex Regno

*Et origines
suspicionum
contra Regem
ostendit.*

gno alteri tradito, ipse nos deferat; idem etiam hoc ipso anno priuatim Regi offensum, asseruisse Cracouiae, se multò melius quam Palatinus Cracouiensis Regis consilia perspecta habere, eaque in conuentu Rocossiano aperturum. Haec erant quae me permouerunt, vt Reipublicae consulerem; & cum alia consilia parum feliciter succederent, indicto hoc extra ordinem conuentu saluti Patriae prospicerem. Aberat tum fortè Marscalcus in curandâ valetudine occupatus; missi ad eum Premetensis & Rospirientis Castellani, percunctatum ecquid his de rebus sciret, & an eorum, quae Palatinus Cracouiensis ab eo dicta asserit, meminere. Ad ea ille, nisi auctores eius fabulae Palatinus ediderit, necesse erit haec ab illo falso conficta esse existimari. Non cunctatus Palatinus Stephanum Casimirski hoc ab eo Tarnouiae audiuisse, Stanislaum verò Chelmski se eiusmodi Marscalci sermonibus Cracouiae interfuisse, ac vtrumque sibi id postea narrasse respondit. Absentes nominauerat testes, quibus refellendis cum ad praesens locus non esset, vocatis ad se Trocensi & Podlachiae Palatinis Marscalcus, Exiguam sanè, inquit, Palatinus temeritatis suae & concitati tumultus praetexit excusationem, meque simul inuidia falsâ onerat. Equidem si, vt fingit, haec ad se ab eis quos nominat delata sunt, prudentis & circumspecti viri officium erat, nonnisi me interrogato an ea dixerim, leuissimorum hominum figmentis praestare fidem, ac tum demum, si ita ex me rem se habere comperisset, testimonio dictorum meorum uti. Ceterum nec isti narratores, nec ipse Palatinus, nec quisquam hominum id me dixisse probabunt. Haec tum illi quidem inter se & internuntios, Senatus verò vniuersus nequaquam sibi videri iustam & tantâ re dignam Palatini Cracouiensis excusationem, quam obrem urgere omnes, vt si quid maioris momenti haberet, proferret; vel si tam leuibus de causis tantos in Republicâ motus excitasset, hoc ipsum fateretur. Nihil, inquit ille, amplius quod sciam habeo, sed hoc ipsum sufficere arbitror, ne temerè quicquam egisse iudicari possim; conscientiae quidem meae, quae graui urgebatur scrupulo, satisfactum esse mihi ipse sum testis.

Haec ad Regem deferri visum. Ergo aliquot primae auctoritatis Senatores, à loco, vbi Senatus habebatur, ad Regium tabernaculum missi. Postquam quibus Palatinus Cracouiensis suas opiniones niti probationibus affirmaret exposuissent; Rex continuò, Quam leuibus, inquit, homo iste coniecturis fidem nostram suspectam reddit, ipsi cernitis. Nunquam ad nos à Castellano Cracouiensi Sulouius cum eiusmodi admonitione missus fuit, nihil inconsulto Senatu, in hoc ipso matrimonij nostri negotio egimus: fatemur quidem nos aliquot literis eius non respondisse, sed idèò factum, quod cum ille vellet, vt manu nostrâ rescriberemus, ac tam longis nos oneraret epistolis, quibus legendis (nèdum vt illi manu nostrâ rescriberemus) satis fastidij erat, numquam tantum otij habebamus,

*Inter alias
suspicionum
origines, dicta
à Marscalco
Regni pont
Palatinus
Cracouiensis.*

*qua Marscal-
cus refellit.*

*Postulat Se-
natus à Pala-
tino Craco-
uiensi, vt si
quid maioris
momenti sci-
ret, promere-
ret, qui nihil am-
plius se scire
asserit.*

*hanc
mi amittit
et ad manu
scribit
manu
scribit*

mus, vt huicillius postulationi satisfaceremus. Scripto igitur comprehensas suas istas probationes edat Palatinus, vt & futura ætas, & vniuersi ordines in proximis Comitijis dispiciant, iustamne ille habuerit causam tanti ciendi tumultus, & vniuersæ Reipublicæ perturbandæ. Ea mandata postquam Cancellarius Regni, Palatino Cracouiensi Regio nomine proposuisset, paratum se ille respondit, ea quæ in Senatu dixisset, scripto attestari. Circumsteterant multi militaris ordinis tabernaculum, in quo Senatus habebatur, scire auidi quidnam illud foret, quod Palatinus in publicum prolaturus esset; quorum plerisque, cum iam Senatus consurrexisset, tabernaculum temere ingressis, cæteris quoque idem faciendi data occasio, ad quos conuerso sermone Palatinus Russiæ; Est, inquit, cur Deo grates persoluamus, à quo id factum, vt tanto numero hic congregati, salutaribus consilijs impendentem Reipublicæ tempestatem, disculsa opinionum nube, auerterimus; patent iam ea quæ diu occulta ancipiti metu cunctos distinebant, & quietos esse non sinebant: non sunt ea tanti momenti, quæ Regiæ Maiestati imputantur, vt meritò in odium subiecti sibi populi venire debeat: salua est Senatus fides & dignitas, nullius fraudis vel minima suspicio in quenquam eorum, ex his quæ à Palatino Cracouiensi dicta sunt, deriuari potest, & Regia Maiestas nullà in re infregit iura & libertates nostras, & Senatus in illis tuendis semper præclarè suo munere functus est. Quidquid est, quod Palatinum Cracouiensem ad concitandos hos tumultus permouit, id ex scripto eius, simul quàm exigui momenti illud sit, cuncti cognoscent. Cœperunt milites id ipsum confestim ex ore Palatini Cracouiensis scire velle, ac nonnulli militari ferociâ acrius in eum inuehi, pauentemque, & quid respondeat incertum, vrgeri: tum ille non se abnuere, quin totam consiliorum suorum rationem eorum iudicio subijceret, postulare tantum vt modestius agerent, nec sibi Regis & Senatus fidem secuto vim intentarent. Mitigauit animos Palatini Posnaniensis oratio, quæ & Palatinum Cracouiensem omnis periculi securum esse iussit, & militibus ne quid tale postularent, quod postridie erant scituri, persuasit. Soluta Senatu, cœpère eo ipso die nonnulli Rocossianorum militum immixti Regijs, seditionis iacere semina, asserere circumuentum Palatinum Cracouiensem, strui ipsius vitæ insidias, si liberè in confessu militari dicendi facultas illi permitteretur, ostensurum eum auctores perniciosorum consiliorum, petere, ne tanti viri opprimendi adiutores esse, atque oppressis Regiâ potentiâ maiorum suorum partis sanguine libertatibus, malè de posteritate mereri velint. Falsa erant, sed in tantâ hominum frequentia non deerant qui fidem illis haberent. Quare seditioso coacto cœtu, postero die mittunt ad Regem, Palatinum sibi exhiberi postulantes; sed irrita mox ea legatio fuit, discusso, eorum qui sanioris consilij erant interuentu, tumultu: simul Iacobus Potocki,

Rocossiani
milites in
exercitu Regio
seditionis se-
mina spargunt.

Quidquid
seditionis im-
minebat Re-
gio edicto
discussum.

tocki, cui Prætorianus miles ac peditatus parebat, Regio nomine, ne quis miles suo iniussu tabernaculum, in quo Palatinus Cracouiensis erat, adire auderet, edixit; & in auctores seditionis, cogendorumque præter militarem disciplinam clandestinorum cœtuum, ni properè caltris excederent, se animaduersurum pronunciauit: ac ne qua occasio rerum nouarum cupidis, diuturniori morâ & otij opportunitate, tumultuandi daretur, signum profectionis in diem tertium propositum. Interea verò ex Senatus consilio, Rex ad vniuersos Regni ordines datis literis significat, se cum ijs, qui Rocossiani conuentus nomine in armis erant, benignè transegisse, eos vicissim dedisse fidem, dimisso exercitu non amplius conuentum eum se continuaturos: quare hortabatur, vt cæteri exemplo aliorum domi se pacatè continerent, expectarentque comitia, in quibus si quid adhuc Ordines à se vltra id, quod in Vislicienſi conuentu est factum, postularent, se libenter morem omnium concordibus desiderijs gesturum. Per scriptæ quoque Senatorum nomine literæ, quæ seriem rei ad Ianouecium gestæ, & quibus conditionibus Respublica pacata, ac cum Rocossianis transactum sit continebant. Simul Palatinus Cracouiensis suam, quam in Senatu fecerat coniecturarum & suspicionum, quibus permotus Rocossianum conuentum indixerat, declarationem scripto promulgauit. Radiuilius etiam datâ Regi cautione, pollicitus est fide bonâ se cum Palatino dimissuros exercitus, nullos deinceps concitatos motus, cæteris pacatorum consiliorum auctores futuros, & ad Comitia inermes, more solito venturos. Quod cum spontè & liberè promissum ab utroque esset, nemo tum erat qui non sincerâ fide eos Regi reconciliatos esse existimaret, priuatim quoque ad Regem, seorsim ambo admissi, ac benignè excepti, & auditi, tantò magis Regiâ beneuolentiâ obstricti credebantur; cæterum longè aliter rem cecidisse mox videbimus.

Iacobus Po-
tocki Præto-
rarij militis
ac peditatus
Præfectus.

Rex datis pu-
blice literis
vniuersis or-
dinibus signi-
ficat se cum
Rocossianis
transegisse.

Senatores
quoque per
literas suas
seriem rei ge-
stæ ad Iano-
uicium per-
scribunt.

Palatinus
Cracouiensis
causas suspi-
cionum sua-
rum scripto
declarauit.
Palatinus &
Radiuilius
benignè à
Rege excepti,
& dimissi.

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA.

LIBER TERTIVS.

1606. die
9. Octob.Rex Craco-
uiam versus
profectus.Graues ini-
micie inter
Palatinum
Cracouiensem
& Marscalcū
Regni exar-
tere.Palatinus
Cracouiensis
etiam post
acta ad Iano-
uecium in-
quietus.

Ex Rocossianis & vniuerso ferè exercitu dimisso, septimo Idus Octobris ab Ianouecio Cracouiam versus progressus, præter aulae solitum comitatum, mille equites præsidij causâ, nondum sopitis seditiosorum animis, secum duxit: in itinere ad Monasterium Caluimontis religionis causâ diuertit, vbi sacrosanctæ Crucis lignum deuotè veneratus, septimo, postquàm Ianouecio discesserat, die, Cracouiam peruenit. Actæ per vniuersum Regnum indictis supplicationibus Deo gratiæ, consentiente omnium bonorum applausu, & lætitiâ, quod tam grauis & formidolosa tempestas, saluâ Republicâ, incruento euentu disiecta esset: grata erat cunctis Regia benignitas, quietæ vbiq; res, & felix status Reipublicæ. Sed vt publicè sub specie pacis Ianouecio discessum est, ita priuatim graues inter Marscalcum Regni & Palatinum Cracouiensem discordiæ initium sumpserunt: ortæ à Palatini dato Senatoribus responso, ac postmodum literis publicè editis promulgato, quo, vt supra diximus, à Marscalco, velut auctore serij imminents Reipublicæ periculi, suspicionem coortam sibi Palatinus asseruerat; Marscalcus verò à se quicquam tale fuisse profectum constanter negabat. Sed cum suum nomen publicè circumferri, seque immeritò inuidiâ onerari cerneret, ipse quoque multa de Palatino questus, intentatam sibi ab eo calumniam amoliturus, publico scripto, quo innocentiam suam testaretur, se immeritò non aliam ob causam, nisi vt concitatis à se tumultibus, & in seditionem actâ Republicâ, velamen temeritati prætexeret, ab eo appellatum fuisse ostendit. Responsum à Palatino non modò non seruata Senatoriâ dignitate, verum etiam adeò mordaci vel procaci verius scripto, vt nihil intactum reliquerit, quo fama, existimatio & dignitas Marscalcilædi posset. Prælua ea futuri motus fuere; nam Palatinus Cracouiensis fremens frendensque, se ad Ianouecium magis vi, quàm conditionibus in potestatem Regis venisse, atque istic in ordinem redactum, exprobratum sibi rerum nouarum studium, etsi non perfidiæ, temeritatis tamen Reipublicæ perniciosæ, Senatus grauiissimo iudicio notam iniustam, imminutam auctoritatem, iam partam Regi clementiæ famam, auersos à rerum nouarum studio animos hominum, multum partibus suis decessisse, plurimum aduersariorum potentiam auctam esse, magnoperèangebatur. Sed vires suas circumspectans, se nudatum populari

populari aurâ, priuatis etiam exhaustum opibus, quiescendum sibi ali-quantū ratus, ad Zamoscium, quod tutelæ nomine in eius potestate erat, se contulit, vt interea opulenti pupilli bonis se comitesque suos sustentaret, ipsdem paulò post simul & copijs Zamoscianis vsurus. Magnâ curâ præcipui è Senatu contendebant, Rege ipso annuente, vt ex inimiciâ, quæ priuatim inter Palatinum & Marscalcum erant sopirentur; sed cum nihil pacati à Palatino responderetur, frustra tam salutare conatus fuere.

Non minori studio, sed magis præcoci audaciâ, Ioannes Felix Herburtus in Stanislaum Stadnicki Castellatum Premisliensem proruperat: is clarâ & vetustâ imprimis Herburtorum ortus familiâ, ingenio egregiè studijs exculto, versatili tamen & inquieto fuit. Hunc iuuenem sanguine sibi iunctum, Ioannes Zamoscus Regni Cancellarius, spectata indole eius delectatus, initio inter intimos amicos habuerat, atque Reipublicæ negotijs admotum, protulerat ad studia vulgi, vt passim dignus existimaretur, qui in locum eius succederet: mox leuem & tumidum expertus, paulatim à contubernio primum suo, deinde ab amicitia remouerat. Erat ei auunculus Ioannes Thomas Drohoiowski Referendarius Regni & Capitaneus Premisliensis, non absimili ingenio; qui cum hæreditarias quali inimicitias cum Stadnicijs gereret, multæque cædes inter eos fierent, denique anno proximè superiore, iusto propè exercitus agmine inter se concurrerunt, victor Stadnicus, Drohoioui hastâ transfixus, paulò post ex vulnere homo septuagenarius moritur, Herburtus, qui cum auunculo militauerat, ægrè fugâ, ne in manus hostis veniret, se subduxit. Cæso Drohoioui Præfecturæ Premisliensis à Rege secundum mortem auunculi obtinendæ Herburtus spem conceperat: quare initio Rocossianorum motuum, primus Palatini Cracouiensis in Stæzicensi conuentu conatus acerrimo scripto oppugnauerat, primus quid ille moliretur, ad Regem detulerat, & ad opem ei ferendam promptum alacremque se ostenderat: sed Rex dudum suspectum habens instantis hominis ingenium, cum aliquantisper expectatione eum suspensum tenuisset, Præfecturam Premisliensem Adamo Stadnicio Castellano Kalissienfi fratri eius, qui Drohoioui occiderat, confert. Offensus eâ de re Herburtus, tacito in Regem exarsit odio, & cum apud Palatinum Cracouiensem, suspectum se esse non ignoraret, in aliud tempus & commodiorem occasionem ea quæ animo agitauerat, distulit. Interea cum Gabriele Bathoreo Stephani Poloniae Regis ex fratre nepotis filio, confilia communicare cœpit. Bathoreus is beneficio Cardinalis Episcopi Varmiensis Patruis sui in Polonia educatus, & ad mores Polonicos efformatus, postquàm iuuenis admodum in Hungariam rediisset, cæso Cardinali ad Bathoreum Essethi Dominum se contulit. A quo eâ conditione, vt abiurata in quâ natus & educatus erat fide Catholicâ, profanum & impium recentium Arianorum dogma amplecteretur, adoptatus, & breui mortuo, diuturno auctore quæsitum opum, & pretiosæ supellectilis hæres, optatur.

Idem Thomæ
Zamoscij
tutor;à reconcilia-
tione cum
Marscalco
alienus.Acres inimi-
citiæ inter
Stanislaum
Stadnickum
& Felicem
Herburtum.
eius inge-
nium.Eius auuncu-
lus Drohoio-
uius.Is cum Stad-
nicio infestis
agminibus
concurrit, &
hastâ transfi-
gitur.Felix Herburtus
Præfectu-
ram Premis-
liensem am-
bit.Leue Herburti
ingenium
Regi displicet.
Herburtus
Præfecturam
Premisliensem
ad Stadnicium dela-
tam indignè
ferens, cum
GabrieleBathoreo
contra Regem
conspirat.Gabriel Bathoreus quis?
eius educatio.
is fidem Ca-
tholicam
eiuratur.Arianus factus à Bathoreo Essethi
Domino ad-
hæres, optatur.

hæres, adfluentibus ad eum seditiosissimis quibusque Hungaris, quibus tum Regnum illud domesticis motibus, & recenti à Cæsare Rudolpho defectione exagitatum plenum erat, magnam sibi potentiam comparauerat: adolescens planè omnium rerum inexpertus, & quâ ratione fortunam suam moderaretur, ignarus, vino & luxuriæ deditus, ac proinde temerarijs consilijs opportunus. Huius temulenti hominis opibus, ad Regis & Patriæ perniciem Herburtus abusus, cum ipse de spe Regiæ gratiæ deiectus, ac ære alieno oppressus, desperatione rerum suarum præsentem Reipublicâ manente statu, præceps ad nouandas res ageretur, cum eo consilia conferre cœpit. Ac initio quò apud Regem fidem sibi conciliaret, literas Bathorei ad se binas scriptas ad Regem mittit: eum regnum ambire significat, se ab eo esse appellatum; existimare primarios Rocossiani conuentus concitatores non esse ab eo alienos: eorum sollicitatione factum, ut in spem Regni occupandi veniret, se inter eam eius fauorem & amicitiam simulaturum, quo conatus eius perspectos habeat. Cæterum ipsius adiutus copijs, cum nongentos circiter milites sub signis haberet, quo tempore Rocossianus conuentus ad Sendomiriam agebatur, Rexque Villicia esset, ille neutro inclinans fortunam vtriusque partis præstolabatur: donec reconciliatâ cum Palatino Cracouiensi gratiâ, ad Rocossianos fleteret animum, ad omnem occasionem intentus, quâ vetus in Stadnicos odium, ob eadem auunculi & præreptam sibi Præfecturam Præmissiensis exsaturaret. Fractis ad Iano-uecium Rocossianorum viribus, pacatâque, ut tum videbatur, Republicâ, cum spe pacis publicæ inde discessum esset, Herburtus abeuntis Stanislai Stadnicij Castellani Premissiensis vestigia legens, cum in villâ Regiâ Chotyńiec affectum, nihil tale cogitantem capit, ac celeriter suo arbitrio sumpturus de eo pœnam, Leopolum primariam Russiæ Urbem abducit. Sed superueniente Adamo Stadnicki Castellano Calissiensis cum longè maioribus quàm Herburtus haberet copijs, dum Ioannis Zamofcij Archiepiscopi Leopoliensis interuentu, conditiones capti Castellani Premissiensis eliberandi feruntur, egregio astu Stadnicus intra præsidia fratris deductus, è manibus inimici elabatur. Id indignè ferens Herburtus, collectis copijs versus Premissiam progressus, dum incautiùs se gerit, à Stadnicis capitur; ac tum demum necessarijs illi oblatis conditionibus, ijsque iuramento ac sponsione firmatis (quibus illum non stetit paulò post ostendemus) magis simulatâ quàm conciliatâ gratiâ dimittitur. Hæc licet inter priuatos acta, omittenda non putauit, quia ad materiam, de quâ agimus, pertinere videntur; publici enim tumultus priuatorum maximè odijs aluntur: idque eò magis cum laxatis licentiæ frenis non iure, sed vi & armis quisque suas iniurias ultum sit: quod licet legibus nostris seuerè vetitum sit, ita tamen hac nostrâ tempestate corruptis bonis moribus perniciofa ea consuetudo inoleuit, ut nemo sit, modò tantum virium habeat, quibus vim inferat, qui non iure belli sibi vtendum existimet.

Eius simulata
erga Regem
fides.

Cum Palati-
no Craco-
uensi redit
in gratiam
eiusque partes
sequitur Her-
burtus.

Idem Stanislai
Stadnicij
Castellani
Premissiensis
capit.

Stadnicus
liberatus.

mox ipse
Herburtus à
Stadnicis
captus & cer-
tis conditioni-
bus dimissus.

existimet. Sed nos institutum nostrum prosequamur.

Venerant per eos dies Cracouiam ad Regem à Basilio Suiscio, qui cæ-
so Demetrio Principatum Moschouia inualerat, Nuntij Gregorius Kof-
cieneuicius Wolhomski & Andreas Ioannis; Summa legationis erat: <sup>Moschouici
legati cæso
Demetrio ty-
ranno ad Re-
gem venturi
questi fœdus
à Polonis
violatum.</sup> Questi Gregorium quendam Otrepouiciam Bogdani filium, malefi-
cum, impolito-rem, transfugam, religiosæ vitæ, cui addictus erat, deser-
torem, & apostatam, Polonicis copijs & auxilijs instructum, ad occu-
pandam Moschouiam à Rege & Senatu immisum fuisse; non alio ani-
mo, nisi ut eâ arte Moschouia amplissimum Imperium, cædibus & in-
cendijs vastarent, ac priscum religionis suæ ritum abolerent, quare fœ-
dus iuratâ fide ictum violatum esse referebant. Deinde potitum impo-
sitorem Imperio, summâ crudelitate illud exercuisse; opes sacratoris
ararij prodegisse; Moschos conspiratione cum Polonis, sub specie nu-
ptiarum eò inuitatis factâ funditus excindere voluisse. Palatino Sendomirien-
si, nauatâ operæ præmium, Pscouiensem Ducatum & magni Novogrodi Imperium dare voluisse, ac penitus omnem Moschouiticam
Monarchiam euertere in animo habuisse. Moschos re cognitâ meritas
tandem ab eo pœnas exegisse; in eo tumultu cæcos quosdam Polonos,
qui nullo non iniuriæ genere homines innoxios, dum Tyrannus rerum
potiretur, affecerant, sed interuentu Procerum multos seruatos, & Mo-
schouia Principem Basilium Suiscium esse renunciatum; cum eo de in-
staurando fœdere mutuisque abolendis iniurijs Rex ageret, ut pax vtrique
genti optata confici, ijsque qui detinentur liberari possint. Responsum à
Rege, malè illos queri violatum à Polonis fœdus, quod illi ipsi fregissent: <sup>Responsum à
Rege datum
Legatis Mo-
schouicis.</sup> Demetrium, seu quisquis ille fuit, qui sub hoc nomine non magis ipsis,
quàm Polonis imposuit, non antè à Rege Principis nomine dignatum,
quàm ipsorum Moschorum magno numero ad eum confluentium con-
fessione, pro certo existimatum fuerit, eum verè esse Ioannis Ducis Mo-
schouia filium; fauisse quidem illi quosdam è Polonis priuatim, & ad
Imperium aspiranti initio tulisse auxilium; sed mox quamprimum Ho-
dunus de eo queri cœpisset, Regijs mandatis reuocatos: cætera Mo-
schorum eum fauore vsum: in eorum potestate fuisse reciperent necne
hominem sibi magis, quàm Polonis notum: eorum exercitus & Impe-
ratores sponte in illius fidem concessisse: deinde extincto Hoduno, fi-
lium quoque ipsius à Moschis fuisse interfectum, portas Moschouia ultro
per eos apertas; magno applausu ad eum, quem nunc maleficum im-
postoremque appellant exceptum, delata Imperij insignia. Ab eo mis-
sos publicè ad Regem & Senatum legatos, sponsam Palatini Sendomi-
riensis filiam in matrimonium petitem, solenni que ritu eâ desponsatâ
ad nuptias inuitasse: eò, fretos publicâ fide plerosque magni nominis
viros, honoris causâ, ut sponsam deducerent iuisse, non prohibitos fi-
nium ingressu, sed coniter vbique exceptos, inter ipsa hospitalis mensæ
fœdera mactatos, bonis, fortunis exutos, feminas illustres ludibrio
habitas:

habitas: ac ne quid sceleris deesset, Regios Legatos iure gentium sacrosanctos violatos, & cum alijs, quos cades nō absumpserat, sub custodiam datos: hæc certè esse fracti & violati ab eis foederis manifesta signa. Si in Demetrium præcipuo ferebantur odio, potuisse prius, quàm eò Poloni venissent, tollere tantoperè sibi inuisum hominem; sed studiosè hanc dilatatam ab eis fraudem, quò suam crudelitatem & avaritiam sanguine & spolijs innoxiorum hospitem explerent: scituros breui quanto se crimine obstrinxissent, non defuturas Regi tantæ iniuriæ vindicandæ rationes, eos interim Deum ipsum impij facinoris scelus auersantem, ultorem experturos, ac perfidiosè fuso cruori, sanguine suo parentaturos. Vera erant quæ obijciebantur, nec à Legatis Moschis refelli poterant. Igitur postularunt, mitteret ad Principem Legatos Regia Maiestas, illum continuò dimissurum eos qui detinentur, & læsis satisfacturum. Huic eorum postulationi responsum. Non expectarent Moschi Legatos, ni bellum experiri malint; vix iam cæde & captiuitate cognatorum amicorum suorum meritò exacerbatos & in ultionem ruentes homines, à Regiâ Maiestate contineri; eorum animos non nisi libertate captiuorum leniri, & sedari posse: de cæteris iniurijs Regiam Maiestatem per Internuntios suos acturam. Cùm iniecta fuisset obiter mentio de Petro quodam, qui se filium Theodori, qui postremus è verâ Moschorum Principum stirpe imperium tenuerat, ferret, ac in finibus Russiæ versaretur: nihil se de eo audiuisse responderunt; ne tamen, si quid moliri conaretur, Rex illi tanquàm impostori suppetias ferret, submissè petierunt. Non superba, more gentis, fuit ea legatio, multa in ea timoris indicia, adeò vt vel tunc appareret, desperatione rerum suarum, plurimùm Moschos de veteri fastu remisisse. Ita tum Moschouiticis Nuntijs dimissis, libera Regi & Ordinibus in proximis Comitijs deliberatio relinquebatur, quid de Moschouitico negotio statuendum esset.

Moschi alijs
superbi, tunc
modestiam
multaq; ti-
moris indicia
præferebant.

Comitiorum
expectatio.

quorum ob
incommodum
anni tempus
dilationem
Rocossiani
male inter-
pretantur.

Confedissee aliquantisper ciuiles motus videbantur, omnium animis expectatione comitiorum suspensis: ea cùm paulò tardiùs propter incommodum anni tempus indicerentur, nacti eam occasionem plerique Rocossianæ factionis, in Cracouiensi & Sendomiriensi Palatinatibus, Equestris Ordinis homines, seditiosis clamoribus ijs qui statis temporibus iuri dicundo præerant, ne ius redderent prohibitis, eò audaciæ deuenerant, vt Regem contumaci satis & nimis asperâ perurgerent legatione, ne diutiùs Comititia differret, obiter etiam censoria libertate Regis cùm Rocossianis ad Ianouecium transactione perstricta. Pækoslauius eà legatione fungebatur, pridem iam Stephani adhuc Regis tempore, seditioribus excitandis infamis: ac ob eam causam cùm inter alios, qui quòd Maximilianum Archiducem per vim Regno imponere niterentur, hostes Patriæ erant iudicati, bello ad Bycinam captus esset, eà conditione fuit dimissus, ne vnquàm Reipublicæ negotia attingeret: sed tum factæ sponsonis oblitus, vt animo & ingenio suo morem gereret, consopitis iam

iam ferè domesticis motibus, ignem subijciebat. Responsum vtrisque, ne tantoperè desiderio Comitiorum angerentur, & his ipsis diebus indicenda fuisse, sed dilata aliquantisper, quòd & alieno anni tempore commodè expediri ea non potuerint, & proximis motibus omnium immenso sumptu exhaustorum, habenda ratio fuerit. In maiori quoque Polonia ijsdem ferme diebus, paucorum audaciâ, noua tumultus initia facta sunt, auctore potissimùm Petro Lascio, qui inani eorum quæ diceret faceret ostentatione, linguâ manuque promptus, tantum sibi popularis auræ parauerat, vt quamuis Russiâ ortus, ac nuper quæsitâ matrimonio certorum bonorum in maiori Polonia hæreditate, Nobilitati Palatinatus Calissiensis insertus, primas tamen sibi partes in conuentibus eius oræ usurparet. Is Sigismundo Grudzinski Palatino Rauensi, quem Regi ob negatam bonorum Præfecturæ Sochaceuiensis administrationem, infensum esse non ignorabat, quò renascenti seditioni qualemcunque auctoritatem vnius Senatoris accessione adderet, facile persuadet, fore, vt Rege pulso, vel in ordinem redacto, ille qui vnus ex Senatu Reipublicæ causam suscepisset, principem deinde in Senatu locum sit habiturus, & ingentes opes nauatæ operæ præmium acquisiturus. Quem callidis consilijs facile in suam sententiam pertrahit; ambo paucis adiunctis Column oppidum obeundis maioris Poloniae conuentibus destinatum, pridie Idus Februarij veniunt, ac de communi consilio, ad Bernardum Macieioium Cardinalem & Archiepiscopum Gnesnensem non longè à Colo in arce Vnieouiensi degentem mittunt; se quidem eo animo huc venisse, vt cùm Rempubicam oppressam, nihilque eorum factum, quæ concordi Rocossiani cōuentus cōsensu decreta erant, videant; diem continuando eidem cōuentui præfigerēt: cæterum ne qui ex eo motus in Reipublicâ fierent, hæc extraordinaria remedia non amplexuros, si à Cardinali, tanquàm Senatus Principe, his de rebus dato diplomate sibi caueatur. Inprimis Senatores non nisi solito comitatu ad futura Comititia venturos. Regiam Maiestatem nulla externa auxilia in præsentia parare, neque paraturam, nec ijs ad opprimendum ordinem Equestris usuram. Scita Rocossiani conuentus, quæ concordi Equestris ordinis postulatione proponentur, in Comitijs approbatum iri. Postremò eis qui indicendi Rocossiani conuentus auctores fuerunt, id ipsum fraudi damnoùe non fore. Conatus est multis rationibus persuadere ijs Cardinalis, vt huiusmodi cœptis desisterent, neque temerarijs consilijs se & Rempubicam in periculum præcipitarent: ostendit frustra ea timere illos, quorum nomine sibi cauere postulant; nam neque Senatum pacis & concordie auctorem, cùm aliorum animi eodem inclinent, arma sumendi habere causam, neque Regiam Maiestatem in summo suo discrimine, solis gentis nostræ subsidijs confisam, atque ijs satis munitam, externis auxilijs, quibus parandis nunquàm animum adiecit, egere, aut hætenùs eguisse. Iam vt ea, quæ præsens Reipublicæ status requirit, ritè in Comitijs

causa cur
comitia cele-
rius indicenda
non fuerint.

Nouus tumultus
initia in
maiori Polonia.
Eorum Petrus
Lascius auctor.

Eius consiliorum
socius
Sigismundus
Grudzinski
Palatinus
Rauensis.

Eorum à
Cardinali
Macieio
Archiepiscopo
Gnesnensi postu-
lata.

His cæptis eos
desistere hor-
tatur Cardi-
nalis Macie-
ioius.

tij

tij expediantur, ac scita Rocossiani conuentus rata habeantur, in eorum fore potestate, qui in Comitij publica consilia tractabunt, eorum concordia Regiam Maiestatem libenter accessuram. Denique eâ esse Regiam Maiestatem benignitate, vt faciliè iniurias animo deponat, vsurum quoque eadem clementiâ erga Rocossiani conuentus auctores, Patriæ amore eò progressos, sibi quoque id curæ fore, vt erga illos placatum Regiæ Maiestatis animum reddat. Interim postulare, vt his contenti sint, indictaque iam à Regiâ Maiestate Comitia præstolentur. Ceterum illi, qui non eo animo quod vel cautione aliquâ egerent, vel Principis Senatus consilijs vti vellent, sed vt diu meditatis conatibus suis aliquam æquitatis speciem (nempe quod non ex voto sibi à Cardinale responderetur) prætexerent, hæc proposuerant, causati Cardinalem suis postulationibus annuere noluisse, multis, quod Regi inuidiam conciliarent fictis, Reipublicæ periculis commemoratis, actionibusque Regijs sinistra interpretatione exagitis, Rocossiano conuentui v. Calendas Aprilis ad Andreouiam continuando diem locumque præfigunt: hortati omnes, qui saluam Rempublicam esse cuperent, eò vt venirent, finem Rocossianis consilijs & deliberationibus imposituri. Interea quod securitati eorum, qui Andreouiam venturi erant, consulerent, militares Præfectos designant, militemque scribere iubent, binum tributum sciunt, iustitium edicunt, omnibus quicumque genere nobilitatis censi vellent, tam qui militiæ vel aulae Regiæ adscripti sunt, quam qui Senatoribus ac priuatis personis operam suam addixerunt, vt patronis relictis, ad vexillum libertatis conuolent, mandant. Denique sacri ordinis Præsides & vniuersum Ecclesiasticum statum ad consilij societatem inuitant, amicè de rebus ijs, quæ in quæstione & controuersa sunt transacturi. Recensendo exercitui ad Siradiam decimum tertium Calendas Aprilis diem assignant. Hæc verbis magnifica, re prorsus inania, scripto comprehensa publicè proponunt.

Surdæ ad ea hominum aures, qui proximo ad Sendomiriam conuentu, satis re ipsâ experti fuerant, quod talia consilia priuato studio magis, quam boni publici causâ suscepta tenderent: præoccupatæ quoque mentes expectatione Comitiorum, quæ Rex ad nonam Maij Varlauiæ indixerat, importunis seditioforum sollicitationibus & promissis parum mouebantur. Et Rex quod auerteret dubios, fluctuantisque in fide confirmaret, ac falsò iactatas ab aduersarijs suspiciones à se remoueret, benigno rescripto aculeatis Rocossianorum sermonibus respondit, atque proximè prioris anni, actionum consiliorumque suorum, quibus in pacandâ Republicâ vsus erat commemoratis rationibus, modò pacati esse velint, se in proximis Comitij cunctorum expectationi satisfacturum, & promissa impleturum recepit: Illud postremò contestatus, si qui otij, pacis & concordia pertæsi motus cierent, sibi quoque & animum & rationes non defuturas securitati publicæ prospiciendi, nec dubitare vniuer-

*frustra eos
dehortante
Cardinali,
proposita sua
urgent.*

*v. Calend.
Aprilis ad
Andreouiam
Rocossiano
conuentui
præfigunt.*

*iustitium
edicunt;*

*sed nemine
curante.*

*Regis benigni-
tas ceteros in
officio conti-
nuat.*

fos Ordines, in asserendâ pace publicâ ac dignitate Imperioque suo ad se concordibus votis, Deo ita volente, delato tuendo sibi præstò futuros, auxiliumque & subsidium contra seditiosos & nouorum consiliorum auctores, laturos. His & similibus verbis ad permulcendos hominum animos accommodatis fiebat, vt non ex voto auctoribus noui motus consilia procederent. Perculit eosdem Russiæ procerum Leopoli sexto Idus Martij pro Rege factus consensus, quo confestim vt eius Prouinciæ Nobilitas ad Visnam sexto Calendas Aprilis conueniret armata, promulgatum erat. Ceterum ne nihil agere viderentur, iidem ipsi qui Colensem conuentum obierant, paucorum accessione aucti prope Siradiam copias recensituri, die præstituto conueniunt. Id ipsum veritas Siradiensis Palatinatus Nobilitas, quæ per hos motus, constantis in Regem fidei & pacatorum consiliorum studij maximam laudem tulit, Ducibus Alexandro Koniecpolski Palatino Siradiensi, viro auitæ Nobilitatis, & prisca erga Reges obseruantia, ac Stanislao Bykowski Castellano Lanciciensi & Capitaneo Siradiensi, vtroque belli & pacis artibus insigni, frequens ad Siradiam conuenerat eo animo, vt Rocossianorum conuentibus obuiam iret. Itaque vt eos proximè confedissem intellexerunt, legatos suos, quorum princeps erat Georgius Radofzowski Boxa Súcamerarius Vielunensis, vir in multis Reipublicæ negotijs ab ineunte ætate præclarè versatus, ac tum septuagenario maior, ad eos mittunt, ac principio præfati, sibi quoque publicæ libertatis tuendæ innatum esse studium; ceterum se eorum conatus suspectos habere; quippe cum libertatis assertores dici cupiant, primi ipsi illam alijs, dum cunctos dicto suo parere iubent, & priuati homines priuatam vsurpent & in alios extendant, auctoritatem, adimunt; id cum præter institutum maiorum fiat, sibi minimè placere posse, proinde cum nihil commune cum seditiosis hominibus habere velint, fraternè ab ijs postulare, ne in sui territorij agro eiusmodi conuentus instituunt, sed quamprimùm hinc excedant, Patriam nè turbent, ius exerceri ne vetent, armis positis pacatè se gerant. Pudebat tum Rocossianos suæ infrequentia adeò vt in conspectum Siradiensis Nobilitatis venire non ausi fuerint, nec sanè quidquam, quod ad rem pertineret, legatis responderunt. Itaque cum Siradiensi Nobilitate inuitâ iter versus Andreouiam institutum prosequi non possent, nec diutius eodem in loco harere auderent, solutis ordinibus quâ quisque poterat, deuio itinere superandi fluuij Vartæ causâ digressi, paulò ferius quam decreuerant Andreouiam venerunt.

Indictis interea à Rege Comitij, agebantur more solito particulares Palatinatum conuentus, in quibus Rex per oratores suos retum tractandarum seriem proponens, principio ijs quæ superiori anno turbulento Reipublicæ statu gesta sunt obliuioni potius tradendis paucis commemoratis, pacem publicam stabiliendam esse ostendebat, se quamuis tantis affectum iniurijs, tot oneratum suspicionibus, & immeritò in

*Russia Proce-
rum insignis
erga Regem
fides;*

*item Nobili-
tatis Palati-
natus Sira-
diensis;*

*auctore A-
lexandro
Koniecpolski
Palatino
Siradiensi.*

*Hos veritè
Rocossiani:*

*quare deuio
iter suscipiunt
versus An-
dreouiam.*

*Indictis à Re-
ge Comitij
peragebantur
conuentus
particulares.*

Summa eorū
quæ à Rege
in conuenti-
bus particu-
laribus propo-
nebantur.

De compo-
sitione inter
status.

De nauiga-
tione Vartæ
flumini.

De feudo
Prussico.

De arcibus in
confiniis con-
tra Tartaros
extruendis.

odium subiecti sibi populi adductum, non tam eo nomine queri, quam quidquid id est iudicandum ordinibus relinquere, an fieri debuerit. Agnoscere Regiam Maiestatem singulari Diuinæ bonitatis erga se Regnumque hoc clementiâ factum esse, ut rebus ferè perditis, & extremâ spe pendebantibus, nihil tamen aduersi acciderit, sed pristinus Reipublicæ status conseruatus sit: expertam esse Regiam Maiestatem vetustis annalium monumentis consignatam inclytæ gentis Polonæ erga Reges Principesque suos fidem: eâ re adeò Regiam Maiestatem delectari, ut spectatæ virtuti tam benè de se meritæ gentis, libenter, quod & hætenus fecit, non Imperium modò suum, sed famam, salutem, vitamque suam permittere velit: precari interim Deum Optimum Maximum, ut dissidentibus animis, concordia nexu consociatis felicem & optatum consiliorum effectum largiatur: velle imprimis Regiam Maiestatem, ea quæ Vislicia scita sunt, auctoritate Comitiorum firmari: non abnuere quin & alia, quæ concordia ordinum consensu à se postulata fuerint concedantur atque statuuntur. Habet iam camera Regia, quemadmodum Vislicia postulatum fuit, suum Præfectum, dimissi ab aulâ externi homines, præter paucos Suecos, qui illius Regni negotia curent, ac nonnullos Pruthenos, Liuones, & Æstones, qui cum sint huius Reipublicæ membra, eos pro externis censi non posse. Componendæ eius, quæ inter sacrum & secularem ordinem, diu iam in quæstione est, controuersia rationes plerasque pendere ab arbitrio summi Pontificis: ad eum missum esse Nuntium Regiæ Maiestatis, scriptas Cleri vniuersi nomine literas, petitumque ut eo annuente aliquid de iure decedere liceat: cupere magnoperè Regiam Maiestatem ea ordinum dissidia, quæ magno Reipublicæ incommodo exercentur, tandem aliquando tolli, & componi. Expetitam à maioribus Polonis fluuij Vartæ nauigationem, missio ad Electorem Brandenburgicum, qui in suâ potestate ostia eius fluminis habet, oratore, curari. Proximis Comitijis satis explicatum esse quo in statu sit negotium feudi Prussici, quod iure & Regum Poloniæ concessione sibi deberi familia Principum Domus Brandenburgicæ contendit. Curam quidem Principis ægri cum diutius proferri non potuerit, ex frequentissimi Senatus consilio & assensu ad Illustrissimum Principem Electorem, interpositis conditionibus & pactis delatam esse, ius verò ipsum feudi, eiusque cognitionem Ordinum Regni iudicio referuari: actum fuisse aliquoties hæc de re, propositis vtrunque rationibus, sed nihil hætenus conclusum, dispicerent Ordines quid de eo statui oporteret. Castris, in finibus, Tartaris oppositis, à Rege ex pacto construendis, loca præfigi, eosque, qui id facerent, atque priuatos à publicis fundis in illâ desertâ, sed si excoletur frugiferâ regione secernerent, publicâ ordinum Regni auctoritate designandos esse. Velle Regiam Maiestatem hac ipsâ ætate dare initium huic rei, sed frustrâ in vastâ illâ solitudine arces construere, nisi eodem quoque coloniæ deducatur, id fieri posset, si hominibus Equestri Ordine natis

natis incerti iuris possessiones hæreditario iure conferrentur, ut simul & arcium præsidij & agros incolentium multitudine, hostes à populatione & vagis excursionibus arceri possint. Disciplina militaris laxatis licentiæ frenis dissoluta, quomodò in pristinum statum restitui possit, in eundas esse rationes; ne miles publico stipendio conductus in extorquendâ annonâ adeò sit priuatis hominibus grauis, ne perniciosas contra Patriam conspirationes ineat, & ut ad bella capeffenda promptum se exhibeat, ita vicissim parere imperio discat, curaturam Regiam Maiestatem, ut quò præmijs ad nauandam Patriæ operam allici, & in officio contineri possit, eorum qui sex annorum emerita stipendia habuerint, testimonioque Ducum & militaris fortitudinis & ciuilibus modestiæ laudem tulerint, in conferendis beneficijs prima ratio habeatur. Bona Reipublicæ, doti defunctæ Regiæ subiecta & obnoxia, eius morte immunia facta esse, de quo ne quis ambigere possit, reddituram Regiam Maiestatem in proximis Comitijis in eam rem data diplomata; interim postulare, ut præsentis coniugi suæ dotalitia bona, quæ reformationis titulo suæ Serenitatis iuri obnoxia forent, ordines in iisdem Comitijis designare velint. Cum Imperatore Turcarum fœdus quidem non esse hætenus renouatum, quòd is cui erat mandatum, ut Regis & Reipublicæ nomine apud eum legationis munere fungeretur, primò publicis, quæ eum proximo anno satis exercuerunt, deinde priuatis negotijs impeditus id ex æquo intermiserit; cæterum ne ea mora periculo Reipublicæ esset, satis à Regiâ Maiestate eò missis Nuntijs, qui tarditatem legationis excusarent, cautum esse, eoque factum, ut quamuis tot illatis frequentibus Cosacorum in ditiones Turcicas excursionibus damnis, occasio barbaris data fuisset eas iniurias armis vindicandi, nihil tamen istic motum fuerit. Nunc iam alium legatum missum esse, qui ictum cum Regiâ Maiestate & præsentis Imperatoris patre fœdus, ex veteri consuetudine firmaret: id stabilius certiusque fore, si Cosacorum licentia coerceretur, quæ eò usque creuit ut ex libitu suo bellum inferant, ac prædas agant. Varnam proximo anno nobile Turcarum emporium ab eis direptum esse, decem Turcicas triremes mercibus onustas interceptas; & nisi in legitimam aliquam imperij formam colluies illa redigatur, ingentem Turcici belli tempestatem inopinantibus nobis, eos in Republicâ concituros. Tartarum missis proximè Legatis, pacem petere, & fœdus sancire velle: missum quoque eò esse à Regiâ Maiestate legatum, qui de illatis damnis quereretur, nec antè stipendium solitum illi datum iri ostenderet, quàm is in posterum caueret se suos subditos ab hostilibus in fines Regni excursionibus cohibiturum. Liuoniam Prouinciâ sanguine Polono partam, extremam iam opem implorare, eius possessione magnâ ex parte hostem quidem esse exutum, & aliquot nobilissimis victorijs

De militari
disciplina,
restaurandâ.

De contra-
dote Regiæ
mortuæ.

De fœdere
cum Impera-
tore Turca-
rum.

De Cosaco-
rum licentiâ
coercendâ, à
quibus Varna
nuper expu-
gnata.

De Tartaris
ab incursio-
nibus cohi-
bendis.

De stipendijs
militis in Li-
thuanâ mili-
tantis.

De legatione
Moschouiti-
câ, & quid
Moschis re-
sponsum.

De bello
Moschis infe-
rendo.

De temeritate
paucorum
qui nouam
tumultum
concitare co-
nabantur.

Caroli Chodkieuicij pro Magno Ducatu Lithuaniae exercituum Præfe-
cti ductu profligatum: sed milite ob non numerata stipendia inde exce-
dente, Prouinciam omni præsidio esse destitutam, venturam rursus, ni
prouideatur, in potestatem hostis hanc ipsam illius occupandæ occasio-
nem captantis. Iam ipsum militem Regijs possessionibus per vim occu-
patis hære in visceribus Regni, vastare patrimonium Reipublicæ, exue-
re miseros colonos omnibus fortunis, nec iam à bonis hominum Eque-
stris ordinis abstinere: illaturos magnam Reipublicæ calamitatem, nisi
solutis stipendijs (quæ quâ ratione confici, & repræsentari possint, in fu-
turis Comitijs expendendum) exauctorentur, vel iterum militari sacra-
mento adigantur. Moschouiam cæso eo, qui Demetrii nomine eum
Principatum inuaserat, ciuili hucusque redundare sanguine: missos inde
fuisse ad Regiam Maiestatem Nuntios questum, per vim hunc ipsum
Demetrium à Polonis sibi obtrusum, ac fœdus eo ipso violatum fuisse.
Responsum illis ita esse, vt omnis fœderis fracti culpa in illos retorque-
retur; nam, quisquis ille fuerit Demetrius, eum ab illis vt Principem palam
inuitatum, & eò venientem receptum, eo inaugurato in Poloniam lega-
tos publicè missos, ad nuptias Regem inuitatum, mox insidiosè multos
Polonos eorum fidem secutos alios immani feritate cæsos; alios, ac in
his legatos Regios contra iura omnium gentium in vincula coniectos.
Ad ea Moschos cum quid responderent non haberent, hoc vnum
postulasse, vt eò suos Nuntios Regia Maiestas mitteret, quos iam à
Regiâ Maiestate expeditos esse, qui & iniurias factas quererentur, &
res ablatas, hominesque interceptos repeterent, pacemque, si quis es-
set cum quo hac de re agi posset, firmarent. Cæterum tot acceptis à
gente barbarâ, & nomini Polono inimicissimâ iniurijs, an ad eas refe-
rendas, dudumque fraude illorum interceptas amplissimas Prouin-
cias recuperandas, cum vltro præclaræ se pandant occasiones, ani-
mum adijcere libeat, diligenter esse considerandum. Regiam Maiesta-
tem esse eo animo, vt hac in parte, modò Ordines Regni studia vo-
luntatesque suas eò conferant, ostendere velit se Reipublicæ & muneris
suo deesse nolle. Postulare denique, cum pacandæ Reipublicæ facul-
tas in concordia omnium sita sit, ei potissimum studeant, Nuntiosque
quibus id ipsum curæ sit, quique non priuati negotij causâ id mu-
nus ambiant, designent. His ita perscriptis, nuntio de Colensis con-
uentus conatibus allato, adiectum præterea, cum pauci quidam pri-
uatâ auctoritate, quietis impatientes nouum tumultum ciere mo-
liantur, vt Rempubicam seditionibus intestinis exagitent, arbitrari
Regiam Maiestatem eorum perniciofa consilia, & temerarios au-
sus nequaquam locum apud homines pacis & concordie cupidos,
Patriæque amantes habituros: fucum eos facere inani libertatis osten-
tatione, cum indicta sint Comitia, in quibus more maiorum, graui
Senatus

Senatus & Equestris ordinis iudicio, ficta eorum quæ hactenus iactant
somnia, & vanæ suspiciones expendi possint: miscere eos omnia, ac pa-
catum Reipublicæ statum perturbare velle, quò sublatis legibus confu-
so ordine, abrogatis Magistratibus, ipsi demum seditiosæ concionis de-
creto, Rempubicam sui iuris & arbitrij faciant, eam ex suo sensu vel
potius libidine reformaturi. Petere ne eis ordines fidem accommodent,
quin potius eorum conatibus obsistant, nec si quid contra Regiam Ma-
iestatem molirentur, auxilium ferant.

Hæc ferè summa erat eorum, quæ tum per conuentus particulares
Regio iussu & nomine proponebantur. Andreouiam admodum pauci
primò ex seditiosis venerunt, ijque potissimum, qui temeritate & auda-
ciâ cæteris præire volebant: non aliquâ virium fiducia, quas nullas ha-
bebant, sed non ignari mite Regis ingenium, panè in conspectu illius
(nam Andreouia vnius diei itinere Cracouiâ distat) sedem consilij tur-
bidis proponendis fixerant. Nec sanè eos fefellit opinio; nam cum illi
seditionem concitarent, homines armatos cogerent, ac panè classicum
canerent, & in Regem contumeliosis scriptis inueherentur: ille Regio
planè animo hæc contemnenda existimans, benignitate potius & cle-
mentia sanandos, quam seueritate coercendos putauit. Igitur quamuis
eorum insolentia cresceret, atque viribus etiam tumultuario conscripto
milite aucti essent, & Ioannis Radiuili, qui seriùs aliquantò eò venerat
aduentu, eiusque copijs militaribus intumesceret, Rex tamen misit ad
eos Eustachium Volouicium pro Magno Ducatu Lithuaniae Referenda-
rium & Georgium Ducem in Zbaras Pinsensem Socaliensemque Præ-
fectum, qui ob suscepta ab eis eiusmodi consilia extraordinariumque co-
actum conuentum, quæ Reipublicæ domi forisque pericula immine-
rent, ostenderent: proximè instare Comitia ab vniuersis Regni Ordini-
bus flagitata: ea postquam indicta sint, pari omnium consensu approba-
ta, lectos Nuntios, omniaque secundum veterem consuetudinem ac le-
ges & instituta maiorum peracta, non dubiam spem esse in illo publico
Regni consessu, Rege & Senatu & Equestri Ordinis Nuntijs adniten-
tibus, præsentibus Reipublicæ incommodis satis prospectum iri, Regiam
Maiestatem ad omnia, quæ concordie omnium consensu proposita fue-
rint, præstanda esse & fore paratissimam. Ad ea illi: Sepius iam quidem
promissorum Regiæ Maiestatis expectatione, animos conatusque suos
suspensos, ac panè elusos fuisse; cæterum ne omnino indicta Comitia cõ-
temnere viderentur, cum eò etiam accedant multorum Equestri ordinis
è diuersis partibus suasiones, se ad v. Calendas Iunij promissam satisfa-
ctionem expectaturos, sedemque peragendi conuentus sui proximè
Varsauiam translaturus. Constituerat Palatinus Cracouiensis, vt primùm
(eo haud dubiè clam consilia suggerente) noui motus initia data sunt,
quò maiori potentia conuentus Andreouienfis niteretur, eò cum copijs
suis venire; sed cum suas vires nequaquam ijs, quas Rex omni Russo

Conuentus
seditiosorum
ad Andreo-
uiam.

Regis in con-
temnenda
Rocofianor u
lenitate ani-
mus.

Regis à teme-
ritate debor-
tantis ad il-
los nuntij.

Responsum
ad ea Rocof-
sianorum.

*Palatinus
contra spon-
sionem factā
Rocossianorū
consilia fouet.*

*Potocij parti-
bus Regis
stetere.*

*Regis Craco-
uiā Varša-
uiam iter ad
obvenda co-
mitia.*

*Initium Co-
mitiorum
Varsaviae.*

*moderator
confessus Nun-
tiorum terre-
strium Felix
Criscius.*

*Propositio
Regis tra-
ctandorum in
Comitijs.
Rex quō libe-
rius sententia
diceretur,
illis inter se
noluit.*

milite ad eum confluente haberet, pares cerneret, verereturque, ne Rex si quid contra pacta Ianouecensia committeret, legitimam in eum seu-rius animaduertendi causam & occasionem haberet, maluit alienae, quam suae temeritatis periculo, experiri, quid Rex in animo haberet: quem postquam lenibus solito vti remedijs cognouit, ipse quodque publice scriptis editis, & probato Andreouienſi conuentu, palam quā mente esset declarauit.

Iam Zolkieuius, iam Potocij Cracouiam venerant, ceterique qui Regiarum partium praesidio militari robur ac firmamentum erant, cum Rex appetentē Comitiorum die, recensito exercitu, atque ex eo, quantum Cracouiae, vbi uxorem & filium relinquebat, satis praesidio foret relicto, v. Calendas Maij Cracouiā Varſauiam versus profectus est: ac licet Andreouia in ipso itinere esset, tantumque virium haberet, vt facile conuentum, qui illic agebatur, eā occasione submouere & discutere posset, tamen ne si nascentem seditionem armis oppressisset, se inuidiae populari obijceret, consulto declinauit, & ad laeuam flexit iter, illud diligenter cauens, ne quod à parte suā noui motus initium oriretur. Pridie nonas Maij decimo postquam Cracouiā discesserat die, instructo sub signis exercitu, Varſauiam ingressus est; ac ne noua armatorum Comitiorum facies magis necessitate praesentis status, quam Regiā voluntate vsurpata animos hominum turbaret, Rex continuo vniuersum exercitum, quidquid hominum in armis erat, positus extra ciuitatem versus septemtrionem castris tendere iussit, ciuitas ipsa, veluti omnia pacata essent, venientibus ad Comitia patuit: eo modo & securitati prouisum, & submoto militari tumultu, liberè dicendis sententijs, consilijsque explicandis omnibus amplissima potestas facta. Ita ritè cunctis dispositis, praemisso solenni sacrosanctae Missae sacrificio, praesente frequentissimo Senatu, initia futurae consultationi data: atque imprimis Terrarum Nuntij, de more eum qui rogandis in eorum confesso sententijs praesset legentes, ad Felicem Criscium Regni Referendarium concordī consensu id munus detulerunt: qui cum singulari facundiā atque rerum vsu polleret, semperque optimarum in Republicā partium auctor promotorque esset, facile omnes in eam spem adduxit, vt eo publica Equestris ordinis consilia moderante, omnia ex voto & desiderio bonorum esse cessura confiderent. Quam hominum de se conceptam opinionem, eā oratione, quam primam Nuntiorum nomine ad Regem & Senatum habuit, ita confirmauit atque etiam auxit, vt nemo esset, qui non Regi & Reipublicae gratulandum existimaret, talem popularibus consilijs, quae plerumque leui momento perturbantur, rectorem ac moderatorem contigisse. Rex ijs, quorum causā Comitia indixerat, breuiter expositis, praesentique Reipublicae statu recensito postulauit, vt quod è Republicā ordines censerent, exponerent; se omnia arbitrio ordinum permittere, agerent facerentque illi cuncta, ac liberè statuerent, experturi Regem promptum, paratum-

paratumque ad ea omnia praestanda, quae concors ordinum consensus decreuerit: ac ne sua praesentia, quominus liberè ab omnibus sententiae dicerentur, obstare videretur, nolle se interesse publicis consilijs, tractaret ea se absente Senatus, accitis Nuntijs. Benignitas ea Regis atque animi moderatio, grata erat cunctis; quare cum dicerentur sententiae, ex Senatoribus quisque pro se Regi eo nomine gratias agere, laudare pium & paternum erga subditos affectum, sua studia, curas, & vigilias, ad pacandam Reipublicae praesentem tempestatem polliceri. In ijs tum primò Comitijs introducta fuit ea consultandi ratio, vt vno eodemque in loco Senatus & Nuntij Rege absente conuenirent, faciliusque eo modo discordes Nuntiorum sententias, Senatorum accedente auctoritate, conciliari posse plerique arbitrati sunt. Et cum Vislicienſis & Sendomirienſis conuentuum rogationes in quaestione essent, hasque vel illas alterutra factionis pars tuendas suscepisset, ne temerarijs disceptationibus tempus frustra tereretur, ea inita est ratio expediendorum consiliorum: proponebatur negotium de quo vtrouque actum, & aliquid sanctum esset, quaesitumque cuiusnam conuentus, Vislicienſisne, an Sendomirienſis decretum probandum foret: eā de re dicta ab vno, vel summum altero ex Senatoribus sententiā, si nemo erat ex Nuntijs qui dissentiret, lex perſcribatur: si qui refragarentur, ij vltro citroque propositis rationibus facile in omnium sententiam concedeant: fiebatque vt multae res controuersae satis, de quibus antea minimè inter Status conuenire poterat, tunc facili quodam negotio deciderentur, multaque Reipublicae salutaria Senatus consulta perferrentur. Angebat magnoperè Rocossianos felix is comitiorum progressus, qui Andreouia discesserunt edicto proposito, quo, quod non Rocossianis consultationibus finem illic imposuissent, modestiā suā factum esse ostendebant; potuisse iam supremae suae potestatis decreto prospicere Reipublicae; sed ne forte temeritatis arguerentur, etiam hac vice expectare velle, an Rex ea, quae se facturum recepit, in Comitijs praestaret: nunc eò cum exercitu vniuersos progredi, hortari cunctos se sequi velint, alioqui vel ijs absentibus se ea consilia amplexuros, quae Reipublicae status exposcere videbitur. Haec tum satis pro imperio non multo plures triginta homines, exceptis familiaribus, & ijs qui pecuniā conducti merebant, edicebant: vt tam paucos tantum sibi arrogare ausos vix credibile sit futurum.

Palatinus Cracouiensis, cuius nutu & consilio omnia ista gerebantur, postquam Regem Cracouiā discessisse intellexit, ipse quoque Zamoscio, bellico instructus apparatu, non vt Comitijs interesset, quemadmodum ad Ianouecium se facturum Regi fide data sponderat, sed vt Rocossianae factioni robur & auctoritatem adderet, profectus est. Datae erant ad eum, cum iam in itinere esset, Senatorum Nuntiorumque omnium literae, quibus admonebatur maturè ad Comitia venire; id ab eo & Senatorij muneris functionem, & negotiorum consiliorumque, quorum ipse tantum.

*Instituta ante
consultandi
ratio Sena-
torum cum
Nuntijs Rege
absente.*

*Palatinus
Cracouiensis,
vires Rocossianorum suo
interuentu
augere con-
tendit.
Literae ordi-
num Regni
ad Palatinū,
eum ad Co-
mitia inui-
tantiū.*

eius respon-
sum.

nihil ad se
Comitia per-
tinere dicentis
ambiguum.

quid inten-
derit ambiguo
responsio Pa-
latinus Cra-
coviensis.

Senatuscon-
sultum factum,
ut quicumque
aliqua occulta
contra Rem-
publicam
consilia sciret,
ad Comitium
se sifteret, ea
proponaturus.

ipse auctor esset, expectationeque eorum suspensos animos civium teneret, in Comitibus institutam tractationem exigere: nunquam commodius Reipublicae periculis provideri, ac internam pacem & concordiam stabiliri posse, quam in eo confesso, qui rite & more maiorum indictus omnium Regni ordinum auctoritate niteretur. Ad ea ille nihil sua praesentia istic opus esse respondit: non idcirco indicta Comitibus, ut sibi quasi in ius vocato necessitas fieret edisserendi ea, quae de imminentibus Reipublicae periculis, proditoriisque consiliis comperta haberet, sed ut Rex promissis suis satisfaceret: callidum & subtile hoc consilij genus excitatum, ut Rex onere satisfactionis leuaretur, hinc eius consilij auctores fingere, quasi se absente Comitibus recte peragi non possint, non alio fine, nisi ut eo praetextu, si nihil eorum, quae Rex toties se praestitutum receperat, fieret, expectationem universae Reipublicae eluderent. Satis in Stazicensi & Lublinensi ac postremo Sendomiriensi conventu ostensa & declarata esse haec pericula, ac quid Rex Reipublicae deberet, frustra plura à se postulari, cum hac sufficere possint: non diffiteri se habere adhuc nonnulla, quae dudum protulisset, nisi vereretur, ne rem ad tumultum deduceret; facturum tamen si id, quod nollet, speratae satisfactionis tempus frustra abierit, nec Reipublicae satis cautum ac provisum fuerit. Haec in speciem ab eo ambiguo quodam orationis circuitu dicta, eò tendebant, ut abrogata omni Comitiorum auctoritate, omnes inde ad Rocossianum Conventum evocaret: quod apertius paulò ante legatione istic ad Comitibus missa declaratum fuit, postulatamque ne quid inuitis ijs qui auctoritatem praesentium Comitiorum non agnoscunt, decerneretur: quod quidem fieri non poterat, nisi si nullam factam conclusionem, solutis Comitibus discederetur. Caterum cum tantoperè homines iniecta à Palatino Cracoviensi arcanæ cuiusdam Regis & Senatorum contra Rempublicam machinationis, in publicum proferendae expectatione tenerentur, istaeque solitis ambagibus promissa sua inuoluens, atque inanem vulgi sciendi cupiditatem eludens, hoc quasi seditionis incendio vteretur; & nisi hoc pateret, nunquam novi subinde tumultus suscitandi occasio defutura videretur, Senatusconsultum fieri placuit in eum sensum: Cum proximi in Republica motus inde originem potissimum sumpserint, quod quidam comperisse se assererent, clandestina iniuri consilia deferendi per Regiam Maiestatem Regni, eiusque exteris, iure libere eligendi Regis sublato, tradendi, ac praeterea quidam ex Senatu ab ijs infimularentur, tanquam Regiae Maiestati auctores essent, ut ijs legibus, quibus Regnum ei delatum est contemptis, absoluti dominij imperium usurparet; istaeque metus universos, qui nobili & generoso quodam studio ad tuendas in quibus nati sunt libertates, non immerito exarserunt, sollicitos habeat, Sacram Regiam Maiestatem, & omnes Regni ordines, ne quid tale in animis hominum hæreat, atque istis suspicionibus, & inani metu Respublica liberetur, auctoritate Comitiorum edicere & manda-

re,

re, omnes cuiuscunque status & conditionis sint, qui eiusmodi clandestinorum consiliorum notitiam habent, & qui Senatorum fidem accusant, ad VIII. Idus Iunij pacatè, nec ampliori comitatu, quam qui Constitutione Comitiorum Coronationis Regis praescriptus est, Varavia se sisterent, fide publicâ dicturi & prolaturi ea quae comperta habent. Eius rei causâ iudices ex Senatu & Nuntiis, quorum fide integrâ, & hoc crimine, quod in quaestione est, minimè suspectâ lectum iri, qui iurati causam vniuscuiusque accusati cognoscant, accriminis reum poenis legum subijciant. Accusator si crimen falsum intenderit, poenâ calumniae teneatur. Ab VIII. Idus Iunij ad octiduum exercendis istis iudicijs tempus praefiniri: si qui intra hoc tempus comparere noluerint, ac spreto huius Senatusconsulti decreto Rempublicam conturbarent, homines armatos sub signis habuerint, ne quid inde Respublica detrimenti capiat, Sacram Regiam Maiestatem & Ordines Regni auctoritate praesentis conventus provisuros.

Hoc edictum octavo Calendas Iunij publicè propositum variè animos hominum affecit; erant qui hanc conditionem Palatinum Cracoviensem non aspernaturum, atque ultro Varavia, ne si ea quae dictum se promiserat, hac oblata occasione dissimularet, vanitatis argueretur, venturum existimarent. Sed ille quominus id faceret, nullam aliâ legitimam excusationem usus, nisi quod eo edicto ampla nimis facultas se reos arguendi offerebatur, ut accusatori, ni obiectum crimen probaret, poena calumniae subeunda foret, ac pleraque alia obtexens, quasi iam de Republica actum esset, contrario edicto omnes Rocossianum conventum suis viribus fulcirent, frustra, cum nemo responderet, hortabatur. Ac ut quâ mente essent Rocossianae factionis Principes aperirent, seque Comitiorum auctoritatem nullam agnoscere ostenderent, & ad Senatuum, & ad Nuntios terrarum legatos miserunt cum eiusmodi mandatis, ut omnino à Comitibus agendis superfederent, seque ad Rocossianum conventum transferrent. Multis verbis exagitatum est hac legatione Senatusconsultum proximè in Comitibus latum, eo fundamenta iurium Regni & libertatum conuelli, Regi quidvis liberè agendi frena laxari, Senatoribus & ceteris alijs perniciosâ Reipublicae consilia euulgandi, eorumque auctores deferendi potestatem eripi, ac metu homines à tuenda libertate arceri: conditionem, quâ Regi non nisi secundum iura imperanti parere subditi tenentur abrogari, neminem posthac ausurum propositâ calumniae poenâ, liberâ voce Regis vel Senatus in Reipublicae negotijs actiones reprehendere. Maiores quidem suos longè aliter eâ libertate usus, ab ijs Henrico Regi abrogatum regnum, nullam aliam ob causam, nisi quod pactis non stetisset: liberè Sigismundum Augustum Regem admonitum Paravia, obiectas suspensiones diluere conatum fuisse: Stephanum Regem infimulatum tanquam nepotem ex fratre Balthasarum Batthorem Principem Livoniae creare vellet, se id non factu-

Palatinus
Cracoviensis
ad Comitibus
venire ab-
nuir.

Auctores Ro-
cossi nul-
lam eorum
Comitiorum
auctoritatem
esse contem-
dunt.

deq. ea re
per Nuntios
agunt.

facturum, cauere Reipublicæ voluisse: postremò Regem præsentem cum multa ei in Comitijis, quæ ab inquisitione nomen sortita sunt obijcerentur, exemplo Sigismundi Augusti rationem factorum consiliorumque suorum reddidisse, id ne in posterum fiat, ac libertates iuraque Reipublicæ Regum ludibrio obnoxia sint, hoc Senatusconsulto cautum esse videri. Non esse æquum libertatum custodes legum laqueis implicari, vel causam publicam priuatorum iure censer, eam se non deserturos, sed coniunctis animis & viribus propugnuros, nec passuros vt priuatæ personæ ob susceptum libertatum Patriarum patrocinium, in discrimen veniant, vel pœnis subijciantur. Si quid in Republicâ secus quàm decuit factum sit, id non à Rege, vel Senatu certis Iudiciis permittendum, sed vniuersæ Nobilitatis generali quodam iudicio discutiendum esse; ob hanc causam institutum esse Conuentum Rocossianum, qui malæ administratæ Reipublicæ consciorum oculos perstringat, vt eius arbitrium effugiant. Is erat eius legationis sensus, quâ postremò postularunt à Senatu & Nuntijs, ne Comitijis agendis tempus frustrâ insumerent. Responsum ad ea à Senatu, ostensumque inprimis Senatusconsultum, quo illi offenduntur, necessitate præsentis Reipublicæ status expressum, niti legibus patrijs, nec quidquam libertatibus derogare, id solummodò eo cauere, ne quis impunè calumniam inferre audeat; idque non nouum, sed omnium gentium, ac nostris etiam legibus prouisum. Longè à Maiorum exemplis recessisse Rocossianos; Regem Henricum magis suâ sponte, cum expectatus diutius redire noluerit, regno se abdicasse, quàm sententiâ alicuius abiudicatum fuisse. Sigismundum Augustum & Stephanum, si modò id factum fuit, priuatim certè, & non tantis excitatis tumultibus monitos; non iactata in eos crimina, nec vanis suspitionibus populari inuidiæ obiectos. Quid à Regiâ Maiestate in Comitijis inquisitionis ij, qui tum primas in Republicâ partes tenebant extorquere voluerint, melius iudicaturam posteritatem; quidquid tamen eo tempore actum est, id auctoritate Comitiorum stetit. Non vetari eo Senatusconsulto quenquam, si quid vel Regem, vel alium quempiam in leges peccare animaduertit, quin pro munere suo officij admoneat, sed calumnijs & fictis suspitionibus viam præcludi. Mirari cur selectissimum ex Senatu & Equestri ordine iudicium aspernentur, videlicet melius iudicaturam per tumultum concitatam multitudinem, quid æquum iniquumue sit, quàm homines totius Regni primarios. Respicerent suas Regiæque, vel potius Reipublicæ partes, hinc Senatum vniuersum, florem Nobilitatis, terrarum Nuntios, publici consilij auctores: si hos vniuersos sceleris & perfidiæ condemnant, quid tandem in Republicâ fieri futurum est? quod si non omnes suspectos habent, cur eorum arbitrio id quod dudum iam circumrodunt, non permittunt? cur nouam & insolitam sibi arrogat potestatem? cur ad extraordinaria iudicia prouocant? Melius eos facturos, si priuatis studijs sepositis, publicæ omnium

Responsum
ad ea à Senatu
Rocossianis
datum.

concordiâ accederent, moribus & institutis maiorum acquiescerent, nec secessionem Reipublicæ perniciosam, vel, quod absit, bellum ciuile excitarent. Se in hac Reipublicæ speculâ positos prospecturos, ne quideam detrimenti capiat, nullos alios conuentus probaturos, comitia ritè & legitime indicta peracturos, hortari vt & ij eodem flectant animos suos, neque suâ obstinatione communem Patriam in discrimen adducant. Hoc Senatus & Nuntiorum accepto responso, cum animaduertent non adeò multum suis persuasionibus promoueri homines, supremam quasi Rocossianis consultationibus manum imposituri, diem xv. Calendas Iulij vulgandis ijs quæ Palatinus dudum se deprompturum pollicebatur, præfigunt, rati eo modo se vniuersos qui in partibus Regijs erant, vel certè magnam eorum partem ad se pertracturos.

Interea cum iam tempus Senatusconsulto præfixum præterisset, ac nemo, qui vel in Regem, vel in quenquam ex Senatu aliquid proferret compareret: Rex in maximâ Senatorij Equestrique ordinis hominum frequentia, multis etiam Rocossianorum, qui frequentes sub specie legationis Varſauiam venerant, præsentibus, quàm indignè ab aduersarijs insignem patiatur calumniam ostensurus, omnium in se animos oculoque conuertit. Paucis igitur verbis præfatus, sibi ab eo tempore quo Diuinâ voluntate, & consentientibus ordinum studijs, scepra huius Regni ad se delata sunt, nihil vnquam potius fuisse, quàm vt iura libertatesque maiorum suorum benignitate concessas, conseruaret; & quamuis vt in eâ omnium expectationi amplissimi Senatus (cuius munus est prouidere, ne quid secus fiat) testimonio responderet, adniteretur, non potuisse tamè, Deo ita permittente, effugere improborum hominum maledicas & suâ Maiestate indignas voces, quibus falsò insimularetur earum rerum, quas nunquam in animo habuerit: publico edicto ex Senatus & omnium ordinum sententiâ datam esse potestatem, cunctis in hoc amplissimo Regni confessu, vel se, vel Senatum palàm & liberè arguendi: id vt fieret, libenter se, quò magis suâ innocentia eluceret, assensisse; si quid præterea ordines postularent, se eorum arbitrio stare velle, omnium interesse vanas istas suspiciones ex animis hominum euelli, & motus Reipublicæ componi. Confidere se, Deum suæ innocentia testem, breui vniuerso orbi palàm facturum, falsas esse aduersariorum suorum calumnias; se sibi optimè conscium esse, nihil à se factum, quod iuramento suo aduersaretur, eius rei Senatum & Ordines esse, & apud posteritatem fore testes; non dubitare daturos operam ordines, vt ea tam insignis læsæ Maiestatis iniuria aboleatur, & maledicæ calumniatorum lingua, quò in posterum innocentia inter improbos tuta sit, coërceantur. Secundum eam Regis orationem, vniuersus Senatus assurrexit; laudatâque Regis animi moderatione, nunquam sibi optimi Principis innocentiam dubiam vel suspectam fuisse respondit: nec tamen mirari debere Regiam Maiestatem, si pauci reperti sint, qui optimas & Reipublicæ salutares illius

Rocossiani
quò Regi ad-
dictos ad se
traherent,
euulgandis
quibusdam
contra Regem
arcanis diem
15. Kal. Iulij
præfigunt.

Rex ipse or-
dines alloqui-
tur, & quàm
falsò traduca-
tur ostendit.

Responsum à
Senatu Regis
orationi.

illius actiones, sinistra interpretatione detorqueant: naturâ comparatum esse, ut ij, qui cæteris eminent, potissimum inuidiæ telis petantur; nec temerè dictum existimandum est, Regium esse, cum benè feceris, malè audire; neminem vnquam fuisse adeò exactæ consummatæque virtutis, qui calumniatorum maledicta effugerit; eam communem Regibus sortem, obeundam quoque Regiæ Maiestati fuisse, ut eo ipso confutata inimicæ vocis calumniâ, clarior illustriorque Regia innocentia apparet. Senatum quoque varijs criminationibus exagitatam, ac fraudis insinuatam, quamuis nullius criminis conscium, id tamen concordia Reipublicæ condonare, nec turbulento Patriæ statu, priuatam iniuriam ultum iri velle: vnumquemque quamuis in præsentia graui vrgeatur inuidiâ, optimæ erga Patriam voluntatis conscientia tutum fore: iudicaturam posteritatem, odij inuidiæque sepositis causis, quo quisque animo in Rempublicam fuerit. Hæc Senatus nomine: Nuntij quoque terrarum Regis Senatûque innocentiam comprobauere: eorum qui hanc in dubium vocarunt, Regemque optimum & Senatum falsis calumnijs onerarunt, temeritatem detestati. Præclara fuit illius diei rerum facies, cum vel omnium hostium confessione, ij qui inanibus promissis credulum populum ad seditionem concitarant, vanitatis conuicti viderentur.

Idem Nuntij
terrarum
fecere.

Principes Se-
natus ad Ro-
cosianos pro-
fecti eos ad
pacem hor-
tantes.

Sed nihil
effecerunt.

Palatinus
Cracouiensis
ea qua contra
Regem sciebat,
edidit in
conuentu Ro-
cosiano.

Quos ut à furore reuocarent, primi è Senatu Cardinalis Macieioius Archiepiscopus Gnesnensis, Petrus Tylicki Episcopus Cracouiensis, Nicolaus Christophorus Radiuilius Palatinus Vilnensis, alijque nonnulli ad eos priuato nomine, permittente Rege, profecti sunt. Suadebant illi Palatino Cracouiensi atque Radiuilo, ut positis armis, æquis conditionibus cum Rege transigerent, operamque suam & vniuersi Senatus in eam rem pollicebantur: sed cum Palatinus difficiles admodum ferret conditiones, neque aliter, nisi Rex omnes Rocossianorum consiliorum progressus probauisset, & quos illi vellent è Senatoribus loco mouisset, atque ipse veluti Regno legitimè priuatus, deinceps quasi precario iure se regnaturum profiteretur, ponere arma ac concordiam inire velle ostenderet, multaque alia absurda postularet, rebus infectis discessum est, mirantibus cunctis, quòd tantæ auctoritatis viri, nihil persuasionibus suis efficere potuerint.

Cæterum Palatinus Cracouiensis, quemadmodum se facturum proximè pollicitus erat, ne diutius solitâ expectatione omnium spem suspensam teneret, decimoquinto Calendas Iulij aduocatâ concione suorum militum, quæ eò frequentior erat, quòd nonnulli etiam ex Regijs castris, cupiditate cognoscendi ea, quæ prolaturus erat Palatinus, eò profecti erant, postquam à Radiuilo cuncti fide & honore obstricti essent, ut quisque quod sciret proferret, Palatinus longâ & prolixâ oratione orsus, à Regiâ Reueliam profectiōe, eo semper animo Regem fuisse, ut deserto hoc Regno, atque etiam Austriacis, cum quibus eam ob causam binâ affinitate iungi voluit, prodito, in Sueciam abiret. Id probare nitebatur,

tur, non alijs, nisi à suspicionibus & coniecturis petitis toties iam antea prolatis argumentis, potissima opinionis probatio, quòd Rex septem abhinc annis, sororem prioris vxoris ducere in matrimonium constituerit, neque eiusmodi connubium, à pietate suâ alienum, & omnibus exosum dissuaderi sibi passus fuerit: id non aliam ob causam factum esse, quàm quòd Rex familiæ Austriacæ impensè addictus, Regnum ad vnū ex eis ea conditione deferre vellet, ut vicissim eorum opera à Carolo interceptam Sueciam recuperet, paternoque contentus Regno, adiectâ præterea Liunioniâ, quietum & ab istis, quibus Polonia obnoxia est, molestijs liberum Imperium istic obtineret. Ac ne si aperte id moliretur, ij quibus Reipublicæ salus est curæ, impedimento forent, voluisse ante biennium in Comitijs ad filium iuuenem, populari fauore subnixum, inconsultis ordinibus, factiosorum hominum assensu Regni insignia deferre, quòd is facilius nihil nobis suspicantibus, Austriacis Regnum proderet posset. Leuis ea, vel potius nulla visa est, rem candido & sincero sensu æstimantibus coniectura. Incredibile imprimis Carolum eò adduci posse, ut parto per scelus regno, sponte cederet, vel se Austriacis ac Regi sibi suo merito infesto concederet. Iam filio eâ conditione diadema imponi, ut illud Regij capitis insigne, ad alium deferat, ipse tanti decoris expers mansurus, quis sibi persuaderi pateretur? Acclamatum tamen à Rocossianâ concione, suæ expectationi, quamuis nihil noui adferretur satisfactum esse; itaque accensis animis tum discessum, ut omnem pacis & concordia spem præcisam esse appareret. Iam in exitu erant Comitia, cæteris omnibus ex animi sententia confectis, legibus, quæ consensu ordinum proferri poterant scriptis; illud vnum restabat statuendum quâ ratione seditiosi homines ad officium reuocari possent; cum quibus, cum iam ex consilio Ordinum finitis comitijs agi non posset, placuit auctoritate publicâ, certis ex Senatu & Nuntiorum ordine personis, eam dari potestatem, ut quidquid ab eis in eo negotio ageretur, perinderatum esset, atque auctoritate omnium ordinum constitutum fuisset. Id tum per literas, & quàm feliciter Comitia cesserint, Rex vniuersis Regni Ordinibus significandum putauit, quòd cuncti scirent, quid in Comitijs actum esset, & cum ea rectè & legitimè concordiam omnium consensu transacta sint, ne amplius seditiosorum hominum persuasionibus locum darent: pari modo ad eos quoque, qui in exercitu Rocossiano erant, Regio nomine scriptum est, mandatumque ut continuo positis armis pacatè abirent, nec seditiosos coetus agerent, pacem Reipublicæ ne turbarent, id si facerent Regiam gratiam eos habituros, sin contumaci peruicaciâ bellum molirentur, impune non laturos. Iisdem planè diebus arsit Varſauiâ, vndecimo Calendas Iulij nocte mediâ igne excitato.

Leues Palati-
ni coniectura.

ea tamen à
multitudine
Rocossiana
approbata.

Finis Comi-
tiorum.

quid fuerit
constitutum
de seditiosis
ad officium
reuocandis.

Rex per lite-
ras omnes
ordines edo-
cet, quid in
Comitijs ge-
stum sit.

Varſauiâ ar-
sit 1607.

Erat adhuc aliqua spes ineunda concordia, cum præcipui è Senatu summo studio operam ei rei nauarent. Rexque quâ semper vsus est benignitate,

Rocossiani,
temere Regnū
Regi abro-
gant; iamq;
spes concordia
præcisa.

Eius temeri-
tatis auctores.

Quanta co-
piæ Rocossia-
norum: quan-
ta Regia?

Spes Palatini
Cracouiensis
militem Re-
gium contra
Rocossianos
non pugnatu-
rum.

Quadraginta
tunc Senato-
res cum Rege
erant & flos
Poloniae &
Lithuanae
Nobilitatis.

nignitate, tum quoque ad condonandas nomini & Maieſtati ſuæ illatas iniurias Reipublicæ cauſâ facilem promptumq; ſe præberet, cum ecce præter omnium expectationem, Rocossiani Nono Calendas Iulij, nemine tale quidquam ſuſpicante, inaudita audaciâ Regi regnum abrogant, obedientiæ eius renunciant, iuſtitium indicunt; qui Regi deinceps ad hæſerint, hoſtes Patriæ pronunciant. Huius temeritatis auctores Nicolaus Zebrzydowski Palatinus Cracouiensis, Regiâ beneficiâ ad eum dignitatis gradum euectus. Sigismundus Grudzinski Palatinus Rauensis, Petrus Strabowski Caſtellanus Pernauiensis Radiuli ſtipendiarius, non ita pridem in Senatū adſcitus, homo vaniſſimus, & ordinis ſui dehoneſtamentum; Ianuſſius Radiulus generis ſplendore, & opibus, nec non militariſtis ſtudijs clarus, ſed qui præcipiti quodam impetu ferretur, neque quenquam ſibi in Lithuania honore & opibus æquari dignum cenſeret, ac præcipuè Caroli Chodkieuicij proſperis ſucceſſibus, ac bellicâ gloriâ angèretur. Ioannes Felix Herburtus nimium ſibi ſapiens, & ob eas, quas ſuprà attigimus, cauſas nouarum rerum cupidus. Erant præterea alij, inter quos Stanislaus Cikowski Succamerarius Cracouiensis, qui cum Regiâ gratiâ floreret, præfecturis duabus ab illo auctus erat, Petrus Laſcz Capitaneus Litinensis, Gaſparus Dembinski Succamerarius Mielnicensis, Balthaſar Porembski, Tribunus Cracouiensis: Andreas Mæczyński de Korofuanki, Hieronymus Rozrazewski, Stanislaus Moſki, Sigismundus Niſcicki, Samuel Iaſicki, Matthias Smugolecki Capitaneus Bidgoſtienſis, gener Palatini Cracouiensis; Martinus Broniowski, Procopius Paſkoſlawski, Stephanus Kazimirski; reliqui ferè omnes Palatini vel Radiuli ſtipendiarij, ac nonnulli etiam è Cracouiensi territorio, plerique incertæ originis, & quorum maiores mercaturâ faciendâ quæſitis opibus, in Equeſtrem ordinem ſe inferuerant. Copiæ militares Rocossianæ factionis, nequaquam Regijs pares; nam licet equitatu non multum inferiores eſſent, pedites tamen, quorum in exercitu Regio quinque millia erant, paucos habebant, paulò tamen ſupra mille numerabantur. Sed nihil magis Palatini eiſque ſectæ hominum temeritatem aluerat, quàm dudum concepta, multiſque clauſtiniſtis conſilijs & artibus propagata ſpes, militem Regium, contra ciues Regni cauſam publicam, ut videri volebant, curantes, non pugnaturum: id animos fecerat, ut nec oblatas pacis & concordia cõditiones expectare vellent, & in abrogando Regi Regno eò temeritatis progredierentur. Poſtquàm ad Regia caſtra prolatum eſt Rocossiani coetus decretum, admiratio primùm omnes, dein iuſtus dolor inuaſit. Erant tum cum Rege quadraginta & ampliùs Senatores, inter quos Archiepiſcopus Gneſnenſis Princeps Senatus, Epicoſpi ſex, Palatini quindecim, reliqui Caſtellani & Regni Officiales: iam è tota Regni, Magnique Ducatus Lithuania Nobilitate flos ipſe, & militare robur, belli Duces, ac militum Præfecti multis erga Rempubli-

men-

meritis, & bellicæ virtutis gloriâ illuſtres, qui optimi atque innocentiffimi Regis iniuriâ, & quod tam multi à paucis cõtempti, veluti ſceleris & perfidia damnarentur, iuſto dolore accendebantur. Rex in primis luculento ſcripto calumnijs, quas in eum cauſas abrogadi Regni prætexentes congeſſerant, reſpondit: quo cum oſtendiſſet, falſas eſſe aduerſariorum criminationes, & eos rerum nouarum, mutandi; præſentis ſtatus ſtudio, quæ admodum initio horum motuum cõſtituerant, eò audaciâ prolapios, ut pauci omnibus leges imponant; poſtremo ſpectatam gentis Polonæ erga Principes ſuos fidem, contra paucorum perfidiam, cuius mox, niſi reſpiſcerent, pœnas daturi eſſent, implorabat. Denum communicato cum ijs, quibus auctoritate Comitiorum poteſtas data erat, cū Rocossianis tranſigendi, vel ſi obſtinatiores forent, grauius in eos animaduertendi, conſilio, ex eorum & vniuerſi Senatus arbitrio, vniuerſos, qui prætextu Rocossiani conuentus arma ſumpſerunt, & proximè Varſauiam exercitum admouerunt, ſæpiuſq; moniti à propoſito deſiſtere, temerario aſu noluerunt, priuatâ auctoritate ſibi delatū omnium conſenſu regnū abrogarunt, ac bellum denuntiarunt, concitatores tanti tumultus, & ciuiliſ belli auctores, quique eorum ſectam ſecuti ſunt, rebelles & hoſtes Patriæ pronūciat, pœnis in iure contra perduelles ſancitis puniendos, veniæ loco ijs, qui ad ſaniorē mētem redire voluerint, relicto. Senatores quoque vniuerſi & Equeſtris ordinis, qui tum præſentes erant, ſe Regi præſtò futuros, ac vitâ fortunisque Imperium illius propugnaturus, mutuo fœdere obſtrinxerunt. Iam & Cardinalis Macieioius Archiepiſcopus Gneſnenſis, cuius, ſi regnum vacare contigerit, munus eſt interregnū pronūciare, nouiq; Regis eligendi conuentū edicere, aliaque Principis Senatus officia obire, tūc damnatâ hoſtium, in quibus ſanandis & à nefario propoſito abducendis, ipſe quoque omnē operam perdiderat, temeritate, ſe eorū impium factū deſectari, Regiſque optimi imperiū, nequaquam ſeditioſi coetus paucorū hominum decreto, abrogari potuiſſe, profeſſus eſt. Conſultatum inde ab Regijs Ducibus, ut cum pacis ſpe excluſâ, vtriuſque partis denunciatione bellum non dubium eſſet, protrahi illud, an fortunam experiri magis cõduceret: expenſis præſentis ſtatus rationibus, facile in eam ſententiā conceſſum eſt, ut cum hoſtes non adeò magnum exercitum haberent, breuiſque ſi ceſſaretur, eorum copiæ ſeditioſorum hominum è toto regno acceſſione augeri poſſent, ac proinde moram hoſtibus, ſibi feſtinationē vtilem eſſe appareret, quāprimùm motis caſtris contra eos iretur. Igitur iuſſi milites vaſa colligere, poſtquàm pronūciatam eſſe profectionem intellexiſſent, paucis ſeditionis auctoribus, dudū iâ arte Palatini Cracouiensis corruptis, magna pars exercitus iuſſa abnuſit, bellum cum ciuibz geri ſibi non placere oſtendens. Ignatis Ducibus quàm latè pateret ea ſeditio, hoſte propinquo, & eorum quæ in Caſtris Regijs gererentur non ignaro, nihil nouari viſum; ſed manè aduocatâ concione benignè appellatis militibus Zolkienius, penes quē in exercitu ſumma imperij erat, quænam

L 2

cauſa

Rex maturo-
rum calum-
nias luculento
ſcripto reſel-
lit.

Rocossiani
prope Varſa-
uiam exerci-
tum admoue-
re aſi.

quos Rex re-
belles & pa-
triae hoſtes
pronūciat.

Senatores
mutuo fœdere
ſe obſtrinxerunt.
Regi præſtò
futuros.

Duces Regijs
conſent pu-
gniam ſine
morâ com-
mittendam.

inducitur
contra hoſtem
iter.
milites ſedi-
tioſi in Regio
exercitu cor-
rupti à Ro-
cossianis.

causa sit, cur contra declaratum non minus Regis quam Reipublicæ hostem ire nollent, exquirat; tum iidem illi passim per manipulos dispersi acclamant, sibi quod à bello contra ciues, fratres, agnatosque & consanguineos suos suscipiendo abhorrent, nullam aliam esse causam, quam quod causam belli ignorarent: obstrepebant alij, non sui iuris esse bellorum rationes expendere asserentes. Cæterum Zolkieuius non ignarus in bellis civilibus plus militi, quam Ducibus licere, veritus, ne paucorum poenâ, multò plurium animi irritarentur, existimasse se dixit, satis iam cognitam esse omnibus hostium temeritatem; si quis tamen censeret, eos cum hæcenus magnorum virorum persuasiones, ac propositas pacis rationes reiecissent, militari cohortatione flecti posse, non abnuere, quin ad eos exercitus nomine legatio decernatur. Itaque assentiente exercitu, & militibus arbitrio Zolkieuij lecti, qui id munus obirent: summa eius legationis ea erat. Vix credere milites qui in exercitu Regio sunt, quenquam id facere ausum, ut Regi, pro quo toties bellassent, ac felices ipsius auspicijs victorias obtinuissent, regnum alijs inconsultis atque etiam inuitis abrogaret: id si ab illis factum esset, velle scire causam, quâ adducti, tantum sibi iuris usurpassent: eiusdem quippe esse audaciæ, Regis omnium suffragijs electi obedientiæ renuntiare, ac de altero cum insigni communis libertatis iniuriâ subrogando, priuata consilia inire. Sibi quoque curæ fuisset, in proximis Regni Comitij cognoscere, an iustâ de causâ motus isti in Republicâ concitati fuissent; sed nihil tale comperisse, quod tantam vniuersæ Reipublicæ perturbationem mereretur: vereri ne tantum diffidium perniciem Patriæ adferat: quamobrem fraternè hortari, ne illi quoque pacis conditiones aspernarentur: se Regiam dignitatem, Senatûs & Ordinum omnium proximis Comitij auctoritate sustentatam armis defensuros. Non ex sensu turbulentorum informata ea legatio, quam obire iussi consultò ad id lecti integrè erga Regem fidei milites. Quod ubi à Rocossianis animaduersum est, veriti ne constans exercitus ad defendendum Regem conspiratio & concordia, per Nuntios denunciata, suorum militum animos infringeret, legatos castra ingredi non permiserunt. Itaque progressus ad eos Petrus Lasz, cum quid vellent intellexisset, negauit ijs, qui nomine exercitus Regis, iam eo honore abiudicati, legatione fungi vellent, potestatem dicendi dari posse. Ita non admissi, irritò conatu redièrunt: nec eâ re compressa, sed quodam modo dissimulata seditio, hærebat in animis multorum, qui consilijs Palatini Cracouiensis imbuti clam illi fauebant.

Zolkieuius ut militum seditionem sanaret legationem militarem ad Rocossianos decernit.

Nuntij militares à Rocossianis non admissi.

Pridie Calendas Iulij, Rocossianos proximâ nocte desertis castris iter cum exercitu versus Cracouiam instituisse exploratores retulerunt: incensi eâ re militum animi, mox dato profectionis signo, arma expediunt, equos conscendunt, veluti fugientem secuturi hostem, nocte & die continuato itinere octo miliaribus antegressi, missi leuis armaturæ equites, qui abeuntium terga carperent. Rex ipse in Castris sacris operatus, præ-

missâ

missâ maioris exercitus parte, ipse quoque minimè lento agmine subsequēbatur. Castris progressus, & in campis Varšauiensibus signa dispositi, Cardinalis Maciejouius non dignitatis tantum, verum etiam ætatis prærogatiuâ venerabilis, obuiam fit Regi, atque ut erat equo insidens, detestatus in primis impium & parricidale hostium consilium, Regi necessarium bellum suscipienti bonam fortunam precatus est: illud postremò adiungens, meminisse vellet sibi rem cum ciuibus esse, qui etsi in præsentia à fide recesserint, non desperandum tamen eosdem quandoque patriæ & Regi ipsi utiles futuros, modò Regia Maiestas victoriâ, quam illi communem tuenti causam diuinitus obuienturam certò sibi persuaderet, clementer uti vellet. Rex laudatâ Cardinalis pietate, faustaque comprecationis studio benignè excepto, ita se hoc bellum gesturum respondit, ut non quid hostes sui commeruerint, sed quid se dignum sit, ac pacatâ Reipublicæ rationes exposcant, facturum polliceretur: utrique dicenti obortæ lachrymæ cunctos qui viderant eodem affectu commouerunt. Quinque eo die emensis miliaribus, fesso demum milite, castra serò admodum locata sunt. Non longè aberant Rocossiani, quorum postremos agminis coactotes Regij equites assecuti, direptis Palatini Rauensis curribus & sarcinis aliquot, interceperunt. Postero die horâ ferè tertiâ in conspectum hostis ad oppidum Varcam ventum est, ubi cum Piliza fluius medius interfueret, ripamque aduersam hostes tenebant, reliquo exercitu sub signis retento, Iacobus Potocki cum peditatu progressus, tormentis & ipsò militis impetu hostes inde breui submouit, ut antè meridiem satis maturè vniuersus exercitus superato fluuio, multis in locis vadabili, in alterâ eius parte sub signis constiterit. Stabant ex aduerso instructo ad pugnam exercitu Rocossiani, adeò diductis & extenuatis ordinibus, ut totum quâ maximè in latitudinem patet, subiectum campum occuparent: media planicies frequentibus (quos exundatis hibernis aquis fluij incerti meatus effecerant) alueis, ijsque paludinosis, & tum quoque, quamuis siccâ æstate, equitatu imperuijs, plena difficilem transitum præbebat. Regius equitatus angustia loci denso & quadrato agmine, ad ipsam fluminis ripam constiterat; pedites, quorum in eiusmodi impeditis locis expeditior, quam equitum opera esse poterat, locis opportunis dispositi. Rex ipse armatus, cum armatis Senatoribus medio in agmine versabatur. Subolscebat iam antea Palatinus Cracouiensis, qui in Regio exercitu nonnullorum militum animus esset: nam eo ipso die Victorinus Lesnicki, & aliquot alij, cum signum pugnae à Regijs Ducibus proponeretur, clam deuio itinere ad hostium exercitum excurrerant, tesseram belli prodiderant, & magnam partem exercitus eâ mente esse, ne iubentibus Ducibus arma inferre parerent, renuntiauerant. Eâ re latus erat, & magnæ spei plenus Palatinus Cracouiensis, cui præcipua erat actio, ne inuitus pugnare cogeretur; sciebat ille & Regias copias, subductis mille Chodkieuicianis ex Liuonico veteratio exercitui

Cardinalis Maciejouius Archiepiscopus Gnesnensis Regi in hoste eunti occurrit, oratq, ut futura victoria clementer utatur.

Responsum Regis Cardinali datum.

Rex Rocossianos ad oppidum Varcam assequitur.

Palatinus Cracouiensis Regis militibus compa-

equitibus, hoc ipso die diminutas fore, & suum exercitum breui concursu populari auctum iri confidebat; iam verò seditionem militarem tempore & occasione vires sumpturam, & si bellum traheretur, id sibi vitale, hosti incommodum, prospiciebat. Igitur fiducia denunciata proditiōis, submissi à Rocossianis, qui vagantes in interposita planicie milites (& erant plerique eius consilij consilij) alloquerentur; primò amicæ tanquàm inter notos, cognatosque salutationes, mox cœtus & colloquia haberi cœpta: miles ab signis, frustra vetantibus Præfectis, passim discedere, turbare ordinem, imperium abnuere. Quod ne fieret, Zolkieuius & Chodkieuicius reuocatis ijs, qui extra ordinem processerant, signum pugnae proponere iubet: ibi verò manifesta perfidia, milites ipsi Præfectos, ne pugnam ineant, monent, se signa sequi nolle, de pace & concordia cum ciuibz libertatis causam tuentibus agi velle profitentur. Insolita ea erat affectatio, & nihil minùs quàm eo tempore expectata, sed cum reliquis quoque exercitus specioso pacis, & concordia titulo illectus, ad eandem sententiam propenderet, quod sine periculo negari non poterat, sponte concessum est. Itaque ne res arbitrio tantùm seditionum ageretur, permittente Rege submissi à Ducibus, qui affectatam per milites pacis tractationem offerrent, oblati vltro citroque conditionibus, ijsque acceptatis, ita postremò conuenit; triginta ex Regio, totidem ex Rocossiano exercitu Equestris Ordinis milites legerentur, ij iure an iniuriâ Regi abrogatum esset regnum, inquirerent, malorum consiliorum auctores criminis conuictos punirent; totumque turbatae Reipublicæ statum suo arbitrio moderarentur, interea vtriusque ab armis cessaretur. Rex ad Varcam, Rocossiani duobus istinc milliaribus exercitus castris continerent. Iniquissima ea videri poterat rerum conditio; cui tamen Rex concordia cupidus, & à fundendo ciuili sanguine alienus, optimæ conscientia fiduciâ facillè assensum præbuit. At Palatinus longè diuersa consilia animo agitans, eluso eâ arte Regio exercitu, & quod maximè cupiebat ineunda alieno tempore pugnae periculo perfunctus, non modò in tam vicino, quemadmodum constitutum erat loco, non constitit, sed continuato itinere, septem milliaribus Radomiam vsque progressus est. Id cum per exploratores compertum esset, satisque appareret, hoc ipso facto, à pacis & concordia consilij hostes alienum animum gere: atque etiam Zolkieuius, proditiōe Ioannis Dalmatæ peditum Rocossianorum Præfecti, cognouisset, eos constituisse maximis itineribus Cracouiam, quam non adeò magno præsidio teneri sciebant petere, vt primariâ & omnium opulentissimâ vrbe Regni interceptâ, sedem belli istic figerent; postridie aduocatâ concione, imprimis non stetisse promissis Rocossianos significat, quid ij moliantur ostendit, literas Dalmatæ ad se scriptas recitat, deinde graui oratione, eos qui hesternâ die inconsultis Ducibus colloquendi cum hostibus initium fecerant, quique seditionis auctores fuerant, perstringit; ac fraudis & perfidia in Regem commis-

militum perfidia arte Palatini.

concordia tractatio oblata

responsum à Rocossianis.

commisæ accusat. Adstabat armata concio, parata ad petendam vltionem de ijs qui tam nefando facinore famam & existimationem vniuersi exercitus commaculassent, poscebatque edi eorum nomina. Iam hoc ipsum veriti sex eius factionis capita noctu profugerant, Lesnicki & quispiam Nobilis Lithuanus, cæteris audaciores aderant: qui cum appellati prodirent, obiectumque crimen proditiōis negare non possent, parum aberat, quin præcoci militum irâ, strictis in eos gladijs discerperentur, ni Zolkieuius extremam vim arcuisset: mox Castrensi iudicio de eis atque cæteris qui profugerant instituto, in Lesnicium capitalis lata sententia; in Lithuanum, quem iuuentæ errore, & aliorum prauis consilijs circumuentum esse apparebat, vt in pugna, quando eius copia daretur, ante aciem progressus, primus cum hoste manus consereret decretum, profugæ infames pronunciati. Ita paucorum poenâ, egesto quod maximè in exercitu turbidum erat, redijt militibus vigor, & supremi magistratus reuerentia, ac pugnae cum hostibus, quos malâ fide secum egisse, ac simulato concordia studio sibi illuisse compererant, ineunda cupido. Igitur vetustissimus quisque castigare tyronum, qui potissimum eius culpæ auctores erant audaciam, & militaris disciplinae inscitiam obijcere: totis castris modesti sermones habiti, milites prompti alacresque Ducibus denunciare, ducerent quò vellent, nusquam pugnae, modò in conspectu hostis detur, moram facturos, atque egregio facinore labem contractæ hesternò die ignominia, abolituros. Consultatum dein, an eo quo hostes iterant itinere, exercitus ducendus foret, sed cum à Rocossianis ad ledlinensem pagum, transitum per se satis stagnatibus aquis atque arbusis impeditum, occupatum præsidio teneri relatum esset, ne difficili & hostibus opportuno loco discrimen pugnae subire cogerentur, flexo ad dextram itinere, Przytykum ire placuit. Quò, cum eodem quo Varcâ discessum est die, quinto Nonas Iulij peruentum esset, castris posit, Regijs Ducibus ignaris, quò in loco Rocossiani morarentur, cum eos plusquam duorum dierum itinere antegressos, longè abesse existimassent, redditæ ab eis Zolkieui literæ, quibus Lascz omnium nomine obiter, cur nuper longius quàm constitutum erat progressi essent, significabat. Ex eo qui literas attulerat, cognitum est, Rocossianos paulò amplius duobus ab eo loco in quo Regia castra erant milliaribus, planè in eo loco, quo Regi Cracouiam iter facienti transeundum erat, confedis; id eo consilio ab eis factum esse apparebat, vt vel nolentem Regem ad pugnam elicerent, rati diminutis magnâ ex parte Regijs copiis (nam & Chodkieuiciani ex veterano Liouonensi exercitu, lecta planè robora milite equites, & nonnullæ aliæ cohortes abierant) & nonnullorum militum, quos suis cœptis fauere persuasum habebat perfidia, securi se vel pares, vel viribus superiores fore. Scripserat Zolkieuius ad Palatinum Cracouensem, si fortè propositam ineunda concordia occasionem non aspernaretur, posse nunc illum eâ vt: verum ille contemptis tam salutaribus

castigati rei perfidia milites.

castigati perfidis militibus, ceteri obedientiores fuere.

Rocossiani vt Regi pugnandi necessitate imponeret in eo loco constituerunt, quo Regi iter Cracouiam faciendum erat.

Palatinus Cracouensis à Zolkieui per literas admonitus de concordia ineunda, nuncium eius in vincula coniecit.

Rex in hoste
contendit.

ordo structi
Regij exerci-
tus.

quo ordine
structa Ro-
cofsianorum
acies.

Palatinus
Cracouiensis
suos milites
ad pugnam
hortatur.

Pugna com-
missa.

amici quondam sui consilijs, eum qui literas attulerat, in vincula coniecit; quæ res inimici prorsus & hostilis animi argumento erat. Desperatâ itaque omni aliâ ratione, cum Rex dignitate suâ saluâ aliò iter flectere non posset, explorato prius eo quem hostes infederant loco, tertio No-
nas Iulij, cum antè sacrosanctæ Missæ sacrificio deuotè, quemadmo-
dum quotidie mos is illi erat, adfuisset, mox signo profectionis dato,
contra hostes contendit: ad quos cum primum agmen proximè accessis-
set, vniuersus exercitus substitit. Tum struendæ aciei cura in Duces dis-
partita, dextrum cornu Chodkieuicius, sinistrum Zolkieuus tuendum
suscepit: in fronte veteranæ cohortes (quarum cura Ioanni Potocio
Præfecto Camenecensi, viro multis bellis experto, ac victorijs suo ductu
partis illustri, commissa) locatæ, & iustis subsidijs firmatæ. Rex ipse in
postremâ acie cum vexillo aulicæ militiæ, sub quo quingenti hastati
equites censebantur, vnâ cum Senatoribus qui præsentés erant, & ijs qui
extra militiæ sortè Regē comitabantur cōstitit: ante illū Posnaniensis,
Siradiensis & Lanciencis Palatinorum, ac præterea Marscalci Regni,
& Stanislai Lubomirski Capitanei Sandecensis, equitum itidem hastato-
rum turmæ, quæque earum sub signis suis dispositæ (octingentorum nu-
merum manus hæ expleuerant) stabant. Regiæ salutis & totius istius
agminis cura, ad Alexandrum Komerpolski Palatinum Siradiensem de-
lata: pedites sub præsidio equitum ad vtrumque cornu dispositi, ijsque
tormenta maiora commissa. Cæterum cum dextra exercitus pars loca
paludinea & imperuia pro munimento haberet, neque vllis hostium in-
sidijs opportuna videretur, sinistra verò in patentibus campis, magnâ ex
parte filuis ad struendas insidias percomodis septis, maiori præsidio ege-
ret, huic duplo maior pars equitum peditumque; attributa, Chodkieuicio
octo equitum turmæ, mille ducenti pedites sufficere visi: hoc ordine in
paulò eminentiori colle totus exercitus Regius locatus erat. Ab alterâ
parte Rocossiani Radiuili Chodkieuicio, Herburtum Zolkieuio op-
posuerant; mediam aciem veterano milite firmatam Palatinus curan-
dam susceperat, in subsidijs Nobilitas spontè militiam professâ constite-
rat. Inter vtrumque exercitum planicies agro recentibus sulcis rugato,
atque ad excitandum puluerem facili sita erat: in eâ dum struuntur acies,
procurfantibus vtrimque pugnae audis, leues & ferè innoxie velitationes
exercebantur. Iam ferme diei medium erat, cum Palatinus Cracouiensis
cohortatus suos, vt itinere fessum Regium exercitum intrepidè aggrede-
rentur: ac quò fiduciam dubijs adderet, complures esse hostium mili-
tes, qui à pugna ineundâ sunt alieni asseruit, peditatumque, quo Regij
potissimum nituntur, nulli in patentibus campis vsui fore ostendit; irent
modò, & pro libertate forti animo pugnam capefferent, lætam & illu-
strem victoriam reportaturi. Itaque impetu ab eis factò, nec Regij mo-
rati, quin ruentes exciperent, acerrima in fronte pugna vtrisque pro vi-
ctoriâ adnitentibus: dextrum Regis cornu initio turbatum erat, nam
ineunte

ineunte magno animo pugnam Chodkieuicio, & iam hostibus immi-
sto, illæ quæ in subsidijs erant, incertum metu an perfidia, quatuor tur-
mæ equitum terga verterunt. Id conspicati Radiuiliiani, primo Chod-
kieuicij impetu turbati, cum frontem sui exercitus vgeri à Regijs viderent,
nec retrò fuga ob loca paludinea satis pateret, veluti apertâ por-
tâ, denso agmine per desertum fugâ Regiarum cohortium locum, eua-
debant. Id earum vicissim cohortium, quas ante Regem proximè locatas
fuisse diximus, milites, magnâ parte tyrones vbi animaduertunt, rati
victò & protrito Chodkieuicio victores hostes eò processisse, ac veriti, ne
in se impetum facerent, omnes ferè (ijs qui sub Regio vexillo erant ex-
ceptis) Rege inspectante signa retrouerunt; mox pauore Rocossiano-
rum consternatorum perspecto, resumptis animis impetu in eos factò,
multis casis, aliquot captis, pugnam eâ parte restaurarunt. Eximia inter
cæteros virtus ea die fuit, Matthiæ Pstroconij Episcopi Premisliensis. Cā-
cellarij Regni, qui in hac ipsâ consternatione, dum suis animum addit, &
effusè fugientes retentat, postremò familiari suo Alberto Starzynski ex
sorore nepoti, vexillum è signiferi manu vi extorquere, illudque in hoste
ferre iubet; eo audaci factò & præsentis Cancellarij pudore, plurimi à fu-
gâ reuocati, resumptâ pugna rem præclarè gesserunt. In eo tumultu cum
Rex passim cunctis temerè cedentibus defereretur, vexillumque aulicum
multis ab eo se subducentibus nutare videretur, periculumque esset, ne
Rocossiani, qui in proximo obuersione, in Regium agmen impetum
facerent, fuere plerique Regi auctores vt ad læuam, vbi tutus erat rece-
ptus, defleceret: at Rex constanter se loco quem cepisset non cessurum
respondit, mansitque intrepido animo suâ tutus innocentia, donec de-
bellatum est. Non ea in sinistro Regij exercitus cornu belli moles; nam
Herburtus qui Zolkieuio oppositus erat, quòd plerisque milites Hunga-
ros aut leuis armaturæ haberet, ne tentato quidem prælio, vbi hostem
propius subire vidit, in fugam se coniecit. Plurimum laboris in fronte
erat, eò Palatinus & præcipui quique Rocossianorum incubuerant, im-
mensus puluis abstulerat visum, vt nec nosci, nec noscere se mutuo pos-
sent: eadem vtraque acie arma, frequentibus interrogationibus, notum
signum pugnae: aliquanto tempore varium ancepsque prælium, neutrò
inclinante fortunâ, donec Potocius submissis nouis subsidijs, submouit
loco segniùs iam nitentes Rocossianos, & in fugam coniecit. Zolkieuus
primus accurrit ad Regem, eique victos hostes clarâ voce nunciauit, vi-
ctoriamque partam gratulatus est. Eo prælio triginta circiter è Regijs
desiderati, infra septuaginta vulnerati, inter quos maxime insignis A-
lexander Kalinowski Capitaneus Braclauiensis, cuius præclara virtus
multis ab ineunte ætate bellis spectata, tum quoque omnium & Regiæ
in primis expectationi respondit. E Rocossianis mille ducenti qui in acie
cecidierant, numerati sunt: quòd tam paucò sanguine bellum constite-
rit, nemoque ferè ex nobilioribus ceciderit, Rex æquè suorum atque ho-
stium

multi è Regio
exercitu terga
vertunt.

Matthia
Pstroconij
Episcopi Pre-
misliensis
Regni Can-
cellarij in
animandis
Regis militi-
bus insigne
factum.

Regis Sigis-
mundi in eo
prælio intre-
pidus animus.

Aliquamdiu
anceps fortio-
na pugna
fuit, tandem
rebelles prosti-
gati.

Numerus in-
tersectorum
ex Regio ex-
ercitu 30. &
rebelliū 1200.

Rex dissipatos
Rocossianos
persequi pro-
hibet.

Regis inuictos
clementiâ.

Procerum qui
cum Rege
erant benefi-
centia varia
genera in
victos.

Rocossiani
antesignani
dissipata acie
diuersa petiere
loca.

Causa per-
turbati Regij
exercitus
tempore pu-
gnae.

Zolkienij cû
Chodkieuicio
& Potocios
emulatio.

& diuersa in
exercitu Re-
gio factiones.

stium cladem moëstus, Diuinæ maiestati acceptum ferebat. Percunctanti-
bus postea Ducibus, an instare victis, fugientesque longius Rex sequi iu-
beret, Ne, inquit, dum noxios seditionis auctores persequimur, multi eo-
rum fraude in errorem inducti simul pereant, sinamus interim omnes
saluti suæ consulere: eadem clementiâ in captos & saucios vsus, nam &
ab illis nihil amplius, nisi vt se in fide mansuros, nec hostibus Regijs ag-
gregaturos, iuramento pollicerentur, & hos impensâ curâ refoueri, æquæ
ac eos qui in suis castris militauerant mandauit: neque in quenquam ex-
tra aciem stringi gladium permisit. Certarunt & Proceres, qui in Regijs
castris erant beneficiâ erga afflictos, nec defuere qui in cooperiendis
omni vestitu spoliatis militibus, suas vestes impenderent, ægrotos accitis
medicis & chirurgis refouerent. Chodkieuicius inter alios plurimum in
eam rem operæ & sumptus impendit. Pstroconius item maximè in hu-
mandis ijs qui in prælio cæsi ceciderant, in expiandis sacrâ exhomolo-
gesi alijs, qui de vitâ periclitabantur (quod munus inter alios mihi quo-
que demandauerat) in testandâ erga afflictos humanitate & benignitate,
nemini primas partes concessit. Rocossianæ factionis antesignani, post-
quam suos fundi fugarique vidissent, ipsi quoque pernici fugâ saluti suæ
consuluerunt. Palatinus & Radiuilus simul aliquantisper Ilzam versus
iter intenderunt, mox veriti ne agmine ipso proderentur, dimisso omni
comitatu, sparsi per syluas, diuersa petierunt loca.

Sed nos antequam ad reliqua recensenda progrediamur, interim per-
turbati Regij exercitus, & penè acceptæ ignominia causas paucis attin-
gemus. Tres erant in exercitu factiones, Chodkieuicij vna, qui quod Ge-
neralis pro magno Ducatu Lithuanie exercituum esset Præfectus, Zol-
kieuius verò nondum in exercitu Polono eum dignitatis gradum esset
consecutus, sed vices tantum Supremi Capitanei obiret, primas partes
sibi deberi existimabat. Zolkieuius è contra nihil Lithuano in Polonum
militem iuris competere, eiusque instruendi & in aciem producendi
munus ad se pertinere contendebat. Tertia Potociorum factio, potens
& ista; tum quod Rex illi maximè fideret, tum quod suis suorumque
clientum & amicorum equestribus turmis in vnum condunatis, & Iaco-
bo Potocio Regis iussu vniuerso peditatu, qui supra quatuor millia nu-
merum explebat, attributo, potiorē ferè partem exercitus, suo commis-
sam imperio haberet. Duo erant fratres, Ioannes Capitaneus Camene-
censis, vir sui temporis clarus bellicis artibus, sub Stephano adhuc Rege
ordines duxerat, post deinceps Ioannis Zamoscij Cancellarij Regni par-
tes secutus, in multis expeditionibus egregiam Reipublicæ operam sæ-
pius nauauerat, suo etiam ductu in Valachia aliquoties rem præclare ge-
serat, ita vt omnium testimonio, & præcipuè Zamoscij dum viueret, di-
gnus censeretur, cui exercitus vniuersi cura rectè & tutò committi pos-
set: alter Iacobus, quem vniuerso peditatu à Rege præfectum fuisse
dixi. His accesserat Nicolaus Strusde Komorow, Capitaneus Chmieln-
censis,

censis, Potociorum è sorore Nepos, eâ ortus familiâ, quæ bellicis facino-
ribus clara & illustris semper fuit, & ex quâ aliquot aternâ memoriâ di-
gni viri, ad exemplum Deciorum Romanorum deuoto pro salute patriæ
corpore, contra religionis Christianæ hostes Scythas fortiter pugnantes
in acie occubuerunt. Alexander item Kalinowski Capitaneus Braclauien-
sis, signis Potociorum suas cohortes adiunxerat, acer idem, & manu
promptus, & quamuis Struso affinitate coniunctus, eiusdem tamen sem-
per gloriæ æmulus. Denique Stanislaus Gulski Palatinus Russiæ, suos mi-
lites regimini Potociorum attribuerat. His illi freti copijs, & vel
gloriæ, vel Regiæ gratiæ ceteris præripiendæ cupidi, eò animum inten-
derant, vt illis solis rei benè gestæ laus attribueretur; itaque & primum in
acie locum ceperunt, & si verum fateri licet, suâ virtute & copijs totam
pugnæ molem sustinuerunt. Nec Chodkieuicio par animus defuisset, si
eas habuisset vires in dextro, quod tuendum susceperat cornu, quæ hosti
pares essent, sed præter duo vexilla, veterani militis sui octo tantum co-
hortes tyronum illi attributæ fuerant, & mille circiter pedites, quorum
in patentibus campis, equestri commissâ pugna nullus vsus esse poterat.
Zolkieuius in sinistro cornu firmis cinctus præsidijs constiterat, penes il-
lum Quartani militis robur, & vel totius pugnæ sustinendæ pares vires:
venerat certè in eam suspicionem, vt cum summa rei sibi non commit-
teretur, id ageret, vt spectator tantum esset alieni periculi, & turbatis de-
mum rebus opem Regi periclitanti ferret. Hinc inter discordes Duces
nulla struendæ aciei cura, non iustis firmata subsidijs latera, diducta acies,
& hosti ad Regium agmen patefactum iter, vt Rex ipse, qui quæ circa il-
lum erant, in maximo essent periculo: viri aliquot illustres, quorum no-
minibus parcendum censeo, turpi, Rege inspectante, fugâ famam & ex-
istimationem suam fœdarint. Nec vnus ex præcipuis Proceribus, vir alio-
quin clarus, & in bellis feliciter versatus, conceptæ de se existimationi eo
die respondit; nam cum Regij agminis & earum cohortium, quæ custo-
diæ Regiæ attributæ erant, adeoque Regiæ salutis tuendæ munus in se
suscepisset, turbatis rebus, nec nutantes cohortes sustinuit, nec omnino
eâ curâ quâ opus erat in tuendâ Regiâ salute versari visus est. Sed vt cum
que tum alea prælij ceciderit, sciat posteritas, cui hæc scribimus, Regem
Regiumque exercitum in maximo fuisse periculo, ob discordiam Du-
cum: desertum Regem penè ab omnibus, & præcipuos quosque suæ po-
tius, quam Principis saluti turpiter consuluisse.

nulla struen-
da aciei cura.

Rex in magno
periculo in eo
conflictu fuit
ob discor-
diam Ducum.

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA.

LIBER QVARTVS.

Rex victor
consilium Se-
natorum ex-
quirir.

Gabrielis
Batthorei lit-
tere ad Her-
burtum de
Regno ad se
deferendo.

suppellex Ra-
diuili & scri-
ptura varia
reperita.

EDATO utcumque tumultu, cum iam & pulvis con-
sedisset, qui aspectum arcebat, & certo constaret acie
vicisse Regem, tum demum concursus ad eum fieri
coepit; multiq[ue] eodem die, nonnulli sequenti, & ter-
tio redierunt. Rex non longè ab eo in quo pugnatum
erat loco, ad villam Vransco positis castris cum Sena-
toribus biduo ferme consultabat, quid hac obtenta victoriâ disiectis ma-
gis, quàm casis hostibus facto opus esset. Angebant solitudinem varia
Regi q[ue] ac Reipublicæ periculosa hostis consilia: reperta in ipso, in
quo acie certatum erat loco, discripta Gabrielis Batthorei Transilvaniae
Principis ad Herburtum litera, quibus ille conditiones suscipiendi Re-
gni Poloniae, si Rex in primis eo pelleretur, offerebat, vel potius oblatas
certis adiectis acceptabat: nota manus, notum signum, dubitationem
omnem eximebat, ne quis ambigeret rem non serio actam, iam quod
Herburtus affinis, & ex intimis Palatini Cracouiensis amicis esset, com-
muni consilio ea noui Regis quamuis haeretici designatio, tractata fuisse
credebatur. In vicino ipsius statuiis praesidio deposuerat Radiuilius res
suas nonnullas, & ne deprehenderentur, in angusto domus superioris
contignationis angulo, multo iniecto stramine tegi fecerat: & fortasse
tam leui munimento tuta mansisset suppellex, ni villicus eius rei conscius,
minaciter interrogatus ab Hieronymo Lasco, qui fortè fortunâ eò diuer-
terat, an in ædibus illis delitesceret Radiuilius, trepidè & inconsideratè
illum quidem effugisse, res hinc eius asseruari respondisset. Prolata & ad
Regem delata non magni quidem pretij suppellex, sed plus momenti fuit
in literis quæ vnâ continebantur: imprimis edictum abrogati Regi
Regni subscriptum, signatumq[ue] ab omnibus qui eius auctores erant:
litera præterea quæ vltro citroque inter conscios eius seditionis commea-
bant, ex quibus liquidò apparebat, quid illi initio sibi proposuissent. Et
ne quid Regem latere posset, Cholonouius Equestris turmae centurio,
qui ad indagandam hostis fugam ad aliquot milliaria processerat, Ilzæ
quod oppidum est Episcopi Cracouiensis, aliquot Palatino Cracoui-
sis & Matthiæ Smogoletij Capitanei Bidgostiensis, quem huius belli
lituum merito dixerim, currus deprehendit; quibus excussis vtriusque
secreiores repertas literas ad Regem detulit. Multa in ijs, quæ Regis ani-
mum irritare possent, continebantur: lusus obscæni Smogulecij in Prin-
cipis & Procerum quorundam personas facti: incestata procacibus
factis

facti: incestata procacibus scriptis Maiestas Regis, ut ita prorsus odisse
Regem videretur, ne vllò vnquam tempore illi reconciliari vellet; quem
tamen non multis elapsis annis, parum abfuit, quin Regni Cancellaria
videremus. Et accidit postea, ut non absimiles illi, & qui pari cum
eo odio in Regem ferebantur, præcipuos magistratus Regiæ promotio-
ne deinceps capefferent, principemq[ue] in Regis gratiâ locum tenerent,
quod Regiæ clementiæ perpetuum apud posteritatem erit monumentum.
Tum quidem feruentibus eorum studiis, qui Regiam Maiestatem læsam
grauiter ferebant, re ad concilium delatâ, acris & peracerbæ in Rocof-
sianos dictæ sententiæ; erant nonnulli, qui omnem spem gratiæ illis præ-
cidendam, bona eorū fisco addicenda, in captos capitali poenâ animad-
uertendum dicerent: sed vixit paulò mitior sententia, in quam Rege an-
nuente itum, dataq[ue] eo nomine rescripta publica; quibus Rex vniuer-
sis Regni Ordinibus facti sui rationem explicabat. Sibi nihil antiquius
fuisse pacem, & tranquillitatem publicâ, oblatas parti aduersæ æquissimas
pacandæ Reipublicæ rationes, sed spretas ab ijs, qui non nisi mutato
Reipublicæ præsentis statu quieturi videbantur: paucorum audaciam eò
processisse, ut priuatâ auctoritate Regi ab omnibus electo Regnum ab-
rogarent, & Cracouiam arcem & caput Regni occupare vellent. Vocati
ab ipsisdem ad arma homines, imperatum per edicta tributum, iura Ma-
iestatis usurpata, & ne quid inausum intentatumq[ue] iisdem seditionis au-
ctores relinquerent, contulisse eos consilia cum Gabriele Batthoreo
Transilvaniae Principe de tradendo illi Regno, ut vel inuitis Polonis Ty-
rannum imponerent, idq[ue] literis authenticis probari posse. Ad eorū
improbos & perniciosos conatus reprimendos, necessaria & iusta Re-
gem induisse arma, ut vim vi arceret, legibus de perduellibus Regni & ijs
qui cum exteris Principibus consilia communicant, quique eo ipso prodita
Patriæ criminis rei sunt latis, ita iubentibus. Ad Varcam primū eos
armatam Regi aciem ostendisse, istic oblatas pacis condiciones, ab eis
spretas: sollicitatam Regij militis fidem: interceptum Castellani Leopoldi
liensis & contra iura gentium tractatum pacis causâ missum Nuntium;
structas in itinere Regi insidias, firmatos difficiliore transitus praesidijs:
& cum consulto Rex eorum congressum declinaret, alioq[ue] quàm illi
itinere Cracouiam versus progrediretur, infessos ab ijs transitus, & ad
Gusouium armato agmine structâ acie, animis infestis & perpetrando
parricidio paratis, Regi eos occurrisset, homines nobiles cepisset, trucidasse,
alios vinculis onerasse, postremò impetu in Regem facto, armis de-
cernendi necessitatem imposuisse. Victoriâ quidem cessisse Regi, eâ
tamen ita illum usum esse, ut non modò in quenquam extra aciem gla-
dium stringere vetuerit, verum etiam complures in potestatem suam
redactos sponte dimiserit: usurum eum deinceps hac quoque clementiâ,
si illi, quos impius furor in Regem & Patriam armauit, arma deposue-
rint, coetus cogere desierint, contenti præsentis rerum statu, Comitiorum

Rex aliquos
qui tempore
motus civilis
cum Rocofsia-
nis sensere,
honoribus
postea orna-
uit.

Regis ad vni-
uersos ordines
Litera, post
victos Rocof-
sianos.

M

iudi-

Rex castra
Ilzam versus
mouet.

iudicium pacati expectauerint. Quod si quid illi moliri, cœtus cogere, armare multitudinem, seditionem ciere voluerint, hortari inprimis Regiam Maiestatem vniuersos subditos suos, ne quis consilia vel arma confociare, ne auxilio illis esse velit; alioquin vsuram Regiam Maiestatem feueriori in eos legibus Regni permiffa, & necessitate ipsâ expressâ animaduersione, daturamque operam, ne quid illi in perniciem Regni & Regis moliri possint. Et hæc quidem in Castris ad Vranscum, vbi triduo moratus Rex, Octauo Idus Iulij inde mouit Ilzam versus, vbi positis castris triduo item substitit, eo potissimum consilio, vt missis in diuersas partes exploratoribus scire posset, quemadmodum hostes acie victi sese gererent, vbi laterent, quid consilij caperent. De Palatino nihil sciri potuit, consulto ijs, qui in Regijs Castris ob affinitatem eum saluum esse cupiebant, id agentibus, ne fugæ illius vestigia, ne latebræ in quas se receperat deprehendi possent. Radiuilum & Herburtum Lublinum concessisse mox compertum est; illic Radiuilum quidem acerbè in Regem Regiamque sectam concionatum, de strangulato Lesnicio, de cælis in acie questum, postremò edicto noui Regis eligendi diem ad Nonas Septembris sub Varsaviâ ab eo præscriptum. Herburtum verò excussis mercatoribus Lublensibus, grandem pecuniæ summam ab eis extorsisse. Hæc ad Regem & Castrense consilium delata exacerbauerunt omnium animos, vt quin grauius in eos animaduerneretur, nemo obstarat. Igitur decernitur auctores seditionis istius, quique eorum sectam secuti fuerint, nisi intra certum diem ad officium redierint Regis & legum Patriarum se obsequentes ciues monstrauerint hostium loco habendos; nunc eos priuari omnibus dignitatibus & magistratibus quibus functi sunt, bonis item & possessionibus quas ex patrimonio Reipublice beneficio Regum obtinebant; ad decernendas verò grauiores pœnas, bona videlicet eorum hæreditaria fisco addicenda, ipsos capitali sententiâ feriendos, ad Comitata publicumque & solenne Regni Ordinum iudicium remitti. Eisdem pœnas eos quoque mansuras, qui impios eorum conatus ope & auxilio iuuerint; gratiæ locum non aliter illis relictum iri, nisi vt singuli damnatâ de abrogando Regi Regno sententiâ, nouo sacramento fidem suam eidem obstrinxerint. Hæc grauiâ fortasse & peracerba videri poterunt, sed si quis expendit illorum temporum conditionem, spretam vel irrisam potiùs Regiam lenitatem, auctamque mollibus responsis hostium audaciam: denique victos eos & profligatos, superbos nihilominus gessisse animos, minaciæ edicta, contumeliosas sparsisse literas, neminem fore existimo, qui de hoc ipso decreto, quod magis in speciem ad terrendos obstinatos, aliosque ab eorum societate auocandos, quàm vt reuerà ita Rex animaduertendi animû haberet, promulgatum est, meritò queri, vel Regem Regiumque consilium crudelitatis accusare possit.

His in castris ad Ilzam constitutis, Rex mandatâ Zolkieui curâ coërcen-

coërcendorum, & in ordinem redigendorum eorum, qui sub nomine Rocossianorum in varijs locis ad signa coibant; ipse cum parte exercitus & plerisque Senatoribus Cracouiam versus profectus, ex itinere ad Monasterium Calui-montis sacratissimæ Dominicæ Crucis ligno celebre diuertit. Ibi religiosissimus Princeps victoriæ exiguo subditorum suorum sanguine partæ, suæque felicitatis auctorem Deum professus, pia exolvit vota. Inde iustis itineribus Cracouiam ventum, totâ lætitiæ causâ, effusa in occursum Principis vrbe: penè triumpho similis ingressus fuit: Regina, & Vladislaus Princeps filius, venientem Regem excepere: & ille hinc quoque pietatis memor, priusquàm arcem conscenderet, ad aram Diui Stanislai Regni Patroni prouolutus in genua, preces ad Deum fudit. Et cum omnia præcipuè in Palatinatu Cracouiensi ob infectos fauore Rocossianorum animos suspecta essent, nonnullis cohortibus & peditum firmo robore præsidij causâ relicto, reliquam, quam secum adduxerat, partem exercitus in vicinis Hungariæ locis ne quid inde hostis nouare possit, collocat; maxime cum is (licet falsò) sparsus esset rumor, Palatinum Cracouiensem ex fugâ in Hungariam concitandi istius belli causâ concessisse. Zolkieuius motis secundum discessum Regis ab Ilzâ castris, & traiectâ Vistulâ, eadem ad Krasnostaum locat, vbi cum intellexisset Herburtum iam non contemnendam coëgisse fugitiuorum manum, & palam circumferre arma; dat negotium Nicolao Struso, eius in potestatem Regiam redigendi; qui celeritate vsus inconditâ multitudine primo impetu fusâ & dilectâ, Herburtum captum ad Regem Cracouiam mittit. Facile eodem exemplo cæteri quoque in ordinem redigi poterant; sed dissimulatione quorundam factum est, ne & seria, vbi Palatinus lateret, inquisitio fieret, & seditionum turmæ impunè grassarentur. Castigabat quidem Rocossianos literis & edictis Zolkieuius, quos armis coërcere magis expediebat, solius nempe Herburti vile caput visum, cum Radiuilus ac reliqui palam versarentur, & Palatinus Cracouiensis non ita lateret, quin in publicum ad dicendam causam protrahi posset. Diuerterat is ex fugâ ad quendam nobilem clientem suum, omni à se relegato comitatu: mox vt securior esset, fidei Monachorum Diui Francisci quos de obseruantia vocant, se commiserat, abditus Opatouia in eorum monasterio, incertum an ignaro Castellano Cracouiensi eius oppidi domino. Is certè primus fuit, qui Rocossianorum patrocinium suscipere visus est: ad eum enim Opatouiam venerunt, missi à Radiulo Petrus Strabonski Castellanus Pernauensis, Balthasar Poræmbski Tribunus Cracouiensis, Ioan. Felix Herburtus Vexillifer Leopoliensis, Stanislaus Ciolek, Martinus Broniewski, petebat ab eo Radiuilus, suo factionisque suæ nomine, vt pro officio primarij in Republicâ Senatoris, auctoritatem suam interponeret, quo datis mutuis arbitris, de negotio, de quo inter Regem & Rempublicam contentionibus, & postremò armis disceptatum est, indicto Sendomiriæ vel Lublini conuentu, cognitio fieret; &

Rex Cracouiam rediit, Zolkieui negotium dat licentiosos ad officium reuocandi.

Regis Cracouiam rediit.

Palatinus Cracouiensis acie victus Opatouia apud Bernardinos agebat.

Rocossiani à Ioanne Ostrogio Castellano Cracouiensi petunt, ageret cum Rege, vt indicto nouo conuentu concitati motus componantur.

Qui cum Rege ea de re agit. *Similes missa à totius Regni nobilitate legationes.*
 ut idem Castellanus cum belli duce ageret, ne Rocossianos bello prosequeretur. Retulit ea de re Castellanus Cracouiensis ad Regem, sed ad Zolkieuium acriores dedit literas, cum insectatione & fugillatione quadam eorum, qui Regias partes constanter tuebantur. Respondit vicissim Zolkieuius, frustra & serò eos iudicium poscere, qui hactenus & omnes pacis conditiones spreuissent, & totius Senatus Ordinumque Regni arbitrio stare nolissent: male illos sibi id usurpare, quali Republicæ partes tueantur, veluti illi soli quid expediat, quidue noceat videant; reliqui omnes in publicis negotijs tractandis cæcuciant. Id ab iis nunc postulari, ut extra ordinem coacto conuentu, iterum Rempublicam in discrimen adducant, sopitamque seditionem excitent: nec se scire quos habituri vel daturi sint arbitros, quandoquidem eorum qui in præteritis comitijs illis offerebantur, iudicio parere noluerint. Sibi quidem non videri eos æqua petere, proinde non fore auctorem eius consilij, nec suasurum Regiæ Maiestati, ut eiusmodi indulgentia & auctoribus seditionis animos addat, & suam maiestatem priuatorum iudicio submittat, satis perspectam esse Senatui, & ordinibus vniuersis Regiam innocentiam: e contra eos qui illam arguerent, nihil hactenus egisse, quod legibus & institutis maiorum consentaneum esset, multa ab eis seditiosè, multa perperam facta, perturbatum Reipublicæ statum, oneratum Principem innoxium fictis criminatationibus, Senatumque vniuersum populari inuidiâ. Nunc Dei hominumque iudicio damnata illorum temeritate resipiscerent, si salui esse vellent; & vel victi sapere tandem condiscerent fidem quam Regi debent, & à quâ temerè recesserunt, profiterentur, Maiestatem supremi magistratus debita subiectione venerarentur, domi pacatè se continerent, futura Comitia, nullum interim alium conuentum habituri, expectarent. Itatum responsum Castellano Cracouiensi, reiectaque importuna affectatio seditiosorum, qui cum armis conatus suos promouere non possent, iterum conuentus priuatos iudici, quò plebi fucum facerent, seditionemque ceptam seditiosis in vnum coactis restaurare possent, callidè postularunt.

Quare nouos priuatos conuentus iudici Rocossiani petebant?

Rex interim posteaquam Cracouiam venit, eò animum intendit, ut commota vulgi studia, diuersasque de præsentium rerum statu suspiciones, amoliretur: palamque faceret, sibi & antea, & nunc inprimis publicam salutem curæ esse. In eum finem Nobilitati Cracouiensi Prosouicijs indixit Conuentum: adfuit frequens Nobilitas, pronisq; auribus Henricum Filleium Regni Referendarium Regis nuntium audiuit, explicantem præteritarum actionum causas, & per quos sterisset, ut ortæ inter Regem & quosdam dissensiones, bello finiendæ essent. Acceptata est ea legatio, comprobata Comitiorum acta, scitum insuper tributum, & qui præsentem Reipublicæ statum Regi gratularentur missi, quibus munus id exsequentibus responsum est Regio nomine Peracerbam esse Regiæ

Maie-

Maieitati præteritorum temporum memoriam, indoluisset eum semper malis publicis, alienum gessisse animum ab vllâ cum subditis sibi populis concertatione: sed paucorum temeritate factum esse, ut cum ij nullâ aliâ ratione pacari voluerint, armati consilia sua promouerint, arma insuper structamque aciem Regi opposuerint, armis quoque cum ijs decernendum esset. Aduersis hæc imputanda, quæ infelici quodam fato Patriæ coorta tempestate acciderunt: nunc serenato Reipublicæ statu, & in tranquillo portu rebus collocatis, curæ inprimis esse & fore Regiæ Maiestati, pacem & tranquillitatem publicam: adeam obtinendam, ut omnes eò quoque studia voluntatēque suas conferant, gratiâ & clementiâ vsuram; modò ij etiam, qui hactenus ne publica consilia pacatè tractarentur, obstiterunt, quieti esse velint: alioquin illis res mouentibus neminem molestè laturum, si Regia Maiestas seriò ad comprimendos eorum conatus incubuerit, operamque dederit, ne quid Respublica detrimenti patiatur. Frequentes deinceps omnium ferè Regni Palatinatum Regem excepere legationes, plenæ gratulationibus, plenæ significatione optimæ erga Regem voluntatis, ut planè appareret, præsentem Reipublicæ statum omnibus placere: tanta secundum victoriam facta fuit animorum conuersio, ut ijdem qui proximè pessimè de Rege sentiebant, nunc damnatâ partis aduersæ contumaciâ, eius omnes actiones probarent.

De Palatino interim Cracouiensi nihil certi audiebatur; sed cum Lanckorona arx, quam Ioannes Zebrzydoui, Palatini filius, beneficio Regis cum adiacentibus prædijs obtinebat, quinto ab vrbe distans milliario, præsidio Palatini teneretur; ne ei res nouanti, & quod ob communicata cum Batthoreo consilia omnia ab Hungariâ suspecta essent, ad exercitum Cracouiæ admouendum, hæc occasio relinqueretur; missus eò Stephanus Potocius, dum cum Porebio præsidij Præfecto de deditioe agit, ambigentemque Regijs territat mandatis, milites præsidij, quò plerique è vicinis pagis Regij subditi essent; veriti ne captâ per vim arce, grauius in se animaduerneretur, relicto Præfecto sponte arce excesserunt, quam Potocius ingressus, Regio firmavit præsidio. Ad Imperatorem quoque Romanorum Rudolphum datæ literæ à Rege, questumque de Batthoreo Cæsaris subdito, quòd is perniciosâ cum perduellibus Regni consilia contulisset, Regiam dignitatem affectasset: apud eum dici latere auctores seditionis, illumque ne nunc quidem cogitationem deposuisset inuadendi Regni: petere Regem ab Imperatore pro mutuâ cum domo Austriacâ amicitia, arctissimisque sanguinis necessitudinibus, & pactis ac foederibus, quibus de pace vtrunque seruandâ cautum est; ut hominem inquietum coereret. Summo etiam Pontifici Paulo quinto, & alijs principibus Christianis, quos motus Regni Regiumque periculum latere non poterat, significatum, perduelles Regis & Regni in ordinem redactos esse.

Similes missa à totius Regni nobilitate legationes.

Lanckorona arx Cracouiæ vicina Regio præsidio firmata.

M 3

Eodem

Mors Stanislai Minski Regni Pro-cancellarij.

Eodem ferè tempore Stanislaus Minski Regni Procancellarius, Patauij vitam cum morte commutauit; vir singularis ingenij, & eleganter eruditus; iuuenis magnam ætatis partem in visendis lustrandisque exteris nationibus consumpserat, hinc variarum rerum notitiâ partâ, morum institutorumque ac linguarum exterarum nationum scientiâ, pollebat, Palatinus primùm Lenciciensis renunciatus, legatione apud Summum Pontificem Clementem Octauum pro Rege Sigismundo functus, vt Diuus Hyacinthus è Dominicanâ familiâ in numerû Sanctorum referretur, effecerat, dignus cui munus Cancellariatus deferretur, ab omnibus existimatus. Adeptus eum Magistratum dum popularem inuidiam plus æquo timet, impar tantis curis apparuit, quibus intra aliquot adepti muneris menses confectus, dum frustra Palatino Cracouienli, cuius quondam intimus amicus erat, persuadere conatur, ne Rempublicam perturbet, morbum contraxit: cuius tanta erat vis, vt continuò surdum eum effecerit. Huius morbi curandi causâ medicorum consilio ad thermas vsque Puteolanas profectus, auditum quidem earum beneficio recuperauit, cæterum læsâ semel grauiter valetudine, eâque nondum satis confirmatâ, dum æstiuus caloribus Româ Patauium proficiscitur, lethalem rursus contraxit morbum; quo grauatus, Patauij mense Iulio extinctus est, quinquagenario minor.

Potociorum familia Regi fida & ad-dicta.

novi motus in Valachiâ mortuo Simeone Mohila.

Regius interim exercitus continebat in officio sparsos per diuersa loca Rocossianos, ne se commouere, ac in apertum prodire possent: præcipuus à Potocijs metus, qui, vt dixi, Regi addicti, iidem acerrimi dignitatis Regiæ violatæ vindices, timebantur: eâ etiam spe inescati, extincto Palatino, Præfecturam Sinatinentem, sibi beneficio Regis cessuram. Itaque quàm diu isti in exercitu erant, Palatinus Cracouienlis, ne intimis quidem amicis vbi lateret prodere, nec cuiusquam fidei se committere ausus est. Sed accidit vt sub hoc idem tempus, mortuo Simeone Mohilâ Principe Valachiæ, Prouincia ea nouis motibus agitari cœperit: ad quam pacandam, stabiliendumque Constantini Hieremiæ Mohilæ filij iuuenis admodum imperium, Potocij Rege non abnuente maturandû sibi viresque suas eò transferendas existimarunt. Nupta erat Stephano Potocio filia Hieremiæ, & peropportuna erat Potocijs hæc affinitas, ad augendas opes & potentiam: namque Valachiam pacato imperio per plures annos Hieremias cum rexisset, non modò priuatas opes auxerat, sed erga eos etiam quorum ope nitebatur, munificus erat. Potocij vel maximè ab inuito interdum, sed offensam timente, quidquid postulabant referebant, non absque aliorum Regni Procerum inuidiâ. Sed proximè superiore anno Hieremias cesseratè vitâ, cum viuens adhuc Constantinum filium Principem & Successorem renunciare curasset, Turcarumque Imperatoris rescripto Regiâ intercessione obtento, sibi posterisque suis sexus virilis perpetuum in eâ Prouinciâ imperium stabiliuisset. Verùm eo vitâ functo frater eius Simeon Mohila iam ætatis exactæ vir, quem

quem ille quondam suis opibus ad Transalpinæ Valachiæ Imperium euexerat, pulsumque inde comiter & liberaliter apud se habuerat, vxorisque ac liberorum suorum moriens eidem supremis tabulis curam demandauerat, captatâ occasione, quod longiùs, qui soli timebantur, abessent Potocij, excluso nepote, pulsisque defuncti fratris cum matre liberis, imperium sibi arrogauerat, emercato Turcarum Imperatoris, qui semper venalis est, assensu. Et ne temerè inuito Rege tantum sibi assumere videretur, tempestiuâ legatione suam hanc ambitionem excusauerat. Valachos nempe à viris regnari solitos, pueri & muliebre imperium non laturos, & Turcas ipsos eâ occasione ad turbulentum aliquem hominem, summam rei delaturos fuisse, nisi curam eius Prouinciæ suscepisset: se Regi fidem suam satis hætenus testatam fecisse, in eâ deinceps permansurum, ac obsequio erga Rempublicam Poloniam nemini vnquam cessurum. Hanc eius excusationem vt Rex acceptaret, imperiumque contra pacta vsurpatum, ratum haberet, & ij qui Potociorum infractam & debilitatam volebant potentiam euicerunt, & res ipsa, quod vel tum maximè seditio Rocossiana ferueret, & quorsum euasura esset incertum adhuc haberetur, Regi vt suæ potiùs securitati quàm alienis commodis consulere persuasit; maximè cum idem mox interuentu Ioannis Potocij Hieremiæ vxori cauisset, eam se cum vniuersâ familiâ concessis in eum vsum certis possessionibus pro dignitate generis tractaturum, & se vitâ functo imperium ad Constantinum filium ipsius deuolutum iri. Sed Simeone quoque intra decursum anni mortuo, noua rursus eâque muliebris pro filijs exarsit istic ambitio. Hieremiæ vxor Margarita, ereptum à Patruo filio suo Constantino imperium repetebat, altera è contra id secundum mortem mariti sui Simeonis, filio eius Michaëli deberi contendebat: nec morata diu, cū omnia præsidia in potestate haberet, cunctique veluti proximè vitâ functi Principis vxori fauerent, filium suum Michaëlem, vel hoc ipso nomine quod iam imperio longè quam Constantinus, qui impubes adhuc erat, per ætatem aptior esset, præferendum & Principem renunciandum Valachis persuadet. Itaque voto potita, assensuque Turcarum Imperatoris, simul & ope imploratâ, armis potentiâque Turcarum ad tuendum præsentem rerum statum se munit, Constantino matreque eius & totâ Hieremiæ domo in ordinem redactâ. Ea rerum Valachicarum mutatio exciuit Potocios, vt cum ijs copijs, quas in exercitu Regio habuerant, eò concederent; opem focui & affinibus laturi. Igitur Ioannes Potocius Præfectus Camenecensis, sub exitum autumnus Valachiam sub signis ingressus, aduersam factionem, quæ Turcicis Tartaricisque auxilijs fulta, & vniuersâ Valachiâ ad arma excitâ, magnis viribus obuiam ibat, fundit, fugatque, & Constantinum, iuuenem admodum, imperare iubet: agrè id quidem primò ferentibus Turcis, sed mox muneribus delinitis iisdem, imperium Constantini

Ioannis Potocij in Valachiâ progressus.

Ad Turcarū
Imperatorem
Achmetem
legatio.

quā functus
Nicolaus
Danielouici-
us.

Palatinus
Cracouiensis
rursus nouos
motus ex-
citat.

ni ratum habentibus, quanquam iam antea Michaelē in possessionem Principatus per traditionem vexilli, vt mos est, immiserant, & de eo Regem certiore fecerant. Præerat tum rebus Turcicis Achmetes, qui ante aliquot annos Machumeti patri successerat; & cum moris esset, cum nouo Imperatore solenni legatione vetera renouare pacta, amicitiamque firmare, destinatus erat ad obeundum id munus Adamus Stadnicki Castellanus Calissiensis, ac Præfecturam Premisliensem eo nomine à Rege acceperat: sed postea cum is tergiuersaretur, periculumque esset ne barbari id in sinistram partem acciperent, moram quidem non missi legati primò per Abrahamum Krzewski iuuenem, & linguæ & rei Turcicæ peritum, deinde per Stanislaum Vitowski Secretarios & internuntios suos Rex excusauerat; cæterum ne diutius legati profectio differretur, Nicolaus Danielouicius Castrorum metator, vir & priscâ nobilitate illustris, & ad res præclarè gerendas natus, Rege iubente id munus suscepit ac summâ cum laude eo perfunctus est.

Sed vt ad institutum nostrum reuertamur. Palatinus Cracouiensis simul ac intellexit Potocios per occasionem rerum Valachicarum abesse, & diutius absuturos, solutus eo metu, & quod certò ei constaret, Zolkieuium pro iure affinitatis solitâ conuiuentiâ erga se vsurum, ex latebris, in quibus hætenus abditus delitescerat, in apertum prodijt, stipatus seditiosorum turbâ, quæ post Guzouianum conflictum, victor- que factionis Rocossianæ Duces, nullo certo loco consistere ausa, ad rerum nouarum occasiones intenta erat. Partem eius generis hominum iam antea Radiuilus sub signa coëgerat, pars Herburtum secuta, eo capto disiecta fuerat, mox à Palatino signo dato egentes homines, fortunis adesis, & maximè prælio Guzouiano corruptis & amissis, ad spem prædæ conuolabant. Eo fretus præsidio Palatinus, ad Varsauiam confedit, istic resumptâ Rocossianâ auctoritate, quasi intermissum negotium acturus, diem à Radiuilo nouo conuentui iam antea indictum, sed neglectum, se obiturum præferebat; ratus eâ re fucum se Regi facturum, & nouarum turbarum metu, ad transigendum secum impulsurum. Interea missis ad Senatores literis, pertentabat eorum animos, & in eam partem flecebat, vt quasi ex æquo litem, quæ inter eum Regemque intercedebat, datis arbitris dirimendam existimarent: ac vt indicto conuentu Rex totum hoc negotium iudicio nobilitatis permitteret. Hanc eius postulationem, cum primus Zolkieuius Regi significasset, & indulgendum ei suadere videretur, in eam venit suspicionem, quasi in pari lance poneret Regiam & Palatini dignitatem: id enim Palatino propositum fuisse apparebat, vt coacto Senatorum & nobilitatis conuentu, Rex absens diceret causam: quod perinde erat, ac si sopita & sepulta iam sub ficto nomine tuendæ libertatis seditiosorum auctoritas, quæ antequam armis victa esset, omnia sibi arrogabat, ite-

rum stabiliretur. Igitur Rex obiter refutatis ijs, quæ à Palatino Cracouiensi proposita erant, id verò grauitè se ferre ostendit, quod Zolkieuius se inconsulto à Zauichosto exercitum in interiora Russiæ abduxisset: eo metu solutos Rocossianos arma induisse, armatisque septos, iterum seditio- nem, seditiosaque consilia in perniciem Regis & Reipublicæ promouere, prædas tanquam in hostico agere. Ea nunc ab illis postulari, quæ saluis legibus, saluâ dignitate Regiâ concedi non possent: vt videret licet leges in proximis Comitij, legitimè latæ, priuati, quem illi flagrant, conuentus auctoritate abrogarentur, vt poenis, quas ob non illatam Rauam in ærarium publicum ex bonis Reipublicæ pendi solitam quartam reddituum partem meruerunt, soluerentur, vt suarum Regiarumque actionum Comitiorumque Decretorum lecti ab illis arbitri, auctoritatem illis præbente seditiosorum cœtu, iudices essent. Insuper eam & perniciosam esse publici consilij cogendi rationem, vt Rege viuente & incolumi, quiuis alius conuentui præsit: facile sanè apparere, quid Palatinus velit; nempe vt remoto præsidio Regio, ipse armatis septus, omnia pro arbitrio suo ageret; & si occasio daretur, inimicos opprimeret. His per Stanislaum Sulouium Secretarium suum Rex ad Zolkieuium mandatis datis, illud præterea adiecit: se quidem hætenus Zolkieuij solius fidei salutem suam permisisse, proinde curæ illi eam esse debere, ita vt existimet, & dignitatis simul & securitatis Regiæ rationem sibi esse habendam: nunc & eos quos Regi insensos esse constat, ambiguos de Rege spargere sermones, & Bathorem Transiluanicæ Principem palam præferre, se eorum conatibus non defuturum: videret Zolkieuius, ne si ille tam graues iniurias, salutisque Reipublicæ discrimen diutius dissimulet, Rex alia præsidia sibi parare, & suæ, & Reipublicæ securitati aliter prospicere cogatur. Pupugit ea legatio Zolkieuium, maximè cum non ignoraret, se maleuolorum sermonibus peti; suspecta quoque illi erat Potociorum factio, Regi impensius addicta: his rem Valachicam esse permissam, exercitus attributos, sprete in eo sua consilia: suadebat enim Regi, & quidem, vt exitus postea docuit, prudenter, ne nostri Valachiam attingerent, ne Constantino armis eum Principatum assererent, ne Turcica arma irritarent: hæc & alia remissiore eum faciebant, quominus promptè Regiæ voluntati se accommodaret. Ita tamen ad ea quæ Sulouius Regis nomine ad eum detulerat, respondit: imprimis petebat, ne Rex quidquam de fide sua addubitaret, quadraginta annorum obsequio ac toties pro patriâ fuso sanguine, partum dete- re sibi ita carum esse, vt vitæ potius quam existimationis discrimen adire velit. Se non ignorare Regiâ salute & dignitate omnium salutem contineri, ad eam tuendam, nec animum, nec vires sibi defuturas: adductum in Russiam exercitum, quod ijs apud quos ad Zauichostum castra posuerat,

Regis ad Zol-
kieuium
mandata.

Causa cur
Zolkieuius
remissus erat
in coercendis
Rocossianis.

Explicat
Zolkienius
quid Palati-
nus Craco-
uiensis inten-
deris.

posuerat exigendā annōnā grauis esset, frequentesque de eo ad se quere-
læ nobilitatis deferrentur: sed si Palatinus cæteriue Rocossiani quid
moliri velint, in promptu fore cohortes, ad eos in officio retinendos. Et
iam si Palatinus tergiueretur, diuersaque consilia per occasiones captare
videatur, contentum tamen fore datā à Rege præteritis suis actionibus
venia, etsi præterea sufficienter illi caueatur, quod legibus præscripto
tempore, pensionem quartanam non soluerit, id impune fore, neque eo
nomine se in ius attractum iri: certò præterea constare sibi Palatinum
expertem esse cuiusvis in perniciem Reipublicæ cum Barthoreo conspi-
rationis. Hæc quidem tunc Zolkienius, at Palatinus quasi harum rerum
ignarus, per omnes occasiones aliam dabat significationem voluntatis
sue; idque imprimis sibi curæ esse ostendebat, vt pro auctoritate perso-
næ, vniuersam Rempubicam repræsentantis secum ageretur. Adhuc
Radiuilus arma non deposuerat, & licet Carolus Chodkieuicius illi ita
immineret, vt se loco mouere non posset, tamen fouebat adhuc clande-
stina consilia, eaque cum Palatino communicabat, misso ad eum Sigis-
mundo Niseicki, homine sectæ Calvinianæ, quem tamen Palatinus
quamuis Catholicæ religionis quondam acerrimus vindex, suorum con-
siliorum moderatorem habere videbatur: ita vt sub eius nomine rescri-
pta responsaque darentur eius conuentus, in quo reliquæ Rocossiano-
rum continebantur.

Bernardus
Macieioius
Cardinalis
& Archie-
piscopus Gnes-
nensis Syno-
dum Petrico-
uia celebrat.

causa conuo-
cata Synodi.

Controuersia
equestris or-
dinis cum
Ecclesiastico.

Bernardus Macieioius Cardinalis & Archiepiscopus Gnesnensis, sub
initium mēsis Octobris Synodum Prouincialem Petricouia obibat. Ad-
erant ferè omnes Episcopi Regni, & à Clero præcipui; nam cum in
præteritis Comitij Varlauiensibus multa ab equestri contra sacrum or-
dinem iactata essent, quasi is prærogatiua iuris sui cæteris grauis esset:
vehementerque flagitatum esset, cum hætenus Ecclesiastici contende-
rent, bona sacris vlibus semel adscripta, etiam si diuturno tempore à sa-
cularibus possessa, tamen neminem posse etiam longissimi temporis cur-
su vsucapere, hæreditatesque sacras sine legitimâ causâ olim interuersas,
semper vindicari posse; vt tandem Rex lege datâ statueret modum &
tempus, quo constaret, quæsit quoquo modo iuris possessio. Deinde
sæpè euenire, vt equestris ordinis homines, grauibz iniurijs à spirituali-
bus afficiantur; id tamen impune fieri, quod eo nomine accusati, ad
Curiam Romanâ prouocando, actores quibus & Canonicum ius igno-
tum est, & ad tam longinquum iter suscipiendum, iurisque impensas
sumptus non suppetunt, palam eludant: cum è contra spirituales iure
Regni facillè iniurias suas vindicent: iniquum sanè videri non omnes qui
eodem corpore Reipublicæ continentur, pari eodemque iure censerent.
Cæterum cum ordo sacer hoc nomine in Comitij compellatus, nihil se
hac de re nisi ex Synodi sententiâ respondere posse ostendisset, eò tota
ea quæstio reiecta fuit: simul vt istic ex ordine sacro legerentur, qui cum
secularibus de abolendis componendisque mutuis controuersijs agerent,
statue-

statuerentque, cum iam antea in Comitij ordo Equestris suos quoque
ad hoc negotium tractandum conficiendumque plenâ cum potestate
Commisarios dedisset. Hoc eodem tempore Palatinus Cracouiensis
nouos ad Varlauiam cœtus cogebat, quare rati Episcopi ad munus suū
pertinere, si cum alijsque qui illi adhærebant, interposita sacri ordinis au-
thoritate admonerent, vt à cœpto desisteret; talem ad eos dederunt epi-
stolam. Sibi in Synodo res Ecclesiasticas tractantibus, non abs re visum,
ad præsentem quoque afflictæ Reipublicæ statum oculos reflectere. Et
quidem vt primum harum dissensionum initia oriri cœperunt, se in ma-
gno metu fuisse, ne patria supremum discrimen adiret, cum & Seruator
ipse omne Regnum ciuili discordiâ distractum, peritulum verissime
pronunciauerit, & tot clarissimorum regnorum euerforum exemplis
doceamur, absque concordia nullam Rempubicam stare posse. Nihil
hætenus à se prætermisum, quod ad conciliandos animos in mutuam
perniciem exacerbatos pertineret: sed irato ob scelera hominum Deo,
non esse datum locum monitis suis. Eò postremò ventum, vt armis &
apertâ acie decertaretur, & ea fierent, ac nunc etiam fiant, vt in ipsis
Patriæ visceribus talia à ciuibz ciues patiantur, quæ bella secum adferre
solent, ac Respublica suis nudata præsidij, vilibus etiam hostibus pa-
teat. Liouiam ardere bello, captum à Sueco Bialocamenum, eundem
hostem imminere Rigæ, alijsque eius Prouinciæ oppidis & arcibus, in-
festam esse maritimam oram, infestos portus Regni, quibus amissis, aut
impeditis, actum fore de nostris facultatibus: nunc certè vniuersam
Reipublicæ salutem periclitari. Quæ ecquis Patriæ amans siccis oculis
conspiciat? quis non ingenti dolore afficiatur? Se quidem quibus functio
spiritualis diuinitus demandata est, Deum testari, nihil sibi optabilius
esse salute Patriæ, in quâ nati essent, cuius beneficio viuerent, nihil ca-
rius libertatibus equestris ordinis, quarum auctores fuisse maiores suos
probè nossent: in ijs tuendis conseruandisque suum officium desiderari,
etiam si quoduis discrimen subeundum foret, se passuros non esse: nunc
si quid tale vrgetur, leuioribus remedijs sanari posse. Ad ea vt animum
adicerent, arma deponerent, nouos cœtus ne cogerent, ac etiam atque
etiam dispicerent, quid incommodi secum adferant, quanto solatio ho-
stibus nostris sint acerbæ & sanguinolentæ ciuiles discordiæ, hortari se &
monere. Synodum quidem diu teneri non posse, cæterum ad Cardina-
lem Macieioium, ad quem cura eius rei, pro eo loco, quem primum in
Reipublicâ tenet, pertinet, referrent de hoc negotio, qui cum alijs, quo-
rum copiam habere poterit Episcopis, se medium interponet, Regem-
que subditis conciliare, totumque hunc motum componere adniteretur.
Moderarentur illi vicissim suis affectibus, voluntatesque suas, etiam si non
nihil de iure decedendum esset, mitioribus consilijs accommodarent:
multa tempore ipso sanari, & vbi pax constituta fuerit facillè reliqua con-
fici posse. Se deinceps ad ea omnia quæ Reipublicæ bono peti & postu-
lari

Epistola Epis-
coporum ex
Synodo ad
Palatinum
Cracouiensem.

lari poterunt, obtinenda, auctores adiutoresque futuros: interim vestem istam mutuae societatis ne discinderent, lacerarentque.

Non iniucunda fuit Palatino Cracouiensi ealegatio, ad mentem plane eius, à nonnullis ex ordine sacro qui ei clam fauebant, & ob veterem amicitiam non omnino depressum volebant, conscripta & composita. Perhonorificum enim illi videbatur, se ab ordine Ecclesiastico ambiri, neque sua destinata ab eo palam damnari, vsurum se deinceps eius auctoritate, vel ad commouendum populum, vel certe cum maiori auctoritate ad transigendum cum Rege. Igitur oblitus eorum quid Zolkieuius cum eo, quid ipse vicissim cum Zolkieuius egisset, quid Zolkieuius pro eo Regi sponderet, aliam concordiae telam ordiri coepit. Itaque literis Episcoporum responsum ex sententia Palatini datum nomine Rocossianorum est eiusmodi: commemoratis ijs quae hactenus acta sunt, ostendebant se omni culpa vacare, & frustra tentatis omnibus medijs, quibus Regem ad satisfaciendum Reipublicae erroresque corrigendos adducerent; ad extremum cum nihil monita proficerent, ac novis in dies iniurijs animi hominum exacerbarentur, iure ad abrogandum illi imperium processisse. Non sibi, sed Regi imputari debere, ea quae postea euenerunt: se tamen iam ultro recedere à decreto abrogati Regi regni, & libenter permissuros causam Reipublicae quam hactenus promouerunt, arbitrio status Ecclesiastici: cum Cardinali hac de re omnium nomine Palatinum Cracouiensem, cui totius conuentus intentio optime nota est, acturum. Legationis verò ad Cardinalem missae haec summa erat. Gratum esse sibi hoc status Ecclesiastici Reipublicae pacificandae studium, cuius auctorem fuisse ipsummet Cardinalem minimè dubitarent; facturum eum officium Principis Senatus, si serò ad eam rem animum adiecerit, quod eo modo fieri posset. Vocaret vniuersum Senatum Cardinalis ad locum aliquem tutum in centro ipso Regni, illic consilium iniretur, & rationes pacandae Reipublicae praescriberentur, ac quid Rex Reipublicae debeat declararetur; Cardinalis deinceps more maiorum, qui vel inuitos Reges cogebant ad praestanda ea quae ex pacto & legum praescripto debebant, Senatus vniuersi auctoritate fretus, officij sui Regem admoneret. Rex captos Herburtum & Pekoslauium dimitteret. Bona ablata restitueret. Negotium Abbatiae Tinecensis (de eà inter Stanislaum Sulouium, Regià promotione nitentem, & Albertum Baranouiium Monachum à Monachis electum lis erat) relinqueret. Securitati eorum qui partes Rocossianas secuti sunt caueret. Id effecturum Cardinalem, & nisi id fiat, vel si remissius hoc negotium tractetur, aut si Senatus suo munere non defungatur, se alijs medijs vsuros, & fore nouissima peiora prioribus. Quoniam scita praeteritorum Comitiorum à multis improbantur, efficeret Cardinalis, ne ij qui ad leges corrigendas, componendasque inter spiritualem & secularem statum differentias, auctoritate Comitiorum designati sunt, suscepto munere fungantur,

Responsum
literis Episco-
porum à Ro-
cossianis.

Summa lega-
tionis Rocos-
sianorum ad
Cardinalem
Macieiouiium.

tur, fore ei rei aliud commodius tempus, posteaquam Respublica pacata erit. Ad ea Cardinalis Palatino Cracouiensi respondit. Eam & suam, & aliorum Episcoporum fuisse mentem, vt Rocossianos ab extraordinarijs conuentibus dehortarentur; hactenus quidem in eo erratum fuisse, quod passim hominum coetus cogerentur, vt tumultu magis quam consilio negotia publica à priuatis hominibus tractarentur, se auctorem non fore rerum nouarum, nec Senatum priuatam auctoritate conuocaturum, cum id Regium munus sit. Comitia potius more maiorum indicenda, atque in ijs publica tractanda negotia, interim pacatè se gererent ij qui extraordinarios eiusmodi coetus flagitant, quorum securitati datis à Rege literis satis iam cautum esse. Bonis quenquam spoliatum esse sibi non constare. Turbulentos homines captos, liberos fore, si quis cauerit eos modestè se gesturos. Litem de Abbatia Tinecensi iudicio Summi Pontificis decitum iri. Eos qui ad corrigendas leges, & ea de quibus inter Ecclesiasticum & Equestrem ordinem disceptatio est componenda designati sunt, non esse causam cur quis munere suo defungi prohibeat: cum id negotium diu iam flagitatum, & magno Reipublicae incommodo neglectum, nunc tandem vt definiatur maximè optandum sit.

Cum verò Zolkieuius, quasi à Cardinali & Episcopis pacis tractandae negotium, quod ipse antea inchoauerat interceptum esset, cum Cardinali datis literis exposulasset, respondit ille: non eo animo suo aliorumque Episcoporum nomine conuentum Rocossianum compellatum fuisse, vt sibi aliquid in eo negotio, quod probè nossent à Zolkieuius inchoatum, & propositis acceptisque conditionibus penè ad exitum deductum esse vsurparent, sed vt propensos ad concordiam Rocossianorum animos confirmarent: quare vrgeret ille coeptum opus, exigeretque eas conditiones, quas iam acceptauerant. Sed Palatinus cum animaduerneret, Cardinalem minùs spe suà opportunum esse destinatis suis; & vt res erat, quod Cardinalis cum in aula Regià maneret, non ex propria sententia responsa dare videretur: primum quidem Petro Tilicio Cracouiensi, & Alberto Baranouiio Cuiaviensi Episcopis, qui Varfauiam nomine Cleri ad componendas cum Equestri ordine controuersias venerant, persuadet, vt propositas Cardinali conditiones vrgerent; sed cum horum quoque iudicio merito reprehensa fuisset minùs aqua postulatio, ostensumque quod eiusmodi Palatini arrogantia tenderet, ille rursus vniuersum Senatum ac Nobilitatem per literas certiore facit, Regemque hac onerat inuidià, quasi is propositas ab ordine Episcoporum pacis conditiones respueret, simulque petit consilium, an sibi ab ijs resilire liceat. Docet quantum inde libertatibus Regni immineat discrimen, si earum defensor in ordinem redigatur, si ad mandatum Regium Senator quasi praeteritarum actionum rationem redditurus se sistere cogatur. Se hactenus in hoc negotio cum dispendio non modò fortunarum, sed gratiae

Responsum
adhuc Car-
dinalis Ma-
cieioui.

Littera Zol-
kieuij ad
Cardinalem,
eiusque respon-
sum.

A Petro Tyli-
cio Episcopo
Cracouiensi
& Alberto
Baranouiio
Vladiſlauenſi
reprehenſa
postulatio
Palatini
Cracouiensis.

Palatinus
Cracouiensis
Senatus &
Nobilitatis
consilium ex-
quiri, quid
ulterius fa-
ceret.

cum omnes
Senatores
Palatino
Cracouiensi
suadent, ut
pacis condi-
tiones am-
plectatur, so-
lus Castella-
nus Craco-
uensis alte-
rius est sen-
tentia.

Annus
Christi
1608.

Bernardus
Macieiovius
Cardinalis
Archiepisco-
pus Gnesnen-
sis obit.

Eius dotes.

Idem in nu-
ptiis Regijs
fuit Legatus
de latere.

Palatinus
Cracouiensis
Regi se sub-
mittere cun-
ctatur.

etiam Regiæ versatum esse, vitam ipsam potius profundere, quam tute-
lam libertatum Regni deferere paratum fuisse. Facile quemuis animad-
uertere posse, salubre & rebus presentibus accommodatum fuisse con-
siliū, Senatus conuocandi, sibi ab Episcopis propositum, Regi quoque
ipsi magis expediebat in eo confesso negotium hoc definiri: ceterum ex-
plicarent illi quid hac de re sentirent, idque eo candore, & eā erga Pa-
triam fide, quæ non modò posteritati placeret, verum etiam cuius in
exacto Dei iudicio essent rationem reddituri. Ad eas literas omnes ferè
Senatores in eandem responderunt sententiam, suaseruntque Palatino,
alijs postpositis consilijs, pacis conditiones per Zolkieuium propositas
amplecteretur. Solus Ioannes Ostrogus, Castellanus Cracouiensis Pa-
latini postulatis se obsecundaturum, & nisi Cardinalis Senatum conti-
nuò conuocet, id se pro eo loco, quem in Republicā tenet, facturum
Regi significauit.

Annus Christi supra Millesimum sexcentismus octauus iam inchoa-
tus erat, ad cuius initium primis Ianuarij diebus Cardinalis Macieiovius
Archiepiscopus Gnesnensis lentā tabe consumptus cessit è vitā, vir pius
magis, quàm tractandis negotijs Reipublicæ idoneus, floruit & popu-
lari fauore & gratiā Regis, à quo ex Episcopatu Luceoriensi primò ad
Episcopatū Cracouiensem, dein ad Gnesnensem Archiepiscopatum pro-
motus, primas in Senatu partes tenuit, & licet tot auctus esset opibus,
multisque extraordinariè subsidijs iuuaretur, semper tamen egere visus
est. In nuptijs Regijs Legati (quem de latere vocant) munere functus,
cū deinceps Sedem Episcopalem, protenso suprà velo, ad instar eius
quo Reges uti solent, ex aduerso Regiæ sedis posuisset, idque decus Car-
dinalitiæ & Episcopali dignitati deberi contenderet: Rex è contra id
pati nollet, re ad Summum Pontificem delatā, iussus est Cardinalis ve-
lamen illud honoris tollere, & hæc prima fuit illi cum Rege dissensio:
vnde postea fauisse Rocossianorum conatibus existimatus est: creditum
etiam à nonnullis contumaciam Palatini Cracouiensis, eius conuiuentiā
fotam fuisse. Ac Palatinus quidem omnium Senatorum acrioribus li-
teris perstrictus, & à Zolkieuius potissimum liberius pro iure amicitie
obiurgatus, hærebat tamen; sed cū Zolkieuius minacibus literis col-
luuiem militum, quorum fiduciā Palatinus in Stazicensi Præfecturā
subsederat, disiecisset, Zamoscium concessit, tutum munitumque op-
pidum, in eo loco præstolaturus, si quæ occasio rei nouandæ se offerret,
vel si Castellanus Cracouiensis, ut se facturum receperat, publicum con-
uentum ediceret. Meritò iam Regi mora ea suspecta esse coeperat, ve-
rendum enimerat, ne factiosi homines resumptis viribus adscito Castel-
lano Cracouiensi, iterum nouas turbas cierent: præsertim cū Zolkie-
uius, etsi optimā fide in negotio pacificationis versaretur, tamen quòd
vel à Palatino illuderetur, vel ipse etiam ob arctas sanguinis necessitudi-
nes minùs acriter cum eo ageret, parum hætenùs effecisset. Itaque Rex

vt

ut aduersariorum machinationibus vires opponeret, & arma ostentaret,
Ioannem Potocium è Valachia cum ijs copijs quas istuc habuerat euo-
cauit, & ad vniuersos Senatores dedit literas, quibus monebantur, ut
contra conatus aduersæ partis sibi præstò essent. Nec Castellanus Cra-
couiensis, quemadmodum se facturum ostenderat, Senatum conuocare
ausus; cū videret omnes, Palatino Cracouiensi excepto, in aliā esse
sententiā, ac neminem suis edictis commotum iri: ac præterea verere-
tur, ne si rerum nouarum auctor esset, alijs omissis ipse ab exercitu Re-
gio peteretur. Igitur Palatinus, cū parum prosperè ea quæ destinaue-
rat procederent, simul se desertum videns, totum se postremò Zolkieuij
potestati permisit. Conditionum quibus Regi reconciliaretur, hæc sum-
ma erat. Ut ne ampliùs priuatā auctoritate conuentum illum vel indi-
ceret, vel indici postulare. Ad Regem veniret, errati veniam peteret,
fidem renunciata obedientiā labefactatam, resumpto iurisiurandi sacra-
mento firmaret. Rex vicissim benignè eum ceterosque qui in hac dis-
sensione sectam eius secuti fuerant reciperet. In Comitijs proximis legi-
timis postulatis, si quæ talia fuerint, arbitrio Senatus & ordinum Regni
annueret, sancitā omnium rerum ac iniuriarum obliuione.

Ceterum cū sub idem tempus non solum à domesticis internisque
motibus, nondum sedatis, & quodammodò recru descendentibus, Reipu-
blicæ immineret periculum; verum & cum vicinis Hungaris Moschis-
que incerta pax, in Liunia verò apertum bellum esset, consilij capiendi
causā, Rex ad se primarios Senatores euocauit, diemque vigesimum
quartum Mensis Aprilis, quā Cracouiam venirent, designauit. Venerunt
frequentes satis, pertæsi tot molestiarum, quibus finem dari nemo erat
qui non cuperet; maximè quod cū Palatinus Cracouiensis diuersum
Rege absente conuentum vrgeret, hic legitimè indictus, quem tamen il-
le subterfugere vel calumniari non posset, necesse erat ut indiceretur.
Hæc autem erant quæ in consilio nomine Regis proponebantur. Qui-
bus modis & rationibus pax interna componi posset. Quibus conditio-
nibus auctoribus præterita secessionis indulgendum, veniaque illis dan-
da esset, & è contra qui pertinaciùs arma retinerent, qualiter in ordinem
redigendi. Liunia bello Suetico laboranti vnde præsidium parandum,
pecuniæ in eum vsum ex ærario Rauensi depromēda, an potius aliun-
de acquirenda, & num Sueco petenti dandæ induciæ. Temerè sub signis
ditiones Moschouiticas infestantes quomodo coercendi, & an Internun-
tius rediuiui Demetrii fides habēda, ijsque ut à legitimo Principe missi tra-
ctandi. Priuatorum Procerum domestica dissidia, audacesque in mu-
tuam perniciem armatorum insultus, ut coercendi. Dictis à Senatoribus
sententijs, conclusum est, clementiā potissimum Regiā domesticum tu-
multum sedandum, petendumque à Rege, ut publicæ quietis causā suas
iniurias benignè indulgere velit, spemque faciat breui Comitia indictu-
rum, & quæ ordines vniuersi legitimè à se petierint facturum. Interea

Rex consilij
capiendi cau-
sa præcipuos
Senatores ad
se euocat.

Summa pro-
positorum à
Rege in consi-
lio.

monendum Palatinum Cracouiensem, vt Senatus arbitrio se permitteret, & secundum oblatas à Zolkieuio cōditiones, acceptatasque Regi reconciliaretur. Alios item eiusdem secessionis auctores & comites, pari modo admittendos; aspernantes verò Regiam gratiam, & novos tumultus cientes, præsidio legum, & si necesse foret, armis etiam coercendos. Ad scribendum in præsidium Liunionis exercitum, ex Cracouiensi thesauro monilia depromenda, ipsique pignori datis, pecunia quæ centum millium florenorum summam expleret acquirenda: eo etiam residuum ex ærario Rauensi pecuniæ impendendum. Negotium induciarum Sueticarū Carolo Chodkieuicio committendum. Ne quis sine scitu Regis signa ditionibus Moschouiticis inferret edicto publico prohibendum. Internuntios Demetrii placere admitti, auditos autem tantisper retinendos, donec cōpertum habeatur, quò noui istius impostoris conatus euadant: interim literas nomine Senatorum Regni ad Proceres Moschouicæ dandas exquirendum; cur legatos Regios contra ius gentium detineant, aliosque nobiles viros in nuptijs Demetrianis interceptos non dimittant, eo adiecto, id præter scitum & voluntatē Regiam fieri, quod aliqui ex nostris hominibus ad famam rediuiui Demetrii eò concesserint, sed & hos Moschouiam omisso, si vicissim ij, qui citra ullam culpam istie detinentur dimissi fuerint. Priuatos priuata arma circumferentes, monendos Regis & Senatus nomine, vt continuo arma deponant, si parere noluerint, in ius vocandos, contumaciores verò etiam acrioribus modis coercendos. In eum sensum facto præscriptoque Senatusconsulto, prima ea cura Senatui fuit, vt Palatinum Regi reconciliarent. In grauem is inciderat morbum, & crescente eo in dies, viresque depascente, ita conciderat, vt publico concilio interesse non posset, & lecto affixus, agrè responsa daret: Neque tamen ea res impedimento fuit, quominus Senatus cœptum pacis conciliandæ opus prosequeretur, scriptis omnium, qui præsentibus erant nomine, ad Palatinum Cracouiensem hoc sensu literis. Quibus hætenus medijs vsus sit Senatus, vt eos qui in ciuili dissensione à publico consilio secessionem fecerant, ad concordiam adduceret, non latere Palatinum: spretas fuisse fraternas suas cohortationes, armatisque cohortibus temerè conceptas opiniones promotas, excitatum in Republicâ tumultum, & postremò acie de iure certatum: id cuius culpâ euenisset, Deum qui meliori parti fauit indicauisse. Sed deinceps quoque & Regiam semper omnibus qui in contrarijs erant partibus patuisse clementiam, & Senatus in conciliandâ eâ singulare enituisse studium; dimissos à Rege fuisse exercitus, nec in victos sauitum: omnes hætenus id votis omnibus exoptasse, vt pax Reipublicæ restitueretur; ipsum Palatinum nonnullis significasse, se arbitrio Senatus statum; eandem Palatini voluntatem Senatui & Palatino Kijouiensi (Zolkieuus secundum mortem Constantini Ostrogij proximè eâ dignitate à Rege ornatus erat) explicatam esse. Nunc igitur conditionibus, de quibus

Litteræ à Senatu ad Palatinum Cracouiensem.

quibus hætenus actum est ad trutinam iudicij expensis, censuisse Senatū, vt Kijouiensis Cracouiensi Palatino eas nomine publico offerret. Non dubitare senatum amplexurum secuturumque Palatinum Cracouiensem concordē amplissimi ordinis consensum, desiderioque omnium statuum satisfacturum, nec Regis gratiam aspernaturū. Veniret itaque, seque ad diem decimam sextam Maij silteret, spondere senatum, si eius voluntati paruerit, ac præscriptis conditionibus satisfecerit, non modò eum securum fore, sed pristinum etiam dignitatis gradum recuperaturum, & Regiam clementiam experturum. De ijs quæ hætenus in disceptatione fuerunt, in Comitijs proximis actum iri, eā esse Regem voluntate, vt ad præstanda ea quæ ordines Regni legitimè poposcerint, promptū paratumque se fore profiteatur, vniuersum denique Senatū in eisdem Comitijs libenter sua studia ad obtinenda decernendaque ea, quæ expedire publicæ saluti videbuntur, accommodaturū: cetera ex Petro Ogulidice Leopoliensi, per quem eiusmodi literæ mittebantur, quæ ad hoc negotium pertinent, Palatinum intellecturum. Simul scripto cōceptæ conditiones, quibus ad Regis conspectum admittendus esset Palatinus, eius tenoris missæ. Pacatus, & eo comitatu, quo antea vti consueuerat, Cracouiam veniret. Nullos milites, nullum bellicum apparatus secum adduceret. Publicè & in præsentem Senatorum consessu, & postea in proximis Comitijs fateretur, sciretne ultra ea quæ iam in Rocossianis conuentibus vulgauerat aliqua, quæ palam proferri oporteret, & si nihil reliquum tale, quod hætenus in suspensionem vocabatur superesset, id ipsum declararet, nec amplius inani expectatione vulgi animos detineret, aut ad rerum nouarum studium cuiquam occasionem præberet. Ad Regis conspectum & in Senatū admissus tali vteretur oratione. Serenissime Rex, Domine Clementissime, In omnibus præteritis actionibus destinatisque meis, non ea fuit mens mea, vt maleuolo animo erga Maiestatem Vestram essem, dignitatemque eius, quam vitæ salutisque meæ dispendio paratus semper fui tueri oppugnarem: sed quia ita mihi priuatim videbatur, quasi publicæ saluti discrimen immineret, neque à Maiestate Vestra conditionibus, de quibus inter eam, & Ordines Regni in Comitijs Electionis conuenerat satisfaceret. De eo quoniam aliter & Senatus, & Ordines Regni iudicant, ego eorum secutus sententiam nihil ampliùs mihi arrogabo. Peto à Maiestate Vestra, vt & ea quæ hætenus à me suscepta gesta que sunt, benignè mihi indulgeat, & deinceps gratiā Regiā me complectatur; ego vicissim recipio me non modò destinata mea à quibus iam recedo non promoturum, sed etiam fide integrā & humillimis obsequijs gratiam Maiestatis Vestræ promereri adniscutum. Et non solum ipse id facturum me polliceor, sed alijs auctor futurus sum, vt depositis rerum nouarum studijs iure & legibus Regni præscriptis medijs, sub felici Maiestatis Vestræ imperio contenti sint, neque illos conuentus agant,

Conditiones quibus ad Regis conspectum admittendus esset Palatinus.

Verba Palatini à Senatu præscripta, quibus Regem deprecaturus erat.

& si quid tale à quoquam tentatum fuerit, me pro officio fidelissimi Maiestatis Vestrae Senatoris, syncerè opponam. Ac si fortè cui videor, eò quòd in conuentu Rocossiano obedientiae Maiestatis Vestrae renuntiauerim, semel datae fidei derogasse, nunc me fidemque meam obstringo denuo & vinculo sacramenti ad parendum Maiestati Vestrae obligo. Reliquae conditiones hae erant. Scita praeteritorum Comitiorum arbitrio futuri conuentus relinquantur, si quid in ijs mutandum videretur. Iam verò quia priuatà auctoritate indicti conuentus & coetus coacti, tantorum motuum Reipublicae maximè perniciosorum causam praebuerunt, deinceps Palatinus non modò se illis aperto vel tacito fauore non immisceret, verum etiam vnà cum Rege & Senatu eis obuiam irer: per hoc tamen nihil derogatum censeatur, praescriptis legibus Regni tuendarum legum & libertatum modis. Priuatas quae Palatino cum Senatoribus ac Regijs magistratibus interueniunt inimicitias, eas iudicio Senatus definiendas permitteret, ipse interim pacatè se gereret, cum vicissim & illi idem facere teneantur. Eos qui in hac secessione Palatino adhaeserunt, fidemque abrogato temerè Regi regno exuerant, postquam eam dato nouo iureiurando resumpserint, ac legitimis medijs gratiam Regiam quaesierint, facilem & promptum ad eam aditum habituros. Conditiones istas simul cum literis nomine Senatus scriptis, detulit Petrus Ozga ad Palatinum, qui cum idem sibi in votis fuisse respondisset, breui & succinctae praeteritarum suarum actionum facta commemoratione, constanter affirmavit, eò etiam omnia sua destinata spectasse, vt saluis Regni iuribus imperium Regium firmum esset: nunc tam amicè Senatus inuitatione vocatum, se, quamuis aeger sit, venturum, & eò libentiùs omnes rationes Regis placandi amplexurum, quando intelligat Senatu ipsum affirmante & pollicente, Regem paratum esse, in ijs de quibus haec actum est voluntati & desiderio ordinum Regni sese accommodare.

Venit tandem Cracouiam die decimà sextà Maij, quem Zolkieuius obuiam progressus, ad conspectum Regis deduxit. Rex tum diuturno acrioris febriculæ morbo debilitatus, cum non satis vires, vt in publicum prodiret suppeterent, sede sedentarià elatus exlanguis & pallidus, Senatu praesedit. Ad ingressum Palatini assurrexit Senatus, & ille in primo limine subsistens, ex praescripta formulà verba ad Regem fecit. Respondit Regis nomine Cancellarius Regni, Vel ipsa, inquit, perturbati Reipublicae status commemoratio, grauis & peracerba est Regi Maiestati: vnde cunq̃ue illa ortum habuit, omnes certè in summum adduxit discrimen, dignitas Regia violata, depressa auctoritas Senatus, leges consuetudinesque Patriae immutatae, libertas in licentiam versa, salus patriae periculosi certaminis aleae obnoxia facta, fides Principi debita, quae semper ceteris nationibus praecellere existimati sumus infamata. Si quae suspicio imminentis periculi animo obuersabatur, cur ea Senatu non perfecta

Palatinus
Cracouensis
Regem deprecatur.

Regis nomine
Cancellarij
ad Palatinum
oratio.

facta est? cur in Comitijs more maiorum non proposita? cur iudicio & examini eorum quorum id in Republica munus est non subiecta? sed priuato magis arbitrio fidere visum, & extraordinarijs vt medijs, quibus id effectum est, vt tot Reipublicae calamitates, & cruenta dissidia, vix satis deplorari possint. Eò maiorem dolorem ex eo capit Regia Maiestas, cui Rex Regum curam salutis publicae in hoc Regno per liberam electionem ordinum tradidit, quominus sibi conscia est, se vnquam muneris suo deesse voluisse aut aliquam iustam causam tantis motibus dedisse: cumque Rex semper paratus fuisset, iustis postulationibus subditorum annuere, vis certè ad ea obtinenda vel extorquenda minimè fuit necessaria. Et quoniam superiorum actuum te ipsum pœnitet, & saluis legibus fidem tuam Regiae Maiestati obstringis, vicissim & Regia Maiestas, cum salutem publicam priuatis suis iniurijs libenter anteponere soleat, benignè ea omnia quibus se offensum meritò arbitratur, obliuione perpetuà abolita esse vult, rata pari, qualem antè expertus est, synceri animi voluntate, te erga se deinceps futurum. Deumque precatur, vt his quas in vindictam scelerum immisit poenis exolutos, nos pacato & florenti Reipublicae statu perfrui concedat. Versus deinde Palatinus ad Senatum, Palatini Cracouensis ad Senatum sermo. Volui, inquit, iam pridem in hoc amplissimo confesso comparere, ni quaedam haecenus impedimento fuissent, idque in meliorem partem interpretentur. Ceterum cum me arbitrio Senatus paritum recepissem, feci id quod vobis visum fuit, & cetera me executurum polliceor. Et quoniam id à me postulatum fuit, hic vt proferrem, si quid praeterea quae in antea actis conuentibus à me vel scripto vel dicto vulgata sunt superesset, quòd patefacere oporteret, ingenuè fateor, nihil tale reliquum esse, & ea quae haecenus à me prolata fuerunt, ex sensu priuato opinioneque mea originem habuisse. Existimaui summam Reipublicae agi, & eius quod illi imminere arbitrabar periculi auertendi causà, Deum testor me omnia fecisse. Nunc id mihi optatissimum est, vt mea curà Reipublica pristinae tranquillitati restituatur, si quid praeter vestram intentionem haecenus à me factum gestumue est, id mihi fraternè indulgeri peto. Ad ea Ioannes Zamoscius Archiepiscopus Leopoliensis quòd prius tunc in Senatu teneret locum. Aduersa Regiae Maiestatis valetudo breui sermone me vt iubet, nec ego facundiam vnquam exercui. Gratulatur sibi Senatus non frustra susceptos fuisse labores, in conciliando te Regi, multis læso iniurijs; vtilius certè tot curae & sumptus alibi impendi potuissent, quòd & tibi honestius fuisset, & Reipublicae magis salutare: praestitit sanè is ordo quod sui muneris fuit. Haec est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in eà. Satis quidem haecenus magnum documentum dedimus fidei nostrae erga Principem, satis in curandis Reipublicae vulneribus sumptuum impendimus, neque ordinem istum amplissimum, vel salutis, vel fortunarum, vel existimationis, quae maxima meritò censeretur iactura deterrere potuit, quin munus suum exqueretur,

queretur, & dissociata diuulsaque membra vinculo charitatis adstringeret, obliuioneque potius, quam vindictâ, tot acceptas iniurias aboleret. Quantum eo nomine Senatui debeas, qui maiorem tuæ securitatis & dignitatis, quam ingentium offensarum rationem sibi habendam existimauit, velim tecum ipse expendas: maximè cum negari non possit, tuis actionibus & priuatim, & publicè omnes meritò fuisse offensos: utque hæc semper Senatus improbauit, constanterque damnauit, ita nunc nec tibi ipsi, ea quæ à te suscepta gesta que sunt, placere existimat. Ac quemadmodum hic proximè passus es, nihil te scire ampliùs, præter ea quæ scripto & sermone in præteritis conuentibus in medium attulisti, id & in futuris Comitijis te facere, palamque fateri oportebit, ne deinceps quicquam inani opinione ad tumultus ciendos feratur. Sed tot perfunctos periculis & calamitatibus, id vel maximè solatur, quod Regia Maiestas senatus sui preces aspernata non fuerit, priuatas offensas Reipublicæ condonauerit: hunc Regium animum & præsens ætas summâ veneratione prosequetur, & posteritas nostra gratâ recolet memoriâ. Cætera Regi cum alijs communia sunt, sic bellici decoris partem Duces, partem milites sibi usurpant, clementiam & benignitatem, quâ erga ciues vteris, tibi soli Serenissime Rex acceptam ferimus, simulque eo nomine vniuersus Senatus tibi gratias agit, & rogat, vt non defatigeris in conseruandis viris bonis; eâ re & vniuersum Polonum nomen tibi ad obsequium obstrictum reddes, & Diuinum fauorem heroicâ istâ animi magnitudine, ac verè Regijs virtutibus promereberis.

Rei gesta series edicti
Regio ad notitiam omnium deducitur.

Summa benignitatis in Sigismundo III. exemplum.

His eo die peractis mox consultatum conclusumque fuit, vt tota rei gestæ series, in modum edicti & Senatusconsulti promulgaretur. Explicitum eo fuit, Regem vt hætenus nihil non egisse, quo pax Reipublicæ restitui posset, ita postremò arbitrio Senatus totam eam causam permisisse: venisse & Palatinum Cracouiensem in Senatum, & postquam conditionibus à Senatu præscriptis satisfecisset, receptum esse à Rege in gratiam, reliquis, si idem fecerint, aditum quoque patere, nec quenquam exclusum iri. Seditiosos turbulentosque manere pœnas legibus præscriptas, eas, nisi resipuerint, & ad officium redierint Regem executurum irrogaturumque: nec siturum, vt impunè quis deinceps vel armatos coetus cogere, vel Rempublicam seditiosis conuentibus perturbare audeat. Comitia potius proxima vnusquisque expectaret, in ijs actum inde his, quæ adhuc vel corrigenda, vel de nouo statuenda ordinibus Regni videbuntur: quorum legitimum concordemque confessum, Regem libenter comprobaturum, nec vllas rationes pacandæ Reipublicæ, stabilendæque pacis cum incremento iurium & libertatum Regni non acceptaturum. Dimisso eo conuentu, noua quædam Reipublicæ facies & spes affulgere visa est, certatim Rocossianorum partium hominibus ad reconciliandum Regem confluentibus; nec vllus fuit, quem indignum veniâ Rex censeret; etsi atrocibus quorundam dictis, à famosis libellis læsus

læsus esset. Inter alios etiam Herburtus, qui nefariæ cum Batthoreo Transiluanix Principe in Regem conspirationis conuictus erat, qui priuatim multas cædes fecerat, Lublinum aliaque nonnulla oppida excussis mercatoribus fortunis spoliauerat, ac liberis hominibus pecunias imperauerat, datâ cautione quod deinceps quieturus esset, dimissus est. In eo etiam conuentu Alberto Baranouio Archiepiscopo Gnesnensi renunciato, in Vladislauensi Episcopatu successor datus est Matthias Pstrokonški de Buzenin, Episcopus Premisliensis Regni Cancellarius. Sed nos id quod nobis propositum fuit executi, finem scribendi facimus, hoc tantum adijcere libet; his ipsis diebus cessasse è vitâ Mariam Caroli Archiducis Austriae olim uxorem, Constantiæ Reginæ Poloniae matrem. E Bauaricâ familiâ illi genus fuit, nupta, vt dixi, Carolo Archiduci, & numerosâ susceptâ sobole, marito vitâ functo, liberorum curam gessit, in quibus educandis ita versata est, vt domus ea pietatis, & omnium virtutum sedes esset. Virilis planè animi matrona, & cui Respublica Christiana debet, præter filios summis imperijs destinatos, tres præterea Reginas magnorum Regum matres, Annam & Constantiam Sigismundo Poloniae, Margaritam Hispaniarum Regibus nuptas.

Matthias Pstrokonški Episcopus Premisliensis Regni Cancellarius Episcopus Vladislauensis Nominatus.

Mors Mariae Bauaricæ Archiducissæ Austriae.

Causa cur Sigismundus Rex Poloniae bellum Moschis intulerit ad Imperatorem Matthiam misse.

SARMATICIS populis, qui partem eam Orbis quæ Septemtrio dicitur, & longè lateque etiam in Orientem protenditur infederunt: eadem origo, lingua moresque semper fuerunt. Et quamuis ij diuersis nominibus insigniti imperia diuisa haberent, cognati tamen sanguinis necessitudo, nunquam ita vel mutuis odijs, vel æmulatione quæ inter pares maximè locum habet extingui potuit; quin mutuis foederibus societatibusque iuribus se obstringerent, affinitatibus coniungerent, & quodammodo vnius originis populum se esse profiterentur. Ante mille annos etsi obscura Sarmaticæ gentis rerum gestarum memoria exstet, quod nemo esset qui eas literarum monumentis consignaret, tamen ex bellis quibus illi Imperium Orientis sæpè infestauerunt, & ex vestigijs propagati Imperij apparet, Russos potentia & opibus multum valuisse. Summæ rei præerat is qui Kijouiam in potestate habebat, quo nomine quidquid modò Moschorum appellatione censetur, continebatur. Nec pigeat Basilium & Constantium Orientis Imperatores, datâ Volodimiro Kijouensium Duci, Suentoslai ex cōcubina filio, acti & bellicoso viro in uxorem sorore Annâ, pacem initâ affinitate redimere; quod accidisse circa annum Domini Nongentesimum septuagesimum primum, vel paulò infra Scriptores tradunt. Sed cum Volodimirus vt rebus gestis, ita prole felix duodecem reliquisset filios, atque Glebo & Borysso Kijouia & quid-

Sarmatæ Orientis imperium infestauerunt.

Inter Sarmatas Russi potentia & opibus multum valuerunt.

Chiouensis nationis nomine quidquid modò

Moschi tenent continebatur.

Basilus & Constantius Orientis Imperatores

Volodimiro Kijouia Duci sororem suam Annam in

matrimonium dederunt Anno 971.

Volodimirus inter filios dominium partitus.

inter eos discordia. Suentopelcus Chionia Dux Boleslai Chrobri Polonia Principis Vassallus anno 1008. Iaroslau Suentopelci frater rebellis à Boleslao victus & tributarius effectus. Iaroslai sororem accepit in matrimonium Casimirus ex Monacho dispensatione Apostolica, Poloniae Rex. Boleslaus Audax Isaslaum Ducem Chionensem deiecit & restituit. & vectigal Regi Poloniae solvendum imponit. Boleslaus Krioustius aliquoties rebelles Russos domuit; idem fecit Boleslaus Crispus Tartari Russiam incursum & duodecim Russos Ducem vno praelio deleuerunt. & partem Russiae occuparunt. Aliqui Russi Principes in ditionem Poloniae concesserunt, aliqui à Lithuanis subiecti. Lithuania Regno Poloniae unita.

quidquid modo Russiae, Podoliae, Belzensi & Kiiouienfi Palatinatibus censeretur concessa, ceteris filiis alias regiones, nempe Nouogrodum, Poloscum, Turouiam, Rostouiam, Muromum, Dereuim, Vlodimiriam, Porocanum, Smolenscum, Plescouiam, Votiniam attribuisse; orto mox inter fratres dissidio Glebo & Borysso caesis, Suentopelcus etiam expulsus est. Qui cum ad Boleslaum cognomento Chrobri Regem Poloniae confugisset, atque ope illius ceteris fratribus victis Principatum Kiiouiensem recuperasset, Vassallum & fiduciarium Principem le Regi & Regno Poloniae fore professus est; quae sub annum Domini Millesimum octauum acciderunt: quo tempore Poloni Christianam religionem paulo ante initiati, Regioque decore parto, virtute & rebus gestis clarescere coeperunt. Decimo post anno cum Iaroslau Suentopelci frater Kijouienfium Dux, rebellasset; victus is quoque ab eodem Boleslao Rege, leges conditionesque pacis quas victor dedit, accepit, tributumque se depensurum pollicitus est. Huius Iaroslai sororem Casimirus Monachus Rex Poloniae cum in uxorem duxisset, indulgentius erga affinem se gessit, atque aliquantisper de summo iure decessit; neque aliud ab eo nisi contra omnes hostes auxilia exegit. Boleslaus audax, Casimiri filius matre Russa genitus, Isaslaum Iaroslai filium, à fratribus Kijouienfi Principatu exactum restituens, Regni quoque Poloniae maiorumque suorum ius asseruit; namque victis ijs qui Isaslaum Principatu deiecerant, eum summæ rei praesse iussit, & vectigal Poloniae Regibus solvendum, non pecuniae tantum sed rerum etiam omnium ad victum cultumque corporis pertinentium imposuit: quae ab anno Millesimo sexagesimo nono compluribus deinceps consequentibus annis gesta fuisse memorantur. Hæc sunt vetusta Polonici Imperij in Russos iura, quae longo temporis tractu istuc propagata viguerunt, neque vnquam ex integro interuersa sunt; nam & Boleslaus Krioustius aliquoties rebellantes Russos armis fregit, & Boleslaus Crispus cum victore exercitu ad Kijouiam usque moenia progressus, à victis conditiones exegit. Accidit aliquot post annis, vt Tartari Scythica gens immani mole effusa Russiam imprimis ingenti clade affecerit: duodecim Principes vno praelio victos conciderit; vastatisque Poloniae & Hungariae Regnis, terrorem nominis sui Europæ intulerit: ac postremo partem illam Russiae quae in Orientem & Septemtrionem vergit in suam redactam potestatem, graui seruitute oppresserit. Ceteri Russiae Principes partim in ius ditionemque Regni Poloniae cesserunt, partim à Lithuanis subiecti sunt, nam ij Smolenscum, Poloscum, Rostauiam, Vlodimiriam, Magnum Nouogrodum, & vniuersum Seuerienfem Ducatum tenuerunt; vniuersasque has Prouincias cum Vladislaus Iagello ad regnum adscitus esset, Reipublicae Poloniae vnà cum Lithuania addixerunt. Anno demum Millesimo quadringentesimo septuagesimo primo Casimiro Iagellonide rerum in Polonia potente & bellis Pruthenicis Hungaricisque occupato, Ioannes Moschouiae

Moschouiae Dux excusso Tartarico iugo, occupato imprimis & omnibus thesauris spoliato magno Nouogrodo, partisque ingentibus opibus; Vlodimiriensē, Tuerensem, Mosaiscensē, Sudailisaisensem, Plescouiensem, Rosanensem, & magnam partem Seuerienfem Ducatus, partim dolo, partim vi, nonnulla etiam falso successionis nomine occupauit, & patrimonium quondam Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, maiorem sanguine partem, ad se transtulit. Idem Alexandro Regi, cui filiam matrimonio iunxerat, immemor affinitatis Anno Millesimo quingentesimo Drohobusum, Toropetum, Biallam, Branscum genero abstulit: Seuerienfisque Duces leui de causa Regi offensos, & iam antea suis ditionibus à Moscho exutos, in suam fidem (sed cui mox illi sanguine litarent) pertraxit. Eius filius Basilus Anno Millesimo quingentesimo decimo tertio Smolenscum arcem longā obsidione fatigatam, Glinfcio transfuga & proditore Russis qui in praesidio arcis erant proditionem suadente deditibus fraude intercept: & procul dubio promouisset vltimū vim potentiamque suam, nisi Sigismundus Primus, felicissimo ad Orsam praelio, octuaginta Moschorum millibus partim caesis, partim profligatis incensum regnadi libidine animum ambitiosi hominis compressisset, atque ad petendam deinceps pacem coegisset. Hæc est illa hereditarij & internecini belli, quod inter Moschos & Polonos hoc tracto seculo vario euentu gestum est, causa. Nec nunc de intercepta ab ijs auulsaque à Regno Lithuaniae querimus: nam hanc ac praeterea aliquot arcēs à Lithuania abstractas recentibus Stephani Regis Poloniae victorij fractus, Ioannes Basilij biennialibus vix impetratis inducijs restituere coactus est. Filius istius Ioannes Theodorus, mitis ingenij Princeps & religioni ad superstitionem vsque addictus, fraude Hoduni vnà cum fratrem Demetrio adhuc impubere, extinctus est. Hodunus rerum potitus viginti annorum cum Rege Sigismundo III. inducias iecit, sed fraude partum imperium diu retinere non potuit: nam sceleris sibi conscius ad falsam rediuiui Demetrii famam concidit, moxque veneno sublatus perijt. Pseudo-Demetrius procul dubio ignota stirpis homo, & vt postea compertum est, monasticae vitae quam primò professus erat desertor, non tam Polonorum ope, (quamuis hac quoque priuatorum studiis comparatā eum subnixum fuisse negari non potest) quam Moschorum fauore Principatum adeptus, de nouis cum Regno Poloniae foederibus faciendis consilia inire coepit. Missae eius rei causā publico Principis Procerumque nomine Moschouiae solennes legationes, petita dataque à Regiā Maiestate facultas, accipiendae nouo isti Demetrio in uxorem Marinae Georgij Mniszek Palatini Sendomiriensis filiae: constituta partem matrimonialia, inuitata Regia Maiestas, ac nobilissimi e gente Polonā ad cohonestandas nuptias. Cuius rei causā cum & legati Regij, & multi nobiles Poloni, illustri loco nati, freti nouae amicitiae, gentiumque iure, eo profecti fuissent, inter ipsa hospitalis mensae sacra, concitata

Ioannes Moschouiae Dux magnam Russiae partem occupauit.

Idem Alexandro Poloniae Regi genero suo aliquot arcēs abstulit, & Seuerienfem Duces ad se pertraxit.

Basilus Moschouiae Dux arcem Smolenscensem proditione intercept 1513.

Aliquot arcēs in Lithuaniae & Lithuaniae abstractas Stephanus Primus Poloniae Rex à Moscho recuperauit.

Ioannes Theodorus Moschouiae Dux excussus fraude Hoduni, qui veneno sublatus.

Demetrius impostor Moschouiae Ducatus adeptus.

Idem in uxorem accipit filiam Georgij Mniszek Palatini Sendomiriensis filiam.

Demetrius caesus est.

Moschorum
in legatos ca-
terosq. Polo-
nos crudeli-
tas.

tâ à Suiscio seditione, cæso inprimis Pseudo-Demetrio, legati Regij violati, & sub custodiam dati, alij crudelissimè cæsi, omnes bonis exuti in carceres coniecti sunt. Poterant Moschi, si Demetrius iste nouus ijs inuisus fuit, priusquàm eò Poloni venissent excutere impostoris iugum, & se in libertatem vindicare; sed occasionem exsaturandi in genus Polonum odij præstolantes, amicitia: specie deceptos & irretitos oppresserunt; ut quâ fide cum vicinis agere soleant testatam facerent. Licuit tam insigni acceptâ iniuriâ Regiæ Maiestati bello prosequi fœdifragos, contumeliamque vlisci: nec enim quisquam fœdere cum Hoduno icto, quod cum personâ illius extinctum erat, eum teneri dicere potuit. Sed cum non temerè sibi eò descendendum existimaret, iureque potius quàm vi experiri mallet: legatos nouos, qui & ius gentium violatum quererentur, & res clarè repeterent eò misit; qui & ipsi à Suiscio sub custodiâ habiti, & vltra annum detenti sunt. Captorum cæsorūque in Moschouiticis nuptijs iniuria cognatos affinesque eorum ita affecit, ut de eâ referendâ consilia inire coeperint. Hi insciâ Regiâ Maiestate, & inconsultâ, atque etiam, cum id palam factum esset, seuerè prohibente, coadunatâ militari manu, fines hostium transgressi, tantos mox progressus fecerunt, ut cæsis aliquot Moschorum (quid enim virtuti iusto accensæ dolore arduum & difficile esse potest?) exercitibus, sub ipsâ Metropoli Moschouia constitent: intra mœnia hostem submouerint, ac penè obsessum, pedem ex vrbe efferre prohibuerint. Hac necessitate fractus & adactus Suiscius cum legatis Regijs agere cœpit de pace constituendâ: erat iam inuisum nomen Suiscij apud Moschos, passimque Tyrannicum & impotentem eius dominatum Proceres aspernabantur: quippe eâ crudelitatem imperium exercuerat, ut quadraginta & amplius hominum millia Senatorij & militaris Ordinis suâ sententiâ diuersis temporibus capitali supplicio addiderit, multa alia inaudita sæuitiæ facinora ediderit, omnia cæde & sanguine compleuerit. Quare multi ijque primarij viri egerunt cum legatis atque alijs Polonis, quos Suiscius serò ductus pœnitentiâ, & vinculis dimittebat, suaderent Regiæ Maiestati, ut ad capeffendum Moschouiticum imperium, extinctâ veterum Russiæ Ducum stirpe, illi ipsi maternum genus secundum Iagellonicam domum ex eadem gente decenti debitum animum adijceret. Hac cum ad Regiam Maiestatem delata essent, & satis appareret, exacto, quod futurum erat, Suiscio, Principatum illum vel ad Demetrium, quem cæso illi priori impostori quo fucum imperitiæ multitudini facerent subrogauerant, deuolutum iri: vel certè Moschos desperatione adactus sub Turcicum aut Tartaricum imperium, quemadmodum antea fecerunt, concessuros, aut denique Principem aliquem externum nomini Polono infensum adscituros: persuaderi sibi passa est Regia Maiestas, ut hac de re ex publico ordinum Regni consensu cogitationem susciperet. Profecta itaque eò est Regia Maiestas cum exercitu, à Moschis ipsis accersita, & rei benè gerendæ præ-

Causa profe-
ctionis Sigis-
mundi Regis
in Moscho-
uiam.

Moschi Sigis-
mundum
Tertium ad
Moschouia
Ducatum ca-
peffendum
inuitant.

Suiscius verū
potius, Mo-
schis inuisus.

clarâ occasione inuitata; primò quidem ut vetustum ius regni tot sæculis non temerè vsurpatum, sed legitimè quæsitum firmaret, deinde ut interceptas auulsasque à Regno & Magno Ducatu Lithuaniae ditiones recuperaret; tum ut illatas iniurias violatumque temeritate Suiscij ius gentium vindicaret: postremò quæ prima & potissima ipsius profectionis fuit causa, ageret curaretque ne mutatio illius Septemtrionalis Imperij, cui tot Principes, Catholici & Christiani nominis iurati hostes imminabant, aliquod detrimentum Reipublicæ Christianæ adferret. Non latebat Suiscium plerosque è suis pronis in Regiam Maiestatem animis propendere, suamque Tyrannidem vulgo inuisam esse: igitur circumspicienti cuncta consultissimum visum, cum Carolo Sudermano, Regiæ Maiestatis hoste consiliorum societatem inire: ratus hunc & opportunum fore suis rebus, & omni ope adnifurum, ut Regiæ Maiestatis conatus in irritum reciderent. Nec inanis hæc erat opinio, nam Carolus alienis opibus suum in Regiam Maiestatem odium expleturus, acceptâ grandi à Suiscio (qui tot sæculis à Principibus Moschouia congestam rem in eum vsu effudit) pecuniæ summâ, militē ex Germanis, & Gallis atque Hollandis magno numero primo quoque tempore conscribendum curat: partem istius exercitus in Liunioniam ad stabiliendas res suas eo vsurus mittit, longè maiorem in Moschouiam transportat. Ac in Liunioniâ quidem virtute Caroli Chodkieuicij Lithuanicarum copiarum supremi Præfecti effectum est, ut nihil memorabile exercitus is efficere potuerit: imò pluribus amissis, irrito vbique conatu inde excedere, & in Moschouiam signa transferre coactus fuerit. Cæterum Suiscius tantis auctus subsidijs, non modò subditos se in fide & officio continere posse confidebat; verum etiam omnino sibi persuaserat, id se tantis copijs, quas selecto ex Moschis quadraginta millium exercitu firmauerat consecuturum, ut Regiæ Maiestatis & Polonorum vires breui in angustiam redactas minùs sibi formidabiles efficeret. Iam Regia Maiestas Smolenscum eo tempore obsidione magis, quàm oppugnatione preme-

Suiscij cum
Carolo Su-
dermania
Duce conspi-
ratio.

Smolenscum
obsessum à
Rege.

Capto Suiscio
& exercitu
Moschouitico
fato Moschi
Principem
dari sibi pe-
tunt.

Moschi se nul-
lius imperium
nisi Vladislai
Principis
agnituros si-
dem dant.

contra quod
postea tumultum
excitant.

finum praelio, quamuis Regius exercitus hostili longè numero impar esset, Ducis tamen prudentiâ, & virtute militum, fusi fugatique hostes, exutus externis praesidijs & à Moschis destitutus Suiscius, in potestatem Regiæ Maiestatis vnâ cum duobus fratribus redactus, ad Castra Regia transmissus est. Soluti metu & imperio Suiscij Moschouiae Proceres, continuo cum Zolkieuio agere coeperunt, de stabili aliquâ certâque transactione constituendâ, quâ exclusis impostoribus Regij sanguinis Principem habere possent, Serenissimumque Poloniae Principem Vladislauum, quidam fide integrâ, nonnulli fraude, quod mox ex euentu patuit, dari sibi petebant. Sed cum paulò iniquiores conditiones proponerentur, de quâ illis inter Zolkieuum, & eos conuenire non posset, reiecta ea res ad arbitrium Sacrae Regiæ Maiestatis. Interea quò animum suum erga Regiam Maiestatem & Serenissimum Principem Vladislauum, & quâ mente essent, palàm testarentur; vniuersi populariter fidem dederunt, nullius vnquam se imperium agnoscere velle, nisi Serenissimi Principis Vladislai: adiectæ conditiones, firmata & stabilita pacta; ac ne quis ambigere posset eos integrâ fide agere, immissum vltro in Urbem, receptumque Regium praesidium: communibus copijs submotus grauis Metropoli hostis impostor Demetrius: denique nihil suspectum, sed omnia pacata & tranquillâ videri poterant, ijs qui fraudis Moschouiticae ignari, rem ex praesenti statu aestimarent: Missi ad Regiam Maiestatem legati, qui conditiones, secundum quas Imperium Vladislao Principi deferrebat, proponerent, darique eum sibi Principem postularent. Erant eius legationis Principes Galicinus, & Mikiteuicius Metropolita Rostouiensis, quorum ille Principatum ipse ambiebat, hic quò defunctis Moschouiae Ducibus affinitate connexus esset, ad filium suum supremam potestatem deferri cupiebat: vterque priuatas spes agitantes, clandestina fouebant consilia. Quare fines mandatae legationis transgressi, non modò de conditionibus quò ad eorum voluntatem scriptæ, non immeritò Regiæ Maiestati suspectæ erant, quidquam remittere volebant, sed res quoque ex suo sensu interpretantes omnia turbabant. Moniti denique ab ijs qui in Moschouia summæ rei præerant, vt voluntati Regiæ Maiestatis se accommodarent, non modò non paruerunt mandatis supremi consilij; verum etiam ita se gesserunt, vt non obscurè appareret eos res nouas moliri. Eorum clandestinâ machinatione effectum est, vt populus rei ignarus, factâ conspiratione seditionem mouerit, atque in Regium, quod in ipsâ Metropoli volentibus Moschis relictum erat praesidium, impetum fecerit: paucos à multis facile opprimi posse crediderant; sed tantâ virtute veteranus multisque bellis exercitatus miles, concitatam multitudinem sustinuit, vt multis millibus caesis reliqui vrbe exacti, vrbs ipsa flammis absumpta fuerit. Quod damnum ingens sanè, & vel hostibus ipsis luctuosum suæ imputent Moschi perfidia; ab ijs enim orta seditio, concitatusque in perniciem Polonorum tumultus, non nisi incendio

incendio & nobilissimæ vrbs excidio cohiberi, & vis extrema arceri potuit. Atque hæc est Moschorum perfidia, quâ in Regiam Maiestatem, & Serenissimum Principem Vladislauum vsi sunt; & quidem non omnes, nam fuerunt multi clari & illustres viri, quibus constanter seruatae fidei laudem libenter Regia Maiestas attribuit. Posarscius postremæ notæ homo, & Trubecius specimen desertorum priuati commodi causâ credulo nimis populo imponunt, vt ipsi rebus praesint, atque Rempubli- cam sui arbitrij faciant, nihil intentatum faciunt, dummodò impedi- ant, ne Principatus ille, sub legitimi imperijus potestatemque ve- niat. Dicant quid velint, comminiscantur rebellionis causas, nullam iustam legitimamque inuenient, quam æquo rerum aestimatori proba- re possint, atque perfidia & periurij crimen à se amoliantur. Regia Ma- iestas, ius Regni, & magni Ducatus Lithuaniae, quin vrgeat, intermit- tere non potest, recuperatas arces & ditiones quæ suis praesidijs tenen- tur, cum ea retroactis seculis iuris Reipublicæ Polonæ fuerint sibi eripi non finet, eos qui fidem suæ Maiestati dederunt, & partes Serenissimi Principis Vladislai secuti sunt, deserere, alienum à suâ dignitate existi- mat. Interim ij qui istius negotij moderandi componendique sibi par- tes deposcunt, diligenter dispicerent, expendere quid potissimum ex vniuersa Reipublicæ Christianæ vtilitate fieri oporteat. Cui rei cum omnes conatus suos laboresque susceptos Regia Maiestas deuouerit, si quæ rationes ad hoc accommodatae proponuntur, eas se, vbi illis publi- cæ salutis, tranquillitatisque ac suæ dignitati, & Reipublicæ Polonæ iuri- bus satis prospectum consultumque viderit, libenter complexuram profitetur.

De rebus Silesiacis Discursus.

IVRE merito Serenissimus Princeps Dominus Sigismundus Poloniae & Sueciae Rex commoueri debuit, cum intellexisset status & Ordines Silesiae, nouâ quadam confederatione yrgeri & cogere ordinem Ecclesiasticum, ad praestandum secundum formulam ab ijs conceptam iuramentum; neque enim vel ipsi Silesij diffiteri possunt, liberalitate Re- gum Poloniae, ortum habuisse primas in Silesia Ecclesiarum fundatio- nes, illis quoque earum patrocinium deberi: & tot transactis seculis, Sere- nissimos Reges Poloniae difficillimis quibusque temporibus, vt patronos non potuisse intermittere, quin periclitanti in eâ Prouinciâ rei Ecclesia- sticae opem ferrent, maximè cum intelligerent, nihil istic nouari potuisse, quin id mox ad perturbandum statum Regni sui deriuaretur. Hinc gra- fante Hussitarum rabie, ne pestis ea Silesiam inficeret, ne quod in alijs Bo- hemiae Regni Prouincijs factum est, in Catholicos & viros Ecclesiasti- cos sua arcuit.

Episcopatus
& Ecclesiae in
Silesia à Re-
gibus Poloniae
fundata.
Reges Poloniae
semper rei
Ecclesiasticae
in Silesia pro-
spiciebant.
Vladislaus
Iagello Rex
Poloniae Hus-
sitarum ra-
biem à Sile-
cos sua arcuit.

*Iurisdictio
Episcoporum
Poloniae per
Silesiam;*

*Episcopi
Vratislaviensis
in Polonia.*

*Abbas Pa-
radisiensis
possessiones in
Silesia.
Ecclesia Or-
louiensis in
Silesia. Abba-
ti Tinecensis
subest.*

*Præpositus
Ninensis &
Bitomien-
sis subiectus Præ-
posito Mie-
chouien-
si.*

*Silesia olim
pars Poloniae.*

cos lauiret, obstitit auctoritas Vladislai Iagellonis Regis Poloniae: & merito quidem, si enim id fieri fuisset, simul iurisdictiones Archiepiscopi & Episcoporum Poloniae, quæ per eam provinciam latè extenduntur, violari permisisset. Habet Episcopus Cracoviensis in Silesia partibus per Ducatum Teschinentem, & Dominium Ptinense, vicinamque Seuerienti Ducatui oram, amplam iurisdictionem. Eodem nomine Episcopus Posnaniensis magnam Silesia partem Posnaniensi Palatinatui confinem complectitur. Vicissim Episcopus Vratislaviensis (qui Archiepiscopum Gnesnensem uti Suffraganeum Metropolitanum agnoscit) per ditiones Regni Poloniae Territorij Vielunensis, Ostresouien- & aliquâ ex parte Palatinatus Calissiensis iurisdictionem itidè exercet. Abbas Paradisiensis bona præcipua foundationis suæ in Silesia possidet. Abbas Tinecensis Ecclesiam Orloviensem in Ducatu Teschinenti Abbatia itidem titulo insignem, inmediate Monasterio Tinecensi subiectam habet. Præpositus Miechouien- & Ordinis Canonorum Regularium Divi Augustini, Serpulis Hierosolymitani Custodem Generalis Præfectus, & Patriarchæ Hierosolymitani Vicarius, eiusdem Ordinis Præpositos inmediate sibi subiectos Ninensem videlicet & Bitomiensem ordinat, instituit, & summâ cum potestate illis præest. Hæc communis iurisdictionis vicissitudo, hic coniunctarum provinciarum nexus præter communia vicinitatis iura suo iure postulat, ne quid Silesia decernant, quod statum Regni Poloniae perturbet; quod Ecclesiasticam iurisdictionem afficiat, ne Serenissimus Rex Poloniae ferri leges Ecclesiis suo patrocinio subiectis, bona earum diripi, personas ad iniqua iuramenta cogi patiatur. Meminisse autem Silesia deberent, unde exciderint, cuius olim corporis membra fuerint, quid Polonia, quid Regibus ipsis ob sanguinis communionem, ob vicinitatis iura, ob mutuum commerciorum usum debeant: quæ si rectè expenderent, animadverterent profectò, maiorem sibi habendam fuisse rationem paternæ cohortationis, quâ Serenissimus Rex Poloniae eos à turbulentis consilijs abducere conatus est. Eadem plus quoque ponderis habuisset apud ipsosmet status & Ordines Regni Bohemiae, si iidem vetustæ amicitia iura potius tueri, quam novis consilijs vicinorum Principum, animos irritare maluissent. Aiunt illi quidem non coactos sed persuasione inductos esse, Prælatos, Abbates & reliquos omnes Capituli Vratislaviensis templi Cathedralis Canonicos, ad firmandum cum ijs, qui aliter de religione sentiunt foedus: hoc quàm verum sit testatur decretum sub nomine Principum, Ordinum ac statuum Augustanæ confessionis, in vtraque Silesia ultimo die Mensis Septembris Anno Millesimo sexcentesimo decimo nono publicatum, in quo inter alia hæc continentur. Simili modo ad eandem diem vigesimam primam Octobris (sic tamen ut pridiano vespere urbem ingrediantur) peremptoriè & sub poenâ confiscationis omnium

omnium bonorum, beneficiorum, reddituum, & facultatum citabuntur omnes Catholici status tam spiritualis, quàm secularis, excepto tamen unico statu Ducatus Teschinentis, utpote cuius administratoribus huius negotij per peculiarem conventum curandi facultas commissa est. Præterea etiam omnes commendatores & status minores, omnes Canonici Capituli sancti Ioannis & sanctæ Crucis, alijque Prælati, Abbates & Catholici religiosi Civitatis Vratislaviensis, qui ad eum usque terminum dilationem sui iuramenti impetrarant; hi omnes ad dictam & constitutam diem confederationi iam sæpius monita sua nomina dare, eamque solenni iuramento confirmare tenebuntur. Hæc est vestra inclyti Ordines suasio, imperare, cogere, vim, exilium, bonorum ademptionem minari: & horum metu, liberos homines ad sancendum Catholicæ veritati contrarium foedus, ad iuramentum vestrae voluntati consentaneum præstandum adigere. Crediderim ego nullum, cui aliquid Catholici vigoris inesset, sponte tam indigno Christiano nomine periurio, se conscientiamque suam contaminaturum fuisse, omnesque, qui in vestras iurarunt leges, simul ac liceret falluros, se inuitos metu propositæ poenæ iurasse. Sponte videlicet iurarunt, quibus atrox poena propolita fuit, & qui iam prius vestris Decretis Magistratu moti, officijs & dignitatibus exuti fuerunt: quos, quantum in vobis fuit, nullum ob crimen, nisi quod Catholici essent, indignos qui aliquo loco censerentur, quibus rectè quid committi & credi posset, quique aurâ Patriæ fruerentur iudicatis. Vestra Decreta sunt, in Ducatibus hæreditarijs non nisi Evangelici Capitanei tolerantur: item quacunque in vrbe hætenus Senatus saltem ex Catholicis constitit, deinceps tot Senatores Evangelici illi adiungantur; sic tamen ut Consules semper Evangelicæ confessioni addicti, & ad gubernacula rerum necessarijs dotibus instructi sint. At verò in locis & Civitatibus quæ frequentia Evangelicorum gaudent, de expressâ sententiâ confederationis, subfella, Senatus, aliaque Urbana officia tantum Evangelicis cedere & permitti debent. Et ne verbis id magis quàm re agere videremini, eodem Decreto maioris Glogoviae Senatu Catholico exauctorato, in locum eius Evangelicos subrogari mandatis. Taceo in multis locis, acerbè & contumeliosè tractatos sacerdotes, bonisque omnibus exutos: in exilium actos monachos Branovienses, per tormenta de thesauris Ecclesiæ interrogatos: & cum cupiditati quæstorum supellex Ecclesiæ non responderet, gravissimè in eos sautum: pulsos reliquos, sacrum Monasterij patrimonium in priuatos usus redactum. Hæc est merces vestrae societatis, hæc fides icti foederis, hæc constantia recens initæ cum Catholicis amicitia: eò nempe vestra spectantur consilia, ut odio in Ecclesiam Catholicam concepto, nomen ipsum Catholicum aboleretis: idem mox in Lutheranos decreturi, quos nunc blando & communi vobiscum Evangelicorum nomine mulcetis. Et ut eò reuertar, unde

orsus sum, nec potuit nec debuit Serenissimus Rex Poloniae intermittere, quin Status & Ordines Ducatum Silesiae, acerbissima quaeque in Ecclesiasticos & Catholicos decernentes, Regum Poloniae vetustas foundationes abolentes admoneret, ne quid hac in re nouarent. Episcopus Vratislaviensis tota Dioecesis, quae Metropolitana iure Ecclesiae Gnesnensi subest, filia matris opem, Episcopus Suffraganeus Archiepiscopi Gnesnensis & Primatis sui auctoritatem implorat. Illustrissimus Dominus Archiepiscopus Gnesnensis pro munere suo ad Regium confugit patrociniū, petitque ne optimus Princeps iura Prouinciae suae Metropolitana conuelli, ne Prouinciā ipsam, vni semper Primati à tot seculis subiectam discerpi & dilacerari, ne iurisdictionem spiritualem patiatur confundi. Defuisset profecto Serenissimus Rex muneri suo, si tacitus hæc spectaret, si eiusmodi rebus nouis se permoueri non testaretur. Accipiant id in quamcunque velint partem Silesiæ, ac ipsimet Status & Ordines Regni Bohemiae, vniuerso sanè constabit orbi, constabit & posteritati Serenissimum Regem Poloniae iura Ecclesiarum, quibus patrociniū debet, salua esse voluisse; ad quæ tuenda & conseruanda, communicato cum ordinibus Regni sui consilio, nec animus, nec facultas illi deerit.

Responsio ad septuaginta rationes, quibus ficti nominis Eques, dum Serenissimo Regi & Polonis, ne se motibus Hungaricis & Bohemicis immisceant persuadere conatur, falsis rationibus iura Regni interuertere nititur.

AVDACIAMNE tuam magis an inscitiam mirer, quisquis es? qui veluti quidam nouus consiliarius Serenissimo Regi Nostro, cur nos motibus Bohemicis immiscere non oporteat, septuaginta rationes, longè quidem à rectâ ratione, cui foedera regnorum, vicinorum Principum coniunctiones, salus denique publica innititur, alienas obtrudere ausus es. Pudet te nominis tui, in tenebris videlicet natum, nec in publicum prodire ausum. Caluinum certè oles, licet Polonum & Equestri loco natum, te esse profitearis. Ego verò te, si Silesius es, foedifragum & rebellem; si Polonus, iurium Patriae proditorem dixerim: nec molestè ferre debes, si te his nominibus cohonestauero, cum verum nomen tuum latere volueris. Sed vnde iste animus tibi? cum tot Regium latus cingant Senatores vsu rerum periti, auctoritate graues, ætate venerabiles, in consilijs capiendis, & explicandis sagaces, Patriae optimè cupientes, fide integrâ salutem Reipublicae curantes, tu tenebrio omnium rerum imperitus, inter tot lumina facem seditionis accendere, Regiam Maiestatem procacibus dictis incestare, amplissimum Ordinem inuidiâ grauare, denique omnis dissensionis semina spargere audeas? Tu Deo, tu Regi,

tu Patriae fidelis? fidei Catholicae hostis, Regis osor, Patriae, quam tuis consilijs perditum is, proditor, tu pacis auidus, cui id vnum in votis, vt ciues optimè inter se consentientes mutuis odijs accendas? Praefaris principio te conscientiae stimulis, Religionis Catholicae zelo, eâ, quâ Serenissimo Regi te obstrinxisti fide, studio denique erga domum Regiam, & amore Patriae adductum, ad dissuadendum, ne Hungari & Bohemi bello à nobis laceffantur, processisse; laudarem animum tuum & institutum, si sincera ageres fide: sed cum blando velamine reclus simiam agas, praeclarus videlicet libertatum, & iurium Reipublicae custos (opugnatores rectius dixerim) detrahenda tibi larua ista est, ac tua detegenda mendacia. Graues istas & arduas rationes tuas, ex penetrati, vt tu existimas doctrinae ciuili, & moderandae Reipublicae petitas omnes facili negotio tibi concedam.

Bellum non esse mouendum libens volensque audio, addo etiam delirare (vt tu principio asseris) eum, qui alieni (quemadmodum tu facis) negotij patrociniū suscipit; neque ea refellam, quæ de bellorum temerè susceptorum incommodis à te adferuntur. Quis enim ignorat, motis semel armis, quantæ calamitates mox Regnis & imperijs, imminèant: euerfiones urbium, populationes prouinciarum, status Reipublicae mutationes, hæc & alia bella secum adferunt. Neminem ego esse arbitror, qui Serenissimo Regi nostro suator sit, belli contra Boemos suscipiendi; sciunt omnes quibus pactis & foederibus, pridem iam regna ista mutuo obstricta sint: ijs denique legibus Regia apud nos potestas circumscripta est, vt non sit integrum supremo Principi arbitrio suo, & inconsultis ordinibus omnibus bella suscipere: sed enim nec pactis, nec iure gentium nos prohiberi, quin vicinorum & amicorum Principum stipendio inuitati, militiam priuato nomine profiteamur, tu solus id ignorare videris; non est nostrum iudicare, quis, quo iure nitatur, quis iustius induat arma, Boemine, qui datam fidem Regi fregerunt, an Cæsar? qui ius suum maiorumque suorum vindicat, dum ea lis sub iudice est, licuit licebitque iure pactorum quæ inter laudatissimæ memoriæ Poloniæ & Boemiæ Reges icta sunt, militare Polonis sub signis Regis Bohemiæ, contra omnes illius hostes. Hæc pauca de bello.

Silesiam à Regno Poloniae ita auulsam esse, vt nullus eius prouinciæ recuperandæ iurisque asserendi locus nobis relictus sit, Episcopatumque Vratislaviensem beneficio & liberalitate Regum Poloniae fundatum dotatumque negare, impudenter mentientis audacia est. Quis vnquam præter te, homo sine fronte dixit vel scripsit, primum Episcopum Smogorouensem à Miecislao Rege Poloniae vt Doctorem tantum, non vt Episcopum, Regni Senatorem, cuius in Senatu primæ secundum Episcopum Cracouiensem, qui tunc Archiepiscopali dignitate fulgebat, partes essent, institutum fuisse? Excute omnia vetustatis monumenta, maiorum traditiones, priuilegia Episcopatus Vratislaviensis, vniuersæ Silesiæ iura,

Poloni priuatum sub signis vicinorum Principum militare possunt.

Silesia olim pars fuit Regni Poloniae, & Episcopatus Vratislaviensis à Regibus Poloniae fundatus.

iura, instituta, Principum denique si qui adhuc vetusti ortus supersunt, ut quidem superesse nonnullos non inficior, origines, hos omnes sanguine beneficio Regum & Principum Poloniae in lucem prodisse, nisi cæcus es, perspicies; & Episcopatum Vratislaviensem beneficio Regum Poloniae creuisse, illustratumque & principali dignitate donatum, vel inuitus fateberis. Quidquid nunc Silesiae Ducatus nomine continetur, olim in ditione Regni & Regum Poloniae fuisse, clarius est, quam ut probatione egeat. Sed cum Anno 1140. secundum Boleslai Criuouisti mortem, filij ipsius partito Principatu ob ambitionem & impotentem dominatum Vladislai natu maioris, dissiderent, ac postremo pulso Vladislao, cum is ditionem paternam armis frustra repeteret, eò communium amicorum interuentu res deducta est, ut fratres Principes exulem & opis alienae egentem in gratiam reciperent, portionemque hereditatis paternae, non eam quæ iure naturæ, iuxta prerogatiuam ætatis, illi debebatur, sed quæ victoribus accommodatior visa est, Silesiam videlicet vniuersam, quæ Maioris Poloniae pars fuit, assignarent; cuius quidem possessionem filij demum ipsius eo vitæ functo, adierunt. Tres hos fuisse memoriae proditum est, Boleslaum, Miecislaum & Conradum, vulgò Lafconogum dictum (agnosce, si Polonus es, Polonica nomina & cognomina) ij ex consilio patris Boleslai Crispi supremi Regni Poloniae Monarchæ, Silesiam inter se eâ lege partiti sunt, ut imperium supremum in Polonia Monarchæ, (qui Regiâ dignitate, ob eadem Diui Stanislai Episcopi Cracouiensis per Boleslaum Regem cognomine Audacem perpetrata, abrogatâ, omnibus Prouincijs ad Regnum pertinentibus, summâ & Regiâ potestate præerat,) agnoscerent, & inter fiduciarios Regni Principes censerentur. Et Boleslao quidem Vratislaviensis tractus, Miecislao Ratiboriensis & Opoliensis; Conrado verò Glogouiensis & Crosnensis obtigit, tota verò eorum ditio ad Bohemorum, Moravorum, Misnensium, & Saxonum fines extendebatur, à reliquâ Polonia interiectis filijs diuisa. Et hæc quidem gesta sunt, cum iam ante centum annos Casimirus eius nominis primus Rex Poloniae, sedem Episcopi, quæ primùm Smogorouia, deinde Bicina fuit, Vratislaviam transfulisset: cuius tu dotationem Henrico Duci Silesiae adscribis, ei ut dies & annus in diplomate à te prolato adscriptus, indicat, qui Henrici Barbati & Hedwigis, quam Christiani Catholici inter Diuos relata piâ veneratione colunt, filius & paternarum ditionum hæres cum esset, Tartaris, qui tum vniuersam Poloniam cæde & ferro vastabant, exercitum ex toto Regno Poloniae collectum, ad Legniciam anno Christi 1242. obiecit, ab ijsque in acie fortiter, ut sanguine Regum Poloniae ortum Boleslai Criuouisti abnepotem decuit, cælus pugnans occubuit. Sed ego non temerè suspicor te cum antiquitatis testimonio niti velles, cumque expilato Archiuo Ecclesie Vratislaviensis hoc diploma furripuisses, Henrici IV. Henrici III. filij, nomine magis quam re dicti Probi, huius qui ad

Filij Boleslai Criuouisti discordes, quorum maiori natu Vladislao Silesia à fratribus assignata.

Quæ postea inter filios eiusdem Vladislai trifariam diuisa.

Casimirus primus Rex Polonia sedem Episcopalem Byczyna Vratislaviam transfulit.

Henricus filius S. Hedwigis cum Tartaris depugnans perijt gloriose.

ad Legnitiam occubuit, Principis pijsissimi nepotis, qui circa annum Christi 1283. Thomam Episcopum Vratislaviensem bonis spoliavit, a te esse abulum, diplomatiq; falsum adscripsisse annum. Multa sunt quæ tuam arguant fidem: primum est quod is, cuius profers priuilegium, Ducis Cracouiæ & Sendomiriæ titulum vsurpat; at Henricus qui circa annu 1240. vixit, nihil vnquam iuris sibi in istis prouincijs vsurpasse legitur; eius demum filius Boleslaus Caluus, qui itidem Thomam primum Episcopum Vratislaviensem captum bonis omnibus exuerat, à Proceribus Cracouiensibus sub absentiam Boleslai Pudici accitus, alienum imperium inuaserat, eoque mox eiectus, titulum tamen amissorum Ducatum retinebat. Similiter & Henricus IV. anno Christi 1289. prodicione ciuium Cracouiensium, cum eiecto Vladislao Loetico Cracouiam occupasset, licet mox ab eodem pulsus, inani tamen alienarum ditionum titulo nomen suum illustrari voluit. Hunc eundem esse auctorem à te prolato diplomatis verba ipsa in eo contenta testantur. Meditantes, inquit, & solliciti reuoluentes indagine, qualiter per nos, & nostros progenitores Ecclesia Beati Ioannis in Vratislavia, nec non bona, possessiones ipsius Ecclesiae atque Monasteriorum, aliorumque piorum locorum possessiones & prædia, quæ eidem Episcopatu sunt subiecta multiformibus ac diuersis iniurijs, pressuris, & grauaminibus infinitis in nostræ salutis dispendium hætenus fuerunt desolata, quorum etiam damnorum æstimationem, propter infinitatem ipsorum ad certam non possumus reducere quantitatem, in satisfactionem damnorum ipsorum, & restorationem violentiarum illatarum, tam personis, quam prædijs supradictis, pro salute animæ nostræ ac progenitorum nostrorum, in remissionem peccatorum, quæ quacunque temeritate commisimus, & quæ sequuntur. Hanc tu liberalissimam Henrici (qui quotus in ordine fuerit, idcirco non exprimis, ut, quemadmodum dixi, falso adscripto anno, vetustatem huic priuilegio arroges) Ducis Silesie Episcopatus Vratislaviensis dotationem appellare audes, cum idem ipse ingenuè profiteatur Ecclesiam eandem suâ suorumque progenitorum iniuriâ infinitis affectam fuisse damnis, & nunc non dotari (nec enim vel vnico auctam esse prædio contextus priuilegij ostendit) sed quasi in integrum restitui & ijs libertatibus, quæ Deo consecratis personis, bonisque Ecclesie vsibus adscriptis, omni iure debentur donari: nisi restitutionem Bandouicensis districtus dotationem interpretari volueris. Quibus autem iniurijs Ecclesia Vratislaviensis à progenitoribus Henrici IV. & ab ipso affecta fuerit, & nos supra attigimus, & qui hæc plenius explorata habere voluerit, euoluat annales temporum illorum. At verò Henricus secundus, à quo, ut ratio anni à te (nec enim dubito, quin dolum machinatus fueris, & falsum anni numerum supposueris) in priuilegio falso illi adscripto conuincit, hoc idem priuilegium datum esse deberet, non erat cur quidquam iniuriæ Ecclesie Vratislaviensi à se vel à progenitoribus illatæ agnosceret Pius iste & nomine

Henricus Dux Silesie illatæ Ecclesie Vratislaviensi damna compensat.

Iaroslav
Episcopus
Vratislauiensis
Silesie Dux
Henrici Se-
cundi patruus
patrimo-
nium suum
Civitatem
Nyssam cum
suo territorio
Ecclesia Vra-
tislauiensis
donauit.
Regum &
Regnorum
iura priuatis
transactioni-
bus nequeunt
transferri.

Anno 1180.
Silesie Du-
ces comitis
Lencicie cele-
bratis inter-
suerunt:

ibi acta Syno-
do Episcopus
Vratislauiensis
interfuit.

Item Anno
1222. Maso-
uia Duci
contra Prus-
sos bellum ge-
renti ad-
fuere, & fun-
dationem E-
piscopatus
Culmensis tra-
tam habuere,
Episcopus,
Palatinus, &
Castellanus
Vratislauiensis.

mine & re Princeps optimi Patris Henrici Barbatii filius, nihil vnquam tale non modò factò, sed ne animo quidem designauit. Patruus verò ip-
sius Iaroslai Episcopi Vratislauiensis beneficio, eadem Ecclesia insigni-
ter aucta est; nam cum is Boleslai cognomento Proceri, filius, ac Boles-
lai Criuoustij Monarchæ Poloniæ pronepos esset, & ex paternâ in Silesiâ
ditione Nissenis ciuitas cum territorio iure hæreditario illi obtigisset,
totum illud patrimonium Ecclesiæ Vratislauiensi iure perpetuo donauit
& adscripsit. Sed hæc ad conuincendum te, fidemque scripto tuo de-
mendam sufficiant. De iure, quo Silesia in potestatem Regum Boemiæ
venerit, addam nonnulla; illud initio præfatus, Regum & Regnorum
iura priuatis transactionibus transferri nō posse, cum patrimonium Rei-
publicæ alio iure quàm priuatæ possessiones, censeatur, nec vllam aliam
diuisionem admittat, nisi eam quâ integrum nihilominus permaneat,
spondentibus partialibus Vasallis, se in potestate Supremi Regis vel
Principis permansuros. Hac lege Silesiæ Duces Poloniæ Principibus ob-
strictos fuisse, & ducentis propè annis, ex quo fortitione filijs Vladislai,
Boleslai Criuoustij filij, Silesia cesserat, inter Principes & Vasallos Re-
gni Poloniæ conscriptos mansisse, omnia vetustatis monumenta testan-
tur. Itaque vt eiusdem sanguinis Principes, quotiescunque de salute
communis Patriæ consilium capiendum erat, simul conueniebant, &
Comitia obibant: vt cum anno Domini 1180. Casimirus Boleslai Cri-
uoustij filius Monarcha Poloniæ ea Lenciciæ indixisset, aderant fiducia-
rij Principes, ac inter alios Boleslaus Procerus Vratislauiensis Dux, Hen-
rici Barbatii pater: ibi quoque actæ Synodo Ziroslaus Vratislauiensis E-
piscopus interfuit, tertium ab Archiepiscopo Gnesnensi locum tenens.
Anno item 1222. Principes Poloniæ Lesco Albus, Henricus Barbatus
Vratislauiensis, Conradus Masouiæ, alijque cognati & fiduciarij Regni
Duces, cum Prussi eo tempore nondum sacris Christianis initiati Cul-
mensem & Lubauensem tractum à Regno per vim abstraxissent, bello
illis indicto, ditiones ab hostibus occupatas armis recuperarunt: ac par-
tâ tantâ victoriâ, ne erga Deum, quem in bello feliciter conficiendo
propitium experti sunt, ingrati viderentur, Conradus Masouiæ Dux, ad
quem interceptæ & recuperatæ ditiones pertinebant, Culmensem Epi-
scopatum, attributis illi compluribus eius oræ territorijs, liberaliter dota-
uit, assentientibus & priuilegium signantibus Lesco Albo & Henrico
Barbato. Hoc idem priuilegium inter alios Episcopos Poloniæ in Syno-
do Louiciensi, eius rei causâ à Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi in-
dictâ, sigilli appensione comprobauit Episcopus Vratislauiensis; ac in-
ter eos qui præsentibus aderant Senatores recensentur, Derfco Palatinus,
& Sobeslaus Castellanus Vratislauienses: communi videlicet consilio
bellum susceptum, communibus viribus gerebatur; neque eo tempore
Silesij alio quàm Poloni nomine censebantur, fraternâ vt inter Principes,
sic inter subditos constante amicitia & societate. Paulò posteriori quo-
que

que tempore, nimirum anno 1226. cum Suentopelcus cliens olim & sub-
ditus Regni, Pomeraniam, cui beneficio Lesci Albi præerat, alio quàm
fiduciario iure sibi vsurparet, imperiumque detrectaret, Lescus commu-
nicato cum Henrico Barbato Vratislauiensi Duce consilio, Comitia Gã-
sauæ (vicus is est Tremesnensis monasterij) in maiori Poloniâ prope
Znenam indicit, ad eaque vniuersos Principes & Senatores Regni euo-
cat: aderant omnes, & inter Senatores Episcopus quoque Vratislauien-
sis. Istic dum de Republicâ consultatur, in funesto balneo Suantopelcus,
qui adesse iudicio, & causam dicere iussus erat, ex improviso incautos
Principes circumuenerat. Cæsus Lescus Albus, Henricus verò Vratisla-
uiensis vulneribus affectus, & mortuus existimatus, fidissimi aulici sui
corporis obiectu, extremam perniciem vitauit. Neque tamē ea res Hen-
ricum Vratislauiensem deterruit, quin secundum infelicem Lesci Albi
exitum, delatam ad se, Procerum Regni & Grimislauæ matris volunta-
te, filij ipsius Boleslai, (cui postea perpetuò seruata castitas Pudici no-
men peperit) tutelam, contra Conradum Mazouiæ Ducem, idem ius
ambientem, susciperet: quam & gessit optimè, & fortiter pupillum tu-
tatus est, legibusque optimis sancitis, cum iam Boleslaus adoleuisset, mu-
nere tutorio se abdicauit, liberam administrationem hæreditariarum
ditionum illi relinquens. Mox idem, inclinantibus ad eum odio Vladislai
Sputatoris Proceribus maioris Poloniæ, earum ditionum magnâ ex par-
te possessionem adiit, & anno Christi 1238. cum è maiori Poloniâ in Si-
lesiam proficisceretur, in itinere Crosnæ è vitâ discessit. Neque tamen
morte illius societas illa discerpta est, adeò vt aliquot post annis Tartaris,
gente immanissimâ, immensis agminibus Poloniam, Silesiam, vicinas
que Prouincias vastantibus, ac Boleslao Pudico Monarchâ Poloniæ in-
tra munitiones se tenente, vniuersa propè Polonia sub signa Henrici Pij
concesserit: qui factâ ad Legnitiam Barbaris copiâ pugna, fortiter qui-
dem, sed non satis felici successu depugnauit, vniuerso propè exercitu
ad internecionem cæso, ipse quoque gloriosè in acie vitam profudit. Et
hactenus quidem fida inter Silesios Polonosque Duces mansit societas.
Quamuis enim Boleslaus Caluus, Henrici, qui ad Legnitiam occubuit
filius, ad Cracouiensem Principatum, absente Boleslao Pudico, euoca-
tus esset, possessionemque eius adiisset; tamen mox pulsus, eâ quoque
maioris Poloniæ parte, quam auus ipsius Henricus Barbatus quæsierat,
excidit. Dissidio deinde Ducum Silesiæ, potissimum turbante res Hen-
rico Duce, Bohemiæ Regibus via patefacta est, dolis & malis artibus
interuertendæ & occupandæ Silesiæ. Quod eò facilius factu fuit, cum
in diuersas factiones diuiso Regno Poloniæ, primum quidem Principes
inter se capitalibus odijs dissiderent, deinde infeliciter per Præmislaum
Maioris Poloniæ Ducem, Regiâ dignitate resumptâ, & mox eo cæso, ad
Venceßlaum Regem Bohemiæ, factione paucorum, ficto iuris titulo
translatâ, nemo esset qui summam rei capefferet. Quamuis enim Vla-
dislaus,

Comitis
Gansauæ actis
interfuit
Henricus Bar-
batus, ibiq;
vulneribus
affectus, &
Lesco Albus
occisus.

Henricus
Barbatus
Vratislauien-
sis Dux, Bo-
leslai Pudici
tutor.

Henricus
Pius à Tar-
taris cæsus, vt
suprà relatu.

Vladislaus
Locticus rerum
in Polonia
potitus.

Ottocarus
Rex Bohemiae
Oppauam in
Silesia vi oc-
cupauit.

Silesij Duces
ad familiam
Lucemburgi-
cam tunc in
Bohemia re-
gnantem de-
clinant, inter
quos Bohemus
discordias
excitabat.

Venceslaus
Rex Bohemiae
quâ ratione
Vratislauia
potitus.

dislaus, cui exigua statura corporis Loctici, siue Cubitalis, nomen de-
dit, Siradiensis Dux, vir animi excelsi, maiora viribus suis ausus, secun-
dum mortem Lesci Nigri fratris sui, eiusdemque Regni Monarchae,
Regni habenas capeffere conaretur, & bis rerum potitus, bis imperio,
semel priuatâ factione, iterum Boëmorum armis deiectus, tertio demum
confirmatis viribus, omnia in suam redeffisset potestatem; non ea tamen
eius vires erant, vt distractum scissumque in diuersas partes Regnum
vnire Ducisque cognati sanguinis dicto parentes reddere posset: imò
ijdem crescentem Vladislai fortunam perosi, exarsere animis, & paucis
exceptis, ferè omnes alienâ ab eo erant voluntate. Iam antea Boleslaus
Pudico regnante, Ottocarus Rex Bohemiae Oppauam interceperat,
mox Henricus Probus Vratislauensis Dux, dum omnia miscet, & alio-
rum inhiat ditionibus, Venceslai Regis Bohemiae adscitâ societate, Ca-
simirum Opoliensium Ducem metu suae potentiae, vt se ditionemque
suam Boëmo subderet, adegit anno Christi 1289. Et de interceptâ quidē
Oppauâ exposulauit Boleslaus Pudicus cum Rege Boëmiæ, mutuo ob
eam rem Oppauæ Anno 1223. facto conuentu: sed in viginti annos fa-
ctis inducijs, disceptatio quoque de iure eius ditionis dilata & suspensa
est. Sed, vt paulò antè commemorauimus, Vladislao Loctico rerum in
Polonia potiente, cum non æquis oculis felicitatem ipsius Silesij Duces,
cognati ipsius aspicerent; &, quod mirandum, Mazouij Principes pa-
trueles ipsius prosperis illius ausis nimium inuiderent; ad Ioannem Boë-
miæ Regem è Lucemburgicâ familiâ, conspiratione factâ, inclinare
coeperunt. Nec defuit sibi Boëmus in tam opportunâ occasione, cap-
tandis Silesiorum animis, cum ijdem etiam inter se diffiderent, vt parric-
idalis bello tota arderet Silesia, Henrici Quinti Vratislauensis Ducis fi-
lij, partito patrimonio inter se, quâ dolo, quâ apertâ vi decertantibus;
Boëmo interim res suas alendis inter fratres discordijs agente. Iam an-
tea Venceslaus Boëmiæ Rex, ijdem ferè artibus nonnullas in Silesiâ di-
tiones interuerterat, & sui iuris, sublati veris Dominis, sanguine Regum
Poloniæ ortis, fecerat: reliqui erant Vratislauensis, Legnicensis, & Bregensis
Ducatus; quos inter se fratres Henrici Quinti filij, Henricus, Boleslaus, &
Vladislaus partiti, dum reliqui adesis opibus patrimonium prodegerunt,
in Henricum, cui Vratislauia obtigerat, conspirant: in primisque Bole-
slaus, suasu & ope Ioannis Regis Boëmiæ fretus, negotium illi faceffit,
ditionemque fraternam latrocinij more incurfat. Implorat Vladislai Re-
gis Poloniæ cognati sui opem Henricus, seque & sua omnia eius fidei
committit. Vindicat ille clientem, recipit in potestatem Vratislauiam,
& compescit audaciam Boleslai; cæterum dedititium Principem Henri-
cum res suas sibi habere iubet, quem mox Boëmus ad se accersitum, &
blandè acceptum, commemoratione fraternæ iniuriæ, cuius ipse met
incensor & auctor fuit, eò perculit, vt Closko accepto, Vratislauiam
sibi cederet. Ijdem artibus cum Vladislaum cum Boleslao commisit-

set, Legnicensi quoque ditione potitus est. Atque hæc sunt Boëmici,
vel potius domus Lucemburgicæ (huic enim soli Principes Silesiæ se
dedidisse diplomata deditum, quorum complura in Regio Craco-
uiensi archiuio reperiuntur, testantur) in Silesiam iuris initia, quæ legi-
timane sint, sub iudice lis est. Ais tu Casimirum Regem Poloniæ de
Silesiâ cum Ioanne Rege Boëmiæ transigisse, & iure omni se abdicaf-
se: neque ego nego; sed an id fieri potuerit, & an id, quod eo tempore
inter Reges actum est, ratum esse possit, discutiendum est. Et ipsa qui-
dem, quæ in medium à te profertur iuris abdicatio (quanquam dubito
an sincere proferatur, cum in Archiuio Regni Poloniæ nihil tale conti-
neatur) nihil aliud in se continet, nisi priuatam Regis Casimiri cum
Ioanne Rege Boëmiæ, & Carolo ipsius filio transactionem, quâ ius suum
tantum, & non Regni, præfatis Regibus, & non Regno Boëmiæ, con-
donat, quibus & hæredibus illorum extinctis pristino iuri Silesia resti-
tuenda est. Et cum hæc ipsa transactio publico Regni Ordinum con-
sensu approbata non sit, cum personis contrahentibus eam extinctam,
putandum est: neque enim in potestate Regis vllius fuit patrimonio
Reipublicæ priuatas offensiones redimere, maximè talibus prouincijs,
quæ non armis quæsitæ, nec dediticiæ, sed ex corpore Regni sunt, qua-
lis est Silesia vniuersa, quales erant Duces Silesiæ, qui & iure naturali (Re-
gibus enim Poloniæ orti erant, & portionem Regni tenebant) & iure
scripto, quo tanquam fiduciarij Principes Regno obstricti erant, in di-
tione alterius, se ditionesque suas transferre non poterant; nec à toto
Regni corpore, ex quo creuerant, vlllo pacto alienare: vt deditio illo-
rum, quâ domui Lucemburgicæ se adiunxerunt, etiam si id vel armis
coacti, vel sponte fecissent, rata esse non possit. Quanquam ne tum qui-
dem vniuersa Silesia cessit in ditionem domus Lucemburgicæ: Bernar-
dus enim Suidnicensium Dux, idemque Vladislai Regis gener, mansit in
fide, quâ Regno Poloniæ obstrictus erat, & Wischouensè siue Frauen-
statensè territorium, cum Ciuitate eiusdem nominis, à Casimiro Rege
armis recuperatum, hætenus etiam in ditione est Regis Poloniæ, vt
& Ducatus Osuencimensis & Zatoriensis; Seueriensis item à Sbigneo
Olesnicio Cardinali & Episcopo Cracouiensi à Duce Thesinenfi emptus
ac Regno vnitus. Non latebat quidem Reges Bohemiae, non plus iu-
ris deditios Silesiæ Principes ad eos transferre potuisse, quam ipsi ha-
buerint, & cum vetusto iure Prouinciæ ea ad Regnum Poloniæ perti-
nuerint, perfidiâ eorum qui illas obtinebant à toto corpore auelli non
potuisse: itaque crebris transactionibus inanem iuris titulum firmare
voluerunt, Regno Poloniæ, extinctâ stirpe Regiâ, ad externos Ord-
inum voluntate translato, qui iuris Regni minus curiosi, passi sunt do-
mus Lucemburgicæ in Silesiâ imperium propagari. Quanquam Vla-
dislaus Iagello Poloniæ Rex non aliter foedus cum Venceslao Impera-
tore,

Silesij Duces
soli Lucem-
burgicæ fami-
liæ se dedidere.

Transactio
Casimiri Re-
gis Poloniæ
cum Ioanne
& Carolo
Regibus Bo-
hemie an va-
lida?

Transactio de
Silesiâ mu-
tata esse osten-
ditur.

Pars Silesiæ
hætenus est
in ditione Re-
gis Poloniæ.

Reges Bohe-
miæ ius suum
in Silesiam,
quod nullum
erat, crebris
transactio-
bus firmare
voluerunt.

Venceslaus
Imperator
ratione Sile-
sia subsidia
contra omnes
hostes Vladis-
lao Iagieloni
pollicitus.

Ipsimet Bohe-
mi Casimiri
Polonia Re-
gem Silesia
heredem fa-
rentur.

Idem aliis
occasionibus
fatentur.

Cur Poloni
hactenus Sile-
siam non re-
perierint.

tore, eodemque Rege Boëmiæ sancire voluit, nisi ut is illi nomine Du-
cum Silesiæ, cum sexcentis lanceis, & totidem balistarijs, se contra
quemuis hostem auxilio futurum polliceretur; cuius rei extat diploma
in Archiuio Cracouiensi Anno 1395. conscriptum. Eidem contra Cru-
ciferos bellum gerenti anno 1414. (ad quod vniuersos Regni Principes
exciuerat) aderant & Silesij Duces, Bernardus Opoliensis, Ioannes Ra-
tiboriensis, Boleslaus Cessinensis, Conradus Olesnicensis, Venceslaus
Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Kozlensis, & Ven-
ceslaus Opatuensis. Denique Sigismundus Imperator, idemque Rex
Boëmiæ, eidem itidem Vladislao Regi, si Agathiam viduam, quæ
cum Venceslao Rege Boëmiæ proximè vitâ functo nupta fuit, in ma-
trimonium duxisset, dotalem Silesiam ultro offerrebat. Hæc circa an-
num 1421. acta fuisse monumenta legationum testantur. Eiusdem
Vladislai filius Casimirus, penè adhuc puer, à Bohemicis accitus, &
Rex ut esset postulatus, Silesiorum imprimis Ducum fauore, ad eam
dignitatem promouebatur: & tum quidem Alberto Austriaco potio-
res partes tenente, Regnum adeptus non est, sed aliquot post annis,
ductâ eiusdem Alberti iam tum vitâ functi filiâ Elizabethâ; secun-
dum mortem fratris coniugis suæ Ladislai Vngariæ & Boëmiæ Re-
gis ac Boëmiæ Regni, ex transactione dudum cum domo Lucem-
bergicâ inita, materno iure (Sigismundi enim Imperatoris eiusdemque
Regis Boëmiæ filia fuit) hæredis, agnoscentibus idipsum Bohemis per
coniugem filiosque suos eam regni hæreditatem creuit. Fassi sunt idip-
sum Regni Boëmiæ Proceres, qui publicâ ad Regem Casimirum missâ
legatione, literis etiam in Nouâ-domo Sabbato post festum SS. Philip-
pi & Iacobi Apostolorum anno 1467. scriptis Elizabetham Reginam
Poloniæ filiosque Casimiri Regis, veros & legitimos Regni Boëmiæ Pro-
uinciarumque ei adiunctarum hæredes agnoscunt, & ad capeffendum
regnum inuitant, idemque datis ad Proceres Regni Poloniæ literis, pro-
fitentur. Mox aliquot annis transactis, idem Regni Boëmiæ Ordines, an-
no 1471. in Comitijs Cutnensibus Vladislauum Casimiri filium uti hære-
dem Regni (verba expressa in priuilegio Electionis) Regem Boëmiæ
renuntiant, cuius ille possessionem adiit, & ius hæreditarium, ad filium
Ludouicum, & ad filiam etiam Mariam Ferdinandi Imperatoris vxorē,
transmisit. Fratres quoque suos primò Ioannem Albertum, deinde Sigis-
mundum, quorum vterque Reges Poloniæ deinceps fuerant, collatis illis
nonnullis Ducatibus in Silesiâ, in societatem eius hæreditatis adsciuit. Et
mirabitur quispiam siluisse tanto temporis spatio Polonos, nec ius suum
vrisse, cum Reges eorum ad hæreditatem Regni Bohemiæ vocarentur,
cum quodam modo interuersum ius in pristinū statum eâ ratione resti-
tui videretur. Hæc quæ à me allata sunt, non idcirco dicta putes, quasi
classicum canere velim, & Polonos meos ad ius armis recuperandum
incitare,

incitare, sed ut ostendam te rerum ignarum, falsò asseruisse, ita nos Si-
lesiæ imperio excidisse, ut nunquam aspirare ad illud nobis liceat. Veniet
sanè tempus, cum vel Silesij ipsi memores vnde exciderint, ad sua redi-
bunt principia, neque Polonis vel nunc defunt, vel imposterum deerunt
rationes asserendi iuris sui, quod nec temporis præscriptione auferri, nec
priuatis transactionibus interuerti potuit. Paci publicæ à nobis consu-
litur, & vbi arma nostra exerceamus, satis superque occasionum nobis
est. Non temerè Poloni in Christianos stringunt gladios, barbaris vn-
diq; cincti nationibus, quas virtute & sanguine suo arcent, ne totis agni-
nibus in Europam se effundant, ne cædibus & incendijs omnia mi-
sceant. Nec sanè in Moschos pruritu vel dominandi libidine arma sum-
pta à nobis sunt, ut tu asseris; fuerunt iustæ & legitimæ causæ, quæ nos
eò impulerunt, ut gentem solo nomine Christianam, cæterum feritate
barbaram, moribus incultam, pacta & fidem datam ad temporum &
occasionum momenta accommodantem, Turcicâ & Tartaricâ societa-
ti superbientem, Christiani nominis inimicam, bello impeteremus: cu-
ius suscepti & gesti, non adeò, ut tu reris, nos penitet; etiam si aliqui non
desint, qui consilia euentu metientes mustitent & obmurmurent; ignari
quanti momenti res sit, receptis amplissimis prouincijs, quæ dudum à
regno auulsæ erant, ferocem & hæreditarium hostem, enervatum viri-
bus ita coercuisse, ut pacem penè supplex peteret, præscriptasque acci-
peret condiciones. Est, eritque immortalis Sigismundi Regis hæc glo-
ria, quod suo filijque sui Vladislai ductu, tantas res in eâ vastâ Septem-
trionis parte gessit, quantas vel quouis maximus Princeps gerere vnquam
potuisset. Sed ad Episcopatum Vratislauensem reuertar. Smogorouia
hic primò institutus fuit à Miecislao Rege, non, ut tu nugaris, ut Episco-
pus esset scholæ Rector, sed eadem quæ cæteri in Polonia dignitate &
prærogatiua Episcopi, Regni Princeps & Senator, qui & sacrorum
Præses esset, & quotiescunque res posceret, Principibus consilij copiam
faceret. Eius Episcopi sedem Casimirus primus Rex Poloniæ, qui anno
1040. Regni habenas suscepit, quique ducentis propè annis eos, quos
tu Ecclesiam Vratislauensem dotasse fingis, præcesserat, quæ, ut dixi,
Smogorouia erat, primùm Bicinam, mox Vratislauiam transtulit, cu-
ius sanguine ortus Iaroslavus Episcopus Vratislauensis, Boleslai Proceri
filius, & Boleslai Criuoustij pronepos, Nissam paternam videlicet suam
portionem ei, ut tu non negas, attribuit.

Subest & hactenus Episcopus Vratislauensis iure Primatiali Archi-
episcopo Gnesnensi, & semper eius iurisdictionem agnouit, & dubijs ad-
uersusque rebus suis patrocinium quoque expertus est. Ut cum Boleslaus
Calius anno Christi 1257. Thomam Episcopum Vratislauensem, tem-
plum Gorcense ritu Christiano dedicantem, nefariè cepisset, & in vin-
cula coniecisset; Fulco Archiepiscopus Gnesnensis impium Episcopi
violatorem diris deuotit, consultoque Summo Pontifice Alexandro IV.

Iaroslavus E-
piscopus Vra-
tislauensis
Nissam patri-
monium suū,
Ecclesie Vra-
tislauensi
donauit.
Episcopus
Vratislauen-
sis Suffraga-
neus Archie-
piscopi Gnes-
nensis.
Archiepisco-
pus Gnesnensis
Episcopum
Vratislauen-
sem semper
protexit.

militiam cruce signatorum, per totam prouinciam contra eum promulgauit, atque ad transactionem cum Episcopo ineundam compulit. Huius Boleslai impium facinus, cum Henricus cognomento Probus, re ipsa turbulentus & seditiosus Princeps, Vratislauiensis Dux æmulatus esset, ac circa annum Domini 1283. Thomæ II. Episcopo Vratislauensi, illius quem Boleslaus Caluus ceperat, ex sorore nepoti, grandem pecuniæ summam imperasset, eaque negatâ ditiones Episcopi & sacri Ordinis inuasisset, & mox Decimas omnes usurpasset, Iacobus cognomento Suinka Archiepiscopus Gnesnensis, coactâ Lenciciæ Synodo, de sententiâ consilij, Henricum communione Christiani populi exclusit, ac Vratislauensi ciuitati, cæterisque qui in ditione illius erant sacris interdixit: nec antea poenâ soluit, quam Henricus Episcopo satisfacisset, illo priuilegio, cui tu falsò, vt antè ostendi, annum Domini 1240. quo Henricus Pius à Tartaris ad Legnitiam cæsus, rerum potiebatur, adscripsisti. Successu temporis cum Ioannes Rex Bohemiæ, occupatâ magnâ parte Silesiæ, Episcopo Vratislauensi Nancero grauis esset, multisque eum iniurijs affecisset, eo demum vitâ functo, Pretzlaus Pogorelicius Polonus, gente Grimalius, Episcopus Vratislauiensis, nolens volensque ita transegit, & in Patronum Ioannem Boemiæ Regem adoptauit, vt iura Ecclesiæ Metropolitanæ salua manerent, quibus, etiam si maximè vellet, Episcopus Vratislauiensis derogare non potuit, sed nec voluit quidem: quam productum à te deditionis Episcopalis diploma vereor an verum sit: solum enim Grotkouiensis Arcis & oppidi, à Boleslao Bregensium Duce empti nomine, Pretzlaus in fide & clientelâ Regum Boemiæ se fore professum esse Annales tradunt. Et cum aliquot exactis annis Carolus Quartus Imperator, idemque Boemiæ Rex, à Clemente VI. Pontifice Maximo contenderet, vt Episcopatus Vratislauiensis Archiepiscopo Pragensi subijceretur, obstitit Casimirus Rex, ac per Legatum suum Albertum, Cancellarium Dobrynensem, à Pontifice obtinuit, vt ius Archiepiscopi Gnesnensis ratum esset. Nemini itaque mirum esse debet, si nunc Episcopatus Vratislauiensis Hæreticorum armis oppressus, opem Regis nostri implorat; si Rex noster se ei deesse non posse profitetur, si suam auctoritatem, ne vis ei fiat, interponit: nam vt antiqua illa, vnde fluxerit fundatio Episcopatus Vratislauiensis taceamus, certè iurisdictionem Archiepiscopi Gnesnensis tueri ad Regiam dignitatem & officium pertinet. Addo nihil in Episcopatu Vratislauensi, nihil in Silesiâ Poloniæ vicinâ, in statu Ecclesiastico nouari posse, quod connexas illi Regni Poloniæ Ecclesias & ditiones non afficiat, quibus certè Rex patrocinium debet, nec permittere illi licet, vt Archiepiscopi Gnesnensis primatialis prærogatiua, vt Episcopi Cracouiensis, Episcopi Poseniensis, ea quam in plerisque Silesiæ partibus habent iurisdictione violetur: vt bona Abbatiarum Poloniæ, quæ in Silesiâ sunt, per vim occupentur: nisi fortè falsò de vi

*Causa ob
quas Rex Po-
loniæ Episcopo
Vratislauensi
patrocinari
debet.*

Hæreti-

Hæreticorum Clerus Silesiæ queritur, & ea, quæ ab eo extorta sunt impia iuramenta, sponte præstitit, & non denuntiata bonorum ademptione, confiscatione (vt ex decreto in consilio Principum & statuum Silesiæ die vltimo mensis Septembris Anno 1619. edito apparet) adactus coactusque est. Quæ cum omnia fiant eo potissimè fine vt extinctâ Catholicâ religione, oppresso & exacto Clero, Episcopatus Vratislauiensis, nobilissima Metropolitanæ Prouinciæ Gnesnensis portio, de medio tollatur, & quod in alijs Germaniæ partibus factum, possessiones Deo consecratæ in profanos cedant vsus; meritò Illustrissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis modernus, exemplo maiorum suorum, Fulconis & Iacobi Archiepiscoporum Gnesnensium, à quibus violatores Ecclesiæ Vratislauiensis, grauissimâ censurâ notatos fuisse, supra memorauimus, nunc quoque si ij, qui nunc impijs decretis in Silesiâ Ecclesiam Catholicam oppugnant, Hæretici non essent, gladium spirituale in eos stringeret, dirisque omnibus deuoueret: sed cum illi excusso semel obedientiæ freno, sacra diuinaque omnia contemnant; quod Turcis vel quibusuis barbaris Ecclesiam Vratislauensem occupantibus faceret, Principis, cui ad tuenda iura Ecclesiarum gladius datus est, & qui magnorum quondam in Poloniâ Regum, Episcopatus Vratislauiensis fundatorum & patronorum, sedem tenet, quique vel eo ipso nomine quod Catholicus sit, tutelam & patrocinium Ecclesiæ debet, opem implorat. Nec Serenissimo Principi Carolo Archiduci Austriæ, Episcopo Vratislauensi, vitio quiscumque vertere debet, quod in literis (quas tu nescio vnde, & quâ fraude surreptas, ad concitandam optimo Principi inuidiam, publici iuris fecisti) ad Illustrissimum Archiepiscopum Gnesnensem datis, ingenuè profiteatur, Ecclesiam Vratislauensem filiam esse Gnesnensis Metropolitanæ, à Regibus Poloniæ foundationes accepisse: vtrumque enim adeò verum est, vt qui id negare voluerit, idem proprium esse asini rudere negauerit. Illud fortasse tibi displicet, quod idem Princeps feuda caduca rebellium in Silesiâ vasallorum, nostris hominibus offerre videatur; & quam illi per modum consilij id proponat, tamen ego te hac vice isto libero metu. Non ita appetentes sumus alieni, vt inuitante occasione ad prædam præcipientes ruamus. Sed vt his omisissis ad alia veniamus; interrogo te, quo autore fretus asserere audes, Serenissimum Regem nostrum, patrium & hæreditarium Regnum Sueciæ iam olim ob religionis persecutionem amisisse? quem ille persecutus est? Recense; in quem Suecum, eò quod non Catholicus esset, mucro Regius desatuit? Audeo affirmare nullum esse, quem non eodem, quo Catholicos complecteretur fauore, modò fidem datam seruaret. Possum enumerare complures illustres viros Suecos, lumina nobilitatis illius Regni, quamuis non idem cum optimo Principe de religione sentientes Regi tamen addictissimos & fidelissimos esse & fuisse; Ericum Sparium Regni Cancellarium, columnen Suetici Senatus, à Carolo Suderma-

Carolus Suerdmanus regnandi cupiditate Suecia regnum inuasisit.

no ob seruata Regi fidem, lualore carceris diu maceratum, postremo casum. Hanc eandem sortem subierunt alij Senatores fideles Regi, &, quod mireris, Abrahamus Archiepiscopus Vpsalienfis, quamuis Lutheranus. Non religionis causa in Suecia agebatur: regnandi libido Carolum eò impulit, vt legitimi Principis imperio abrogato, nefarie patris nepotis, subditus Domini, fracta fide, violato sacramento, Regnum inuaderet, & ius alienum contra omne fas vsurparet: quod vt ille, ita & filius ipsius, non fauore populi, non amore ciuium, sed, vt tyranni solent, stricto tueretur ense. Sed tu patronus rebellium Bohemorum, hoc quoque argumento vti voluisti, quo illi, prout & Sueci nonnulli suam perfidiam excusant. Crudelis, vt ais, Ferdinandus in Bohemos, acerrimus Protestantium hostis, cum tamen neminem proferas quem occiderit; quem bonis in Bohemia spoliauerit; quem in exilium egerit. Vestra sunt ista, & vestri similia. An non ab authoribus seditionis Bohemicae, ijsque priuatis hominibus, armis Pragae obsessa curia, violati & fenestris praecipitati concilij Regij Praesides, exuti & spoliati bonis Catholici, expilata templa, profanata monasteria? Hoc iure vos potiores estis, si fraus, periurium, & vis, alicuius iuris nomen meretur. Pergis, & Serenissimo Regi inuidiam apud tui similes conciliare vis, quod ille Iesuitarum consilio nitatur, quod Aurei velleris Princeps sit, quod fama sit eum nouae militiae nomen daturum, & haec quorsum? Ad extirpationem, inquit, Haereticorum ista omnia collimant. Quis vnquam Christianorum id in votis non habuit, vt extirpatis haeresibus vna in vniuerso orbe sit fides, idem omnium de religione sensus? Tibi, vt video, schismata, tibi haereses placent; placent igitur dissensiones, placent bella, quae hoc fonte oriri ipsa docet experientia. Sed Iesuitae ab alijs luculenter defensi, quorum officium non aliud, nisi vt aliarum religiosarum personarum, quae ornamenta sunt Ecclesiae Catholicae, doctrinam & exemplo propagare pietatem, ac cultum diuinum, haereses impugnare, & monstrare iter rectum ijs, qui errore seducti à veritate Catholica aberrant: in quo munere cum ijs sedulo versentur, offendunt aduersarios, vt eos æquis oculis intueri nequeant, & eodem quo lupi canes ouium custodes amore prosequantur. Habet Rex Consiliarios ex sacro & profano ordine lectos, habet Magistratus Aulae: horum, non Iesuitarum, consilijs negotia publica tractantur, & expediuntur. Sed haec non noua calumnia, & saepius, vt dixi, refutata. Aurei velleris insigne Serenissimus Rex volentibus omnibus Ordinibus Regni in Comitibus Varfauiensibus ritè & legitime suscepit, exemplo Diui Sigismundi Primi, Aui sui, qui eumdem honorem non est aspernatus. Sed tu frustra suspicaris, eum hoc nomine magis addictum & obstrictum ad tuendam rem Catholicam existimari posse. Iam inde ab ineunte aetate ita ille animatus, vt pro fide Catholicam, quam materno suxit ex ubere, vitam & sanguinem profun-

Aurei velleris insigne detulit Sigismundus Primus Poloniae Rex & Sigismundus Tertius.

profundere, si id necessitas poposcerit, non indignum Maestrate sua censeat. Quae res vt ad adipiscendum regnum Poloniae illi potissimum suffragata est, ita nunc quoque Maestatem ipsius tuetur, & amorem subditorum conciliat. Quod quidem te acerrime, vt video, torquet, torquebitque malos omnes, eò magis, quò illustriorem coronam pietati Regiae fata destinant.

Filios Regios ingentium terrarum Dominos, delectabili opinione constitui, tu primus interpretis mentis maleuolae stultè iocaris: sunt eruntque illi tales, vt quibus Reipublicae Christianae bene cupiens, eos publicae salutis natos libenter fateatur. Sciunt omnes eam felicitatem à Regibus Poloniae suscipi liberos, vt eos tuendae rei Christianae impendant. Nec plura quaesieris; Vladislaus Iagello reliquit filium sui nominis, qui pluribus de Turcis partis victorijs, ad extremum memorabili ad Varnam pugnam, gloriose occubuit. Pronepotem Ludouicum Hungariae & Bohemiae Regem, qui ad Mohacium contra perpetuam Solimani felicitatem decertans pari fato occubuit. Casimirum Sanctum ob virtutes Christiano Principe dignas, inter Diuos relatum. Sigismundum Primum, sui æui Regem Regum, Patriae Patrem: nec vllum è gente Iagellonica nominare licet, qui non propriae eaque praeclara laude floruerit. His maioribus, eo sanguine Serenissimi Principes nostri orti crescunt, (rumpantur vt ilia Codro) eam spe vt Christiana Respublica, non minimum subsidij ab ijs expectare possit. Tuus iste nouus Carolus Magnus, quid Reipublicae Christianae causam praestiterit, an vel semel contra Turcas & Tartaros aliosue barbaros in acie steterit, nusquam audiui. Serenissimo Principi Vladislao nostro non nouum iam aestates & hyemes continuare bello, pati incommoda militiae, versari in acie, laceessere hostem, pugnam conferere. His virtutibus Magni nomen Carolum primum sibi peperisse, non nego: Poloniam ab illo fuisse subiugatam, nemo verè dixerit; idem enim ostendere deberet, quo tempore Polonia iugum imperij excusserit. Sed de antiquitatis memoriâ, & quae in hoc genere in vtramque partem dici credique possunt, tecum non contendam: tu interea tuo isto nouo Carolo ne nos terreas, nec tantos nobis finge metus, vt nouas istas contra legitimum Magistratum conspirationes, vel Turcas ipsos, quos à seditionis Bohemis & Hungaris in perniciem Reipublicae Christianae euocari fama est, veriti, non nisi ex tuae proditoris sententia dignitati & salutis nostrae consulamus. Non ita accisae nostrae vires sunt, & quamuis non adeò florente Reipublicae statu, qualem Platonis finxit sententia, gloriemur; habemus tamen rationes tuendi iuris nostri; neque hactenus quisquam (absit dicto inuidia) impunè nos lacecessit. Sed Poloni tuo iudicio horrendae idololatriae obnoxij commouere nos non debemus. Scio quid tu nomine idololatriae cauilleris. Haeticum est, & iam non nouum, Catholicos hoc nomine allatrare: sed vel ruptis licet inferni claustris ipse triceps prodeat Cerberus,

rus, latrare quidem poterit, Catholicam tamen Ecclesiam à Christo ita fundatam, ut ne portæ quidem Inferi quidquam in eam possint, erroris convincere non poterit. Quæ de statuum Regni nostri, pacis interregni tempore tuendæ causâ, factâ confederatione in medium adducis; ea perinde ad externos quosvis pertinent, ut lyra ad asinum. Verborum, eæque leues, hætenus inter Catholicos, & eos qui diuersum ab ijs sentiunt, intercesserunt concertationes, de vi, de cæde numquam ne per somnium quidem cogitatum: verum tui muneris est hæc ipsa inculcare, & consentientes optimè Ordines falsis suspicionibus, quasi dato belli signo, inter se committere. Sed nihil agis furialis Aleæto, pacata sunt Polonorum ingenia, & licet interdum non idem sit omnium de religione sensus, omnibus tamen constant iura, amicitia, & fraternus amor. Id tu æquo animo pati non potes, ac ut & Regem & Senatores apud imperitum vulgus in suspicionem voces, multa clam fieri, non omnes Senatores ad consilium adhiberi, paucorum eorumque seditiosorum sententias exquiri, sceleratè fingis. Exemplum adfers superiori anno concessam facultatem Humanaio militis conscribendi, inscio, ut ais, Senatu; quem consultum fuisse, Regiæ literæ (quas te fraude surripuisse, cum talia consilia maioribus tantum Senatoribus communicari soleant, fatearis necesse est) à te typis excusæ testantur: nec est quod cauilleris, non ad omnes datas fuisse, cum nemo sit qui hoc nomine queratur. Quos autem seditiosos Senatores denotes nescio; eos fortè, qui, à tuis nefarijs consilijs cum alienum gerant animum, saluti & dignitati patriæ optimè consulunt. Verum non mirum à te Optimates nostros ita tractari, cum nec Regiæ Maiestati parcas, cum Regem officij sui lineas enormiter transilijisse, iura Nobilitatis, permiscâ Iesuitis bonorum coëmptione, grauius læsisse, ab eodem ob religionem ius inæquabiliter dici, impuro ore blateres, dignus qui læsæ Maiestatis poenas exoluas, quas te Deo ipsi Regiæ dignitatis vindici exoluturum non dubites. Postremò dirum superiore anno arsisse cometam, Regum interitus & Regnorum mutationes portendentem; quiescendum igitur, & tantisper dum hostes communes nostri, maiores vires sumant, indormiendum ex astrorum signis mones. Alios ista terreant; nobis tu non persuaferis, ut tantoperè istis permoueamur, ac salutem publicam non à Dei potius voluntate, quam ab astris dependere persuaderi nobis patiamur. Non cometa, sed regnandi libido seditionis facem in Bohemiâ accendit, cuius qui futurus sit exitus, incertum est, nisi quod animus non temerè prælagit, optimæ causæ Deum perfidiæ ultorem non defuturum. Quis autem isthic primus induit arma? quis supremum Magistratum violauit? quis fidem datam rupit? quis denique alieni regni ius usurpauit? Notum est orbi vniuerso: nec excusationes Bohemorum, Cæsarem Ferdinandum non legitimo iure adepti regni, vel crudelitatis accusantium, tales sunt quæ perfidiæ notam ab illis amoliantur. Non nouum hoc Bohemis oppugnare Reges:

Reges: & ut vetustiora taceamus, à ducentis annis vix vnum vel alterum Regem Bohemiæ fuisse Annales testantur, qui non vel à subditis captus, ut Venceslaus Rex, vel non oppugnatus, ut Sigismundus Imperator, Ladislaus Alberti filius, Vladislaus Casimirides, (cuius filius Ludouicus ob non missa à Boëmis subsidia ad Bohacium concidit) Ferdinandus Imperator, Rudolphus, Matthias, postremò Ferdinandus, ritè iam coronatus. Infelicitasne sit ea gentis ut tales Reges habeant, cum quibus semper decertare necesse sit; an ij mores, ut facilè datæ fidei obliuisci non ingloriosum nec turpe existimetur, æquis censoribus iudicandum relinquo. Ad te finem scriptioni meæ impositurus redeo, quisquis es; si Silesius vel Bohemus, non miror quod hostis noster, cum sis, perniciofa consilia nobis suppedites, ac malè de nobis, iuribus nostris, & de domo Regiâ sentias. Si Polonus (quanquam dubito vllum adeò malâ mente esse, ut patria iura falsis argumentis conuellat) dignum censeo, qui proditionis conuictus, dignas poenas scelere tuo luas.

DIS-

DISSERTATIO

DE IVRE REGNI POLONIÆ

AD RVSSICAS MOSCHOVITICASQUE DITIONES.

Suentoslaus
Kijouienſium
Ducis filij

Quos Principi-
patuſ geſe-
runt?

Volodimirus
caſis fratribus
vicinos popu-
los domat,
Corſonum
Imperator
Constantino-
politano eri-
pit.

Volodimirus
duodecim
filios reliquit.

VENTOSLAUS Kijouienſium Dux, Iori & Orgæ filius, è Piecingis eius oræ quâ Danubius in Pontem influit populis, duos ex iuſtâ vxore Iaropelcum & Olgum, tertium Volodimirum ex concubinâ ſuſceptum, reliquit filios. Hunc circa annum Domini noningentimum ſeptuageſimum primum Nouogrodienſibus petentibus Principem dedit; Iaropelcum Kijouienſibus, Olgum Pereſſlauienſibus præfecit. Sed Olgo à Iaropelco occiſo, Volodimirus vir magni animi, caſo itidem Iaropelco, vtriuſque fratris Principatum occupauit; ac vicinis populis Bulgaris, Croatis, Dulopijs, Iſſigis, domitis, Corſonum Imperatori Conſtantinopolitano eripuit: mox Annâ Baſilij & Conſtantini Imperatorum, qui anno Noningentimo ſeptuageſimo quinto regnare cœperunt, & per annos quinquaginta Conſtantinopolitanæ rei præfuerunt ſore, in matrimonium anno noningentimo nonageſimo ductâ, ſimulque Chriſtianâ religione ſuſceptâ; reddidit. Is quoque Premyſſiam & Czeruenum arces Miecislao Regi Poloniæ eripuit. Cùm duodecim filios procreaſſet, viuens adhuc Principatum inter eas partitus eſt: fuerunt autem populi & vrbes, quæ in diuiſionem ceſſerunt, Kijouia, Nouogrodum, Poloſcum, Turouia, Roſtauia, Maromum, Dereui, Vladimiria, Torocanum, Smolenſcum, Pleſcouia, Volhinia. Cæterum Patre mortuo, orto inter fratres bello, Suentopelcus Kijouiam, Glebo & Borifſo fratribus dolo occiſis, occupat: mox ab Iaroslao fratrum necem vlciſcente ſuperatus, & Kijouienſi Principatu eiectus, ad Boeſlaum cognomento Chrobri Regem Poloniæ confugit. Is eâ occasione ereptam Patri ſuo Premyſſiam recuperaturus, anno Milleſimo Octauo, fines Ruſſiæ ingreſſus, victo Iaroslao, Kijouiam fame adaſtam, in ſuam poteſtatem redigit, & Suentopelco reſtituit: ac Iarolaum viribus recuperatis bellum inferentem, iterum proſſigat. In Kijouienſes parum ſyncerâ fide Suentopelco ipſo conniunte ſecum agentes, ac milites ſuos clâm trucidantes, animaduertit, urbem ipſam diripit, arcem communit, obſidibus acceptis, ac tribus in Boryſthene fixis columnis regreditur victor.

Boeſlaus
Chobri Iaro-
ſlaum ad Bu-
gum proſſigat
anno 1018.

Anno Milleſimo decimo octauo idem Boeſlaus Iarolaum occupatâ Kijouia, bellum Poloniſ inferentem, ad Bugum ingenti prælio ſuperat: ac victor pacis fert conditiones, tributumque imponit. Boeſlao mortuo, cùm Ruſſi Iaroslao & Miecislao Ducibus rebellarent; Miecislao Rex

Rex Anno Milleſimo vigefimo ſexto, arma in eos ſumpſit, ac interceptas quidem ab eis arces recuperauit; Iarolaum tamen in ordinem non redegit, qui mortuo fratre, Monarchæ, ſeu Iedinowladec titulum prius uſurpauit, ac potentiam auxit. Id Miecislai Regis, Rixæ vxoris imperio obnoxij, ignauia factum. Pulſo demum cum Rixâ matre Caſimiro, Ruſſis diuturno interregno adeo animi creuerunt, vt penitus Polonicum Imperium excuſſerint. Caſimiro deinde reſtituto, acciſis Regni viribus, non armis, ſed conditionibus cum Iaroslao rebelli tranſactum: ac vt pax firmior eſſet, Caſimirus ſororem illius matrimonio ſibi iunxit, iuſque auitum & paternum (auxilijs tantum contra omnes hoſtes pactis, quæ Iarolaus contra Maſlaum rebellem Caſimiro tulit) affini remiſit. Iarolaus vniuerſæ Ruſſiæ Monarcha quinque filios reliquit, qui cùm inter ſe de Principatu certarent, Iſaſlaus natus maior Kijouienſis Dux pulſus à fratribus, ad Boeſlai Audacis, Caſimiri Monachi filij, cognati ſui opem confugit: qui auiti iuris aſſerendi cauſâ, vltro eam occaſionem arripiens, magno exercitu Ruſſiam ingreſſus, Viſaſlao Polofcum fugiente, Kijouia ſpontaneâ deditione potitur. Polofcum per legatos in ſuam poteſtatem redigit, ac Iſaſlaum regnare iubet; hæc anno Milleſimo ſexageſimo nono geſta fuiſſe ſcribuntur. Mox pulſo iterum Iſaſlao, iterum clienti fert opem Boeſlaus, caſis Ruſſis, Kijouiam diutius obſeſſam, poſtremo vi capit. Iſaſlaum, impoſito ei non tantum pecuniæ, ſed rerum etiam omnium, ad victum cultumque corporis vectigali, Monarchiæ Ruſſiæ præſſe iuſſit. Is ex conſilio Regis cognati inter filios, Regi fidem obſtringentes, partitus Principatum, Stopelcum Poloceniſibus & Nouogrodienſibus, Vladimiri Smolenſcijs, Iaropelcum Viſſogrodienſibus præſcit: ſibi ſummo Imperio, & cum adiacentibus Prouincijs Kijouia reſeruata. Exacto ob eadem Diui Stanislai Boeſlao Audace, Ruſſi penitus defecerunt; idque impunè ob quietum Vladislai Hermanni ingenium. Anno demum Milleſimo centefimo primo, Boeſlaus iuuenis Criuouſti Ruſſos Poloniam hoſtiliter ingreſſos fudit: & cùm poſtea Zbitſlauam Suentopelci, ſiue Stopelci, Kijouienſis Ducis filiam in vxorem accepiſſet, foedus cum Ruſſis pepigit. Inuaſerat Kijouienſem Principatum Volodimirus Iaroslai Vladimiriſ Ducis & Zbitſlauriæ Regiæ Poloniæ patruus; cuius inſidias veritus Iarolaus anno Milleſimo centefimo decimo octauo ad Boeſlaum affinem fugit: quem cùm Boeſlaus Vngaris in auxilium aduocatis reſtituere vellet, Anno Milleſimo centefimo vigefimo tertio arma ſumit: Iarolaum cum ſeptem millibus noſtrorum præmittit: eoque minùs cautè hoſti oblato caſo, Boeſlaus Kijouiam obſidione cingit, & nonniſi donis & muneribus exoratus, pacem hoſti dat, pactis contra quosuis hoſtes auxilijs; quæ cùm ſæpiùs imperaret, Ruſſi anno Milleſimo centefimo trigefimo quarto auctore Iaropelco Volodimiri filio Kijouienſi Duce rebellant: hunc Boeſlaus alijs interim bellis occupatus, aſtu Petri Vloſtouicijs capit: & graui ære accipit.

Boeſlao mortuo Ruſſi rebellant, vnde bellum cum eis geſſit Miecislao anno 1026. Iarolaus Kijouia Dux Monarchæ, ſeu Iedinowladec titulum uſurpauit. Ruſſi Polonorum imperia excuſſerunt. Caſimirus Primus conditionibus cū Iaroslao tranſegit, & ſororem eius in vxorem accipit. Iarolaus Ruſſiæ Monarcha quinque filios reliquit; qui cū de Principatu certarent, Boeſlaus Audax Iſaſlaum aliquoties inuit, & ius regni in Ruſſiâ aſſeruit Kijouia in poteſtatem redactâ. Idem Boeſlaus Iſaſlao tributum impoſuit. Iſaſlaus imperium inter ſe ſibi partitus. Pulſo ob eadem S. Stanislai Boeſlao Ruſſi penitus defecerunt. Boeſlaus Criuouſtijs Ruſſos Poloniam hoſtiliter ingreſſos fudit, & poſt Stopelci Chioienſis Ducis filiam in matrimonium accipit.

Eiusdem cum Ruffis bella usque ad annum 1138. Boleſlaus Crispi pro Ifasiao conatus. Distracto diuisionibus Chijouienſi Ducatu Haliciensium potentia creuit. Casimirus Iustus Mecislaus Haliciensium Ducem pulsum restituit. Vlodimirus Haliciensium Dux fidem Polonis iurat 1185. & Casimiro pugnanti suppetias fert 1190. Idem fecit Romanus Vlodimirienſis Dux. Victo & occiso ad Zauichostum Vlodimiro Lescus Polonia Monarcha Colomano Hungariae Regis filio cum Salomea sorore Haliciense Regnum dotale dedit. Pulsus Colomanus, & restitutus à Polonis, à Ruffis veneno sublatus. Daniel fideiurans schisma, à Legato Sedis Apostolicae Regis titulum obtinuit, sed rursus in errorem relapsus hostis Polonorum fuit.

ære mulctatum, cum is in fide & clientelâ Regum Poloniae se fore iuraret, dimittit; sed foedifragus Vngaro quodam Visliciam prodente, multis hominibus caesis, vel captis diripit. Eum ulturus Boleſlaus infesto agmine Ruffiam petit, ac longè lateque populationem extendit, mox inde fraude Rufforum Haliciensium in insidias præcipitatus, ignauia cuiusdam Palatini malè pugnat: circa Annum Domini Millesimum centesimum trigessimum octauum, Boleſlaus Crispus, pulsum Kijouienſi Principatu Ifaslaum restituere conatus, ob eius ignauiam re infectâ redit, Anno Millesimo centesimo quadagesimo septimo. Paulò ante hæc tempora distracto Ducum diuisionibus Kijouienſi Principatu, Haliciensium potentia creuit; quorum Dux Mecislaus quasi nothus à fratribus Wſeuoldo Betzensi & Vlodimiro Haliciensi pulsus, ad Casimirum Iustum confugit; qui magno prælio ad Haliciam Ruffis superatis, Mecislaum fide ab eo acceptâ Haliciensibus præfecit, Anno Millesimo centesimo octuagesimo secundo, magnamque partem Ruffiæ suæ potestatis fecit. Sed Mecislaos non multò post veneno sublato, Vlodimirus opem Polonorum eiectis Vngaris, qui Haliciam interceperant, Principatum adeptus, iurauit fidem & obsequium Polonis, atque Anno Millesimo centesimo nonagesimo ex foedere Casimiro pugnanti præstò adfuit: quod & Romanus Vlodimirienſis Dux in Mosgauienſi prælio ex formula itidem foederis præstitit; ob quam causam Anno Millesimo centesimo nonagesimo septimo mortuo Vlodimiro, acceptâ prius ab eo fide, Haliciensibus à Nicolao Palatino Cracouiensi Lesci curatore præficitur. Sed dum immemor beneficii bellum Poloniae infert, ad Zauichostum victus & occisus est. Inde cum Lescus Colomano, Andreae Regis Vngariae filio, cum Salomea sorore Haliciense Regnum dotale dedit, illique ab Episcopo Cracouiensi coronatus esset; Ruffi omnes externi Principatus & religionis odio in Colomanum conspirant, ac eum pellunt, regnumque auxilio Polonorum & Hungarorum repetentem vincunt, iterumque restitutum veneno tollunt, Daniele Romani filio rem strenuè gerente, qui postea quoque Haliciense Regnum occupauit, ab Opione Legato Sedis Apostolicae fictâ schismatis eiuratione obtento Regis titulo. Sed Græcâ fide in errorem relapsus, religionis Christianæ hostes Lithuanos & Tartaros, quò Polonorum vires infringeret, ad infestandam Poloniam incitauit. Paulò antè Potoucij in Ruffos Tartaros immiserant, qui caesis duodecim vno prælio Ruffiæ Ducibus, totam partem à stirpe gentem deleuerunt; eamque partem Ruffiæ, quæ in Septemtrionem & Orientem vergit, vectigalem fecerunt: quæ in eâ seruii conditione vsque ad Ioannem Moschouia Ducem, qui circa annum Domini Millesimum quadringentesimum septuagesimum nonum primus barbaræ seruitutis iugum excussit, permanſit. Cæteri Ruffiæ Duces, vel in noui Haliciensis Regni corpus coaluerunt, vel Lithuanis adhæserunt: qui quondam Rufforum humiles & abiecti serui, dominorum suorum clade

clade elati, & breui partâ potentia, primò quidem cum Ruffis initâ societate, Suarnone & Mendaco (hic ille est qui mentitâ Christianâ fide Rex Lithuaniae est renunciatus) ducibus, maxima damna nostris, contra quos (Rufforum, in nomen & religionem Polonam capitali odio flagratum, persuasionibus) euocati erant, intulerunt. Zemouitum Ducem Masouiorum cum Conrado filio interfecerunt. Sed cum à Polonis fortiter reprimerentur, Rufforum paulò antè socij in eosdem arma vertunt; & partim spontaneâ concessione, partim vi, Kijouienſem, Nouogrodensem, in Seueriâ Kiernouienſem, Lucensem, Vladimirienſem, Branscensem, Polocensem, Vitepscensem, aliasque vicinas Ruffiæ provincias subiugant. In eo rerum statu cum florentissimum quondam Ruffiæ Imperium versaretur, Haliciensium regnum, Leone Danielis filio steriliter è viuis sublato, ad Troidemi Masouiorum Ducis filios, Mariâ sorore Leonis genitos, deuenit: quorum maior natus Boleſlaus aditâ secundum auunculi mortem hereditate, cum fraude Rufforum vno religionis nomine ipsis inuisus, dato veneno extinctus esset; frater ipsius similem venitus casum, in Casimirum Regem, acceptâ ab eo terrâ Belzensi, ius hereditarium transfudit: cuius prætextu ille vetustum ius Poloniae asserturus, Anno millesimo trecentesimo quadagesimo, meridionalem Ruffiam totam armis subactam, in formam provinciae redegit. Et cum reliquam Ruffiæ partem Lubartus Gedimini filius dotis prætextu usurparet, idem Casimirus Anno millesimo trecentesimo quadagesimo nono, eiectis Lithuanis recuperauit; ac cum Rege Hungariae, ut titulo Ruffiæ deinceps abstineret, transiegit. Certatum deinceps vario euentu cum Lithuanis de Ruffiæ possessione, post mortem Ludouici Regis proditione Hungarorum, quos in præſidijs arcium Ludouicus reliquerat, ad Lithuaniae Duces translata; donec adſcitus in regnum Vladislaus Iagiello, in cuius coronatione feudales Ruffiæ Duces, nimirum Nouogrodensem, Branscensem, Kijouienſium, Regi, Reginae Hedvigi & coronæ Regni Poloniae fidem & obsequium iurarunt. Id attestantur complura diplomata in Archiuo Cracouiensi, quorum indices infra referentur. Mox à coronatione missus à Rege Vitoldus, Poloscum & Smolenscum in potestatem Regis redegit. Anno deinde millesimo trecentesimo nonagesimo secundo, Theodoro Duci Vladimirienſi, Iagiello Rex Poloniae Seuerienſem Ducatum, acceptâ ab eo fide quòd in potestate Regum Poloniae mansurus esset, attribuit; missoque Vitoldo, Orsam & Vitepscum recuperat, ac Odruscensem & Smolenscensem Ducem in fidem recipit. Postremò Glebum Ducem Smolenscensem, sæpius rebellem, Magistratu mouet, & cum Basilio Moschouia Duce amicitiam concere coepit. Nam non multò post, idem Vitoldus recepto prius Anno millesimo quadringentesimo tertio Smolensco, Anno millesimo quadringente-

Lithuani magna parte Ruffiæ potantur.

Haliciensium regnum ad Masouia Duces deuolutum, quorum vnus illud Casimiro Poloniae Regi concessit.

Casimirus Poloniae Rex Ruffiam in formam provinciae redegit.

Inter Polonos & Lithuanos de possessione Ruffiæ certatum post mortem Ludouici Regis Hungari ad Lithuanos transferunt.

Vladislaus Iagielloni Ruffiæ Duces fidem iurarunt.

Moschouia Ducis nomen clarescere coepit.

dringentesimo sexto superato flumine Vgrâ, in Moschos vnâ cum Zbigneo Brzezio Marſchalco Regni, ac multis Polonis expeditionem suscepit: & abactâ prædâ, iterum anno ſequenti vſque ad Occam fluuium populabundus peruenit, Rozenenſemque ditionem populatus, conditiones pacis Baſilio Moſchouix Duci dedit. Eo tempore Branſcum, & Starodubum arces in Seueriâ, Suidrigelo beneficio Regis Vladislai tenebat: neque enim eâ tempeſtate dubium erat Regis Poloniae in illas gentes imperium; quod Iagiello matre Mariâ Tuerenſium Ducis filiâ genitus, ipſe poſtmodum Sophiâ, Kijouienſis Ducis filiâ & vnicâ reliquâ ſuperſtite, vxore ductâ, ſulceptis ex eâ filijs, tantò magis quæſitum dudum olim Boeſlaorum labore Regno Poloniae ius, ſibi poſteriſque ſuis firmauerat. Vitoldus verò aliquoties infeltis armis terrorem nominis ſui in eas partes ita pertulit, vt ipſi Nouogrodeneſes, liber & immunis Ruſſiæ populus, maximis viribus & opibus pollens, pacem mercari, ac ingentibus donis victorem placare coacti fuerint. Sed enim Vitoldo Duce & Vladislao Rege Poloniae fatiſ concedentibus, neglecta admodum res Ruſſica fuit, dataque occaſio naſcenti tum primùm Moſchouix Principum ambitioni, noui proferendi imperij. Nam Vladislauſ Iagiellonides in ipſo ætatis flore, feliciffimis ſucceſſibus Poloniae & Vngariæ regnum adeptus, ad domandos Turcas animum adiiciens, vt cætera alia, ita curam in Septentrionem vel retinendi vel proferendi imperij intermiſit. Caſimirus item frater ipſius dum pænè eodem conſilio, Hungaricum & Bohemicum regnum, hæreditario vxoris ſuæ iure aſſerere, illudque in filios ſuos transferre nititur; magnâ auitæ ditionis iacturâ fecit. Nam Ioannes Moſchouix Dux, eo potiſſimùm imperante, Anno 1471. excuſſo iugo Tartarico, occupato inprimis & omnibus theſauris ſpoliato Magno Nouogrodo, partiſque ingentibus opibus, Vladimiriſem, Ioroſlauienſem, Tuerenſem, Moſaiſcenſem, Sudalſcenſem, Piſcouienſem, Roſanenſem, ac magnam partem Seuerienſis Ducatus, partim dolo, partim vi, nonnulla etiam falſo ſucceſſionis nomine, interuertit; & patrimonium quondam Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, maiorum ſanguine partum, ad ſe tranſtulit. Idem quoque poſteâ Alexandro Rege (cui filiam ſuam matrimonio iunxerat) rerum potiente, immemor affinitatis, Anno milleſimo quingenteſimo Drohobuſum, Toropecum, Biallam, Branſcum genero abſtulit; agrumque Smolenſcenſem populatus eſt, Seuerienſelque Duces leui de cauſâ Regi offenſos, & iam antea ſuis ditionibus à Moſcho exutos, in ſuam fidem (cui mox illi ſanguine litarunt) recepit. Cuius filius Baſilius Anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio, Smolenſcenſem arcem longâ obſidione fatigatam (proditionem Gliriſcio proditore, Ruſſis qui in præſidio arcis erant ſuadente, fraude deditibus) cum præſidiarijs interceptit: & procul dubio vlteriùs promouiſſet arma, niſi Sigifmundus Primus, feliciffimo ad Orſam proelio, tot millibus Moſchorum cæſis, incenſum regnandi libidine ambitioſi hominis animum

Vitoldi contra Ruſſos progreſſus.

Vladislao Iagiellonide ad domandos Turcas & Caſimiro fratre eius ad aſſerendum regnum Hungariæ & Bohemiæ intento noui Moſchouix Duceſ magnam Ruſſiæ partem ademerunt.

animum compreſſiſſet; atque ad petendam deinceps pacem cõgiſſet.

Et ex his quiuis facile colligere poteſt, quàm vetuſto iure regnum Poloniae Ruſſiæ terras ſibi ſubiectas habuerit, & quibus viciffitudinibus legitima poſſeſſio interrupta fuerit. Quæ omnia abolita fuiſſe, Ruſſiamque vniuerſam iterum in ius poteſtatemque regni, deditione eorum, qui Iagiellone Rege Regiâ dignitate aucto coronæ Regni Poloniae ſe adiunxerunt veniſſe, infra adſcripta diplomata ſufficienter conuincunt. Cum enim probè noſſent maiores noſtri, Patrimonium Reipublicæ Ruſſiæ Ducatus, qui olim bello & ſucceſſionibus parti, imperio Regum Poloniae ſubiecti fideque & obſequio obſtricti erant: partim Ducum quorundam ſeceſſione, partim Lithuanorum, qui excuſſo iugo ſeruitutis, eos, quibus olim tributum pendebant, in ſuam poteſtatem redegerant, vi & potentiâ, iniquiſſimis Reipublicæ noſtræ temporibus à reliquo Regni corpore auulſos, & abſtractos fuiſſe, eâ conditione Vladislauſ Iagiellonem Heduiſis hæredis Poloniae regium connubium, & regnum ambientem votis potiri permiſerunt, vt ea quæ tû in poteſtate ipſius fuerunt, regno reſtitueret, ac ſuas inſuper ditiones in vnum Reipublicæ corpus coaleſcere pateretur. Hinc Octo Duces Lithuaniae in ipſo Coronationis Regiæ actu Regi, Reginæ, regno, fidelitatem iurant: hinc ea rata fore vades dati Duces Vitoldus, Skirgello, Fieodor, Luchardi Dux Lucenſis, cuius rei teſtimonia extant, literæ eorundem Ducum, qui hoc, vt vocant, obſtagium in ſe recepiſſe agnoſcunt.

Ac prætereâ Demetrius Koributh Vladislao Regi, & Heduiſi Regi-næ, & Coronæ Regni fidelitatem pollicetur, & ſe regno vnit. Datum in Lucko die B. Seuerini Anno milleſimo trecentefimo octuageſimo ſexto. Idem alio diplomate hoc idem ſpondet Anno milleſimo trecentefimo octuageſimo octauo.

Skirgello Dux Lithuaniae Vladislao Regi & Heduiſi Regi-næ ac Coronæ regni Poloniae homagium præſtat, fidem & obedientiam pollicetur; ſemper ſe adhæſurum regno cum caſtris & poſſeſſionibus, & ſi ſine prole deceſſerit, ditiones ſuæ ad Coronam regni pertinebunt, ita tamen vt liceat ſibi Eccleſiæ contribuere. Datum in Lida feriâ tertiâ poſt feſtum B. Viti, Anno milleſimo trecentefimo octuageſimo ſeptimo.

Alexander, aliàs Wigmunt, Dux Kijouienſis, Vladislao Regi & Heduiſi Regi-næ, ac Coronæ Regni fidelitatem promittit, ſe & terras ſuas, regno Poloniae perpetuò ſubijcit. Die Inuentionis ſanctæ Crucis Anno milleſimo trecentefimo octuageſimo octauo.

Simeon Laguni, poſt commiſſam ſibi à Rege Vladislao magnam Nouogardiam, promittit Regi, ac regno cum omnibus ſubditis ſuis fidelitatem, Anno milleſimo trecentefimo octuageſimo nono.

Simeon Iurgiewiez Dux Vladislao & Heduiſi ac Coronæ regni Poloniae homagium fidelitatis præſtat, ac ſe regno incorporat. Datum Sen-

Vladislauſ Iagiello eâ conditione in Regem Poloniae aſſumptus, vt ea quæ ipſius in poteſtate erant Regno Poloniae reſtitueret. Octo Duces Lithuaniae in coronatione Regis Vladislai Iagiellonis fidelitatem Regno Poloniae iurant.

domiriæ in octauâ Resurrectionis Domini Anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono.

Idem datus hominibus de magnâ Nouogrod in Tutorem & Gubernatorem, Vladislao Regi & Heduigi Reginæ, ac Coronæ regni Poloniæ se adhæsurum perpetuò pollicetur. Sendomiriæ die Dominico Conductus Paschæ Anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono.

Vitoldus Dux Lithuanix, indultâ sibi à Rege culpâ rebellionis, ac restituto sibi patrimonio per Vladislauum Regem, conformat se voluntari ipsius, Heduigi Reginæ, & Coronæ regni Poloniæ se cum omnibus bonis suis subijcit. Datum in Ostrowo die Sancti Dominici Anno millesimo trecentesimo nonagesimo tertio.

Anna Ducissa Lithuanix pro Alexandro Vitoldo marito suo, Reginæ Heduigi cauet, eum omnia impleturum, quæcunque Vladislao Regi & regno promisit. Datum in Ostrowo die vt supra.

Theodorus Dux Vlodimirienfis, fatetur se terram Seueriensem à Vladislao Rege & Heduigi Reginâ & Regno Poloniæ ac Principatu Lithuanix ad gubernandum suscepisse; promittitque se Regi & regno adhæsurum. Datum Vislicix feriâ sextâ post octauam Ascensionis Anno millesimo trecentesimo nonagesimo tertio.

Est præterea diploma Ruthenico idiomate scriptum cum hac annotatione: Quinque Duces Russiæ Regno Poloniæ fidem suam obstrungunt.

S T A-

STANISLAI ZOLKIEVII

GENERALIS EXERCITVVM REGNI POLONIÆ

D V C I S

*De bello Turcico Epistola deliberatoria,
ab Auctore in Latinum versa.*

SIGILLVM Regni monile à Regiâ Maiestate Vestrâ fidei meæ concreditum, nolui committere huic periculo; ad quod subeundum non inuitus accingor. Explicari alijs literis causas, cur omissis tutioribus fortiora consilia amplectar. In hoc Reipublicæ statu plerisque omnia in deterius interpretantibus, & obstinato animo recta consilia damnantibus, aliter fieri non potest. Priuati quoque mei respectus eam mihi necessitatem imposuerunt, opprobria, detractiones (ad ferendum vel magnis animis molestissimæ) passim citra meam culpam in me iactatæ. Nunc etiam nisi Valachis petentibus suppetias ferrem, daretur occasio sermonibus maleuolorum quibus ego potissimum peterer. Eò res deuenit; vt aut (quod Deus largiatur) vincemus hostes, vel (quod auertat) ille nos vincet. si (quod absit) aduersa Reipublicæ fors ceciderit, nolo superstes esse: diu id iam in votis mihi fuit, & volens extremum subibo fatum, pro fide sanctâ Catholicâ, pro Maiestate Vestrâ, pro Republicâ, licet ab hac laborum & periculorum eius causâ susceptorum gratitudinis loco opprobria retulerim; non possum tamen nisi optimè cupere Patriæ meæ. Eorum quæ optimo animo à me facta sunt, præmium in cælis me consecuturum confido. Quòd si, vt spero, Deus nostris contra hostem conatibus fauerit, ad minus mordaces peritiorum linguæ conticescent. Hæ sunt præter alias causæ, cur hoc consilium secutus sim, vniuerso consentiente exercitu: reliqua quæ euentura sunt, secreto Dei arcano continentur. Habes, Serenissime Rex, Domine mi, magnum negotium. Bellum cum Turcis non est ludus. Vel Turcarum conatus, qui ad nostræ Reipublicæ & totius orbis imperium adspirant, refrenandi sunt, vel tibi, si (quod absit) Respublica perierit, regnum amittendum. Hic, Serenissime Rex, oportet intendas vires animi & ingenij tui. Non desunt, fauente Deo, in hoc amplissimo regno rationes, modò eas amplecti velimus, his periculis obuiam eundi; sunt facultates tanto bello sustinendo pares. Argumento sint superioribus annis in vno panè momento tot milliones pecuniæ coaceruati, quibus à milite foederato Rempubicam eliberauimus: præter extortam

Q3

ab

ab ijs annonæ & victus nomine à subditis magnam pecuniæ partem. Huius tamen tam ingentis exactionis nulla in Russiâ signa apparerent, nisi in locum eius perpetuæ Tartarorum illius prouinciæ populationes successissent. Tantò magis nunc cum agitur de extirpatione cultus Dei nostri, id quod barbari intendunt, agitur de incolumitate & salute Reipublicæ, de libertate; denique cum omnia quæ unicuique cara sunt in discrimen vocantur, non est parcendum fortunis & facultatibus. De modo & ratione huius belli gerendi iure meo dicere possum, me diuturnâ experienciâ aliquid assecutum esse: legi multa, in promptu habeo exempla plurima: possem aliquid consilij adferre, sed res non est eius epistolæ, tantæ molis minimè capax, præsertim cum in conspectu sit hostis, & ego in ipso discrimine plura scribere non possim. Dico simpliciter, si Respublica Patria mea carissima, defensio bello intra fines Regni, idque viritum imperatâ publicâ expeditione, eaque legibus in Comitij Electionis Henrici Regis circumscriptâ, Turcicum bellum sustinere decreuerit, actum est de nobis, perijmus. Quod si hostem, ditiones eius ingressi, adoriemur, & infestabimus; non est desperandum de victoriâ. Et quis scit an non is modus sit, quo Deus decreuit de hac barbarâ & abominandâ gente, pœnas sumere, & Christianos è turpi liberare seruitute? Mentionem fecit Illustris Dominus Palatinus Posnaniensis, in scripto typis euulgato, me viuente Rege Stephano conscius fuisse secreti consilij, de bello, quod ille Rex contra Turcas meditabatur, communicatis cum Sixto Quinto Pontifice Maximo, & Philippo Hispaniarum Rege consilij; Moschos quoque per Ioannem Petri Suyscium, arcanis practicis plerosque suis conatibus fauentes effecerat. Poloni (quantum mihi scire licuit) quatuor tantum eius consilij conscij fuimus. Nondum ea destinata ita maturuerant, vt Regni Ordinibus communicari & proponi possent; mors deinde Regis Stephani omnia hæc dissoluit. Ita tamen inter socios belli conuenerat: Rex Stephanus cum Terrestribus, Dux Parmensis cum naualibus copijs in Graciâ ad Hellepontum, siue Archipelagus, conuenirent, viresque coniungerent ac simul terrâ marique hostem oppugnarent. Per Valachiam nostris finibus vicinam propterea Rex Stephanus exercitum ducere nolebat, quod vereretur ne ab hoste, ripam Danubij tenente, transitu prohiberetur: quod nobis nunc minimè timendum; cum tot Cosacos naualis rei peritos, qui Danubio cymbis constrato exercitum traducere possint, habeamus; quorum illo tempore vix centesima pars erat. In summâ is belli gerendi modus, ea vnica via salutis. Concludo hanc epistolam, tibi que Serenissime Rex, Domine mi, valedico. Conscius mihi sum, idque ad Tribunal Dei mox compariturus, confirmo, me fideliter & syncerè Maiestati Vestræ seruiuisse: si quâ in re (homo enim sum) id quod debui non præstiti, veniam det mihi Maiestas Vestra, & filium meum, si fortuna belli ei pepercerit, Regio patrociniocomplectatur. Deus Optimus Maximus Maiestatem Vestram

Sixti V. Pontificis Maximi de inferendo Turcis bello cum Stephano Polonia Rege consilium.

Vestram seruet in longauum tempus, ad propagandam gloriam nominis sui, & Rempublicam hanc augendam; denique Maiestatem Vestram sanctam vitâ, participem faciat æternæ beatitudinis, vbi ipse viuit & regnat cum Filio & Spiritu sancto verus & æternus Deus. Bari in ipsâ ad ipsum exercitum protectione, die vigesimâ quintâ Augusti Millesimo sexcentesimo vigesimo.

Maiestatis Vestræ fidelis consiliarius, & humillimus seruator, Stanislaus Zolkiewski Cancellarius & Supremus exercituum Regni Capitaneus.

EPISTOLA,

Narrationem belli Turcici ad Chocimum gesti continens, ad Gregorium XV. Summum Pontificem, nomine SIGISMUNDI III. Polon. & Suecia Regis scripta.

CUM dubijs & aduersis rebus meis regnorumque meorum periculis, quæ ob illatum mihi à communi Christiani nominis hoste Turcâ bellum imminebant, Sanctitatem Vestram summo opere de me fuisse sollicitam satis compertum habeam; ad illam etiam imprimis de præsentis rerum mearum statu referre volui: Magnum id equidem fuisse periculum, & maius reliquis omnibus, quæ vnquam Respublica Christiana sustinuit, facile quicquid ex eo collegerit, quod in perniciem meam, vel potius totius Europæ, duo potentissimi hostes Turca & Tartarus, ambo ingentium exercituum Imperatores, & debellati orbis terrores, vno eodemque tempore conspirauerint, vires coniunxerint, copias omni apparatu bellico ac eâ militum multitudine, quam nunquam hætenus Europa vidit, instructas, finibus ditionum mearum ad-mouerint; eo animo, vt vno impetu, quasi nemo illis esset repugnaturus, omnia sub suam potestatem redigerent. Fateor, Beatissime Pater, me expensâ periculi magnitudine, meritò initio addubitasse, an solius regni mei viribus, vel primum hostis impetum sustinere possem. Videbam tot Reges, tot Imperatores ab eo hoste longè minoribus copijs eos, victosque, vel certè turpi conditione pace redemptâ acerbissimum barbaricæ seruitutis iugum subijsse. Cæterum cum semper eâ voluntate fuero, vt optarem, vel capitis mei periculo, omne Catholicæ religionis & communis salutis discrimen excipere; eo animo venienti inimico obuiam eundem decreui, vt ille intelligeret rem sibi esse cum eo Principe, qui & superbi hostis minas contemneret, & armati potentiam non reformidaret. Exercitu itaque comparato, Ducibus ijs, quorum præclaram sæpius in re militari virtutem expertus fueram, mandavi vt in hostem ducerent: filium etiam meum Principem Sigismundum Vladislaum, summo cum imperio ad exercitum missi: ipse denique aduocato

Procerum regni consilio, comitijsque eius rei causâ indictis, vniuersis regni ordinibus adnitentibus, bellum totis viribus gerendum decreui. Maturauerat hostis aduentum suum, eâ vsus celeritate, vt non modò vsurpatâ à Turcis profectiois morem non obseruauerit; verùm etiam famam ipsam, nuntiosque omnes prauenerit. Id ita fore suspicati Duces mei, inuocato Dei nomine, exercitum Catholico more lustratum expiatumque, transmissio fluuio Tyrâ, qui meas hostileque ditiones dirimit, in hostico collocarunt, castra, loco ad arcendum hostem peropportuno posuerunt, eaque vallo & aggere munierunt. Vix crediderat hostis suis nostrorumque viribus expensis, nostros vel comparere aulos, falsoque sibi renunciari existimabat, eos ultro obuiam processisse: ceterum cum in conspectu vterque esset exercitus, quasi destinatum sibi prædam conspicati barbari, ita clamore excitato in exercitum meum impetum fecerunt, vt non nisi victoriâ potiti pedem relaturi viderentur. Sed enim ea fides, constantia, & virtus meorum militum fuit, vt non solum vanam barbarorum vociferationem contempserint, verùm patefactis portis temerè subeuntes, pecudum instar ceciderint, longè à vallo submotos, fugientesque in castra compulerint, cadaueribus hostium campos interiacentes itrauerint. Irritauit ea res barbari iuuenis bilem, vt in eos quidem qui loco cesserant acerbissimis sæuiret pœnis, alios verò propositis ingentibus præmijs ad capeffendam pugnam alliceret: sed factò sapius eius rei experimento, totiesque magnâ itrage repulsis, & toto campo palatis Turcis cum appareret copijs tantum eos superiores esse, ceterum vbi ad arma ventum fuerit, & virum viro contuleris, non animo, non armis, non arte belli, non vigore aut viribus corporis parem Polono esse Turcam; ad alias conuersus artes barbarus, atque quò nostros eâ quâ abundabat multitudine circumueniret, longiùs à castris protrahere conabatur. Sed is quoque patuit dolus, nostri enim gnari quò hostiles tenderent conatus, explicatis sub vallo copijs, pugnae aleam se subire paratos esse ostenderunt. Ita cum hostes sapius fusi fugatique propiùs accedere nollent; & nostri vicissim non nisi sub ipsis castris armatam explicatamque aciem tenerent, leui deinceps certamine res acta. Ad extremum fessi hostes, & spe deiecti, cum quotidie suos non in acie modò cadere, sed ex diuturno castrorum situ vulgatis passim morbis absumi, meque vniuersâ Nobilitate excitâ in itinere esse cernerent, primi per internuntios pacis mentionem fecere; superbis primò, vt barbarorum mos est, propositis conditionibus; mox ijs acceptis, quas eius rei causâ ab Ordinibus Regni destinati bellici Consiliarij tulerunt. Is exitus fuit tantorum conatuum, quibus barbaries vniuersa in perniciem meam, regnorumque meorum hoc anno incubuerat. Recepit se Turcarum Imperator priorque ex campo (hæc enim vna ex conditionibus latis erat) suas subduxit copias; amissis præcipuis quibusque militibus, & belli Ducibus, amisso aut corrupto belli apparatu, victo similis. Sed ego Diuinum

recolo

recolo & agnosco patrocinium, Deo salutē partam me debere profiteor. Scio me plenam non consecutum victoriā, sed tamen id adeptū quod hactenùs Principibus Christianis in votis fuit: vt tantus hostilis apparatus frustra esset, & ambitiosis inflatus victorijs, tandem vincere dedisceret, atque ne palmo etiam terræ è meis ditionibus adempto arma deponeret. Neque scio an in præsentī rerum Christianarum statu magis id optabile non fuerit, quàm ipsâ potiri victoriā: non enim est Turca, qui semel victus vires resumere non possit: non armis, sed sæculis vincendus est. Eius rei documento esse possunt vel Romani Imperatores, de Hungariâ cum illo ambiguo semper Marte certantes, vel potentissimi Persarum Reges totiam sæculis dubio euentu bella cum eo hoste gerentes. Descendissem ego in certamen socialium virium fiduciâ, sed quàm ex dubiâ, quàm incertâ sint, quàm periculose ijs credi possit, animaduertit Sanctitas Vestra. Ardet internecino bello Germania vniuersa, ac Hungarię Bohemięque vicina regna. Serenissimus Imperator Romanorum, cognatus & affinis meus, ita domesticis distinetur armis, magis vt ipse auxilio egeat, quàm vt alteri opitulari possit. Cæteri Principes Christiani, vel à nobis imminenti que ditionibus nostris periculo remoti, vel priuatis bellis occupati, nihil certi pollicebantur. Sanctitas Vestra ipsamet tot periclitantis & penè labentis Reipublicæ Christianæ distracta curis, quantum præstare posset, iam antea mihi declarauerat. Continuis præterea bellis, & acceptâ superiori anno clade, vires regni mei accisæ; in comparando quoque nouo exercitu, bellicoque apparatu ita exhaustæ erant, vt maioribus ijsque diuturnis expensis minimè sufficerent. Ab alterâ parte Suecus perduellis meus, Hæreticus, idemque Turcarum iuratus socius, traductis per mare copijs, Liouoniam iuris Polonici prouinciam hoc ipso tempore infestabat: demum à rebellibus Cæsareis, iisdemque Catholici nominis hostibus, Hungaris, & Bohemis, omnia suspecta erant. Pacem itaque pacisque conditiones à meis præscriptas, & à Turcâ acceptatas probaui. Factum meum is reprehenderit, qui à periculo remotus, alieno discrimine famam fortitudinis captare vellet. Sanctitatem Vestram non dubito in optimam partem accepturâ pro publicâ salute sollicitudinem meam, & eam quam secutus sum conseruandi mei regnorumque meorum status, consiliorum rationem. Filius meus Princeps Vladislaus, ita in hoc bello versatus est, vt eius virtus hostibus ipsis admirationi fuerit: hæc sunt Regiæ eius indolis rudimenta, hæc heroici animi facinora; quæ ille tot iam bellis exercitatus, & ad virtutem formatus, Reipublicæ Christianæ & imprimis Catholice religioni iuuandæ, deinceps deuouet. Hunc ego ex me natum, ijs eruditum monitis, quæ ad salutem publicam curandam pertinent, præceptis paternis obsequentem, & nomini Catholico deuotum, Sanctitati Vestræ tanquàm communi parenti filium commendo. Viuat in sinu Ecclesiæ sanctissimisque Sanctitatis Vestræ benedictionibus cumulatus, totum se publicæ

publicæ utilitati impendat. In eam spem & reliqua mea succrescit soboles, & ego ipse quâ mente iuuenis fui, & nunc prouectâ ætate idem sentio; dulce, decorum, & optabile esse pro religione Ecclesiæque Catholicæ mori. Eâ voluntate ut reliqui quoque Principes Christiani sint, consentientibusque studiis ad salutem communem tuendam incumbant, ego & opto inprimis, & me, quotiescunque res poposcerit, & securæ sacris fœderis proponantur conditiones, si non ducem, socium certè rei gerendæ fore polliceor. Quod reliquum est me, regnæque mea gratiæ Sanctitatis Vestræ diligentissimè commendo.

Imperatori Romanorum FERDINANDO II. de eodem bello relatio, facta à SIGISMUNDO III. Polonia & Suecia Rege.

GRAVIS quædam periculosissimi belli tempestas, & proximè superiori & hoc anno incubuerat regnis ditionibusque nostris, vniuersâ propè barbarie ad inferendum nobis bellum conspirante. Iam antea certiore feceramus Maiestatem Vestram, quantum ex eo nobis, quantum deinceps vniuersæ Reipublicæ Christianæ impenderet periculum, cuius etiam admonueramus præcipuos quoque Christianos Principes. Atque utinam nostra ad extinguendum commune incendium, apud omnes, eum quem deberet habuisset locum cohortatio, iam dudum ij qui Maiestati Vestræ rebelles sunt, positis armis ad officium rediissent: & si ceteri Principes ad animum reuocassent, dum nos bello petimur, ijs quoque par mox imminere supremi exitij & barbaricæ seruitutis discrimen, Turcicæ res temeritate huius, qui nunc isthic rerum potitur, si maturè & seriò id à reliquis Principibus Christianis animaduersum fuisset, fatali periodo succubuissent. Scimus Maiestatem Vestram toto hoc tempore fraterno affectu sollicitam fuisse de statu nostro: nam hoc coram eo qui legationis munere nostro nomine apud Maiestatem Vestram nuper functus est, & sæpè per internuntios literasque declarauit: & procul dubio omnia quæ à supremo rei Catholicæ Præsidente in tali rerum statu expectari poterant, auxilia Maiestas Vestra præstitisset, nisi ob domesticorum perduellium arma, eam curam quam publicæ saluti debet ad priuatum statum dignitatemque tuendam referre coacta fuisset. Nos itaque deserti ab omnibus, solius huius regni viribus, ingentis huius & periculosi belli molem sustinendam suscepimus, & Deo nobis opem ferente sustinimus. Quantis viribus iuratus Christiani nominis hostis nos aggressus fuerit, quàm ingentes exercitus finibus nostris admouerit, vix ij credent qui remotiores sunt: Maiestati Vestræ ea resignota esse non potest, cum internuntius Maiestatis Vestræ, qui in aulâ Constantinopolitanâ versatur, magnam partem earum copiarum ac bellici apparatus viderit. Tantus certè fuit exercitus quantum hætenus trecentis istis annis, ex quo Ottomanica potentia Christianis innotescere cœpit, vix vnquam Europa viderit,

derit, idque vel ex eo conijci potest, quòd duo terrores orbis Turcarum & Tartarorum Imperatores in vnum coierint, exercitus coniunxerint, & amplissimas ex totâ barbariâ collectas vires, Valachicis Moldauicisque auctas copijs in vnum contulerint. Contra tantam vim & truculentos immanium hostium conatus, nos vicissim primo vere comparatum exercitum, maturè expediuimus, viribus quidem & numero longè minorem, sed ad omnem subeundum casum animo parem. Ac ut & subditis nostris & vniuerso orbi constaret, nobis in tali casu nihil antiquius fuisse publicæ salute; filium nostrum Serenissimum Principem Sigismundum Vladislauum, Maiestatis Vestræ sororium, ad subeundum primum discrimen belli morandosque hostiles successus, & ut nostro nomine exercitui præflet misimus, ipsi subinde vniuersâ Regni Nobilitate viritum euocata subsecuturi. Cum verò ij quibus secundum filium nostrum cura exercitus à nobis mandata erat animaduertissent, hostem celerius quàm quiuis suspicari potuisset traiecto pontibus Danubio Valachiam exercitibus suis, ut in fines nostros erumperet, impleuisse, ipsi quoque Tyrâ fluuiò, qui nostras, Turcicasque ditiones dirimit superato, loco satis tuto & opportuno castra, quâ hosti Cameneciam oppugnaturum transeundum erat, posuerunt, eaque vallo modico fossaque cinxerunt: eo animo ut vel pro castris explicatis copijs pugnæ copiam hosti facerent, vel si maior vis ingrueret intra munitionem, (intra quam etiam Chocimum, arcem exiguam illam quidem, sed naturâ propè inexpugnabilem, quæ antea iuris Turcici fuit, receperant) se continerent. Et hostis nihil moratus ultimis Augusti Mensis diebus, castra sua nostris admouit, victoriæque & prædæ certus, vniuersis copijs ea oppugnare adorsus, tantâ mox acceptâ calamitate à nostris reiectus, & in sua castra repulsus est; ut promissimo quoquo è suis amisso animaduerneret, cū viris fortibus rem sibi esse. Cumque iterum & deinceps sæpius, ut mos barbaris est, assultibus terreret nostros, neque tamen iustâ acie decertare vellet; postremò quadraginta & aliquot dierum continuis, ijsque non leuibus, velitationibus fatigatus, plurimis & in oppugnatione castrorum campestribusque congressionibus, & fœdâ quæ exercitum barbarorum inuaserat lue amissis, speque eâ, quâ & exercitum nostrum vno impetu se deleturum, & finitimas regni nostri munitiones expugnaturum superbè crediderat, deiectus, primus per internuntium ut vtrumque suspensis armis de pace ageretur poposcit. Audiuerat iam nos in itinere esse, & eum quem vniuersâ Regni Nobilitate excitâ paraueramus ducere exercitum; quæ res ne à nostris qui in Castris erant sciri posset, interclusis omnibus itineribus curauerat. Itaque ij qui neque de aduentu nostro certi aliquid comperit habebant, & licet iam in itinere nos esse suspicabantur, seriùs tamè nos venturos sciebant, cum hostis eas quas nostri ferebant, & quibus hætenus inter Polonia Reges Turcarumque Imperatores pax steterit, acceptaret conditiones; & cum denique à nobis & vniuersis Regni Ordinibus

nibus id ij quibus summa rei commissa erat, in mandatis haberent, ne in præsentis rerum statu oblatam pacem aspernarentur; fecerunt id nobis quidem inconsultis, ut satis æquis conditionibus cum hoste transigerent: ea inter alias adiecta, ut hostis, ne pax extorta videretur, prior castra moveret, exercitumque abduceret. Itaque die nona Octobris ambo Turcarum & Tartarorum Imperatores, pactis iureiurando confirmatis, abducto exercitu è conspectu nostrorum abierunt. Neque sanè nos existimamus quenquam benè sensatum, & præsentis status totius Christianitatis gnarum improbatum hoc consilium à nostris susceptum, & per nos comprobatum: id enim reliquum erat, ut etiam si noster exercitus diutius sustinisset hostes, ad extremum irritatis animis discederetur, nosque bellum haberemus: & vel exercitum magnis, & ijs quibus accisæ continuis bellis regni nostri copis pares non essent impensis, in hibernis retinere, vel certè Tartaris maiorem ditionum nostrarum partem vastandam relinquere coacti fuisset. Paranda iterum erant alia arma, noui in ætatem scribendi exercitus, nisi fortè quis inani socialium armorum & subsidiorum spe nos lactare voluisset. Sed enim & Maiestas Vestra imprimis ita domesticis distinetur bellis, ita impijs perduellium subditorum oppugnatur armis, ut suo arbitrio rem gerere integrum illi non sit: & reliqui Principes Christiani non satis intelligere videntur, quantum periculum ijs, si (quod absit) nos succubuerimus, si is Sarmaticus paries qui hætenus immani barbariei ne se totis in perniciem Europæ effundat agminibus obstitit, corruerit, immineat. Quamquam non tantoperè istam pacem foedusque ictum efferimus, ut ei plurimum confidamus: scimus à barbaris pacta, etiam iurata, temporibus accommodari; scimus fluxam & dubiam eorum esse fidem. Interim tamen dum vniuersus Christianus orbis bello civili & domestico distinetur: dum nusquam auxilia conspiciamus, dum à plerisque inuidis, & nostræ cum Maiestate Vestra coniunctionis, & imprimis Catholicæ religionis osoribus, nos aperto bello peti, & in perniciem nostram, regnorumque nostrorum consilia cum barbaris, societatemque belli nefarij iniri animaduertimus; dum denique & alijs & hoc bello fessi, & exhausti, ad resumendas vires aliquantisper quiescendum nobis ducimus, pars consilij fuerit, honestæ pacis prætextu ita cum barbaris transigisse, ut ij tamen iam experti quid nos armis possimus, non ita promptè in posterum suo arbitratu nos bello petant. Erit aliud tempus, alia occasio, quam dudum vniuersus orbis Christianus expectat, eamque dari votis desiderijque exoptat, quam barbaricâ seruitute fratres nostri pressi præstolantur; cum Principes Christiani, positis civilibus armis, seriam cogitationem de extirpandâ hac nefariâ impiorum hominum peste suscipient. Imprimis autem Maiestatem Vestram ea cura & sollicitudo maximè condecet, tum quod pro eo loco quem in Republicâ Christianâ tenet salutem publicam præcipuam debeat tutelam, tum verò quod ipsa, regnaque ipsius hæreditaria,

ditaria, æquæ ac nostra, serpenti latè incendio, barbaricæque immani regnandi cupiditati maximè obnoxia sint. Nos sibi is hostis destinatus, non prædæ modò & proferendi imperij causâ, verum quod satis exploratum habeat, si vel Poloniam (quod Deus auertat) subiugauerit, se in penetralia Germaniæ & transmarina etiam regna facilem aditum habiturum; vel si reliquias Hungarici regni sui iuris fecerit, non magno negotio reliqua adiecturum. Ad nos quod attinet, si ita acciderit, ut nos primos impetus hostis excipere necesse fuerit; non recusabimus supremum subire discrimen, nostroque periculo publicæ salutis fortunam experiri. Quod quidem in eo quo proximè perfuncti sumus periculo, promptè & nos præstitimus, & Serenissimus Princeps Vladislaus filius noster, qui impetum hostilem primus sustinuit, & qui in acie ipsâ contra barbaros stans Orbi vniuerso testatum fecit, sibi vitâ ipsâ cariorem esse salutem & dignitatem Reipublicæ Christianæ.

De Statu rerum Polonicarum ac militari confederatione, qua Anno MDCXXII. accidit, Dissertatio, & querela.

INTEMPERANTIS iudicij fuerit, profiteri se scire omnes causas præsentium calamitatum, quibus Sarmaticus noster orbis iactatur: latent illæ in arcano Dei secretario; nos signari pœnas pendimus, vel, ut Christianè loquar, patientiæ rudimentis imbuimur, & exercemur. Caterum nemo vitio verterit, si quis priuato studio & patriæ afflictæ amore inquirere velit, non illa arcana quæ nostram fugiunt notitiam, sed hæc quæ cuius nota & obuia sunt: scitum est enim Deum ipsum hæc immittere flagella arbitratu suo, sine optimo. Quid enim aliud à summo bono proficisci potest? Ita tamen eundem hæc ipsa moderari, ut ratione & discursu quiuisset indagare possit: fontem & originem malorum, quæ semper emanare solent vel ex publicis, quibus impunè Diuina Maiestas læditur, sceleribus, vel ex eorum qui Reipublicæ præsunt erroribus. Ac regnum quidem vel Respublica nulla adeò felix fuit, ut omnino careret ijs, qui priuatis in Diuinas humanasque leges actionibus committerent: ne illa quidem Hebræa gens à Deo electa, sanctificata, & legibus diuinitus data erudita, immunis fuit ab hoc hominum genere, illo etiam tempore, cum penè præsentem quotidie cerneret Deum, cum cælesti cibo pasceret, cum paternè ab eo foueretur. Sedenim nihil deterius fieri potest, quam si cuius impunè peccare liceat, si soluta frænâ legum avaritia, in fortunas, sæuitia & libido in corpora palam grassetur; si deterimus quisque tantum audeat, quantum ei libitum fuerit. Id verò est quod omnis execratur barbaries, viuere ferarum more, ut illi præsci, qui passim culta incultaque loca peruagantes vnguibus & pugnis, dein

fustibus, atque ita porrò *pugnabant armis, quæ post fabricauerat usus*. Expendamus paululum statum Reipublicæ nostræ. Inconsultus libertatis amor, dum iidem leges ferunt, qui pœnis obnoxij sunt, & impunitatis desiderio, iuris, quo tot sæculis patria stetit, conuellunt fundamenta, nos eò redigit, ut liberi pessimo cuique seruiamus. Nulla legum, nulla magistratus reuerentia, nulla posteritatis verecundia: tantum quisque audet quantum habet virium. Dudum iam agricolas miseros aspero seruitutis iugo pressimus, nunc ijs orti vicem nobis rependunt, armati & militiae adscripti lixæ calonesque in nos sæuiunt: egentiores hætenus potentiorum erant obnoxij iniuriæ, hi dum frustra implorant tarda legum subsidia, nunc agmine facto graues sunt omnibus, nec iure sed vi rem repetunt. Quanquàm ferendum esset, si læsi tantum suas ultum irent iniurias: non ij qui innoxij sunt, tantas darent pœnas: non plebs culpæ omnis expers, fortunis ante alios exueretur, ad supplicium deposceretur, rapereturque. Sed perturbato statu legibus quondam firmatæ Reipublicæ, non mirum si nullo ordine fiant omnia, si non fontes, sed ij qui magis iniuriæ obnoxij sunt, potissimum petantur; si scelerata manus sacra prius quàm profana impio ausu contaminet. Dico & prædico ijs, qui nunc alienas calamitates securi intuentur, fore mox tempus cum eadem in illos redundabunt. Omnium rerum vicissitudo est; nunc hi, nunc illi sub incudem tribulationis mittuntur: nec finet æquus rerum arbiter, ut parte vnâ saluâ altera exitio detur. Peccauimus omnes, omnes etiam subituri sumus pœnas: nunc fluunt egentiorum lacrymæ, squalidi Sacerdotes visuntur & gementes: à domo Dei exoritur Diuini iudicij vindicta: sed istæ lacrymæ vnum petunt fontem, ex quo bibent omnes peccatores terræ: ac ij potissimum qui dum possent his malis obuiam ire, non iuerunt. In nullius iniuriam dictum velim, dicendum est tamen, malè à plerisque accusari leges nostras; quanquàm enim perniciosus (ut ita loquar) rogationibus & scitis vigor earum eneruatus sit; cæterum tenenti imperij habenas & prudenter eas moderanti, haud arduum fuerit his ipsis legibus, addo & libertate saluâ, nauis Reipublicæ cursum salubriter moderari. Sedenim dum placidi regiminis normam vsurpamus, nec timemur, nec amamur: hisque sublati licentiæ retinaculis, toto impetu fertur rapidus torrens improbitatis. Olim refecanda erant hæc vlcera, nec malo fauore blandiendum improbis: spectauimus adulteria, periuria impunè fieri: fuitne quicquam nostrum qui hæc crimina lege & pœnis coerceri peteret? Iam nundinationes iudiciorum & corruptelas, Senatorum artibus tractari, publicas in fauorem vnius ad perniciem priuatæ personæ leges publicæ comitiorum auctoritate ferri, bonis omnibus gementibus videmus. Casta fortè & integra sunt Comitij iudicia: sed vbi apertior fauor, vbi perniciosior dissimulatio inualuerit, publica scelera an

ex præscripto legum punienda sint deliberatur: non quòd res non liqueat, sed ut pertæsi moræ iudicialis ij qui ius implorant deterreantur. Inter tot lumina Regni lecti Senatus, fauor apertus, si amici causa inciderit, si de facto consanguinei quæritur, gratia imprimis locum habet: nec pudet supremæ potestatis iuratos Iudices, dispendio existimationis palam alienæ culpæ inuidiam ultro subire, deprecari crimen, excusare scelus; denique ut manifesti flagitij conuicti rei videantur innocentes, fiunt nocentes Iudices. Illud ipsum sanctius Regni Tribunal quàm incestum, quàm perniciosum sit, nemo non videt. Imprimis ambitio in legendis Iudiciis manifesta, priuatarum causarum patroni & priusquam iudicijs præsent iam empti & corrupti iudices destinantur. Vidimus non pecuniâ modò, sed illecebris etiam, ne dicam stupris nobilium matronarum sententias addici; adolescentes imperitos, iuris ignaros, impetuosos, suo lucro, suæ libidini addictam habere vitam, honorem, fortunas optimi cuiusque, & annuo illo regno ita innoxij graues esse, ut vel iniquissimâ conditione transigere potius expediat, quàm iustissimam etiam rem iudicio eorum permittere. Regiæ Curia iudicia si modò expedita essent, si istic quoque lites ob Principis occupationes facilius ad iudicium admitterentur, longè reliquis integriora censerent possent. Quanquàm & ea nimia Præsidum iuris vsurpatione, & arrogantia exasperari non nemo queritur: sed cum peruersâ iudiciorum normâ, omni iniustitiæ, omni iniuriæ aditus pateat, cum passim innocentium fama & fortuna calumnijs obnoxia sint, cum impunè grassetur libido, dominetur licentia, ij qui curam salutis publicæ se gerere iactant, omnia alia accusant, & hæc quæ cuius nota sunt dissimulant: at certè si rem certè expendis perniciosi morbi originem, quo patria nostra laborat, ad vnum corruptelæ iudiciorum fontem facile reduxeris. De Rege eiusque munere non est meum disquirere; sacrum id nomen & venerandum, nec temerè in suspicionem vel inuidiam vocandum. Errant qui mutatione Principis statum Reipublicæ corrigi posse existimant: quem enim alium reperient omnis prorsus expertem culpæ? arma felicius & expeditius tractabit, sed ab armato periculum libertati imminebit: liberalior erit, sed patrimonium Reipublicæ profundet: in explicandis consilijs cunctationem non adhibebit; sed idem mox, temeritate pessundabit: denique blanditijs & speciosis munusculis, verborumque illecebris dementatis animis subditorum, crudelitate Neronem, impietate Copronymum, flagitijs Heliogabalum, referet. Postremò illud menti infixum sit, Reges diuinitus dari, nec depelli posse, nisi Deo annuente, errores eorum ferendos esse, ut reliqua quæ fortuito euenire solent. Sed profectò frustra queri videmur, in plerisque deesse muneri suo Regem; cum ille in omnibus à Senatus arbitrio dependeat; nihilque suscipiat, nihil nisi ex communi omnium sententiâ decernat. Cæterum in consilijs suscipiendis tractandisque, non quid Reipublicæ expediat, sed quid priuatim commo-

Causa præcipua malorum in Polonia, corrupta iudicia;

priuati commodi studiū.

Militaris
auaritia.

dum sit, ab alijs spectari manifestum est. Illud vinculum, quo salus rectè gubernatarum ciuitatum nititur, nimirum amor publici boni, procul exulat, nec in Patriâ nostrâ locum habet. Nemo gratis esse probus vult, nemo nisi emptus nauare Patriæ operam: omnes præmium experunt, nullus laborem: auctori ciues ære, non amore, Rempublicam suam perinde curant, vt alienum, scilicet mercenariâ fide & animo. Equestres & militaris ordo in obeundo munere, in bellis gerendis, non militare decus, non ex victo hoste spolia, non insignia gloriæ, sed domesticam cogitat prædam: hac saginatus prodit in aciem, hanc in castris tacitâ conspiratione sibi ante omnia deuouet, & antequàm mereatur, in immensum aucta stipendia numerat. His rudimentis tiro imbuatur, idem veteranus audaci temeritate vsurpat, lixæ denique & calones cæteraquæ castrenses sordes id impijs votis præsumunt, vt bello quoquo modo finito, conspiratione factâ, alienas fortunas prætextu hybernæ stationis abligurire, & ciuium facultatibus ditescere liceat. Vidimus nostro seculo ditissimum Moschouix imperium expilatum à milite nostro, tot seculis congestos thesauros in prædam ei cessisse, nihil tamen eorum in Patriam relatum; egentes & nudos excessisse homines nostros, & quâ facilitate opes quæsierant, eadem illas ipsas prodegisse. Nuper quoque Hungaria, Bohemia, Silesia, Austria, etiam prædæ nostris fuerunt: iidem tamen mox longè egentiores, quàm eò profecti erant, domum inde redierunt, inopes ac famelici. Proximâ æstate miles noster septem circiter menses in cogendâ annonâ exegit, mox non nisi per vnum mensem in castris parum castis habitus adeò acrem sensit famem, vt maior pars exercitus eâ interierit: non quòd id quod opus erat, & eo amplius, non habuerit, sed assuetus rapto viuere, & corrumpere annonam, eadem ratione corruptâ castrensi disciplinâ quæsitâ prodegit, vt iterum auidius aliena rapiat prodigatque. En nunc tot mensibus reparat vires, haurit & deglutit Republicæ patrimonium, sacræ profanæque opes ei in prædam cesserunt, pecunia omnis eò congesta publicè & priuatim imperata, tributaque exacta. Voraginem potius & immensam Charybdim dixeris, quàm homines; nam hi iam dudum tot rapinis expleti satiati que fuissent, & vel communis humanitatis reputatione, calamitatibus aliorum hominum eiusdem linguæ, eiusdem gentis, conciuum suorum indoluissent: hi acerbiores indies crudelioreque cædibus, flagitijs, expilationibus, grassantur; nec iam quærunt an sit quod raptant; extorquent potius & abradunt, non quæ in vsum cedant, sed vt calamitatem calamitati accumularent, idque præcipuè spectare videntur, vt quàm pessimè de genere suo & de patriâ mereantur. Vnde isti nati? quâ gente? quo sanguine? quibus imbuti disciplinis? facinora expende, animumque immani crudelitate ferocientem, dices barbarorum esse progeniem, nam maiores nostri longè aliter animati arma tractabant. Experimento comperitum est, quoties ij vicinis externisque vel Hungaris, vel Germanis miscerentur,

miscerentur, benigniores, mitioresque cæteris se præbuisse: vt præ alijs soli exuta omni barbarie Christianis moribus imbuti esse viderentur. Et tunc nullæ leges erant quæ modestiam militi imperarent, nunc postquam eæ tanto numero in publica monumenta relatae sunt, cum plena legum militarem disciplinam iubentium & præscribentium volumina habeamus, omnia in peius ruunt, & immanis crescit licentia. Mores nempe alios induimus, & externâ feritate imbuti, à priscâ humanitate recessimus: & cum antea non tam disciplinâ, quàm ingenij & naturæ bonitate præclare nos gereremus, nunc ijs quæ in nostros feruntur mores legibus efferamur, & cum contra eas nitimur, immanitate omnem barbariem superamus. Neque est cur id crimen parentibus imputemus, quasi nos vitiosiores genuerint, aliunde & alio fonte hæc deriuata perniciēs animos gentis nostræ infecit: quamdiu apud nos viguit auctoritas Principum, legitimique Magistratus potestas, erat quoque vel inter ipsos milites certamen virtutis, studium pietatis, amor Patriæ, adipiscendi per rectè facta honoris desiderium, animus nobilis, & ingenua quædam bene de salutē publicâ merendi cupiditas. Sed qui primus militi maius stipendium numerauit, eum corruptorem bellicæ disciplinæ dicere fas fuerit. Necesseitas eò impulit plerosque dum post excessum primum Sigismundi Augusti, deinde Stephani Regum res ad interregnum redijt: sed prius illud sine armis solâ disceptatione ciuili transactum est, & citra belli discrimen stetit; in hoc posteriori ita partium æmulatione, vel potius ambitione certatum est, vt ne ipsa quidem Regis Electio, nisi ab armatis & infestis institui transigi que potuerit. Sic dum vtraque factio vires copiasque quibus se muniatur auget, licitationi occasionem dedit militum ad incrementum stipendij flagitiosè signa transferente, maximè quòd ij qui Austriacum Archiducem fouebant Germanicis opibus abundare existimarentur. Hoc inescatus lucello miles, ne in alijs quidem bellis augendi stipendij cogitationem deposuit, hincque ortum habuit prima illa conspiratio; præsertim quòd plerique (quia eis non benè cum Rege conueniebat) ambitiosius quàm par fuit fouisse militares conatus existimati sunt, patiente & ferente Principe. Crescebat interim militaris audacia; maximè posteaquàm primæ conspirationis auctori id impune cessit: dixerat is causam in Comitijs, sed dum alius in alium confert culpam, & nonnullis non ingratum esset, Ioannis Zamoscij Regni Cancellarij, eâ ratione infringi potentiam, non tam absolutus quàm iniudicatus discessit, pessimo & pernicioso ad posteritatem exemplo. Mortuo deinde Zamoscio, per occasionem Rocossiani tumultus plurima militi indulta, id etiam permissum, vt publicis consultationibus misceretur: id verò incitamentum fuit seditiosis animis ad augendam audaciam, adeò vt cum Rege præsentē ad Varcam pugnandum esset, palam flagitauerint rem controuersam suo iudicio permitti, Regiumque & Senatorum capita sui iuris & arbitrij vt essent. In tantum certè ea seditio creuerat, vt nisi statim

Quo tempore
& quare
maius stipen-
dium militi
concessum.

petentibus id concessum fuisset, Regem & Senatores suæ factioni prodituri viderentur; sed prudenter, quamuis inania postulantibus indulgendo elusa sunt militaria studia, ac sequenti die aliquot seditionis auctoribus supplicio affectis corruptæ disciplinæ consultum. Secundum prælij ad Gufouiam commissi euentum, cum varia spectaret miles, eâ spe aliquantisper hæsit, quod crederet bona aduersæ factionis prædæ cessura. Interim nata Moschouitici belli occasio distraxit coalescentes occasiones. Pars magna, Ducum priuatorum suasu, ad ficti Demetrii famam militiæ nomen dedit: quò inconditâ multitudine, & quidquid maximè turbidum & seditiosum in utroque exercitu fuit, concedente, Respublica veluti sentinâ leuata aliquantisper respirare potuisset; nisi mox publico quoque regni nomine bellum Moschis inferri placuisset, non antea legitimè ad calculum deductis impensis, quibus tantæ molis res perficienda foret. Hinc sæpè importunè flagitatum stipendium dilatumque: spe etiam stipendiorum illecti illi qui Demetrio militauerant: denique tot promissis largè militi factis, onerata Regia & Reipublicæ fides, ut modum omnem excederet. Et quamuis ij qui Regi Smolenscum obsidenti à consilijs erant, cum ab illis ratio promissorum peteretur, dicerent, ita Regiam fidem obligatam esse, ut præcipua stipendiorum pars ex ærario Moschouitico peteretur; tamen miles æmulatione & discordiâ Ducum exacerbatus, conspiratione factâ signa infesta Patriæ intulit, promissaque stipendia per vim solidè exegit, ac impunitatem sceleratæ coniurationis pari ratione extorsit. Nec postea cum ij qui capita factionis erant in ius vocarètur, eâ quâ oportuit seueritate in illos animaduersum; nonnullis contendentibus fidem datam seruari oportere: aliquorum tamen famæ nota iniusta, magis noxij appellati quidem, ut facti perniciosi rationem redderent, sed vel in ipso Senatu non deerant, qui tanti criminis reis patrocinauerunt. Aliquot deinceps intercesserunt anni, cum semper miles memor rapinarum idem spectaret, idem affectaret, ut conspiratione factâ ius fasque omne exueret. Sed dum viueret Zolkieuius, idem acerrimus talium factionum osor & impugnator, idemque ultor metuebatur; hinc pessimi cuiusque ortum in eum odium, causam quoque exitio tanti viri præbuisse existimari potest. Eo casu cum primum bello Turcico urgente miles ad signa vocari cœpit, nulla alia vox magis frequens fuit, quàm confœderatio: eam non infimus quisque tantum, sed præcipui in ore habebant; illi etiam qui eam horrebant, vel se horrere simulabant. Nondum exactè putatæ erant rationes, quantus exercitus esset futurus, quibus impensis colligeretur, quanto tempore bellum esset duraturum, & tamen conspiraturos milites, vix aliquis erat qui non auguraretur. Sed ecce opinione omnium celerius confecto bello multum superesse patuit collectæ ad impensas eius belli pecuniæ. Magna ea erat communis lætitiæ accessio, quod & duo nominis Christiani hostes, vel terrores potius, in cassum, nec sine suo damno nos lacefferint: & Respu-

Respublica soluta omni aliâ curâ nihil militi deberet, imò ad alias etiam expensas satis prouisum esset. Verùm infederat animis multorum expedire, ut miles conspiratione factâ nouum aliquid flagitaret: posse eadem ratione Regem in ordinem redigi, & interim tale aliquid euenire, quod res nouas cupientibus commodum esset. Sensit id miles, & in castris adhuc non obscure prætulit, quid animo volueret: nec deerant rationes impediendæ tam nefariæ conspirationis, si vel vnus fuisset, qui curam ei rei impenderet. Præerat exercitui Stanislaus Lubomirscius Pocillator Regni, secundâ famâ, & vera reputantibus conseruati exercitus & rei gestæ illi palma debebatur; nam Chodkieuicio summa rei commissa fuit, socium laboris Rex ei addiderat Lubomirsciû: mortuo vero Chodkieuicio in illum omnis cura incubuit, qui Turcis pacem vel poscentibus vel offerentibus, Castrensis consilij sententiam secutus, acceptauerat. Quæ res cum Regi & plerisque alijs parum grata esset, vulgoque iactaretur, si res seriò acta fuisset, debellari potuisse; factum est, ut Lubomirscio, nondum exauctorato milite, ab eius regimine amoto, curaque eius rei in alios translata, coiret nefaria conspiratio, cui pauci imprimis maximè seditiosi nomina dederunt: & in ijs qui à Rege ad soluenda stipendia, exauctorandumque militem missi fuerant, non erant auctoritas, ut gliscientem coniurationem cohibere possent. Serò admodum monitus Lubomirscius, ut nata iam & adultæ cōspirationi iret obuiam, sed segniter id quoque ab eo susceptum negotium, tractatumque multo credidère. Tum verò vniuersus exercitus, postquam primis coniurationis auctoribus cuncta impune cessisse, plerosque è proceribus fautores adesse, multos è Nobilitate res nouas poscere animaduertit; spretâ Regis & legum maiestate, specioso nomine quasi Reipublicæ statum reformaturus, nefariam conspirationem init; Alexandrum Kouenecium, iam antea priori conspiratione prædis publicis inescatum & ijsdem inhiantem, ducem legit; Magistratus item nouos, consiliarios bellicos, iudices, è corpore suo constituit, armatas cohortes per prouincias spargit, Regijs Ecclesiasticisque colonis ut quisque iugeratim decem florenos soluat, imperat, imperatumque tam immensum tributum, ad amissim cum incremento duorum florenorum, quos impij exactores victus nomine sibi deberi confinxerunt per vim extorquet: grauissimis præterea exactionibus, concussionibus, innoxiam plebem mulctat: denique iam securitatis certus leges Regi & Reipublicæ præscribit, se non quietutos, nisi quina stipendia trimestria sibi soluta fuerint; ea sibi deberi, quod vallum castrense præter morem Equestris militiæ tutatus fuerit, multa passus, multis damnis affectus: postulare præterea ut Comitia indicantur, in quibus & impunitas conspirationis sanciatu caueaturque, & leges ad disciplinam militarem conseruandam olim latæ abrogentur, Respublica & Nobilitas maioribus libertatibus augeatur, rationes exactorum tributorum à publicis Quæstoribus reddantur, Regis Senatûque potestas

Stanislaus
Lubomirscius
rei ad Chod-
kium contra
Turcas gesta
gloria debe-
tur.

Militaris
conspiratio
quomodo
coaluerit.

Quomodo
finita.

stas circumscribatur. Cum eiusmodi denunciatorijs mandatis missi ad Regem Nuntij permouerunt demum aulicum concilium ad seriam de publicâ salute suscipiendam cogitationem. Sed circumspicientibus cuncta, deerant aliâ rationes sedandæ multitudinis, nisi vt præcipuos quosque eorum promissis allicerent, Stanislaum Lubomirscium aliosque huic turbulento negotio componendo adhiberent: ita per Nuntios Regios gratiosis diplomatibus largitionibusque delinito animo pessimi cuiusque id impetratum, ne miles Regios reditus, quemadmodum iam destinauerat, interciperet: & vt non alienum animum à concordia ineundâ se gerere ostenderet. Lecti Senatus Principes qui eius rei curam susciperent, sed plerique detrectauere negotium, quod desperarent aliquid effici posse: & fortasse erat nonnemo, qui non ingratum haberet eam conspirationem, grauem Regi, perniciosam Ecclesiastico ordini. Kijouiensis & Lublinensis Palatini, aliquot præterea ex assignatis à Rege, venerunt Leopolim, cum militibus acturi: sed præcipua in Lubomirscio vis, qui & partâ proximo bello auctoritate, & priuatis largitionibus peruenit vt miles certis conditionibus se in potestate Regis futurum polliceretur. Conditionum hæ præcipuæ, ternum trimestre stipendium exercitui vt ultra id quod promeruerat solueretur; impunè id fore quod exercitus conspirasset Principes Senatus vt cauerent, Rexque ipse id ita fore Regio verbo polliceretur: in proximis Comitij publicâ auctoritate vt ea securitatis cautio comprobaretur: militum deinceps vt maior ratio haberetur, essentque certi menses, in quibus vacantia beneficia solis militibus conferrentur. His alijsque similibus mandatis instructi militares Nuntij, vnâ cum Senatoribus alijsque, qui Regio nomine cum militibus transigebant, iuerunt ad Regem Varlauiam. Interea tamen nulla miseris agricolis requies, grassante vbique milite, & signa circumferente. Annus est, in quo præter solitum, pretium annonæ excreuit; nam & segetes male prouenerunt, & pleraque sata messimque iam paratam exundantes fluminum aquæ abstulerunt. Hinc grauior acerbiorque ea exactio accidit, vt passim homines fame enecentur, rapiente milite si quid vsipiam parati est, sauiente etiam in corpora, vbi rapinæ non est materia. Seruilem patientiam mirari vel detestari potius libet: flagitiosè imperantibus turpiter paretur ab omnibus: pauci Principes Senatus precariam immunitatem obtinuerunt: nemo vnus reperitur qui palam hæc militiæ dedecora aspernetur: regij consilij moderatores pene supplices sui rationem haberi ab incondita multitudine petierunt: reliqui omnes (heu turpem nostrorum temporum notam!) saluis legibus, saluo Reipublicæ statu, foedissimi cuiusque libidini & avaritiæ obnoxij sumus; lixæ calonesque in nos ius exercent. Quamuis enim Rex indulserit, omnia ferè ea quæ ab illo petebantur, promississentque seditionis Duces interea militem à prædis extorquendâque annonâ cessaturum; nihil tamen ea res auxilium tulit, reputante pessimo quoque leges & magistratus timidorum repagula

la esse, perpetratum admissumque scelus facilius veniam habere. Sed libet paucis perstringere summam responsi à Rege confederatis militibus dati. Imprimis ostenditur, etsi miles præter ius & consuetudinem ea sibi arroget quæ ad illum non pertinent, tamen Regem id temporum iniuriæ tribuere. Causæ exponuntur cur Comitia, quæ miles indici flagitauerat, non fuissent indicta, nempe quod annona carior solito sit, & opes Regni exhaustæ; memoraturum tamen Regem nec dilaturum comitia, quamprimum commoditas eorum celebrandorum venerit, atque satisfactorum desiderio hac in re exercitus, quod publicâ auctoritate in Comitij securitati militum caueatur: interea acturum Regem effecturumque vt ij Senatores, quos miles nominatim vt securitatis datæ cautioni subscriberent, poposcerat, id faciant, cum id & ipsemet Rex, & qui præsentibus aderant Senatores iam fecissent. Neminem ad Comitia militum citatum iri, id Regem prohibiturum, neque literas mandati ex Cancellariâ suâ edisiturum; postulatum terni trimestris stipendium militi vt ad diem nonam Iulij ex integro repræsentetur, Regem curaturum: cautio securitatis data à Rege, & manu eius subscripta, quamuis à nemine in dubium vocari possit, id ipsum tamen ratum fore Regem sponcione manus, & verbi publicè professum esse, & fidem suam nominatim Stanislao Lubomirscio eo nomine obstrinxisse. Legibus, quibus militaris ordo se coarctatum queritur, non nisi in Comitij derogari posse; daturum operam Regem vt eiusmodi leges in proximis Comitij abrogentur, reliqua quoque quæ non nisi in Comitij præstari possunt, eò rejici, vt ea quæ de præmijs militum, mensumque in quibus beneficia vacua solis tantum militibus conferrentur assignatione, & cætera huius generis quæ à militibus postulabantur. Interea iniuriam à confederato milite passi, arbitrio præsidij factionis militaris vt damna sibi resarciri petant, curaturosque eosdè vt quisque tutò adire militare illud iudicium queat: curæ hætenus fuisse & deinceps fore Regi, incrementa libertatum Equestris ordinis, quibus nihil esse derogatum vult. In redimendis ab hoste captiuis, Regem nunquam priuatis facultatibus quantum ea permitterent pepercisse, idque eum deinceps facturum, & Ecclesiasticos viros hac piâ liberalitate se à nemine vinci situros. Arcibus ad fines Tartarorum Turcarumque positis, deinceps Regem eos præfecturum, qui præsentibus istis excubias obeant. Responsum hoc actis Cancellariæ Regiæ insertum iri; vnde sigillo Regni signata exempla & transcripta, cunctis poscentibus authenticè extradentur: eorum quorum exercitus rationem à Rege haberi petit, non irritas preces fore; gratificaturum ijs Regem per occasiones quæ interea se offerrent. Eos denique qui ob priorem Moschouiticam conspirationem in ius vocati sunt, non amplius eo nomine appellatos iri, nominatim Cieklinscio & Iaykouio (ambo erant conspirationis Moschouitiæ antesignani, & ob id famosis decretis notati) Regem in Comitij indulgentiam facti impetraturum. Nolo meum inter-

interponere iudicium; sed dispiciet posteritas, an ex usu Reipublicæ fuerit tam demissè, tam indulgenter omnia permittere militibus. Sim vtrinaq; falsus vates, cæterum euentus docebit irritamentum id fore pessimo cuique ad similes ausus. Frustrà ab hoste externo pericula metuemus, cum domi flagiosa indulgentiâ, & indignâ viris fortibus patientiâ seditionis semina fouemus: erumpent hæc mox in perniciem Patriæ, nisi maturè prospicimus.

Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo prodierat in lucem nomine Dignitariorum, Officialium, & Nobilitatis Palatinatum Posnaniensis & Calisiensis, acris quadam & libertates status spiritualis conuellens protestatio: ad eam tum hortatu Illustrissimi Archiepiscopi Gnesnensis Laurentij Gembickij, Auctor respondit, & postea, cum Polonica esset, in Latinum traduxit.

NON est nouum regna & imperia Catholica, mutuis inter se dissidijs agitari, & sæpè vnum contra alium statum, potissimum cum aliquid ab illis poscitur, insurgere, oneraque alterum in alterius humeros deriuare. Iam olim apud nos idem accidit; sed modò sub titulo & nomine Dignitariorum, Officialium & totius Equestris Ordinis, Palatinatum Posnaniensis & Calisiensis, nescio quis dedit in publicum, contra Catholicam Ecclesiam, contra ordinem Ecclesiasticum, acre quoddam & inuidiosum satis, & ad tollendas ac cassandas leges, & libertates, huic sacro ordini non solum in hoc inclyto Regno, verum etiam in alijs vicinis Christianis imperijs à tempore cuius memoria non extat irrogatas & liberaliter donatas, scriptum, illudque Actis ijsdem publicis insinuauit. Hunc ego nunquam Catholicum esse crediderim, nec agniturum eiusmodi figmenta ex suo prodijisse cerebro. Sciunt illi qui verè sunt Catholici, quid Ecclesiæ, quid Ordini spirituali debeant, vt iura vetusta tueri teneantur: vident furore Hæreticorum noua condita statuta, quæ in feriem legum irreperunt, nusquam vim legitimam tenuisse, & semper illis obnuntiatum fuisse; nec denique usu forensi approbata esse. Non ad Catholicos igitur verto sermonem meum, sed ad istos qui ob diuersos de religione sensus à cæteris Catholicis se seiunxerunt, qui in diuersas scissi sectas, in variasque distracti opiniones, planè nihil credunt, nihil in vnu sentiunt, nisi si quæ occasio offertur nocendi Ecclesiæ, à stirpe euellendi spirituales ordinem, qui non solum in Republicâ, sed & in Ecclesiâ oderunt Clerum, & frustra ali existimant. Ad Catholicos hoc tantum dixerim, si quis inter istos Schismaticos reperitur, (quamquam ego neminem ibi reperiri existimo) quod non sit Catholicus; ijs enim assentitur, quibus status spiritualis odio est, altare sacrum abominationi; sacro-

cro sanctum Sacrificium & cæteri Christiani ritus, dum donationes vetustas adimunt, & sub potestatem legum secularium spirituales redigunt, contemptui. Sed hæc, vt dixi, non faciunt veri & synceri Catholici, sed alij hostes nostri. Non est mirum quod impugnent sacerdotes, qui olim contra ipsum cælum pugnare ausi fuerant, ipsumque solio deturbare louem. Fœtida & abominanda proles Gigantea, iam dudum quatit cælum, & infernalibus aucta viribus, quidquid veneni in se habet, illud totum vomit contra Ecclesiam, contra fideles; neque vnquam vllum tempus fuit, quo Ecclesia Dei ab illis non infestaretur. Quid, Deus bone, vtrumne ita semper vexabimur? Respondet præclare Apostolus: Oportet hæreses esse. Equidem regnum hoc inclytum propè per sexcentos annos ab hoc infelici lolio immune fuit; cauit semper ne fœce abominandæ hæresis inficeretur: quod piæ eiusdem leges & Priuilegia sanè diuinitus scripta testantur. Priscis illis temporibus non videbatur angusta maioribus nostris Polonia, & quamuis arctioribus circumscriptæ terminis, abundè suppetebat contra hostes vires, nomenque eius cunctis circumiectis nationibus formidabile fuit. Simul atque arctissima legum claustra, quibus regnum hoc fuit septum Hæreticorum audacia perfregit, & fœdam religionem huc intulit, hoc quod hætenus nos exercet malum creuit etiam si ne cresceret omnibus legibus Regni prohiberetur. Illæ solennes statuum & Ordinum vnanimi consensu factæ confederationes, hæreticum omnem pro hoste habituros, vitam & bona ipsorum confiscaturos, nec vllum ciuem non Catholicum viuere passuros, huc spectabant, ne quenquam vel clàm vel palàm esse Hæreticum sinerent. Sed ego in memoriam reuocare constitui nonnullas conciuuium meorum contra statum Ecclesiasticum flagitationes, quæ potissimum vltimis Imperij Sigismundi Primi annis, & multò magis tempore Augusti, Stephani, & modernæ Regiæ Maiestatis exortæ sunt. Cætera deinceps ad hoc genus pertinentia non dissimulanter tangam.

Grandis & horribilis erat illa coorta contra Ecclesiam tempestas, cum Martinus Lutherus monachus libidinis priuatæ explendæ causâ signum contra eam extulit, bellumque aperto Marte gerendum indixit: citò deinceps huius peruersæ doctrinæ venti ad nos penetrarunt, ac animos pios impio veneno infecerunt. Primo impetu contra Ecclesiam facto, præcipuum illud hæreticorum studium fuit, vt legibus iniquis Status Ecclesiasticus circumscriberetur, vt iurisdictioni seculari subiceretur, & ad onera personalia ferenda cogeretur. Nec deerat occasio cum Solimanus Turcarum Imperator inauditâ felicitate elatus, contra Christianos vertit vires: à quo capto anno millesimo quingentesimo vigesimo primo Castro albo in Hungariâ, dein Anno millesimo quingentesimo vigesimo secundo Rhodo insulâ, demum Anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto Ludouico Hungariæ & Bohemiæ Rege, Sigismundi Primi ex fratre nepote, ad Mohatium caeso, vniuersi Principes Christiani, sed in-

Bonorum
Ecclesiastico-
rum taxatio
tempore Si-
gismundi
Primi quam
caute facta.

Qua praei-
dicta Eccle-
sia leges.

primis Regnum Poloniae merito ob tam vicini parietis casum contremuit. Et quamvis Solimanus calente adhuc victoriâ, è castris misisset literas ad Sigismundum Primum Poloniae Regem, quibus casum esse in acie Ludouicum magno suo dolore significabat, ceterum ne de amicitia suâ addubitaret Sigismundus, rogabat; insuperque sesquimille Hungaris captiuis se spectante decollatis, Pilecium & Macieiouium Polonos in gratiam eius signumque constantis amicitiae vitâ donasset; tamen prudens & bellicosus Princeps nequaquam fidendum sibi existimauit: verum de bello & defensione Reipublicae cogitare coepit. Inter alias defendendae Patriae rationes ea imprimis fuit inita, vt publica bonorum aestimatio fieret, atque secundum eam quisque sumptum ad bellum conferret. Hæc bonorum aestimatio Anno millesimo quingentesimo vigesimo septimo consensu omnium permessa fuit, & spirituales bona sua taxari permiserunt: sed vide quàm cautè, & citra præiudicium iuris eorum; verba legis sunt: Licet bona Ecclesiastica nunquam aliàs subiecta erant oneri bellicae seruitutis, vt quæ per Serenissimos Prædecessores nostros Poloniae Reges & Duces sunt ab initio foundationis Ecclesiarum ad usum duntaxat & onera Ecclesiae collata, &c. Lege hæc vberius in ipso Legum contextu. Hæc igitur taxatio ita cautè perscripta est, vt ius nostrum minimè lædere videatur; nam & personæ spirituales quæ huic taxationi præessent, ex spiritualibus lectæ, & Nobilitas, præter hanc subditorum suorum taxationem, etiam onere publicæ expeditionis tenebatur. Summa necessitas id à nobis, vel potius maioribus Nostreis exegit, quæ omnem frangit legem: sed cum Equester ordo eiusque subditi idem tunc onus ferrent, non querimus hanc legem esse perscriptam, sicut nec aliam Anno millesimo quingentesimo quadagesimo quarto, vbi lustratio bonorum omnium tam Regionum & Spiritualium quàm Nobilium decreta fuit: quia, vt supra dixi, æquè Nobilitatis subditos ac nostros stringebat. Ceterum si his etiam temporibus urgente summâ necessitate fraternè talia à nobis peterentur, qui sanguinem ipsum Nos Patriae debere profiteremur, non essemus alieni, quin vel bona Ecclesiae taxarentur, vel subditi nostri par obsequium Reipublicae atque subditi Nobilium præstarent. Verum posteriori tempore alterius generis & longè ab illis diuersæ constitutiones iniquæ & spiritualibus graues in volumen legum irreperunt, videlicet, Anno millesimo quingentesimo trigesimo octauo, ne Spirituales Notarij sint. Anno millesimo quingentesimo quadagesimo tertio statutum de Cortesanis, & quid ad iudicium Spirituale pertineat, de Annatis. Deinde Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, de alendis per Abbates filijs Nobilium, de foro Spiritualium in actionibus tam civilibus quàm criminalibus, cum personis Spiritualibus intentantur, de excommunicationibus & iurisdictione spirituali, de Decimis. Et vt ceteras legum constitutiones, quas meritò exleges dixeris, silentio prætereamus, Anno demum millesimo sexcentesimo septimo, & millesimo

millesimo sexcentesimo nono, dum illa fatalis rerum in Poloniâ commotio subsecuta est, omnem furorem hostes nostri in nos effuderunt, ferentes leges plenas iniquitatis, plenas iniustitiæ ab odio Hæreticorum profectas contra omnia iura spiritualia & temporalia, statum ipsum Reipublicæ vniuersalem conuellentia, nobis contradicentibus & publicè reclamantibus. Vis illa omnino fuit, & in seditione potius quàm in fraternâ concordia latae leges: in Sacerdotes Christi & in ipsum summum caput Ecclesiae concepta rabies ab his qui nouas doctrinas nouamque religionem secuti, nihil aliud spirant, nisi vt statum spiritualem nouis legibus circumscribant, pulsâque & in exilium actâ vetustâ religione & pietate, novos spargant errores. Ex hoc fonte prodijt hæc ipsa contra ordinem nostrum iniquissima & impia protestatio, quæ quia velut vno tractu omnes Ecclesiarum immunitates à radice ipsa excindit, paucis ad eam respondere conabimur. Inprimis id quasi certum & indubitatum asseritur ab ijs qui hanc protestationem concinnarunt, solos spirituales liberos esse à bello gerendo, subditos eorum eodem quo secularium hominum onere teneri. Deinde aiunt in præteriti anni expeditionem, dum ipse Turcarum Imperator ad Chocimum bellum nobiscum gereret, nihil omnino à statu spirituali collatum impensumque fuisse; non ex bonis in usum Ecclesiarum coemptis expeditionem vllam factam, non Scultetos eò missos: denique quod longè maiorem partem bonorum spirituales in Regno habeant, & nulla ferè onera sustineant. Sed nos à primo puncto ordiamur. Apparet eos, qui hanc protestationem condiderunt, aliud quidpiam quàm leges cogitasse, odio mero ductos. Aliter certè eâ de re iura disponunt. Repetamus animo illud tempus, quo maiores nostri Euangelium & lumen Catholice veritatis Româ missum receperunt: quis credet quod viros Apostolicos conscientiarum suarum rectores ita admiserint, vt eos, quos tanquàm celo missos venerabantur, seruitute tam personali, quàm reali, ac bellicis denique oneribus obstringerent? Exstant tot Priuilegia Regum & Principum, quibus Archidia & Metrice Ecclesiasticæ refertæ sunt; Spirituales & Spiritualium subditos à bello & belli obsequijs immunes esse. Illud ipsum Statutum Sigismundi Primi, cuius proximè mentionem fecimus, sub nomine Taxatio fundorum, latè & sufficienter hoc idem explicat his verbis: Bona Ecclesiastica nunquam subiecta erant oneri bellicae seruitutis. Et paulò inferius: Domini spirituales permiserunt non grauati bona sua Ecclesiastica, hactenus semper libera, cum his quæ ad defensionem obligata sunt, in præsens taxari: ita vt Dominorum secularium taxabuntur. Quid clariùs? quidûe illustriùs dici potest? vnde maior differentia bonorum Nobilium à Spiritualibus declarari? hæc ab illis gubernantur, qui altari Diuino addicti sunt, cetera omnia ij gubernant, quorum professio & munus ipsum bellum est, qui vltro hoc onus in se susceperunt, vt suis suorumque impensis Patriam vniuersam tueantur, vt statum Spiritualem

& Ecclesias armis suis propugnent: res quidem hæc clara aperta que est, nec magnâ indiget explicatione.

Alterum punctum est spirituales in anni præteriti contra Turcarum Imperatorem vniuersali expeditione nihil omnino præstitisse, nihil in sumptus belli impendisse. Dicitur equidem potest liberè & ingenuè, nullum vnquam tempus fuisse, nullum Reipublicæ periculum, nullum motum priuatum, quin spirituales ad eum componendum, vbi necesse erat, quâ pecunijs conferendis, quâ alijs subsidijs præstandis, concurrerint; quod & leges ipsæ & publicè actæ illis gratiæ testantur. Sed hæc ab ingratissimis filijs perinde accipiuntur, ac si Patres isti petentibus ingratissimis filijs ouum porrigerent scorpionem. Non considerat Nobilitas spiritualium subditos in militare stipendium tot contulisse tributa, inusitato antiquis temporibus exemplo, nam is contribuendi modus tum primùm institutus est, cum Nobilitatem domesticæ quietis dulcedo, & bella viritum gerendi tædium subiit. Oblita est, quàm insignem pecuniæ summam subsidij nomine status Ecclesiasticus Reipublicæ donauerit. Ignorare videtur hac eadem expeditione bona Ecclesiæ, cum in eius ciuitatibus, oppidis, villis collectus miles commeatum contraheret, seque reficeret, ad extremam penè vastitatem redacta esse, totamque huius expeditionis molem maiori ex parte solos Ecclesiæ & Regios subditos tulisse. Ad extremum quis nescit spiritualium Principes magnam istius belli partem capeßiuisse? Archiepiscopus Gnesnensis cum Cuiaviensi & Plocensi Episcopis, toto huius expeditionis tempore in aulâ Reginalis Maiestatis versati sunt: Episcopus Cracouiensis, vt Cracouiæ præfesset & fines Hungariæ tueretur, ibidem iusta præsidia tenuit. Quid dicam de Illustrissimo Episcopo Cuiaviensi? qui sumptu maximo supra tercentum homines cum Serenissimo Principe Vladislao ad castra misit? Eorum tamen iuuandæ Reipublicæ studium potius vituperatur quàm laudatur. Erant in ipsomet exercitu supra centum Sacerdotes, qui sine præmio seruiuerunt, gratuitamque operam saluti animarum impenderunt. Sed Ecclesiasticæ possessiones in oculos multorum potissimum incurrunt: hæc profecto sunt pretia peccatorum, sunt vota fidelium: quorum pars Academicis, vniuersitatibus, ad fouendos Magistros & Præceptores, qui instituendæ & erudiendæ iuuentuti dent operam; pars Monasterijs, in quibus magnus numerus Equestris ordinis hominum religiosa instituta sequentium continetur; pars Xenodochijs, Nosocomijs, egentibus, ægris, & quauis calamitate pressis sustentandis cessit. Quidquid hoc nomine ad Ecclesiam venit, Deo sacrum est, neque Polonico, neque vniuersali iure vetitum. Nouæ istæ sunt, nec maioribus nostris vnquam visitatæ querelæ, grauem esse sacrum ordinem seculari statui, plus iusto & nimium Ecclesiam possidere, eiusque possessionum amplitudinem in publicæ defensionis iacturam vergere. At vellem hi qui ita queruntur considerarent, quantoperè antiquæ Ecclesiarum, Monasteriorum,

Quid semper
Reipublica
causa præsti-
terint Eccle-
siasticis

rum, foundationes diminutæ sunt: quantæ possessiones ab ijs alienatæ: quot bonis nunc potitur Nobilitas quæ olim Ecclesiæ addicta fuere: cuius quidem rei vel sola Tinecensis Abbatia, vt alias Ecclesias taceam, testimonio esse potest, quæ ex amplissimis Regum liberalitate primitus habitis possessionibus, vix tertiam portionem duabus amissis, & in ius Equestris ordinis iniquitate temporum & diuersis calamitatibus traductis retinet.

Verum iniustæ contra Ecclesiasticos querelæ caput est, de Scultetis, siue Aduocatis bonorum Ecclesiæ bellum non militantibus vt debent, cum iuxta legem à Rege Casimiro latam, tum eremocidium (astitum terminum Iurisconsulti Polonici vocant) quo Ecclesiastici, rerum potientem in Polonia Sigismundo Augusto, damnati sunt, quod ad diem producendis immunitatum & libertatum Priuilegijs constitutam indictamque non adfuerint. Risum mihi mouet ille velut astitus terminus, vel vt Latini loquantur eremocidium, in quod Ecclesiastici Rege Sigismundo Augusto inciderint. Quasi verò maiores nostri ad eiusmodi concertationes iuridicas descenderint; eoque se ij qui Principem locum in Regno tenent demiserint, vt more priuatorum hominum lite cum Nobilitate contenderint. Quare omisissis his quæ vana & inania sunt, potius ad explicanda Casimiri Magni Statuta ac edisserendum, vnde & quando sint orti in Polonia Aduocati, siue Sculteti, quod illorum fuit officium, quo tempore cæteris Regni Nobilibus eos in bonis proprijs instituere primùm licuit, & quomodo deinceps illorum conditio mutata.

Ingens error est quorundam, qui existimant fuisse aliquando in Regno Poloniae talem militarem ordinem, qui militiam ferret, qui equum conscenderet, ad bellum iret, & cætera officia præstaret. Prima & antiquissima Scultetorum seu Aduocatorum initia, sub Boleslao Pudico Poloniae Principe fuerunt, circa annum millesimum ducentessimum quinquagesimum. Id patet ex plurimis Priuilegijs circa ea tempora datis, quæ ego non solum apud Nobiles, verum etiam in Regio, & aliquarum Ecclesiarum archiuis vidi. Non absimile vero videtur Henricum Barbatum Ducem Vratislaviæ, cum pro Boleslao Pudico iuvene adhuc tutorio nomine Poloniam administraret, & deinceps quoque Posnaniensem & Calisiensem Ducatus in suam potestatem redegisset, veluti Teutonici iuris & peritum & scientem, huc secum ius Teutonicum & Scultetos ac Aduocatos intulisse. Id pro comperto ferè habetur, Cracouiam Urbem Poloniae nobilem à Boleslao Pudico fuisse ornatam iuris Teutonici prærogatiuâ, eamque auctam à Lesco Nigro, Anno millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, totumque Urbis eiusdem regimen ciuibz nationis Germanicæ commissum, eò quod contra Conradum Masouiae Ducem, arcem & fidem illi seruassent, multisque alijs modis de eo præclare meriti essent. Quod genus regiminis Teutonici in alia oppida villasque Regias introductum, deinceps etiam sensim à spiritualibus, & secularibus, qui

Quæ origo
Scultetorum
in Polonia.

tali iure desiderabant gubernari villas suas, fuit expetitur, moxque a Ducibus & Regibus benignè concessum: cuius quidem concessionis ea forma fuit, ut Princeps diceret se transferre hanc vel illam villam ex iure Polonico in ius Teutonicum. Quale autem quondam fuerit ius Polonicum ita habet: Olim illa pietate vixerunt Maiores nostri ut dominus cum subdito in ius veniret, Iudicem Regium adiret, ius posceret: eius rei extat exemplum in praxi iuris nostri Polonici etiam his temporibus. Introducto verò iam iure Magdeburgensi, cum aliquis ius suum petebat, illud quilibet, siue villanus, siue urbanus aduocatus, Regi auctoritate datus Iudex, reddebat. Sed cum id tandem laxis graue visum esset; lata lex est de iure Polonico locando, in causâ cædis & vulnerum: Ius autem Polonicum tale est, ut ciuitas vel dominus subditi inculpati in fundo bonorum suorum tres nobiles sistat, quorum vnus Iudicis, alter subindicis, tertius Notarij vices obeat, qui in fundo seu loco delicti iustitiam in causis cædis & sanguinis administrent. Habetur hac de re Statutum Casimiri in Nieszoua Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, & Sigismundi Petricouiz Anno millesimo quingentesimo trigesimo octauo. Patet itaque iam olim sub Casimiro Magno Scultetos fuisse introductos, potissimum ad præsidium rusticorum contra Nobiles, qui in plebem rusticam nimium sibi vsurpabant: origo nominis illorum vel ex Latino sermone Auscultatores, vel ex Italico simpliciter Scultatores. Afflixerat præterea supra modum vniuersam ferè Poloniam ingens illa & fatalis incurfio Tartarorum, qui sub Annum Christi millesimum ducentessimum duodecesimum se in Europam effuderunt, lateque ferro & igne multos per annos in Christianos sæuientes, vniuersam Poloniam, Vngariam, Bohemiam, & cæteras prouincias Germanicas deuastarunt; ad extremum impune per Poloniam grassati, cum Anno millesimo ducentessimo quadragésimo secundo ad Legniciam Henricus Pius S. Hedwigis filius, ingenti ex reliquijs Polonicis, qui adhuc supererant, fortium virorum quos poterat collecto exercitu, se illis opposuisset, ingenti terrore fumiferæ imaginis afflatu nostris iniecto, fraudè diabolicâ victoriam obtinuerunt, ipsumque imprimis Henricum Ducem crudelissimè necauerunt, promiscuum denique vulgus donec supererat passim interemerunt. Tanta Poloniæ per Tartaros deuastatio, causa fuit, ut huc Germani euocarentur: nam cum illi Polonis in agro colendo sagaciores & multo diligentiores sint, eos Maiores nostri ad rem agrariam constituendam euocarunt, tribuendo etiam iisdem villarum & agrorum locatoribus iurisdictionem, quod rem familiarem curando, agros colonis diuiderent, censum ab eis exigerent, iustitiam cooptatis sibi ex villarum incolis Scabinis administrarent. Fiebat id auctoritate Principis; nam tam Ecclesiastici, quam etiam seculares viri inde legebant, inde deducebant homines certos, qui partem aliquam etiam ingentem fundi apud Nobilem emebant, sed decima v. g. pars fundi emptori iure perpetuo cedebat, ille

ille verò vniuersum agrum domini colendum suscipiebat, in eo ædificabat, rusticos alios locabat, & tanquam paterfamilias suæ domi agebat: nisi quod census domino debitos ad diem certam reddebat. Idem, ut supra diximus, laxis iustitiam implorantibus, accitis duobus ad se Scabinis, administrabant: hic est verus & genuinus Scultetorum seu Aduoca-^{vera Scultetorum origo.} torum fons & origo. Prodeat nunc aliquis & dicat vtrum Sculteti aliquando in bello fuerint? vtrum peditatum suppleuerint? vtrum aliquando in acie steterint? & sunt nonnullæ descriptiones vniuersi exercitus tempore expeditionis publicæ quas vnicuique videre licet. Intelligere inde quibus poterit, quali quis equo federit, ut in acie steterit, denique quis & alterius latus custodire debuerit. Maiores nostri selectam quandam militiam habuerunt, nec eam rusticæ genti vnquam communicare voluerunt: equite non peditate in bellis utebantur: ipsa Nobilitas arma insigni militare tenebat, rei agrariæ curâ aduocatis Scultetis & rusticis relicta. Idque non sine causâ Maiores nostri faciebant, nam si Nobilitati rustici mixti fuissent, Nobilis desertæ stationis accusatus, parem sibi genere non habuisset, quem testem adhiberet se in bello eum locum qui ei obtigerat tenuisse: quæ quidem causâ etsi nobis valdè levis videtur, cæterum illis temporibus, quibus alius bellandi modus erat, valuit. Primum sub Casimiro Magno vltimâ domus Piastanæ progenie, ea aucto-^{Quando Plebæ ad militiam admisi.} randi militis ratio mutata est: dispersas etenim reliquias regni cum persequeretur, & intra angustos terminos hostibus resisteret, Russicæque imperia, quondam suum labore Boleslaorum, Vladislaorum, Casimiro-^{Quale olim militiam in Polonia fuerit.} rum conquisitum patrimonium, recuperaret & Coronæ Polonicæ iungeret, ex hominibus conditionis plebeïæ, colendis agris tam Regijs quam spiritualium & secularium adscriptis, exercitum collegit. Atque inde illud statutum de subditis tam spiritualium quam secularium creuit, quod æquè Nobilitatem ac statum Ecclesiasticum affecit. Idque testatur eiusdem Casimiri factum ad ciuitatem Pyzdry: nam cum ibi ingentem Cruciferorum exercitum sustinere non posset, rusticos vndeque ad se aduocauit & vallo inclusit. Denique idem eò tandem progressus est, ut successu temporis subditos spirituales & seculares ad locanda castra, struenda valla, & quæuis similia opera adhiberet. Quæ quidem seruitus necessitate & vi (fatendum enim est) sub Casimiro primum inducta, postea desijt. Inter cæteras Equestris ordinis prærogatiuas & libertates, quas idem status à Ludouico dicto Lois accepit, hæc erat vna eaque præcipua, quod sublati omnibus oneribus, quæ hunc ordinem & eorum subditos grauabant, solam duorum grossorum contributionem de quolibet manso agri pendere tenerentur, fumalia ista dicebantur: vice versa militaris ordo spondebat se onus militiæ contra omnes hostes sponte sine omni exceptione laturum. Hinc nullus Historicorum, tam frequentibus generalibus sub Vladislao Iagiellone Rege bellicis expeditionibus, mentionem facit Scultetorum spiritualium & secularium; iura-
que

que omnia silent, de tali ad bellum rustico apparatu. Sed potissimum ad Gruneualdum, ubi ordinatissima fuit publica expeditio, ac optimè qualis species exercitus, quis & quo loco pugnaverit, qui fugerint, qui subfiterint, quis & à quo captus fuerit descriptum est, mentio aliqua rusticorum vel Scultetorum facta fuisset; quam tamen nullam usquam reperiri certissimum est. Rectè expendit Matthias Smogolecius in eo libro quem de exorbitantijs Spiritualium prudenter scripsit, unde ille qui palam obijcitur paragraphus in Casimiri tertij statutum irrepperit? Przytuscius hæreticus id imprimis telum protulit non ex statuto, ut postea ipse & Herbortus fatetur, sed ex regestris Cancellariæ. Erat fortasse aliquis qui futura belli cum Turcâ pericula expenderet, eaque conciperet scripto, quod postea in Cancellariâ inter alia reliquit. Metus ingens post eadem Vladislai ad Varnam omnes inuaserat, nec deerant, qui quâ priuatim, quâ publicè de bello eo loquerentur; sed aliquid certi hac de re statutum fuisse haud scio. Denique etiam si hac de re in aliquo consilio publico actum fuisset, certi nihil statui poterat, nisi id quod publico assensu comprobatum fuisset: præsertim in re tam incongruâ & absurda, ut Sacerdotes & eorum subditi ad militandum cogerentur. Plena sunt Archiua Ecclesiarum clarissimis munimentis, quæ nos bonaque nostra hac seruitute eximunt; & res in vniuersum absurda est, Clericum vestiri armis, vel curare ea quæ ad arma pertinent. Sciuisse olim Sigismundus Primus utrùm Sculteti Patre suo regnante bellum gesserint; sciuisse & adhuc memoriâ tenuissent eo tempore Maiores nostri, qui sub Casimiro totum penè imperij tempus publicis expeditionibus exegerunt, nec vnquam in volumen legum inseri passi fuissent hæc verba. Bona Spiritualium Ecclesiastica numquam subiecta erant oneri bellicæ seruitutis, ut quæ per Serenissimos Prædecessores Nostros Reges Poloniae & Duces sunt ab initio foundationis Ecclesiarum ad vnum duntaxat, hoc est ad onera Ecclesiæ, collata, multisque immunitatibus donata. Id ut vides non ex regestris Cancellariæ, sed ex legum statutorumque medullâ depromptum, satis magno præsidio Spiritualibus esse potest, nec alio egent munimento. Quod si quispiam statutum illud Casimiri Magni producat, quo omnes tam Spiritualium quàm Secularium Sculteti ad labores militiæ coguntur, an non videt eodem suis subditos, quo & Spiritualium cogi, & ipsummet Equestrem ordinem quasi in laqueum seruitutis præcipitari? Excitate igitur, si vobis placet, à mortuis vestros Scultetos, eosdemque in antiquum statum restituite, producite in aciem, pugnate; tum demum nos Spirituales cum nostris Aduocatis subsequemur: quæ res quàm absurda quàmque grauis esset nemo non videt. Vetus iuris est regula; neminem antiquum & præscriptum possessorem iura sua exhibere teneri: aduocati & Sculteti semper fuerunt & existimati sunt subditi dominorum suorum, & res ipsa loquitur Scultetum esse aliquius domini & villæ scultetum, ut relatiue sibi coherant. Ita disponit Statu-

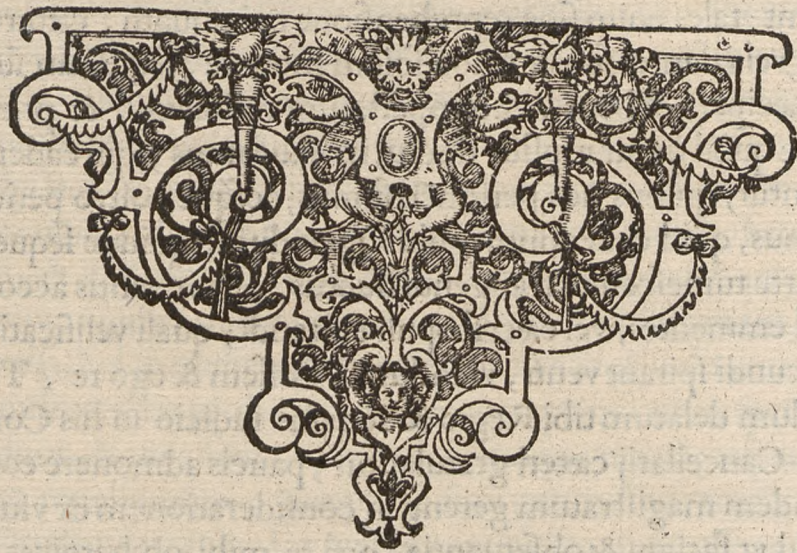
Statutum Casimiri Magni his verbis: Cum officium Scultetorum semper existat seruire, & ad officium dominorum suorum stare & facere iure teneantur. Et Vladislaus Iagiello eos æquiparat colonis, quos nostri Emetones vocant. Cum Scultetus, inquit, vel emeto de agro seu hereditate suâ absque culpâ domini fugerit, &c. Vides apertè quo nomine vel eo ipso tempore, cum nascerentur & cum in Colonias deducerentur, appellarentur: vili planè & ignobili tanquam gens solo addicta & bello inepta, & præterquam parandæ annonæ ut emetones cateri idonea. Nec diu quidem inter eos & maiores nostros stetit concordia; nam cum hi qui quodammodo gradum aliquem nobilitatis conscendisse sibi videbantur, altius se erigerent, iniurias & molestias inferrent, interdum Aduocatis potentioribus inuitis dominis venderent, & nō pro subditis sed pro vicinis se gererēt, publicè supplicauit Nobilitas in Comitibus Anni millesimi quadringentesimi vigesimi tertij Vladislao Iagielloni Regi Nobilitati impensè fauenti, ut statutum de inutili & rebeli Sculteto conderet, scultetumque siue Aduocatum rebellem ad domini potestatem redigeret. Quamobrem is eam sanxit legem, ut deinceps Scultetus inutilis ad ius terrestris vocatus summam quam in Scultetiâ inscriptam haberet tolleretur; domino bonis cederet. Hoc iure freti maiores nostri, tam Seculares quàm Spirituales, incontinenti repetierunt à suis subditis bona sua, idque tanquam directi domini, & iure communi adiuti. Quod si quis obiecerit, videri Nobilium quidem Scultetias ad eximendum propositas, de Spiritualibus fileri; Respondeo, Ne hos quidem exceptos esse, & ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus: & præsertim in verbis legis generalis de materiâ rei in quâ nulla est differentia vel distinctio loquentis; cum præsertim ex iure nostro antiquissimo, pari iure Spirituales & Nobiles bona sua regant, iurisdictioneque & dominio eodem planè vtantur. Diuturnâ proinde consuetudine firmatum fuit, ut Spirituales æquè ac Nobiles restitutâ pecuniâ bona sua ab aduocatis seu Scultetis redimerent. Officia eorum, ut ex præscriptis prærogatiuis & priuilegijs patet, erant vel sementem agri dum seminatur custodire, vel census à subditis exigere, vel siluarum curam gerere, vel itinera expedire, vel (idque rarò & in abundantioribus foundationibus) cum domino, ad fines regundos aut etiam ad bellum proficisci; sed hæc postea in alios vsus, in quos dominis visum fuit conuersa sunt. Pleraque Aduocatiæ restant adhuc in bonis Regiæ Maiestatis, & nonnullorum Spiritualium; Regiæ quidem in præmia benè meritorum cesserunt, præsertim ditiores: hæc quæ in bonis Spiritualium inueniuntur, quis alius tenet, nisi fratres nostri viri nobiles & benè meriti, qui cum alio nomine expeditionem ad bellum faciunt, quid plura ab eis exiguntur? Cæterum libenter status Spiritualis benè meritis de Ecclesiâ elargitur eiusmodi agri portiones: quod si quis intemperantiùs se gesserit vel domino molestus fuerit, vocatur in

Vnde statutum de inutili Sculteto.

ius, & velut indignus beneficio priuatur, id quod rariùs fit, sed hac de re satis. Habet ad extremum hac ipsa protestatio, mentionem proximè præteritæ bellicæ expeditionis, nec ego de eâ silebo. Frustrâ de eâ incusant Sacram Regiam Maiestatem: fecit plus quàm potuit, certè plus quàm debuit; misit filium suum eximiæ planè indolis iuuenem, misit, inquam, carissimum pignus in ipsam belli flammam, misit ad exercitum iam vndique ab hostibus cinctum. Quid istic egerit? quàm sedulò rem gesserit? ut hosti ipsi terrori fuerit? narrent alij qui præsentés erant. Quàm pauci, quæso, reperti sunt, qui Regio filio, & Patriæ vitam fortunâque in eo periculo deuouerint? non inficior quidem, fuisse inuentos aliquos æternâ memoriâ dignos, qui eo animo Principem secuti sunt, ut pro eo & patriâ vitam & quidquid fortunarum habebant amitterent: cæterum ex tam numerosâ Nobilitate paucissimi ij fuerunt. Non defuit tamen Patriæ Ecclesiasticus ordo; nam & Serenissimum Principem stipendio Pauli Wolucij Episcopi Cuiuiensis auctoratum militum robur ad castra euntem secutum est, & ex contributione aliorum Spiritualium auctior istic numero stetit exercitus: reliqui in præsidij non inermes manserunt. Rex postea, non eo quo decuit apparatu instructus, inter hosticos exercitus iter fecit: alij sunt subsecuti, sed non eo numero, non eo ordine, quo tenebantur. Ditiores Nobiles passim coëmerunt bona pauperiorum, neque erubescunt sine debito comitatu expeditionem publicam exequi, immemores olim Casimirum Magnum statuisse. Teneatur igitur quilibet miles secundum quantitatem & possessionem bonorum suorum & reddituum ad Rempublicam certis armatus hominibus ire. Nunc aliter omnia fiunt, is qui decem villas habet, & qui vnam tantum vel dimidiam pari numero comitatus it ad bellum, ordo nullus, necessitas nulla, quæ intra septa cogat dissolutos. Inde prouenientes iacturas sacerdotali militiâ sarcire impium & abominandum. Fungantur potius Sacerdotes intra Ecclesiæ septa officio suo, Deumque nobis impetrent propitium: Rustici & omne Cmetonum genus agrum aret, & excolat; miles bella tractet: bella gerant fortes, ita constabunt & cohærebunt omnes Reipublicæ partes: Spirituales interim non deferent Patriam: sed id faciant rogati non coacti, nec legibus perniciosis, reclamante & contradicente ordine Spirituali promulgatis, circumscripti, iuribus immunitatibusque suis semper saluis. Sed illud imprimis mirum est, hos Patriæ amatores, qui hac protestatione statum Ecclesiasticum accusandum censuerunt, solius Ordinis sacri errores notasse; ea quæ ante omnia censuram poscebant, silentio præterijisse. Belli quidem expeditio proximè præterita exacta & ordinata haud esse potuit: nam insolitâ hostis urgente celeritate, properè excita sedibus suis tarda & bellorum oblita Nobilitas, non ita armata, non ita instructa, non ita in ordinem redacta & composita, ut olim Maiores nostri, bellum astura ibat. Cæterum non Sacerdotes tantum, quibus solis vacatio belli

iure

iure competit, sed integræ etiam Prouinciæ cum bellandum esset sua privilegia, suas prærogatiuas obiecerunt; & tamen isti magnifici censores, Sacerdotes tarditatis accusant; alios ne nominant quidem. Vbi illa tandem decoris bellici æmulatio? ubi illud certamen? cum integri Palatinatus contenderunt ut ipsi primi in acie confligerent, ut pro Patriâ, pro Rege, pro Republicâ, sanguinem profunderent? Nunc quantum de generauimus! Vellemus ut in primâ acie starent Sacerdotes, rustici, Sculteti, ipsæ denique mulieres. Opto equidem Patriæ meæ & fratribus meis aliam mentem, eosque animos, quibus olim Maiores nostri formidabiles erant cunctis gentibus. De eo cogitandum, de eo consulendum esset: Protestationes discordiarum semina, perniciem patriæ allatura ferunt, quare illas iurisperitis relinquamus; consilia verò nostra edvertamus, ut omnes vnanimes, omnes omnium Ordinum status Rempublicam capestant, Patriamque labentem fulciant: stet Sacerdos ante altare Dei, & incruentum sacrificium offerat; laboret arator, & victum competentem suppeditet; Ordo militaris armis & fortitudine Patriam tueatur.

AMICA

AMICA PARÆNESIS
THOMÆ ZAMOSCIO,

Dum Regni Vice-Cancellarius renunciaretur, data.

SCIO ego magnos & industrios viros, quos præclaræ virtutes magis quam fauor vel aura popularis, summis admouent magistratibus, non egere alienis monitis, sed per se satis sufficere & esse perspicaces, ad exploranda omnia muneris sui officia: neque tamen ignoro, sæpè eosdem intra modestiæ fines ita animum continere, vt non aegrè admodum ferant, se moneri, præsertim ab ijs, qui proximè eodem magistratu functi, recenti memoriâ tenent, quibus potissimum ex causis, in tractandis maioris momenti negotijs, soleant minus præuisæ exoriri difficultates; vt interdum etiam vel oculatissimos rerum ministros grauiter offendere, & in suspensionem non rectè gesti muneris venire contingat. Ego iure me id usurpare posse mihi videor, quod ij qui nuper procellosum emensi pelagus, varijsque iactati tempestatibus, interdum ad scopulos leuiter allisâ nauis, eâ tamen saluâ, portum iam tenent: tales enim sine reprehensione cuiusquam, cæteros è portu in altum vela dantes suo iure non solum monere, sed etiam summo studio ijs præcipere debent, & tempestatum rationem, & prædonum & locorum: quod naturæ ipsius ductu, ijs faueamus, qui eadem pericula ingrediuntur, quibus nos perfuncti sumus; eosque nostro periculo doceri cupiamus, quid cauendum, quid fugiendum, quidue sequendum illis sit; quâ arte tumescentes frangendi fluctus, vela vt ventis accommodanda, vt vel eminentes, vel cæci scopuli euitandi; quali velificatione, dum minus secundi spirant venti, vtendum. Possem & ego te, Thoma Zamosci, dum delatum tibi Regio & Senatus iudicio in his Comitijs munus Vice-Cancellarij cæteri gratulantur, paucis admonere eorum, quæ mihi eundem magistratum gerenti in considerationem ex usu rerum venerunt. Id vt faciam & obseruantia, quâ te mihi ob heroicas tuas virtutes colendum venerandumque iam pridem desumpsi, & multò magis amor impellit. Nec tamen à me expectes, vt tanti officij omnes partes complectar, nec enim ex sunt meæ vires, vt tantum mihi assumam; & procul dubio ea res longiorem & acuratiorem posceret lucubrationem, euagandum enim esset per omnes Reipublicæ recessus, explicandæ publicorum consiliariorum rationes, leges Patriæ, mores & instituta maiorem, indaganda, sed tu hæc omnia velex te petes, vel ex illo omnibus numeris absoluto, rectè & magistratus & Reipublicæ gerendæ exemplari, Illustri

Illustri Ioanne Zamoscio Patre tuo. Ego ea tantum commemorare institui, quæ quotidiani vsus sunt, & quæ magis te ipsum munus hoc gerentem, quam Reipublicæ statum concernunt.

Inprimis igitur enitendum tibi erit, vt te talem in hoc magistratu exhibeas, qualem te vota publica iam pridem animis designarunt, salutem publicam plus quam priuatam curantem, Regiæ dignitatis studiosum, ad omnes Reipublicæ partes intentum, imminetia pericula è longinquo indagantem, remedia malis publicis maturè prouidentem, assiduâ curâ ne quid Respublica detrimenti capiat prospicientem. Hæc quotidiana tua meditatio sit, Vice-Cancellarius Regni sum; Respublica, salus, dignitas Regis & Patriæ, custodia legum, pax & tranquillitas publica, curæ meæ commissa est. Ego arbiter & æstimator meritorum ac virtutis optimi cuiusque: per me Regi innotescere debet industria eorum, qui Patriæ operam nauare & possunt & cupiunt, qui præmijs ornandi, qui magistratibus gerendis idonei: per me preces omnium Regijs auribus insinuandæ, & quasi ostium liberalitatis aperiendum: ego calamitate & iniuriâ pressis præsidium, pupillis & viduis patrociniū debeo: à me Rex, qui me in tanti magistratus fastigio collocauit, à me Senatus, cuius concordia suffragio locum hunc conscendi, summam rei deposcit; me ciues, me socij intuentur; de me meisque actionibus hostes & inuidi sententiam ferunt; meæ omnes actiones cunctorum censuræ obnoxia sunt. Ita expensis minimis officij tui momentis, eò omnes tuos intendes conatus, vt muneris tui partes impleas. Omnibus quidem, qui te negotiorum suorum causâ conuenire voluerint, domus & porta tua pateat, sed præcipuè ijs qui aliorum iniurijs pressi tuo patrociniò egerint, quique per te sua desideria ad Regem deferri petierint; quæ iusta ne sint an verò minus æqua non tantoperè tibi expendendum censuerim, habeant hoc sanè miseri, & ij qui in publicis, & præcipuè bellicis obsequijs, adesis opibus, nonnumquam minus opportunè satisfieri sibi flagitant, solatium, vt non repulsi, sed in meliorem spem erecti à te & ab aulâ recedant. Neque enim mihi eorum probantur mores, qui primo aditu spem petentibus præcidunt, & non satis meriti vniuscuiusque ratione expensâ, ferunt sententiam, repulsamque, quæ per se satis grauis est, acerbior ipsâ vultus austeritate faciunt. De quo genere multa dici possent, sed ego haud ignarus eximie humanitatis tuæ, quâ dum singulos complecteris, summum omnium amorem hætenus tibi conciliasti, parcius de his ad te. Collega tuus Iacobus Zadzik Episcopus Culmensis, nuper supremus Regni Cancellarius renunciatus, vir clarissimus, tibi que (quis enim te, nisi qui ipse amari indignus sit, non amet?) sincero animi affectu coniunctus, eam omnium consensu exultationem sibi peperit, vt nemo illo conciliandarum amicitiarum peritior esse censeatur, quibus quam multos in toto hoc Regno complectatur, & vicissim quantoperè ipse ambiatur, nemo non videt. Pares quidem sunt vestra & eiusdem potestatis

statis functiones, sed ille iudicijs imprimis præstet, eaque ita moderatur, ut dum præsens in aula versatur, omnia decreta Regia sub eius censura & nomine prodeant. Ad eum pertinet externorum Principum missas ad Regem legationes excipere, responsa dare, legatis Regijs mandata legationum præscribere, rationes obitæ legationis ab eis reposcere, consilia publica in Senatu auspicari, quæque in consilium veniunt, Regio nomine proponere, Comitiorum apparatus omnem expedire. Hæc illo absente omnia quoque ad te pertinebunt, sed & illo præsentem, si aliqua pars huius oneris exceptis iudicijs (neque enim ea communicari solent) Regiâ voluntate tibi deferretur, per te sustinenda erit. Neque ego metuo, ne quod sæpè fieri videmus, ex æmulatione aliquâ inter vos voluntatum dissociatio oriatur. Scies tu pro tuâ prudentiâ & animi moderatione, tantum deferre prærogatiuâ honoris & ætatis maiori Collegæ, quantum & mos antiquus exposcit, & tua dignitas patietur: ille vicissim, tanquam accuratissimus amoris parandi magister, & constanti sinceritate ab omni simulatione alienus, quique nullo magis detrimento, quam amicorum, quos penè in sinu fouere ac tanquam auri talenta custodire consuevit, iacturâ commoueri solet; & qui aliquando magno cuidam viro querenti per eum amicos à se abduci, Fateor, inquit, id fieri, cum à te eos faciliè & temerè deferri videam, responderit; talem se tibi præstabit, ut nullum unquam alium desiderare possis tanti magistratus socium. Et quidem non ita te aulæ addiximus, non eo fine togati magistratus dignitate auctum ornatumque volumus, ut discinctum gladio, exarmatum & rude donatum censere quisquam posset. Sæpius ab aula recedendum, & arma tibi tractanda ac bella gerenda erunt, quibus ab ineunte ætate assueuisti, quæque summâ cum tuâ laude, & eorum quorum ductu res gesta sunt commendatione gessisti: prædicant omnes, vel in ipsis periculis tuam animi magnitudinem, & periculorum contemptum, dum morte venale decus heroicâ æmulatione sectaris. Sed & illa non minùs præclara, & ut veriùs dicam, propria tua laus, quod licet opibus & copijs plerisque par fueris, plures etiam superaueris, semper tamen modestiæ tuæ memor, ad parendum magis, quam aliquid plus tibi arrogandum te comparaueris; palamque non magis verbis, quam re professus fueris, te vel tuo Clienti, si eum Rex exercitui præfecerit, pariturum, & sub eius signis militaturum. Nemo sanè existimauerit eam vocem humilis aut abiecti animi esse; enimuerò magnifica ea professio est, & militari Patriæque amantem viro digna, non multum sibi arrogare, ubi salus publica poscit; submittere fasces magnitudinis suæ; nec æmulatione gloriæ corrumpere publicam utilitatem; fouere aliorum industriam; pati ut minores per virtutem ad præclaras actiones enitantur. Audisti ipse & meritò execratus es, impiam ambitionis vocem, cum nonnemo diceret, non se siturum, ut alter militaris gloriæ decus, quasi sibi vni debitum, suffunderetur, ut in consortium famæ rerum præclare gestarum veniat. Detestabilis est hæc & pernicio-

niciosa admodum Patriæ inuidia, tu ut facis fouebis beneficentiâ tuâ apta idoneaque & ad præclaros pro Patriâ & religione conatus suscipiendos nata ingenia, eosque qui de Republicâ optimè mereri possunt, non solum non deprimes, sed ab ipsâ tolles humo, & in theatro rei benè gerendæ collocabis. Hoc heroës, hoc maximè vel magnos decet, hoc dum tu facis parem te ijs exhibes, quos ob æquanimitem vtilem Reipublicæ, gratissimam bonis omnibus, mirata & venerata est prisca ætas. Ibis deinceptus & tu pari animi æquitate, per hunc virtutis tramitem, ad summum illud gloriæ decus, quod Pater tuus vir verè magnus totius orbis testimonio consecutus fuit. Sed hæc non huius temporis. Pietas sincera semper tibi cordi fuit: hæc vel vna effecit, ut omnium bonorum consensu magistratu hoc dignus censeris; hac tibi vniuersi status Ecclesiastici & piorum omnium studia conciliauit: igitur & dum hunc magistratum geris, omni studio enitendum tibi censebis, ut piorum & pietatis sis promotor, ut iura & immunitates Ecclesiasticæ, quæ legibus Regni continentur, tuo patrocinio tutæ sint, ut vniuersus ordo spiritualis, quæ prima & præcipua Reipublicæ pars est salutis & dignitatis suæ assertorem & propugnatorem te habeat, & tibi defensorum iurium prærogatiuarumque suarum debeat beneficium. Caue autem ne in hac re imiteris eos, qui ut populo se venditent, non seriam, sed quodammodò ambiguam suscipiunt sacri ordinis defensionem, ac vtrique parti se venditant; quasi verò dubitandum veniat, vtri parti fauendum sit. Nam si rem benè expenderis, sacræque illas maiorum nostrorum leges, ex ipsis pietatis & religionis Christianæ fontibus propagatas, accuratè inspexeris, faciliè animaduertes, nunc delicta maiorum à nobis lui; & nisi templa refecerimus, iurisdictionem sacram sacro ordini restituerimus, belli exactionumque militarium bonis Ecclesiæ adscriptis immunitatem, quæ pridem legibus nostris indulta est, tribuerimus, Rempublicam nostram violatæ pietatis, oppressio- nis iurium Ecclesiasticorum argui posse, nec faciliè felices belli pacisque tempore successus habituram, & delicta maiorum luituram, nisi hæc vulnera, quæ libertatibus Ecclesiasticis illata videmus, legitimâ satisfactione consolident; debeat, inquam, inter alios tibi hunc magistratum gerenti Ecclesia hoc beneficium, quod tibi vicissim sacris comprecationibus & sanctissimis sacrificijs rependat. Magnum hoc erit rerum gerendarum subsidium, te dum vel arma tractas, vel publica geris negotia, piorum votis ambiri, ad tuam intentionem & desiderium preces sacras fundi, sacrificia offerri. In gerendo magistratu præter pari potestate Collegam, alios muneris tui socios & ministros habes, imprimis in iudicijs, quæ tibi absente Collegâ exercenda erunt, ad ea iure & instituto maiorum adhibebis ante alios Regni Referendarios, vel alterum eorum. Ita sanè antea in usu fuit, ut Referendarius accitus ad iudicia à Cancellario statim veniret, & in hac parte voluntati illius simul & muneri suo ex præscripto legum satisfaceret, nec integrum iudicium assessoriale cense-

Qui socij
sunt laborum
& ministri
Cancellario-
rum.

*Rescripta
Referendariorum
censura
Cancellarij
vel Vice-
cancellarij
subsunt.*

*Latinitatis
studium in
Cancellaria
Regia, &
qualis.*

retur, nisi præsente Referendario. In quo quidem iudicio eius officium est, non solum ut interrogatus dicat sententiam, verum etiam ut ex indiculo, in quo causæ iudicandorum inscribuntur, eosdem seruato ordine per præconem acciri iubeat, ac denique decretum quale Cancellarius ex sententiâ consiliariorum, quam tamen, si aliter illi visum fuerit, sequi non tenetur, pronuntiauerit, partibus referat. Iudicia quidem Cancellariorum summæ olim potestatis erant, neque enim illi, quemadmodum alij magistratus qui delegatâ potestate iudicant, per citationem compelli possunt, ut sententiæ latæ rationem reddant; vltro tamen appellanti Regem parti, ob reuerentiam Principis, interdum deferunt, nisi vel causa similis iudicata fuerit, vel binæ conformes inferiorum subselliorum sententiæ præcesserint, vel denique res de quâ lis est minoris pretij & æstimationis fuerit. De iudicijs pauca hæc innuisse suffecerit, hoc vnum addam: omnia Referendariorum rescripta, quæ nonnisi in causis colonorum & glebæ in bonis Regalibus adscriptorum sub eorum subscriptione emanare debet, censuræ Cancellarij aut Vice-Cancellarij obnoxia esse, & in illorum errores iustâ liturâ animaduerti posse. Regentem Cancellariæ opto ut talem fortiaris (quem iure tuo tuæque voluntate sortiri tibi fas est) qui omnes in scribendo tuos sciat & possit leuare labores: penes te sit censura illius scriptorum, quæ ut tersa & Latina, nec tamen affectatæ elegantiae, quam scholis delegare solemus, sint, curæ semper fuit maioribus nostris, passimque Cancellaria Polonica apud externos Principes iam inde à temporibus Petri Tomicij, quem Cancellariorum normam & quasi Patrem veteres dicebant, satis elegans & erudita censebatur. In omnibus quidem rescriptis, quæ sub nomine Regio prodeunt, ne legibus contraria sint serio animaduertendum est. In ijs autem quæ ad externos Principes, siue officij causâ, siue in Reipublicæ aut priuatorum etiam negotijs, scribuntur literis, tum in formandis legationum præscriptis, dignitatis Regiæ & Reipublicæ habenda est ante omnia ratio. Regens autem Cancellariæ tuæ vellem ut à te vno dependeat, à te promotionem expectet, nec sine te aliorum affectet suffragia, semper ad nutum tuum paratus exequi quidquid mandaueris, nihil ad scribendum Regi offerat, nisi quod tu antea videris & probaueris; neminem Regi, idque nomine tuo tantum, commendet, nisi quem tu commendandum iusseris; in omni ad Regem accessu reuerentiali timore illum perfundi velim, ut qui non suo sed tuo iure cum Rege agendi potestatem habeat, tibi que vni rationem reddere teneatur. Quâ de re non te ego commonefaciendum putarem, qui omnis elegantiae, quæ magnum & eruditum virum decet, affectator es; sed quia publicam causam agimus, hoc quoque intermittendum non censui. Quantum in te erit enitere, ut omnia quæ tuo nomine, & ex tuâ Cancellariâ prodibunt, graui & accurato iudicio, tersa & vsu receptâ elocutione scripta, siue Latinâ siue Polonicâ, prodeant: & ut talia sint, etsi Regentis id munus sit, illiusque censura sufficere videatur, tu tamen ipse, quantum

tum fieri poterit, censebis & corriges, existimabisque etiam in minimis rescriptis existimationis ac dignitatis tuæ causam agi. Sigillum Regium ex prisca Cancellariæ disciplinâ nulli vnquam ita concredebatur, ut absente Cancellario eo signare posset: præsente itaque te idque solo, & omnes signandas lite ras ex indice quotidie conscribendo recensente, vir spectatæ fidei ceræ signum Regium imprimat, officio suo functus, sigillum tibi à te solo seruandum restituat. Nullas autem omnino literas, nisi à certis Notarijs antea subscriptas, ad signandum recipiat; tales autem qui subscribant ipse deliges, quorum & industriæ & fidei tutâ tuam dignitatem credere possis. Velim eos elegantia scriptionis (nam in omnibus etiam priuatis, quamuis patrij idiomatis, rescriptis eius rationem esse habendam censeo) cæteris præstare, iuris patrij notitiâ non vulgari præditos esse, nullo omnino priuato commodo à recto iudicio & officio abduci: sed tu quotidianus eorum censor, si quem eorum inscitâ labi comperis, admonebis; si aliqua fraudis suspicio apparuerit, iure subscribendi priuabis; quâ in re serio & seuerio iudicio te vti volo, ut in vnum animaduersio cæteros metu contineat, sciantque omnes te & officij & dignitatis tuæ esse curiosum. Tribus id munus aut ad summum quatuor committere suffecerit; alij omnino, etiam si sibi sapere videantur, ab subscribendi audaciâ arceantur. Metricæ Regiæ (vsitatis enim vtendum est verbis) talem præficies, qui ex præscripto legum, contractuum omnium scribendorum plenam notitiâ habeat: is quoque fide emineat, eamque tibi sacramento obstringat; omnia Priuilegia, Regiorum beneficiorum rescripta, etiam & mandata maioris momenti ad acta referat, eaque singulari curâ conseruet, & tu nempe iubebis, ut is qui Regio sigillo signat literas, nullum omnino Priuilegium nisi actis Metricæ insertum extradat. Iudiciali Notario eodem, si fors iudicandi tibi contigerit, vteris, quæ Collega tuus huic negotio adhibet; est is sane vir probus, & eius artis peritus, dignus qui tua benignitate foueatur. Magna quoque pars laboris tui erit in subscribendis manu tuâ ijs rescriptis, quæ more institutoque maiorum signata è Cancellariâ Regiâ prodeunt. Longum esset percensere omnia, neque certis finibus ea continetur, & persape arbitrio Cancellariorum vel errore officialium hæc mutantur, ut interdum Regi ad subscribendum ea obtrudantur, quæ à Cancellarijs subscribi debuerant. Mandatorum quidem omnium, quibus magistratus ciuitatum & Oppidorum Regiâ decreta exequi iubentur, subscriptione nunquam olim Regi manus fatigabatur. Ex eodem genere censeri merito possent, mandata ad iurisdictionem vrgendam exercendamque iustitiâ pertinentia. Eius generis & formæ omnia rescripta, ne Regi ad subscribendum porrigerentur, & olim ita fiebat, & ego dum hoc Magistratu fungerer, ordinaueram. Tu facilius, quod Collegam habeas prisca instituti gratum, & tecum consentientem, statues hac de re quod expedire magis vtrique vestrum visum fuerit. Tutoris dandi ius arbitrio Cancellariorum

*In tutoribus
dandis quid
aduertendum.*

*Rescripta
subleuantia
quotuplicia
& quibus
concedenda &
que in omni-
bus rescriptis
diligentia ad-
hibenda.*

permissum. Magnâ hîc quoque cautelâ vtendum est: nam plerique vt pupillum expilent, vt puellam suâ potestatis factam venali & conditionali desponatione bonis paternis & maternis spolient, hoc onus ambiunt, vt inter cætera publicæ iniustitiæ (quam totius Patriæ exitio videretur ne aliquando expiare cogamur) argumenta, hæc tutelarîs fraus censi debet. Additur quidem semper clausula, vt is qui tutelam petit eius gestæ rationem reddere teneatur, sed quàm multas vias malitia hominum & iniquissimorum legum interpretum audacia reperit, ad omnes iuris & æquitatis rationes infringendas, ita vt sæpè etiam ij quibus iure proximæ cognationis tutela debetur, (quæ clausula semper in rescripto tutoriæ adiicienda est) prætextu dati à Rege tutoris, vel potius eius potentiâ excludantur? Vix quidem cauere satis potest, vt hac in re non erretur: illud vnum censuerim, vt vbi suspicio nimis affectatæ tutelæ apparuerit, aliquis ex eodem districtu vir bonus adiungatur. Vitrico & Nouercæ (odiosa sunt hæc & defunctis parentibus & superstitibus liberis nomina) ne vnquam hoc munus demandetur. In ciuitatibus & oppidis tam Culmenis quàm Mariæburgensis iuris tutorem dat magistratus, qui si segnior fuerit, iubetur id facere mandato Regio interdum & decreto. Rescripta quæ vocamus Subleuantia diuersi generis sunt: ea quidem quæ in causis ciuilibus eduntur, subleuationis nomen propriè sibi vendicant; ciuilem proscriptionem ob contemptum decretorum iudicialium vel Castrensi vel Supremi Regni Tribunalis decreto factam suspendunt; parti quæ proscrip-tæ & condemnatis in iudicio comparendi, & contumaciam suam vel ignorantiam editarum citationum, vel malè & per errorem obtento processu excusandi potestatem faciunt. Eadem vis est saluorum conductuum quibus ij releuantur, qui ex causis in iure expressis, interdum etiam fraude aduersariorum, infamiâ quæ apud nos capitalis poena est, iudiciali decreto notantur. Sed interest an decreto Comitiali, quis infamis pronuncietur, tali enim, nisi ex consensu omnium ordinum in alijs Comitij beneficii salui conductus dari non potest. Castrenses & Tribunalitæ infamiæ censuræ Cancellariorum aliqua ex parte subsunt, vt si quis per fraudem & in ius legitimè non vocatus circumuentus sit, beneficio Regij salui conductus comparendi coram iudicio & illegitimè se condemnatum fuisse, allegandi facultatem habeat, sed necesse est, vt merè, & vt vocant in contumaciam iuris processus obtentus sit; nam si vel per procuratorem à se constitutum, vel per se in aliquo iuris termino comparuisse reus conuictus fuerit, terminus ille re iudicatæ vim habet, nec subleuatione vel saluo conductu sibi infringere potest. Itaque talia beneficia legitimè conuictis amplius concedi non possunt, quamuis vltimus bannitionis vel infamiæ terminus absente reo exierit, si fortè is in anterioribus iudicijs personaliter vel per procuratorem comparuerit, ac de termino conseruato ita ei constiterit, vt eius ignorantiam legitimè opponere non possit. Habet quoque iure victus

ius querelæ contra Procuratorem, si is sine mandato, & vt præsumitur, fraude & cum parte aduersâ factâ conspiratione, tuendum sibi eum suscepit, & per collusionem vinci se passus fuerit; & quamuis vix vnquam talis insinulatio vera esse reperiatur, subuenitur tamen eo modo iure victo Regij rescripti subleuatione, vel in causâ criminali saluo conductu. Obseruari tamè vidi, & ipse quoque secutus sum, vt si in causâ cædis Procurator rei scrutinium in iudicio produxerit, illoque lecto reus condemnatus fuerit, perinde sit, ac si per procuratorem inscriptum comparuerit, beneficium quæ salui conductus illi amplius concedi non debeat. Itaque diligenter & accuratè euoluenda & exploranda sunt munimenta processuum iuridicorum, indagandum quæ num aliquid in ijs lateat, ne error aliquis subrepat: nam nullâ in re sagaciores sunt iudices supremorum Tribunalium, quàm in notandis Cancellariæ Regiæ erroribus, obliti quidquid auctoritatis habent hinc ad illos deriuatum fuisse. Dantur & salui conductus Regijs subditis contra possessores Regiorum fundorum, ciuibus & oppidanis contra magistratum (quâ in re peculiare ius habent ciuitates maiores Prussiæ) dantur & in Ducali Prussia Nobilitati, ne Princeps vel eius vicaria potestas facto, sed iure contra eos procedat. Subditis verò Nobilibus & Ecclesiasticorum, tam oppidanis, quàm glebæ adscriptis, contra dominos ne dentur salui conductus, legibus vetitum est. Interdum etiam si pars iure victa satisfactione, & tam rei principalis, quàm multarum legalium solutione in integrum restitui velit, huic quoque, etiam si vetustior & præscripta bannitio fuerit, non negandum videtur subleuationis beneficium; cum veteri iure cautum sit, & quotidianâ praxi idem confirmetur, bona in perlucris obligata præscriptione amitti non posse. Abolitis vel per decretum, vel factâ inter partes compositione (quæ authenticè exhibenda & videnda est) bannitionibus, restituitur in regnû Regio rescripto bannitus, similiter & infamis, nisi cædis perpetratæ reus fuerit & proinde publicæ pœnæ obnoxius, de quâ transigere legibus prohibetur. Priuilegia item faciendi præconis publici, quem Ministerialem vocamus, ex Cancellariâ Regia indiscriminatim dantur, non inserto eius qui creandus est nomine, & absque connotatione diei quo tale diploma editur. Vsu antiquo id inductum, cum aliàs nullæ omnino literæ ex Cancellariâ emanare debeant, nisi integris lineis & absque lacunis, in quibus deinceps aliquid inscribi possit, denique mense, die & anno quo scriptæ sunt adiecto. Ad commoditatem celeriorémque cursum eorum qui vel in priuatis Regijs negotijs, vel in publicis mittuntur, institutæ sunt subuectiones, quas Regia & nonnulla etiam Spiritualium oppida magno cum onere præstant ij qui tali vecturâ vruntur, necesse est vt exhibeant mandatum Regium, Cancellarij aut Vice-cancellarij manu subscriptum, quale te nunquam nisi iussu Regio concessurum persuasum mihi est. Vix ad alia quàm quæ commemoravi Cancellarij manum suam admovent, oculis tamen omnia lustrare debent: ipsas etiam cita-

*Commissio-
nes, ad fines
regundos &
similes quo-
modo extra-
denda.*

*Cancellarij
Regiæ digni-
tatis defen-
sores esse de-
bent.*

tiones, quamvis ab alijs visas & probatas, Comitiales quoque, ne talis error obrepat, qualem nuper accidisse vidimus, cum Episcopus criminis vis perpetrata accusatus, tanquam aliquis è plebe contra sacri ordinis dignitatem & libertatem, dicaci & probrosâ dicâ proscinderetur. Scio & alia exempla. Itaque meritò Petrus Tilicius, dum Vice-Cancellariatum deponeret, gloriatus fuit, nullam vnquam etiam citationem signatam fuisse quam non viderit legeritque. De me idem confirmare possum, nunquam me redargutum fuisse, quòd aliquid me inscio Regio sigillo signatum fuerit, & certè nunquam me puduit mei iudicij, nec sedulitatis & diligentiae poenituit: semperque in promptu mihi erant rationes, si quis fortè quereretur, (neque enim qui immeritò querantur, deesse possunt,) quas opponerem, meque iure fecisse ostenderem. Magnus is labor, sed vt existimatio tuta sit, quæ etiam fidelissimis vix tutò vnquam conceditur, enitendum est, vt ei par esse possis. Commissiones ad fines inter bonam Nobilium quàm Ecclesiasticorum & Regia, regundos; Reuisiones quibus bonorum ab vtrinque Regionum fines statuuntur; mandata item, quibus Capitanei ex lege animaduertere in bannitos iubentur, itemque ad cognoscendas appellationes, quæ à Magistratu vrbis Cracouiensis interponi solent, (quas Rex nisi Cracouiæ sit præsens iudicare non potest) deputatio Iudicum, hæc & his similia manu alicuius Secretarij aut Notarij subscripta, & sigillo Regio signata è Cancellariâ eduntur; sed commissiones ad regundos fines, vt non nisi interrogato Rege extradantur, vsu receptum est. Prolixus essem, si omnia persequi vellem: puto me tamen magis notiora, quæ in vsu sunt, attigisse. Ipse vsus tibi reliqua ob oculos ponet, quæ omnia referes ad normam iuris & legum, non solum nostrarum, sed quæ ipsis pandectis Codicibusque Imperatorijs continentur, & quæ Saxonici, quæ Culmensis iuris auctores condiderunt. Denique ad ipsos Sacrorum Canonum fontes interdum recurrendum, & ex ipsis salutaris consilij principijs consilia petenda. Id maiores nostri fecerunt, quitalibus institutis volumina legum Patriarum constare voluerunt. Riserunt hæc corrupti æui nostri tempora: sed prudentiores intelligunt, prudentissimè à maioribus nostris publicæ salutis prouisum fuisse. Illud prætereà nec sine causâ adijciendum putauit, præter Senatorium munus incumbere Cancellarijs necessitatem quandam tuendæ Maiestatis Regiæ, & eorum iurium, quæ ad eandem Maiestatem conseruandam pertinent: si quis ea infringere voluerit, publicè & priuatim enitendum tibi censeas, vt Regiæ dignitatis defensor sis & habearis. Bonorum prætereà Regionum iuriumque contra eos, qui perversâ legum interpretatione ea interuertere nituntur, accuratum custodem & defensorem. Liceat alijs Senatoribus, quanquam nemini id licere existimandum sit, vel auræ popularis captandæ causâ, vel certè quia nonnunquam ignorant, quantum Reipublicæ intersit Regiam conseruari dignitatem, & possessiones reditusque Regios non diminui, interdum sententiam suam flectere ad fauorem

rem priuatorum, & leuitate iudicij labi; Tu in eiusmodi Regijs causis, quæ maioris momenti fuerint, quæque patrociniò magistratus tui defendi debent, publicam sustinebis personam, ac paratus meditatursque dices sententiam. Cuius rei gratiâ si quid tale vel in iudicium vel in disceptationem Comitiale adducendum erit, tu te ab iurium Regionum defensore, quem Instigatorem appellamus, maturè admoneri curabis; ne si incautus talia negotia tractanda susceperis, vel ignorantia vel erroris argui possis, & serò te poeniteat, quod magnis & præcocius ingenijs sæpè accidere videmus, dictæ sententiæ, cum Cancellariorum dictatantum oracula quædam excipi, & in vtramque partem notâ censoriâ signari soleant. Id verò facies magnorum Cancellariorum exemplo, quibus curæ fuit eximie cuiusdam prudentiæ opinionem tueri, & non solum ea quæ voluminibus legum continentur complecti, sed illa etiam quæ diuturno vsu, quem legum optimum interpretem meritò dicimus, introducta & quasi per manus ab ijs qui olim hunc magistratum gesserunt tradita sunt, constanter defendere. Pater tuus laudator semper fuit priscorum institutorum, quæ diuturno Cancellariæ vsu, dum adhuc iuuenis esset, hauserat. Errabimus & nos, si ab ijs recesserimus. Tu ea tueris, semperque existimabis legibus antiquis virisque Rempublicam nostram seruatum iri. Tueri autem potes præsentem Reipublicæ statum, cum & illustri loco natus sis, & inter multos non sis inferior opibus, & si omnia circumspexerimus, non admodum inuidiâ prævalente graueris, nihilque in præteritum reprehendendū, multa laudanda habeas. Quòd si maiores respexeris, si vetera Zamoisiana Tarnouianaque familiæ decora intuitus fueris, magnam tibi necessitatem imponi senties, in hoc magistratu sedulò capeßendæ Reipublicæ: illa trophæa & triumphus, quos tui paterni maternique sanguinis maiores, victis Reipublicæ hostibus, gloriosè ad æternam posteritatis memoriam fixerunt gesseruntque, te ad pares pro patriâ ausus suscipiendos incitabunt, tibi que addent calcæ ne vllâ excusatione, dum Regis & Patriæ salus tuam poscet opem, te tuearis, ne priuatorum negotiorum moles, ne vel ipsius vitæ discriminate auocent à curâ & custodiâ Reipublicæ. Vides quantis viris debeas ortus & sanguinis tui initia: patrem habuisti & Cancellarij & Supremi exercitus Ducis summâ cum laude munere functum, nunquam victum, semper victorem, ad extremum vsque vitæ spatium rerum præclare gestarum prosperitate fruientem; eundem non magis in armis, quàm in togâ, ad quam natus esse videbatur, egregium ciuem. Quanta in vno homine notitia antiquitatis; quanta literæ; quanta legum non magis Patriarum quàm exterarum scientia? idem miles acerrimus, belli dux prudentissimus, Senator grauissimus, & ad quosuis magistratus capeßendos maximè idoneus. Quid de Tarnouia, quæ mater tua, speculumque sanctitatis muliebris fuit, dicam? hæc eâ familiâ orta est, quæ fecunda fuit magnorum virorum, qui per omnia quæ monumentis maiorum

nostrorum continentur tempora belli pacisque artibus floruerunt: sed vel vnus Ioannis Comitis à Tarnow supremi exercituum pro Regno Poloniae Ducis, clarum & illustre nomen suffecerit, quod suo splendore ita domi forisque claruit, vt exteri quoque laudum ipsius celebritate adducti eum monumentis ingeniorum suorum ornandum existimarunt. Te talium familiarum illustrem furculum, quid agere, quo animo esse, quantâ contentione ad summum decus eniti oporteat, præclare tu quidem per te ipse expendis, facisque vt nemo non fateatur, te maioribus tuis esse dignissimum, & mox celebrem eorum gloriam adæquaturum. Ea quidem tua est indoles, vt etiam si in alia familiâ eluxisses, tuis viribus summum decus adepturus esse videreris: vixdum iuuenis & iam iudicio Regis maximi Senator, amplissimarumque provinciarum Praeses & Palatinus factus, ibi rudimenta ponebas futurae tuae magnitudinis, vbi alijs desuisse satisfuerit, vt non immerito nos tum dixerimus celeriore esse virtutis tuae quam ætatis cursum. Talis olim fuit Regis de tuâ industriâ existimatio, tale nunc postremo eiusdem accessit iudicium, & quidem omnium bonorum calculo approbatum. Quis non libenter vidit te Vice-Cancellarium renunciari? admoventi tuas opes, tuam industriam publicæ salutis, te, quem cæteri si in otio viueres felicissimum putabant, negotijs onerari? Arcent alij Principes penè à conspectu suo eos qui opibus excellunt, quorum industria eminet, suspecta illis est optimi cuiusque virtus. Te Rex optimus, verus Pater Patriæ, ultro acciuit, nec tuas opes, nec tuam dignitatem suspectam habuit, sed virtutem adamauit. Tu vicissim, prout hætenus fecisti, te totum Patriæ, cui natus es, Regi, qui te iudicio suo ornauit, Ecclesiæ, cui obsequium debes, impende. Sed ego te currentem cur moneo? rogare magis debeo, vt in optimam partem accipias monita mea, ab optimo affectu profecta; quæ si tibi grata fuisse comperero, monebo amplius, reprehendam quæ improbanda censuero, laudabo quæ digna commendatione existimaui, assentationis expers, verus amicus tuus.

ERRA

ERRATA IULII BELLI
LAUREÆ AVSTRIACÆ SCRIPTORIS,
TAXANTVR.

ON eo animo Lauream Austriacam à Iulio Bello Iuriconsulto concinnatam, belli in Germaniâ gesti ab Anno MDCXVII. narrationem continentem, legendam suscepam, vt quidquam in eâ notarem, quod hominis à liuore & inuidiâ alieni censurâ dignum videretur: semper enim aliena minus scrutanda rimandaque censui, permittendumque vnicuique scriptori, vt suo arbitrio tantum pro laude gentis suæ nitatur, quantum res ipsa, illi melius quam nobis, qui ab aliorum narratione pendemus, nota finit. Enimvero si Auditor ille intra cancellos suscepti negotij se tenuisset, si Regni & Regis Poloniae vel nullam mentionem fecisset, vel certè & veritatis & Regiæ dignitatis, & nominis denique Poloni, aliquam rationem sibi habendam duxisset, non solum intacta sua maneret Laurea, verum etiam nobis suffragantibus & tantis Ferdinandi Augusti Imperatoris rebus gestis, & bello victoriisque post hominum memoriâ maximis, parito decori fauentibus, splenderet, eadem nouis illustrata triumphis: cui nos quoque nihil detractum volumus, sed quosdam falsarum narrationum nauos, qui illius obscurant nitorem, abolendos suscipimus: illud initio præfati, nostra nos tantum agere, veritatem, vt nihil ampliùs dicam, odio obfuscatam, veriori relatione illustrare, calumnias quibus Regis & gentis nostræ dignitas perstringitur, abstergere velle, in alienâ tamen Republicâ & Historiâ curiosum esse nolle.

Video Bellum, etsi sæpè fateatur commodè & opportunè Polonos Casari auxilio fuisse, eosdem tamen frequentius latrocinij nomine insignire, illis cades innocentum, incendia, populationesque oppidorum, Silesiæ Moraviæque vastitatem imputare. Ignarum denique quam gentem maledictis incessat, Cosacos Polonosque confundere. Scire equidem debuerat, Cosacos gentem quidem esse quæ Polonico imperio continetur, sed sedem domiciliumque suum in finibus Regni, Turcico, Tartarico, & aliquâ ex parte Moschouitico Imperio obiectis habere, sæpè terrâ sed frequentius mari rem gerere, furuiis excursionibus, potissimum in quorum cõfinijs versantur Christiani nonnisi hostibus graues molestosque esse; si exercitu, cui pares non sunt, maioreque hostili vi vi-geantur, intra vastos Borystenis (qui nobilissimus est Europæ fluuius ac inter arduas & inaccessibiles rupes multis effectis insulis, pluribus ostijs

*Cosaci quod
genus homi-
num, vbi do-
micilium ha-
beant.*

Cosaci unde
Nisouij dicti.

in mare Ponticum effunditur) recessus se recipere: illic tutos esse, nec fame (nam pecore & carne ferinâ piscibusque abundant) ad deditionem cogi posse, ab antiquis Græcis Nisouios, quasi Insulanos, appellatos; Scriptoribus priscis notos, cum sæpè commemorant hoc genus hominum paruis cymbis, quarum singulæ non plures quadraginta milites capiunt, per ostia Borystenis egressum, Asiæ minoris Thraciæque littora peruagatos esse, ac excursionem factâ vrbes & oppida expilasse, ipsi Regiæ vrbi Constantinopoli non semel terrorem incussisse, quod & hisce annis aliquoties factum fuisse scimus. Id hominum genus ex varijs diuersisque nationibus, plurimum tamen Slauonicâ coaluit: interdum & Turcæ, & Tartari, Valachi, Hungarique ad eostansfugiunt; si quis capitis pœnam scelere commeruit, ex toto Polonico Slauonicoque Septentrione ex Thraciâ, Moldauâ, Valachiâ ad tutum impunitatis asylum eò se confert. Religio omnibus vna, nempe ea quam in secessione ab Ecclesia Catholica & vniuersali Constantinopolitani Patriarchæ Schismaticis ritibus variarunt: pro eâ se mori paratos esse profitentur, nec quenquam eorum qui aliter de religione sentit ad suum admittunt consortium; Slauonicâ tantum lingua omnes loquuntur. Fidem Regi & Reipublicæ constanter semper seruarunt: cæterum quadraginta proximis istis annis, numero & fortunis quas ex Asiaticis prædis corradunt aucti, prædia quoque & domicilia in oppidis Regijs & nobilium habere coeperunt, in quibus & vxores & res pretiosiores deponerent, cumque & locorum Domini, & Regij Præfecti eos censu ac tributis grauarent, & quasi in seruitutem redigere vellent, irritati, sæpè illis rebellant: ita orto ex libidine & cupiditate priuatorum dissidio, aliquoties eos publicis armis & impensis coercere opus fuit. Genus militiæ eorum potissimum pedestre, singuli sclopeto longiori & frameâ armantur; castra quæ curribus ac maioribus tormentis tam in fronte quam per latera muniunt, mobilia habent, seruatisque curruum & structæ aciei ordinibus, hostem adoriuntur, interdum, si res poscit, venientem excipiunt pugna stabili. Sed de Cosacis gestisque eorum longior esset instituendus sermo, si omnia exequi vellemus. Ad Bellum redeo, qui Polonos à Cæsare in Austriam euocatos Cosacos appellat: aliud illud militiæ genus fuit, equitum leuioris armaturæ, vsitatum nostris, maximè contra Moschos & Tartaros, agminibus in gyrum actis, pugnam nunc cedendo nunc instando ciere adsuētis. Sed in Moschouia ab annis viginti sex tumultu (cui se nostri spontaneâ militiâ impostori cuidam qui se filium Basilij Moschouix Ducis finxerat, operam nauantes ab initio immiscuerant) excitato, dum quisque rem strenuè gerere nititur, fuere nonnulli, qui celeri per vastum illud Septemtrionis Imperium excursu, nouâ quadam bellandi arte militem imbuerent. E quorum numero Lisouius nobilis Lithuanus, per aliquot annos non contemnendi agminis ductor, arma per totam Moschouiam nusquam fixa sede circumtulera, hostem multis damnis affecerat,

militem

militem suum prædis agendis exercuerat. Eo vitâ functo postquàm pactis cum Moschis publico nomine inducijs, omnes exercitus Regio mandato inde excedere iuberentur, Lisouiani (nam hac denominatione in memoriam Ducis sui appellari voluerunt) aliquanto licentiosius à signis discedere nolentes, in Regno versati sunt: postremò cum multi de ijs quererentur, legeque latâ, nisi intra certum tempus arma deponerent, omnes infami proscriptione notarentur, decretum fuisset, in partes Cæsaris primum, in Hungariam factâ irruptione, mox per Silesiam ac Morauiam Viennam vsque transgressi sunt: acciti ab ijs qui nomine Cæsaris militem inscijs Ordinibus Regni & Rege potius dissimulante quàm concedente ad signa cogebant. Facit eius rei mentionem Bellus dum libro primo suæ Historiæ scribit: Regem Poloniæ validam militum manum Cæsari contra Bohemos submissurum fuisse, nisi Tartaricâ impressione aliò hos milites destinare coactus esset. Sed Cæsar non amplius nisi id de quo pactis inter Reges & Regna Poloniæ & Bohemiæ dudum cautum erat, videlicet vt si necessitas postularet liceret vtrisque in mutuis ditionibus ad suum vsum militem scribere, eumque sine signis, sine agmine, ne occasio damni daretur educere, postulare poterat. Vfus est Cæsar non sine ingenti nostro damno hoc iure, dum in Bohemiâ Austriaque bello à seditiosis impeteretur, dum ab excursionibus Hungarorum ne ipsa quidem Viennæ suburbia tuta essent, dum Cæsaris res in angusto versaretur: vsus inquam hoc iure est magis, vt dixi, dissimulante quàm permittente Rege, qui hac in re per leges Regni non nisi consensu Ordinum accedente vicinorum Principum desiderio se accommodare potest. Sed liceat nobis vel serò queri, ita ab illis quibus in Poloniâ militis auctorandi negotium à Cæsare mandatum erat, erratum fuisse, vt nunquam miles legitimus sed temere lectus ad signa Cæsarea cogere, stipendia potius promitterentur quàm exhiberentur, Duces & Centuriones è voluntarijs prædæ spe exciti manipulos rapacium agminum, non antè in Cæsaris ditiones inducerent, quàm nudos & egentes prædis domesticis satiaissent. Sæpè ipsa cōtremit Patria, suas exhauriri opes, infame militiæ genus ad nutum Cæsaris moueri; intereâ Legum seueritatem & disciplinam militarem contemni ac euerti: denique decus illud pristinum armis à Maioribus nostris partum, hoc militiæ genere pessum ire, & non immeritò sæpius ab ipso Laureæ Austriacæ Scriptore latrocinij nomine insigniri. Sed heus mi Belle, cur igitur toties à nobis isti latrones expetiti? cur eorum ad signa Cæsarea cogendorum non postremæ auctoritatis viris negotium demandatum? cur denique sæpè, vt tu ipse fateris, Cæsar per legatos, per literas, sibi eos submitti petijt? nempe vt latrocinio istic grassarentur, vt nullus eorum in bello vsus esset. At sanè Cæsar ipse ingenuè fatetur, semel atque iterum eorum hominum operâ salutem suam conseruatam, imperiumque assertum. Tu hæc ignoras? accipe rei gestæ seriem. Cum, vt tu ipse non diffiteris, Cæsaris res in arcto essent,

Pacta inter
Poloniæ &
Bohemiæ re-
gna de scri-
bendo milite.

Polonorum
militum pro
Cæsare con-
tra Hungaros
egregia facta.

sent, Ducesque eius castris exuti, agrè mœnibus Viennensibus & suam & Cæsaris salutem tuerentur, ac ingentibus copijs ex vniuersa excitis Hungariâ Betlemius grauis esset Austriæ, impuneque per eam cædibus & incendijs grassaretur, nemo negauerit furorem impetumque ipsius fractum & reuocatum fuisse, excursionem Lisouiorum in eam Hungariæ partem, quam vti Regno Poloniæ confinem Transylvanus grandi munierat præsidio, exercitu septem millium Hungarorum Duce Racocio finibus Regni admoto. Tanto tum impetu hi, quos tu latrones vocas, vt Cæsari quem premi sciebant gratificarentur, in Hungaros irruerunt, vt quamuis multò pauciores hostibus essent, nec sex millium numerum explerent, protritit tamen hostibus, & fugato Racocio longe lateque populationem extenderint: atque eiusmodi per Hungariam sparserint incendia, vt ad ea extinguenda ex Castris Gaborianis nec imperio nec ordine seruato properandum Hungaris fuerit: ipseque Gaboreus penè ab omnibus suis desertus retro cedere, & Austriam deferere cogeretur. Erat tunc occasio præclarioris in gratiam Cæsaris nauandæ operæ, id enim huic militi Lisouiano destinatum erat, amoto præsidij Racociani obice, ingenti que excitato tumultu, per ipsam perrumpere Hungariam ac Gaborem insperato territum casu, & frustra de retinendis copijs laborantem aggredi: sed æmulatione vnus ex Ducibus qui rei militaris ignarus penè inuitis ab ijs qui priuatâ ducti ambitione, alienæ virtutis & industriæ decus nomini suo adstruere nitebantur, obtrusus, factum est, vt excitatâ discordia, excussoque iugo imperij eius, qui illud sibi arrogauerat retro conuersis signis eò vnde progressi erant reuerterentur. Hac mense Nouembri Anno MDCXIX. acciderunt cum Comes Altenius Cracouiæ hæreret, ac nomine Cæsaris renitentibus nobis, eiusmodi homines sponte militiam professuros ad signa vocaret. Ingemuit tunc Patria nostra, attrita solutæ disciplinæ militis damnis & iniurijs: benè quidem omnes cupiebamus Cæsari, à suis oppresso subditis, & pium bellum gerenti, sed interim iure querebamur Cæsareos Legatos in cogendis copijs excedere fines foederibus præscriptos: intra fines Patriæ nostræ vexilla licentiæ erigere, nostris infestos agros, suis parcere, militem non pecunijs sed promissis auctoratum, incolarum Regni fortunis per vim ereptis vestire, armare, & saginare. Itaque Rex ipse quem semper Cæsari fauisse, & porro fauere sciunt omnes tot commotus suorum iniurijs, coactus est armatâ manu admota, metu eiusmodi colluuiem magis terrere, quàm ad officium reuocare: quæ versus Silesiæ fines aliquot agminibus itinere suscepto, cum iisdem diebus nunciaretur, Cæsarem non tantum ab hostibus vrgeri, sed ob suspectam Viennensium fidem in summo esse, ni citò sibi subueniretur periculo, licet tota contra Cæsarem in armis esset, vnâ cum adiunctis Prouincijs Bohemia, passimque transitus omnes armatis tenerentur præsidijs, illi inquam latrones frustra prohibentibus Cæsaris hostibus armis sibi viam patefecerunt, tantumque

que itineris spatium quo Vienna à finibus Poloniæ remota est, quinque diebus emensi, quasi diuinitus delapsi insperatum Cæsari præsidium attulerunt: quàm grati eo tempore hospites, testatur oratio quâ nomine Cæsaris excepti fuerunt. Itaque Viennam immissi tantum terrorem ciuibus incusserunt, vt arma ponere, eaque in manus eorum quibus hoc negotium à Cæsare demandatum erat tradere coacti fuerint. Tangit hanc Historiam Bellus sui Commentarij libro IV. sed vt ostendat quàm parum faueat nomini Polono satis ieiunè & perfunctoriè, quasi nihil actum fuerit eorum militum aduentu, neque Cæsar in summis angustijs constitutus eorum operâ conseruatus. Pari ratione cum Historiam victoriæ ad Pragam per Bauarum de Bohemis partæ exequitur, nullam penè mentionem facit eorum, quæ à Polonis præstita fuisse constat, nempe Equitatum Hungaricum, in quo maximam spem rei benè gerendæ Bohemi collocauerant, pulsum profligatumque, huiusque victoriæ initium factum, Bohemis fugâ sociorum territis, Bauaricis vero tanto facinore animis auctis. Non negat Bellus Hungaros Polonis in acie fuisse obiectos, sed ne quid laudis illis tribueret, scribere maluit Hungaros Panico potiùs quàm Polonico terrore motos loco cessisse. Non referam alios præclaros Lisouiorum in Bohemiâ ausus, sæpeque eos non inuitos iussu Cæsarianorum Ducum hostem aggressos, eximia militaris fortitudinis specimina edidisse, sæpe periculis consultò obiectos in ipsa ruisse pericula. Sed qualescunque illi fuerint, certè natio Polonica in vniuersum non meruerat vt sub nomine Cosacorum vel Lisouianorum à Scriptore Laureæ Austriacæ carperetur. More (inquit idem) gentis capto nouo Hungariæ oppido debacchati sunt; sæuitum cæde immani etiam in fœminas & impuberes, loca ipsa Deo consecrata polluta stupris. Hiccinè Polonorum mos est, ea videlicet religio & pietas, quam in hoc Septentrione soli ita retinent, vt nullis perfidiæ Lutheranae facibus se inquinari vnquam suerint, numquàm à professione Catholicae veritatis recesserint? Nec sanè perspicio cur Bellus potissimum Polonos crudelitatis & sæuitiæ crimine oneret; quasi verò vel Dampierus vel Buquoius mitiores fuerint, blandiùs cum hostibus Cæsaris egerint: omnes nempe qui Cæsaris stipendia merebant ad bellum, ad cædem, ad incendia, ad populationes conducti euocati que fuerant: is rem strenuè egisse putabatur qui plures Bohemos & eorum socios occidisset, expilasset, fortunis spoliasset, latiusque populatione extensâ Cæsaris hostibus terrorem incussisset. Id cum Poloni agerent iubente & volente Cæsare se agere sciebant, cum ceteri quoque Cæsaris militares Duces exemplo ijs prærent, & quâ parte poterant hostibus damna inferrent. Risum mihi sæpè interdum & bilem mouit, auctoris in describendis rebus ad bellum illud spectantibus inscitia; inter Archiducem Carolum & Principem Vladislaum pactionem factam fuisse de auxilijs subministrandis, quis credet

Ad Pragam
in conspectu
cum Bohemis
à Polonis
initium vi-
ctoriæ factum.

nisi status iuris nostri ignarus? Triginta Cosacorum millia à Rege Poloniae finibus Silesiacis admota, alibi etiam eosdem multorum millium numero vel Hungariam vel Silesiam vix ingressos caesosque. Si à te Indica Historia Belle scriberetur, impunè tibi talia proferre liceret, nec enim quisquam nostrum eò sciscitatum proficisceretur, vtrum ea quæ narrares vera essent: nunc cum rem temporibus & penè in oculis nostris gestam fide Cæsarei Historici ad notitiam posteritatis prodis, à nobis in ijs quæ notissima sunt facile refutari potes. Neque ego amplius commemorabo ea quæ tu fide tuâ in Austriâ, Bohemiâ, Moraviâ, & Silesiâ gesta fuisse asseris, neque ea quæ contra Polonos scribis magni deinceps aestimabo, nec denique expendam aliquidne operæ isti siue Cosaci, siue latrones à Cæsare euocati Cæsari nauauerint: ad ipsam venio Poloniam, & tua in Patriam meam maledicta paucis perstringam. Inprimis autem à te peto cur tibi in mentem venerit, vt Lauream quam capiti Austriaconectere instituiisti, dedecore nostro vndique conquisito augere volueris? quasi verò in solâ erretur Poloniâ, & nulla sit Respublica quæ quandoque aduerso euentu non labore. Nimiùm tuis Germanis faues, & ita in amorem Patriæ effusus es, vt cæteros floccifacere videaris: vereor ne in te id aptè dici possit quod in quendam Historicum ingeniosus scripsit Poëta: Nec malus es ciuis, nec bonus Historicus. Itaque extra Germaniæ fines egressus, quasi Rubicone superato veritatis aleam in dubium euentum ieceris, quidquid in buccam venit promissis. Anno Domini MDCXVIII. Turcarum Imperatorem Cosacorum prædis & rapinis irritatum, fœderi quod cum Rege Polono haberet renunciasse, ingentemque Turcarum exercitum adiunctis quadraginta millibus Tartarorum, in fines Poloniæ immisisse; ab his maiora hominum memoria Podoliæ arma illata, & insuper Præfectum Regionis qui cum tribus millibus militum illis se obiecerat, ita profligatum, vt omnibus amissis tribus tantum socijs comitatus fugâ euaserit. Siste stylum mi Belle, & vnde ista habeas recense, nos qui tunc in Poloniâ viximus nihil tale vidimus, nihil audiimus. Irritari à Cosacis Turcarum rabiem, eorumque fines hostiliter inuadi, non nouum, nec primum eo anno factum: Tartaros furtiuis excursionibus prædas ex agris qui in finibus vasti & parum culti longè lateque patent, agere propè quotidianum. Acciderat aliquid eiusmodi illo anno, vt maioribus viribus is hostis ad populationem vicinarum sibi Prouinciarum accinctus in nos incubuerit, sed in ipso Regni limine Stanislaus Zolkieuius Regni Cancellarius & exercituum Dux, castris positus ita compressit hostilem audaciam, vt non multum circumactò agmine iter vertere, & partim accepto partim illato, quod à vago ac fugitiuo hoste vix cauere potest damno regredi coactus fuerit. Cæterum tunc nec Prouinciæ Præfectus nec tria militum millia cæsa sunt. Idem

si veritatis violatæ argui noluisse Principis Vladislai in Moschouiâ progressus vel siluisset vel diligentius rei gestæ seriem indagasset. Penuria annonæ Principis exercitum laborasse. Comitibus Mashæ (crediderim huius nominis oppidum nullibi existere) habitis noua auxilia illi decreta fuisse, illum denique irrumpentibus in Poloniam Turcis & Tartaris consilium belli contra Moschos gerendi deferere coactum fuisse: quæ omnia profectò à veritate remotissima sunt. Mox libro III. Principem Vladislauum pactis cum Carolo Archiduce mutuis auxilijs Silesiâ excessisse memorat; cum eâ de re nec actum quidquam fuerit, nec agi potuerit. Eodem libro Regiam cum Senatu per literas de motibus Transyluanicis & Bohemicis institutam deliberationem ita procul vero narrat, vt planè appareat eum in alienâ & sibi ignotâ versari Republicâ. Non perstringam omnia, vnum saltem scire cuperem; cur taceat, Carolum Archiducem Episcopum Vratislauensem, tunc ingenue fassum esse, & Episcopatum Vratislauensem beneficio Regum Poloniæ, qui olim legitimi domini totius Silesiæ fuerunt dotatum fuisse, & defensionem iurium suorum ad Regem Poloniæ pertinere? Paulò post idem recenset sedecim & mox viginti millia Polonorum Duce Humanai in superiorem Hungariam & Transyluaniam irruisse, sed subditijs rationibus constat non plures quinque millibus fuisse qui id facinus ausi, Ordinibus Regni minimè probantibus temerè priuato consilio pacem publicam turbari. Ditrichstemium in Poloniam cum à Morauis in ius vocaretur transfugisse, & opem Regis implorasse nemo nostrum audiuit. Polonos à Præfecto Cassouiensi ad Zipsum caesos, ad fictam belli fabulam pertineat: vt illud penè eodem folio, quasi triginta millia Polonorum Silesiæ finibus imminerent, à Rege isthic collocata, vt terrore Bohemos & Silesios in fide Cæsareâ continerent. Mox idem scribit Regem Poloniæ quieti se dedisse, & Heiducis mandasse ne Turcas infestarent. Nec memor Bellus (vt sæpè labens memoria) quod paulò antè militasse sub signis Humanai dixerat Polonorum sedecim & aliàs viginti millia, libro IV. contrahit calculum, & non nisi ad quatuor mille redigit, qui in obsequio Humanai & Alteinani fuerant, eos ad Cæsarem opportuno & necessario illius tempore venisse, cum fatetur agnoscit beneficium gentis maiorem Cæsaris quàm Patriæ curam habentis. Nihil amplius dicam de prosperis Polonorum sub signis Cæsaris successibus, de cæde eorum in Silesiâ & Moraviâ; vbicunque occasio data est Bello Polonici nominis gloriam obfuscandi non parcat stylo, pungit acriter, & à Cæsare euocatos Cæsari operam nauantes prædones latronesque nominat. Interea, inquit Bellus, contigit Magnum Moschouiæ Ducem decedere anno nempe MDCXX. sed parce mi Belle, res longè aliter se habet. Post Borissium Chodunum primus in Moschouiâ (si impostores, qui duo pari ausu ac felicitate solium illius imperij conscenderant, excipias) imperauit

Basylius Suiscius, qui virtute nostrorum tyrannidem eiurare coactus, ac captiuus Regi Sigismundo publicè in Comitibus Varſauienſibus, nuper ampliffimarum Europæ & Aſiæ ditionum Regnator traditus, mox anno poſt in carcere vitam cum morte commutauit, cum priuſquàm captus eſſet, vniuerſa Moſchouia ſacramento fidei Sereniſſimo Principi Vladiflao Regio filio ſe obſtrinxiffet. Res iam in tuto eſſe videbatur, Principem eo Imperio potuiſſe potiri: neque ſanè pauci rebelles qui ſuis rebus ſtudebant, ac Michaëlem Fedorouicium, qui nunc uſurpat Imperium, promouebant obſtitiffent, ni Rex Poloniæ ſuis potiùs quàm filij auſpicijs rem gerere maluiſſet: etenim periculofum videbatur iuueni adhuc Principi laxare fræna, ne imperio gentis nondum ſatis domitæ ſe, ſuoſque in exitium daret. Itaque dum ipſe Rex tardiori apparatu in Moſchouiam expeditionem molitur, gens fidei non admodum tenax, Patrem in locum electi à ſe filij ſibi dari cauſata, ad arma conclamat; Moſchouiam Metropolim gentisque caput quæ præſidijs noſtris tenebatur, priùs in Vrbe excitato tumultu, dein cum noſtri in interiores munitiones ſe recepiſſent, ſtrictâ cingit obſidione; quâ ultra vnius anni decurſum continuatâ, noſtros iam fame enectos & arces Moſchouię in deditiorem recepit. Regnat iam ibi Michaël Federouicius annis fermè quindecim, neque interim quiſquam qui ſe Moſchouię Principem dicere aliquo prætextu poſſet vitâ functus eſt, nemo Cracouiæ qui Imperium Vladiflao, iam pridem à Moſchis adſcito, ſed perfidè deſerto deferret, comparuit. De Marſchalco Regni, quaſi per eum Rex Poloniæ Carnouiſem in partes ſuas pertrahere rebellibuſque Sileſijs receptum & patrocinium offerre voluerit, ea quidem talis fabula eſt, vt ne Cæſarem quidem qui Regis noſtri candorem perſpectum habet fidem ei habiturum exiſtimem. Ad deſcribendam Polonorum in Valachiâ cædem quæ Anno MDCXX. Menſe Octobri acciderat, dum ſe accingit Bellus, inprimis Hiftoriam de Gratiano textit, à veritate omnino alienam, neque enim Gratianus ſuſpicionem amicitie Poloniæ in odium Turcis venerat, ſed cum iuberetur, ad bellum Poloniſ inferendum in aduentum Turcarum commeatum parare, Prouinciaſque quibus præerat ad arma cogere, deſtatuſ impium pro Machometanis contra Chriſtianos bellum Valachis ipſis auctoriſ, & fidem ſe illum non deſerturos dantiſ, rebellionem à cæde mercatorum Turcicorum qui Iaſſis (oppidum id vbi Principes Valachiæ ſedem & domicilium habere conſueuerunt) negotiabantur, orſuſ eſt: ac Staniflao Zolkieuiſ Regni Cancellario exercituſque Generali Præfecto ſcripſerat, ſe paratum eſſe cum vniuerſâ Valachiâ in fidem & clientelam Regis Poloniæ concedere. Non erat præcepſ Zolkieuiſ conſilium, audiuerat à maiorib; nati, nunquam proſperè ceſſiſſe Poloniſ Valachiæ uſurpationem, ipſe quoque cum propè ad ſeptuageſimum

Gratianus
Moldaniæ
Palatinus cum
totâ Molda-
niâ in clien-
telam Regis
Poloniæ ſe
conceſſurum
pollicetur.

geſimum annum accederet, multa viderat, multa legerat. Veniebat in mentem veterano & perito Duci, Turcas in proximo eſſe, facilè Tartaros acciri poſſe, Valachos quos Gratianus adfore & in caſtra ipſius, modò Tyram fluuium tranſgrederetur venturos pollicebatur nihil contra Turcas auſuros, & fidem citò mutaturos: ſe non ampliùs tria millia militum ſub ſignis habere, tantundem ex voluntarijs amicorum, quorum plerique magis fortunam eiùs, quàm ipſum amabant haberi poſſe: denique receptis in clientelam Valachis parum inde emolumentum ad Rempubli- cam redundaturum: cum ea Prouincia ſummo diſcrimine è faucibus Turcicis eripienda foret, & bellum contra tam potentem hoſtem, cui Principes Chriſtiani haectenùs obſistere non potuerunt, diuturnum ac inexplicabile ſuſcipiendum. Ne tamen occaſioni rei benè gerendæ deef- ſe videretur, rem ad Regem detulit. Erant in conſilio Regis qui tum Varſaviæ agebat, nonnulli pacati viri qui ſuaderent extra fines quibus Regnum terminatur, non eſſe exercitum ducendum, ſua potiùs tuen- da, quàm aliena inuadenda: Gratiano, vt ſæpè aliàs eiùſmodi tranſfugis receptum ſine noxâ Reipublicæ dari poſſe, Valachiam tam exiguis co- pijs occupari non tutum videri. Denique exercitum eum qui nunc ſub ſignis eſt florem eſſe militiæ Poloniæ, nec temerè hoſti obijciendum, ne ſi ſuccubuerit, præcipuæ vires veterani exercitus ſuccidantur. Sed cum vnus conſilij aulici princeps bellum ſpirans tunc quoque fruſtra militem haberi niſi bellum gerat diſſereret, potiùſque arma expedienda, in ho- ſtem eundum, Valachiam hoſti eripiendam, ſedemque futuro bello ibi parandam ſuaderet, in eam ſententiam ſcriptæ ad Zolkieuium à Rege literæ, permiſſum tamen eidem vt rem ſuo arbitrio gereret. Ille verò non ignarus ſuam ſocordiam in aulâ notari, non ultra moratus, verſus fines Valachiæ mouit. Putares illum motæ mentis fuiſſe, qui cum filium vnicum & alterum ex fratre nepotem, ambos Zolkieuios præſtantis in- dolis iuuenes, & Staniflaum Konięcpolium generum ſuum militiæ Campeſtris Præfectum, ac ſuum in bellis vicarium ſecum traheret, non tamen de augendo exercitu cogitaſſe, non militem ſuâ pecuniâ quæ illi ex ampliffimis opibus ſuppeteſbat conduxiſſe, denique fallacibus Gra- tiani promiſſis plectum & fidei illius innixum non explorato hoſtilem terram intraſſe. Venit & Gratianus in Caſtra, inuidioſas opes quas breui corraſerat ſecum trahens, deſertus à ſuis & exiguo domeſticorum comi- tatu ſeptus: ſimulque nuntiabatur Turcas Scanderbego ſummo militiæ Thraciæ Præfecto, & Tartaros fratre Hani Ducibus magnis in noſtros effundi agminibus. Ultra ſexaginta millia hoſtium erant; tertia pars tanti exercituſ è Turcis, more ſuo armatis, ac bellicas maiores mino- reſque machinas ſecum trahentibus conſtabat: eò iam proceſſerant no- ſtri, vt regredi nec tutum, nec honeſtum eſſet; igitur conſultantibus de rationibus expediendæ publicæ priuatæque ſalutis, tutiſſimum viſum,

Zolkieuius
Moldaniam
cum exercitu
ingreſſus;

Eius cum
sexaginta
millibus
Turcarum &
Tartarorum
conflictus ad
Czeczoram.

Persuasione
Kalinouij
multi ex Re-
gio exercitu
deserto Zol-
kieuio fugâ
sibi consulere
volunt;

vetus Czeczoræ munimentum, quod olim Ioannes Zamoscius dum à Tartarorum Principe iisdem in locis premeretur, infederat, & summâ cum laude hostis conatus eluserat, occupare, ducto restauratoque vallo. Assultabat hostis interim timoremque nostris exprobrabat, illi vicissim extra munimentum productis copijs, semel atque iterum non infelici ausu cum hoste conflixerant, multos è barbaris ceciderant, sed postremò cum sinistri lateris acies productior esset, nec suis constaret numeris, in eam Turcæ facto impetu perruperunt, & se nostris immiscuerunt: turbati isthic ordines, & qui è nostris memores militaris decoris resistere ausi sunt cæsi (non plures quadringentis) cæteri intra vallum amissis aliquot signis se receperunt. Quiete vnus diei interpositâ, nam & hostes non sine ingenti damno multis è suis amissis, pluribus vulneribus debilitatis abscesserunt, iterum nostri cum appareret hosti in patienti campo resisti non posse, nec diu commeatum Castrensem si obsidionem tolerare necesse foret duraturum, consultant de modo subducendi in tutiorem locum exercitus. Erant plurimi nobiles viri in exercitu, nam præter Zolkieuios & Koniecpolium Valentinus Kalinowski Præfectus Camenecensis, Martinus Kazanowski, Samuel Korecki, Volmarus Ferensbach, Stephanus Chmielecki Potocij duo & reliqui turmarum quas partim Reipublicæ stipendio, partim suis sumptibus auctoratas ducebant Præfecti, non satis inter se concordēs & plerique Zolkieuiō infensi. Consilium illius erat per aliquot dies eludere munimentis hostis impetum, eum mox fatigatum & commeatu destitutum, prædæque magis quam pugnae avidum abscessurum: interim ex euentu se prospecturum quæ consilia deinceps capere oporteat, sibi quidem in animo esse ferro per hostem viam aperire, modò paulisper animi militum perturbati in spem & audaciam erecti fuerint. Idem ferè sentiebat Chmielecius quo nemo melius Tartaricorum stratagematum gnarus putabatur. Sed Kalinouius vir aliàs bello strenuus tunc vel fatali necessitate, vel vt Zolkieuij consilio improbato eum desertum ab omnibus hosti proderet, contradixit. Se vnum scire, quâ parte hoste non sentiente, vniuersi securè euadere possent, fluuium Diesam qui partem castrorum ambibat, quamuis vliginosus & lutulentus sit, vno & altero loco vadabilem esse: se habere Valachos quibus transitus omnes benè noti sunt; ijs ducibus se vsurum. Fauorabili persuasione non solum Gratianum, sed & alios plerosque traxerat in suam sententiam, vt Zolkieuiō tam timidum & periculosum facinus improbanti obstreperent, moxque veluti signo dato qui salui esse vellent vt se sequerentur conclamarunt. Iam sol ad occasum vergebat, cum à conscijs per castra discurrentibus vox spargi coepta, deferi exercitum fraude Ducum, sibi quemque consulere oportere: sic tumultu excitato vniuersi veluti panico timore consternati, ruebant eò, quò iam Kalinouius quasi noto vado

vado se in flumen præcipitem iecerat. Accurrit Zolkieuius signoque quo à cæteris dignosci poterat erecto se vniuersis conspiciendum præbet, flagitiosum consilium detestatus, eos qui nondum in alteram ripam euaserant, vel aquis absorpti non fuerant, partim imperio, partim pudore à turpi fugâ reuocat, periculum præsens, in quo illi qui primi euaserant versarentur, demonstrat: & iam audiebantur gemitus eorum, qui in angustijs itinerum à Valachis præoccupatis immani cæde ingulabantur. Tanta erat in castris confusio, is tumultus, vt si hostes id scire potuissent, facili negotio ad internecionem vel omnes deleuissent; sed attoniti quoque ij, & dolum suspicati, euentum rei præstolabantur. Id conspicatus Chmielecius qui septingentos sub signis habebat per medias hostium armatus euasit acies, suis omnibus saluis, existimantibus barbaris aliquid aliud agi, & in suam perniciem clamorem tumultumque excitatum. Noctem eam insomnem egit Zolkieuius, dum timidos, dum variâ suspicione suspensos firmat, & ad meliorem spem erigit, ipse multa per se, cætera per Komecpolium exequitur. Orta lux detexit quantum exercitui virium detractum esset, nam præter eos qui in acie fortiter occubuerant circiter bis mille & quingenti in tumultu & fugâ vel flumine merfi, vel ab hoste impio trucidati numerabantur. Constitit deinceps neminem eorum euasisse, cum nec præfiosiora quæ auro repensâ fuissent Kalinouij & Gratiani cadauera reperiri potuerint: in castris solitudo ingens, vix duo millia militum supererant: sed in vallo lixæ & calones steterunt, reliqui extra munimentum egressi hosti quasi pugnae copiam facturi ostentabantur. Et is seriùs aliquanto compererat suo voto fauere fortunam: magis igitur quam antea adsultabat castris, vimque maiorem admouebat, sæpe elusus, sæpe victo similis abscessit. Nulla nostris via alia salutis patebat, nisi quam manu & armis aperirent. Igitur septimâ obsidionis die, relictis & igne corruptis impedimentis, armati extra vallum egressi in conspectum hostium venerunt, densâ acie, nec vsquam hosti opportunâ, & ubi is propius copias admouebat sclopetorum ictibus arcebatur. Per aliquot dies frustra assultu hostis aciem rumpere voluerat, multos è suis amiserat, postremò cum iam reducere copias vellet, iamque in tuto ad ipsos Regni fines nostri se esse existimarent, à lixis & mancipijs ingens in castris orta est seditio: verebantur ij ne in tumultu ad Czeczoram rerum direptarum ratio ab illis repeteretur, & fortè aliquis ex Ducibus id parum opportunè minatus fuerat. Non deerant hostium in castris exploratores, qui confusas res, alios fugere, alios turbari, neminem imperio contineri nuntiarent. Scitum est vulgatumque sæpius, multos à paucis vinci posse; fama fert non nisi quadringentos Tartaros tunc irruisse, qui beneficio noctis vsi palantes dispersosque ad libitum ceciderunt, præcipuos quosque captiuarunt. Zolkieuius cum

Sed à Valachis cæsi in fugâ, alij à Zolkieuiō reuocati.

Id incio hoste accidit.

Exercitus Polonicus ad summas reductus angustias, instructâ acie ad fines Poloniae contendebat.

*Seditionem
in exercitu
calones exci-
tant, quâ ho-
stes vñ nostros
profligarunt,
casus & ipse
Zolkienus.*

nec fugere honestum putaret, nec in manus hostium venire vellet, ver-
fo in hostem vultu, & ignoratus quis esset, pugnans, aliquot acceptis
lethalibus vulneribus occubuit, cum maior pars militum quibus vita
decere militari fuit potior, fugâ euasisset. Hæc est clades illa quâ ma-
iores nostri nunquam maiorem acceperunt, non quòd, vt Bellus re-
fert, viginti millia militum perierint, cum etiam si captiui ad numerum
cæforum adijciuntur, plures tribus millibus non occubuerint, sed quia
alter è Ducibus cæsus, alter captus, & flos nobilitatis, ac veteranæ mi-
litæ valdè succisus fuerit, denique tantum auri argentiq̃ue in redimen-
dis captiuis expensum, quantum magno aliquo bello parando satis es-
set. Inter cæsos, inquit Bellus, ipsius Magni Cancellarij filius fuit. Za-
moscius quidem Cancellarius decimo quinto ante acceptam eam cla-
dem anno obierat, vnico relicto filio, qui in omnibus Patri simillimus,
non solum viuit, sed etiam virtute propriâ ad paternum decus capef-
sendum viam sibi patefecit: iuuenis adhuc Senatoriâ dignitate iudicio
Regio ornatus, & deinceps Regni Procancellarius renunciatus. Nar-
rat deinceps Bellus, paulò antè (dicere debuisset paulò post) Regem Po-
loniæ Comitæ Regni Varsaviæ habuisse. Quæ in ijs ad consultandum
proposita fuerint mendosè recenset, vti & illum nefarij parricidij quo
Regis caput à motæ mentis homine appetitum fuit, conatum, multis
farcit fabulis. Vratislauia originem refert auctor ad Vratisslaum primum
Silesiæ Ducem. Perstringit huius Scriptoris oculorum aciem, Poloni-
ci nominis memoria. Vratisslaum nescio quem fingit Vratisslauiæ condi-
torem Polonum, sed eum supremum fuisse Poloniæ (cuius nomine &
Silesia cum alijs latè patentibus Prouincijs continebatur) Monarcham
non asserit; fatetur tamen olim (dicere debuerat semper) Silesiam fuisse
iuris Polonici. Addo ego iniquissimo iure à Regno auulsam domum
Lucemburgicæ, quæ in Bohemiâ eo tempore regnabat, sed præcipuè
Ioannis Regis & Caroli IV. Imperatoris eius filij, astu deceptis Ducibus,
& callidè eò inductis vt crescentem Vladislai Loctici Regis Poloniæ
Patruelis sui gloriam, secessione ab Imperio Polonico imminuerent, se-
que domui Lucemburgicæ subijcerent. Sed hac de re alij vberius. Re-
gem Poloniæ à Cæsare viginti quatuor millia militum auxilij nomine
contra Turcas petijisse firmat Bellus libro V. Commentarij sui. Sed ad
propiora veniamus, non tuum est Belle magnitudinem belli & periculi
quod non magis Regno Poloniæ quàm Reipublicæ vniuersæ Chri-
stianæ Anno MDCXXI. à Turcis imminabat, ne dicam describere, sed
etiam animo comprehendere. Repete, si vis, acta superioris æui, in-
uenies quotiescunque Turcarum Imperator, ex eo tempore ex quo in
Europam pedem intulit, contra Christianos in acie præsens stetit toties
cæsos exercitus, prouincias vel munitissimas arces amissas fuisse. Si-
gismundus Romanorum Imperator idemque Hungariæ & Bohemiæ
Rex,

*Semper im-
prosperè Prin-
cipes Chri-
stiani cum
Turcis bella
gesserunt.*

Rex, quamuis propè vniuersam Germaniam accito etiam Ioanne Bur-
gundiæ Duce in armis haberet, adeò tamen infelicitè in campis Ni-
copolensibus cum hoc hoste pugnavit, vt vniuerso amisso exercitu, ac
Duce Burgundiæ capto, vix ipse exigua cymbâ euaserit. Vladislao no-
stro ad Varnam contra Amurathem decertanti, nec inuicti animi ro-
bur, nec plurimæ de Turcis partæ victoriæ suffragata sunt, quominus
aduersæ fortunæ succumberet, & velut innocens victima ad aram cæ-
sa sæuientis hostis impetum quo ad extinguendum nomen Christianum
ferebatur moraretur. Pari fato occubuit Ludouicus noster ad Mocha-
cium, qui fiduciâ consanguineorum, impar certamen cum potentissimo
hoste susceperat, ac ab eis desertus, à suis verò (liceat vera fateri) pro-
ditus fatali Hungariæ occasu concidit. Vos ipsi imperante Rudolpho Se-
cundo Machometi Tertio Agriam oppugnanti & expugnanti obuiam
iistis, bini Imperatorij exercitus, Germaniæ Bohemiæque robor:
Duce Maximiliano Archiduce vniuersa Hungaria, ac Sigismundus
Barthoræus cum copijs Transylvanicis sub signis erant: victi hostes per
vniuersam Germaniam nunciabantur; interim Agria munitissima arx
amissa, Maximilianus castris exutus, amissis impedimentis agrè saluus
euasit. Non exprobrandi causâ hæc à me commemorantur, sed ta-
men vnique æstimanti periculi magnitudinem facillè apparebit cum
maiori potentiâ quàm vsquam aliàs Christiani oppugnati fuerimus,
cum maximi Turcarum Tartarorumque Imperatores, ad delendum
euertendumque funditus Regnum Poloniæ, triennali apparatu Asiæ
Europæque militaria agmina finibus nostris admouerint, cum nos
ipsi & superioris anni clade perculsi, & tunc ab omnibus socijs de-
stituti, à Sueco etiam foederato barbarorum amico oppugnati fueri-
mus, nos primos diuino fretos auxilio docuisse, eum hostem vinci,
illius audaciæ frænum obduci, crudelissimum impetum cohiberi pos-
se: nihil ille eorum obtinuit quæ voluit, ne vnus palmi spatium ex
agro nostro decerpset, & qui antea victis conditiones dare solebat,
eas victo similis, cæsis è suo exercitu plus quàm sexaginta millibus
accepit: denique qui neminem nisi fugatum victumque in acie vi-
dere assueuerat, ipse nostris arma tenentibus primus ex acie cedere
coactus est. Conditiones in speciem magis scriptæ, neque tamen quid-
quam in ijs adiectum quod veteribus pactis non contineretur, vel
barbaro hosti ad votum cederet. Denique is exitus eius belli fuit, vt
Turcæ eam expeditionem exosi, auctores eius grauissimis pœnis mul-
tauerint, Osmanum ipsum Imperatorem Regno deiectum primâ
nec antea vnquam auditâ seditione mactauerint. Hoc decus, ea glo-
ria Deo duce, Sigismundo III. & Vladislao eius filio ac genti Polo-
næ feliciter obtigit: hanc tu, sed frustra tuis falsis relationibus ob-
curare nifus es: sed etiam si Septentrio noster non tam illustribus interfecerit.
abundet

*Primi Poloni
Turcas vinci
posse ostende-
runt.*

*Turcæ odio
infausta in
Polonos ex-
peditionis
Osmanum
Imperatorem
interfecerunt.*

Feudum
Prussicum
extinctum
bis, iteratò ad
Electores
Brandebur-
genses trans-
latum à Si-
gismundo
Tertio.

abundet Scriptoribus, fama tamen ipsa seræ posteritati tradet, quantum nos eo bello de vniuersâ Christianâ Republicâ meruerimus, quantumque ij nobis debeant, qui si nos occubuissemus nostrâ casuri erant ruinâ. Viuet perpetuò (etiâ si obganniat inuidia) eius rei memoria, atque clarescet sæclis innumerabilibus. Deinceps leuiter & ieiunè attingit Bellus insigne Regium beneficium, quo Rex & Regnum Poloniæ Georgium Vilhelmum Marchionem Brandenburgensem hoc anno ornauit. Poterat sanè si non tantoperè gentis Poloniæ dignitate offenderetur, altius repetere originem Feudi Prussici, iam secundò, cum prius à Sigismundo Primo domui Brandenburgicæ collatum extinctum esset, ad Electoralem domum liberalitate Sigismundi Tertij translaturum: poterat meminisse & conditionum quibus Electoralis domus genti nostræ obstricta est, & quo splendore Elector ipse priusquam Varlauiam ingrederetur, à Rege exceptus fuerit, cum non quingenti Cosaci, vt ineptè Bellus refert (nec enim aula Regis Poloniæ è Cosacis constat) sed bis mille splendidissimorum Equitum per turmas diuisa agmina, totidem pedites, Rex cum Senatu extra Vrbem obuiam progressus Electorem in campo salutarit exceperitque. De pactorum cum Turca sancitorum conditionibus melius siluisses, quàm vt apparet, ignarus quid ipsis contingeretur multa de tuo sensu adiecisses. Quæ de actis cum Rex Poloniæ Gedani Anno MDCXXXIII. esset scribit, ponamus nonnulla ab eo verè dicta, illud sanè vix credi potest, Regem eâ Maiestate, eâ ætate, eâ in omni vitâ modestiâ, choreas duxisse saltantemque in publico se spectandum præbuisse, credat Iudæus apellæ, non ego. Sed si indulserit aliquantisper huic honestæ oblectationi Princeps multis oneratus curis, ideòne id Commentarijs tuis inferere debueras quasi nihil aliud esset in quo sty-lum exerceres? sed sicco (quod aiunt) pede transis virtutes, imitamenta vitiorum in publicum prodas. Multa prætereo in quibus admoneri posset Bellus ne alienæ messi falcem imponat, ne bellis à nostris gestis nostrâ relatione detrahat. Non ille nos æstimauit quales sumus, quid possimus, quantum & quam ob causam de nobis Suecus aliquid abraferit, quàm longè ab eo distet, vt potentissimi Regni opes eius nefarijs ausis succumbant. Nescit, vt video, Bellus latè patere Regnum Poloniæ; Tartariam Cracouiâ centum quinquaginta Germanicis miliaribus distare: coarctat ille hos terminos, & Tartaros viginti miliaria intra fines Regni progressos quindecim tantum à Cracouiâ miliaribus abfuisse narrat. Ad pacem cum Sueco constituendam non alio fine mentem flexeramus, nisi vt exemplo maiorum cum barbaris potius, quàm cum Christianis bellando arma exerceremus: pactæ erant annuæ induciæ volente etiam Rege, de perpetuæ pacis conditionibus tractatus suscipi debuerant. Sed erat quispiam qui ostenderet non benè consuli Domum Austriacæ, si Suecus arma quæ in Liuniâ tunc habebat, in Germaniam

niam transferret, seque cum Cæsaris hostibus coniungeret: aliud proinde suadebat, vicitque hæc sententia. quare nobis acceptum ferre debet Austriaca Laurea quod tam diu Suecum, ne cum cæteris Cæsaris hostibus socialia arma coniungeret, distinuerimus. Carptim percurrimus vanitates Belli, qualis illa; Arnoldinum conscribendorum in Poloniâ militum causâ à Cæsare ad Regem missum, Polonos in Valachiâ à Bethlehemo victos cæsosque. Ducatus in Silesiâ Oppoliensem & Ratiboriensem cū comitatu Glacensi iuniori Poloniæ Principi in feudum à Cæsare collatos. Graues & asperas condiciones eidem Principi dum in Episcopum Vratislauensem eligeretur à Capitulo latas præscriptasque fuisse. Vnum Cosacum ex ijs quos Solinscius in Silesiâ astu concidit, viginti auri myriades pro suâ vitâ obtulisse, apud reliquos ducenta aureorum millia reperta, alios Cosacos à Tartaris Turcis proditos cæsosque. Hæc & alia cur Austriacæ Laureæ cum multis sint referta mendacijs inseruerit, mirum meritò videri debet. Leuiora hæc & silentio transmittenda. Illud quod suauiter & cum quodam gustu refert Bellus Mense Martio Anno M. DC. XXVI. magnam Polonorum stragem à Suecis editam fuisse, Ducem quoque periisse; sex mille equos, sexcentos currus, opulentam prædam abductam. Sed quis ille Dux? quasi ignota hæcenus fuerint eorum qui exercitui apud nos præfuerunt, nomina. At ego ingenuè & constanter assero, nullum isthic Ducem Polonum, vix quenquam è Polonis militem fuisse. Ioannes Sapieha è Lithuanis Proceribus non ampliùs bis mille equites peditesque sub signis habebat, cum his gloriolæ captandæ causâ propius ad ea loca quæ ab hoste tenebantur accesserat, incautè & non exploratis insidijs confederat: notum id erat hosti qui per sylvas & niues eluctatus semisopitos inuasit dissipauitque: nec tamen Dux ipse (vt Bellus ait) nec quisquam è nobilioribus cæsus, aut captus, nec equi aut currus intercepti: fugâ turpi vniuersa ea Lithuanorum manus eò se subduxit quò hosti aditus ampliùs non patebat, & si ijs qui metu perterriti flagitiosam fugam conscuerant, mens non læua fuisset, hostis in ipso victoriæ ardore ad internecionem deleri potuisset. Nulla isthic interuenit proditio, nec quisquam ex Senatoribus eo nomine infimulatus, & Rigenes quinto ab eo tempore anno iam erant in potestate hostis, qui tamen ob prodicionem pœnas luisse, auctore Bello, dicuntur. Transit deinceps Bellus cum Sueco in Prussiam, eaque vt ab hoste occupata fuerit, paucis perstringit: vno verbo dicere potuisset nullam aliam machinam admotam fuisse, nisi fraudem, & eorum qui in præsidijs erant prodicionem. Tuta erant littora Prussiæ, si portus Pilauensis melius custoditus, si Suecus Electori Brandenburgico affinitate coniunctus, si non à Germanis eiusdem cum Sueco religionis ea ora habitata fuisset. Patuit Sueco Pilauia, patuit Elbinga, patuit Mariæburgum vbique à ciuibus Hereticis libenter exceptus. Quid multa? intra dies duodecim plura munitissima oppida vix quoquam resistente in suam redegit potestatem. Quod si

fides

fides eorum qui praesidijs praeerant non tam adeo hosti fauens fuisset vel in capiendo Pilauensi portu, vel in Elbingâ aut Mariæburgo expugnando, multum illi sudandum fuisset. Nec proditores eâ excusatione uti possunt, quasi de subsidio desperassent, nam & Prussica Nobilitas intra vnum mensem in armis erat, & Rex celeriter acto delectu magno animo hosti obuiam iuit: captam itaque Elbingam dicere nefas esto, proditam ut & alias arces concedo. Quae deinceps subsecuta sunt, quidue hostis egerit, ut nostri illi obstiterint, ut variâ fortunâ bellum ductum fuerit, cæsi hinc & inde multi, sæpè Suecus periculosè infestatus, bis corpore plumbeam glandem exceperit, aliquoties penè è manibus Polonorum euaserit, non est huius loci narrare. Nusquam alibi quàm in bello fortuna suum exercet lusum: non eo inficias nos quoque toto triennio variè iactatos fuisse: si quis causam scire velit cur non ijs viribus quas per alias occasiones exercere consueuimus, huic hosti restiterimus, hanc ego assigno: inuitis plebisque Ordinibus Regni id bellum gestum fuisse, nunquam consentientibus omnium voluntatibus decreta subsidia, Duces belli lectos, qui à Germanicis ijsque Hereticis pederent consilijs, sæpè desidia, sæpius perfidia laboratū, multæ occasiones rei benè gerendæ intermissæ. In vniuersū tamen rebus consideratis non rectè existimat si quis credit solidam bellicæ virtutis gloriam ex hoc bello Suecum decerpisse: cæsus & in deditionem acceptus ad Hamersteinum vniuersus eius exercitus; signa peditum equitumque propè triginta relata: Strefelius & Teiseliuss capti & in triumpho ostentati: Gustauus ipse ad Meum primo assaltu ita repulsus, ut ferè nando ad naues in Vistulâ euaserit; ad Dirschauiam sclopeto ictus in conflictu: ad Margeburgum eius prætorica cohors profligata; Baudissus & complures alij capti: supra mille quingentos cæsi; postremò ad Graudentum cum vniuersæ eius copiae in fugam actæ fuissent, adeo ipse in periculo fuit, ut multos ictus corpore exceperit, bis prehensus toties è manibus elapsus, ad extremum amissis omnibus impedimentis, bellicoque quem secum habebat apparatu trepidus euaserit. Non propterea hæc à me dicuntur quasi eo bello parem quam olim Maiores nostri ex hostibus referre soliti fuerant gloriam nomini nostro pepererimus, multa sunt quæ culpari possunt, nec facillè excusari queunt: Quanquam non adeo difficilis adijci posset excusatio, neque enim ut antè dixi concordiam omnium sententiâ hoc bellum gerebatur, nec ex vires belli moderatoribus suppeditabantur, quibus pares hosti esse possent; maximè quòd ille talia loca infederit, quæ non nisi numerofo peditatu adiri expugnarique possent: in quibus ita hæsit, ut nunquam in aciem, apertosque campos prodire, nunquam pugne copiam facere voluerit, carptim & per opportunas quas captabat occasiones, extra fossas progressus nostros infestaret. Auget quidem numerum militum nostrorum Bellus, ut eâ re nostrum augeat dedecus, ut cum in oppugnatione Pucensi ex vniuerso Polonico exercitu decem millia à Suecis trucidata fuisse refert, sed uti aliàs, hic quoque

quoque multum à vero aberrat. Vniuersum Pucense praesidium octingenti erant milites à Sueco impositi, ij ne excurrere & impunè grassari possent, iussu Koniecpolij Lanckoronscius cum mille ducentis maiori ex parte peditibus, prope ipsum oppidum hyberna struxit castra: inde sperabatur Suecos si ab excursionibus & prædis agendis arcerentur fame ad deditionem cogi posse: euentus spei respondit, nam cum milites Suetici hyberno tempore mari sibi commeatum submitti non posse viderent, & extra munitionem pedem efferre non possent, quarto ex quo intra munimenta compulsi erant mense, vitam pacti, traditis transfugis & ijs qui auctores erant oppidi Sueco prodendi inde excesserunt. De tot millibus Polonorum cæsis, qui fuerint, & à quo cæsi dispiciat deinceps Bellus, & falsas res pro veris narrare desinat. Sed pergit, & Regem re malè gestâ Dantiscum profectum, mox nescio ad quod Sauium, nam eius nominis nullum isthic extat oppidum, nullus locus, copias recensuisse, & triginta millia in ijs numerasse audacter asserit, credo ut ficto tanto numero, parum cōtra Sueticum exercitum nostros potuisse ostendat. Comitia Torunensia sine aliquo decreto subsidio soluta fuisse, & rem ad proxima quæ Varšauia, auctore Bello, tertio post mense indicta erant reiectam fuisse narrat, & nullâ habita temporis ratione ad circumforaneos rumores Historiæ Cæsareæ dignitatem accommodat, ut magis rumigerulus quàm Historicus dici mereatur. Tale illud est quod initio Lib. XII. narrat mille quingentos pedites in maiori Insulâ cæsos, Regem Regni (belli dicere debuisset) administrationem Koniecpolio demandasse, ad Vormitum, ad Vendam (propè septuaginta magnis milliaribus hæc oppida ab inuicem distant) à Suecis feliciter, idque successiue penè intra spatium vnius septimanæ rem gestam, & utrobique cæsos Polonos, eosdem ad Puckum magnam accepisse cladem, obsidionemque soluere coactos. Comitia Anno M. DC. XVII. Mense Februario Varšauia celebrata fuisse. Si ad numeros veritatis hæc examinare velimus, reperiemus omnia aliter facta, nec semper, ut ille prodit, prosperos Suecis fuisse successus, sæpè aduersam quoque expertos fortunam, & quod rei caput est, dum malam tuentur causam, dum iniusto & nefario conatu aliena inuadunt, non bellicæ virtutis famam, sed latrocinantis militiæ infamiam, iudicio seræ posteritatis relatueros.

STANISLAI
LUBIENSKI
EPISCOPI PLOCENSIS
OPERVM POSTHVMORVM
PARS SECVNDA.

MONITA

DE EPISCOPATV

RECTE GERENDO.

VI ad Episcopale munus vocantur, eos summâ ope
niti oportet, vt & functionis eius magnitudinem, &
suas vires diligenter expendant. Rectè enim ij existi-
mant, qui huius dignitatis amplitudinem & potesta-
tem humanâ voce explicari non posse censent. Diui-
num est quod suscipiunt, arduum & difficile, quod
se effecturos profitentur. Eorum est Dei in terris obire vices, curare & ^{Episcopale}
efficere, ne quis eorum, qui illorum fidei commissi fuerint, pereat; vt ^{munus quale}
& ^{& quantum} quantam
omnes rectam & Orthodoxâ fidei, & Christianarum virtutum, quæ so-
læ hoc nomine ritè censentur, normam teneant, denique vt sicut in cæ-
lo, sic in terra fiat voluntas Dei, nomenque ipsius sanctissimum hono-
rificetur. Et muneris quidem istius rectè obeundi rationes satis sacris in-
stitutis præscriptæ sunt, neque necesse foret aliunde eas petere, si sedulò
incubuerimus ijs non tam euoluendis, quàm opere exequendis: sed
nescio cur ea magis animo obuersionem, quæ ipsi ab alijs accepta, non
solum ad mentem, sed ad calamus etiam reuocauerimus. Quod te &
fecisse, & facere scio. Ita enim simul ac munus Episcopale suscepisti, ad
illud ritè gerendum animum te adiecisse video, vt omnes diurnas no-
cturnasque horas ei sollicitudini impendendas ducas. Testis ego sum eius ^{Sedulitas in}
studij tui, quod ne alios quidem lateret, biennio isto, ex quo Episcopus ^{visitanda}
factus es, vniuersam lustrasti Diocesim, nullus remotus locus, nullus ^{Diocesi sua}
adeò abstrusus angulus, quem non inspexeris, salutaribusque monitis ^{Matthia Lu-}
& institutis non correxeris. Neque id in laudem tuam à me dictum ^{bienski, tunc}
quisquam ^{Episcopi}
^{Chelmen.}

3 quisquā existimet, vera quidem illa & solida est gloria, quæ ex rectè factis
petitur, sed eam alij suspiciant, narrentque: mihi, qui me, te alterum esse
volo, parcius de tuis virtutibus dicendum est. Satis inuidiæ, nescio an meri-
to nostro utrique nostrum incumbit: minus æquo animo ferre videntur
plerique, duos fratres nouo & hactenus in Polonia vix audito exemplo,
Episcopos & Senatores esse; nec desunt, qui initia fortunarum nostra-
rum accuratius inspiciant, nosque nimium creuisse tacitâ indignatione
mussitent: ignari videlicet quæ rationes nostrorum incrementorum fue-
rint, quibus laboribus, & quanto tempore, totâ ferè ætate in obsequiis
Ecclesiæ & Reipublicæ actâ, quidquid id est quod nobis inuidetur, para-
uerimus. Sed sinamus eos suo indulgere genio, cum è contra non de-
sint Principes, Senatus, quibus aliquando in publicis functionibus nostra
qualiscunque industria placuit. de fide quidem nostrâ nullus vnquam
vel questus fuit, vel dubitauit: vtriusque nostrum, postquam priuati
optimorum parentum cura, studiorum occupationibus perfuncti su-
mus, institutio domestica Matthiæ Pstroconij auunculi nostri disciplinâ
formata est; qui vir qualis quantulue fuerit, facebat modò alienæ virtutis
pessima æstimatrix inuidia, vel futura ætas fatebitur. quanquam & multi
viri graues, eo iam vitâ functo, quando liberum & suspitione adulationis
solutum est vniuscuiusque iudicium, satis luculentum dederunt vir-
tuti eius testimonium. Et ne alios recenseam, suffecerit Regis nostri Si-
gismundi III. censura, qui tantum solet tribuere Pstroconio, vt & Sena-
torem illum prudentem, & optimum Episcopum fuisse confirmet, plu-
rimumque & virtutis & meritorum eius memoriâ delectetur, tantique
illum faciat, vt & nos sanè libenter fateamur, plurimum Regiæ gratiæ
nobis Pstroconij nomine accreuisse, facilioreque ad honores liberalitatē-
que Principis aditus, nos eo titulo, quod ex eius institutione prodierim-
us, habuisse. Petrus Tylicki Episcopus Crac. quamuis olim Pstroco-
nio ex æmulatione partium parum æquus, vitâ functum non alio nomi-
ne nisi religiosissimum sacerdotem, optimum Episcopum, eum appel-
lare solebat. Stanislaus Zolkieuius supremus Regni Cancellarius, Exer-
cituūque Capitaneus, cuius virtuti ne aduersa quidem fata quidquam
detrahare potuerunt, Cassandram Polonicam Pstroconium appellabat,
quod prudentissima illius consilia, & verissimæ de rebus futuris conie-
cturæ minus æquis auribus acciperentur, parumque, vt in corruptâ Re-
publ. euenire solet, efficaces essent. Sed Pstroconius, vt probè nosti,
nostris etiam scriptis ab inuidiæ morsu & obliuione vindicatus est. Cæ-
terum ita totius vitæ studiorumque illius rationes accommodatæ fue-
runt, vt nihil spectasse vnquam aliud, nihil cogitatione complecti existi-
mari potuerit, nisi, cui materno voto puer sacratus dicatusque fuit, sa-
cerdotium. Et quamuis optimo & ingenio & iudicio pollenti, non dees-
set variarum rerum notitia, eâ tamen potissimum excellere contende-
bat eruditione, quæ ad ritè sacerdotalis Episcopalisque functionis mun-
us

4
Matthias
Pstroconius
quantus vir
in Ecclesiâ &
in Repub.

5
De eodem iu-
dicio Si-
gismundi
Tertij Regis
Poloniæ;

Petri Tylicki
Episcopi
Crac. & Sta-
nislai Zol-
kieuuij Can-
cellarij Regni
Pol.

6
Matthiæ
Pstroconij
studium sa-
cerdotio ac-
commodatū.

nus obeundum maximè esset idonea. Itaque adolescens eos & in cele-
berrimâ Cracouien. Academiâ ingenij sui formatores ac magistros
delegerat, qui non minùs pij quàm eruditi essent; & Romæ, posthabitis
alijs occupationibus, soli sacrorum Canonum studio acquiescebat. A
Stanislao Karnkouio Archiepiscopo Gnesnensi postea euocatus, &
Ecclesiasticis functionibus admotus, nullâ alia re magis optimo Princi-
pi & sacrorum Præsidi placuit, quàm quod videret eum doctum, pru-
dentem, piūque esse sacerdotem; idoneum, qui arduum quoduis in
Ecclesiâ munus obeundum susciperet. Talis in aula Regiâ, ad quam à
Ioanne Tarnouio Regni Procancellario necessario suo, vocatus fuit, de
eo fuit opinio, omnes vt virum sacris addictum, ab omni labe immu-
nem pudicumque suspiciebant. Testis & ego sum, sæpè illum cum cu-
ris publicis distineretur questum fuisse, quod non potius sacerdotij mu-
nia obiret, quodque ijs magis occupationibus, quæ ad curam Reipubli-
cæ pertinerent, quàm sacris Sacrificijs vacare cogeretur. Quanquam ille
nullis vnquam arduis etiam occupationibus impediri potuit, vt non
plus temporis sacris functionibus, colendæque & exercendæ pietati im-
penderet: sciebat optimè meliores secernere horas, quas sacris orationi-
bus & sacrificijs, cæteris solutus curis, tribueret. Vacabat sæpè sacris et-
iam lectionibus, ac inter alios Diuinarum rerum interpretes, potissimum
delectabatur aurei oris lacteo fonte D. Ioannis Chrysostomi eloquio, eius
laudatos ab omnibus de Sacerdotio libros, nocturnâ diurnaque versabat
manu, tantumque illius assiduâ lectione profecerat, vt quotiescun-
que vel in publico, vel in priuato colloquio, de Sacerdotio sermo incide-
ret, Pstroconius Chrysostomi ore loqui videretur: parcius quidem dum
adhuc in aulâ esset, hac de re miscebat sermonem; sed renunciatus E-
piscopus Præmysliensis quò me & te iam tum probè Regi notos, & in
Reipublicæ negotijs aliquot annis, sub disciplinâ Pstroconij & Tarno-
uij versatos, secum duxerat, cæteris alijs postpositis curis, in eam solam
incubuit, vt iniunctum susceptumque Episcopale munus rectè obiret,
atque ita curandæ subditorum salutis ritè incumbere, ne suæ deesset.
Multa ille sæpè nobiscum hac de re contulit; sed ego habitum ab illo
Brzozouiæ sermonem, cum memoriæ, quæ tum tenax erat, mandauis-
sem, dandum hoc putavi & nomini illius, & nostro fraterno amoris, vt
cum ambo, quod ille futurum dixerat, ad gerendos Episcopatus vocare-
mur, illius dicta & salutaria monita scripto comprehensa, tibi in memo-
riam reuocarem. Meminisse autem te arbitror, cum primū ad Dico-
cesim accessisset, & Brzozouium, quod oppidum est ditionis & iurisdic-
tionis Episcopi Præmysliensis venisset, statimque Lublinum, quod ad
corrigena Patriæ iura eorum periti, Comitiorum auctoritate lecti,
conuenturi erant, quod ipse quoque ex eorum esset numero, ire coge-
retur: ex suscepto itinere, quod Lublinum hoc tempore de peste suspe-
ctum esset, reuersum, quasi in quodam portu ex periculosa tempestatis
iacta-

Eiusdem ado-
lescentia in-
stitutio.

Primo à Sta-
nislao Karn-
kouio Archie-
piscopo Gnes-
nensi;

Deinde à Io-
anne Tarno-
uio Vice-can-
cellario Re-
gni in aulam
Regiam euo-
catus.

7
Libri Diui
Chrysostomi
de Sacerdotio
quàm illi
familiares.

8
Eius iam
Episcopi Præ-
mysliensis
frequens de
Episcopatu
sermo à Sta-
nislao Lubie-
nio scripto
comprehen-
sus.

Annus Christi
1601.

iactatione collectum, cepisse serio secum expendere muneri Episcopalis dignitatem, dignitatiq[ue] adhaerentia onera. Annus is erat sexcentismus primus supra millesimum, isq[ue] in exitu, cum ego tum grauissimo mense Nouembri oppressus catarrho, oculis annuo morbo lippientibus admodum laborarem. Cupiebat eo tempore Pstroconius adire Cathedram suam, & initia Episcopatus sui feliciter auspicari; sed cum Præmyllia ob suspicionem pestis vitaretur, ille interim dum ea lues desauit, vnus mensis otium nactus, ad piam laboris qui impendebat meditationem conuersus, vt plerumque solebat tempora bonis conatibus impendere, sic hoc quoque ita transigit, vt fructum secreti sui nobiscum communicare vellet. Vtroque itaque nostrum accersito, ita incipit:

Non ego vos arctâ sanguinis necessitudine mihi coniunctos idcirco legi, curarumq[ue] mearum socios esse volui, vt tantum vestra vterer operâ, longè aliud est quod respicio & auguror, neque me, vt probè nostis, mea fallunt auguria: sæpè enim, vt scitis, dixi vobis, tum cum adhuc spes parua esset, me in Collegium Episcoporum cooptatum iri.

Differtationis
de Episcopali
munere Exor-
dium.

Sororem de-
functam
Pstroconius
per quietem
vidit, quæ illi
totam vitam
seriem &
superuenturos
honores, ac
mortem deni-
que prædixit.

Iuueni mihi admodum, cum de vitæ statu ineundo solida agitare con-
filiâ, sororem meam, quæ intra pubertatis annos, non sine sanctitatis
opinione, è viuis excessit, in somnis visam, eamq[ue] non solum quod vi-
tæ genus legerem monuisse, meq[ue] & Sacerdotem & Episcopum futu-
rum prædixisse; verum etiam, quod hætenus vos celauit, & à vobis si-
lentio celatum esse volo, Episcopatum Præmyllensem non esse supre-
mum dignitatis, quem fata mihi destinant gradum: ad aulam mox re-
uocabor, Vice-cancellarius & Cancellarius Regni futurus; cumq[ue]
vtroque hoc Magistratu difficillimo Regis & Reipubl. tempore (ciuili
parricidalique bello arsuram Patriam scitote) non sine laude perfunctus
fuero, in ipso ad eum locum, qui meritis meis debetur ingressu, hæ-
surum me suspicor, & vereor ne cursus vitæ meæ idem sit, qui & aulica-
rum functionum. Aliam, vt video, quietem spondent mihi fata: nihil
quidem temerè affirmare ausim, sed nescio quid portendit subitus, nec
sine meo horrore sororis, posteaquam hæc, quæ dixi, mihi ostendisset,
à me discessus: statuât sanè de me Deus quidquid voluerit: ego me vi-
tamq[ue] meam ad nutum ipsius ita componam, vt nec viuere tædiosum

10

Sanctissimos
quosq[ue] Epi-
scopalem di-
gnitatem de-
clinasse.

mihi sit futurum, nec mori formidolosum. Sed ad vos redeo, auguror,
inquam, vos, posteaquam ad maturiorem ætatem perueneritis, vtrum-
que dignitatem Episcopalem & Senatoriam adepturum, rem nescio ma-
gisne appetendam, an omni conatu fugiendam. Video sanctissimos
quosq[ue] viros tantoperè delatum eiusmodi honorem aspernatos fuisse,
vt in speluncis latere, vitæ quoduis periculum adire, patriâ extorres esse,
& voluntarium pati exilium maluerint, quàm tanto oneri subicere cer-
uicem. Sanctus Nilammon cuius nomen fastis Ecclesiasticis ad diem
octauam Idus Ianuarij adscriptum legimus, cum è solitudine, in qua
sanctissimè vixerat, per vim traheretur Episcopus Geris in Ægypto re-
nuntian-

nuntiandus, tanto pauore consternatus esse dicitur, vt inter trahentium
magis, quàm deducendum manus, fufis ad Deum precibus, impetrato
sine vitæ, mori potius, quod & obtinuit, maluerit; quàm discrimen salu-
tis ex suscepto Episcopatu adire. Illud sanctissimum Ecclesiæ lumen,
Diuus Ioannes Chrysostomus, quantoperè eam functionem vitarit, vt
Sancto Basilio piâ fraude imposuerit, luculenter ipse testatur. Taceo
Ambrosium, Gregorium, & multos quos recensere possem, qui pari ob-
stinatione delato honore se subdixerunt: nostra sanè ætas vix vnquam
tale vidit exemplum, & plerumque non tam opus laborq[ue] quàm opes
appetuntur. Neque tamen plerisque vitio vertendum censeo, quod in-
ter minùs dignos petitores vtrò nomen suum profiteantur, vt eos, qui
cum pares ad tantum munus ferendum non sint, summo tamen studio
importunis precibus, nonnunquam etiam, pro dolor, pretio ad ob-
tinendum Episcopatum adspirant, saluari intercessione, excludant: mo-
dò ne ij quoque aliâ quàm virtutis & pietatis commendatione enitere,
cæterisque humilitate Christianâ saluâ præferri contendant. Sed de adi-
piscendo Episcopatu vberior erit dicendi locus: in eum enim sermonem
impetus quidam animi mei & amor vtriusq[ue] vestrum me adducit, vt
ea quæ de rectè gerendo Episcopatu, non modò lectione multorum sa-
crarum literarum & Canonicarum sanctionum Interpretum meditata
habeo, verum etiam quæ ab alijs summis quidem viris, cum quibus ab-
ineunte ætate vixi, vsu didici, institutâ oratione exequar. Vos attentas ad-
hibete aures ijs audiendis, quæ vobis vel potius illis, quibus præfuturi
estis Ecclesijs, olim vsui & commodo futura sunt. Ac vt ea quæ dictu-
rus sum faciliùs à vobis percipi possint, infixaque memoriæ fortiùs hæ-
reant, certâ mihi methodo vtendum video, & more Rhetorum partien-
da oratio mea. Dicam igitur qualem esse oporteat eum qui Episcopus
renuntiandus est: quâ ratione ad gerendum hoc munus vocandus: quid
oneris ritè ordinato Episcopo incumbat, qualemvè ille se & in Ecclesiâ
& in Reipub. functione præstare debeat. Graue onus me suscepisse vi-
detis, ampla enim & augusta est materia, si dicendo explicare & defini-
re voluero tanti muneris vel excellentiam vel functionem.

Episcopi nomen olim quoque Græcis Latinisq[ue] Scriptoribus notum
fuit: quotiescunque enim illi aliquem maiori cum potestate, quæ supra
reliquos præfides esset, designabant, Episcopum appellabant. Sic Ci-
cero ad Atticum: Vult Pompeius me esse, quem tota hæc Campana &
maritima ora habeat Episcopon, ad quem delectus & summa negotij
referatur. Scio à plerisque alijs magni nominis auctoribus id nomen aliâ
functione designari, eos videlicet propriè dici Episcopos, qui præfunt
pani & cæteris rebus venalibus, quæ in ciuitate populis ad quotidianum
victum necessariae sunt. Sed hæc vtraque significatio optimè congruit
functioni Episcopali; ita enim ille præesse debet, vt pascat & nutriet
subiectum sibi populum: præcipuè tamen illius officium in speculatoria

11

12

Propositio.

13

Dicendorum
partitio.

14

Nominis Epi-
scopi notatio.
Lib. 7. ad
Atticum
Epist. 11.

Episcopus in
Ecclesia sua
speculator.

Ezechiel. 3.
vers. 13. &
33. vers. 7.

Ioan. 21.
v. 15. & 17.

15
In Episcopa-
tu plurimum
solicitudinis
& periculi.

16

Episcopus
speculator
quasi belli
Dux & Miles
fortissimus;

Luc. II. v. 21.

17

Nosse debet
hostes.

& pastoralis functione consistere videtur. Speculatorem, inquit Domi-
nus apud Ezechielem, constitui te. Et cum Petrum Dominus ad huius
muneris supremam cum potestate obeundam functionem vocaret. Pasce,
inquit, oves meas, pasce agnos meos. Et quidem non qualemcumque
Speculatorem agere vult Dominus eum, qui in hac specula constitutus
est, non otiosum alieni periculi spectatorem, sed ita de aliena salute soli-
citum, ut si quid alicui ex ijs, qui illius curae commissi sunt, infaustum ac-
ciderit, si vel in potestatem hostis venerit, vel lethali vulnere ictus fuerit,
Speculator qui maturè periculum non denuntiavit, suo sanguine, sua vi-
ta, neglectae custodiae culpam eluere debeat. Non enim in hac spiritua-
li lucta desunt acerrimi & infensissimi hostes, qui in singula temporum
momenta vitae, omnium infestis insidias struant, interdum etiam structas
sub signis infernalibus acies producant: neque unam pugnae speciem
expectaveris; & nisi ad omne belli gerendi genus instructus paratusque
sis, nihil aliud nisi tuum interitum, omniumque crudelissimam evulsa-
tionem mox euenturam cernes. In bellis quidem, in quibus nobis
cum hoste visibili res est, aut nauali apparatu, si à mari periculum time-
tur; aut equitum peditumque turmis, si per patentes campos hostilis ex-
ercitus se effundat, nos instructos esse oportet, sagittarios sagittarijs, ha-
statos hastatis, equites equitibus, pedites peditibus opponimus: insi-
dias vel insidijs eludimus, vel aperto Marte excipimus: denique curam
belli in Duces & Centuriones partimur, & plerumque de euentu securi,
pugnae aleam lati alacresque subimus, tuta latera, tuta frons, extrema
quoque exercitus pars, suos habet defensores. Contra veteranum hostem
dolus insidijsque assuetum Diabolum nihil securum, nihil satis tutum
existimandum est. Episcopo ipsi armato verbo Dei omnia obeunda,
omnia munia sustinenda sunt, ille necesse est, ut & speculatoris accu-
ratissimi & Ducis simul & militis fortissimi officio fungatur: nam si ille ces-
sauerit, vel inducijs fraudulentis, sibi ab hoste imponi fuerit, vel denique
omne genus luctus spiritualis non calluerit: novit hostis vel parte una, si
ea fortè neglecta fuerit, pyratibus praedonibusque suis eiusmodi praedae in-
hiantibus immixtis, perfringere munitiones: imbelles & pavidum pecu-
dum genus ferro ferire, dente lacerare, & partem victoriam omni crudeli-
tate saevire. Sed si iuxta verbum Dei fortis armatus benè munitam custo-
dierit civitatem, pacata quidem erunt omnia, hostis verò frustra rectè
custoditis insidiabitur mœnibus, irritus contemptusque ab ijs, quos ob-
sidione cinxerit; sin autem Speculatore sopito murum perfoderit, etiam si
reliqua munitio integra maneat, semel reperto, per quod intret, forami-
ne, vix aut ne vix quidem, serò è somno euigilans Speculator idemque
belli Dux Episcopus illius impetum retuderit. Neque sola eaque accu-
rata custodia suffecerit, nisi idem qui id munus sustineat omnes pugnandi
artes, quibus hostis instructus est, noverit, & arma quae commode
cuique arti & fraudi hostili opponat, prompta expeditaque habuerit.

Quid

Quid enim profuerit vel Lutheranis vel Calvinistis, vel ipsis Arianis,
quorum fraudulentum virus altas in Polonia egit radices, obsticisse, eo-
rumque pestilentem morbum, ne sacrae oves eo inficiantur euitasse, si ij
qui sub specie recti in Republica regiminis, quoddam aliud religionis
genus introducunt, quae sanè haeresis latissimè patet, facto agmine irru-
perint? Serpit hoc virus iam dudum, quod primis adhuc Sigismundi
Augusti Regis annis pullulare coepit. Ex hoc genere illi erant, qui pote-
state Regia nationale Concilium, ad definiendas sacrae fidei res indici
postularunt, qui non sacrum modò in hoc Regno ordinem, sed ipsum
summam Romanam sedis Praesidem, temerarijs legibus circumscribere ausi
sunt. Hinc illae sanctiones, quibus, uti extra territorium latis impunè non
paretur; Militet sacerdos, idemque seculari pareat iurisdictioni. Deci-
marum ius, etsi Divino, Ecclesiastico, Patrioque iure Clero debeat, in-
suspensio sit, neque ius legitimè petenti Sacerdoti, patrijs legibus uti
liceat. Iudicia Ecclesiastica, quibus haecenus adulteria, incestus, peri-
uria, haereses, & similes animarum pestes coercebantur, magisne impiè
an perniciosè, abrogentur. Ne promoti ad Episcopatus ad summum
Pontificem se referant, sed ut fisco Regni primi anni proventus, quo-
rum aliqua pars in signum subiectionis, more institutoque Catholico
Romam mittitur, inferantur. Postremò, ut cuius quidvis in Polonia
credere liceat; in Deum ipsum Divosque blasphemi, ut hoc ipso nomine
quod tales sunt, peculiari lege impietatis securitatem habeant. Videtis
& nunc multos esse, quorum in Conventibus, in Comitibus, non alia au-
ditur vox, nisi Clerum novis legibus esse circumscribendum, coercen-
dam Ecclesiastici iuris potestatem, praedia & possessiones sacris usibus
dicatas, vel militari servitio, vel pensionibus gravandas, easdemque per
vim & fraudem interceptas, ne repetere liceat, & sexcenta eiusmodi: id-
que hominibus Catholicis auctoribus dici & promoueri cernitis. Vereor
ego ne ab hac peste in hac charissimam Patriam nostra Religioni Catholicae,
& ipsimet Patriae supremum periculum eueniat. Hoc quidem Rege,
quem diutissimè Religioni Catholicae tuendae Deus conseruet, imperan-
te, facile Ordo noster tueri potest iura sua: pietas enim optimi Principis
constanter obsistit eorum ausibus, qui malè erga Ecclesiam Catholicam
Ordinemque sacrum affecti sunt: ceterum eo vitâ functo, magnum dis-
crimen & periculum imminere video, nisi Episcopi sacri Ordinis Duces,
serio in eam curam incumbant, ne vel sibi imponi, vel se ac iura sua per
vim opprimi patiantur. Neque putandum est facile expeditumque id
certamen fore; experti sunt maiores nostri, quorum plerosque ego no-
ueram, quam anceps sit istius disceptationis alea, cum ab una parte fa-
vor populi contra Ecclesiam militet, ab alia Haeretici insultent, à fronte
verò hi quos Politicos vocari usus obtinuit, acrem faciant impetum. Hic,
inquam, hic animis & viribus opus, & non pastoralis modo, sed penè
militari industria, quali olim maiores nostri usi sunt, agendum inuigilan-
dumque

18

Pseudo-Poli-
tici hostes
Ecclesiae a-
cerimus;

Eorum leges
contra im-
munitatem
& dignita-
tem Ecclesia-
sticam sub-
Sigismundo
Augusto te-
meraria.

19

Eorundem
conatus impij
his temporibus
contra
Clerum.

20

Ab ijs extre-
mum Reli-
gionis & Pa-
triae imminens
olim exitium.

21

Contra hu-
iusmodi Po-
liticos pugna
difficilis.

Quales Epi-
scopos iis op-
poni oporteat.

22
Stanislaus
Karnkoui
Archiepiscopus
Gnesnensis
Episcoporum
norma.
Egregia eius
pietas & li-
beralitas.

23
Collegium
Calisense à
Stanisla
Karnkouio
fundatum.

24
Cura pasto-
ralis & do-
ctrina.

25
Dicendi vis
in Senatu &
auctoritas.

26
Hieronymi
Rozdra-
zewski Epi-
scopi Vladis-
lauensis ex
vite innocen-
tiæ & sancti-
tate nomen
magnum
apud omnes.

dumque est. Olim erat familiare Episcopis nostris ijs eminere dotibus, quæ vulgi animos conciliant, auctoritatemque pariunt, sinceram videlicet pietate, eruditione, & liberalitate. Videris Stanislaum Karnkouium Archiepiscopum Gnesnensem, senem illum quidem, sed ita animi robore vigentem, ut nec Ecclesiæ, nec Reipublicæ desit: ita verò Principis Senatus munus tuetur, ut locus is illi vni conuenire videatur: non affectata est pietas eius, sed sincera; liberalitas verò ita latè se diffundit, ut non præsentis modò ætati, sed futuræ etiam suffectura videatur: ornauit, ditauitque amplissimis opibus sponsam suam Ecclesiam Gnesnensem effecitque, ut auctis stipendijs longè frequentius sacrum illius Ecclesiæ Collegium redderetur, & triplo plures quàm antea isthic essent Sacerdotes, qui rei sacræ ritè peragendæ diebus ac noctibus incumberent. Iam verò Calisij, loco satis opportuno, nobilissimo Collegio Religiosorum Societatis IESV Sacerdotum collocato, & dotato, totque Gymnasijs constructis, magnâ etiam eaque perpetuò duratura in eos impensa factâ, qui ex egentiore iuuentute Polonâ, optimis disciplinis incumberent, & olim vlti Ecclesiæ & Reipublicæ essent, an non satis declarauit, quàm liberali esset animo? opes quidem omnes non augendis & ditandis propinquis consanguineisque suis, sed egentioribus subleuandis impendit. Nemo illi sordes obiecerit, nemo quòd maiorem frumenti & pecoris, quàm animarum Christi sanguine redemptarum curam gerat; quòd in prædiorum quàm in Ecclesiarum putandis rationibus frequentior sit, improperaauerit. Tuetur dignitatem auctoritatemque suam, optimis & magno viro, magno Senatore dignis artibus: nec verò ille; ut cum Catone Cicero niano loquar, in luce modò atque in oculis ciuium magnus, sed intus domique præstantior. Qui sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, quæ scientia iuris Pontificij, multæ etiam ut in homine nostro literæ, ita omnia memoriâ tenet, non domestica modò, sed etiam externa bella; ego ita eum dicentem audio, ac si eo extincto neminem essem habiturus, à quo discerem. Hoc & aliorum de eo est iudicium. Itaque quotiescunque dicit sententiam, omnes ab ore dicentis pendere videntur; plena enim est notitiæ antiquitatis istius senis oratio, ita ut vnus & legum nostrarum patriorumque institutorum origines scire; & fœdera cum externis Principibus & tuendæ salutis communis, conseruandique præsentis status rationes optimè perspectas habere videatur. His ille rebus tantam sibi parauit auctoritatem, ut omnibus sit venerabilis, ut ad conspectum tanti viri oïes Ecclesiæ iurium, ne hiscere quidem audeant. Nuper quoque Hieronymus Rozdrazeuius Episcopus Vladislauiensis non eloquentiâ, hæc enim in homine apud exterarum nationes ab infantiâ ita educto, ut Polonicum idioma ægrè efferret, quæ esse potuit? non liberalitate, etsi enim ab auaritiâ & ab omni turpi questu remotus esset, parsimonie tamen magis, quàm moribus nostris congrueret, addictus, tenacior rerum suarum existimabatur, vnicâ tantum sanctitatis & pietatis opinio-

ne, ita gratus & amabilis omnibus erat, ut nemo esset, qui non eximiâ animi eius excellentia permoueretur. De Tarnouio meo, qui ei in Episcopatu Vladislauiensi proximè subrogatus est, dicere incipientem, moeror, & futuri mali præsaga mens perturbat, nec ea quæ sentio fari permittit. Magnus hic est vir, & ad magna natus. Ut ille, cum Vicecancellarius Regni esset, egregiâ dexteritate, orientes ciuiles motus compressit: ut Collegæ prærogatiua senectutis & rerum gestarum gloriâ, plus sibi arroganti restitit; ut denique nuper cum Episcopatum Posnaniensem gereret, Optimates Maioris Poloniae in admirationem venerationemque sui conuertit, & tanquam inter eos, vel ex eis natus, eximiâ animi magnitudine parem se cunctis reddidit. Summum locum illi deberi non dubito, etsi longiorem vitam fata indulserint, magno Ecclesiæ & Reipub. præsidio, futurum certo scio. Sed quæ spes nostræ? quàm fallaces? quàm nullæ? eloquar an fileam? Ostendent terris hunc tantum fata, neque vltra esse sinent. Ex vate ista. Sed vtinam ego sim falsus vates. Tarnouium meum, vix dum Archiepiscopum Gnesnensem renunciatum, & eius dignitatis possessionem adeptum, fatali ictum morbo in complexu meo è vita cessurum. Mortem eius vel inimicis ipsis, ne dicam amicis acerbam fore video, liuor iste qui nunc viuum arrodit, quiescet post fata; virtus eius maximè tunc desiderabitur, cum turbatis in Patriâ nostrâ rebus, non seditio modò, sed bellum ciuile excitabitur. Vide re videor totam è sede moueri Poloniam, exercitus duci & reduci, Patriam vastari, infausti nominis campos, quorum appellatio à liquidis tumoribus & vulneribus originem trahit, ciuili sanguine fœdari. Parce miles ferro, parce ciuibus: viueres Tarnoui ad ea tempora, clauumque Reipub. teneres, non hæc fieri permitteres. Tu ipse Zamosci, decus Patriæ nostræ, mora fatorum, si superstes esses, non fineres alumnum tuum furere, vel tuo nomine ad concitandam seditionem abuti. Scio certè te & fato functum, grauiter laturum sinistrae supremæ voluntatis tuæ interpretatione, tuis copijs, tuis opibus Regem & Rempub. oppugnari, quem & quam tu semper saluam esse voluisti. Sed ego tacenda locutus, vos arcto silentij sacramento obstringo, illud tantum addam, mihi ac vobis, quos ego laboris mei socios destino, magnam istarum calamitatum partem exorbendam esse, meum potissimum petetur caput, in me vnum tota incumbet inuidia: ac vtinam meo tantum sanguine furor is sopiri posset, non mihi acerba mors pro Ecclesiâ, pro Rege, pro Reipublicâ esset, libens volensque subirem fatum. Summorum virorum commemoratio, me à proposito sermone paululum seduxit; redeo & confirmo, nullum grauius aut periculosius fuisse & esse certamen, quàm id quod in ordinem nostrum à Politicâ hæresi instruitur: ad illud sustinendum magna prudentia, magna dexteritate opus est, nec ad pugnam magna nomina maiorumque imagines; sed vitæ inculpatæ sanctitas, eruditio, comitas, liberalitas adferenda, amorque & fauor ciuium conciliandis, potissimum

27

Ioan. Tarnouius Episcopus
Vladislauiensis
Ecclesiæ
& Reipub.
propugnator
acerimus.

28

Prematura
mors tanti
viri à Pstro-
conio prædici-
tur vna cum
bello intestino
in Poloniâ.

29

Ad Guzonâ
pugna.

30

31

32

Iterum de-
clarat quales
Episcopi con-
tra Politicam
hæresim essent
obiiciendi.

tissimum studio earum rerum tuendarum, quæ felici & florenti Reipub.
 statu expetuntur; sit libera, nec ad adulationem composita in Senatu
 vox Episcopi; ille ante omnes re ipsâ comprobet sibi curæ esse publicam
 salutem, hæc vna ars est ad reprimenda inuidorum studia, ad tuendam
 Ordinis sacri dignitatem, ad propugnanda sacrosancta Ecclesiæ iura.
 33 Sed à militiâ ad pascuarias artes reuertamur; non enim speculatoris tan-
 tum & Ducis in bello, sed in pace etiam, imò semper pastoris officio vult
 Episcopi Pa-
 flores. fungi Episcopum Dominus, & quidem ardentissimâ cupiditate quadam;
 cum enim terras relicturus cum discipulis sermocinaretur, ac eâ charita-
 te, quæ tum ex recentibus manuum, lateris, & pedum vulneribus emica-
 bat, illorum animos in sui mutuam amorem inflammasset; Petrum ma-
 iori præ reliquis æstu flagrantem: Amas me, inquit, Petre, siue affirma-
 tiuè, siue vt amoris eius, qui scientem omnia non latebat, professionem
 eliceret, interrogauit: cumque respondisset Petrus optimè conscius es-
 se Dominum sui in eum amoris, non vt mortem pro gloriâ nominis sui
 subiret, non vt ieiunijs corpus maceraret, non vt continuò vigilaret, non
 vt iniuriâ grauatis opem ferret, non vt orphanis patris, viduis mariti loco
 esset, iniunxit; sed pascere, inquit, gregem meum. hæc erit certissima tui
 erga me amoris tessera, si te vitamque tuam pascendo meo gregi impen-
 deris, amoremque illum, quem ego sanguinis mei effusione erga hunc
 eundem gregem testatus sum, heroicâ imitatione expresseris: si igitur
 34 amas me, pascere gregem meum, vt liquidò omnibus constet, me à te ama-
 ri. Magnum & excelsum, imò arduum & difficile munus Dominum de-
 signare voluisse apparet, cum trinâ professione amoris Petrum ad illud
 suscipiendum sibi obstringeret. Itaque charitate, quæ summam omnium
 virtutum complectitur, cæteris emineat Pastor Dominici gregis, non vt
 olim Saül, quem ad simile munus vocatum humeris reliquo Israëlítico
 1. Reg. 9. populo altiore fuisse sacræ literæ testantur, nam hæc corporis elatio
 mutabilis erat; charitas verò nunquam excidit, sed semper eadem ma-
 net. Tantum verò eâ Episcopus præ cæteris flagrare debet, vt longè alios
 post se relinquat. Neque enim illi aduersus lupos, qui videri & arceri pos-
 sunt, vigilandum depugnandumque est, nec irrationabile pascendum
 35 pecus; cuius etiam si pastor per secordiam iacturam fecerit, vel leui pec-
 catoris seu Epi-
 scopi. nâ, vel æstimabili multâ Domino gregis satisfaciet, sed Episcopo ratio-
 nabilis Christi grex pascendus est, & contra inferni belluas, ad quas ar-
 cendas ne adamantina quidem moenia satis tuta sunt, continuò decer-
 tandum. Non est, inquit Apostolus, nobis colluctatio aduersus carnem
 Eph. 6. v. 12. & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi re-
 ctiores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in cœlestibus. Si
 36 oculis cernere liceret infernales istos lupos, & immania monstra, quanto
 horrore corripemur, tetras istas phalanges intuentes, non ferro qui-
 dem cinctas, sed dolis armatas, contra quas nemo certare potest, nisi
 qui arma, Diuinâ fabricata manu, è cælo missa induerit. Grande pericu-
 lum

lum ab externo isto hoste; sed vide alia his nequaquam minora, Paulo A-
 postolo monstrante: Manifesta sunt, inquit, opera carnis: quæ sunt for-
 nicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia,
 inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, in-
 uidiæ, homicidia, ebrietates, comestiones, & his similia. Neque enim
 necesse fuit, vt omnia eius generis vitia scripto comprehenderet, cum his
 enumeratis, illis paria & ab eodem deriuata fonte, deprehendi possint. Hæc
 36 tam perniciosæ pestes, æquè gregem ac ipsum inficiunt pastorem; cum
 aliouin luem, quæ ouium corpora infestat, pastor citra noxam tractare
 possit, fomenta adhibere, vlcera purgare. In curandis autem animæ oc-
 cultis vlceribus, cautè admodum Episcopo versandum est, tum ne quid
 ipse labis ex infectis ouibus contrahat, tum vt prudenter fomenta con-
 tagiosis morbis admoueatur, denique vt radices ipsas malorum diligenter
 inuestiget. Neque tamen temerè curationi, quæ sectione peragi solet,
 manum admoueatur, ne si ager contumaciter restiterit, malum magis ex-
 asperetur, vulnusque recrudescat, quod dum conscissum disrumpitur,
 deteriorem facit scissuram. Maximâ autem discretionem eum vt oportet,
 & dispicere, num is, qui curandus est, vltrò morbum suum fateatur, opem-
 que medici imploret; an, vt plerique, quibus & generis splendor, & par-
 tæ opes ingentes animos faciunt: quos si redarguere, & iusta castiga-
 tione coercere volueris, excandescunt, magisque irritantur. Hi blandis
 appellandi verbis, & leuiori tractandi manu, vt aliquando errore &
 morbo, quo laborant, cognito, lentis remedijs se curari patiantur;
 vel denique lachrymis & sacrificijs exorandus est Dominus, vt det illis
 animum notitiæ sui studiosum. Quid verò dicam de his, qui se ab vni-
 tate Christi ouilis segregarunt, quorum mentes impijs dogmatibus
 sathanas infecit, qui non doceri, sed docere volunt? Non possum ceta-
 re animi mei latitiam, quam inde capio, quod videam singulari qua-
 38 dam prærogatiuâ gentem Polonam à Deo donatam esse. Non patitur is
 vt homines nostri, vel faciliè in errores, quibus orbis Christianus, & maxi-
 mè vicina nobis Germania infecta est, labantur; vel si quis fraude hostili
 seductus succubuerit, diu vtin errore perseueret. Quanto labore in alijs
 Regnis contra hanc pestem frustra pugnatur, quantum sanguinis ciui-
 lis eius rei causâ in Gallijs & Belgio fluxit? quot bella exorta? cum è con-
 tra in Poloniâ sponte quadam hoc malum subsidat, & aboleatur. Ante
 annos quadraginta, ita ea lues inualuerat, vt Senatus quidem maior pars
 ex Hæreticis constaret, ijdem inter Equestrem ordinem non quidem nu-
 mero, sed ad quasvis functiones obeundas dexteritate eminerent, pri-
 masque & in priuatis, & in publicis consilijs ac Conuentibus sibi par-
 tes vendicarent. Nunc ad paucos ij redacti, & nisi nostros istos Ruthe-
 nos Græco schismati addictos, in subsidium adsciscerent, vix in pu-
 blico comparere auderent. Sed & hi (ita benè sperare libet de gente
 nostrâ, & de singulari Dei erga nos gratiâ) redibunt ad officium, & ad
 Y sacræ

Galat. 5.
v. 19.

36

Eadem ipsi-
met Pastori,
nisi caueat si-
bi, timenda.

37

Quâ pruden-
tia morbos
anima in
subditis cura-
re debeat.

38

Hæresis inter
anima pestes
facile in Po-
loniâ curabi-
lis.

39
*Si sedulitas
Episcoporum
adsit.*

*Ars artium
cura anima-
rum;*

Matt. 24.
v. 45.

*Præstata fan-
ctitati præ-
fertur:*

40

*Etiam perfe-
ctionem An-
gelicam ante-
cellit.*

41

*Functio Epi-
scopalis nouæ
legis in orna-
tu Pontificis
antiquæ legis
adumbrata.*

42

*Eius sanctitas
& sacrificij
excellentiæ
D. Chrysosto-
mo expensa.*

*Chrysosto-
mus de Sa-
cerdot. lib. 3.*

sacræ Matris gremium, modò Episcopi, quorum id præcipuum mu-
nus est, sedulâ cura eò incumbere velint, idque sibi persuaderi patiantur,
reliquas omnes virtutum species alijs communes esse; curam animarum,
quam rectè Diuus Gregorius Artem artium dixit, Episcopis propriè cõ-
petere. Propterea Dominus Seruator noster, cum eos alloqueretur, quos
ad tanti muneris fastigium euehere volebat, his vsus est verbis: *Quis, in-*
quit, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super fami-
liam suam. Etenim qui animû suum excellentibus excolit virtutibus, qui
sanctitate ceteris præminet, meritò quidem is omnium oculos in se con-
uertit; sed tamen sibi ille magis, quàm reliquis utilis est: at labor ille, quem
seruus fidelis & prudens, iubente Domino, curæ pastoralis impendit, om-
nium inferuit salutis, & benè expensò talento, vberimum adfert lu-
crum. Rectè igitur Dominus, pastoris studium erga gregem impen-
sum, amoris & charitatis erga se symbolum esse dixit. Ac optimè qui-
dem nobiscum ageretur, si hac flammâ amoris accensi ad sacerdotium
accederemus; nam proculdubio sic animatos, Diuina gratia ijs quoque
instrueret ornamentis, quæ summo fastigio digna sunt. Plus quàm An-
gelicam ambiunt perfectionem, qui sacerdotij & Episcopatus dignita-
tem suscipiunt. Etenim sacerdotium ipsum in terrâ quidem & in conspe-
ctu hominum peragitur, eius tamen functio ad cœlestium rerum clas-
sem ordinemque referenda est: non enim homo, non Angelus, non que-
uis alia creatura, potentia huiusmodi dignitatis auctor fuit; sed ipse Spi-
ritus sanctus, qui & nunc inuisibiliter ordinatam à se functionem exe-
quitur, & eam mentem mortalibus inspirat, vt Angelorum ministerium
animo concipiant. Quæ olim mandante Domino ad ornandum Ponti-
ficem priscae legis adhibebantur, ea omnia vmbrae erant futurae sanctita-
tis, quâ animas Episcoporum noui Testamenti excultas esse debere, Do-
minus designabat: illa tintinnabula, mala punica, lapides pectori sacer-
dotis, itemque alij humeris eius superpositi, mitra, strophium, vestis ad-
pedes vsque demissa, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus
quies & silentium, sacrificij sacrosancti designabant præstantiam, ad
eius tamen dignitatem minimè accedebant. Libenter, vt scitis, bo-
nas horas impendo legendis libris Diui Ioannis Chrysostomi, ex quo
pleraque ea quæ attuli, sumpta sunt. Sed libet iam eius verbis, infi-
gnem sacrificij & sacerdotij excellentiam explicantibus, meum ad-
vos exequi sermonem. Tu Stanislæ, (nam ego dicendo fessus sum)
cape librum & lege. Tum ego ab eo, quem ille indicauit loco, orsus
lentâ voce pronuncio. Dum conspicias Dominum immolatum, sa-
cerdotem sacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum verò
turbam circumfusam pretioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiamne
te inter mortales versari atque in terrâ consistere censes? an non potius
è vestigio in cœlos transfereris? an non carnis cogitationem omnem
abiciens nudo animo, mente purâ circumspicies, quæ in cœlo
sunt?

sunt? O miraculum! ô Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedet,
in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse
tradit volentibus ipsum excipere ac complecti! Fit autem id nullis præ-
stigijs, sed apertis ac circumspicientibus circumfistentium omnium ocu-
lis. Num tibi ista contemptu ac despectu digna esse videntur? aut eiuf-
modi vt possit quis contra ea attolli atque insurgere? Visne & sancti-
monia istius excellentiam alio miraculo perspicere? Ponito ob oculos *Typus Helia*
Heliam illum, & præterea infinitam turbam illam circumfusam, & sa-
crificium lapidibus superpositum, tum verò reliquos omnes admodum
quietos ac taciturnos, solum autem Prophetam preces fundentem, se-
cundum id flammam derepentè è cœlo delabentem sacrificiumque ip-
sum lambentem. Mira sunt ista profectò, ac stupore omnia plena. Ab
illis ergo sacris, ad nostratia sacra te transfer: nec ea mira modò esse vide-
bis, sed etiam omnem stuporem excedentia. Adest enim Sacerdos, non
ignem gestans, sed Spiritum sanctum, is preces diurnas fundit, non
quo flamma calitûs delapsa sacra apposita absumat; sed vt gratia in sa-
crificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, & pu-
riores reddat argento igni excocto purgatoque. Hoc ergo mysterium
omnium maximè horrendum verendumque, quis tandem, qui sanus
idem minimè sit, qui quæ è potestate non exierit fastidire ac despiciere po-
terit? Ignoras futurum nunquam fuisse, vt humanus animi captus, sa-
crificij ignem illum sustineres, sed funditus omnes tunc fuisse interitu-
ros, nisi magnum Diuinæ gratiæ auxilium adfuisset? Nam si quis confi-
deret, quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit carne
ac sanguine etiamnum constans, isque inuolutus, beatæ atque immor-
tali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdo-
tes honore, quantâ dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: ope-
rantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturque,
tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque no-
stræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in eâ versan-
tur, his commissum est, vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum
est vt potestatem habeant, quam Deus Optimus, neque Angelis, neque
Archangelis datam esse voluit. neque etiam ad alios dictum: Quæcun-
que alligaueritis in terra, erunt alligata & in cœlo; & quæcunque solue-
ritis in terra, erunt soluta & in cœlo. Habent quidem & terrestres Prin-
cipes vinculi potestatem; verum corporum solum: id autem quod dico
sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos
peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa
eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus cõ-
firmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cœle-
stium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcumque enim, ait, pec-
cata retinueritis, retenta sunt. Quænam obsecro, potestas hac vnâ ma-
ior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: ceterum video
ipsam

43

*Typus Helia
sacrificantis.*

44

45

*Sacerdotum
dignitas in-
gens.*

Matt. 18.

v. 18.

46

*Eorundem
admirandæ
potestas.*

ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo Filio illis traditam. Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis, si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, ut potestatem habeat quoscunque velit in carcerem coniiciendi, eodemque rursus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at verò qui à Deo tantò maiorem accepit potestatem, quantò cælum terrà pretiosius est, quantò etiam animæ corporibus præstant, hic vilem eò usque dignitatem accepisse nonnullis videri debet, ut vel in illorum cogitationem descendere queat: reperiri quandoque posse vnum aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa quæ paulò antè dixi fuerint à Deo concredita, cui ipsi munus suum sordescat, quique donum sibi à Deo datum despiciat? Procul, procul hinc, faceat huiusmodi infania. Infania enim manifestaria despiciere tantum istum principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possumus. Nam si non potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: & Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æternà vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quàm per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum: quæ fiet ut citra illarum opem, aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia consequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum concredita sunt spirituales parturigines, tum etiam baptismatis partus à Deo est commissus: per hos ipsos Christum induimus, vnà cum Dei Filio sepelimur, & beatæ carnis illius membra efficiamur: quo nomine Sacerdotes meritò non modò plus vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges; verùm etiam maiori honore, quàm parentes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & voluntate carnis nos genuerunt: illi verò auctores nobis sunt natiuitatis eius, quàm à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque adeò adoptionis eius, quàm nos per gratiam Filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat, neque nescis quantà cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt contemnuntque, multò sceleratiores, ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. Illi enim, tametsi Principatum ad se non spectantem sibi vendicabant; tamen miram quandam de eo Principatu opinionem animo conceperant: id quod declarauit ingens rei concupitæ studium: hi autem tum cum iam sacerdotalis honos incrementum, ornatum, præstantiam magnam accepit, contra quàm illi, sed tamen multò maiora audent. Neque enim perinde est, ad despicientiæ

Quam infans
est qui
despicit.

Ioan. 3. v. 5.

Ioan. 6. v. 55.

47
Sacerdotum
honor.

48
Contemptores
Sacerdotum
quanto
scelere se ob-
stringunt.

rationem subducendam, honorem aliquem indebitum appetere, & tot tantaque bona fastidire: verùm facinus hoc tantò illo est grauius, quantò inter se dissident interuallo, fastidium & admiratio. Quis ergo tam infelici genio natus, tot tantaque bona fastidiat? Et quidem neminem existere talem dixerim, nisi quis furiarum œstro percitus sit.

Plura legere volentem, interpellat Pstroconius, Cessa, inquit, & lip-
pientibus parce oculis, ego reliqua exequar. Hæc & multò plura S. Chry-
sostomus, dum causas explicat, cur Episcopatus munus suscipere no-
luerit. Et ille quidem tantus vir, cuius sanctitatem, eruditionem, elo-
quentiam, Diuinarumque literarum notitiam, & illa ætas, quæ vixit, ad-
mirata est, & omnis deinceps posteritas communi comprobauit con-
sensu, indignum se profitebatur, & minimè idoneum ad obeundam
functionem Episcopalem: nos, qui ne vmbram quidem, vel doctrinæ,
vel pietatis, si cum eo conferamur, habemus, vltro nos non vocati ob-
trudimus. De alijs nihil dico, de me apud vos pauca. Cum me non mea
voluntas, sed quædam vitæ ratio, & cum aliorum, tum præcipuè Tar-
nouij mei, simul ac Vice-cancellarius Regni renunciatus est, de me opi-
nio, ad Aulam Regis euocasset, ita duodecim continuos annos in eâ exe-
gi, ut semper mihi viderer alienum à me gerere negotium; cumque iudi-
cio Optimi Principis, post multos exantlatos labores, binæque in Sue-
tiam nauigationis tolerata pericula, Referendarius Regni renunciatus
essem, & omnes imprimisque Tarnouius suaderet, ne ab Aulâ me re-
mouerem: feci illo inuito, simul ac occasio sese obtulit, ut rude me do-
nari peterem, ac ut Episcopatum Præmysliensem acciperem; non opum,
hæ enim exiguæ sunt, magnitudine adductus sum: sed diu iam infede-
rat animo, omnes alias præter sacerdotalem functionem minimè dece-
re eum, qui ab ineunte ætate materno etiam voto sacris obeundis addi-
ctus est. Ætas ipsa quinquagesimi anni monebat me, ne inter seruitia
Aulæ versarer, ne isthic consenescerem; & quoniam aliâ conditione in-
de me explicare non poteram, nisi ut Episcopatum acciperem, feci id,
veluti inuitum me deducuntibus eò fati. Scitis ipsi qualis fuerit ambi-
tus noster, quos prensauerimus, quorum suffragia implorauerimus. Illi
ipsi, qui minùs æquo animo ferebant, nos Magistratu aulico ornatos, ad
alios subinde honorum gradus succrescere, quibus suspecta erat indu-
stria nostra, auctores accipiendi Episcopatus, promotoresque mei fue-
runt, maturè cauentes, ne quando illis anteponeremur. Sed hæc à Di-
uinâ pendent voluntate, ad cuius nutum me actionesque meas compo-
nere hætenus semper studui. Hanc ipsam ad Episcopatum Præmyslien-
sem promotionem meam, licet ea amicis quibusdam nostris, minor spe
nostrâ esse videatur, ita accipio, uti ab eo profectam, qui in vineâ sua vni-
cuique certum stabilemque assignat locum, in quo, & suæ & aliorum
salutis curam gerens, diurnum denarium mereri possit. Diligenter sanè
omnibus, qui Episcopi renunciuntur, curandum est, ut recta eorum sit

49
S. Chryso-
stomus se
indignum se
censet Episco-
patu.

50

Pstroconij
qualis apud
aulam Re-
giam vitæ
ratio.

51

Eius ad Epif-
copatum
promotio.

52

Ad Episcopa-
tum temerè
electi, inutiles
& inepti sunt
ad res geren-
das.

Lib. 3. de Sa-
cerdotio.Lib. 4. Epist.
52. ad Chil-
deb. Regē
Francorum.

ac legitima vocatio. Diuus Chrysostomus, sui temporis calamitatum omnium causas, ad temerarias Episcoporum electiones refert, id quod pulchro capitis & reliqui corporis firmat exemplo. Caput, inquit, valentissimum esse oportet, ut prauas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte sursum ascendentes dispensare, easdem ritè atque ordine componere possit. Nihil verò deterius fieri potest, quàm cum Episcopi culmen honoris præcipiti saltu conscendunt. Et ut S. Gregorius ait; Qui discipulus non fuit, inconsideratâ ambitione magister efficitur, & quod possit docere non didicit, sacerdotium tantum gerit in nomine, nam laicus in sermone pristino perseverat & opere. Quomodo ergo pro aliorum peccatis intercessurus est, qui sua primitus non defleuit? Talis enim pastor, non munit gregem, sed decipit, quia dum contradicente verecundiâ non potest alijs hoc quod ipse non facit, persuadere, quid est aliud nisi ut plebs Dominica prædonibus populanda remaneat, & inde sumat interitum, vnde salutiferæ protectionis magnum deberet habere subsidium? Hæc ille. Nec quisquam sibi de fauorabili populi testimonio blandiatur, quem propria occultorum criminum arguit conscientia.

53

Quæ ratio ad
Episcopatum
vocandi Epif-
copos futuros:
Canonica
electio,
Regius fauor;

Sed iam de modo adipiscendi Episcopatus, quod secundum fuit eorum, quæ dicenda proposuimus, dicamus, de quo multa adferri possent à sacris præscripta Canonibus. Olim equidem maiores nostri, non per aulicos ambitus, nec per indigna nomine sacerdotali obsequia aulæ foribus impensa, sed ritè & Canonicè factâ electione, ad functionem Episcopalem vocabantur; non tamen negauerim, Regio quoque fauore optimos Episcopos adiutos. Sic olim Aaron Abbas Tinecensis, Casimiri Primi Regis voluntate, ad Episcopatum Cracouiensem promotus fuit. Et Zbigneo Olefnicio, nauata in Gruneualdensi bello Vladislai Iagelloni opera, ad eandem Cathedram aditum fecit. Ut meritò dubitari possit, iurenè Cromerus noster tantoperè deploret, translatam à Collegijs Sacerdotum ad Reges Episcoporum designationem. Eo equidem, & paulò superiori tempore, quo ille scripsit, multi Regiâ abusi gratiâ, perperam sedes Episcopales occupabant. Casimirus Tertius, primus iura Ecclesiarum frustra obnitente Pontifice inuasit. Quamquam & Vladislai Iagello, plus sibi in abrogando Episcopatu Cracouiensi Petro Visso, & in eius locum Alberto Iastrzembecio ambizioso homine, eodemque rapaci substituendo, iuris, quàm Regibus conueniret usurpauerat. Sed Casimirus nullâ habita ratione, vel Sacrorum Canonum, vel Iuris Ecclesiæ, vel denique summi Pastoris auctoritatis, ita Ioannem Gruscinum Regiâ potestate Episcopum Cracouiensem renunciavit, ut simul sacrilegas manus eiiciendis ex Ecclesiâ, Collegij Sacerdotum Basilicæ Cracouiensis viris sacratis admouerit, Iacobum Sienienium Pontificis Romani auctoritate nitentem, armatâ vi oppresserit, eieceritque & proscripserit. Hæc minimè Christiano digna principe ab eo facta, posterius quoque imitati sunt. Et Sigismundi Primi, quamquam aliàs religiosissimi

54
Ex quo in Po-
loniâ olim in
eligendis Epif-
copis natus
abusus;

Regis,

Regis, temporibus, scimus ambitum plurimum valuisse, cum nonnulli muliebri etiam fauore, ad adipiscendos Episcopatus niterentur: deinde Sigismundo Augusto, res Regni moderante, ut alia ordinis nostri dedecora fileam, & Ioannes Droiuus Episcopus Vladislaiensis, Hæreticorum fautor, non sine causâ, ut hæreticus audiit: & Iacobus Vchanscius, Romanâ notatus censura, Regiâ & laicali potestate fretus, eundem Episcopatum Vladislaiensem per vim inuasit. Nec Stephanus Rex eâ suspitione caruit, quasi quendam Episcopatum, largitione flexus, contulisset, viro quidem digno, sed corradendis coaceruandisque pecunijs nimium intento. Longè à nostris temporibus ea labe, nec alia Principis nostri mens, nisi ut maturâ deliberatione, meritisque & virtutibus expensis dignos præficiendos Ecclesiæ curet Pastores. Sed ut electio non semper optimum inuenit, ita Principum quoque iudicia interdum citra eorum culpam falli & decipi contigit. Aliquando enim generis splendor, nonnunquam emendicatus fauor, & ambitiosa eorum, qui in Republicâ plurimum possunt commendatio, obtrudit parum idoneos, Principique facit necessitatem, tales renuntiandi Ecclesiarum Præsides, quorum cum ipsum deinde poenitet. Nollem morem hunc inolescere, qui iam paulatim serpit, priuatim Principi quidquam largiendi; etsi enim optimo animo, nec malo fine ea fiant, nec aliter existimare oportet vel de Principe, vel de liberalitate eorum qui largiuntur; sed nescio cur apud inuidos & ignaros malè res ista audiat, & plerique eas donationes sinistrè interpretentur, dicantque inter dantem & accipientem naturalem quandam citra omnem consensum nasci obligationem. Neque placet nimia quorundam in obsequijs aulicis sedulitas, & ita iactata merita, ut sub eorum nomine magis digni & idonei deterreantur; sunt qui in Aulâ consenescere velint, quos conuersatio interdum sacerdotio minime digna delectet, qui in eligendis & reiiciendis Episcopatibus fastidiosi sunt: hunc nolo quod multum negotij habeat, illum ut opulentiorrem appeto. Nec Tylicius noster nuper adepto Episcopatu Varmienfi, satis existimationi suæ consuluit, quod munus Vice-cancellariatus, quem admodum iure nostro præscriptum est, non deposuerit, id quidem, quoniam volente populo & Rege fecit, rectè se fecisse existimat: sed omnis in patrias leges præuaricatio mihi minimè probatur, & vereor ne olim existant, qui ad eius exemplum pessimis artibus idem usurpent, minis & terroribus, alieno Reipublicæ tempore, cum summâ ordinis nostri inuidia, suam stabiliant coniunctam auaritiæ ambitionem. Mihi de Tylicij magni in Ecclesiâ & in Repub. viri facto parcius idcirco dicendum videtur, quod in proximis Comitij hominum opinione, nescio an Regiæ voluntati consentaneâ, illius in hoc Magistratu successor designaret: verum ille feliciter fungatur hoc munere, ego me illius industriæ admiratorem magis, quàm osorem semper præstabo; nostro quoque labori non deerit campus, dum interim in Ecclesiasticæ functionis palæstra defudamus.

55

His temporibus correctus.

56

Donationes
Aulicæ.Obsequiorum
sedulitas im-
portuna.

57
Aulicorum
negotiorum
experimenta.

Sed hic in Si-
moniam pro-
cliuius lapsus;

58
Nisi recto fine
fuerint tem-
perata.

59
Alias reddunt
Ecclesiasticos
Senatoriæ di-
gnitati ido-
neos.

Illi tamen
prius formā-
di essent in
Aulis Episco-
porum.

60
Quod fami-
liare fuit
Stanislao
Carnouio
Archiepiscopo
Gnesnensi.

mus. Cæterum, ut nunc is est rerum status, non omnino improbauerim hunc quoque ad Ecclesiasticas functiones adipiscendas per aulicorum negotiorum experimenta cursum, per quem summos plerisque viros optimos Episcopos euasisse videmus: Lubricus equidem ille est, & si rem accuratius expendere voluerimus, vix ab ambitionis labe immunis, & idcirco ferè sacris legibus vetitus. Sanctus Gregorius triplex Simoniae genus statuit: Aliud, inquit, munus est ab obsequio, aliud munus à manu, aliud munus à lingua. Munus quippè ab obsequio est, subiectio indebitè impensa, munus à manu, pecunia, munus à lingua, fauor. Pulchreque idem sanctus Doctor ostendit excussas ab omni eiusmodi munere eum habere debere manus, qui sacrae functionis alteri conferendæ habet potestatem. Neque tamen id ita accipiendum censuerim, ut omne obsequium damnum. Si oculus tuus, inquit Saluator noster, simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. In omni humanâ actione finis est, qui vel laudem vel vituperium operibus nostris conciliat: nam si quis eâ intentione ad Aulam accederet, ut nudo obsequio Principi impensò, sacerdotium sibi deberi existimaret, is fortasse illiciti ambitus meritò suspectus haberetur. Sed enim cum obsequia Principibus nostris omnes debeamus, eaque cum illis præstamus, per diuersas functiones vel Patriæ, vel Ecclesiæ, vtilem nauamus operam: quæ etsi non eo fine impenditur, ut in locum mercedis sacerdotium vel Episcopatum exigamus; tamen rectè & licitè Principis voluntas & liberalitas ad eos potissimum extenditur, quorum diuturna experientia exploratam habet industriam, pietatem, doctrinam, quos scit functionis Ecclesiasticæ & Senatoriæ munus præclare gesturos, idque in Republicâ nostra locum potissimum habere: non enim Episcopi nostri satis suum munus explent, si in Ecclesiasticâ functione, ita, quemadmodum sacris Canonibus præscriptum est, versati fuerint, alia quoque negotia illis tractanda, alia onera sustinenda incumbunt, de quibus infra vberius agemus. Non placet mihi, quod plerique iuuenes nostri Clero adscripti, simul atque è scholis excesserint, statim ad aulam Regiam se conferunt, & Ecclesiasticarum functionum ignari, secularibus occupationibus assuescunt. Antea quidem Episcoporum contubernia, scholæ erant iuuenum Clericorum, recepti inter Episcopos familiares erudiebantur, instruebantur, formabanturque ad omnem pietatem, non segni otio, non turpi desidia transigebantur bonæ horæ. Carnouius meus, Archiepiscopus Gnesnensis, cui ego, ut cætera omnia, ita iuuentutis quoque meæ prima debeo rudimenta, solers accuratusque fuit in tractandâ & erudienda optimi cuiusque indole, neminem segnem, neminem otiosum esse sinebat, cum semper plurimos haberet, alios sacris ordinibus destinatos, alios iam Presbyteros, cohortem ille hanc suam Prætoriam appellabat; tali comitatu illustrior erat, quam si nescio quâ phalange armatâ septus esset. Possem recensere plurimos eius institutionis alumnos, partim viuos, partim iam vitâ functos, qui ab eodem

in lucem producti & monstrati, satis summis in Repub. Magistratibus functi sunt, & adhuc funguntur, neque quenquam hactenus penituit institutionis Carnouianæ. Vigebat & adhuc viget (quanquam nunc optimus senex annis fessus languere videatur) in aulâ Carnouij, non industria modò tractandis quibuscunque arduis negotijs par, verum etiam singularis omnium virtutum æmulatio: itaque multi viri, non modò doctrinâ, sed generis etiam nobilitate præstantes, sibi eum Ducem & Magistrum legebant, ille vicissim optimi cuiusque ingenij indagator accuratus, vnumquemque cui negotio aptus erat, admovebat; vegetior aliquis erat, eius operâ in obeundis legationibus, in sacris ad populum faciendis concionibus utebatur, alium literis suo nomine scribendis, hunc maiorum monumentis euoluendis, illum præsentis æui rebus gestis memoriæ mandandis præficebat, omnes sedulo operi esse intentos cogebat, singulorum laboris pensâ frequenter exigebat. In eiusmodi palæstra virtutis & industriæ nos exercitati serò ad aulam Regiam accessimus, & quamuis in Comitijs adhuc coronationis moderni Regis, in numerum Regionum Secretariorum, Carnouij & Hieronymi Rozdrazeuij Episcopi Vladislauensis commendatione relatus essem, non nisi quarto post anno, cum Tarnouius necessarius meus Regni Vice-cancellarius renunciatus, ut publicis Cancellariæ functionibus moderandis præessem, voluisset, vocatus ad Aulam veni. Quæ res non magis mihi, quam Carnouio decori fuit, quod ex eius contubernio productus, multis veteranis Regis Secretarijs prælatus essem. At nunc, qui per alias vias Aulæ se infinuunt, eos videmus vel nullis adhiberi negotijs, vel certè impensis fessos, factâ patrimonij iactura, inglorios domum redire. Quod si qui sunt quibus ampliores facultates ad faciendos sumptus suppetunt, ij pessimâ aulicæ vitæ consuetudine corrupti ad commestationes, ad indecentes familiaritates, ad indignas sacro ordine occupationes se transferunt: hos, quamuis olim (potest enim id fieri) ad Episcopatus promouebantur, putatisne vnquam hominibus persuasuros, ut de eorum vitæ puritate solidam concipiant opinionem? Ex Episcoporum itaque institutione satius est prodire, quam in Aulico otio corrumpi, & semel factâ existimationis iactura vilem fieri.

Sed & ad aulam nollem nisi vocatos venire clericos, eosque tales, qui negotijs tractandis adhiberi & præfici possint, ætate maturâ & initiatos ordinibus, quos non pudeat (pudet enim plerisque id re profiteri, quod nomine præferunt) frequenter ad Altare Dei comparere; sacris sacrificijs faciendis instare; denique in omni genere pietatis exercendo sedulos esse, non vanæ opinionis & sanctitatis aucupandæ gratiâ (absit impia hypocrisis) sed quia id maximè decet Sacerdotes, hoc munus, hæc gloria illorum est. Memini cum Hieronymus Rozdrazeuius ex Pij V. Pont. Max. institutione, ab Henrico Rege euocatus ad Aulam venisset, ac ut in illâ pietatis officina didicerat & assueuerat, quotidie sacrosanctum sacrificium

Eius mira
Ecclesiasticæ
nobilitatis
per varias
functiones
exercitatio.

Ab huiusmo-
di exercita-
tione Carn-
ouij accessit
ad aulam
Regiam
Pstroconius;

62

Et Hierony-
mus Roz-
drazeuius
ex curiâ
Pij V. Pont.
Max.

sacrificium offerret, primò quidem non modò apertis pietatis oforibus id mirum visum, sed nonnullos etiam Ecclesiasticos viros agrè tulisse, illud vnum reliquis alijs eminere velle; verùm postquam solida magni viri patuerunt pietatis fundamenta, tùm demùm non Aulici modò, sed ipse Rex Stephanus plurimi eum facere cœpit, adeò vt mox multis, qui annorum & meritorum prærogatiuâ præstare videbantur, prælatum eum Episcopum Cuiaviensem renunciauerit.

63

*Idcirco etiam
Matthias &
Stanislaus
Lubiensij à
Pstroconio ad
domesticam
institutionem
ab aulâ euo-
cati.*

*Ioannes
V Wezyk pari
modo apud
Ioannem
Tarnouium
institutus.*

Libenter vobis talia propono exempla, & alios magis quàm me ipsi sum: quamvis vobis ipsis satis notum sit, mihi quoque pietatem semper cordi fuisse, & in eâ palàm exercenda inuidiorum voculas contempsisse. Ego vtrumque vestrum ab Aulâ idcirco abduxi, quòd eâ adhuc essetis ætate, quæ accuratiùs formanda instituendaque est, sed spondeo & polliceor, olim vberimos fructus ex hac meâ conuersatione vos percepturos, facilioremque ad omnia aditum habituros. Laudo & probo, quòd noster Ioannes Wezyk, cum quo vobis, non modò quòd eiusdem sit Sieradiensis Territorij, sed magis deinceps in studijs scholasticisque exercitationibus arctior contracta familiaritas intercedit, non tantoperè ad Aulam properet, malitque in consortio Tarnouij Episcopi Vladislauensis subsistere; ius summâ integritate pro eo dicit, & in scribendis nomine eius Epistolis operam ei nauat: Ingenium eius mihi valdè placet, parcus sermone, sed quotiescunque verba facit, licet ea titubanti linguâ, quod vitium iuuentutis magis quàm naturæ in eo est, proferat, ex ijs tamen apparet acre illius iudicium, eruditio singularis, humani diuinique iuris notitia. Quid multa? Hic quoque non in aulâ modò gratus honoratque erit, sed fortasse olim parem cum Tarnouio fortietur fortunam, ego certè quantum in me erit, eius fauebo incrementis. Neque tamen inficias iuerim, etiam ab aulicis exercitationibus crescere posse virtutem & pietatem, sed id rarò admodum, & certè tales nonnisi singulari gratiâ Dei adiuti, naufragia aulicæ nauigationis euitare, & se in portu pietatis collocare possunt. Ex eo numero his ipsis diebus renunciatus est Episcopus Culmensis Laurentius Gembicius, in quo quid priùs mirem nescio: eruditus est, pius, prudens, eloquentiâ verò ita præstat, vt ab in-eunte ætate feliciter Suadæ litasse videatur. Ibit & is per omnes honorum gradus, gratus Principi, gratus populo, & olim turbatis Reipublicis, comi & affabili sermone militares componet motus, gestisque magnis Magistratibus, in summo fastigio honoris positus, magno omnium bonorum dolore cedet è vita; vobis ipsis me vitâ functo, sub eius tutelæ præsidio viuendum erit, & contra omnes inuidiorum insultus delitescendum. Nec Petrus Tylicius Episcopus Varmiensis Regni Vicecancellarius, vel Italiam, vel Germaniam vidit vnquam, non studia Philosophiæ, vel iuris, vel Theologiæ primis quod aiunt attigit labris, totus quantus est, creuit in aula Regiâ, & tamen priuato eoque diuturno studio, in eum euasit virum, vt eum vel in Senatu sententiam dicerem,

tem, vel nomine Regio responsa dantem, nemo non miretur, grauis & dignitatis plena eius Oratio, ita placidè in aures hominum fluit, vt solus decorum illud dicendi & persuadendi, in quo omnis vis orationis consistit, tenere videatur. Spectata verò eius pietas, candor animi, virtutum omnium studium, ita illum exornant, vt quamuis asperior moribus esse videatur, sæpeque irâ, nemini tamen noxiâ, commoueatur, vix tamen quisquam est, qui illum non amet. Paucis adumbraui vobis iter, quod hætenus ij qui ad Episcopatus euecti sunt institerunt, vobis quoque per eandem gradiendum erit viam, eò vos & fors vestra, & vitæ genus, & mea denique promotio ducet, quæ omnia perinde accipere debetis, ac si Deum vocantem sequeremini, ille enim his medijs & modis quos antea destinat in Candelabro Ecclesiæ suæ collocare consuevit.

Electionis Capitularis præsertim veræ vix iam vllibi aliquod extat vestigium, in cuius locum in Poloniâ, Regia designatio seu Nominatio successit: hanc Reges nostri initio temerè usurpatam, postremò concedentibus Summis Pontificibus sui iuris fecerunt. In designati Episcopi genus, vitam, moresque inquiritur, ab ijs quibus id negotium ex præscripto Sacrosancti Concilij Tridentini incumbit; nuper quoque cum ego postremò Romæ essem, piæ memoriæ Gregorius XIV. amplissimo dato rescripto, hunc ipsum inquisitionis modum luculenter definiuit. Interea antequam summus Pontifex Regiam approbat designationem, grauissimarum poenarum denuntiatione interdictum est, ne designati in Ecclesias bonaque illis adscripta, quidquam iuris sibi arrogent: sed præceps habendi desiderium protrudit plerisque vt omnes poenarum obices audacter transiliant, & dū priuilegium anni gratiæ, quod solis vitâ functis debetur, in subsidium cupiditatis suæ adfiscunt, duos in solidum, dum ex vno in alium transferuntur, Episcopatus tenent: neque ingeniosis defunctis illicitæ possessionis fucata nomina, priorem Episcopatum retinent, sub titulo exigendorum reddituum, meritis suis debitorum, alterum custodia eorum causâ quæ illis post obuentura sunt. Auaritiæ hæc sunt noxia velamenta, quibus & nonnulli iam vsi sunt, & alij fortasse quibus eadem frons, deinceps vtentur. Aliter mecum egit Laurentius Goslicki, proximè ex Præmysliensi ad Posnaniensem translatus Ecclesiam: nam cum eo prætextu reddituum Episcopatus Præmysliensis semissem à me petere potuisset, iocatus aliquantisper mecum quasi aliquid esset exacturus, postremò non tam meis rationibus, quàm rei veritate & æquitate adductus passus est, minimè æquum videri, tali pensione egentiores Episcopum Præmysliensem ab Episcopo Posnaniensi grauari: sic ille, sic alij, qui ab omni auaritiæ suspitione alieni esse voluerunt, factitarunt; nec quisquam hætenus quod sciam fuit, qui ex Episcopatu Russiæ ad opulentiores Regni Episcopatus promotus exactione eiusmodi onerare præsumeret successorem.

Sed ijs quos in eo gradu excellentiores & heroicæ quædam virtutes collocâ-

64

*Electio Cano-
nica in Polo-
niâ in Regiam
Nominatio-
nem transit.
Inquisitio in
vitam nomi-
nati.
Bulla que in-
cipit: Onus
Apostolicæ
seruitutis.*

65

*Nominatus
nihil iuris
habet in bona
Ecclesiastica
ante Papæ
approbationem.*

*Abusus non
sine nota
auaritiæ.*

*Factum præ-
clarum Lau-
rentij Goslicki
ex Præmys-
liensi in
Posnaniensem
Episcopatum
migrantis.*

66

*Vocationis
diuinae in
ambiando E-
piscopatu
habenda sin-
gularis ratio.
Homines ma-
nifestè im-
probos non
dignatur
Deus tali vo-
catione.
Matt. 7.*

*Quod per
eiusmodi mi-
nistros diui-
nus cultus vi-
lesceret.*

3. Reg. 13.

67

*Sine vocatio-
ne Dei Epi-
scopatum an-
helantium
triplex indi-
gnitas.*

Leuit. 21.

*In primâ
parte Curæ
Pastoralis
cap. 11.*

collocârunt, vt omnium opinione digni Episcopatu censeantur, imprimis diligenter attendenda spectandaque est Dei vocatio, quæ licet non per ea signa quibus & veteris olim legis præceptui, & Christi coruscante fide plerique ad hoc munus gerendum designati & pertracti sunt, diuinitus monstrata appareat, multis tamen se prodit modis, vt eum, qui se Diuinæ voluntati totum commiserit latere nequeat. Et imprimis sciendum est à Deo non vocari manifestè indignos, nec tacitis inspirationibus tales præueniri, vt supremam istam dignitatem desiderent: si enim ille vetat dari sanctum canibus, & mittere margaritas ante porcos, quomodo impulsu tacito accerset eos, qui adinstar vel rabidorum canum irâ exastuant, vel impurorum porcorum impuri & sordidi sædâ libidine diffuunt? Nouit ille peccatores vocare vt tales esse desinant, & efficere vt iusti atque ad omne opus & munus sacrum obeundum idonei fiant: eos verò qui sponte & libenter sceleribus se inquinant, nec resipiscere volunt, non inuitat ad sacrum ministerium, sed potius futuros peccatorum medicos ab omni crimine puros esse vult, & saltem tales, quos præteritorum actuum syncerè pæniteat. Ieroboam quondam Apostatarus decem tribuum Israël Rex, vt cultum Diuinum viliorem redderet, Deoq; maiorem inferret contumeliam, faciebat de nouissimis populi sacerdotes excelsorum: quicunque volebat implebat manum suam (oleo videlicet, quod erat signum vncti sacerdotis) & fiebat sacerdos excelsorum: sic ille ad falsorum Deorum cultum viles adhibebat sacerdotes. At Deus noster, & dum lex quondam naturalis vigeret, & postea dum scriptam idem traderet, dignitatis in eligendis sacerdotibus primam habuit rationem, de qua re dicam postea. Sed ij qui non vocati ambiunt Episcopatum, aut propter improbitatem suam vitamque sceleratam sunt indigni, aut alio quàm decet fine, ob terrenum nempè aliquod commodum adspirant, aut medijs modisque illicitis nituntur; & ferè semper hæc tria in idem recidunt, nec enim vir probus & Deum timens, vel commodi causa ambiuerit Episcopatum, vel ambitum, modis illicitis obtinere contenderit. Tales erant quos in veteri Testamento ab altaris accessu seuerò interdicto arcuit & exclusit Dominus. Omnis, inquit, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, non accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore. Quæ omnia corporis vitia rectè animaduertit S. Gregorius spirituali sensu ad animæ maculas denotandas, à quibus puros esse vult Dominus nouæ legis sacerdotes, & tantò magis Episcopos, transferri posse. Non sit cæcus, non lippus, non albuginem in oculis, non impetiginem habens in corpore Episcopus, id est, non sit ignorans, imprudens, & cuius oculos proprij amoris inordinatæ passionis ceu quædam cataractæ obfuscârunt, quique perpetuâ libidinis impetigine exastuet.

stuet. Non sit idem claudus, aut fracto pede, vel manu, scilicet qui non rectâ iret per viam mandatorum Domini, vel robore animi, magnis operibus gerendis & sustinendis pari non excelleret. Curius denique ne sit, hoc est ad res terrenas ne continuâ propensione feratur, sed cælestia potius illi curæ sint, ad eaque & ipse omni contentione adspiret, & ceteri vt id faciant, dux & auctor illis sit. Ad extremum, non vocat Deus eos, qui ambitionis vel dignitatum, vel fortunarum studio & desiderio impulsu ad Episcopatum adspirant, qualis ille erat Simon Magus, qui munus Apostolicum vendibile esse putans, obtulit pecuniam ad mercendam sacram dignitatem, cui rectè S. Petrus respondit: Pecunia tua tecum sit in perditionem. rectè & ambizioso dici potest: Ambitio tua tecum sit in perditionem; quoniam putasti ambitu humano parari posse donum Dei: quales erant Dathan & Abiron, qui cum non essent de tribu Leui, id est, de generatione quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob, ambitiosè summum affectârunt sacerdotium: quos disruptâ terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit cum tabernaculis suis, & vniuersâ substantia eorum, descenderuntque viui in infernum. Viui certè descendunt in infernum, quos libido, quos furor, quos radix omnium malorum auaritia, & nullis terminis habendi cupiditas circumscripta, ita infernali mancipauit carceri, vt cum inde se explicare nec velint, nec possint, rectè certissimas Orci victimas eos appellare possimus. Nec solum ad terrendos vos hæc à me dicta existimatote, verissima ea esse faciliè exemplis conuincere possum, non remotis tantum, sed recentioribus etiam. Vdo ille Archiepiscopus Magdeburgensis, quem ferunt sanctissimæ Virginis beneficio, & ingenij, quo antea carebat, excellentis acumen, & dignitatem Episcopalem consecutum, cum deinceps libidinosè viueret, ac tertio diuinitus monitus, non resipisceret ab impuro Monachæ complexu, tractum ad iudicium Diuinum, accusatum, scelerisque conuictum, & dignitate Episcopali exutum, æternis addictum fuisse inferni supplicijs, remque hanc adeò manifestè actam, vt eam Deus à pio sacerdote, nocturnis precibus in Ecclesia vacante, spectari oculis, ac denique signa fuso ex cruore occisi cadaueris, in marmoreo templi pavimento perpetua extare voluerit. An non similis exitus Zauissæ Cuiusdancij Episcopi Cracouiensis: illustri quoque is in hoc Regno loco natus, sed iuuenis, & vt reor, illicito ambitu, fratre Castellano Cracouiensi alijsque cognatis, quorum tunc erant præcipue in Republicâ patres, adnitentibus, Episcopatum adeptus, illicitis indulgens voluptatibus in Dobrouodensi prædio, fortè rusticanam puellam altius à terrâ eleuatâ, aceruum fœni componentem conspicatus, dum per scalas conscendit, & iam in cupitos ruit amplexus, in ipsâ obscæni actus lucta, lapsus ab alto, fractâ ceruice expirauit. Curatum eius funus in Ecclesiâ Cathedrali Cracouiensi celebri pompâ ab amicis ferunt: sed nec tetros abfuisse Cadæmones, eique qui viuus secretis libidinibus satiari non potuit, sed palam

68

*Act. 8. 11. 18.
& 20.*

*Eorum vita
indigna, mors
infelix.
Num. 6.*

*Quod ostenditur
exemplis.*

*Ac primò V-
donis Archie-
piscopi Mag-
deburgensis.*

69

*Specul.
Exempl. dist.
9. Exem. 175.*

70

*Zauisse Cu-
rosuancij E-
piscopi Cra-
couiensis.*

71
Petri Gam-
rati ob so-
lennes & lar-
gas elemo-
synas felicior
post vitam
licentiosam
exitus.

Plal. 40.

lām cunctis inspectantibus, non vt homo, quem rationalis pudor abstra-
hit à flagitio perpetrando, sed vt bellua quādam scelus impurum exequi
voluit, cum infelicibus tripudijs parentasse: auditosque fuisse palām
concinentes impuram (quam fortasse Episcopus viuus occinere sole-
bat) ad meretricandum inuitationem. Tales sunt eorum exitus, qui,
vt sacra eloquia testantur, in bonis ducunt dies suos, & in momento la-
buntur ad tartara. Dicam vobis, quod narrante Carnouio didici: Pe-
trus Gamratus Archiepiscopus Gnesnensis, idemque Episcopus Craco-
uiensis, illicitā ambitione geminas opulentas dignitates consecutus, vt
prodigus & libidinosus palām audiebat: aderat comitatus qui Episco-
pum minimē deceret: mensam, vt cum Plauto loquar, strues patinaria
ornabat vel onerabat potius: aderant symphonistæ, parasiti, sycophan-
tæ, mimi, ludiones, meritō ab Italis bufones appellati; strepebat Aula il-
licitis clamoribus, Baccho & Veneri indulgebatur. Denique in eā erat
apud omnes opinione, vt nemo de Gamrato benē existimaret, cuncti,
vt perditē flagitiosum execrarentur, cuius cognomen etiam nunc tur-
pibus & obscænis facinoribus vocandis vsurpatur: vnum erat in quo
non Gamraturum, non lurconem, non ganeonem, sed Episcopum agno-
scere posses. Pauperum & egentiorum singularem gerebat curam, sin-
gulis diebus ex eo numero centumerant, qui Episcopali mensā & fer-
culis reficiebantur: dum iter faceret, duo currus onusti lineis indusijs,
& laneis tunicis, vel si hyems esset, ex pelle ouinā consutis vestibus, se-
quebantur, nudus vel malē vestitus, si quis opem implorans obuius erat,
vestiebatur, viatico etiam donabatur: hic mos, ea consuetudo familia-
ris Gamrato erat, cum alioquin ipse in tantis opibus, vt prodigi solent,
egeret, ac semper ferē in dies viuens alieno ære grauatus, vsuras depen-
deret. Iam senior, iam morti proximus, nihil ex illicitā victus & prodi-
galitatis ratione remittebat, & vt opinari licet, præteritorum facinorum
recordatio præcipitem eum, non ad spem misericordiæ, sed ad salutis
desperationem agebat. Sed verissimum esse quod Spiritus sanctus per
os Dauid Regis locutus est: Beatus qui intelligit super egenum & paupe-
rem, in die malā liberabit eum Dominus, Gamratus quoque expertus
est. Nam cum annis fessus, & vt dixi, morti esset proximus, neque tamen
de supremo vitæ exitu admodum esset sollicitus, accidit vt in peruilegio
festi cuiusdam diei ad vespertinas preces audiendas ad Ecclesiam iturus
accingeretur, paratusque in cubiculo aliquantisper solus subsisteret, ecce
nota illi viri cuiusdam nobilis Curossij, iam diu fato functi persona ap-
paret: familiariter secum mutuorum conscij facinorum diu vixerant; ex-
horruit tamen ad visam rediuiui hominis speciem Episcopus, cumque
ille vt metu posito secum ageret hortaretur, paululum resumpto spiritu
Gamratus, etiamne tu viuus? & in quo tandem loco es, mortali perfun-
ctus vitā? Respondet ille: Viuo, longēque feliciori quāam vos fruor aurā.
Tum

Tum Gamratus: Tunc quem flagitijs grauatum, & turpibus libidini-
bus me, pro dolor, conscio fatentem ē vitā excessisse constat, inter eos
sis, qui felices sunt: vix credo. Credes, inquit ille, mox, paulisper modō su-
stine. Iuuenis admodum cum in Germania essem, incidi in quendam, qui
sacilego ore Sanctissimam Dei Matrem Virginem incestabat: ego flagi-
tij impatiens, colaphum homini impingo; nec mora, ille, vt erat arma-
tus, manu ad capulum admotā, duellum mihi denuntiat; ego non seg-
niūs stringo ensē, congregimur, nec diuturnum fuit certamen, nullo
accepto vulnere sacrilegum conficio. Et tunc quidem ne homicidij &
duelli crimine succumberem, fugā mihi consului. Deinceps vix aliquan-
do ea res mihi in mentem venit, sed cum suprema adesset hora, anima-
que ē corpore exitura, insultantibus infernalibus hostibus conflictaretur,
& ego exitij certus nullam reliquam spem haberem; ecce mox noua af-
fuit lux: Regina celi Angelicis choris stipata præstō aderat, diffugiunt
infernales belluæ, nescio quid horrendum frementes freudentesque:
at illa vultu benigno flexit in me misericordiæ oculos: Milesne, in-
quit, meus, defensor honoris mei peribit? Absit. Tum versa ad Filium:
En vterus in quo conceptus es, en vbera quæ suxisti, hunc ego militem,
quibus olim te stringebam brachijs complexum tantisper tenebo, tu san-
guinem, quē ex meis traxisti visceribus stilla: ego efficiam vt ex eius ocu-
lis vberes fluant lachrymæ, abluendis sceleribus sufficientes. Dixerat, &
ego ex detestatione antea vitæ intimo concepto dolore singultibus
concutior, lachrymas fundo, Patrem optimum me offendisse agnosco, &
annuente Sanctissimā Patrona mea, ingenti illius amore exardesco, affe-
ctu non voce, nā morbi vis vsum linguæ interceperat, atque ita supremis
meis castissimā Virgine assistente exspiro. Anima ē corpore egressa, Ange-
lorum ministerio fertur in cælum, illic non meritis meis, nam ea vel nulla
vel satis exigua erant, sed Diuinā misericordia, mihi per Patronam meam
conciliatā, æternam adeptus felicitatem verē viuo. Inde ad te nunc mis-
sus sum, vt te supremorum tuorum admonerem: dudum iam merueras,
vt tot beneficiorum acceptorum ingratus, morte ferali, ad exemplum Vo-
luptarij Vdonis mulctareris, tuæ largitiones in egenos factæ, illæ epulæ
quotidianæ mendicis exhibitæ, illæ vestes, quibus nuda Christi membra
texisti, ne ex meritis tuis in te Diuina sequeret iustitia, prohibuerunt. Scito
autem, te ab hinc sexto mense (tantum tibi indulget clemens Pater)
morum, expende & dispice, quid te interim agere oporteat, nam
venia adhuc superesse locum, vel meo doctus exemplo, ne diffidas.
His dictis ille quidem disparuit. Episcopus in lachrymas resolutus,
neque eo die in publicum progressus, diutiūs solito solus mansit, & nisi
sero, quid sibi accidisset, ijs, quibus maximē fidebat, patefecit. No-
uerat Carnouius plerosque qui cum Gamrato familiariter vixerant,
quique supremis eius adfuerant, confirmabant illi ita vltimos sex il-
los menses, ab eo exactos fuisse, vt verē & ex animo peccata detestan-
tis

Hebr. ro. 11.
31.

72

Parentum,
non suâ vo-
luntate facti
Ecclesiastici
parum felici-
ter cedunt.

73

tis hominis omnes numeros impletet : denique sanctissimis Sacramen-
tis ritè expiatum , cum optimâ æternæ salutis spe eum cessisse è vitâ
testabantur. Fabulas videor vobis narrare , quæ tamen luculentis te-
stimonij probari possunt , sed cernitis diuersos hominum exitus , &
Dei miserentis inperscrutabilia iudicia : Horrendum est incidere in ma-
nus Dei viuentis , nec minùs timendum , ne facilè veniam desperemus. Ex
occasione Curofuanfciij , venit mihi in mentem vt expendam , plusnè vtili-
tatis an incommodi Ecclesiæ obueniat , ex promotione eorû , qui maio-
rum illustria nomina præferunt , & numerant pro dote triumphos.
Possem multa adferre exempla , maioribus ferè semper dispendijs & in-
iurijs res obnoxias Ecclesiæ fuisse , cùm tales illis præessent , qui solâ ge-
neris & stemmatum commendatione Episcopalem dignitatem adipi-
scentur : ferè enim euenire solet , vt immaturâ ætate panè adhuc pueri ,
& quantum onus humeris suscipiant ignari , obtrudantur Ecclesiæ , vel
amicorum , vel Principum potestate , & molliusculè educati , deinceps
posteaquàm adoleuerint , & statum Ecclesiasticum fastidiunt , & ad mi-
litiam obeundam parum apti sunt. In Germaniâ conuulso religionis sta-
tu , Principes Hæretici iura Ecclesiarum inuaserunt , se tamen dici Epi-
scopos volunt. Non dissimiles ijs nonnulli Catholici , qui pari ausu , con-
cedentibus Romanis Pontificibus (quid enim illis negarent) liberos fra-
tresque suos talari veste indutos , nec quidquam aliud Ecclesiasticum
præferentes , Episcopos renunciant , qui deinceps adulti , & pane sacer-
dotali pasti , tum demum deliberant , quid facto opus sit : & si alia occa-
sio status sui tuendi non suppetit , serò demum ad rem Ecclesiasticam
animum applicant. E nostrorum Regum filijs , vnum scio Fridericum
Casimiri Tertiij filium sacris initiatum. Hunc , cùm cæteri fratres militari-
ter educarentur , mater Elizabetha Regina Poloniæ indulgentius ha-
buerat , & multis annis apud se tenuerat , & ille assuetus muliebri confor-
tio , difficulter postea meliora suadentibus obsequi voluit. Anno quidem
ætatis suæ decimonono , Episcopus Cracouiensis , potissimùm matre ad-
nitente , renunciatus fuit. Huic Petrum Tomicium , virum doctum &
pium , nuper è Bononiensi studio , summâ cum laudis & eruditionis
opinionè reuersum , Casimirus Rex adiunxerat , vt esset actionum stu-
diorumque illius inspector & moderator : sed quamuis ille seuerâ qua-
dam Tomicij grauitate permoueretur , eoque veniente , pocula quibus
cum sodalibus euacuandis meliores horas impendere consueuerat , citò
auferri iuberet ; nihilo tamen melior factus in omnem mox erupit li-
centiam : mors denique eius infamis fuit , quasi ex turpi infectæ lue
venereâ mulieris consuetudine contracto morbo accelerata esset. Cro-
merus noster hoc elogio eum profecutus est : Fridericus procerâ statu-
ra , aspectu decoro ac dignitatis pleno , cæterùm ingenio nullo , iners ,
ignauo otio , crapulæ & assiduis computationibus in fumo & sordibus
cum gregalibus suis quibusdam marcescens , & ad extremum morbo
Gallico

Gallico confectus , teste Matthia Miechouiensi medico. Hactenus ille.
Et mirum est , reliquos eius fratres omnes Regijs virtutibus excelluisse ,
vnum ex illis vitæ sanctitate , vt statim à morte inter Diuos referretur me-
ruisse , hunc è contra sacris addictum , paterno maternoque voto dicatum
in meliorem frugem euadere non potuisse ; sic vsu venit ijs , qui non suâ
sed parentum voluntate , sacris functionibus admouentur , vt quasi auro
Tholosano afflati , parum felices habeant successus. Quis nuper non in-
doluit funesto Andrea Cardinalis Bathorei Episcopi Varmiensis exitu : is
quoque voluntate Patru Regis Stephani sumptâ togâ sacerdotali , primò
Canonicorum Regularium Sepulchri Domini Custodum Miechouiensi.
Præpositus renunciatus , & ad Cardinalitiam dignitatem , adiuncto Epi-
scopatu Varmienf. promotus , Rege Stephano mortuo , semper aliam vi-
tæ suscipiendæ rationem spectare videbatur ; cumque iussu Clemen-
tis VIII. Pontificis Maximi , Germanicus Malaspina Episcopus S. Seueri ,
cum sacro Diaconatus ordine , & voto non amplius nubendi obstrinxisset ,
tum quoque testatus est , se panè inuitum eò adigi , & mox leuitate
patruelis sui Sigismundi Transyluanie Principis , à fœdere , quod cum Ru-
dolpho Cæsare icerat , temerè recedentis excitus , posita Cardinalitiâ Re-
galem purpuram induit : sed Transyluaniam iussu Cæsaris Michaële Va-
lacho cum exercitu ingressò , fraude suorum proditus & occisus , docu-
mentum grande post se reliquit , seriò rem Diuinam esse tractandam ,
nec ad leuis auræ spem statum Ecclesiasticum deferendum. Verissimè
enim Seruator noster : Nemo , inquit , manum mittens ad aratrum , &
respiciens retrò aptus est ad regnum cælorum. Ad extremum , vt hanc vo-
cationis Diuinæ necessariam considerationem finiamus , certissimo sta-
tuendum est , eos qui statum Episcopalem affectant , vt dignitatibus , ho-
noribus , & opibus augeantur , à Deo non vocari : eos autem , qui vniuer-
salis Ecclesiæ vtilitatem proximorumque commodum , præcipuum sus-
cipiendæ tam sublimis functionis scopum sibi proponunt , certos esse de-
bere , se motu cælitus immisso agi & vrgeri. Diligenter tamen & his ex-
pendendæ & supputandæ sunt (idque iuxta Domini consilium) sedendo
rationes , an sumptus ad turrim altissimæ perfectionis extruendam illis
suffecturi sint. Sed iam transitum ad ipsa functionis Episcopalis munia
faciamus : dabitis autem veniam si longiori fessi sermone , reliquum ho-
diernæ diei tempus relaxationi animi & virium concefferimus , cras si li-
berum nobis erit , cætera exequemur.

Moris erat Pstroconio pariori sumptâ cœna , & aliquo pio sermone ,
cùm nullâ re magis quàm verborum ne dicam obscenitate , sed solutiori-
bus etiam iocis aures eius offenderentur , mediâ circiter horâ impensa ,
mox peractis , quibus flexis in terra genibus operam dabat precibus , &
ad trutinam totius diei gestis , stricto & accurato examine reuoca-
tis , veniaque à Domino petitâ , maturius cubitum se conferre ; lectus
non molli plumâ stratus , sed culcitra asperiori suppositâ , dormiturum
excipie-

74

Luc. 9. v. 26.

75

Quid inter
vocatos à Deo
& non voca-
tos ad Episco-
patum , disse-
rat.

Luc. 13.

76

Pstroconij
optima vite
consuetudo.

excipiebat, ita & semiieiuno & durioribus stratis incumbanti, parciore quoque qui modò naturæ sufficeret somnus erat, & si priori peracto somno expergisceretur, toto corpore in terram proiecto aliquantulum sacris precibus vacabat, somno interim, si necessitas postulabat, nonnihil indulgens, sed ita ne ultra septem horas in lecto hæreret. Tum quoque maturè è somno expergefactus, ut aliàs semper facere solebat, nos accersiri iubet, ad dicendum secum sacri officij nocturnas horas; quibus dictis, cum iustum temporis spatium ad sanctissimi sacrificij celebrationem solita, & pia præparationi impendisset, nos sonitu campani æris signo dato adfuiimus. Ille sacris operatus, ut semper aliàs, iterum ad præces versus, tacitâ mentis consideratione expendebat accepti beneficij magnitudinem, suauitate odoriferâ vini illius optimi perfusus, quod cælestis sponsus dignum iudicat dilectis suis ad potandum, & dentibus eorum ad ruminandum, atque in secretum cubiculum mentis suæ ingressus, præsentî Domino supplex suas & Ecclesiæ suæ necessitates eidem offerebat. Denique sepulchri Domini memor, quod cum repositum in eo esset corpus Domini, munitum fuisse signatis lapidibus, appositosque custodes, refert Euangelista, ipse custodiam Angelicam cordi suo apponi precabatur. His peractis, progressus in publicum, cum paululum expectasset, & interrogasset, an esset aliquis qui negotium haberet, qui suam opem & operam posceret; cum constitisset neminem ad præsens adesse, iterum ad cubiculi sui vicinum Musæolum se retulit, ceterisque exclusis, & nobis manere & sedere iussis, hesternâ die intermissum sermonem tali executus est oratione.

77

*Dicendorum
in hac tra-
ctatione ca-
put alterum.*

*Quid oneris
ritè ordinato
Episcopo in-
cumbat.*

Ioann. 21.

Confusius hesterno die rem actam esse à me, quàm initio proposueram non diffiteor, nec enim solùm ea dixi, quæ de hac materiâ dicenda erant, quamvis multò plura & alio fortassis ordine dici poterant, verùm etiam cum pleraque occurrerent ab instituto dicendi genere non abhorrentia, ea quoque prætermittenda esse non putavi: neque enim præceptis solùm imbuendi estis, sed tantò magis exemplis, quæ plerumque & infixa memoriæ hærent diutius, & ad omnes præclaras actiones summâ cum laude suscipiendas expeditum monstrant iter. Nunc propositi mei memor, caput illud aggredior, in quo à nobis agetur de functionibus Episcopalibus, quæ Episcopo, posteaquàm cura animarum illi iam demandata est, possessionemque Episcopatus ritè adiit, incumbunt. In eâ verò amplissimâ materia, non me penitus demittam eò, ut singula quæque perensem, dictaque auctoritate sacrorum Canonum confirmem; in ijs, quæ omnibus apparent, versabitur oratio mea. Si fortè hæc ipsa accuratiùs & subtiliùs pertractata scire volueritis, ad eos vos remitto, qui ingentibus voluminibus, Praxes Episcopales vulgò inscriptas, editis, quidquid hac de re dici potuit, complexi & executi sunt. Ego verò illud vnum Seruatoris dictum ante oculos habens, quod posteaquàm renuntiatus sum Episcopus, semper videtur insonare auribus meis, Pasce oves meas

meas, in tam paucorum verborum consideratione subsistam, & rudiori stylo Episcopum, qui idem sit Senator, vobis depingere adnitar. Primò tamen recensendæ mihi sunt virtutes, quibus Pastorem animarum exornatum esse oporteat: cum enim is ardui muneris functionem subiturus sit, & gregem Dominicum perviam mandatorum Domini deducturus, errabit proculdubio, & alios errare faciet, nisi iter tam anceps & difficile, illi antea optimè notum & sæpè tritum fuerit. Perfectionis statum profitetur Episcopus, ad eum autem communi Theologorum sententiâ tribus ascenditur gradibus, per vias quas purgatiuam, illuminationem, & vnitivam vocant, dispositis. Hanc Apostolus insinuare videtur illis verbis: Finis præcepti est charitas, de corde puro, & de conscientia bonâ, & fide non fictâ. Amat puritas animæ, & splendor bonorum operum, & fides ac fidelitas in coniungendo se Deo. & hinc profectam fuisse trinam illam Domini interrogationem amoris, ut Petrus ceterique futuri animarum piscatores intelligerent, se debere esse eminentes in cordis puritate, ab omni culpa & imperfectione liberos, quantum fragiles humanæ vires sinunt. Eisdem non eis tantum virtutibus, quæ præceptis Divinis comprehensæ sunt, nam sine his puritas animæ haberi non potest, sed longè excellentioribus & heroicis operibus præditos esse oportet, quibus exculti & ornatî, perpetuam habeant cum celesti sponso unionem, qui pollicetur se dilectos suos sibi sponsaturum in fide, in iustitiâ, in misericordiâ. Excellere autem dico Episcopum debere, ac subditis suis perfectiorem esse, eâ perfectione, qua Magister discipulos, qua Pastor oves superat: quod sanctus Gregorius bonorum Pastorum idea verissima, pulchrè his explicat verbis: Tantum debet actionem populi actio transcendere Præfulis, quantum distare solet à grege vita Pastoris. oportet namque ut metiri se solitè studeat, quantâ tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur. Sit ergo, necesse est, cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, benè agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, internorum curam, in occupatione externorum non minuens; externorum providentiam, in internorum solitudine non relinquens. Hæc est illa Angelica (Angelos enim Dominus Episcopos in Apocalypsi appellat) perfectio, quam tantus vir Spiritus sancti instinctu descriptam nobis reliquit. Ac ut magis appareat Episcopos ad hanc esse obstrictos perfectionem, ex ipsiusmet Seruatoris verbis eam colligamus, quibus sublimia illa beatitudinis consequendæ monita, in personis eorum, quos in montem excelsum seductos informabat, futuris quoque præscripsit Pastoribus; voluit enim eos esse pauperes spiritu, mites, elurientes & sitientes iustitiam, lugentes eius defectum, misericordes, mundos corde, pacificos, & patientes persecutionem propter iustitiam. Eandem Pastorum

78

*Quibus vir-
tutibus cla-
rere debeat.*

*Episcopus
perfectionem
professus.*

79

*Quam subli-
mem.*

*Osee 2.
v. 20.*

2. Pastor. c. 1.

*Pand. Angeli-
cam.
Apocal. 2.*

80

*Ad eam quo-
modo obliga-
ti Episcopi.*

Matt. 5. v. 3.

Matth. 5.
v. 19.

81

Eiusdem per-
fectionis ty-
pus in legis
antique Pon-
tificis vestitu
adumbratus;

82

83

In Pontifice
Iesu Christo
crucifixo ma-
gis expressus.

1. Cor. 1.
v. 23.

perfectionem ad tres gradus superius notatos reductam, ijs expressit similitudinibus. Vos, inquit, estis sal terræ. Ad quid? nisi ut corrupta putredine & tabo diffluentia vulnera, admoto hoc salutari condimento siccent, purgent, & sanent. Vos estis lux mundi, ut & ipsi luceant, & alios splendere faciant: vos estis Ciuitas supra montem posita, in qua tota perfectio, & illa cum Deo vnio comprehenditur, quam olim in veste poderis totius orbis imagine sculpta, referebat summus Israëliti populi Sacerdos. Et quoniam vestimentorum sacerdotalium, quibus ut antea ex Diuo Chrysostomo annotauimus, sanctitas Sacerdotij nouæ legis designabatur, facta est mentio, inspiciamus tam pretiosi ornamenti Diuinum opus, in quo duo consideranda veniunt, alterum est pretiosissimum & electissimum stamen, byssus retorta, hyacinthus, purpura, coccus bis tinctus, fila aurea; alterum pretiosi lapides in varios distincti ordines, nam in ipso pectoris cooperimento, erant duodecim lapides, in quatuor ordines distributi, tres in singulis inclusi auro, & in eis sculpta erant nomina filiorum Israël, in singulis lapidibus nomina singulorum per duodecim tribus. Erant & alij duo lapides, magni pretij auro inclusi, quorum alter dextro, alter sinistro humero ita erat affixus, ut in illo quidem sex natu maiorum filiorum Israël nomina, in isto totidem iuniorum essent expressa. Huius tam pretiosi ornatus, cum consecramur peculiari precatione fit mentio his verbis: Ut quidquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius (videlicet qui consecratur) moribus actibusque clarescat. Splendere in Episcopis debet, ex intellectu & sententiâ sancti Gregorij, byssus retorta, puritas scilicet conscientie, adhibitâ mortificatione earum rerum, quæ possent eam aliquâ culpæ macula inficere. Hyacinthus, intetio celestia spectans, terrena contemnens: Purpura Regium indumentum asperius quidem, ut patientiam designet, dominium tamen ac robur ad molestias magno animo ferendas præbeat: Coccus bis tinctus charitatis Dei proximique amore eiusdem penè coloris notatus: Aurea fila ad contemplationem sapientie celestis referuntur. Iam in lapidibus singulis, singulas ut perensemus notatas virtutes, longioris sermonis tela esset texenda. Sed ipsum exemplar perfectionis Iesum Pontificem, in Arâ crucis sacris operantem aspicere suffecerit: ornatus eius nuditas & paupertas: si carnis oculis credere & decipi velimus, Iudæis scandalum, gentibus stultitia; sed credentibus en pectus ornatum rationali ornamento, lapidibusque pretiosis distincto. Sardius imprimis splendet, qui coloris est ignei, terretque feras, est feruens zelus, qui instar ignis contendit omnia vitia adeo strenuè comburere, ut terreat peccatores, & ipsos peccatorum auctores Dæmones. Topazius à Plinio omnium lapidum pretiosissimus existimatus, incensus Dei & proximi amor, & ipsemet charitatis actus, ex quo oritur zelus omnium virtutum præstantissimus. Smaragdus viridi eoque excellenti colore, spem designans futu-

futurorum bonorum. Carbunculus noctis discutiens tenebras & circumstantes illuminans: Saphyrus celesti splendidus colore, quo tamen nouæ legis Nazaræi pulchriores esse debent: Iaspis solidus & fortis ad columnas muri celestis extruendas idoneus, quique phantasmata depellendi, id est, falsas de fide opiniones euellendi, habet vim. In tertio ordine Lygurius siue Lynacrius, huic cum Lyncis vrina congelata sit origo, humilitatem significet, conuenit; hæc enim licet pretiosa sit, oritur tamen ex consideratione propriæ vilitatis, quæ vix nisi Lynceis oculis qui non falluntur, nec falsæ tumoris imagine seducuntur, videri & agnosci potest. Non libenter enim audimus: Pulvis es, & in puluerem reuerteris. Acharites suâ nigredine poenitentiam designans, aliquibus tamen qui ei insunt circulis albis, candorem indulgentiæ præfert. Chrysolitus velut aurum perlucidum, similis colori marino, paupertas spiritus & contemptus rerum omnium, cum generosâ quadam animi magnitudine; talis erat Angelus quem Daniel vidit, cuius corpus erat quasi Chrysolitus. Onychinus cuius color & figura vngui adfinis est, nisi quod eximio candore nitet, quo castitas rectè designatur. Berillus colorem habens inflammatum adinstar aquæ, in qua sol suos reflectit radios, virtutis temperantiæ & abstinentiæ symbolum. Hæc sunt intimi Pontificis nostri pectoris ornamenta: en exemplar monstratum in monte Caluarie, ad illud se conformant omnes Episcopi, & insuper utriusque humero, Dei proximique charitatis geminas imponant gemmas margariti inestimabilis. Paucis hæc ego vobis ex Ethymologicis Isidori libris; si tamen maturis & exactius ea expendere volueritis, vberiores inde thesauros vobis haurire licebit. Sed fortassis licebit nobis non solum splendorem vestitus Pontificalis tot collucentibus lapidibus illustrati, sed onus etiam eorundem lapidum considerare, qui tanto pondere gestantem premunt, ut quamuis Gigas sit, gemere eum oporteat. Magnæ & Giganteæ magnitudinis fuit mulier illa, quæ Lunâ habebat sub pedibus suis, & sole erat amicta atque ipso capite stellas contingebat, nihilominus gemebat & clamabat parturiens, & cruciabatur ut pareret: Nempè quia Draco nefarius hianti ore partum eius deuoraturus in conspectu erat. Gigas erat sanctus Paulus, qui tamen iterum Galatas parturiens, se doloribus partus cruciari testatur. Ille denique Gigas, qui exultauit ad currendam viam, cuius à summo cælo egressus, qui perditam primò, mox reperiuit ouem humeris referens tanti oneris pondere, & in horto sanguineum sudat sudorem, & crucis grauatus magnitudine, succumbit in viâ, licet aliàs cæli terræque Principatum suis sustineat humeris. Summa dignitas est pretiosis auro insertis fulgere lapidibus, quales sunt animæ Christi sanguine redemptæ, sed si thesaurum istum valis fictilibus inclusum expenderis, rem magni periculi esse cognosces, & Aetnâ grauius hoc onus esse fateberis. Audiamus Moysen virum mitem, virum populum illum amantem, virum Diuini honoris zelo ardentem: hic tamen tan-

Gen. 3. v. 19.

Dan. 10. v. 6.

84

Muneris Epi-
scopalis splen-
didum onus
amplius ex-
penditur.
Apo. 6. v. 12.

Gal. 4. v. 14.
Psalm. 18. v. 16.

Luc. 15. v. 6.
& 9.

85

Quam graue
sit & pericu-
losum, etiam
exemplis il-
lud fugien-
tium com-
monstratur.

Num. c. ii.

In Reg.
Mon. c. 15.
Tom. 4.86
Episcoporum
potestas &
iurisdictio.

87

tantus Gigas, ut sub pondere quod ex curâ salutis animarum illi incumbat gemit, & penè sui oblitus vociferatur. Cur, inquit, afflixisti seruum tuum? & cur imposuisti pondus vniuersi populi super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro quâ iurasti Patribus eorum? Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi: sin aliter tibi videtur, obsecro, ut interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Sic ille: sic reliqui, qui tanto ponderi vel inuiti humeros supponebant, vel quantum poterant, in abditas etiam se condendo speluncas, onus Angelicis etiam humeris formidabile fugiebant: ut ille de quo scribitur, cum electione legitimâ Episcopatus illi delatus esset, illeque periculum expendens, Abbatem virum sanctum & Prophetiæ spiritu præditum, acceptandusne esset Episcopatus, consulisset: iussus ab Abbate altum quoddam tectum, quadratum tamen & planum, nec ullis septum repagulis conscendere, & in eo posito corpore volutari; cumque id faceret, & margini proximus cessaret, Perge, inquit Abbas, semel & iterum voluere. Non audeo amplius, respondit ille, nam proximus precipitio sum: deductum inde mox, cum in humili & patenti loco idem facere iussisset, illeque citra periculum longius se volutasset, Vade, inquit Abbas, & in acceptando Episcopatu vtriusque loci discrimen ante oculos habeas. Ita ille repudiato Episcopatu deinceps vitâ functus apparuisse dicitur, & narrasse se, si Episcopus factus fuisset, periturum fuisse. Neque ad terrendos vos hæc dico, sed ut admoneam cautè nimium & cum timore actremore ad hoc onus acceptandum vnumquemque accedere debere. Sed iam acceptato onere Pastoralis, quid potissimum hoc onere contineatur videamus. Et imprimis potestas & iurisdictio amplissima. Sunt enim Episcopi in coetu Presbyterorum, ut Principes, decernuntque & leges ferunt suo arbitratu, maximè in Concilijs generalibus, ut ex illo Calcedonenſis Concilij edicto probatur. Foras superflui, Concilium Episcoporum est: & Concilij Basilienſis decreta, idcirco vim suam non tenuerunt, quod in eo admitterentur simplices Presbyteri ad decidendas fidei causas, & plures essent Episcopis. De Abbatibus secus fortassis existimandum est; nam in Concilio Tridentino cum ei præsedisset CCLV. Patres, nequaquam is numerus conficeretur, nisi & Abbates, & Ordinum, & religiosorum Præsides computarentur. Sed hac de re aliorum sit iudicium. Habet præterea Episcopus thronum vel solium in Ecclesiâ altius eleuatum, supremæ dignitatis signum; olim ante Cardinales Presbyteros & Diaconos locum in Concilijs generalibus habebant. Habet item Episcopus potestatem ordinis & iurisditionis. Ordinis ad conficiendum Chrisma, & alia sacra olea, ad conferendos omnes sacros Ecclesiasticos ordines, ad Ecclesias, altaria, virgines consecrandas, polluta cœmeteria & templa reconcilianda, Sacramentum

Confirmationis conferendum, ad actuale Clericorum depositionem, & his similia. Neque enim omnia explicare nostri est instituti, uti nec iurisditionis terminos oratione nostrâ exequi necesse est; multis enim & penè infinitis numeris ea constat: neque enim Ecclesiasticæ solùm causæ Episcopi iudicio subiiciuntur, sed quidquid ad rationem curandæ salutis pertinet, etiam si extra territorium fori Ecclesiastici esse videatur, huc reuocandum est: ita sacra, ita profanæ leges voluerunt, hoc pij & optimi Principes sanxerunt. Reuoluite non amplissimos Imperialium modò legum Codices, sed Statuta nostra, pialque maiorum nostrorum sanctiones: reperietis, quantum Principes, quantum maiores nostri permiserint Episcopis, quibus olim spiritualem gladium stringentibus, cæteræ omnes iurisditiones parebant, ac iussa exequiebantur. Hoc primum saculo, ac penè nostrâ memoria, impietas extorsit hunc mucronem salutis è nostris manibus. Videlicet pessimè habebat diabolus esse in hoc Regno, qui summâ cum potestate, & ex nobili, ut Iurisperitorum verbo utar, officio, Hæreses, blasphemias, adulteria, veneficia, incantationes, incestus, periuria, & id genus infernalium monstra, quæ nunc impune perpetrantur, punirent. Libertas à plerisque prætenditur, cui scilicet graue erat potestati sacra submittere caput, cum Principes Christiani optimi quique eâ corripere & puniri ab Episcopis voluerint, soli ij, quibus pietas non erat cordi, iussa & monita eorum respuerint. Nec ad externa vos vocabo, domesticis contenti erimus. Boleslaus, cui res præclare gestæ Audacis nomen pepererunt, à S. Stanislao Episcopo Cracouiensi monitus, ut eius dicta spreuerit, ut irâ exarserit, ut sanctum Pontificem parricidiali cæde & morte sustulerit, notum est orbi vniuerso. At Vladislao Iagello, Neophytus licet, cum Gnesnæ ob pignoras ab eo facultates adscriptiorum Ecclesiæ, Nicolaus Strosberg Archiepiscopi in spiritualibus Vicarius, sacris Ciuitati in quâ Rex morabatur, interdixisset, non modò æquo animo id tulit, verum etiam res interceptas restituit. Acres item illæ Zbignei Cardinalis expostulationes in Senatu factæ, etsi non nihil molestæ eidem Regi fuerunt, tantum tamen abfuit, ut eas vlceretur, ut etiam moriens, & munere quod charissimum habebat, Zbigneum cohonestaret, & obiurgatorem suorum criminum, eundem liberis suis supremæ voluntatis suæ declaratione, tutorem constituerit. Sic fecerunt reliqui omnes: ut Theodosius reprehensus ab Ambrosio, & ab ingressu Ecclesiæ, ob cædem Thessalonicae factam, prohibitus, non erubuerit prosterni coram Episcopo, supplex veniam & pœnam ad expiandum delictum, ut sibi imponeretur, petere. Noster quoque Casimirus Tertius huius nostri Regis Sigismundi proauus, post illam ad Choyniciam infelicem pugnam, cum passim carperetur, quasi ob eius minus æquum imperium, pauperumque exactionibus militibus oppressionem, ea clades accepta esset, idque Deus cuidam Sandiuogio Theologo Canonico Gnesnensi, viro pio & religioso manifestasset,

88

Impietas seu
temporum
iniquitas plurimum de
liberâ agendi
potestate Episcopis derogauit.

89

Eximia Episcoporum libertas in castigandis Principum delictis.
Grata Vladislao Iagelloni.Theodosio
Imperator.

90

Casimiro III.
Regi Poloniae.

91 iussissetque vt Regem adiret; ille cælestibus parens monitis, impetravit à Rege, vt exclusis arbitris cum eo agere posset. Ibi iussu Rege vt surgeret, & stans mandata Dei audiret, magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccataque exprobrauit, & ni mutaret mentem, grauiora comminatus est; æquo animo ferente Rege, acerbiorum admonitionem melioraque de se pollicente. Et quoniam nostrorum Regum facta est mentio, Carnconius quoque cum adhuc esset Episcopus Vladislauensis, cumque spargeretur Sigismundum Augustum Regem in proximis, quæ futura erant Comitibus, nescio quid in fauorem hæreticorum decreturum, & suam quoque sententiam de religione explicaturum, exarsit zelo tuendæ religionis Catholicæ, Regemque acrioribus literis & hoc nomine, ac item quod eius libidines magno subditis essent scandalo, accusauit. Quod Rex suâ manu Episcopo rescripsit, obiurgationem Episcopalem sibi gratam esse, eamque perinde accipere, ac si paterna voce moneretur; religionis negotium se attingere nolle, præsentem vitæ suæ statum sibi vel maximè displicere, & daturum operam, vt iuuante Deo, deinceps secundiori famâ reliquum vitæ transigeret. Libenter & hoc exemplum superioribus adieci, quod non modò ad Sigismundi Augusti Regis, sed ad Carnconij quoque mei laudem spectat. Vtilis semper erat & Regibus & Regno libertas Episcoporum, cum ij non ad adulationem composito sermone, non vt Principis animum irritarent, vel odium illi conciliarent, sed vel priuatim semotis arbitris agerent, vel publicè etiam, ne quid cum detrimento Reipublicæ fieret, obfisterent. Feruentior hæc in re & acrior fuit Ioannes Lubranski Episcopus Poseniensis, meus, vt scitis Proauunculus. Nam cum Ordines Regni à Sigismundo Primo vehementius vrgerent, vt vectigal quod à mercibus, quæ in Regnum inducuntur & hinc educuntur, Reipublicæ condonaret, Rexque renitens & panè iratus capulo ensis manu admotâ sibi id eripi nō siturum ostendisset; enimverò surgens è sella Senatoria Lubranscius, & fenestram, ex qua in circumiectam aream prospectus patebat, effringere conatus, magnâ voce vim à Rege Senatui fieri inlclamat. Rex modestior & intemperie Episcopi panè in risum solutus: Sedete, inquit, Domine Episcope, sit pax rebus, vis procul abierit. Sed hunc vitæ suæ sanctitas & existimatio, quâ æuum illud illustrauit magnum, & posteritati memorabilem fecerunt. Illud verò præclarum & sacro ordine dignum Episcoporum Poloniae factum. Casimirus, cui cognomen Magni, non tam Regiæ virtutes, quàm procerâ corporis statura pepererat, otiosis libidinibus magis quàm bello aptus, turpi transactione coactis Vladislauæ Comitibus Anno 1343. totius Pomeraniæ possessione Cruciferis cesserat, eque sigillo Regni titulum quoque eius Prouinciæ eraserat, oblitus patrem suum Vladislauum Loëticum testamento cauisse, filijque & Procerum Regni fidem iuramento obstrinxisse, ne vnquam patrimonio suo terrâ Pomeraniæ cederent, ablataque & auulsas per fraudem à Cruciferis Regni

Sigismundo
Augusto.

Sigismundo
Primo.

93
Factum ex-
cellens Epi-
scoporum Po-
loniæ in Se-
natu.

Prouincias, armis vt vindicarent. Sed tum Vladislauæ, & post Calisiæ, vbi diplomata confecta sunt, nemo Regi obsistere ausus, non Senatores, non Duces Masouia, soli Episcopi dedecus tantum abominati, Regi nequidquam frementi obnunciârunt: datoque publicè scripto & dissensu suo manifesto, totum turpis transactionis negotium infectum reddiderunt. Quæ res tunc fortassis parui momenti videbatur esse, sed deinceps maioribus nostris ad recuperandam eam Prouinciâ armis & iure adspirantibus, magno adiumento fuit ea Episcoporum renitentia, & contestatus dissensus, ad ostendendam & comprobendam causâ & iuris quo respublica nitebatur, æquitatem. Extat nunc quoque in Archiuij Cracouiensis scrinio hæc ipsa contestatio, à solis tantum subscripta & signata Episcopis, nam ceteros Senatores metu Regiæ offensæ, ne hiscere quidem ausos fuisse, credibile est. Et hæc occasione per vim erepta Ecclesiasticæ iurisdictionis hæc à me dicta sunt, quæ alio loco commodius dici poterant.

Quæri quoque solet, humanonè tantum, an Diuino iure Episcopus semper in Diocesi suâ esse, & per se munus Pastorale obire teneatur; & hanc posteriorem tutiorem esse sententiam, communis Theologorum opinio meritò existimat. Sic olim Deus in veteri Testamento Aaroni eiusque filijs præcepit: Excubate in custodiâ Sanctuarij, & in ministerio altaris ne oriatur indignatio super filios Israël. Et alibi scriptum legimus: Agnosce vultum pecoris tui, & greges tuos considera. Hinc illa Dei apud Ezechielem expositio: Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelsò; & super omnem faciem terræ dispersi sunt, & non erat qui requireret. Illud verò ipsum terribile quod Dominus per Zachariam minatur negligentibus Pastoribus, deserentibusque gregem suum. Sume tibi, inquit, vasa Pastoris stulti, quia ecce ego suscitabo Pastorem in terrâ, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissoluet. O Pastor & idolum! derelinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius. Quid enim aliud est Episcopus tiarâ & baculo ornatus, si non fungitur suo munere, nisi idolum quoddam, cui sine vlla causâ, nisi quod extrinsecè niteat, honor exhibetur? Denique Pastoris nomine non dignatur eum Dominus, qui lupo viso fugit, tantò minùs eum, qui nullo metu, nullaque de causâ gregis sui custodiam deserit; nam & hic merus est mercenarius, cum pastorem sit officium, proprias oues vocare nomine suo, educere eas ad pascua, illisque ducatum præbere. Causam autem cur tam accuratâ diligentia opus sit, explicat S. Paulus Apostolus: Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Grande Christi gregis pretium est sanguis ex eius fusus corpore, ex eo si quid Pastoris socordia perierit, meritò Dominus ipsius quoque

94

Diuino iure
videtur tene-
ri Episcopus
ad residentiâ,
vt patet ex
multis S.
Scriptura
locis.

Prou. 6. 27.

Ezech. c. 34.

Actor. 20.

A a

san-

95 sanguinem in ultionem tanti detrimenti reposcet. Nec tamen ego adeo
Episcopi non residentes non omnino dammandi in Polonia. strictam rationem residentiae ab Episcopis nostris exegerim, ut si interdum
 Reipublicae causa à Diocesi abfuerint, illos continuo damnandos cen-
 seam. Comitum Regni obeunda illis sunt, saepe ad Aulam veniendum, in-
 terdum grauis aliqua legatio nomine Regis & Reipub. obeunda; sed haec
 omnia cum Ecclesiae ipsiusmet causa fiant, nec alio fine ab Episco-
 pis suscipiantur; perinde est atque praesentes essent in suis Ecclesijs.
Residere pa- rum est nisi munus Epi- scopi una exerceatur. Sed neque ij qui resident, eo ipso existiment suo muneri à se satis fieri. Re-
 sidentia enim vsum & exercitium ministerij in se comprehendit, nec enim
 ad nudum nomen demonstrandum Episcopi dicuntur, sed ad actiones
 illorum muneri incumbentes strenue obeundas: vnde Seruator noster,
 non dixit Petro, sis Pontifex; sed pascue oves meas: & qui vocatur ad Epi-
 scopatum, non ad Principatum vocatur, sed ad seruitutem totius Eccle-
 siae; & propter officium datur beneficium. Ita quoque Cap. Quia non-
 nulli, de Clerico non residente. Alexander III. in Concilio Lateranensi
 decreuit: His tantum dandum esse beneficium, qui residere in loco, &
 curam animarum per seipsos exercere possint. Recteque concluditur ad
 residentiam duo copulatiue requiri, alterum ut is qui beneficium habet,
 in eo resideat; alterum ut Ecclesiae in suo ordine inseruiat. Ad eiusmodi
 residetiam Episcopos obligari, satis luculentis sacrae Scripturae testimonijs
 docuimus, id & ratio ipsa suadet. Est enim Episcopus sponsus Ecclesiae, is
 autem diuinam humanaque lege pactis matrimonialibus tenetur cohabi-
 tare coniugi suae, ut eam totamque familiam suam gubernare possit, ne
 ex diuturna absentia eueniat, ut illa fidem frangat, ad instar illius mu-
 lieris, quam Salomon refert, iuuenem inescatum blandimentis meretri-
 cijs, ad suos illexisse complexus, hoc adiecto suae nequitiae praetextu: Non
 est vir in domo sua, abiit via longissimam, sacculum pecuniae secum tulit, in
 die plenae lunae reuersurus est. Ita vicissim euenit, ut per absentiam Epi-
 scopi, plura spiritualia admittantur adulteria, quae praesente Pastore eui-
 tari potuissent. Est item Episcopus Ecclesiae nauis gubernator, quae
 cum semper procellosis iactetur fluctibus, ne puncto temporis à regi-
 mine illius abesse licebit. Sic olim Noë arcam ingressus, semper in ea
 mansit, & quamuis cessasse diluuium, aquas siccatas esse, euidentibus
 experimentis didicisset, non antè egredi voluit, quam Dei voce ut egre-
 deretur monitus esset. Est Episcopus Dux exercitus spiritualis, semper
 in acie existentis, hunc instruere, hunc ordinare debet, idem belli
 signum dare, primusque in acie stare, & hostilem impetum sustinere
 tenetur. Alioquin ubi non est gubernator, ait Salomon, populus cor-
 ruet. Horrendum est exemplum, quod Scriptura refert. Moyses à Deo
 euocatus, ut legem acciperet, & per aliquot dies isthic moratus, satis
 prouidisse videbatur populo Dei, ne per suam absentiam aliquid pa-
 teretur; namque suas partes demandauerat duobus, quibus maxime
 fidebat, & quorum exploratam habebat industriam, Aaroni fratri suo
 &

& Hur. Sed populus pertæsus, ob diuturnam absentiam sui Ducis, noua
 consilia agitare coepit. Petierunt, inquit, ab Aaron, ut faceret ipsis Deos, *Exod. 32.*
 qui eos praecederent. Resistere poterat sacrilegae cupiditati, sed veritus
 ne vitæ subiret periculum, petijt ab eis inanes, quas cum accepisset, fe-
 cit ex eis vitulum conflatilem, quem omnes adorauerunt. Tam bre-
 uis igitur, tam iusta absentia Pastoris, tanti lapsus occasionem gregi
 praebuit. Et quis est, qui meliora sibi polliceatur, si Episcopatum de-
 seruerit? Sed quia interdum abesse oportebit, illud saltem seruetur, ut
 nisi ex ijs causis, quas Concilium Tridentinum expressit, à Diocesi
 nostra abeamus. Abire autem licebit, si Christiana charitas, vrgens ne-
 cessitas, debita obedientia, euident Ecclesiae & Reipubl. utilitas impu-
 lerit: idque sciente & consentiente summo Pontifice, eam adhibita caute-
 la, ne quid per absentiam Pastoris, oves detrimenti accipiant; & si non
 meliores, at saltem feliciores, quam olim Moyses fuerunt, curae pasto-
 ralis Vicarij relinquuntur. Caterum huius functionis, quae in praesen-
 tia Episcopi consistit, munia potissimum consistere videntur in sanctis-
 simis sacrificijs quotidie offerendis, in praedicatione verbi Dei, ac in
 frequenti à sacris Canonibus praescripta totius Diocesis visitatione.
 Omnis Pontifex, inquit Apostolus, ad offerendum munera & hostias
 constituitur. Et alibi: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro
 hominibus constituitur; ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Missam
 igitur qua intimè Deo coniungimur, quotidie Episcopus legitimè non
 impeditus celebret, luminis illustrationem non sibi tantum deposcens,
 sed etiam pro grege sibi subiecto, preces fundens pio gemitu, & religio-
 sa supplicatione Deum exorans, ut ablatis peccatorum nubibus, rorem suae
 Diuinæ gratiae & misericordiae in agrum Ecclesiae suae effundat. Et ob eam
 causam domi capellam magnificè extructam habeat, ubi quotidie Mis-
 sam vel celebret, vel audiat. Idem autem solennioribus diebus publicè
 in Ecclesia faciat. Concionandi munus adeo olim Episcopis familiare
 fuit, ut solis id competere videretur. E nostris Episcopis duo, quod sciam,
 supersunt, qui non erubescunt Euangelium: Carnouius meus, & Ioan-
 nes Demetrius Solikowski, ambo & Archiepiscopi, ambo pij, eruditi, &
 cateris ad imitationem propositi. Sequor ego, & sequi adnitar quantum
 Dominus facultatis indulerit, cum natura denegasse videatur illam Di-
 uinam Eloquentiae vim, nec hactenus accesserit exercitatio, quam vobis
 diligentissimè commendo.

De visitanda Diocesi commissoque curae Episcopali grege vniuerso
 lustrando, exactas accuratasque regulas sacri Canones nobis proposue-
 runt, atque adeo eius functionis curam & executionem Episcopis de-
 mandarunt, ut si omnes Pastoralis muneris rationes expendere volue-
 rimus, potissimum visitanda totius Diocesis functionem, & à sa-
 cris Canonibus iussam esse, & ad officium Episcopi pertinere repe-
 riemus; adeo ut ipsamet residentia nullius frugis censeatur, nisi omnis
 nostra

97

Quibus ex
causis possint
à sua Ecclesia
abesse.
Sess. 6. de
Reform.
cap. 1. &
sess. 23. c. 1.

98

Residentis E-
piscopi qua
munia.

Hebr. 8. v. 3.

Hebr. 5. v. 1.

Sacris quoti-
die operari,
vel interesse.

99

Concionari.

100

visitare
Diocesim.

101
Visitationis
Erymon.

nostra occupatio visitationi præcipuè deseruiat: ac cætera quidem alieni ministerij auxilio nonnunquam licebit exequi, vicariaque demandatâ functione partem oneris in idoneos transferre sacri operis co-operatores: at lustrare Diœcesim, singularum Ecclesiarum explorare statum, inquirere in vitam moreſque quarumcunque personarum, vitia extirpare, plantare virtutes, nosse faciẽm ouium suarum, adeo proprium munus Episcopi est, vt per alium vix ac ne vix quidem rectè & tuto expediri possit. Cuius quidem visitationis ex sacris literis duplicem significationem colligimus, nam & vindictam quandam, pœnæque commeritæ exactionem denotat, vt illud Exodi 20. Visitans iniquitates Patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem: & pacis salutisquẽ allatæ indicium est. sic Psalmo 58. Intende ad visitandas omnes gentes: & Psalmo 105. Visita nos in saluari tuo: & in Cantico Zachariæ: Visitauit nos Oriens ex alto. Vtrumque visitantis munus, qui & salutes medicinalesque animi morbis infligit pœnas, & aduentu suo latificat corda subditorum, quos fideles, & muneri suo intentos reperit, complectitur, vt visitatio non ineptè definiri possit; Inquisitio Visitatoris circa regimen locorum, & vitam personarum quæ visitantur, ad sanam doctrinam, pulsas hæresibus, inducendam, bonos mores

tuendos, malos corrigendos. Sacrum Concilium Tridentinum voluit, vt singulis quibusque biennijs Episcopi suas visitarent Diœceses. Id quidem ijs locis in quibus arctiores sunt Diœcesium termini, commode fieri potest; nostræ in Poloniâ iurisdictiones ita latè patent, vt toto biennio vix si singulas Ecclesias adire, nedum exactè visitare volueris, circumiri possint: his alias adde functiones Senatorias, amicorum officia, itinerum difficultates, valetudinis discrimina, aliaque impedimenta. Et hinc vel maximè apparet quantum onus, & quàm periculosa functionem Episcopi in Poloniâ, & fortassis in Germaniâ, sustineant, quibus adeo non est expedita ratio muneris sui, qui quẽ etiam si summo conatu nitantur, id tamen ad quod se obligatos & obstrictos esse norunt, exequi non possunt; quæ res plerosque deterruit, vt ne auderent quidem munus visitationis per se aggredi. At Hieronymus Rozdrazeuius, Vladislauensis, nequaquam suæ Diœcesis amplitudine deterri potuit, quin id munus in persona suâ feliciter & cum laude exequeretur. Ad eius exemplum præclare se conformat Albertus Baranovius, Episcopus Plocensis, cuius tamen rigidiores animaduersiones & exacta quædam censura morum, non omnibus probatur, nempe in aulâ Regiâ educatus, & qui numquam antea vidit alios hoc munus obeuntes, suis nititur experimentis. Sed cæteris omnibus palmam huius laudis præripuit Georgius Cardinalis Radiuilus, Episcopus Cracouiensis; non ille Ducum, è quibus genus duxit, fumosis tumebat imaginibus; sed veluti quoddam eximie humanitatis speculum sui semper similis, & cunctis amabilis vixit, nullâ vnquam labe notatus, singu-

103
Strenui suarum
Ecclesiarum
visitatores in
Poloniâ.

singularis vitæ ad numeros optimi Episcopi compositæ, laude sanctitatis conspicuus. Tenerioris erat & educationis, & valetudinis, sed ista corporis imbecillitas, animo eius zelo Diuini amoris & salutis humanæ flagranti impedimento non fuit, quin grauissimos quosque labores in perlustrandâ & recensenda vniuersa Cracouiensi Diœcesi susciperet, idque adeo secundo euentu, vt nouam quandam lucem, sparsis per omnia loca latè patentis Diœcesis singularibus sanctitatis vestigijs, intulisse videatur. Monasteria hominum vtriusque sexus, quæ olim fædo vitiorum cæno fætebant repurgata, & pristino nitore ad normam suorum institutorum restituta; Clerum officij sui pænè oblitum, formatum melioribus præceptis, & iam accuratiùs muneri suo incumbentem cernimus: tantum præstitit vnius Episcopi diligens & exacta sollicitudo; quem vtinam cæteri imitari vellent! ego sanè in hoc ipso primo meo ad Episcopatum ingressu, hoc cogito, hoc molior, vt primo quoque tempore visitationis munus aggrediar, neque antè finem huic labori imponam, quàm totâ lustrata Diœcesi, & oues meæ me cognoscant, & ego vicissim explorato illarum statu, de nomine & facie eas agnoscam: iamque & tempus & itinera ita partior, vt si non omnia Diœcesis loca primo anno adeam, sequenti deinceps anno coeptum hoc munus visitationis expediam. In eâ functione obeundâ illud ante omnia curæ esse debet Episcopo, vt se, familiamque suam, & totum comitatum ita exhibeat, ita conformet, ne quid scandali aut offensionis ex illo illiusque comitatu in quenquam deriuetur: tum vel potissimum omnibus virtutibus elucere studeat, vt quacunque iter fecerit, quæ loca adierit, vbique impressa relinquat sanctitatis vestigia: omnes modestiam, sobrietatem, temperantiam, humanitatemque suscipiant, & admirentur; in vestitu decorum seruet, nec tam in eo exquisitam elegantiam, quàm statui suo conuenientem dignitatem consecetur: à comestationibus & exquisitoribus ferculis omnino abstineat; quotiescunque hospitium vel ædes alicuius nobilioris viri (neque enim putarem ab hoc etiam visitationis genere abhorrendum esse) ingressus fuerit, meminerit se eo fine ingressum esse, vt sale purificante vlcera & vulnera fætentia exsiccet, lumineque sanctæ conuersationis infernalium tenebrarum caliginem discutiat; sermo eius sit verecundus ac purus, & non nisi de rebus diuinis: interrogationes nec curiosæ, nec temerariæ: responsiones deliberatæ, & maturi iudicij testes; omnis denique eius occupatio in susceptâ functione versetur. Sed ne videar me vos velle meis informare verbis, adijciam grauissimum Concilij Tridentini decretum. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthagenensi, non solum iubet (sancta Synodus) vt Episcopi modestâ suppellectili & mensâ ac frugali victu cõtenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatẽ, Dei zelum, ac vanitatũ contemptũ præferat. Omnino

104

Quid præ
oculis habendum
in visitationibus.

Sess. 25. c. 1.

105

Episcopis
qualis vitæ
ratio habenda
præcipue dum
verò visitant.

verò eis interdicat, ne ex redditibus Ecclesiæ cōsanguineos familiaresque suos augere studeant, cū & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, cōsanguineis Episcopi donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ. Imò quàm maximè potest eos sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesiâ seminarium extat, penitus deponant. Hactenùs decretum Concilij. Et licet hâc sanctione non tam visitationis modus, quàm vita Episcopi describatur, idem tamen vel potissimùm eo tempore, dum per suam Diocesim suæ sanctitatis, quâ fulgere semper debet, salutaria circumfert ac spargit monita, talem se exhibere debet, qualem sacra Scriptura, & Canones Ecclesiastici eum esse volunt. Ac meritò quidem id vel maximè præcipitur, ne Episcopi suos cōsanguineos collectis ex bonis Ecclesiæ opibus contenti: vetitum id semper fuit, & postea continuis ferè experimentis docemur, improsperas, nec diuturnas esse eiusmodi opes, quæ ex fructibus, vñsibus pauperum dicatis, subtractæ, ad euehendas & illustrandas Episcoporum familias conferuntur. Albertum, qui postea Iastrzembecius dici voluit, tenui humilique domo natum esse constat, eum, cū pater pedes peditem Bessouam, in quâ templum parochiale erat, ad scholas deduceret, sumptu mendicato alendum, hortatus est, vt si quando diutior factus esset, parentis fratrumque suorum (sex ij erant) paupertatis & extremæ egestatis ne obliuisceretur. Ille quidem aliquantisper literas doctus, cū earum subsidio ex pulvere mendicitatis paternæ emerisset, adeò monitorum patris fuit memor, vt nihil pensi haberet, dummodò opes accumularet quàm maximas, ijsque indignos augeret hæredes. Itaque ambitione & famineo suffragio adiutus, cū Episcopatus Posnaniensis amplissimæ opes cupiditatem eius parum explerent, sinisteris delationibus effecit, vt Rex Vladislaus, Petrum Vissum Episcopatu Cracouiensem deiecit, Posnaniam detruderet, & Iastrzembecium Cracouiam transferret. Pœnituit quidem huius rei postea Regem, adeò vt cū Posnaniæ esset, seuocato in quoddam secretius delubrum Petro Episcopo, in genua procumbens, supplex ab eo facti veniam peteret. Sed Iastrzembecius fraude parto Episcopatu potitus, litem quoque eo nomine sibi factam elusit, magnisque coaceruatis thesauris, ingenti suo dolore à prodigijs fratrum suorum filijs & nepotibus eos abligutiri vidit. Eorum vnus Derslaus Rituanus Martini Lenciciensis. Palatini filius, ingentem thesaurum ab Archiepiscopo magno Patruo suo clam paucis conscijs (inter quos ipse quoque fuit) defossus, viuente adhuc Archiepiscopo effoderat, ex eoque Varlaviæ, dum insano Euphemie Boleslai Ducis Masoniæ filia amore ardet, & ad fenestras eius frustra suspirat, quadraginta argenti marcarum millia nepotando decoxit: quam rem ita Iastrzembecium iam tum Archiepiscopum Gnesnensem agrè tulisse ferunt,

106
De non dicendis ab Episcopo cōsanguineis occasione citati Trid. decreti digressio.

107
Pessimo euentu dicitur Albertus Iastrzembecius.

runt, vt mox animi angore conficeretur. Reliqui quoque nepotes ipsius, quos ille ad summos dignitatū gradus euexerat, parem exitum habuerūt, ac tota numerosa stirpis extincta prole, tantâ solitudine ambitiosi Episcopi decus & opes partæ, in alienam, eamque magnâ ex parte Ecclesiæ inimicam familiam, translata sunt. De Ioanne Gruscinio gentili meo, quid dicam? eius maximè ambitione factum est, vt iura Ecclesiæ Regiæ potentia, summo Regis Casimiri III. & Regni cum dedecore, impiam vim experirentur. Is cū ex Episcopatu Vladislaviensi, deiecto Iacobo Sienienio, Cracouiensem inuasisset, postremò Archiepiscopus Gnesnensis renunciatus, amplissimas fratribus cōmerat possessiones, de quibus cū ij, viuente adhuc Archiepiscopo, armis contenderent, eò postremo res deuenit, vt alter eorum Archiepiscopum in arce Opatouicensi obsidione cinctum, intentato mortis metu, ad iniquissimas conditiones adigeret. Sed audiamus Cromerum illius supremum vitæ exitum describentem. Obijt, inquit ille, Ioannes Gruscinus Archiepiscopus Gnesnensis. cū Cracouiam à Rege euocatus venisset, repentinâ correptus amentia, ita vt neque Sacramentorum in extremo vitæ articulo more Christiano particeps fieret, consentaneum exactæ vitæ exitum consecutus. Fuit enim in omne genus libidinum & audaciæ proiectus, cuius ambitione Cracouiensis Diocesis grauitè, vt supra memoratum est, diuexata erat. Auaritiæ verò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus studiij, seu veriùs cupiditatis fructum, qualem oportuit, viuens non decerpit: nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi pecuniâ mercatus erat, inter Bartholomæum Castellanum Sandomiriensem & Nicolaum cognomento Cosmidrum, fratres eius germanos certatum est. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus, tam Cracouiensem. quàm Gnesnensem. basilicæ, in quâ sepultus est. Hæc Cromerus. Addo ego præterea, ne à fratribus quidem, quos inuidiosis opibus auxerat, honore sepulchri dignatum fuisse, & nisi multis post annis Ioannes Lascus Archiepiscopus Gnesnensis hunc honorem, extructo marmoreo tumulo, ei habuisset, ignoto posteris loco delituisset. Hanc videlicet gratiam fratres nepotesque, pane Ecclesiæ pasti, referunt Episcopis & sacerdotibus benefactoribus suis, vita functis, vt nec animæ, nec corporis eorum vllam rationem habere velint. Sed quid vetera reuoluimus, & obsoletam antiquitatem vexamus? in oculis nostris nuper extincta est Gorcana domus, cuius ille omnis, qui tantoperè splendore videbatur, fulgor, ex Ecclesiæ sacris creuit eleemosynis, sacrilego ausu ad augendas opes familiæ conuersis. Duo erant Episcopi eius cognominis, Vriel primus Posnaniensis, qui prima iecit domus eius fundamenta, qui tamen moriens testamento obstrinxit successores, ne vnquam à fide Catholica desciscerent; si secus fecissent, domui, stirpique suæ exitum imprecatus. At Lucas Gorcanus Palatinus Posnaniensis potissimùm aua-

108
Ioannes Gruscinus.

109
Vriel Gorcanus.

Lucas Gorcanus.

ritiæ notatur, quod relicto statu sæculari, ambitiosè primò Episcopat-
tum Cracouiensem concupiuerit, mox eâ spe deiectus, vt Episcopus
Vladislauensis sibi deferretur, magnâ contentione, factionibus etiam
priuatis extorserit, quem nec ad vtilitatem Ecclesiæ gregisq; sibi com-
missi salutis curam, sed ad parandas immensas opes, ditandosq; filios,
& nepotes suos, iam tum hæreticos, gessit. Sed quo successu? nepotes
eius perpetuâ damnati sterilitate, nullâ relicta stirpe è vitâ excefferunt:
hæreditas eorum, vt Prophetæ lamentantis verbis vtar, versa est ad alie-
nos, & quasi quodam damnata exitio, nec hos quoque ditauit, sed ite-
rum ad alios translata dominos, certum stabilemque non habet possessio-
rem: hæret videlicet in eâ culpa, vsurpata & in profanos vsus versa rei
sacræ, quæ vix in quarto hærede expiari potest. Dzierzgouij Archiepi-
scopi Gnesnens. ambitiosa tituli Comitatus vsurpatione, patrisque sui ex
humili loco ad Palatinatus dignitatem promotio, simul cum illo ita ex-
tincta est, vt vix eius nominis extet memoria. Hic idem exitus Padnie-
uios vereor ne maneat, fata enim ipsa eos quoque vrgere videntur. Non
satis fuit patruo eorum Philippo Padnieuius, quod quidquid ex bonis
Ecclesiæ collegit in profanos familiæ vsus, in coëmendas amplissimas
possessiones contulisset, etiam à Monasterijs abstracta prædia illis ob-
noxia fecit. Nuper Opatouecium cum transiremus, nobile quondam
Abbatis Tinecen. oppidum, quæro ecquis nunc eius loci Dominus sit?
Stanislaum Padnieuium Castellatum Osuiecimen. respondent ciues,
eius possessione & vsu fructu potiri: ob quod, inquam, meritum? nepos
Episcopi Cracouiensis fuit: hoc vnum videlicet sufficit, ad amplissima
capienda præmia, si nepos sis Episcopi, licet iura vetent, licet directus
hæres renuat, licet is qui capit, nec meritis sit, nec mereri possit, habeat
tamen præmia benè meritorum: iam si vel grati essent, si tutelam bonis
præstarent, ferri vtique possent. Vidistis ædes Abbatiales amplissimas
Opatouecij corruisse, nullum superesse prædialium ædificiorum vesti-
gium, ciues denique queri, quod nomine defendente omnium iniurijs
pateant. Melius fecisset Padnieuius Episcopus, si illas ruinas templi &
Monasterij Tinecensis, quibus ille nobilissimus locus vetustatis vitio, &
non satis idoneo structo ab initio ædificio laborat, Abbati refarcire se-
questratis in eum vsu fructibus prædij & oppidi Opatouecensis de-
mandasset. Et huius quidem Monasterij ac Templi restaurati laus alte-
rum fortasse è vobis olim manet; sed ille pœnam, qua Abbatem ob pro-
bri non dubias suspiciones mulctaturus erat, vertit in commodum ne-
potis: & ita nisi Abbas luxuriosè vixisset, caruisset Opatouecio Padnie-
uius. Tales erant olim & in hunc finem institutæ ab Episcopis Monaste-
riorum Abbatialium visitationes, vt semper aliquid decerperent. Audi-
uisse vos arbitror, quod ego narrante Stanislao Skarszeuio Canonico
Cracouiensi, viro, quem qui ob singularem animi candorem non amat,
indignus ipse est qui ametur, didici: Petrum Myscouium Episcopum Cra-

110
Dzierzgo-
uius.

Philippus
Padnieuius.

111
Opatouecense
oppidum à
Monasterio
Tinecensi
quomodo ad
Padnieuios
deuenit.

Cracouiensem, Miechouiam olim diuertisse eo animo, vt in Simonem <sup>Simon Lu-
govvski Præ-
positus Mie-
chouienfis.</sup>
Lugouium Præpositum Miechouiensem, votis religiosi obstrictum, qui
vt perditè luxuriosus audiebat, animaduerneret. Sensit re & nomine Si-
mon, quid Episcopo cordi esset, ingentem cantharum argenteum quin-
gentis Taleris onerat, eumque Episcopo offert: actum transactumque
est, & tanti fuit turpitudinis pretium, turpe danti, turpe accipienti. Sed
Myscouij quoque opes ad inuidiam vsque creuerant, tot coëmptæ pos-
sessiones, vel Ducatus potius, tot basilico opere structa palatia (dubito
tamen, an vel vnicam ædem sacram pari impensâ, quale in Ksniaznenfi
oppido palatium eum fecisse constat vllibi statuerit) tantum auri argen-
tique, tot congesti thesauri cesserunt nepotibus. Maior quidem pars eo-
rum (hem quam improspira rei sacræ possessio!) iam ad alios translata
est dominos. Vnius Sigismundi Myscouij præclaræ virtutes mereri viden-
tur, vt securiori & feliciore euentu patrum hæreditate potiatur, modò po-
steri quoque ipsius, pari vtile voluntate, erga statum Ecclesiasticum,
cuius ope creuerunt, sint affecti, alioquin ne his quidem diuturna futura
est bonorum eiusmodi possessio. Ephraim, dicit Dominus per Prophe-
tam, pascit ventos. Quid aliud agunt Episcopi, opes suis necessarijs
congerentes? nisi ventum pascunt, qui præterlabitur, nec vnquam stabi-
lis est, nec satiatur. Quàm præclariùs facerent, si eiusmodi thesauros in
solidis Ecclesiæ petris deponerent, vel per manus pauperum ad cæleste æra-
rium deferri curarent, vt & ipsis in die & tempore aduerso victus suffice-
ret, & militantis Ecclesiæ splendor augeretur. Ego sanè non vanus vates
prædico & denuntio, nullum vnquam bonorum ex fructibus sacris Ec-
clesiæ vsibus adscriptis, quocunque pretextu coëmptorum, hæredem
diu partâ possessione gauisurum. Experti sunt id verum esse ij, qui ante
nos vixerunt; deinceps quoque non deerunt exempla, & perperam vsur-
pata rei Ecclesiasticæ, & frustrata spei, dum quos dites relinquunt ne-
potes, eos mox nepotando bonis amissis egentes, proxima videbit poste-
ritas.

Ex occasione decreti sancti Concilij Tridentini, à proposito instituti
sermonis, longius me digressum fateor. Sed vt coëptum sermonem exe-
quar, hîc, inquam, Episcopo, dum officij & muneris sui causâ vniuer-
sam lustrat Diocesim, enitendum est, vt omnes eum intueantur, quasi
Angelum Domini de cælo missum, viros graues, doctos, nulla turpis vi-
tij vel auaritiæ suspitione notatos penes se habeat, Clericorum obsequio
in priuatis cubiculi sui etiam negotijs vtatur, sciatque domum suam spe-
culi instar lucere debere, & esse veluti publicæ disciplinæ Magistrum:
nam quidquid in ea agitur, id reliqui sibi licere existimant. Itaque quod
olim Diuus Bernardus ab Eugenio alumno suo Pontifice Maximo exe-
git, id sibi dictum putent omnes: Domum Episcopi, inquit mellifluus Do-
ctor, decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas; horum disciplina
custos, sacerdotes domestici aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus
sunt.

Simon Lu-
govvski Præ-
positus Mie-
chouienfis.

112
Petrus Mys-
couvski.

Osee 12.

v. 1.

113
Ad intermis-
sam de visi-
tanda Diœ-
cesi tractatio-
nem regressus.

Visitantis E-
piscopi fami-
lia quâ mori
probitate &
modestia præ-
flare debeat.
De confid.
lib. 4.

sunt. Multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliuiscaris. Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & studia: nec austeritatem suadeo tibi, sed grauitatem. Non oportet ut vitia domus tuæ vltimus scias, quod plurimis scimus contigisse. Si insolentior sermo coram te insonuerit, si indecens habitus apparuerit, manus tua sit super huiusmodi; tu vlscere iniuriam tuam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. In vultu, in habitu, in incessu illorum qui tecum sunt, nihil residere impudicum, vel indecens patiaris. Præclare hæc sanctus Doctor, ut reliqua omnia, quæ Episcopo curæ esse debent; nam sine his visitatio rectè institui non potest: & si alium se familiamque suam Episcopus exhibuerit, vereor, ne loco salutaris pharmaci, pestiferum per suam Diocesin spargat venenum. Fastum vbique vitet, & superbiæ suspicionem; omnibus affabilem, & comem se præstet, nemo eius aditu arceatur, errantes paternè corrigat, in vitia lapsos ita castiget, ut memor sit quod & ipse circumdatus sit infirmitate, lachrymis potius suis, quam acerbioribus verbis dolorem fletumque illorum prouocet, & in spiritu lenitatis Ecclesiasticam exerceat disciplinam. Denique tiara ipsius & baculus maiora præferant insignia dignitatis, quam potestatis: quos corrigit, non infamet; veniam poscentibus, facilem se, moderatâ adhibita animaduersione, exhibeat: iniure dicendo æqualem seruet seueritatem, nec eam gratiâ vel mutari vel variari patiat; adiungatur facilitas in audiendo, lenitas in decernendo, in cognoscendo diligentia. Vrsos potius eos dixerim, quam homines, qui ita iracundiâ exardescunt, ut sui obliti esse videantur. Nihil est, inquit Cicero, tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbiter naturæ adiungere, quod vilis planè animi est, & suos impetus regere frenoque rationis retinere non valentis. Prorumpunt nonnulli ad indecora quæuis, dum vel palam digitos in obscuros formatos vsus, ij quibus irati sunt ostendunt, vel turpes crepitus ore effingunt, vel denique alienæ vocis sonum efformando mimos agunt; ridiculi magis ipsi, quam ut alijs risum moueant: hos torquere haud necesse fuerit, vbi vino & irâ incaluerint, produnt secreta, dicenda tacendaque locuti, homines, Principes ac Deum ipsum conuijs proscindunt, & simul atque in possessionem sermonis venerint, ipsi sibi sapiunt, ipsi se amant sine ruali, dicta sua quasi è tripode Apollinis profecta à nemine redargui debere censent, & si contradixeris exardescunt; cum verò in contentionem inciderint, terrâ coelo miscent. Tales si quando emergunt, & ijs magistratibus, in quibus summa Reipub. consistit præficiuntur, quid non audent? quid non moliantur? ab omnibus sanè, sed potissimum ab Episcopis, in quorum mores omnium oculi coniecti sunt, adhibenda est quædam reuerentia, & quid maximè in quauis actione deceat, expendendum. Nam negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti: & plerumque tales neminem amicum habent, nullum socium, nullum fidum ministrum, nullum denique qui eos interdum officij moneat.

114
Visitantis E-
piscopi idea.

115
Impotens
animus in
Episcopo im-
probat.

116

neat: ijs tamen si quis magno animo acrius obstiterit, ita deponunt vel despondent potius animos, ut icti fuste canes non facilius coërceantur, & in ordinem redigantur. De Ioanne Carnouio Episcopo Vladislauensi nostri Archiepiscopi patruo pleraque feruntur, quæ iracundum nimis eum fuisse arguunt. Exardescit interdum & Archiepiscopus, sed citra furorem. Tylicius magis, qui vnâ eademque horâ & irascitur, & mox sui compos, suam ipse castigat immoderatam excandescentiam. Tuli ego, cum Referendarius iudicij Regijs ei assiderem, ipsius impetum modeste, at non eorum, quibus ille nimium permittebat, insolentiam; neque enim ferenda erat, sed temeritas iuuenilis grauitate senili reprimenda. Scitis quos mea signet oratio. vidi vtrumque cum in Sueciâ essemus, pallescere periculo, metu concuti, nec eam quam alias præferre videntur, seruare animi magnitudinem. Risi timidam leuitatem, risumque meum conuictio insectanti, & insipientis esse in periculo ridere afferenti, alteri eorum respondi; Tu verò, inquam, desipis, qui mihi in re malâ bonam mentem, quæ dimidium mali est, inuides.

Sed nescio, quo pacto meus sermo, ab institutâ de visitationis munere, oratione, huc deflexit, nempe non abs re visum, vitijs virtutibusque commemoratis, hæc vestris inculcare auribus, quæ maximè deceant, aut de deceant tam sublimem statum. Monita salutaria à Diuo Bernardo Eugenio tradita, sciant Episcopi sibi esse necessaria; malo illa verbis illius exequi quam meis. Quid (inquit ille) Episcopo turpius, quam incumbere suppellectili & substantiæ suæ, scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moueri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorundam eiusmodi, scrutantium quotidie omnem substantiam suam, numerantium singula, de minutis & quadrantibus exigentibus rationem. Non ita ille Ægyptius, qui Iosepho omnibus traditis, ignorabat, quid haberet in domo suâ. Erubescat Christianus Christiano sua non credens: homo sine fide, fidetamen habuit seruo, super omnia bona sua constituens eum, & hic erat alienigena. Mira res: satis superque Episcopi ad manû habent, quibus animas credunt, & cui suas committant facultatulas, non iuueniunt. Optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed ut liquidò datur intelligi, patientius Christi ferimus iacturam quam nostrâ. Quotidianas expensas quotidiano recipimus scrutinio, & continuâ Dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio escharum & numero panum cum ministris quotidiana discussio est: rara admodum cum Presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina & est qui suauet ea; perit anima & nemo qui reputet, nec mirum, cum nec nostros quidē assidue sentiamus defectus. Nonne ad singulas istas supputationes irascimur, vrinamur, anxiamur? Quâ tolerabilius rerum, quam mentium sustineremus iacturâ? Quare, inquit Apostolus, non magis fraudē patimini? Quæso, tu qui alios doces, doce te ipsum: si tamē iâ nō docuisti pluris te habere, quâ tua.

117

118

De confid.
lib. 4.

Notantur E-
piscopi, magis
ad rem quam
ad curam pa-
storalis at-
tenti.

1. Cor. 6.

tua. Transitoria ista, quæ stare tibi nullo pacto queunt; fac, vt à te transeant, non per te. Riuus quàm fluit cauat terram; sic discursus temporarium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrere sine læsione factorum, & tu, te ista sine vulnere mentis posse tractare, cōfido. Et paulò infra pulcherrimis colorum luminibus, & exactiori manu depingit sub imagine Eugenij, vniuscuiusq; Episcopi faciem. De cætero, inquit, oportet te esse formam iustitiæ, sanctimonix speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum Ducem, amicum sponsi, sponsæ Paranympum, Cleri ordinatorem, Pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum aduocatam, miserorum spem, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, vltorē scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, maleum Tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi. Hactenus ille. Hanc vultus & præclaræ personæ speciem, si Episcopus per Diocesim suam circumtulit, an dubitandum erit, eum vtiliter munus suum expleturum?

119
Munus Episcopale graphicè depictū.

120
Visitanti Episcopo in quos inquirendū.

121
Avaritiæ nota in visitatione cauēda.

Non exequar cætera in quos & quomodo eum inquirere oporteat, cum res ipsa & materia vltro illi sit occursura: nec defuerunt, qui methodum visitationis ex intimis sacrorum Canonum penetralibus depromptam exactè tradiderunt: hoc solum adiiciendum videtur, vix expedire, vt Episcopus in eos inquireat, quos Sedes Apostolica peculiaribus rescriptis suæ reseruauit potestati, nisi ij extra orbitam suorum Claustrorum excefferint, & vel priuatim, vel publicè in leges sacras commiserint, scelusvè aliquod palam perpetratum non vindicauerint. Denique suffecerit Episcopo illis contentum esse iurisdictionis finibus, quos sacri Canones & nouissimè sacrosanctum Concilium Tridentinum posuit. Sciat autem nihil magis infamare vel ipsum, vel ipsius comitatum quàm sordes avaritiæ, à quibus non modò ob grauissimum, quod inde oritur scandalum, verum etiam ob iuris Canonici expressam prohibitionem, puras omninò debet habere manus. Si alio referente mihi narratum fuisset, vix crederem, quod nudiustertius vnà vobiscum expertus sum, de illo Parocho dico, quem de contubernio sceminæ infamatum ad me, vt scitis, acciri iussi. Venit, interrogatusque, nec crimen diffiteri ausus, scedulam protulit, manu Notarij Episcopi scriptam & subscriptam, in quâ continebatur, illum antea de impudicâ cum eadem scemina consuetudine accusatum, ac decem mulctatum marcis, pecuniam officio Episcopi dependisse. Parochus interea, vel simplex, vel vaser, eam apocham, quasi vt impudicè palam cum scorto consuetudinē deinceps, permittente Episcopo, habere sibi liceret, interpretatus, eius præsumptæ indulgentiæ concessione, corā me, se factumq; suum tueri ausus est. Obstupui, cum iterū atque iterū à me interrogatus, planè impudèter idem assereret, seq; non inuitū muliere

liere cariturum fuisse, si pro eâ redemptio accepta non fuisset; nunc post talem transactionem se alterâ poenâ plecti non posse. Quid agerem? poenâ leuiori castigatum, & scelus detestantem, eâ conditione dimisi, vt impudicam mulierem statim eiiceret. Scio Goslicium antecessorem meum esse extra omnem culpæ suspensionem, neque ab illo Ecclesiasticæ disciplinæ rigorem additum pecuniæ; sed Notarij manifesta cupiditas homini simplici præbuisse videtur interitus grandem occasionem. Ita ij solent, qui & sui & Episcopi decoris obliti, venalia omnia habent.

Venio ad postremam propositionis meæ partem, in quâ me dicturum recepi de eâ functione, quæ Episcopis in Poloniâ, vt primarijs Regni Senatoribus incumbit. Dico Episcopos primarios vel primos potius esse Regni Senatores: nam si rem ad initia reuocemus, principio inductæ & susceptæ in Poloniâ religionis Christianæ, vix vllum Senatut aut concilij publici vestigium erat; Princeps vnus & solus omnia poterat, eius voluntas, lex non scripta sed iussa, & cui non parere capitale habebatur: Episcopi primi aliunde huc acciti, ex vsu aliorum Regnorum, & ex præscripto sacrorum Canonum, hac conditione se esse non posse ostenderunt. Et Principum nostrorum pietas, non solum omnem à Regiâ iurisdictione exemptam libertatem illis indulsit, verum etiam viros illos graues, eruditos, & sanctitate illustres, cum sibi & Reipublicæ viles fore animaduenterent, eos vt Principes, vt Patres venerati, ex eorum deinceps sententiâ & consilio Rempublicam se gesturos professi sunt; illis vt leges ad formandum Ecclesiasticum Politicumque statum scriberent, illis vt ius summarium dicerent, permiserunt, ac penè æquatâ potestate, in consortium regiminis eos cooptarunt, concessio insuper decimarum iure, quod ex vetusto Poloniæ Principum instituto, vltatum Regum vectigal erat. Neque mihi quisquam obiecerit Palatinos Religionem Christianâ antiquiores in Poloniâ fuisse, facile enim quiuis linguæ Polonicæ non ignarus respondebit, hæc & similia nomina non Confiliariorum, sed belli & Castrensiū officiorum fuisse. Extant antiquissima Regum nostrorum rescripta, quibus Episcopos Poloniæ, Principes Regni fratresque suos nuncupant. Boleslaum cognomento Chrobri victoriosum Principem, tantum Episcopis honorem habuisse testantur Historici, vt stante Episcopo, nunquam ipse sedere vellet, nisi idem etiam assedisset: id ab alijs quoque Principibus factitatum & obseruatum fuisse nemo dubitauerit. Sed illa auctoritas, Reges quotiescunque res poscebat, liberiùs monendi, redarguendi, improbis etiam eorum cupiditatibus resistendi, maiori reliquis omnibus potestate & dignitate Episcopos fuisse præditos facile conuincit. Neque mihi diu immorandum est in explicandâ & comprobandâ in Regno Poloniæ prærogatiuâ status Episcopalis; nam & nunc vel inimici nostri fateantur necesse est, & iure primarium nobis locum deberi, & in eius iuris possessione perpetuâ

122

Episcopus in Poloniâ vna etiam Regni Senator.

123

Senatus in Poloniâ ex Episcopis prior quam ex secularibus.

124

Eorum decimarum ius.

125

Prærogatiua.

116
Contra Se-
natum Ec-
clesiasticum
ob decimarū
exactionem
factiones.

tua nos fuisse. Non deerant iam olim, qui nos loco mouere vellent, qui iuribus nostris Rempubl. grauari dicerent. Decimarum quidem, etsi ex, vt dixi, Principibus ante susceptam fidem Christianā solui solitæ fuissent, exactionem primò impugnarūt nonnulli ex Neophytis maioribus nostris; sed inclytus Rex Boleslaus Chrobrius, seuerā animaduersione gliscentem eam temeritatē mox coërcuit: & haud scio an maiores nostri de eo onere vnquam questi fuerint ad vsque Casimiri Magni tempora: eo regnante, & quassatum internis externisque bellis imperium pacis artibus propagante, & subditi, & Rex ipse Bozantē Episcopo Cracouiensi, decimas ob certas causas soluere detrectarunt. Tractus omnis territoriorum Lublensis, Lucouiensis & Tzchouensis, Tartaricis, Russicis, & Hungaricis incursionibus scedatus, vastatus, incultusq; erat: in eum, cum Rex & Nobiles novos colonos inducerent, ab ijs exigi decimam iniquum putabant, non tamen ad rapinam versi, controuersum negotium Iaroslao Boguriae Archiepiscopo Gnesnensi, viro sancto, arbitrari sententiā definiendum permiserunt, & ille ex æquo & bono rem decedit, cui decreto haftenus magnā ex parte paretur. Id actum est 1369. vitæ Casimiri penultimo anno. Cuius rei à Cromero nostro nullam fieri sub id tempus mentionem miror: sed tam solenne arbitramentum Regis assensu comprobatum in volumine legum habemus. De loci prærogatiuâ, Duces quoque Masouie

117
De loci præ-
rogatiuâ olim
inter Eccle-
siasticum
statum, &
Duces.

Masouia con-
tentio, nunc
etiam vana
inuidorum
de eadem
murmuratio.

primò in Coronatione Vladislai III. deinde in Coronatione item Casimiri III. contra Episcopos niti cœperant, veluti Principibus è sanguine Regum Poloniae ortis, primus secundum Regem in Senatu locus deberetur; sed in eâ quoque tā graui concertatione, tenuerūt ius suum Episcopi, primæque ante ipsos Masouios Duces illis adiudicatæ sunt partes. Scio haftenus mussitare quosdam, quod ad vtrumque Regium latus affideamus, alterum Senatoribus secularibus deberi contententes: sed id quoque & nouum & insolitum, cum haftenus semper aliter obseruatum fuisse satis constet. In omnibus etiam, ijsque & antiquissimis & recentioribus Regum nostrorum rescriptis, quotiescunque fit mentio Ducum vel Principum, non alios intelligere licet, nisi Episcopos: nam ex antiquissimis Patriæ nostræ institutis, nemo Senator in consilio publico, nemo cum prærogatiuâ ferendi suffragij esse poterat, qui ex Ducum vel Principum esset sanguine. Quare ne Duces quidem Masouie in Senatu locum habebant, ad actus tamen solennes adhibiti, vt suprâ innuimus, Episcoporum prærogatiuæ frustra loci prioris affectatione detrahere conabantur; cumque in omnibus, quæ haftenus extant diplomatibus, qui præsentibus erant adscriberentur, ea & seruata est, & seruatur formula: Præsentibus Reuerendissimis in Christo Patribus Dominis (quo nomine neminem subditum, ac externos etiam non nisi Principes Rex Poloniae dignatur) Episcopis. Tum mox disiunctiuâ coniunctione adiectâ, Nec non Magnificis: vt manifestè appareat istos inferioris esse ordinis. Neque tamen quisquam existimauerit, nos ita Episcoporum digni-

dignitatem demonstrandam suscepisse, vt alterius ordinis ius impugnare velimus; constat & his sua dignitas eximijs ornata prærogatiuis, nobis satis fuerit declarasse, alio nomine, & prius Episcopos Senatoriam in Poloniâ dignitatem adeptos esse; diuersò, & posterius, hoc idem munus secularibus communicatum fuisse. Itaque hi quotiescunque libidine & arbitrio Principum vel leges publicæ in discrimen venirent, vel vis priuatis fieret, vel iura patrimonij Reipub. conuellerentur, ne hîscere quidem ausi, Episcopi suâ vfi prærogatiuâ, quotiescunque opus erat, optimi semper & salutare erant Regum monitores, censores etiam acriorisque correctores. Neque enim hi, vt seditionem mouerent, vt suam potentiam augerent, vt populi fauorem sibi conciliarent, ad obsistendum Principum & Regum cupiditatibus, prauisq; eorum actionibus studio, sed eorundem, quos monebant, Principum, & patriæ amore permuebantur, neque vel periculo vitæ, vel gratiæ Regiæ amittendæ metu, ab officio deterreri poterant, nam neque à Regum potestate eorū promotio dependebat, & quoslibet honores vitæ sanctitate citra vllam ambitionem se consequi posse sciebant. Itaque quod olim Solon quærenti Pisistrato Tyranno; Quâ tandem spe fretus sibi tam audacter obsisteret? Senectute, respondit. Idem quiuis Episcopus vsurpare potest, sibi libertatem Ordinis sui constare & constaturam freto status sui sanctitate.

Hoc animo D. Stanislaus ad refrænandas Boleslai Audacis libidines accessit, nec calumniæ, quasi interuerso pretio fraude Piotrouiense prædium occupasset, cessit. Ita animatus Iacobus Znienensis, Archiepiscopus Gnesnensis, castra Vladislai, fratres Poseniæ oppugnantis, aggressus est, eaque ominosâ tentorij Regij ruinâ prostrauit. Gedeonis Episcopi Cracouiensis ille ad Miccislauum senem Apologus, ab eadem animi magnitudine originem sumpsit. Illa Episcoporum omnium sub Casimiro Magno in causâ Prussicâ publica obnunciatio & contradictio, hinc profecta. Et ne omnibus recensendis immorer, illa constantissima semper, & nulla gratiæ aut fauoris aura mutabilis Zbignei Oleśnicij, nihil quod legibus libertatibusque Regni contrarium esset admittendi, eaque laudata obstinatio. Hic iunior ætate, maiorem, & cuius gratiâ creuerat, Vladislauum Jagellonem sæpè redarguit, iratum etiam, sed postremo correctum, & ita æquo animo paternas Episcopi admonitiones ferentem, vt moriens suos liberos illius potissimum tutelæ commiserit. Sed acrior illi cum Casimiro Rege concertatio fuit, longè is patre obstinatio, & magis in iram propensus, vitæ etiam Zbignei minas intentabat; sed ille paratus mori, non odio Principis, sed amore potiùs urgebat ius Regni. Diuina illa eius in Conuentu Cracouiensi pro Republicâ vox, illa sententia, quam Cracouiensis & Sendomiriensis Palatini, cæteris Senatoribus, ne Regem offenderent, tacentibus, comprobârunt, digna est, quæ omnium Annalium memoriæ ad exemplum magni & liberi Senatoris inferatur. Et Sigismundum Augustum (nam Sigismundi

128
Quales se in
functione
Reipub. olim
præstabant
Episcopi.

129
Vnde tanta
Episcopis in
Senatu di-
cendi & Re-
ges redar-
guendi liber-
tas.

Sancto Sta-
nislao,

Iacobo Zni-
nensi Archie-
piscopo Gne-
sienfi,
Gedeoni Epi-
scopo Craco-
uiensi,

Zbigneo O-
leśnicio Car-
dinali Episco-
po Craco-
uiensi,

130

Stanislao
Carnconio
Archiepiscopo
Gnesnensi.

gismundi Primi imperium æquum pacatumque fuit) vel impari & parum honesto cum Barbarâ Radiuilâ matrimonio implicatum, vel deinceps minùs dignis Christiano Rege actionibus vitam traducentem; qui priuatim & palàm redarguerent, non defuerunt Episcopi. Carnconius ipse, etsi eius gratiâ creuisset, sæpè acrius cohortationibus priuatis, Regis illius aures fatigauit; & fortasse aliquid effecisset, si cæteri quoque Senatores, quibus Regia gratia suo officio potior erat, pari studio in eam curam incubuissent. Expedi ipsis Regibus, tales habere Senatores, qui non assentatorio more, & sententiam dicant, & priuatim Principem instruunt. Miserum esse Principem, apud quem vera silentur, dicebat Gordianus Imperator: expertus ipse & in Misitheo eum oburgante, fidem, & in Philippo blanditijs primò sese illi venditanti, perfidiam. Tot equidem sæculis quæ monumentis annalium nostrorum comprehensa sunt, etsi multi è sæculari statu, sui commodi causâ, nonnunquam ad rerum nouarum studia deflexerunt, Episcoporum actiones, & ipsæmet

131
Miseri Principes apud quos vera silentur.

Episcoporum in dicendo libertas salutis publica in Polonia Regno conseruatric.

liberiores Regum obiurgationes salutem publicam, & tranquillum iustumque Principum imperium, supremam legem habebant; nec scio, an ullus, Paulo Episcopo Cracouiensi excepto, moræ seditionis accusari possit. Nam Ioannes Muscata Episcopus Cracouiensis, quasi contra Vladislaum Locticum Sileijs fauisset, fortè immeritas pœnas luit, quibus & Abbas Tinecensis innocens obnoxius factus, multis prædijs mulctatus est. Multa tam eximiae magnitudinis animi specimina recensere possem, nisi hæc ipsa, quæ attuli, sufficere viderentur. Neque sola Respublica Polona consilij principes voluit esse Episcopos; etiam omnes aliæ gentes olim præcipuam partem Reipublicæ & publicæ salutis, sacerdotali auctoritate niti voluerunt. Apud Aegyptios Rex idemque Sacerdos erat: Romanis exosum Regium nomen, Rex tamen sacrorum constituebatur. Si in optimè constitutis ciuitatibus, notæ virtutis emeriti ciues, sacras functiones obibant, iidem primas in Repub. partes tenebant. Christi Religione coruscante, quantum pij Christiani Imperatores Episcopis detulerint, quis nescit? postremò labente Imperio Romano, in Germaniâ primi Principes Electores Episcopi, nunc etiam ita tuentur statum, vt nisi illi aliorum Principum ambitioni irent obuiam, totum mutuis discordijs distractum rueret Imperium. Neque Patria nostra, si rectè rationes expendere mus, parum debet statui Ecclesiastico: constat enim & retroactis sæculis, & paulò remotiori tempore, sæpiùs salutaribus Episcoporum consilijs fulcitam stabilitamque fuisse Rempublicam, leges optimas ab eis scriptas, libertates præ-

132
Alijs quoque nationibus visitum esse Sacerdotes publico consilio primos adhibere.

133

Aliqua iam in Ecclesiastico Senatu desiderari ostenditur.

rogatiuasque Equestris Ordinis studiosè propagatas. Enimuero non imus inficias, pleraque & meritò nunc in ordine nostro desiderari: pestiferis illis discordijs, quæ nascente Hæresi in Poloniâ radices egerunt, effectum esse non negauerim, vt & nos Ordini Equestri, & eius importunæ ac graues iuribus sacris flagitationes nobis suspectæ sint; ita

ita tot annis veteris amoris, & societatis ruptâ compage, toties sperata & tentata eorum, de quibus inter nos non conuenit, compositio coire non potest. In multis præterea non obscurum rerum nouarum studium efficit, vt nobis secus, quàm oporteat, vel deceat, affecti sint. Postulatur à nobis vt Regem, quòd nonnullorum cupiditates largitione suâ non expleat, quòd patrimonium Reipublicæ simul non effundat, beneficiaque sua non vxoribus tantum eorum, sed natis etiam natorumque natis non communicet, arguamus. Nam quæ iure ab eo postulari possunt, primi essemus, qui id vrgeremus; sed hæc non vi, non seditione extorquenda; agendum cum Principe, dignitate ipsius saluâ; non cogi, sed rogari volunt magni viri. Ante aliquot annos, quantâ contentione actum est de Rege in ordinem redigendo, sinistris opinionibus onerata Principis existimatio, acti priuatâ auctoritate conuentus, concitatus populus, arma etiam penè intentata, dum illa, quam meministis apparatur inquisitio, cuius nullum alium fructum vidimus, nisi dedecus nostrum, & auctum populi in Principem odium. Quod his consilijs Episcopi se immiscere noluerint, accusantur quasi Reipublicæ defuissent. Ego verò quoad vixero, puto & reliquos Ordinis nostri idem facturos, nunquam seditiosis factionibus me immiscebo: non is est modus saluandæ Reipub. nec ea necessitas, vt armatis cohortibus Comitium impleamus. Video ego à plerisque id agi, vt concitato ad signa populo, ingens quædam flamma excitetur; placet quibusdam armatum consilium, quale olim Hungaris tumultuantibus simul & peruentibus in vsu fuit. Rokos, Hungaricum nomen est; quis autem ignorat gentem illam ad seditionem natam, eâ ipsâ supremum exitium sibi accelerauisse? Regna & imperia, quæ diuturnâ felicitate floruerunt, dum pacatis vsa sunt consilijs, hætenus steterunt; simul ac obtentu libertatum & iurium seditiosi ciues populum concitare, & contra Magistratus armare cœperunt, distractis mutuis viribus, summa rerum pessum ijt. Sic Romanum, sic Græcorum amplissima Imperia extincta sunt, sic nobilissimi Hungariæ Regni illum splendorem, illam amplitudinem, in cineribus & semirutis vestigijs concidisse videmus. Sigismundo Primo imperante, subita illa Castrensis ad Leopolim Equestris ordinis concitatio simul & cœpta & sedata, nescio cur hoc fatale Rokos nomen sortita est, alia forma, alia facies rerum nunc apparatus. Meditata cogitataque consilia in promptu sunt. Primarius quispiam, qui nunc multis nominibus fauorem populi sibi conciliat, & Regis gratiâ, quâ nunc affluit, perniciem eidem molitur, auctor tanti, quantum nunquam Polonia vidit, tumultus erit. Hic, fato functis ijs, qui eius conatibus obstant, specioso prætextu imponet populo, accitisque in societatem Hæreticis, armatus armatos coget Conuentus nouarum, earumque ex adytis quibusdam proferendarum rerum, spargetur fama, esse videlicet Quiddam (heu infelix & infaustum hoc Quiddam) sibi notum, quod

134

Cum Principe quâ prudentiâ agendum.

135

Vana de Senatu Ecclesiastico querela.

136

Turbulentum quoddam genus hominum.

136

Imperia & Regna seditione pereunt.

Rokos.

quod nisi ab omnibus sciatur, interitura sit Respub. Pelleſti hoc rumore current omnes boni maliſque, non ſecus ac ſi genti recutiſſe Meſſias natus renuntiaretur, multos metus denunciatarum nullo iure pœnarum, vel inuitos eò pertrahet: nam iſ libertatis aſſertor, hoc ipſo quòd armatus leges cæteris præſcribet, clauſtra libertatis primus perfringet. Quid Rex interim? totâ vario prætextu armatâ Poloniâ, ipſe quoque neceſſaria induet arma: in partibus eius ſtabit Senatus, Proceres omnes, & ſlos iuuentutis Polonæ miles, & exercitus, Duces, Arma vtrimque armis opponantur neceſſe eſt; quo euentu, exitus docebit. Hæc interim non ex extis, ſed ex Reipub. noſtræ conſtitutione diuinare licet, tot impenſis grauata & fatigata Rempublicam, vere orne & ciuili reſperſam ſanguine, Regiâ clementiâ reſpiraturam: ſed vt corporibus periculoſo perfunctis morbo, nō magis ipſe morbus, quàm eius reliquiæ, nocumentum adferre ſolent, ſic miſta illa colluies quæ ſopitis domeſticis motibus ſupererit, erumpet, & nouum Patriæ diuturnum & periculoſum pariet bellum; cuius exitum, militariſque licentiâ fædè oppreſſam Patriam, vobis videre licebit, ego tantorum malorum inſpector eſſe nolim. Sed hæ rerum conuerſiones ſi euenerint, iam nunc animo proſpicio, quantum inde odij publici Ordini noſtro accreſcet. Episcopis errores omnes imputabuntur, ab eis geſtæ Reipublicæ rationes petentur; Senatus quoque proditionis publicarum libertatum accuſabitur: hinc leges pernicioſæ, quas vis extorquebit, ſument originem, graues ſtatui Eccleſiaſtico, graues Principi ipſi, & magnâ ex parte ſtatum Reipublicæ mutaturæ. Satis ſuperq; negotij erit Regi & Senatui, vt tantis malis aliquod leuamentum afferant, ne Rempublicam perire ſinant. Sed hæc fortæ feliciores habebunt exitus, nam & ego iuuenis pares à ſenibus accepi diuinationes, quæ ſi poſteâ magnâ ex parte acciderunt, à ſupremo tamen exitio diuinâ benignitate hæcenus defendimur.

138 Sed Senatoria Episcopii functio in his potiſſimū rebus conſiſtit. In eâ quæ illi ſorte eueniet Prouincia, non magis nomine, quàm re oſtendat, ſe eſſe in ijs Conuentibus, qui in eius Dioceſi continentur, conſilij Principem & moderatorem: pietate & eruditione (addo & liberalitate quantum facultates permiferint) præſtanti Episcopo nemo hanc palmâ inuidebit, omnes vt patrem venerabuntur, illiſque primas deferent partes; factiones nullas alat, diſcordes omni ſtudio ad inuicem conciliare conetur, pari & communi in omnes propendeat amore, actiones eius omnes, animi candore, & ſinceritate niteant, nemo ſubdolum quicquam de illo ſuſpicetur; neque porrò quiſquam ſuſpicabitur, ſi cunctis conſtabit, Episcopo non Principis gratiam, non populi fauorem, non ſuas ſpes, ſperataque incrementa, ſed ſolam eſſe curæ ſalutem publicam. Familiaritates & amicitias magnorum virorum, officijs ſtatum ſuum non dedercentibus parabit, eaſque fide ſincerâ tuebitur & conſeruabit, nec interdum amicorum cauſa laborem & iter ſuſcipere recuſet, eoſque ſibi de-

138
Senatoria Episcopii dignitas, in quo conſiſtat.

mereri ſtudeat. Conuentus particulares ſuæ Dioceſis obire non intermittat, & vni quidem, vbi commodum fuerit, eorum interſit, in alijs per amicos neceſſariosſque ſuos ſibi Rempubl. eſſe curæ declaret. Ad publica Regni Comitia veniat, in ijs liberè ſententiam ſuam explicet, accommodatam maximè ad præſentem Reipublicæ ſtatum. Omnino aureum illud Ciceronis dictum, in animis cū omnium Senatorum, tū Episcoporum præcipuè ſemper hædere velim; Vt enim, inquit ille, gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria; ſic moderatori Reipublicæ, beata ciuium vita propoſita eſt, vt opibus firma, copijs locuples, gloriâ ampla, virtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines, atque optimi, illum eſſe effectorem volo. Omnino, inquit idem alibi, qui Reipublicæ præſuturi ſunt, duo Platonis præcepta teneant; vnum vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quidquid agunt ad eam referant, obliuiscantur commodorum ſuorum: alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant: vt enim tutela, ſic procuratio Reipublicæ ad vtilitatem eorum, qui commiſſi ſunt, non ad eorū quibus commiſſa, gerenda eſt. Qui autem parti ciuium conſulunt, partem negligunt, rem pernicioſiſſimam in Rempublicam inducunt, ſeditionem atque diſcordiam; ex quo euenit, vt alij populares, alij ſtudioſi optimi cuiusque videantur, pauci vniuerſorum. Hæc ille. Imaginem mihi expreſſiſſe videtur ſtatus Reipub. noſtræ, & præſentium temporum, in tot factiones diuiſo Reipublicæ Polonæ corpore, in quâ videmus pleroſque velle & populo placere & Regi, diuerſarum factionum ſimulatores: hi & populares inflant lituos, & Principi, quaſi omnia poſſint, ita ſe venditant, vt niſi ſibi ſuiſque beneficia ab eo extorqueant, ſuos folles non quieturos oſtendant. Nunquam hæc arte vtetur Episcopus, nunquam eò ſe demittet, vt ſimulatione omnibus ſe accommodet, laudanda laudet, improbanda improbet, amore non odio. Eum publicam ſalutem curantem, opinione integritatis, & Principi & populo commendatum, Reipublicæ item non rudem, ſed ſententiam ſuam rationibus & exemplis ex optimo quoque Rerumpublicarum ſtatu & euentu petitis, confirmare ſcientem, & ante omnia ſinceræ pietatis famâ conſpicuum, omnes venerabuntur, ſequæ & ſua illi libenter permittent, illi vni fidem habebunt, eius conſilij priuatim & publicè acquieſcent.

141 Sed ante omnia meminerit Episcopus ſe idcirco in Senatu principem locum tenere, vt iura Eccleſiæ tueatur. Hæc imprimis exactè illi nota ſint, controuerſiaſque & lites omnes Ordini noſtro ab Equeſtri motas perſpectas habeat, ſæpè illi hoc nomine certamen ſubeundum erit, ſæpè pro aris ſacris contendendum. In conuiuijs, in conſeſſibus, hæc potiſſimum pertractatur materia, quòd ſpirituales coëmptionibus hæreditatū, magnâ ex parte nobilitatem & Rempubl. ſubſidio ſeruitij militaris fraudauerint: quòd fiduciariorum ſuos, ſcultetos dictos, à quibus olim ſeruitium militare præſtari fuiſſe ſolitum falſò plerique credunt, ab hoc onere ſub-

139
Optimi Senatoris in Reipublica functio partes.

140

141

Episcoporum eſt imprimis iura Eccleſiæ tueri.

Contra ea quæ paſſim Eccleſiaſticis in Poloniâ obijci ſolent.

142
Legibus ini-
quis contrai-
re.

Pietate pre-
stare.

143
Totius tra-
ctationis Epi-
logus.

144

traxerint: quòd decimarum iura malè vsurpent: quòd iurisdictione & poenis Ecclesiasticis nimium sæuiant: quòd possessionibus Ecclesiasticis maiorem partem Regni occupent. Hæc & alia falsò nobis imputata ab ignaris præsumptâ temeritate obijciuntur. Iam impiæ illæ leges, quas Hæretici, & eorum fautores semicatholici in Conuentibus, in Comitijis summâ contentione perferri vrgent, vt liceat cuius quiduis credere, vt impietas ipsa & blasphemia & blasphemi securitatem lege publicâ cautam habeant. Ad hæc iure & rationibus ex iure & sacris Scripturis, ex institutis Patriæ refellenda semper paratus esse debet Episcopus, neque vnquam illi committendum est, vt Dei & Ecclesiæ causam prodidisse videatur; etiamsi fortunarum & vitæ immineat periculum constanter decertet: certissimâ fretus spe, vel Dei auxilium sibi adfuturum, vel si certè occumbendum erit, honestissimum & sacerdoti optabilem exitum se habiturum. Ea quidem Regis nostri est pietas, vt eo viuente nihil adeò aduersum timere debeamus; & deinceps etiam, constet modò Episcopis sua pietas, facillè illi in Regno hoc Catholico sua & Ecclesiæ iura tenebunt.

Neque ego plura de hoc genere; ad vos nunc conuertor. Audistis ex me dictam penè vno impetu sententiam non diu meditatæ rei; aliàs vberius & quasi per partes à me informabimini, quid vos agere oporteat, si, quod futurum reor, hac omnium maximâ & sanctissimâ dignitate aucti fueritis. Interea hæc sint mea ad vos paterna & domestica monita: ambo mei alumni estis, vtrique si non profuit, certè non obfuit mea institutio, & hic vitæ cursus, quem me decurrere videtis. Me auctore venistis iam in aliquam & Reipub. & Principis notitiam; sacris Ordinibus initiati, altari Domini dedicati estis; dum vixero, vobis ego Dux & Magister ero, ornabo, promouebo. Nec enim dubito vos vicissim adnifuros, vt ei quam de vobis concepi opinioni, & expectationi meæ respondeatis; me vitâ functo nabitis sine cortice, vobis ipsis enitendum contendendumque erit, & propriæ innitendum virtuti. Non deerunt qui vestris incrementis opponant obicem, cursumque fortunarum vestrarum tardabunt: sic semper virtus non plano itinere, sed per ardua enititur, & vestra fors non tam improspira, quàm tarda futura est. Sed nec eo fine, vel Ecclesiæ, vel Principi nauanda est opera, vt opes & dignitates accrescant, meritorum hæc sunt additamenta quædam: illa vera solidaque præmia, quæ vitâ functos manent, illud decus, illa gloria, optimo cuique calcar addere debet ad præclaras actiones suscipiendas, ad vitam denique pro Ecclesiâ, pro Patriâ, pro Rege profundendam.

His verbis suum, vt meministi, ad nos biduò habitum sermonem Pstroconius noster conclusit. Mihi quidem tum non veniebat in mentem fore, vt aliquando hæc scripto comprehenderem, neque enim vt tum erāt & res, & ipse nostræ, futurum aliquando putabam, vt eiusmodi monita nobis vsui esse possent. Vberius quidem & multò locupletioribus exemplis

plis instructam hanc materiam ille nobis proposuerat, quæ tot iam elapsis annis memoriâ meâ exciderunt; in tuo fortassis penu commodius referuata pleraque, quæ à Pstroconio dicta sunt suggeres, & his nostris accom-
modabis. Erit nonnemo, qui Pstroconium futura asseruisse mirabitur, sed homini in Repub. versato, & status illius gnaro, non admodum difficilis esse poterat diuinatio & vaticinatio, ex coniecturis certis & manifestis. Suum equidem fortunæ ac vitæ etiam decursum talem, qualis euenit, euenturum sæpè nobis innuit, & supremo grauatus morbo, etiamsi nec vis mali, tantoperè vrgeret, & medici meliora sponderent, ipse sui exitus certus, nullum alium admisit sermonem, nisi de morte, de supremis suis. Nos qui aderamus, mirati migrantis vitâ constantiam, lætum hilarumque ipsius semper vultum contemplantur, illudque nobis Diui Hilarij dictum veniebat in mentem; eos potissimum mortis metu concuti, qui, vt Sanctus hic ait, contuentes longam Dei patientiam, quæ in profectum salutis humanæ extenditur, aduersus conseruos insolecunt, & sæculi malis vitijque se tradunt, præsentium tantum curam in cultu ventris exercentes. Sed cum minimè putabunt Dominus adueniet, eosque à bonis quæ sponderat diuidet, portionemque eorum cum hypocritis in poenæ æternitate constituet, quia aduentum desperauerint, quia mandatis non obtemperauerint, quia præsentibus studuerint, quia vitam genitum vixerint, quia desperatione iudicij commissam sibi familiam, fame, siti, cæde vexauerint. Non ita moritur iustus, qui, vt Sanctus Gregorius ait, de suâ spe & operatione securus, pulsanti Domino confestim aperit, quia lætus iudicem sustinet, & cum tempus propinquæ mortis aduenit, de gloriâ retributionis hilarescit. Talis erat exitus Pstroconij nostri, vt non morte tristisque illo dolore, qui ex dissociatione animæ à corpore naturaliter oriri solet, affici, sed rectâ ex hac lachrymarum valle in cælum, æternum isthic victurus, migrare videretur. Aberas tu, Reipublicæ causâ cum Senatoribus, quibus simul cum Pstroconio, auctoritate Comitiorum Regni, negotium Prussicum demandatum erat, in Prussiam profectus: sæpè ille de te locutus, te sæpè requisivit, te sibi deesse doluit: hoc vnum nouissimâ in luce desiderauere oculi eius; paucioribus quàm oportuit lachrymis compositus est; ego adstiti morienti, supremumque eius excepi halitum. Pstroconium quidem cum vitæ flore, tum opportunitate mortis diuino cõsilio & ortum & extinctum esse arbitror; licet enim amplissimis perfunctus honoribus, Vice-cancellarij & Cancellarij Regni gesto munere, in ipso aditu summæ dignitatis, florente statu Reipubl. ad quam ciuili motu perturbatam, pacandam, plurimum consilij & auctoritatis ille attulerat, in ipsâ spe suscepti contra Moschos belli decessisset, neque quod maximè optabat, Sigismundum Regem omnium sui temporis Regum Maximum, partâ de Moschis victoriâ, receptâ in potestatem gentis Vrbe Metropoli Moschouîâ, capto Smolensco, propagatis finibus Regni, ad extremum Osmani Turcarum Imperatoris Europæ atque

145

Quomodo
futura præ-
dixisse intel-
legendus
Pstroconius.

Mors eius,
quam etiam
præsciuerat,
valde pia.

Comment.
in Matth.
cap. 20.

Hom. 13. in
Euang.

146

Opportuna
Pstroconij ex-
hac vitâ mi-
gratio.

atque Asiæ opibus & copijs Regnum Poloniae inuadentis feliciter co-
ercito impetu, gloriâ fulgentem & victorem, eiusdemque decoris so-
cium & participem Vladislauum Principem Regium Regiæque indolis
filium, domitorem Moschouiae, terrorem barbarorum, Patriæ nostræ
spem alteram conspicerere potuisset: idem tamen festinatæ mortis gran-
de habet solatium, quod tot, quæ aliquantò post secuta sunt mala non
viderit. Non vidit Pstroconius tres exercitus conuersis signis ex hosti-
co, fines Regni transgressos, ab eisque laceratam Patriam, & per sum-
mum nefas, per ciues à ciuibus exactum tributum, bona Ecclesiæ æsti-
mata, & inaudito grauata censu, non ardentem inuidia Senatum, non
omnibus opibus coniuratione militari spoliata Rempublicam, & ra-
pacissimi agminis circumlata sæpius per vniuersum Regnum infesta sig-
na. Non vidit Ducibus & præcipuis quibusque è primâ Regni Nobilita-
te in Valachiâ cæsis, aut captis, amisso exercitu extremâ spe pendentem
publicam salutem; non denique sacrum Optimi Regis caput à morte
mentis sicario parricidiali petiit ictu. Sed Pstroconij ortum, vitam &
exitum nos peculiari complexi sumus opere. Hunc de functione Episco-
pali habitum ab illo sermonem Tibi vni, optime frater, dicamus, Tu
leges, expendesque, & cum Tuis actionibus conferes. Liberè ego illius
dicta executus sum, nam & illi, quos hæc offendere possent, iam pridem
vitâ functi sunt, & si quis eorum, qui superstites sunt, se notari falso
suspiciatus fuerit, is non in se iactum rodet lapidem. Et Pstroconius, quem
& ego, vt nosti, in opere secutus sum, in commemorandis virtutibus
vniuscuiusque non siluit nomen: vbi vitij alicuius mentio facienda erat,
hoc sine auctoris honoris detrimento carpebat: ita & sua laus constitit
probis, & qui secus merentur, innoxia censura, sui admonentur officij.

147
Operis dedi-
catio.

VITÆ

VITÆ ET SERIES

EPISCOPORVM PLOCENSIVM,

*Cum vitâ Auctoris conscriptâ ab Andrea Trzebicki Scholastico
Plocensi, qui sequentem dedicationem priori editioni præfixerat.*

Serenissimo Poloniae Sueciæque Principi, & Reuerendissimo

Domino D. CAROLO FERDINANDO,

Dei Gratiâ Episcopo Plocensi, & Vratislauensi,

Andreas Trzebicki Scholasticus Plocensis, Regius Se-
cretarius, Felicitatem.

ENEST omnino, Princeps Serenissime, cunctis
humanis rebus, velut orbis quidam, vt quemad-
modum temporum vices, ita morum actionumque
mortalium vertantur: sæculisque & personis inter-
euntibus, causæ & euentus iidem recurrant. Lucu-
lentum eius rei documentum, Vitas Plocensium
Antistitum Tibi affero. Has olim in lucem & oculos hominum Ioan-
nes Longinus protulerat: sed iterum obliuionis nox tenebris offudit,
presitque amplius, quàm vnius & dimidij sæculi spatio, donec Stani-
slauum Lubienium Plocensi Ecclesiæ Præsidentem fata darent: quo aucto-
re rursus in lucem quasi postliminio fatis reuocantur, tanquàm re-
rum humanarum orbe se circumagente, iterum fors vt in publicum
prodeant, rediret. Ceterum vt magnam illius temporis imaginem in
his annis video, cum ad Plocensis Ecclesiæ vtroque regimen, & am-
bos scriptores reflecto oculos: ita longè fato functorum Præsulum præ-
clariorem sortem fateor, cum nunc & scriptorem, Episcopalis atque
Senatorie dignitatis prerogatiuâ illo clariorem, & in Plocensi Cathe-
dra, pro Casimiro Masouia Duce, Carolum Ferdinandum, Sigis-
mundi Tertij Poloniae & Sueciæ Regis Filium, Vladislai Quarti fra-
trem, tot Caesarum, tot Regum sanguinem nanciscuntur. Te inquam,
Princeps Serenissime, qui tot decora Ecclesiæ nostræ, quot sceptris or-
bis Christianus regitur, ac omnium eximium Te ipsum intulisti: in-
natâ benignitate, prudentiâ, grauitate, modestiâ, & hoc sæculo ra-
rissimâ vere aurei generis particulâ, simplici & sine fuco lenocinijque
pietate

pietate conspicuum, venturisque saculis & posteris inuidendum. Sed il-
lus in lucro, & acceptis à presenti auro beneficijs, satis fuerit numerare,
quod Te tot virtutum perenne habebunt exemplum: utinam modò
illis sit tam facile imitari, quàm Tibi pia, praelara, memoranda fa-
cere. Illud fortè unum ad exprimendam perfectius Longinifac-
ti speciem desiderari videtur, ut quemadmodum ille Casimiro Masouie
Duci; ita Tibi Stanislaus Lubienius, de manu in manum, hoc in
Antecessores suos pietatis Mnemosynon traderet: sed relege paulisper
Optime Princeps, Stanislaus Lubienij, in Domum Tuam Regiam,
Teque præsertim obseruantia vestigia, aduertes, Tuum id quod ego
affero pridem esse, neque nouo mancupio tradendum. Tibi enim ille,
quidquid pro Episcopatu Plocensi fecit, dixit, scripsit, addixit, cum
prudenti consilio. Te sibi Successorem destinavit, ut post fata etiam
diutius in Te, de charissimâ sibi sponsâ mereretur. Ego mihi id so-
lùm assumpsi, ut Mæcenatis olim mei lucubrationes Tibi debitas,
nominis Tui præscriptione, velut nouo nexu Tuas efficerem. Itaque
admitte benignus, maiorum Tuorum monumenta, quorum magna
pars decusque seruis olim legeris.

PROOE-

P R O O E M I V M

A V C T O R I S.

FUNDAMENTA Christianæ religionis in Poloniâ, siue tu eam
Vandaliam, aut Gothiam, quo titulo Regni, primi Reges
Poloniæ, usque ad Boleslaum Audacem vsi sunt, dicere ma-
lueris; siue vniuersum Septemtrionem Rheno & Tanai ma-
gnis Europæ fluminibus circumfusum, sub magnæ Sarmatiæ nomine
comprehendendum censueris, siue denique totum hunc tractum, Scy-
thiam Europæam, quam veteres Historici longè latius, quàm omnes
alias regiones patere scripserunt, existimaueris; non primum, ut pleri-
que opinantur, sub Miescone Duce, è Piaistorû familiâ exordium habue-
runt. Nam si ad antiquiora tempora rem referamus, Sanctus Andreas
Apostolus, Scythiam Europæam, cuius appellatione vniuersum Sep-
temtrionem, omnesque Septemtrionales nationes contineri, aliàs à nobis
docendum erit, primus ex Achaiâ Istro transmissio ingressus, reuelata à
Christo Salvatore nostro veritatis lumen, in has regiones intulit, Christia-
numque nomen in Sarmatiâ Europæâ, circa annum à Christo nato cen-
tesimum nonagesimum quintum viguisse, auctor est Tertullianus libro
aduersus Iudeos, & Pagninus eius interpres, ut meritò gloriari possimus,
religionis nostræ auctorem nos habere, maximi nominis Apostolum, in-
ter Christi discipulos, si vocatio spectetur, primum germanum Petri, &
passionis morisque æmulum. Sed & in ipsâ missi cœlitus Spiritus S. so-
lennitate, disertè testatur S. Lucas, adfuisse Ponti accolas; & Princeps
Senatus Apostolici Petrus, inter ceteras nationes, quas suâ epistolâ allo-
quitur, Ponti aduenas commemorat. Denique, ut alia taceamus, Plinius
secundus in epistolâ ad Traianum Imperatorem scriptâ, Bithyniam &
Pontum Prouincias, quibus tum ille præerat, plenas esse Christianis ho-
minibus testatur. Nec deinceps per annos ferè à Christo nato octingen-
tos deerant viri pij, qui partim ex Graciâ, partim ex Italiâ & Galliâ, ac
ipsamet Angliâ progressi, fouerent sementem Euangelij in agro Sarmat-
ico, suæque prædicatione Poloniam, Russiam magnam, Bohemiam, Da-
niam, Suediam, Saxoniam, Pomeraniam, Vandaliam, præceptis & my-
sterijs Euangelicis imbuerent, maximè posteaquàm Gregorius Magnus,
primus eius nominis Pontifex Maximus, felicibus auspicijs, missis in
Angliam doctrinæ Euangelicæ sanctissimis Magistris, Anglos veterum
Saxonum (quos Sarmatiæ partem fuisse nemo dubitauerit) prolem, ad
obsequium Romanæ fidei reduxit: tantis enim mox ille Anglicus fidei
ager, sanctitatis & religionis effloruit incrementis, ut inde orti viri planè
Apostolici, memores vnde aui eorum prodierant, totam veterem Saxo-
niam, Boiariam, & quidquid inter Rhenum & mare Balthicum, quid-
quid nunc sceptris Polonicis continetur, prædicando & docendo perua-
gati,

C c

gati, feliciter Arctoium Orbem fidei rudimentis imbuerunt. Non quidem eo euentu, ut simul tota regna sub iugum pietatis miserint, sed magnâ ex parte homines sedentes in tenebris, Sole veritatis illustrarent. Nec à temporibus Apostolorum defuisse putandum est, viros zelo Euangelico accensos, qui ipsa penetralia Vandalia (ita appellata est ea pars Sarmatiae, quam nobilissimus fluuius Vandalus mediam secut, quæ nunc Polonia dicitur) penetrarint, quorum etsi labor non infructuosus fuit, memoria tamen obscurior, & nisi soli Deo nota nomina. Ad annum vsque nongentesimum sexagesimum quintum, nullus erat, qui publico nomine religionem Christianam palam profiteretur, non quod ea res Principum edictis vetaretur, sed quod nullus esset, qui statum religionis ad normam Ecclesiae Catholicae formaret, Regibus ipsis nondum Sacramentis coelestibus imbutis. Quanquam quis vetat suspicari Piasium agri Crusiensis colonum, ob piam liberalitatem ex humili genere ad summum Principatus fastigium euectum, aliquid ex veritatis Euangelicae lumine hausisse? Abauus is fuit Miecislai, qui à Christianis subditis suis (qui iam tum frequentes etiam ex primoribus fidem Christianam colebant) ut daninato cultu falsorum Deorum, Christianus & ipse fieret, ac uxorem Christianam Dambroucam Boleslai Bohemiae Regis siue Ducis filiam duceret, persuasus, primus se Christianum Principem esse palam professus est. De Piasio quidem memorant Scriptores, illum dum hospitalitatem coleret, Sanctos Ioannem & Paulum Romanos Martyres, sub Iuliano Apostata olim martyrio coronatos, hospitio exceperisse, & penu eius illorum beneficio ita auctum fuisse, ut pauper rusticus eo interregno, quod mortem Popielli Tyranni & parricidae Principis consecutum est, vniuersum Procerum Polonorum, qui ad eligendum nouum Principem conuenerant, coetum conuiuio exceperit, & ob eam causam suadentibus iisdem Sanctis, Rex renunciatus fuerit. Quis enim non merito in eam veniat suspicionem, Sanctos illos vitâ iam functos, siue etiam ij Angeli fuerint, ut aliqui existimant, non nisi viro, verâ pietate imbuto, apparere, eumque pietate coelesti imbueret voluisse? Miecislans igitur simul atque sacro baptismo tinctus est, admonitus ab alijs Christianis, religionem eam quam susceperat, non nisi ex praescripto Summi Pontificis, IESV Christi Vicarij, ac Diui Petri Principis Apostolorum in Romanâ Cathedrâ Successoris, coli & fructuosè exerceri posse; Legatos suos misit ad Romanum Pontificem, qui suo nomine illi referrent, se & Christianum Principem esse, & cum vniuerso Regno suo in potestate Summi Ecclesiae praesidis deinceps fore profiterentur, atque Episcopos Orthodoxae religionis Magistros, ab Vrbe religionis & pietatis magistrâ, sibi submittere peterent. Praerat eo tempore Sedi Romanae Ioannes Decimus Tertius, hoc ipso anno, posteaquam Benedictus Quintus se Pontificatu ab-

dicauit,

dicauit, vel potius ab Imperatore captus, & in Saxoniam (ubi exul mortuus etiam miraculis claret) abductus est, Ioannesque Duodecimus fatis concessit, Pontifex renunciatus; Imperatoris Ottonis Primi numerabatur annus quartus, Nicephori Phocae Imperatoris Orientis annus tertius, cum hæc Polonica Miecislai siue Miesconis Legatio in Vrbe comparuit. Dicere ille tum potuit, veluti religionis Christianae propagandæ minus curiosus, illud Isaia Prophetæ: Dices in corde tuo; quis mihi genuit istos? Ego sterilis & non pariens transmigratus & captiuus, & istos quis enutrit? Ego destitutus & solus, & isti ubi erant? Quamobrem eâ legatione lætus Pontifex Romanus, Aegidium Tusculanum Episcopum, ad confirmandum Principem & Proceres Regni, & statum Ecclesiae Polonicae formandum, Sedesque & Cathedras Archiepiscopales & Episcopales erigendas, Legatum expediuit, instructum non solum ijs monitis & praeceptis, quæ tanta res poscebat, verum etiam additis, ad obeundum tantum munus, idoneis viris doctis & pijs, qui nascentem in Polonia Ecclesiam auctoritate Episcopali, distributis per Aegidium Prouincijs, & Dioecibus regerent, & gubernarent. Diuidit hanc Legationem Annalium Ecclesiasticorum Illustrissimus Scriptor Caesar Baronius Cardinalis, existimatque Aegidium quidem Episcopum Tusculanum in Poloniam fuisse missum, socios vero futuri illius laboris, ad nescio quos Vandalios, quorum Princeps Miesco esset, ablegatos fuisse; nam posteaquam de legatione in Poloniam missâ mentionem fecit, hæc addit. De aliâ legatione per eundem Pontificem in Vandaliam missâ, hæc apud Stanislaum Orichouium Roxolanum: Admonitum piorum (verba sunt Orichouij Poloni & de suis Polonis scribentis) virorum quorundam, Miescone Monarchâ (is fuit primus in Polonia, quæ tunc Vandalia dicebatur Christianus Princeps) cum audiuissemus esse Ciuitatem quandam Dei; cuius Antistes esset Romanus Petrus, penes quem auctoritas esset summa, ex seruitute Diaboli in libertatem Christi homines vendicandi, ab hoc ipso Ciuitatis Antistite, Miescone Monarchâ auctore, opem aduersus diaboli vim implorauimus. Itaque Ioannes Decimus tertius, Vicarius IESV Christi, Simonis autem Petri successor, exoratus à Monarchâ, Senatu ac populo, doctissimos viros Italos, videlicet Vuillibaldum, Prochorum, Iordanum, Gotfridum, Lucidum, Angelotum, Octavianum, Iulium ad nos Vandalos ac Lechitas doctum misit. Qui & Miesconem Monarcham, & genus nostrum illi subiectum, sacri baptismatis vndis ab originali culpâ abluerent, & ex Ciuitate diaboli ablutos ac mundatos in Ciuitatem Dei transferrent, in Christi Ecclesiam dicarent, quod etiam est factum. Nam illi viri Sanctissimi, Vandaliam (siue tu malis Poloniam dici) ingressi, praedicabant nobis Christum, & gratiam eius, quâ nos in communionem suorum Deus conuocauerat celebrabant, homines turmatim ad flumina confluentes, baptizabant, Idola ex Vandalia exterminabant.

Nomina
primorum
Antistitum
Polonia ad
propagandam
fidem Christi-
anæ per
Romanum
Pontificem
missorum.

Addit Baronius. Quomodo autem sit cooperatus Otto Imperator, ad confirmationem Ecclesiæ Vandalorum, inferius suo loco dicturi sumus. Diuersam hanc fuisse legationem ab eâ, quæ in Poloniam missa est, diuersitas planè Legatorum ostendit, & alia plura. Quod audis Vandalos nomine Slauorum esse comprehensos, scias in plures amplissimæque Prouincias Slauoniam esse partitam, & inter alias Vandaliæ esse comprehensam, omnes verò ad fidem Christi conuersas esse quæ de iisdem Prouincijs dicturi sumus inferius declarabunt. Hactenus Baronius.

Non est meum cum tanto viro, quem orbis Catholicus, summum veritatis defensorem & assertorem veneratur, descendere in certamen alicuius disceptationis, sed cum veritas se ipsa manifestè prodatur, non erit incongruum, concessuro haud dubio, si viueret, ipsum et Baronio, ad eam tuendam aliquid adferre. Ex Sanderi libro de visibili Monarchiâ n. 695. hæc Baronius exscripsisse videtur, ille verò ex Stanislao Orichouio Roxolano, historiam quandam recensente, Orichouium quidem appellatione Roxolanum, Polonum tamen fuisse & Roxolanos inter Lechitas referri, quo nomine quæ olim fuit Vandalia, Polonia censebatur, quis in dubium vocauerit? cum id ipsum Orichouius à Baronio citatus fateatur, seque Lechitam & Polonum esse scriptis prodatur. Hic legationem eam missam esse ad Miesconem Monarcham (is ille fuit Miecißlaus, blandiori nomine Miesco dictus, primus in Poloniâ Christianus Princeps) disertè scribit, idem cum ab Vrbe submissos religionis in Vandaliâ (quam idem ipse Poloniam, vt vidisti Lector, appellat) propagandæ causâ, à Ioanne Pontifice enumerat, primorum Archiepiscopi & Episcoporum in Poloniâ nomina recenset, ac inter alios Villibaldum, qui primus fuit Archiepiscopus Gnesnensis, Prochorium primum Archiepiscopum Cracouiensem, Lucidum primum Vladislauensem, & vt de reliquis, qui in Catalogo ablegatorum huc in Poloniam supra recensentur taceamus, Angelorum qui Cathedram Episcopatus Plocensis fundauit, primusque Plocensis Episcopus fuit; reliquos item prout sua cuique obtigit Cathedra, Episcopos in Poloniâ fuisse (nam octo Episcopatus ad numerum eorum qui ab Vrbe venerant, tum in Vandaliâ siue Poloniâ fundati fuerunt) ab alijs Scriptoribus relatos faciliè qui voluerit, reperiet. Vandalos itaque esse Polonos, & hanc Ægidij Romani, Episcopi Tusculani Cardinalis vnâ cum recensitis socijs, primis in Poloniâ Episcopis, legationem ad Polonos (siue Vandalos malis dicere) fuisse, ex ipsis Romani Archiepiscopi monumentis satis probatur. Nec eo anno vllum alium fuisse Miesconem, qui in aliâ Vandaliâ quàm in Poloniâ regnaret ostendi ac probari potest, & Vandalos à fluuio Vandalo, qui ex montibus Carpatijs Vngariam à Polonis dirimentibus ortus, mediam fecit Poloniam, dictos fuisse manifestum est. Scimus quidem antiquioribus temporibus latius patuisse Vandalorum imperium, priusquam patrijs sedibus exuti, ad occupandum imperium Romanum ingenti facto agmine, præ-

ter complura Europæ regna, Africam etiam ipsam armis occupassent; multa illorum præclara facta leguntur ab Historicis illorum temporum scripta. Eisdem non diuersos fuisse à Lechitis siue Polono-Vandalis, eiusdem linguæ commercium luculentissimum est argumentum; quidquid modo Bohemiâ, Moraviâ, Boiariâ, nunc Bauaria dicta, Saxoniâ, quidquid Brandeburgicâ ditione, Pomeraniâ cum adiunctis Prouincijs, Lusatia, Silesiâ, quidquid denique Moschouitico, Ruthenico, & amplissimo Poloniæ Regno, ac ipsis etiam Daniæ & Sueciæ Coronis continetur, Vandalorum sedes & patria fuit, prout id sermo ipse & lingua, cuius etiam in ijs regionibus, quas Germani, vel Nemetes potius, postea occuparunt, non obscura extant vestigia, abundè testantur. Et ne hæc ex nostro sensu dicere videamur, libet hic inferere ea quæ doctissimus Martinus Cromerus Episcopus Varmiensis, libro secundo historiæ suæ de successoribus & liberis Lesci tertij Monarchæ Poloniæ siue Vandaliæ, memoriæ prodidit.

Suscepit autem Lescus hic liberos mares, ex legitimâ quidem vxore Popielum, è Concubinis verò Boleslaum, Casimirum, Vladislauum, Vratislauum, Otam, Baruinum siue Barminum, Pribislauum, Præmislauum, Iaxam, Semianum, Zemouitum, Zemomislum, Bogdalum, Spicigneum, Spicimirum, Zbigneum, Sobeslaum, Wissimirum, Cessimirum, & Villauum. Ex his Popielum in spem Principatus liberaliter educatum, successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popiele pareant adactis, occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugoffus prodidit, ad Oceanum & Germaniam spectantem inter eos partiti sunt. Et Boleslaus quidem natus maximo, Baruino siue Barmino atque Bogdalo Pomerania, quasi tu maritimam dicas, obtigit: Casimiro & Vladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia: Vratislao Rama siue Rugia, vt vult Vapouius: Pribislao, Cessimiro & Otæ Ditiuonia, quæ nunc à nostris Lusatia, ab alijs Lusitia dicitur: Præmislao, Zemouito, & Zemomisllo ea quæ nunc Marchia Brandenburgensis à Metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia vocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ, in quibus Villaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum vocant: Sobeslaus Dale, quod Dalenburgum, Wissimirus in littore Oceani Wissimiriensis quæ antiquum nomen in Vismariam à Teutonibus deflexum retinet, condiderunt. Alias præterea complures arces & oppida Duces posterique eorum ædificarunt, & vernaculis suis linguis appellarunt, de quibus sunt Brema, vt vult Dlugoffus, in confinio Frisorum & Vestualorum; Luna quam Germani Luneburgum vocant à resplendentiâ; Bucouicia quæ à Germanis Lubeca vocatur; apud Slanos verò accolæ antiquum nomen etiam num retinet, tametsi Lubecæ quoque nomen Slauicam Etymologiam redolet; Bachiborum, Zuerinum, Lubonia siue Lucouia, Germani Mechelburgum à Michelo conditore,

Polonorum
imperium
olim latè pa-
rens.

ditore, eiusque orae Duces Mechelburgenses, nonnulli Magnopolenses ineptè composito vocabulo dicunt. Item Rostocum, Verla, Suawouum, Ostrouum, Cessinum, Marlouum, Polclum, Trebessouum, Vologosum, Ciasni, Volinestum; addit Crantzius Vinetam & Iulinum, quae omnes fuerunt Polonorum colonia. Et subactae quidem atque possessae sunt regiones illae posteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis & Hollandis, Teutonum populis, siue per ignauiam posteriorum Principum Poloniae, siue per conuentionem, cum Duces earum Lesci huius nepotes, ab imperio Principum Poloniae, quemadmodum dicemus inferius, descuiissent. hucusque Cromerus. Et haec quidem de Successoribus Lesci, qui solus tam latè regnavit, cum interim in alijs Vandaliae partibus à nobis commemoratis, alij imperium exercerent. Vandalis migratio ad remota regna exitio fuit. namque quidquid erat roboris, & omni iuuentute domo abducta, propè vacuas sedes inuitati vicini populi facile occuparunt, & Vandalicum nomen, quantum in illis fuit, extinguere conati sunt: primò quidem religionis Christianae propagandae prae-textu, deinceps verò imperij dilatandi ambitione; soli ex Lechitis siue Vandalis Poloni, omnes omnium hostium conatus, innata quadam animi magnitudine, & libertatis auitae conseruandae amore, armis coercuerunt, frustra, ut olim à Romanis Imperatoribus, vigente eorum in Germaniam potentia, & à Turcis etiam, quorum opes & potentia vniuerso orbi & fuit, & est formidabilis, appetiti, illibatam haecenus conseruant libertatem, nullius imperio, nisi quem ipsi liberis suffragijs Regem dixerint obnoxij: & in hoc Septemtrione Catholicae Orthodoxae religionis fortes & constantes defensores, atque conseruatores. Sed nos tam tandem ad id quod proposuimus, nempe ad recensendos Episcopos, qui Sedem Plocensem, cui nos ad praesens indigni praesidemus, à tempore susceptae in Poloniae religionis tenuerunt, accedamus. Sequemur autem hac in parte Ioannem Dlugossum siue Longinum Historicum, eorum qui res Sarmaticas explicarunt facile principem. Ita autem illum nobis sequendum proponimus, ut cum is in supputatione temporum frequenter, vel memoriâ lapsus, aut certè parum in Scriptoribus Ecclesiasticis versatus videri possit, nos ad meliores calculos rem totam reuocandam suscipiamus. Vixit Dlugossus ante annos centum & septuaginta, vitaeque Episcoporum Plocensium à se conscriptas, Casimiro Episcopo Plocensi & Mazouiae Duci dicauit: quam praefationem ut nos quoque hic infereremus, Viri tanti memoria, id à nobis exigere videbatur. Agnosceat Lector stylum illius temporis, qui plus veritatis continet quam elegantiae. Sic igitur ille suam orditur Historiam:

Reuerendo in Christo Patri D. Casimiro Dei gratia Episcopo Plocensi, & Mazouiae Duci, Domino meo Colendissimo, Ioannes Longi-

Polonorum
libertas, &
magnanimitas.

gini Canonic. Crac. salute aeterna in Christo, qui omnium vera est salus, feliciter potiri. Non minimam inter Cathedrales Poloniae Ecclesias, Reuerendissime in Christo Pater, sed raram & insignem, ut est, cui Diuino munere nunc praesides, Plocensem reputans Ecclesiam, Pontificum eius Epigrammata sub obscuro haecenus latetia, & paucissimis nota, proferre in lucem, iuxta ac caterarum Gnesnensis Prouinciae Ecclesiarum disposui; ut illius quoque decus, etiam hoc meo qualicumque officio eniteat: claris etenim & excellentibus fulsit quandoque Praesulibus, maioribus aliquantò & praestantioribus, quam qui debeant oculi & sub obscuritate recondi, & qui legis Diuinae & rationis, quemadmodum & te facere conuenit, regebantur praescripto. Quorum nomina perpetua caligine, ob defectum Scriptorum obruta, etiam nec post cineres video resurrexisse, clarorum facinorum suorum ac virtutum fructu caritura, nisi scriptura beneficio de tam iniqua sorte fuerint vindicata. Verum et si sis neglectus in transactis temporibus, quibus neque tot libri, neque tot literae, neque tam feracia gymnasia, neque tam splendor doctrinarum lumen Regno Poloniae obueniat, tolerabilior veniabiliorque videretur, at certè impraesentiarum, postquam in Vrbe Cracouiensi Stadium generale resplenduit, postquam pluribus Regni Poloniae filiis, & his praesertim, qui ad oram Plociae, siue Mazouiticam, cuius fertur Scorpio Dominus & gubernator, nascuntur; rara & singularia Scorpione adiuvante contigerunt ingenia, sedum & iniquum parumque officiosum reor, ut moderatorum iuxta ac praesentium illustrium heroum, & praesertim Pontificum animas, humanas simul & corpora... excolentium actiones, & quaeque insignia munera litera, non debeant simplici stylo & reuino, & qualemcumque siue à natura, siue ab eruditione sortiti sunt extolli, & scripturis ad perennitatem consequendam mandari, cum is labor eaque exercitatio omnibus in commune pateat, & singulis sit ex aequo permessa, nocitura nemini, profutura vniuersis. Nascentis autem Plocensis Ecclesiae, ut sese habet omnium rerum fors, natura, & conditio, primitiae et si fuerint ab exordio humiles, & ipsa Ecclesia, in Arce quidem locata, sed ex facile corruptibili lignorum materia fabricata, processit tandem temporum, & dierum, per gratiam Altissimi, largitione & prouisione Regni Ducum, Regum, Pontificum, Principum, Heroum, caterorumque fidelium, breui coaluerunt, tantaque sumpserunt in capite & membris incrementa, ut Plocensis Ecclesiae status, decor, fabrica, & conditio, aliarum Cathedralium Ecclesiarum

Praefatio Ioannis Longi-
mi ad Casimirum Episcopum Plocensem super
vitas Episcoporum Plocensium.

Acad. Crac.
plurimum
splendoris
Regno Poloniae
attulit.

Mazouia
Scorpioni
subiecta.

Ecclesia Ca-
thedralis
Plocensis sta-
tus & am-
plitudo.

rum in Regno Polonia consistentium, sit amplitudinem supergressa. Quamvis autem priscorum negligentia, & parum vigilans cura, primorum Pontificum Plocensium, & nomina, & genus, & prosapiam obtenebrauerat, & merita, utcumq; tamen potero confisus in presidio Altissimi, studio altiori genus unicuique coaptare curabo, mores, ingressum, excessum, & sortem, ut & probitas posterorum, & nobis succedentiū, habeat quod sequatur, & quo se exerceat exemplum; & improbitas habeat terrorem, ut à suā perversitate resipiscat. Quod ut facilius proueniat, ab Angeloto primo Plocensis Ecclesie & talis nominis Pontifice, sumemus exordium, usque ad Tuæ pietatis nomen perueniuri. Prius tamen licebit mihi præfari Plocensem Ecclesiam, eā excellentiā (quod nemini ex omnibus sub Prouinciā Gnesnensi consistentibus contigit) præditam esse, ut quilibet Gnesnensis Archiepiscopus, Canoniam & Præbendam in eā habeat, & fructus ex illā percipiens cum quotidianis refectionibus, quādo præsens est Stalo in Choro, & voce utatur in Capitulo, in quolibet Capitulari actu, & in Episcopi Plocensis electione, unde & Ecclesiam ipsam in diuinā re, & pro vice suā per se aut alium administret. Opus autem hoc prius aliquot dierum lucubratione à me contextum, Tuæ Paternitati dedico, obtestans illam, ut singula legens, amuletur meliora, secuturus Apostolos merito, quos sequeris dignitate; atque id summo studio enitere, & contende, ut vitæ Apostolicæ sanctimoniam, obseruantiam, confirmationem, atque formam imiteris, conscensurus expleto cursu stadij, cum duodecim Orbem iudicaturis, supremum solium; & cum Paulo ultimo quidem in numero, sed primo in merito, pro virtuosioribus tuis cælestem municipatum. Habes autem Pater Reuerende necessitatem indictam primam & præcipuam, optima quaque & sectandi & agendi, quatenus omnes actiones Tuæ ad formam legis Diuinæ, tam Mosaicæ quàm Euangelicæ uno eodemq; tempore percussæ effigiatæ sint, cum vniuersa agas ante oculos tremendi Iudicii, singula & videntis & rimantis; habes & alteram necessitatem, etsi non eque ut primam, duram, stimulosam tamen & cauteriatam. Singula enim & dicta & facta, siue bona egeris, siue quod auferat Deus, mala, in hominum post cineres Tuos versabuntur ore, & forsitan etiam à me, si fato non abrumpar, vel ab alijs superstitionibus, iuxta atque in speculo depingentur, cum perenni laude Tuā, si clara, cum perpetuā ignominia, si deformia apud posteros versatura. Habes & tertiam probitatis necessitatem, ut ex illustri Regum & Principum

Adhortatio
Auctoris ad
Casimirum
Episcopum
Plocensem.

cipum Polonia sanguine satus, ad id unum omnes Tuas curas, vigilias, & studia intendas, ut Te clarissimo generi conformans, excellentiam de Te exhibeas virtuosorum operum, qui gloriaris Te natum esse magnificā & celeberrimā prosapiā Regum & Principum Polonorum. Data Cracouie, Primā Ianuarij Anno Domini 1478. Hæc Dlugossus.

Nos eius prementes vestigia, nostrum prosequimur cursum, & ab Angeloto Plocensis Ecclesie regimen auspicamur.

Angelotus I. Episcopus Plocensis.

Posteāquā Egidius Episcopus Tusculanus, Cardinalis, Ioannis Decimi Tertij Summi Pontificis, cum supremā potestate, ad formandum statum Ecclesie Polonicæ siue Vandalicæ Legatus, vniuersam amplissimi imperij Polonici, siue Vandalicæ, ditionem & Prouinciā, animo & oculis complexus, in latè patentes Dioceses partitus esset, eas inter non tam legationis socios, quàm ad gerendos in Vandalia, siue Polonia nouos Episcopatus missos distribuit. Ex ijs Cathedra & Ecclesia Episcopalis Plocensis, Angeloto Romano, boni nominis & ominis, pio & erudito viro forte obtigit. Nobilis is fuit, & stirpe antiquā Romanā nobilitatis genus ducens, eruditus in primis & pius, eas secum virtutes huc intulit, quæ potissimum religionis studium, in pectoribus eorum quos Christianis imbuebat præceptis nutrent. Episcopatus eius initium, ad annum nongentesimum sexagesimum sextum refert Dlugossus. Quo itidem anno, illustris & magnifica eluxit Miecislai Monarchæ Poloniæ, primi Principis Christiani, erga Ecclesiam & religionem Catholicam liberalitas, namque is viros octo Episcopali dignitate conspicuos, à Romano Pontifice, ut ex Baronio supra retulimus, in Vandaliam siue Poloniam missos, ita veneratus est, ac si de cælo delapsi, veritatis Catholicæ lumen Septemtrionalibus regionibus suo imperio contentis illaturi essent. Non sunt (ut ille ait) tarda S. Spiritus molimina. Ab hoc imbutus Christianissimus Princeps Miecislavus siue Miecislavus, & ardore ignis cælestis succensus, non mortuā sed viuā fide se pietatem colere velle, in ipso susceptæ Catholicæ religionis initio ostendit. Itaque decimas, tam ex nobilium quàm agrestium bonis, omnium frugum quæ ex culturâ agrorum totius Poloniæ colliguntur, (census is fuit qui olim Principi, dum adhuc hinc nondum Christiana religio illuxisset, debebatur, & quotannis in Fiscum decimatione, ut aiunt, manipulari assignatis ad id Regijs horrejs inferebatur) unicuique in suo Episcopatu concessit: deinde ut Episcopi in Poloniā maiori cum dignitate rem Ecclesiasticam gerere, & Reipublicæ consulere possent, amplissimas vniuersæque possessiones, vñ cum Ducalibus iuribus, ac primo supra omnes Principi-

Exordium
Cathedræ
Plocensis, Anno
Christi 966.

Decima omnium frugum
ad Fiscum Regium olim
pertinuerunt;
in Episcopos
postmodum
translata.

Aliis Sacer-
dotibus ad
sustentationē
vitæ imperti-
te.

Obitus An-
geloti primi
Episcopi Plo-
censis Anno
Christi 982.

Principes, qui tum in Poloniā reperiēbantur, in publico consilio & confessu Comitiali, locum iure perpetuo contulit; ac lege latā sanxit, ne deinceps quispiam ex suis successoribus eam sacram donationem interuerteret, neve se sacrilegij crimine contaminaret. Sed ut ad Angelotum redeamus, sedulus is fuit in promouendā fide Christianā: vniuersam suam obibat Diocesim, adhibitis in consortium laboris, non solum ijs quos secum ex Italiā adduxerat Presbyteris, verum etiam si quos ex Polonis Sacerdotio dignos habere poterat; verbo & exemplo ad pietatem formabat rudem adhuc populum, Ecclesias Parochiales ubi commoditas loci erat statuebat, Diocesim in Parochias diuidebat, Sacerdotibus in ijs collocatis, ne quid ad vitæ sustentationem deesset, Decimas à Principe sibi donatas, prout vnicuique expedire videbatur assignabat, ornandā imprimis Ecclesiæ Plocensis Sponsæ suæ cupidus, Collegium Prælatorum & Canonicorum attributā illis magnā parte Decimarum suarum ita dotauit, ut Ecclesiæ Plocensis & numero Prælatorum, & opibus, vix cuiquam Cathedrali in Poloniā Ecclesiæ illis temporibus cederet. Et quamuis sciret Canonicorum munus esse, & eo nomine illis quotidianas Distributiones deberi, ut Sacrificia, & Horas Canonicas in decantandis in Choro sacris Officijs per se obirent, cum tamen videret operā eorum ad alia negotia tractanda, sibi & successoribus suis opus fore, aliud Sacerdotum Collegium qui vices Canonicorum impleant, fundauit dotauitque. Denique ut plures haberet, qui in vineā Domini excolendā illi, & successoribus eius adiumento essent, lectis compluribus ex iuuentute ingenuā & nobili iuuenibus, eos ipsemet latinis literis imbuere haud indecorum existimabat, magister domi, in templo doctor, in Republicā, in quā etsi natus non esset, tamen ut verus insitus Sarmatiæ ciuis, ut Patriam propriam amabat, summus vir & Senator, in dando consilio Principi liber, domi castus, in publico fortis, utrobique summā excellens prudentiā. Obijt Plociæ Anno nongentesimo octuagesimo secundo, ibidemque honorificam accepit sepulturam, vniuersis Diocesim suā decoratus lachrymis.

Martialis II. Episcopus Plocensis.

Vluente adhuc Miecislao supremo in Poloniā Monarchā, Angeloto vitā functo, datus est à Romano Pontifice Benedicto Septimo, Anno Christi nongentesimo octuagesimo tertio, Ecclesiæ Plocensi, Episcopus Martialis Romanus, & ipse, Angeloto non solum nobilitate generis, sed & sacrarum literarum notitiā par, humanitate & benignitate insignis, cuius præclarum religionis propagandæ zelum, vel ex hoc agnoscere possis, quod ut commodius ipse per se rudem populū salutaribus instrueret monitis, linguam Polonicam magno conatu discere contenderit, tantumque profecerit, ut per se ipsum confessiones sacras excipere, & pu-

blicas ad populum conciones facere, non incongruē potuerit; quod quidem ita sedulō præstitit, ut nullam partem amplissimæ Diocesis suæ reliquerit, quam non prædicando, Sacramenta administrando, recenter ad Christi fidem conuersos Polonos pijs institutis erudiendo, Ecclesijs nouis fundandis adierit, in omnibus se præbens exemplum boni Pastoris. Denique id illi potissimum curæ fuit, ut Ministros Euangelij, à se Sacris initiatos, sibi similes, id est castos, probos, in exercendā curā animarum non segnes redderet, ratum eorum viuo exemplo melius quā doctrinā, & rem Catholicam promoueri, & pietatem pectoribus hominum inferi posse. Nec eum sua sefellit opinio, felici enim semente usus, mox ingentem in suā Diocesi fidelium numerum creuisse vidit, & Deo laborum suorum fructus obtulit. Nec mirum videri potest Martialem tanto flagrasse pietatis propagandæ studio, cum eo Pontificatum Plocensem tenente in Poloniam venerit Woytechus, siue ut eum postea Germani appellarunt Adalbertus, illustri in Bohemiā Roseorum familiā ortus, Ottonis Tertij Romanorum Imperatoris consanguineus. Episcopus ille olim fuit Pragensis, petentibus Bohemis, à Moguntino Archiepiscopo datus, vir Sanctus & Apostolicus; sed cum videret Bohemos durā ceruice monita pia aspernari, & toties spretis illius salutaribus præceptis, ad sordes veteris idololatriæ relabi, summi Pontificis permisso, primò in Hungariam, deinde in Poloniam venit, atque à Boleslao Chobrio, Monarchā adhuc & non Rege, benignè exceptus, & ab vniuerso populo omni genere piæ hospitalitatis cultus est. Hunc idem Princeps, renitentem planè, & susceptum propositum prædicandi Verbi Dei barbaris nationibus Prussis urgentem, Archiepiscopatum Gnesnensem mortuo Roberto vacuum, suscipere magnis precibus coëgit; quem cum ille triennio administrasset, martyrij consequendi ardens studio, subrogato in suum locum, & in Archiepiscopatu relicto fratre suo germano Radzino dicto (siue tu Gaudentium Vandalico nomine in latinum verso, dicere malueris) in Prussiam assumptis aliquot viris religiosis se contulit. Vbi Diuini verbi sementem strenuè spargens, vix vllō quæsito fructu, dum Christo sacras ad aras, arcanum offert Sacrificium, à barbaris cæsus, optatam martyrij palmam obtinuit. Hunc tantum virum non solum videre potuit Martialis Episcopus Plocensis, verum etiam eius præclaris actionibus, singulari erga Deum amore, ad fidem Christianam sedulō promouendam prouocari. Hoc eodem Martiali Plocensi Episcopo viuente, famā miraculorum, quæ ad Diui Adalberti à Prussis cæsi corpus Gnesnam relatum edi audiuerat, excitus Otto Imperator pacatus in Poloniam venit, atque comiter à Boleslao Monarchā exceptus, donisque & muneribus magnificis cumulatus, coronam Regiam non tam suā auctoritate, quā Syluestri Secundi Papæ, cuius secum Diaconum Cardinalem Legatum de latere in comitatu habebat, capiti Boleslai imponit, Regemque esse iubet. Non me sanè mouet Dithamari & Petri

S. Adalberti
in Poloniam
aduentus.

S. Adalbertus
à Prussis bar-
baris Marty-
rio corona-
tur.

Boleslaus
Chobri Dux
Polonia Regis
Diademate
insignitur, &
titulo Regali
donatur.

Damiani,

*Dithamari
de rebus Po-
lonorum fal-
sa Historia.*

Damiani, à Cardinali Baronio allegatorum Scriptorum auctoritas. Namque Dithamarus tot falsis narrationibus farfit suam Historiam, ut ei, uti nominis Poloni osori fides haberi non possit. Ac ut cætera taceamus, quis unquam credet, Boleslao demum Principe, Archiepiscopum Gnesnensem esse constitutum, cum parietes ipsi loquantur, ab Ægidio Episcopo Tusculano Cardinali, auctoritate Ioannis Decimi tertij Summi Pontificis, propè quadraginta antequam Otto Imperator in Poloniam venisset annis, ita statum Ecclesiasticum formatum fuisse, ut & Gnesnæ ac Cracoviæ essent Archiepiscopi, & reliquas Cathedras tenerent Episcopi, ac Sanctus ille Adalbertus ab omnibus Scriptoribus Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopali dignitate fuisse ornatus perhibeatur. Et Petrus Damiani, qui propè sexagesimo anno à susceptâ per Boleslaum Regiâ coronâ vixit, quamvis vir magnus & pius fuerit, tamen dum res externas, & longè ab Italiâ remotas scribere aggreditur, in multis falli & decipi potuit. Ut in eo, cum referente Baronio scribit, Boleslaum Regem, quendam Monachum Ordinis Camalduensium, ad Summum Pontificem petendæ coronæ Regiæ causâ ablegasse, cuius ne nomen quidem refert, nec ex quo Monasterio prodierit, significat. Extant adhuc in Maiori Poloniâ, sexto à Gnesnâ milliario, quinque Martyrum Camalduensium, regnante Boleslao, quinto à Coronatione ipsius anno, à Christo verò nato, millesimo quinto, à latronibus immaniter cæcorum sepulchra, singulis cellis distincta, quorum nomina ea fuerunt, Benedictus, Ioannes, Matthæus, Isaacus, atque Christinus; Barnabas insuper, qui cædis tempore cum abesset, martyrij coronam non est adeptus, sed postea vitæ sanctitate illis par, & vitâ functus, separato itidem à fratribus tumulo conditus est. Fuisse hos Diui Adalberti socios peregrinationis, semper antiquâ traditione credidit Ecclesia Polonica, eorumque memoriam ad diem pridie Idus Nouembris piâ veneratione colit. Si suspicari libet, existimari potest Boleslaum primum Regem Poloniæ, cum Henricum Secundum, nondum Imperatorem, sed tantum Romanorum Regem dignitati suæ minùs favere sciret, idemque ictu cum Harduigo Longobardorum in Italiâ Rege, cognato & gentili suo (quippe & Longobardis eadem quæ Vandalis stirpis origo fuit) Henrici imperium impugnet, non sub Ottone Imperatore, ut relati à Baronio auctores falso asserunt, sed sub Henrico, qui Anno Christi millesimo secundo Rex Germaniæ appellatus est, ad firmandum ius Regium beneficio Ottonis Imperatoris partum, hunc Monachum de quo Petrus Damiani scribit, secretò ad Summum Pontificem petiit, ne quid in præiudicium iuris sui, & quæsitæ, beneficio tam Pontificio quàm Imperatorio, Coronæ Regiæ, isthic vel decerneretur, vel impetraretur, ablegasse. nam si Coronæ novum ius peteret, certè non Monachum, sed magni alicuius nominis virum, cum muneribus Summo Pontifice dignis, tam clarus & potens, atque etiam opulentus Rex, ad Urbem misisset. Sed Dithamarus

*Quinque
Martyres
Camalduen-
ses in Poloniâ.*

*Refellitur
iterum ab
auctore Di-
thamarus
Historicus.*

rus quàm turpiter erret, dum Imperatoris ad Gnesnam accessum refert, audiamus. Videns, inquit, à longè Gnesnam urbem desideratam, nudis pedibus suppliciter aduenit, & ab Episcopo eiusdem Vngero venerabiliter susceptus, in Ecclesiam introducit & ad Christi gratiam sibi impetrandam Martyris intercessio profusis lachrymis inuitatur. Sistamus hic paulisper stylum, & ex Dithamaro quæramus, cuiusnam Urbis Episcopus fuit Vngerus? respondebit ille paulò inferiùs, hunc Posnaniensem Episcopum fuisse; cur igitur Gnesnæ illum adscribit, cum tum Radinium Diui Adalberti germani fratrem Archiepisc. Gnesnæ habuerit? Series verè historiæ ita habet: Boleslaum Principem, aduenienti Ottoni Romanorum Imperatori cognato suo, Posnaniam usque obuiam iuisse, ibi Ottonem & à Principe, & ab Vngero Episcopo Posnaniensi honorificè exceptum, tantâ venerationem sepulchro Diui Adalberti habuisse, ut per septem germanicæ milliaria, (tot enim Gnesnæ Posnaniâ distat) vijs panno, iussu Boleslai constrictis, tantum itineris spatium nudis pedibus confecerit. Sed pergit deinde Dithamarus. Nec mora, fecit ibi Archiepiscopatum, ut spero legitime, sine consensu tamen præfati Præsulis, cuius Diocesi omnis hæc regio subiecta est, committens eundem prædicti martyris fratri Kadimo, (Radium rectius dixisset) ei que subijciens Reinbernum Sanctæ Chelbergienfis Ecclesiæ Episcopum, Popponem Cracuensem, Ioannem Vuio-teslanensem, Vngero Posnaniensi excepto. Facto quæ ibi altari sanctas in eo honorificè reliquias cõdidit. Somniare videtur nescio quas tricas iste bonus Scriptor, & de re sibi ignotâ textit fabulam, dum & Archiepiscopum, & aliquot Episcopos, corruptis, & in Poloniâ vix auditis nominibus, ab Ottone nobis datos temerè fingit, quos & plures alios, Summi Pontificis Ioannis Decimi tertij auctoritate constitutos iam dudum habuimus. Errantem corrigere voluit Cardinalis Baronius, asserens hos Archiepiscopatum & Episcopatus, auctoritate Archidiaconi Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, qui cum Ottone huic actui præsens adfuit, ordinatos fuisse. sed bonâ veniâ tanti viri dictum sit: meminisse enim debuerat quid sub annum nongentesimum sexagesimum sextum scripserit, de misso in Poloniam, à Ioanne Decimo tertio Ægidio Episcopo Tusculano Cardinali, formatoque in Poloniâ Ecclesiastico statu, nosque ab eo ipso Ægidio in Poloniâ Episcopos ordinatos fuisse, supra ostendimus. Sed nos auctoritate Sanctissimi Pontificis Gregorij Septimi, vrget Baronius, eiusdemque Pontificis literis probare nititur, Polonos & Ecclesiam Sarmaticam, seu Vandalicam, usque ad Annum Christi millesimum septuagesimum quartum, dignitate Metropolitica & Archiepiscopali caruisse. sed ipsum audiamus Baronium, de hac ipsâ Dithamari narratione, suum iudicium adiiciente. Porro cum audis tot sacra munia exhibita ab Imperatore, scias malè ipsi ut auctori esse tributa, quæ legatus à latere cū eo missus, Archidiac. Cardinalis Sacræ Romanæ Ecclesiæ, suâ auctoritate faciendâ curauit. Legati namque auctoritate factum oportuit, quod narrat

de Archiepiscopatu ibidem tunc erecto. Verum an ista à Romano Pontifice probata fuerint, vehementer dubito: siquidem assertione Gregorij Septimi Romani Pontificis, apparet usque ad sua tempora, nondum fuisse institutam Sedem Archiepiscopalem in Poloniâ. Nam ipse scribens ad Boleslaum Ducem Poloniæ, cum Legatos illuc mittit, ad hoc ipsum agendum, hæc ait: Illud nobis primò attendendum est, quòd Episcopi terræ vestræ non habentes certum Metropolitanæ Sedis locum, nec sub aliquo positi magisterio, huc atque illuc pro suâ quisque ordinatione vagantes, ultra Regulas & decreta Sanctorum Patrum, liberi sunt, & absoluti. Deinde verò quòd inter tantam multitudinem, adeò pauci sunt Episcopi, & amplæ singulorum Parochiæ, ut in subiectis plebibus curam Episcopalis officij nullatenus exequi aut ritè administrare valeant. Pro his igitur, &c. Data est Epistola septimo Calendas Maij, Indictione decimatertiâ, anno Christi millesimo octuagesimo quarto. Hucusque Baronius.

Centum igitur & tredecim annis caruisse debebat Poloniâ Sede Archiepiscopali, & tam nobile Regnum fundatis iam amplissimis Episcopatibus, constitutâ & ordinatâ per Ægidium Tusculanum Episcopum Cardinalem Catholicâ Ecclesiâ, vigente & florente non solum fide, sed & pietate Catholicâ, ita vel à Summis Pontificibus, & ab ipso vigilantissimo Pastore Gregorio Septimo, cuius literæ decimo demum eius Pontificatus anno datæ referuntur; vel ab ipsis pijs tum & vigilantibus, in ipso susceptæ religionis primò fervore, Episcopis, curam Pastoralem neglectam fuisse quis credet? Series ipsa Archiepiscoporum Gnesnensium, qui quot fuerint, & quibus annis vixerint, eorum Catalogus Poloniâ Archiepiscopo caruisse refellit. Duo, ut supra diximus, erant ab initio susceptæ religionis in Poloniâ fundati Archiepiscopi, Gnesnensis & Cracoviensis: ille quidem nunquam intermissâ eâ dignitate ad nostra usque tempora, per tot successores, quos propè septingenti anni continuò suppeditarunt, retinet Sedem & præminentiam Metropolitancam; hic verò cum eadem etiam ab initio dignitate fulgeret, septem Archiepiscopos sibi inuicem succedentes habuit, quorum ultimus fuit Aaron ex Abbate Tinecensi, per Casimirum Primum Monachum ad Archiepiscopatum Cracoviensem promotus, & à Gregorio Sexto Romano Pontifice, anno Christi millesimo quadagesimo sexto confirmatus. Eius successor Lampertus Zula, primus non petito à Summo Pontifice Leone nouo pallio, dignitate Episcopali contentus fuit. Huic cum Stanislaus Episcopus, vitæ sanctitate & coronâ martyrij orbi Christiano notus, electione liberâ subrogatus esset, nec ille ob eximiam animi submissionem, intermissio ab antecessore suo titulo splendescere voluit. Gessit is Episcopatum Cracoviensem usque ad annum millesimum septuagesimum nonum, magno & inuicto animo, ita munus pastorale obiens, ut ne Regi quidem Boleslao cognomento Audaci, parceret. Erat is Princeps bellicosus & victoriosus, sed turpibus &

obsænis immerfus libidinibus, quo nomine cum sæpius à Stanislao Episcopo redargueretur, & ad extremum à cœtu fidelium remoueretur, in rabiem versus, eundem Sacris operantem, immani crudelitate, in frustra concidit. Quod quidem anno Gregorij Romani Pontificis septimo accidit, qui tanto impij Regis scelere commotus, & Poloniæ vniuersæ Sacris interdixit, & Boleslaum Regem exauctorauit, executionemque edicti sui Petro Archiepiscopo Gnesnensi, ac cæteris Episcopis demandauit. Cumque idem Pontifex videret Poloniâ altero orbatam Archiepiscopo, hoc nomine literas suas ad Boleslaum (crediderim potius Vladislaum Hermanum successorem Boleslai à se Regno exuti) direxisse, eumque de restituendo Archiepiscopatu Cracoviensi monuisse, cum eodem tempore, & eodem Pontifice Gnesnensis Ecclesia Petrum Archiepiscopum haberet. Habuit itaque Poloniâ semper Archiepiscopum, neque ostendi potest illum alio tempore, nisi sub initium susceptæ religionis, constitutum & ordinatum fuisse: immò verò manifestè apparet, ab Archiepiscopo Gnesnensi Radimo, siue Radziño Diui Adalberti fratre, viro sancto, pio & religioso, atque in Vrbe Romanâ vnâ cum Sancto Adalberto educato, præsentè Ottone Imperatore & Archidiacono Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Summi Pontificis Syluestri Secundi auctoritate accedente, Boleslaum primum Poloniæ Regem diademate Regio exornatum fuisse. Ad cuius rei confirmationem placuit hic inferere Epitaphium huius Regis Boleslai Chobrij, tumulo eius, quod adhuc Posnaniæ in Ecclesiâ Cathedrali visitur, vetustissimis literis & iam antiquitate arrosis scriptum, his vetustatem satis redolentibus, incomptis quidem, nec satis suis numeris constantibus, ut rude illud sæculum quicquid agnoscat versibus comprehensum.

Hic iacet in tumbâ, Princeps gloriosa columba:

Chobritus dictus, sis in auum benedictus:

Fonte sacro lotus, seruus Domini puta totus:

Præcens comam septennij tempore Romam.

Tu possedisti velut Athleta Christi

Regnum Slauorum, Gotthorum seu Polonorum,

Cæsar præcellens, à te Ducalia pellens.

Plurima dona sibi quæ placuere tibi,

Huic detulisti, quia diuitias habuisti.

Inclute Dux tibi laus Serenissime Boleslæ,

Perfido Patre natus, sed credulâ Matre.

Vicisti terras faciens bellum quoque guerras:

Ob famam bonam, tibi contulit Ot o coronam.

Propter luctamen, sit tibi salus. Amen.

Ex hoc vetusto Epitaphio animaduerte & disce Lector, olim hos qui

nunc Poloniæ Reges dicuntur, Slauonico & Gotthico fulsisse titulo, sed posteaquàm Gotthi hinc oriundi, sub varijs nominibus, vel Vandalarum vel Longobardorum, Bulgarorum, vel denique Gotthorum, in Italiâ, Hispaniâ, ac Africâ, noua Regna, nouaque condiderunt imperia, Poloniæ Principes, qui emissis tot nationum ad debellandum Romanum Imperium agminibus, in ipsâ vetustâ sede Regni Sarmatici, latè patentes ditiones suo continebant imperio, Polonos se dici maluisse, & sub hoc nomine, vetustam gentis Gotthicæ bellicam gloriam, & libertatem conseruasse, & quidem satis feliciter; nam in ijs remotis regionibus, quas Gotthi olim & Vandali occuparunt, nomen, & lingua sermonis Gotthici penè extincta est, nullaque sanguinis nostri isthic extat memoria; sed omnes hæ gentes in vetustam Hispanorum, Italarum & Galorum appellationem transierunt, soli Poloni Vandalicam, Gotthicamque linguam retinent, & pristinae libertatis decus summâ cum laude tuentur. Suiones autem seu Sueones vetustus Sarmatiæ & Gotthiæ populus, qui vltra mare Balticum Septemtrionem versus sedem posuerunt, vnâ cum Dauis siue Dauunis, quod nomen Vandalicè antiquum sonat, vt & in Italiâ, quò Dauunus siue Saturnus ex Illyrico venisse fertur, & noui Regni posuisse initia, antiquior idem omnium Historicorum memoriâ celebratur, quos nunc Danos appellamus (hi quoque Gotthi fuerunt, & in illis locis vbi nunc Dacia est, proximas Danubio sedes tenuerunt) vnde illi Dauis inter Græcorum seruitia olim numerati, quorum illa vox; *Dauus sum, non Oedipus* apud Terentium, vt & Gettæ à Gotthis initium habuerunt, longè imperium extenderant, sed successu temporis Nemetum linguâ (gens hæc fuit nota antiquissimis Historicis, ex quâ eos, qui nunc Teutones appellantur, traxisse originem argumento est, quòd omnes ij qui Vandalicè aut Slauonicè loquuntur, Teutones omnes Nemetes appellant) & moribus infecti, mistum Nemetico & Gotthico idiomati sermonem retinent, Gotthorum tamen & Vandalarum se esse stirpem, suorum Regum titulis testantur. Clarum est apud illos nomen Volodimiri (quasi tu dicas pacis potentis) Regis, qui primus Reges Suecis & Danis dedisse scribitur, cùm totam illam Insulam suo teneret imperio. Cæterorum quoque Regum nomina, si quis ea ad trutinam linguæ Gotthicæ expenderit, ex Vandalico sermone ea fluxisse comperiet. denique extant adhuc in Sueciâ monumenta linguæ Vandalicæ, quâ fasti

NOTA. sacri, paucis iam tantùm rusticis noti, continentur. Cùm autem legis Epitaphij Boleslai quartum versiculum: *Præcens comam septennij tempore Romam*: eum vt intelligas, reuoca tibi in memoriam fuisse illo tempore moris, vt pij & Christiani Principes, depositis liberorum suorum comis, eos ad summum Ecclesiæ Catholicæ Præsidem in perpetui obsequij & piæ seruitutis signum mitterent; id à Miecislao quoque Boleslai Parente fuisse factum, vt septimo nati sibi Boleslai filij anno, solenniter præcisam comam, Summo Pontifici Dono, eius nominis secundo offerret

offerret ac dedicaret; Chobri autem nomen illi inditum fuit à fortitudine quâ præstabat, quippe Chobri fortem, & strenuum in linguâ Gotthicâ seu Slauonicâ significat. Sed vt ad institutum nostrum redeamus, si hos versus Baronius vidisset, haud dubiò quin antiquitatem ipsam miratus, nostræ accessisset sententiæ, & Boleslaum Chobrium auctoritate summi Pontificis, præsentis eius Legato Cardinali, ab Ottone tertio Imperatore, Coronam Regiam accepisse sibi persuaderi passus fuisset; interim ad Martialem Episcopum Plocensem, cuius vitam scribimus, reuertamur. Quicùm multa præclara in Episcopatu gessisset, ac Regis Boleslai Chobrij coronationi Gnesnæ interfuisset, quarto post eius actus celebritatem anno, Episcopatus verò sui vigesimo secundo, senio pariter & labore confectus, morbo item scabiei contracto, tandem anno Christi millesimo quinto piè obdormiuit in Domino, Benedicto Octauo Romanam Sedem tenente.

Obitus Martialis II. in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1005.

Martinus Episcopus Plocensis III.

Dutius nos & supra votum nostrum tenuit de iure in Poloniâ Coronæ Regiæ disceptatio, non incommodè nec sine fructu suscepta; ad dignitatem enim Sarmatici populi pertinere videbatur, magnis quibusdam Scriptoribus, sed rerum nostrarum ignaris, hunc ex animo eximere scrupulum, ne ampliùs ambigerent, cuius nomine Reges in Poloniâ regnare cœpissent. Martiali Episcopo Plocensi successit Martinus è nobilitate Gallicâ ortum ducens, sed Romæ educatus, & pietate imbutus. Hunc Apostolicâ Benedicti Octauo Romani Pontificis auctoritate Episcopum ordinatum, & in Poloniam missum, læto animo excepit Plocensis Ecclesia. Eruditum hunc fuisse, & in iure Pontificio præclarè versatum in primis constat, qui suscepto Episcopatu, in primis ad exemplum Martialis Prædecessoris sui, in omni Pastoralis functione obeundâ, sese accommodare studuit, illius præclaras virtutes, piâ æmulatione ad se derivare contendens. Nec absque digno Pontifice comitatu in Poloniam venerat; nam & multos pios & eruditos viros secum adduxerat, & complures Sacros Codices ac Canonicos secum detulerat, his vsurus ad confirmandos in fide populos sibi subiectos, cumque ipse religiosam & continentem duceret vitam, exemploque magis quàm verbo, & populum & Clerum ad pietatis studia formare eniteretur, nullâ re magis offendebatur & commouebatur, quàm si quæ vestigia in hominibus Sacro altari addictis, intemperantiæ & libidinis comperisset, castus ipse & castitatis rigidus exactor. Sacerdotes labe turpitudinis maculatos, non salutare verbi Dei pharmacum pectoribus hominum illaturos, sed turpitudinis sordibus tanquam certo veneno polluturos, ac propè necaturos existimabat. Quamobrem Presbyteros flore continentiae conspicuos, eximio prosequabatur amore, eorumque ita singularem gerebat curam, vt ad

Obitus Mar-
tini III in
Ordine Epi-
scopi Plocen-
sis, Anno
Christi 1024.

necessitates eorum releuandas vniuersam substantiam Episcopalem piâ liberalitate partiretur. Denique cum in Cathedrâ Plocensi decem & octo annos expleffet, febre quartanâ propè integro anno debilitatus, condito testamento, & libris quos ex Italiâ secum aduexerat Ecclesiâ Plocensi donatis, anno restitutæ humanæ salutis millesimo vigesimo quarto, Ioanne Decimonono Pontificatum Romanum tenente, in Poloniâ verò Miecislao Boleslai Chobrij filio regnante, vitam mortalem cum immortali cōmutauit gloriâ, & in Plocensi Ecclesiâ honorem sepulchri accepit.

Albinus Episcopus Plocensis IV.

AD Italicum iterum, eundemque Romanum res Plocensis redijt, namque Ioannes Decimusnonus Pontifex, Miecislao Poloniæ Rege petente, Albinum nobilem Romanum, Decretorum Doctorem, & Ecclesiæ Sancti Petri de Vrbe Canonicum, mortuo Martino, Episcopum Plocensem renunciat, virum sanè eruditum, & iam satis maturum ætatisque prouectioris. Hic posteaquàm de mandato Pontificis per Cardinalem Ostiensem Romæ consecratus fuit, atque delati ad se Episcopatus curam suscepit, nihil antiquius habuit, quàm vt se Sponsæ suæ præsentem exhiberet. Exculti iam erant mores & ingenia gentis Polonæ, neque vlla extabant vestigia veteris barbariei; expertus est id magnâ suâ lætitiâ Albinus Episcopus, namque ei fines Diocesis suæ ingredienti, ita & ab Ecclesiastico, & ab Equestri ordine obuiam itum est, vt, quod dicitur, propè omnium manibus exciperetur. Prælati & Canonici numero satis amplo, veluti magnæ alicuius Reipublicæ Senatus, aduenientis sui Episcopi latus cingebant; magna etiam pars nobilitatis non mediocriter à literis latinis instructa fuit, studio potissimum Martialis & Martini, vt iam Albino Episcopatum ineunti, latinâ linguâ ferè cum præcipuis quibusque agendum loquendumque fuerit. Quâ re exhilaratus, tantò magis incumbendum sibi putauit, vt quæ ex prisco inanum Deorum cultu remanebant fordes, eas doctrinâ, & moribus suis elueret, atque ad pietatem Christianam conformaret. Hærebat adhuc in pectoribus quorundam memoria eorum, qui Dæmonibus auctoribus freti, artes lege Diuinâ vetitas exercuerant, aliosque vel pollicitatione falsæ utilitatis, vel terrore denunciati periculi, si maleficis creditum non fuisset, terrebant. Ad hanc pestem funditus eradicandam omnes machinas admouit Albinus Episcopus, effecitque, vt Ministri diaboli fateri cogerentur, potentiores esse vires fidem Catholicam prædicantium, quàm totius infernæ potestatis; non erat grauis labor Albino, quem suscepit in excolendâ vineâ Domini, & dum vires suppetebant, tantum fecit quantum potuit; eodem tamen labore & senio, frequentique ægritudine quæ inde augebatur confectus, ad æterna laboris sui præmia, Deo vitæ auctore iubente, euocatus est, cum in sede Cathedræ Plocensis annis sexdecim sedisset.

Obijt

Obitus Albi-
ni IV. in or-
dine Episcopi
Plocensis, An-
no Christi
1041.

Casimirus I. d.
Monacho
Rex factus.

Nummus
S. Petri. à
Polonis Sedi
Apostolica
solui consue-
tus.

Obijt Plociæ anno Domini millesimo, quadagesimo primo, & in templo Cathedrali Plocensi sepultus, cum eo tempore Benedictus Nonus Sedem Romanam regeret, ac Henricus tertius Occidentali, Michaël quartus Orientali imperio præesset, ac Casimirus cognomento Monachus, è Cluniacensi monasterio, in quo religiosam vitam professus fuerat, eodem Benedicto Nono annuente, sacrisque illum votis soluente euocatus, Miecislai Regis filius, ex Rixâ Hezonis Palatini Rheni filiâ, ac Ottonis tertij Imperatoris ex sorore germanâ Malthilde nepte natus, Regium decus in Poloniâ hoc eodem anno susceptum præclarè tueretur. Hic ille est, ad quem redimendum censu Ecclesiastico, quem nummum Sancti Petri appellamus, vniuersa Polonia Sedi Apostolicæ se in perpetuum obstrinxit, ac vt tum latè Regni patuit imperium, omnes Regni ditiones (qualis fuit ea pars Poloniæ quæ nunc Silesia appellatur, Magna Lusatia, Marchia Brandeburgensis, & Pomerania, & Prussia ea pars, quæ sacris Christianis iam imbuta fuerat) hoc pium & religiosum onus susceptum, multis sæculis deinceps libentissimè tolerarunt, donec perfidia hæretica hoc ipsum aboleret.

Paschalis Episcopus Plocensis V.

Hic quoque genere Italus fuit Hetruscus natione, genere nobilis, sed sanctitate & morum probitate longè nobilior. Pius erat & pietatis studiosus Casimirus Rex, nec dispendium curæ animarum faciliè admittebat. Itaque simul atque Albinus vitâ cessit, per literas, & nuncios Benedictum Papam Nonum flagitauit, ne diutius Sedem Plocensem vacare, & Pastore carere pateretur. Paruit hic, atque obsecutus est precibus pij Principis, huncque ipsum Paschalem ob morum suauitatem, mansuetudinem, modestiam, & pudicitiam cunctis acceptum, ac inprimis Papæ ipsi & Cardinalibus optimè notum, & commendatum, maiori etiam in ipsâ Vrbe dignitate, si diutius ibi substitisset augendum, inauguratum Episcopum Plociam ire iussit. Exceptus is est summâ Regis Casimiri beneuolentiâ, tum quòd ab Vrbe pietatis magistrâ, huc missus veniret, tum quòd honestate morum, & integritate vitæ, non solum Regis, verum etiam & Procerum omnium amorem & studia sibi conciliare optimè nosset. Res tum in Diocesi Plocensi valdè turbatæ erant, namque Casimiri iuuenis & pij Principis, Maslaus quidam è Procerum numero aspernatus imperium, Masouiam vniuersam, aduocatis in auxilium Prussis, sui iuris fecerat. Vi & armis coercendus erat; quòd quidem præclarè à Casimiro Rege præstitum ac effectum est, victusque Maslaus à socijs conspiracy in patibulum actus futuris Principum desertoribus exemplo est, ne datam fidem frangant, nevé altiùs conscendere contendant. Eo bello durante, fieri non potuit, quin Paschalis multas iniurias, bona Ecclesiæ Plocensis ingentia damna acceperint, quæ tamen libera-

litate Casimiri Regis, constituto Reipublicæ statu, & deuictis hostibus, refarcita fuere. Palam quidem iam in Diœcesi Plocensi cultus Diuinus vigeat, cauere tamen vix potuit, vt aliquæ clandestinæ superstitiones non exercerentur; ad hoc lolium extirpandum, sordeſque ex animis iam Christo consecratorum hominum eximendas, summo studio incubuit Paschalis Episcopus, & non contentus falce spiritali, & Diuini verbi securi, gladium quoque sæcularem, & Casimiri pij Principis fauorem, contra tales supersticiosos homines, in subsidium aduocauit. Agrestes homines & agro colendo intenti, facile parebant monitis optimi Antistitis; nobiles & milites Regijs edictis armisq; coercendi erant. Sic tandem pestiferum virus à stirpe euulsum, & sincerus religionis cultus firmatus, auctore Paschali Episcopo. In quo præter iram fortasse, quod reprehendas, non reperiatur, (quam ratione moderatam virtutis cotem esse, viri docti existimarunt) hac ille commoueri solebat, non tamen vt affectui suo indulgeret, sed vt vitijs se infensum esse ostenderet. Sex & viginti annos Paschalis Plocensem rexit Ecclesiam, anno Christi millesimo sexagesimo septimo, debita in cœlis præmia suscepturus, vitam cum morte commutauit, corpus vitæ cassum Plocensis tenet Ecclesia. Et vt tempora vitæ ipsius certioribus notis consignata habeantur, dum ille è vitâ excederet, Alexander Secundus Romæ sedit, Henricus Quartus Occidentale, Constantinus Duca Orientale rexit imperium, Boleslaus audax sceptrum Poloniae tenuit.

Obitus Paschalis V. in ordine Episcoporum Plocensis, Anno Christi, 1067.

Marcus Episcopus Plocensis VI.

V Sa est hætenus Ecclesia Plocensis Episcoporum ex Italiâ, & Galliâ accitorum magisterio, nondum enim centum & septem annorum decursu in eam excreuerat magnitudinem, vt se per se tueri, ac domitis viris suam salutem concredere posset. Quare Paschali defuncto, auctore Boleslao Secundo Poloniae Rege, Romæ, & à Summo Pontifice dare sibi Præsulem amplissima Plocensis Diœcesis postulauit. Annuit optimus Pontifex Alexander Secundus votis & desiderijs Plocensium, lectumque ex domesticâ suâ familiâ Marcum Camerae suæ Clericum, yrium pietate & eruditione præstantem, humanioribus literis, & altioribus scientijs singulariter excultum, sibi toti que Curia Romanæ gratum, & acceptum, atque à se Episcopum consecratum, in Poloniam Plocensibus misit. Latium quoque huic Patria fuit, natus in Lucanis, non ignobili generis ortu, & penè à puero pietati addictus. Vt autem non sine suppellectili Ecclesiasticâ in Poloniam veniret, ac Sponsæ suæ dotem adferret, libros multos, Diuinæ Scripturæ & sacrorum Canonum scita continentes, secum aduexit, Bibliothecamque Ecclesiæ Plocensis tanto beneficio exornauit & auxit. Lata sanè & prospera initia Episcopatus sui habuit. latabatur vir pius, & zelo cultus Diuini propagandi incensus, in

tum iam curâ & solitudine Decessorum suorum excreuisse in agro Plocensi pietatem, vt vix iam aliqua vestigia extare viderentur spurcitiarum superstitionum veteris impietatis, & culturæ Dæmonum. Exculta quæ Polonorum vnus Dei notitiâ, & religionis Orthodoxæ amore perora, ac latè longèque propagata Christiana fides, non poterant nisi in eam ei adferre lætitiâ, quippe qui idem optaret, idem speraret, eodè animo ferretur, vt Deus ab omnibus cognosceretur, ab omnibus grificaretur. Impendit is quoque Episcopus multum operæ, vt Polonicismatis vsum aliquem sibi acquireret, multumque cum naturâ & difficultate linguæ luctatus, tandem tantum magno labore consecutus est vt priuatim in audiendis sacris confessionibus, & in consilijs pietatis dâdis, ore & opere suo, pastoralis curâ defungi posset; in Diœcesi suâ viliendâ, in Clerici moribus ad purioris regulæ normam formandis, sedulus & assiduus versabatur; vt plebs vsu sacratissimorum Sacramentorum æretur, vt Sacerdotes ad excipiendas Confessiones, sacramque Eucharistiam distribuendam, ad Baptismum infantium, pij & idonei præstò esset, omni curâ providebat. Boleslaus Secundum Regem Poloniae huius. Pronepos is fuit Boleslai primi, Rex coronatus numero quartus, audacis nomen promptus ad quæuis bellica pericula subeunda animusq; pepererat. Quod si sola bella gessisset, magnum & victoriosum Principem habuisset Polonia; sed ille victor hostium, victus à delicijs & illecebris iussicarum mulierum, turpi & obscenæ libidini succubuit, vniuersus quoque exercitus eodem intemperantiæ reti veluti captus, ij quoque qui sacri matrimonij legibus tenebantur, qui que castis & pudicis vxoribus domi relictis in Regijs castris erant, obliti officij sui, in alienarum mulierum amplexus ruebant. Hinc ingens perniciēs & penè excidium totius Regni consecutum est. Marcus Episcopus Plocensis, haud dubio vt erat pius, summo dolore Regis magni lapsu afficiebatur: sed quid faceret exterius homo, & ad quem multorum opinionione ea res minis pertinere existimaretur? omnium Episcoporum oculi in Petrum Archiepiscopum Gnelensem verserant, hunc ultorem Regiarum libidinum omnes poscebant, sed nec ille tantum habuit animi, vt Audacem Regem Ecclesiasticâ disciplinâ coercere auderet. Stanislaus Scepanouius Episcopus Cracouiensis, gemma Sacerdotum, castitatis exemplar, rectè gerendi Episcopatus magister & dux, in se ipsum seuerus, erga omnes benignus, animi magnitudine, quam in eo generis quoque & nobilitatis splendor augebat, totque virtutibus fretus, pro gloria Dei murum se contra furem Regis audaciam opposuit; monebat, orabat, obsecrabatque sæpius Regem, vt cum licitis vti posset delicijs, ab illicitis & obscenis abstinere; cumque leuioribus monitis nihil omnino proficeret, imò Regem acrius obiurgatum, adhibitis etiam secundum præscriptum Christi aliquot viris pijs, furere cædemque minari videret, frustra monitum anathematis Ecclesiastico gladio illum percellit: vetat

Boleslaus Audax IV. in ordine Rex coronatus Polonia bellissimus;

ad illecebras & obscenas libidines lapsus,

sacra

D. Stanislaus
Episcopum
suum Sacris
operantem
ad Altare ob-
truncat.

sacra fieri in totâ Vrbe Cracouiensi vbi Rex morabatur, quo ille auxilio populi, qui sacris arcebat, ad meliorem mentem reuocari flet. Exarsit impio furore sceleratus Princeps, ac Stanislaum in prius Michaelis Archangeli sacello, secreto Sacris operantem, immixtis satellitibus suis cadi iubet: frustra strinxere gladios impij carnifices: nam cum nondum sacrificium Præsul finiret, ter conati sacrum ferre caput, toties retroacti & quasi prostrati ceciderunt; accurrit & Rex, Episcopumque benedictionem sacram etiam hostibus suis impientem, ferinâ actus rabie obtruncat gladio, & in frustra concisum (Martyrij laureâ, Deo æterno munerario coronandum sanctum Martyrem, coruis canibusque prædam insensibilem relinquit. Hoc Regis facinus vulgato, cum ad Urbem ipsam eius fama peruenisset, à Gregorio Sexto Romano Pontifice, vniuersæ Poloniæ sacris interdicitur, atque ex Boleslaus & eius successores, iure Coronæ priuantur, executio dectarum poenarum Archiepiscopo Gnesnensi, & cæteris Poloniæ Episcopis demandatur; Rex Boleslaus inuisus cunctis, & furij conscientiaque effusi innoxij sanguinis, in præceptis actus Regno excedit; sed beneficio Dei, & Martyris, ut credibile est, non ultionem sed misericordiam xpoſcentis intercessionem ad se reuersus, depositis Regalibus insignijs gnotus ignorat, & cunctis, æterno Monasterij arctioris obseruantie carceri se includit, & vilibus ministerijs coquinæ Monachorum instruendæ addicit. sic expiatus in Monasterio dicto Osiach, quod in Caritiâ situm est, piâ morte extinctus est, & à Monachis tumulo cum illi titulo illatus: HIC IACET REX BOLESŁAUS POLONIÆ, OCCISOR SANCTI STANISŁAI EPISCOPI CRACOVIENSIS. nam paucis ante mortem diebus, & genus & causam poenitentia, Sacerdoti cui peccata confitebatur, aperuit. Hæc quidem scribenti mihi venit in mentem, non satis prospero omine, prætermisâ Sedis Apostolicæ auctoritate, ab Ottone tertio Coronâ Regiâ Reges Poloniæ exornatos fuisse. Per annos septuaginta octo, quatuor Reges regnarunt, Boleslaus quidem Rex primus coronatus, multum decoris, & incrementi Poloniæ adiecit, sed eius filius Teutonice coniugis Rixæ, muliebri imperio obnoxius, vixit penè inglorius, inuidiamque malè gesti Regni, & vxoriæ ambitionis ad posteros transmisit: huius quoque filius, siue pulsus, siue sponte matre Rixâ malè erga Poloniam affectâ volente à Poloniâ excedens, puer adhuc orbem Rege Patriam per aliquot annos deseruit, ac religiosam in Cluniacensi Monasterio vitam professus, spem quoque prolis Regiæ abscidisse videbatur. Eo absente turbatæ in Poloniâ res, partim Procerum discordiâ, partim vicinorum ambitione in pessum ibant, laceratum Regnum, multæ amicis Prouinciæ, extremi periculi metus coëgit Polonos, ut Casimirum quæsitum mitterent: inuitus penè is & non nisi Summo Pontifice Benedicto Nono iubente, Monasterio se extrahi passus est, & Regno suscepto, multisque præclarè rebus gestis, pietatem, quâ sub Monastica

disciplina

disciplinâ imbutus fuerat, semper retinuit, felix omnino Rex, nisi ex eo Boleslaus Audax natus esset. Sic decus regium non à solo tantum, ut debuit, summo religionis Christianæ Prælide, sed ab Ottone quoque Imperatore, cuius auus, & pater, plurimum iuris sibi in Sedem Apostolicam arrogauerat profectum, diu durare non potuit, & ob impietatem Boleslai Regis, cælumque Sanctum Stanislaum, in tot penè partes, in quot Martyris corpus sacrum diuisum fuit, regnum diuisum, multisque Prouincijs truncatum, magno nostro dolore cernimus. Quomodo autem posteriori tempore, annis propè ducentis quinquaginta exactis, beneficio Summi Põtificis Ioannis Vigesiimi primi, Regnum Poloniæ reintegratum fuerit, alibi à nobis dicendum erit. Cæterum Marcus Episcopus Plocensis, cum nouemdecim annos in Episcopatu exegisset, ætate ac laboribus, morbisque confectus, anno Christi millesimo octuagesimo septimo, piè, pijs operibus plenus cessit è vitâ, in Ecclesiâ Plocensi, quam bibliothecâ instruxerat, sepultus, Vladislao Hermano iam non Rege, sed Monarchâ res Poloniæ moderante, cum eodem tempore Henricus Quartus in Occidentali, Alexius Comenus in Orientali imperio summæ rei præessent.

Stephanus Episcopus Plocensis VII.

Hactenus Ecclesia Plocensis contenta fuit Episcopis ab Vrbe religionis Orthodoxæ magistrâ petitis, neque nos etiam nunc pænitet, tales præfuisse Cathedræ nostræ, qui vitæ sanctitate, & eruditione, summâ cum laude præluxerunt futuris successoribus, manent etiam nunc tantorum virorum pietatis, propagandæ religionis studij, erudiendi rudioris populi, imbuendæ nobilis iuuentutis artibus liberalibus, exornandarum Ecclesiarum vestigia, neque vnquam deterentur, etiam si tot qui illis successerunt piâ imitatione toties ea triuerint: vno verbo dicam, sex primis Diocesis Plocensis Episcopatus fundatoribus, quidquid dignitatis, quidquid opum habet Ecclesia Plocensis debet; viuat in æternâ memoriâ nomen Apostolicorum virorum, quos Sedes Apostolica huc destinauit, Roma aluit, Polonia ut patronos & suæ salutis auctores colit ac veneratur. Non tædebat Maiores nostros eiusmodi sacre doctrinæ Magistrorum, etiam si externi & longè petiti essent. Nec Marco Episcopo Plocensi vitâ functo existimandum est, Prælatos, & Canonicos Ecclesiæ Plocensis, ambitione aliquâ ductos, ad electionem eius, qui natione Polonus esset, animos adiecisse. Creuerant iam educati, sub paternâ curâ Italicorum Episcoporum, magno numero aucti erant, & cum sese mutuo circumspicerent, facile animaduvertebant & iudicabant, non deesse Sacerdotes iudicio maturos, vitæ probitate notos, eruditione præstantes, qui munus Episcopale ritè, & ex dignitate gerere possent: maxime autem eo loco dignus visus est Stephanus Præpositus Plocensis, ut quem

Obitus Martij VI. in ordine Episcopi Plocensis An. Christi 1078.

quem iam dudum priorem fortuna cæteris Canonicis fecerat, is idem veluti ad Episcopatum facto gradu, concordibus omnium Canonicorum sententijs, anno Christi millesimo octuagesimo octavo, in defuncti Marci locum liberâ electione subrogaretur. Non temerè suspicabatur Clerus Plocensis, Urbanum Secundum Pontificem Maximum, eâ electione commotum iri, neque permissurum, ut cum antea simplici Romanorum Pontificum prouisione, Episcopi Plocensibus darentur, deinceps ad Capitulum Plocense potestas eligendi Episcopos transferretur. Itaque ad Vladislaum cognomento Hermanum, post abrogatum Polonis ius Regium, primum Poloniæ Monarcham confugiunt, eius opem implorant, suam ut apud Sedem Apostolicam auctoritatem interponat, efficiatque, ut ad normam aliarum Cathedralium Ecclesiarum, quæ liberis suffragijs electos Episcopos habent, Ecclesia Plocensis posterum componatur, iusque eligendi Episcopi, & Summo Pontifici ad confirmandum offerendi, Capitulo Plocensi in perpetuum ratum sit. Promouit eam electionem Vladislaus Princeps, non solum literis, sed & nuncijs missis ad Urbanum Papam, idque iteratis vicibus; nam Summus Pontifex, ad primam famam factæ electionis, agrè ferre videbatur ius Sedis Apostolicæ sibi eripi: cæterum cum eo tempore bellum sacrum contra Saracenos à Victore tertio, qui vno tantum anno Sedi Romanæ præfuit, indictum & cœptum, magno conatu vrgeret, iamque eo auctore, Godefredo Bullionio duce, in Syriam exercitus duceretur, multum, ut alijs Christianis Principibus, ita & Poloniæ Monarchæ, quo eos in societatem belli sacri alliceret, indulgendum illi erat. Quamobrem seriùs aliquantò quàm oportebat petitioni Cleri Plocensis annuit, ac Stephanum Polonum Episcopum Plocensem electum, confirmavit, renunciauitque. Nobili genere is fuisse ortus creditur, ignoratur tamen quo insigni nobilitatis, quove stemmate censeretur; modesti mores, & quod vitæ castæ & pudicæ esset, magis quàm excellens aliqua doctrina, hoc decus illi pepererant: quanquam nec doctrina ea deerat, quæ ad gerendum Episcopatum requiritur: negotiorum verò publicorum tractandorum imprimis peritus habebatur, animi verò eâ magnitudine fuit, ut non solum hæc, quæ ad Ecclesiasticam functionem pertinent, exequeretur, verum etiam in publicis Regni consilijs, optimæ, & salutaris sententiæ auctor esset. Is cum Patriæ magno amore teneretur, dignitatemque nominis Poloni auctam vellet, primus durum olim iugum feruitutis, quo nobilitas Polona ad nutum imperiumque Principum obstricta erat, eoque quasi vineta tenebatur, demere orsus est, idque summâ curâ, cæteris etiam adnitentibus Proceribus Regni obtinuit, ut cum olim soli Episcopi Senatoriâ dignitate fulgerent, paucique alij ad id munus arbitrio Regum adsciscerentur, deinceps per omnes districtus & regiones, Senatores Maiores & Minores, qui & in Prouincijs ius dicerent, & Regi iudicanti, ne omnia suo arbitratu faceret, quasi libertatis custo-

des, & conseruatores adhiberentur, præstoque essent. Namque ut alia, quæ à Boleslao Audace contra Nobilitatem Polonam crudeliter gesta erant, sic vel maximè rabiosa cædes, quæ idem Rex Sanctissimum Episcopum Cracouiensem Stanislauum immaniter occiderat, admonuerat Polonos, ut Principum suorum deinceps manus arctius stringerent, ne ijs solâ libidine, sed legibus etiam ac Senatorum adscitis consilijs, imperium exercerent, cuius malè gesti in publico Regni Comitio, ratio aliquando illis reddenda esset. Cæterum Stephanus Episcopus Plocensis, conciliato sibi & generis splendore, & tantâ libertatis tuendæ atque augendæ curâ omnium Polonorum amore, gestoque magnâ virtutis & pietatis exultatione Episcopatu, calculi dolore, quo frequenter vexabatur, extinctus est Anno Christi millesimo nonagesimo nono, tenuit Plocensem Sedem annis vndecim, & in eadem Ecclesiâ sepulturam accepit. Hoc eodem anno quo Stephanus Episcopus Plocensis mortuus est, exercitus Christianorum Duce Godefredo Bullionio, Hierosolyma die septimâ Iunij obseffa, die decimâ quintâ Iulij, qui in sextam hebdomadæ feriam inciderat, cæsis Mahometanis, per vim capta & recepta est, ac Godefredus Primus Rex Hierosolymitanus renunciatus, cum Henricus quartus Imperator Romanorum omnes Pontifices, orsus à Gregorio septimo, usque ad Paschalem secundum, impijs premeret armis, immemor quod puer quinque annorum à patre relictus, beneficio Victoris Secundi, cui pater illum moriens commendauerat, Regnum Germaniæ adeptus esset.

Obitus Stephani in ordine VII. Episcopi Plocensis natione Poloni Anno Christi 1099.

Philippus Episcopus Plocensis VIII.

Creuerant animi Plocensis Cleri, & ad eligendum alterum è numero sui, studia voluntatesque eorum incitatae erant; videbant enim Stephanum, à se ex gente Polonâ primum lectum, non solum decus summum præclarè gesto Episcopatu sibi & Ecclesiæ Plocensi promeruisse; verum etiam id præclaris suis conatibus consecutum, ut neminem penitere posset ad Polonum, & in Poloniâ natum, tantæ dignitatis decus, quod hactenus in potestate Summi Pontificis, & manibus ab eo ablegatorum Episcoporum erat, delatum esse. Itaque Comitij nouæ electionis, ad diem festum Beatissimæ Virginis Mariæ Assumptæ in cælum indictis, secretis votis, per viam quod aiunt Scrutinijs, omnes vnanimi consensu Philippum Decanum Plocensem Episcopum esse iubent, & ritè electum pronunciant. Nobilis hic quoque gente & genere fuit, familiâ eâ ortus quæ gentilitium stemma Doluiam habet, vir consilio & æuo maturus, tractandorum tam Ecclesiasticorum, quàm etiam politicorum negotiorum experienciâ, quam longo rerum vfu sibi comparauerat, præstans. Hanc electionem non solum ratam habuit Vladislaus Princeps & Monarcha Poloniæ, verum etiam ipsæ Plocensis Ecclesiæ

clesiæ Prælati & Canonicis petentibus à Summo Romano Pontifice Paschali Secundo, ut eam auctoritate Apostolicâ confirmaret, electumque & confirmatum Episcopum Philippum ab Archiepiscopo Gnesensi Martino consecrari iuberet, obtinuit. Anno igitur Christi millesimo centesimo suscepto Episcopatu Plocensi Philippus, præter alias muneris sui functiones, quas summâ cum laude obibat, totum se impendit pijs operibus, & sacris in pauperes largitionibus, pupillorum & viduarum tutor, eorum patronus & benefactor, omniumque aliquâ necessitate pressorum defensor, virtutum amator, vitiorum hostis, piâ hospitalitatem in excipiendis peregrinis non solum ipse exercuit, sed etiam eius exercendæ alijs auctor & dux fuit. Mirum dictu, sed non nova hæc sunt pietatis incrementa, dum ille pauperes alit & vestit, dum hospites & peregrinos libenter excipit, & liberaliter fouet, dum nullum sumptum, nullum laborem in tuendis pupillis & viduis subterfugit: opes facultatesque eius tantò magis crescebant atque augebatur: diceres Deum, cui grata est in pauperes pietas, pietate & liberalitate cum Philippo Episcopo certasse. Milites quoque & nobiles vniuersi, ad exemplum Pontificis eodem pietatis studio flagrare coeperunt. Sed Philippus exactis in Pontificatu septem annis, febri tertianâ quam vno anno pertulit, ordinatâ domo suâ, sacrisque Sacramentis ritè munitus, Anno Domini millesimo centesimo septimo, vitâ mortali perfunctus, ad cœlestem euolauit, Paschali Pontifice Romanam Sedem gubernante, Boleslao verò Criuoustio iuvene admodum res Polonicas moderante.

Obitus Philippi VIII. in ordine Episcopii Plocensis genere Nobilis de armis Dolina, Anno Christi 1107.

Simon Gozdaua Episcopus Plocensis IX.

Philippo Episcopo vitâ functo, non erat necessaria diuturna deliberatio, quæ mentes & studia Prælatorum & Canonicorum Plocensium, quem electuri essent distraheret: nam Simonis Archidiaconi Plocensis eximia virtutes, pietate, & eruditione ornata, faciliè omnium desideria ad renunciandum eum Episcopum ad se traxerunt. Diu ille luctatus, & reluctatus studijs hominum honorem eum sibi deferentium, loci tam excelsi dignitatem æstimans, de se verò quasi hoc loco minùs dignus esset submissè iudicans: sed quantò magis ille honorem à se depellebat, tantò plus studia hominum incitabantur, ad eum exornandum eâ dignitate: victus tandem precibus omnium, cessit & ipse non tam hominum, quàm Diuinæ voluntati. Erat hic Simon singulari præditus prudentiâ, modestiâ, & doctrinâ ita ab ineunte ætate creuerat, ut in adolescente adhuc, maturi iam & graues resplenderent mores. Nobilis erat, & nobili genere ex eâ familiâ quæ Gozdauam insigne gentilitium gerit, ortum ducens, & ut ea tempora ferebant, diuinis humanisque literis præclare instructus. Grata fuit Boleslao Criuoustio Monarchæ Poloniæ, tam præclari viri ad Episcopatum Plocensem promotio; quare eam ratam habuit, patrociniūque suum electo detulit. Præerat tum

Sedi

Sedi Romanæ Paschalis secundus Pontifex, cui susceptum adhuc ab Henrico quarto Romanorum Rege, contra antecessorem suum Gregorium septimum, cum eodem Imperatore ingens certamen erat: iura Ecclesiæ tuebantur Summi Pontifices, quæ Imperator ut oppugnaret & expugnaret, iterum atque iterum excitatis Schismaticis Antipapis, turbare rem Ecclesiasticam nitebatur. Itaque eo auctore hoc etiam tempore mortuo Guiberto, qui Clemens dici voluit, operâ eiusdem Henrici Imperatoris, tres alij successiue Pseudo-pontifices, Albertus, Theodoricus, & Magnulfus, inane Pontificium nomen sibi arrogarunt. Pericula denique itinerum ubique fuisse, atque omnes vias quibus Roma adiri possit, ab Imperatore obsessas, scribit Dominico illorum temporum Poeta. Atque viam Domini Petri faciebat hic hostis (Henricum Imperatorem intelligit) custodire viros, spoliare iubens peregrinos. His itinerum difficultatibus, & Schismate Ecclesiâ Dei diltractâ, factum crediderim, ut Simon Episcopus Plocensis, non à Romano Pontifice, sed ab Archiepiscopo Gnesensi Martino confirmari ac consecrari voluerit, Anno Christi millesimo centesimo octauo. Regnabat in Poloniâ tum, ut supra diximus, Boleslaus Criuoustius, Princeps acer & bellicosus, cui ingentium bellorum Zbigneus ex concubina à Vladislao Hermano susceptus, occasionem præbuit: namque is à patre certis Prouincijs donatus, indignè tamen spurius & nothus tulit, legitimè natum Principem, summo cum imperio, ita ut decuerat, à patre renunciatum fuisse. Itaque motis armis, cū ea parum succederent, Zbigneus sapius victus, ad extremum exilio mulctatus, ad Henrici Imperatoris opem, & auxilium confugit. Latus ille hac occasione, quasi eâ ratione Poloniam imperio esset subiugaturus, bellum Poloniæ & Boleslao intulit, sed eo demum exitu, ut commisso ad Vratislauiam prælio, acceptâ ingenti clade, vix Imperator ipse saluus euaserit: campus, ubi pugnatum est plenus cadauerum, acerbum & miserabile spectaculum exhibebat, ac nostri quidem qui eo prælio ceciderant, curâ victorum conquisiti & sepulti sunt, hostes insepulti, & à suis deserti, canibus & volucris esca iacuere. Inde cū eò tanta vis canum conuenisset, ut difficilem transitum paucis iter facientibus præberet, Caninus campus à Polonis & Germanis locus ille dictus est, & in hodiernum usque diem, utraque linguâ nomen hoc is qui ibi est vicus retinet; abest autem vno à Vratislaviâ milliari. Sed Simon Episcopus, quâ vitæ puritate, dum priuatus esset, enitebat, eâ renunciatus Pontifex quasi candelâ in candelabro posita, in cunctos lucis suæ radios spargebat, ieiunijs & orationibus intentus, in templo sedulus, mediâ nocte ad preces Matutinas in choro cum cæteris Sacerdotibus absoluendas surgebat, sacroque officio dum in templo caneretur, quod & ipse per se quotidianis sacrificijs obibat, præsens semper aderat. Non me pigebit verbis Vincentij Kadlubconis de Karnowo Episcopi Cracouiensis, à Dlugosso relat-

tis sanctitatem huius Episcopi quā excelluit hāc inferere. Sic igitur habet Dlugossus: Huius etiam Pontificis Simonis quanta probitas fuerit, Vincentius Kadlubconis de Karnowo Episcopus Cracouiensis, in Chronica suā, quam de Polonorum gestis diserto stylo contexit, meminit ita scribens: Zelus nimirum domus Dei aureo inscribendus calamo, Simonem, & Alexandrum Plocenses Antistites armauerat, qui utrosque hostes, per uigili solertiā, studiosissimē ab arce Diuinā arcere satagebāt. Item in subsequentibus. Magnus quidem Alexander Episcopus Plocensis, sed maior, ut video, Simon Alexandro, (Alexander iste successor Simonis in Episcopatu Plocensi) qui Patriarchæ, & legislatoris Moyse, animando Polonos contra barbaros ad prælium, & pro illis feruenter prius assidue, donec vniuersus profligatus esset hostis, orando, in se virtutem expressit. Et post pauca. Adest Pontifex Simon institis & infulis Pontificalium insignis, non tam luctu, quā precum & suffragiorum deuotione, miserabile spectaculum profecutus, qui eminens exclamat: In vno tantum filioli spes est vincendi, non in multis victoriæ, nec mortis metuendū est discrimen, maximē cum pro salute agitur proximorū, quia mors corporis hominem non extinguit, sed ad præmium virtutis admittit. Quo dicto suos pugna, sese orationi committit, nec cessat donec omnis illa prædonum curiositas succumbit, paucis admodū fugā elapsis. hæc Dlugossus. Quod autem, & quale id prælium fuerit, ex Martino Cromero accipe. Excurrebant Prussi, & Pomerani prædabundi in Masouiam, vastatisque raptim agris & pagis permultis, celeriter se cū prædā domū recipiebant. Præerat tunc Masouia Magnus Comes, quē à Vratislaviensi præfecturā amotum fuisse, superius in Vladislao exposuimus. Is tumultuariā manu factā, reuertentes barbaros persecutus, & primā luce inopinantes, & post populationis laborē largioresque, ex prædā epulas, altum dormientes adortus, ad internecionem omnē illā hostilem manū deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes autem sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti, cæteri qui in proximas sylvas effugerant, sequentibus aliquot diebus ab agrestibus excepti, ac trucidati sunt, quin à mulieribus quoque duabus fraga legētibz vnus captus, & reuinctis post tergum manibus, adductus esse memoratur. Atque hæc victoria de barbaris Simoni Episcopo Plocensi, pietate & sanctimoniā vitæ venerando feni refertur accepta, quod is & animauerit nostros in hostem, & pugnantibus ijs Dei opē implorare nō cessauerit, Moysen populi Dei ducē imitatus, cuius precibus, & extēsiōne manū, magis quā armis atque viribus Analechitas profligatos esse, sacris Hebræorum literis proditum est. hæc Cromerus. Kadlubcus verò cuius superius fecimus mentionem, vixit circa Annum Domini millesimū ducentiesimum insigni sanctitate, gestoq; per aliquot annos Episcopatu Cracouiensi, eo se sponte abdicauit, vitæ in Monasterio Andreiouiensi, sub Regulā Diui Bernardi Clareuallensis arctioris amore incensus, ibidem sanctē, & piē actam ætatem finijt, cuius memoria nuper curā, & diligentia Remigiani Koniecpolij, Episcopi Chel-

Kadlubcus
Episcopus
Cracouiensis
Monachatum
profiterur.

Chelmenfis, & Abbatia Andreiouiensis Administratoris, pietatis propagandæ studiosissimi, ita renouata est, ut tanti viri iam functi sanctitas miraculis etiam declarata nunc in Polonia magis ac magis celebretur. Noster autem Simon Episcopus Plocensis, cum sedisset annos viginti & vnum, plenus bonorum operum senex, Anno Domini millesimo centesimo vigesimo nono, septimo Idus Mensis Maij in viuis esse desijt, Honorio Secundo Pontifice Maximo, Romano imperio presidente Lothario secundo Imperatore. Sed nos ut pietatis quoque, quā Boleslaus Criuouitius flagrauit, aliquod argumentum publicis monumentis inseramus, id in primis commemorandum duximus, hunc Principem frequentissima toto imperij sui tempore bella cum Pomeranis gessisse, non alio certē conatu, aut intentione, nisi ut eos Christo & religioni Catholica lucrifaceret. Eius rei cum vix aliquam Scriptores rerum Polonicarum mentionē fecerint, nos ex Illustrissimo Cardinali Baronio, ea in medium adferemus, quæ fidem posteritati facient, Boleslaum Principem Poloniae pia gessisse bella; namque cum Baronius Annum Christi millesimum centesimum vigesimum quartum suis inserit Annalibus, ac Ottonis Episcopi Bambergensis gesta, & Apostolatum ad Pomeranos auctoritate Callisti Secundi Papæ susceptum, ex Abbate Vrspergensi describit, post multos apparatus Sancti Ottonis Episcopi, hæc ex eodem Vrspergensi addit:

Obitus Simonis IX. in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1129.

His ita dispositis & stabilitis, ad Apostolatus suscepti munus, diuini Spiritus roboratus gratiā se accinxit, cum iam ante à Polonorum Duce Boleslao his literis fuisset inuitatus:

Domino suo, & patri amantissimo, Ottoni Venerabili Episcopo, Boleslaus Dux Polonorum, filialis obsequij humilem deuotionem. Quia in diebus iuuentutis tuæ, apud patrem meum decentissimā te honestate conuersatum memini, & nunc quoque Dominus tecum est, firmans te, & benedicens tibi in omnibus vijs tuis, si tuæ non displicet Dignitati, veteres tecum renouare amicitias, tuoque consilio simul & auxilio uti ad Dei gloriam promerendam, ipsius gratiā coadiuuante cupimus. Nosti enim, ut arbitror, quomodo Pomeranorum crudā barbarie, non meā quidem, sed Dei virtute humiliatā, societati Ecclesiæ per Baptismi lauacrum se admitti petunt: sed ecce per triennium laboro, quod nullum Episcoporum vel Sacerdotū idoneorum mihi affinium, ad hoc opus inducere queo. Vnde, quia tua Sanctitas ad omne opus bonum prompta & indefessa prædicatur, rogamus Pater amantissime, non te pigeat nostro comitante seruitio, pro Dei gloriā tuæque beatitudinis incremento, id laboris assumere. Sed & ego tuæ Paternitatis deuotus famulus impensas omnes & socios itinerum, & linguæ interpretes, & coadiutores Presbyteros, & quæcunque necessaria fuerint præbebo, tu tantum Sanctissime Pater venire dignare. Hactenus, inquit Baronius, Ducis Poloniae ad Ottonem Epistola de Apostolatu ad Pomeranos susci-

piendo. Sunt Pomerani (inquit idem) populi Slauia, ita Slauico siue Vandalico nomine dicti, quod iuxta mare sunt positi.

Rectè quidem Cardinalis Baronijs nititur testimonio Abbatis Vrspergensis sui temporis Historiam scribentis: sed animaduertere debuerat, non Vrspergensem tantum, sed omnes eius æui Historicos Germanos, laudi nominis Poloni nimium inuidisse, offensos victorijs & Criuoustij, & eius filij Boleslai Crispi, illius quidem contra Henricum Imperatorem, huius verò contra Fridericum gloriosè obtentis. Itaque quantum in illo fuit, omnem conuersæ ad fidem Catholicam Pomerania laudem alijs tribuit, de Polonis silet, & quos Lechitas appellare debuit, Lutitas ficto nomine supprimit, cum res ipsa & Annales nostri testentur, Boleslaum Criuoustium Principem Polonia, Anno Christi millesimo ducentesimo decimo tertio, redactâ in formam Prouinciæ vniuersâ Pomeraniâ, eique Suentopelco Grifio, consiliario suo nobili Polono præfecto dato, ad Sanctum Ottonem Episcopum Bambergensem, in aula Regis Poloniae educatum, & Cancellarij munere functum, (nam & is Slauus fuit, vt ex ipsius nomine apparet) scripsisse, eumque ad Pomeranos siue Lechitas euocasse, ita vt quod Christianam religionem Pomerania suscepit, Boleslao & non vlli alij Imperatori vel Regi, Ecclesia Catholica acceptum ferre debeat. Quod autem in literis Boleslai habetur, illum promittere Sancto Ottoni linguæ interpretes, non in eum sensum accipias, quasi Sanctus Episcopus linguam Polonicam siue Slauonicam ignorauerit, cum regnante Vladislao eius Boleslai patre, Poloniae Regni Cancellarius esset: sed quod sciret Boleslaus, eum ex Germania Presbyteros huius idiomatis gnaros secum habere non posse, suos ex Polonia lectos Sacerdotes & Presbyteros illi se submissurum pollicetur. Extant adhuc in Pomeraniâ, iam nunc armis, & nouis colonijs Germanorum oppressâ, multi pagi & villæ, à priscis Vandalis siue Lechitis cultæ, & inhabitatæ, non obscura vestigia referentes Polonici imperij, ijetiam nunc fidem Catholicam, quantum in illis est, & per potentiam hæreticorum Principum Germanorum licet, tuentur profitenturque, à Germanis Pomeraniæ nunc dominis, Vandalis dicti. Hæc hîc inserere libuit: interim ad successorem Simonis Alexandrum stylum conuertamus.

Alexander Episcopus Plocensis X.

EA fuit illius temporis Episcoporum Plocensium probitas, & sanctitas, vt si corruptos sæculi illius, & ipsius Romani Cleri mores, turpemque ambitum quo potissimum Ecclesiastici infecti erant, expendere; Episcopos Plocenses exemplo cæteris fieri, & ad imitationem proponi potuisse animaduertes. Longè alieni erant ab ambitu, & vt vidimus, inuitus Simon & penè coactus acceptauit hoc munus, quo se indignum piâ animi submissione censuit: inuitus & Alexander eius succes-

for, totius Collegij consensu Episcopus electus, Sedem Episcopalem conscendit. Sperare quidem hunc honorem potuit: nam & eruditione, & sanctitate præstans, omnium iudicio magis ad gerendum eum Magistratum idoneus censebatur. sed ambire noluit. Cuius electio grata fuit Boleslao Criuoustio, Principi victorioso, qui tum scepra Poloniae moderabatur. Alexander autem morem & exemplum sui prædecessoris secutus, electionem suam non à Romano Pontifice, qui tum Honorius Secundus erat, sed à Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi confirmari & consecrari voluit, Anno Domini millesimo centesimo vigesimo nono. Crediderim ego, etiamsi nullus Scriptorum nostrorum huius rei mentionem faciat, illo sæculo Romanos Pontifices ambitione Regum Germanorum pressos, Germaniâ ipsâ bellis ardente, ob difficilem ad Urbem Romanam accessum, Poloniæ Archiepiscopis indulgisse eam potestatem, vt electos Episcopos iure Metropolitico confirmarent, & consecrarent. Nobilissis fuit ex eâ familiâ quæ Dolengam insigne habet, eruditione eâ præstans, quæ ad gerendum munus Episcopale illo sæculo requirebatur. Et quamvis & Episcopus, & Senator Regni esset, magis tamen spirituali quam sæculari curæ intentus esse videbatur, cum mores corruptos, præcipuè verò Cleri corrigeret, vitia extirparet, abusus tolleretur, improborum hostis, & seuerior in eos, qui minus corrigibiles aut scandalò cæteris essent; benignus & affabilis ijs, quos virtute & præcipuè pudicitia eminere cerneret: & vt paucis omnia complectar, hic primus generis Poloni splendorem, dignitate Episcopali fulgentem orbi ostendit. Postquam viginti annos in Cathedrâ Plocensi sedisset, Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo sexto, in Plocensi Ecclesiâ tumulatus est. Hunc fuisse primum qui Ecclesiam Plocensem olim ligneam è muro struxerit, ex verbis Vincentij Kadlubonis à Dlugosso relatis credibile est. Sic igitur Dlugossus habet. Meminit & huius Pontificis Vincentiana Chronica, & singulari illum laude efferens scribit Masouiam consilijs esse fortem, & vernatissimam militiæ flore, & maiestate: inter quos Alexandrum Pontificem Plocensem summâ dignum admiratione ducor, qui tam diuersis & summis rebus sufficere potuerit; idem agnus & leo, idem lupus & dux gregis, idem Præsul & miles, simul armatus & deuotus, vt inter iuges armorum excubias, nihil quod fuit deuotionis neglexerit. Magnus quidem Alexander Macedo in prælijs, sed in Diuinis maior Plocensis Episcopus Alexander obsequijs, nam vt extructas ab eo Basilicas cuiuslibet inuidia silentio sepeliat, in deuotus autem quo patet existimabitur, qui tam conspicuum Beatæ Virginis templum à primis initiat fundamentis; & consummat, quod non tantum intrinsicis & specialibus locupletauit studijs, sed etiam armis communiuit necessarijs, vndique septum præsidijs? Ex quibus nimirum verbis elici potest, quod ipse fuit muralis fabricæ Plocensis Ecclesiæ primus initiator. Hucusque Dlugossus.

Obitus Alexandri X. in ordine Episcopi Plocensis, Anno Christi 1156.

Vernerus Episcopus Plocensis XI.

Illuxit nouum sidus in celso & vniuersæ Sarmatiæ conspicuo Episcopatui Plocensis candelabro Vernerus; qui cum esset Scholasticus Plocensis, ad diem secundam Maij, totius Collegij Plocensis consensu, delatum sibi Episcopatum Plocensem multum reluctatus, sed tandem precibus omnium victus acceptauit. Si genus spectes, nobili & vetustâ stirpe ortus fuit, eâ familiâ quæ Rosam pro stemmate defert: si eruditione, eâ cæteris omnibus præcelluit; sed maior, & non nisi Vneri propria laus, quod vitæ sanctitate, morum grauitate maximè enituerit. Electus itaque Episcopus ad Archiepiscopum Gnesnensem Ianisslaum, vt ab eo confirmaretur, & consecraretur, se contulit; à quo Louicij ritè seruatis omnibus, quæ ex præscripto Sacrorum Canonum vsurpari solent, Episcopus Plocensis renunciatus est, Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo sexto. Moris erat Vneri ab eo tempore quo Episcopatum Plocensem suscepit, vt ad custodiam earum virtutum, quibus egregiè ornatus fuit, semper testes vitæ suæ viros probatos & religiosos adhiberet, eorumque contubernio vteretur, vt & ad eorum exemplum vitæ suæ statum formaret, & conuersatione eorum in meliorem virum euaderet: hi cum eo in eodem dormitorio cubare soliti erant, his solis consocijs Sanctus Episcopus, cilicio, & virgâ affligebat corpus castigabatque, & non solum his exercitijs, verum etiam frequentibus ieiunijs eò adigebat, vt spiritui seruiret: deuotus erat & religioni pietatique addictus, pijs operibus, & potissimum piæ in egenos largitioni deditus: idem tamen bonorum Ecclesiæ adscriptorum defensor acerrimus. Non meis verbis vitæ ipsius præclarum exitum, sed Martini Cromeri Historici Polonici referam. Is igitur Historiæ Polonicæ libro sexto, dum Boleslai Crispi, Boleslai Criuoustij (qui Anno Christi millesimo centesimo trigesimo nono, cum in Polonia triginta sex annos regnasset, ac contra diuersos Regni hostes quadragies semper feliciter pugnasset, eosque vicisset, ad cæleste regnum translatus, & in Ecclesiâ Plocensi, vbi & pater illius Vladislaus tumulatus fuit, sepulturam accepit) secundò geniti filij Principatum describit, hæc de exitu Vneri habet: Præerat tunc quartum decimum annum Plocensi Ecclesiæ Episcopus Vernerus, equestri Rosarum familiâ, integritate & sanctimoniâ vitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per vim, & iniuriam Bolesla vir potens, & violentus, ex eâ familiâ ortus, quæ Soleam equi cum cruce altrinsecus superpositâ insigne gerit, Carolum pagum adimebat (erat autem is Castellanus Vrsnensis, & oram illam Prussis finitimam pro Boleslao Crispo administrabat.) Eum igitur comiter, & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne vim faciat Ecclesiæ: vbi nihil proficit, in ius vocat, causam obtinet, in possessionem reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesla, multa que maledicta

ledicta in mansuetum Episcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum vicinis Prussis consuetudo, qui cum non pauci fortè ad eum vel ius petitori, vel compotaturi conuenissent, acceptos lautè & benè potos, promissis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vnerum, qui tunc fortè ad Biskupice villam suam venerat, cum Bieniasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa, effractisque portis, in cubiculo dormientem Episcopum, cum fratre Benedicto monacho Benedictensis sectæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto Episcopi puer Cubicularius: is igitur auctores sceleris prodidit. recognitâ Archiepiscopus Gnesnensis Petrus familiâ Srzenianius, qui Ianico non multò antè successerat, de consilio & voluntate cæterorum Episcoporum, toti Prouinciæ Sacris interdixit. Motus & atrocitate facti, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus Princeps, comprehendit Boleslam, & ex vinculis causam dicere apud se, condemnatumque in foro Gnesnensi, vbi hæc agebantur, extructo rogo cremari iussit. Bieniasus verò, post patratum illud scelus nusquam postea comparuit, creditumque est vulgò eum terræ hiatu absorptum, meritum Sancto Episcopo supplicium expendisse. Vneri corpus Plocum delatum honorificè sepultum est. Hæc Cromerus. Dies huius parricidij adnotatur pridie Idus Februarij, Anno Christi millesimo centesimo septuagesimo secundo, vt merito haberi debeat, inter Vneri & Sancti Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, ab Henrico Angliæ Rege cæsi martyrium, triginta & octo dies tantum intercessisse, credas eos pari fuisse sanctitate, par quoque in cælis præmium consecutos esse. Illud sanè dolendum, quod hætenus ignoretur sepulchrum in quo Vernerus conditus est, cum illum magnis miraculis claruisse omnes testentur Historici. Rexit Vernerus Ecclesiam Plocensem annis quatuordecim, Alexandro Romanorum Pontifice Urbem & orbem moderante, ac cum Friderico Enobarbo Ecclesiæ hoste bellum pium & Catholicum gerente.

Lupus Episcopus Plocensis XII.

Vneri successit Lupus; nam Prælati & Canonici vnà cum totâ Dicecesi, mortem optimi Pastoris gemitu & lachrymis prosecuti, ad diem vigesimam sextam Martij, Comitijs electionis noui Episcopi indictis, cum tres tribus diuersis sententijs propositi essent, breui tamen Nicolao & Martino in suum fauorem latis renunciantibus, Lupus Cuthos Plocensis eligitur Episcopus, Boleslao Crispo assentiente, cuius electione ad Petrum secundum Archiepiscopum Gnesnensem relatâ, atque eodem Lupo ad eum Vnieiouiâ, quod oppidum in territorio Syrdiensi ditionis Archiepiscopi Gnesnensis est, veniente, ab eodem confirmatus, & Episcopus Plocensis consecratus est. Hunc quoque Episcopum vt superiores Polonia dedit, genere nobili ex familiâ Gozembarum ortum

*Vernerus XI.
in ordine E-
piscopus Plo-
censis à Boles-
slao Cant.
Vrsnensi
trucidatur
Anno Christi
1172.*

Obitus Lupi
XII. in ordi-
ne Episcopi
Plocensis, An-
no Christi
1179.

ortum ducentem, vir frugi & temperatus fuisse dicitur, sed ad iracundiam proclivior, bileque accensâ non facillè eam coercere poterat, rei quoque familiaris parandæ, augendisque opibus magis intentus, quàm Episcopum decuit. Gessit Pontificatum Plocensem annis novem: paralyti tactus, eaque ægritudine propè anno vexatus, ad extremum sanctissimis Ecclesiasticis Sacramentis expiatus, Anno saluati mundi millesimo centesimo septuagesimo nono moritur, & in Ecclesiâ Plocensi sepelitur, cum tunc Sedem Romanam idem qui suprâ Alexander tertius teneret. Masouia verò & Plocensis Palatinatus, Casimiro cognomento Iusto Monarchæ Regni Poloniæ, pareret. Sed cum à Martino Cromero Lenciciæ Comitij Anno millesimo centesimo octuagesimo indictis interfuisse cum cæteris Episcopis scribatur, diutius eum vixisse quàm Dlugoffus notat credibile est.

Vitus Episcopus Plocensis XIII.

Obitus Viti
XIII. in ordi-
ne Episcopi
Plocensis, An-
no Christi
1206.

LVpo vitâ functo Vitus subrogatus est, genere Nobili natus, è familiâ Ianinâ, opulentus admodum & multarum possessionum dominus, quarum ad extremum, fundatis tam virorum, quàm mulierum Monasterijs, hæredem Christum scripsit. Canonicus is fuit Plocensis, & die Beatæ Virginis Natæ dicatâ, omnium Prælatorum & Canonicorum Plocensium consensu electus, atque à Zilislao Archiepiscopo Gnesnensi, annuente Casimiro Iusto Poloniæ Monarchâ confirmatus, & in Ecclesiâ Metropolitanâ Gnesnensi consecratus est. Literis Diuinis & humanis præclarè eruditus, virtutum omnium studiosissimus, singulari pietate fulgens, ac ardenti in Deum amore feruens; Monasteriorum Vitouienfis & Buscensis bonis paternis illis donatis, & Plocensis ex patrimonio Plocensis Ecclesiæ, compluribus villis & prædijs illi adiunctis, liberalis fundator, quæ Monasteria Monachis Ordinis Præmonstratensis attribuit, ac ut in ijs tam viri quàm foemine, separatis distinctæ habitationibus Deo deseruirent, Monachi quæ foeminarum regimen tenerent, constituit. Sed deinceps gubernatio eius Monasterij, olim non ex præscripto sacrorum Canonum per Monachos administrata, ad Episcopos Plocenses, cum summâ potestate instituendi & destituendi Præpositi, & iure in vitam, & mores sacrarum eius Monasterij Virginum inspiciendi, translata est; & ne quid iuris sibi Abbas Vitouienfis in eo Monasterio usurparet, Episcopi Plocenses legitimè euicerunt, id quod deinceps etiam Sacrum Concilium Tridentinum sanxit, & ratum esse voluit. Obijt Vitus Episcopus, Anno Christi millesimo ducentesimo sexto, cum Plocensem Ecclesiam rexisset annis viginti & septem. Quo tempore Innocentius Petri Cathedralam Romæ tenuit, Philippus Romano, Balduinus Belga Comes Flandriæ, pulso Alexio Angelo paucis annis Constantinopolitano præfuit imperio.

Goslaus Episcopus Plocensis XIV.

IAm Polonia grandi piaculo ob cædem Sancti Stanislai obnoxia, sublato Regio decore, ac ornamentis magni quondam Regni spoliata, à multis regnabatur Toparchis, qui etsi regio orti sanguine, tamen partitis inter se prouincijs, tyrannicum magis quàm legitimum exercebant imperium. Ferunt eo tempore, cum Diuus Stanislaus occideretur, pijs quibusdam hominibus diuinitus reuelatum fuisse, Regnum Poloniæ subsequenti tempore, in vltionem innoxia cædis in Sanctum Episcopum perpetrata, in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuerat; id non temerè creditum successus ostendit. Nam & Vladislau Hermanus, huius Boleslai qui Sanctum Stanislau occidit frater, susceptis duobus filijs, quorum alter Zbigneus nomine spurius, alter Boleslaus Criuoustius erat, domi natum bellum expertus est, & Boleslaus Criuoustius diu cum eodè fratre spurio ancipiti euentu bellum gessit, & ipse legitimâ prole fecundus susceptis Vladislao, Boleslao, Miecislao, Henrico, Casimiro, regnum inter illos exitioso Reipub. consilio partitus est. Existimabat quidem ille, cæteros filios suos imperium fratris maioris natu æquis animis laturus, & Vladislau cui summam rei derulerat, fraternum erga sanguinem suum amorem conseruaturum: sed regnandi libidinem frustra legitimis terminis circumscripseris, maximè alienâ accensam persuasione. Erat Vladislao vxor Christina Cæsare Henrico genita, cuius elatior animus magis veterem quàm præsentem spectabat fortunam, seque imperatoriâ stirpe ortam, eâ spe nuptui in Poloniam datam, ut maritus non vnus partis, sed totius Regni esset dominus, frequenter marito multâ cum exprobratione, & odio leuiorum, secretis susurris inspirabat, tantumque effecit, ut Vladislau primò tributo fratres grauare vellet, mox cum id negabatur, ad occupandas eorum possessiones bellum susciperet; sed iisdem arma opponentibus, ad Posnaniam victus fugatusque, qui aliena appetijt sua amisit; namque omnium Polonorum odio flagrans, ab ijsque destitutus ac memor, quâ superbiâ fratres supplices olim à se reiecisset, idem ne sibi ab illis fieret veritus, ad Conradum tertium Imperatorem Romanorum, vxoris suæ consobrinum, opem ab eo petiturus confugit: secuta maritum exulem, vxor cum liberis. Hinc bellorum maximorum causæ, hinc regni in minores etiam partes sectiones, ita ut per ducentos & quinquaginta annos, qui à cæde Diui Stanislai vsque ad Vladislau Loëticum Regem Poloniæ renunciatum intercesserunt, nunquam Polonia armis ciuilibus, ac mutuis inter se cædibus non laborauerit, ac sæpissimè proxima supremo exitio fuerit. Auulsa per eandem occasionem maxima maioris Poloniæ pars, & totum id, quidquid Silesiæ finibus continetur cum Lusatiâ, quam Maiores nostri Lusitiam, quasi restagnan-

Goslaus

restagnantem dicebant. Ex ruinis Patriæ nostræ creuerunt Pomeraniae Duces, olim Poloniae subditi, qui commissio ad certum tempus regimine per fraudem abusi, directi dominij titulum sibi usurparunt. Creuerunt & Brandeburgenses Marchiones, usurpatâ sibi eâ Poloniae parte, quæ nunc noua Marchia appellatur. Russia quoque Boleslaorum & Vladislaurum victorijs domita, & in formam Prouinciæ redacta, turbatis in Poloniae rebus, in potestatem Lithuanorum, gentis eo tempore satis obscuræ, venerat. Hi sanè sunt fructus violatæ libertatis Ecclesiasticæ, tales libidinosorum amorum infelices euentus, vt dum monenti à Regibus non paretur Sacerdoti, regna vel amittantur, vel transferantur. Sed nos ad nostra. Regnabat in Masouia, & Plocensi Palatinatu Conradus Boleslai Criuouiti nepos, cum defuncto Vito Episcopatus Plocensis vacaret; cui vt Prælati & Canonici Plocenses successorem eligerent, ad diem primam Augusti Comitibus electionis indixerunt, ac dum de nouo Episcopo substituendo deliberatur, facile omnium studia in Gedeonem Scholasticum Plocensem flexa sunt; erat enim nobilissimo Griphorum genere ortus, Sacerdotio per multos annos piè & præclare functus, eruditus, & ad quæuis negotia suscipienda maximè idoneus: solius cholerae intemperiem in eo reprehendere possis, nisi quod ea quoque, quia breui temporis spatio deferuebat, non multum præclaras illius virtutes obscurare videbatur. Electus, electionem suam probante Conrado Duce, ad Henricum primum Archiepiscopum Gnesnensem se contulit, ab eoque ritè examinatus & confirmatus, Gnesnæ consecrationis munus suscepit. Magnam is quoque commendationem apud posteritatem obtinuit præclare gesti Episcopatus, in quo gubernando nihil vnquam intermisit, in quo salutis gregis sibi commissi cura & sollicitudo Pastoralis opem eius postularet. Sed enim cum per aliquot annos pacatum Episcopatum teneret, ac Conradus Princeps iuuenis adhuc Cristini Palatini Plocensis, viri prudentis & bellicosi consilijs niteretur, victorque semper contra Prussos finitimos suos hostes euaderet, accidit vt idem Palatinus, accusatione Ioannis Czapla Scholastici Plocensis ac Cancellarij Ducis, quasi plus sibi arrogaret, in suspensionem appetiti imperij adduceretur. His incitatus Conradus, Cristinum de se optimè meritum in vincula coniecit, excecat, & postremò necat. Eo scelere versâ fortunâ Conradi, Prussi qui semper victi erant, sublato è medio Cristino Masouiam vniuersam armis incurfarunt, Plocem ipsum oppidum Masouia caput exusserunt, ingensque breui tempore clades accepta est & Ecclesia Plocensis, suppellectilis Ecclesiasticæ aureæ & argentæ incendio templi Cathedralis grandem iacturam subiit. Ad arcendos itaque Prussos, cum Conradus ceteros Poloniae Duces aduocasset, eisque victis Culmensi Palatinatum recuperasset, Christiano primo Episcopo Culmensi redditus annuos assignauit: in quem vt Episcopus quoque Plocensis Gedeon liberalis esset, eidem, Cromero teste, toto Collegio Sacerdotum assentiente, Tor-

nouiam,

nouiam, quæ fortasse Torunia est, & Papouiam cum omnibus pagis ac prædijs adiunctis, itemque ius omne Ecclesiasticum, quod habebat in ditione Culmensi, adiecit; id, inquit Cromerus, Anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo secundo actum est, vt videre est ex diplomate à Conrado & Gedeone supra memoratis, pariterque à Lesco Poloniae & Henrico Silesia Ducibus, Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi, Cracouiensi, Posnaniensi, Vratislaviensi, Lubelsensi, & Cuiaviensi Episcopis, consignato. Cuius exemplum extat in Archivio regio, vnde licet colligere Archiepiscopum quoque ac ceteros Episcopos, Conrado contra barbaros adfuisse. Hunc Gedeonem Dlugossius Goslaum primum, vel molliori nomine Getkam appellat; sed diuersis nominibus fuisse appellatum grandis suspicio est. Is vbi septemdecim annis sedem Plocensem tenuit, ac precibus lachrymisque dum adhuc Cristinus Palatinus Plocensis vivebat, præclaras victorias Masouijs suis a Deo impetrauit, religionemque Christianam fundato Episcopatu Culmensi in Prussia promouit, tandem Anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo tertio, in viuis esse desijt, sub Honorij tertij Pontificatu, & Friderici Secundi Romanorum Caesaris imperio.

Obitus Goslai
Griphij Epi-
scopi Plocen-
sis XIV. Anno
Christi 1223.

Ioannes Episcopus Plocensis XV.

Nouum ambitionis genus collegium Ecclesiæ Plocensis occupasse videbatur, cum illo in electione, quæ mortem Gedeonis subsecuta est, in varias distracto sententias, aliquot factiones ynaquæque secum suum electum trahens, prodierunt. Ex hac dissensione biennio per eam discordiam vacauit Sedes Plocensis, frustra interea vno ex electis Guntero Canonico Plocensi, fauore Conradi Masouia Ducis, electi Episcopi prerogatiuam sibi arrogante; nam Prælati & Canonici Plocenses, meliori & saniori vti consilio, Anno millesimo ducentesimo vigesimo quinto, abrogatâ omni alia electione, Ioannem Canonicum Plocensem Episcopum esse iusserunt, eundemque & confirmari & consecrari per Vincentium primum Archiepiscopum Gnesnensem curarunt. Vir nobilis is fuit, de genere Gozdauitarum ortum ducens, prudens, pius, modestus, sed ætate ad senium inclinante, ob aduersam valetudinem rebus gerendis minus idoneus, ac podagricis doloribus continuo obnoxius. Itaque cum biennio tantum Ecclesiæ Plocensi præfuisset, Anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo septimo, morte suâ vacuum Cathedram Plocensem reliquit, sacro relictus viatico, domoq; suâ ritè ordinatâ, honorem quoque sepulturæ in Ecclesiâ Plocensi obtinuit. Accidit huius Episcopi mors Gregorij Noni Pontificis Maximi Anno primo, quo anno etiam Lescus Albus Monarcha Poloniae, fraude Suentopelci, quem Pomeraniae summo cum imperio præfecerat, & rebellantem in ordinem redigere volebat, Ganzauia, quod oppidum est Abbatis Tremesnensis, vbi Comitibus cum ceteris Principibus obibat, occisus est.

Obitus Ioan-
nis XV. in
ordine Episc.
Plocensis An-
no Christi
1227.

Gunterus Episcopus Plocensis XVI.

Cum in electione Ioannis proxime vitæ functi Episcopi Plocensis, priores partes Gunterus Canonicus Plocensis tenuisset, concordia tamen & boni publici causa iure suo cessisset, facile vitæ functo Ioanne omnium voluntates ad sui electionem recentis modestiæ memoriâ traxit; ita virtute honos, si interdum non acceptetur, cumulator redire solet. Libenter & Conradus Masouia Princeps vidit electum Gunterum Episcopum, cui etiam in præterita electione suum fauorem accommodauerat, quemque videbat animi magnitudine cæteris omnibus præstantem, plurimum suis rationibus commodaturum. Nec Vincentius Archiepiscopus Gnesnensis eius legitimam electionem suspensam habuit; verum anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo septimo, eundem in Ecclesiâ Gnesnensi confirmavit & consecrauit, virum planè dignum eo loco, & qui vtrumque gladium in hostes Christiani nominis stringere auderet, vtpote vir nobili genere Prussorum ortus, & tam ad bella gerenda, quàm Episcopales quoque functiones sustinendas idoneus. Is cum videret Episcopatum suum impunè à Pruthenis vastari, innoxios homines cædi, alios, simulque sexum imbellem in seruitutem abduci, eaque Conrado penè inspectante fieri, sumptis armis, defensionem Episcopatus sui suscepit, leuioribusque præliis coercitis Pruthenorum latrocinijs, castrum Dzierzgow, ex quo illi prædas acturi excurrere solebant, & vbi Christianos captos detinebant, deiecto Pruthenorum præsidio, interceptit. Sed cum hi præclari boni Episcopi ausus, ad arcendam rabiem hostium non sufficerent, idem ipse auctor fuit Conrado Masouia Duci, vt milites Theutonicos cruce signatos, & ipsos piam contra barbaros militiam, sub titulo Beatissimæ Virginis Mariæ professos, qui paulò ante à Saracenis è Syriâ eiecti fuerant, misso ad Gregorium Nonum Pontificem Maximum Christiano Episcopo Prusie siue Culmensi, acciret, Chelmensemque tractum, & quidquid terræ est inter Vistulam, Mocram, & Drwenzam eis traderet, his legibus, vt contra Prussos sedulò & suis viribus bellum gererent: vbi verò eos domuissent, Chelmensem quidem ditionem redderent, cætera verò quæcunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum, ex æquo cum Conrado seu posteris eius partirentur: Polonis ne quam vim aut iniuriam facerent, neue hostes eorum receptarent, aut vllò fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christianâ alienos, vt ipsis, cum opus fuerit, præstò essent; si quid horum transgrederentur, pœnæ, quæ ingratos iure gentium manet, subiacerent; hoc est, beneficia accepta amitterent. De quibus omnibus inter Conradum & supra memoratos fratres Cruciferos, quo-

quorum tunc Hermanus de Salza summus Magister erat, cum legitima pacta intercessissent, eadem à Gregorio Nono Pontifice Maximo approbata & confirmata fuerunt. Adiecit etiam militibus illis Cruciferis idem Gunterus Episcopus Plocensis villam Episcopalem, cum insulâ magnâ, in eo ipso territorio sitam, itemque Decimas ad Episcopam suam in Culmensi ditione pertinentes. Verum ex his modò agris, quos Germani agricolæ ab iisdem fratribus Crucigeris, vti Germanis ex Germaniâ accersendi, culturi essent. Acta hæc esse scribuntur à Christo nato, Anno millesimo ducentesimo vigesimo octauo. Crediderim sanè Gunterum Episcopum Plocensem, zelo promouendæ religionis ductum, ad obtinendam à Summo Pontifice earum rerum confirmationem, legationem ad Urbem suscepisse; nam Dlugossus testatur, cum quinque annos in Pontificatu exegisset, eum apud Viennam Austriæ, iter Romanum continuantem, rebus humanis excessisse, & illic peregrinam sepulturam obtinuisse, Anno Christi millesimo ducentesimo trigesimo secundo.

Petrus Episcopus Plocensis XVII.

Simul atque de morte Gunteri notitia Plociam perlata est, Prælati & Canonici ad diem S. Laurentij Martyris comitijs Capitularibus promulgatis, ad nouum Episcopum eligendum processerunt. Secreto itaque scrutinio quæ vniuscuiusque esset sententia, quemvè quilibet ex eis digniorem Episcopatu censeret, inquirentes, animaduersum est, Petrum dictum Romanum natione Polonum, genus ex nobili familiâ Pulcitarum ducentem, ab omnibus Episcopum Plocensem deposci. Ex frequenti ad Urbem ad visitanda limina Apostolorum peregrinatione, cognomen Romani is adeptus fuit: vir pius, moribus grauis, sermone modestus, conuersatione suavis & iucundus, vtpote qui exteras etiam nationes viderat, & multorum populorum ac urbium mores inspexerat. In aulâ quoque Conradi Ducis ita versatus fuit, vt non solum notus esset Principi, verum etiam ob virtutem & prudentiam adeò charus, vt eius electionem consensu suo facile ratam haberet. Vincentius quoque Archiepiscopus Gnesnensis, venientem ad se Petrum electum Plocensem paternè excepit, visaque legitimâ & Canonicâ electione, cum eo tempore in oppido Gregorowo moraretur, ibidem eundem benedictione Metropolitica ei imperitâ pleno iure Episcopum esse iussit. Is in Comitij Syradiensibus, quibus Conradus Dux præfuit, præsentem Fulcone Archiepiscopo Gnesnensi, effecit & obtinuit, vt publico Comitiorum decreto, Ecclesiâ Plocensis cum vniuerso suo Clero, omnium onerum, quibus bona Ecclesiæ ab impijs Principibus grauata erant, & præcipuè à statuiis militaribus, à collectis & tributis quibusuis, tum & suffragijs (quo nomine Dlugossus intelligit Principum preces importunè à spiritualibus

pecuniam poscentium) immunitatem & libertatem haberet. Ac cum sex annis Ecclesiam Plocensem rexisset, pulmonis vitio contracto morbo, Anno millesimo ducentesimo trigesimo octauo extinguitur, atque in Cathedrali Ecclesiâ sepelitur.

Andreas dictus Cracouiensis Episcopus Plocensis XVIII.

Illustrem & illustri ortum sanguine, terra Cracouiensis dedit Plocensibus Episcopum, Andream ex vetustâ Griforum familiâ, patre Marco Palatino Cracouiensi natum. Hic cum esset Canonicus Plocensis, primâ die Augusti, quæ Comitij habendis dicta erat, concordibus Prælatorum & Canonicorum sententijs, Episcopus renunciatus est, Conrado Duce Masouia electioni huic consensum suum accommodante, Fulcone verò Archiepiscopo Gnesnensi munus confirmationis & consecrationis illi in Ecclesiâ Metropolitanâ Gnesnensi impendente. Pius is fuit & deuotus, Dei que amore flagrans, quo accensus totum patrimonium suum, quod amplum satis in Palatinatu Cracouiensi habuit, Clementis Castellani Cracouiensis (qui Monasterium Staniatecense Monialium Regulæ Diui Benedicti struxit) liberalitatem æmulatus, in augmentum eiusdem foundationis effudit, multisque prædijs & possessionibus locupletauit. Hoc Episcopo res Plociæ moderante, impium parricidium per Conradum Plocensem & Masouiorum Ducem, in Ioannem Czaplâ iuris peritum, Vladislauensem & Plocensem Scholasticum, atque Ducalem Cancellarium perpetratum est. Custos & moderator is erat datus à patre, Casimiro filio adolescenti adhuc, Vratislauiam ad Henricum Barbatum ad inuiscendam sponsam eiusdem Henrici neptem profecturo; vbi cum diutius moratus fuisset, Conradus qui de Henrico malè se meritum meminerat, & cui datam fidem sæpius ruperat, in eam suspicionem venit, quasi filius cum socero in suam perniciem noua consilia moliretur auctore Ioanne Czaplâ, quem reuocatum captumque causâ non cognitâ in carcerem coniecit, ac mox quaestionibus subiectum eodem furore in patibulum egit. Quæ res quantâ crudelitate acta & tractata fuerit, vt in corpus mortui scuitum sit, malo non meis, sed Cromeri verbis exequi. Ioannis Czaplâ cadaver cum Dominicanis Fratres (quos Plocum Conradus ante aliquot annos, cõdito eis Monasterio induxerat) deposuissent, & Christiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi vxor, mariti furori suffragata, ereptum & in plaustrum duobus bobus contumeliæ causâ vectum, nouâ furcâ ad id ex tempore ad ædem atque monasterium Dominicanorum ex aduerso Basilicæ erectâ, iterum appendi iussit. Nec tamen deterri sunt Dominici, quin iterum id deponerent, atque honorificè sepelirent. In quo quidem euidenter Diuina iustitia apparuit, scelestâ & sacrilegâ tyranni manu, ad vltionem patrati prius à Ioanne illo scelestis vsa: propterea quod is iniuste & nefarie Cristini Palatini ne-

cis auctor aut sanè inceptor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt suffronum ac delatorum, quibus aulæ & aures Principum patent, exitus. Hoc verò Conradi facinus, & patratum in sacerdotem Dei parricidium, Andreas Plocensis Episcopus, Marci Palatini Cracouiensis filius, vindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterum Petrus Archiepiscopo Gnesnensis, cuius genus & familia non memoratur recognita, maiore animo vniuersè Plocensi Dioecesi sacris interdixit. Quâ obrem excanduit quidem primùm Conradus, verum post ad se reuersus, agnouit culpam, & Lenciciam ad Archiepiscopum, vt ille iusserat, venit, de admissio scelere Archiepiscopi arbitrato satisfecit. Louiciam villam cum circumiacentibus syluis sanè quàm vastis, Archiepiscopo Gnesnensi sempiterno iure donauit, eâ quidem lege, vt is Plocensis Canonicus semper esset, & libram siue marcam auri, Duci Masouia eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vladislauensi item & Plocensi Ecclesijs, idem Conradus multa largitus est, atque ita Archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Conradus à delegatis Pontificis Maximi Gregorij noni, Episcopo Vratislauensi & Scholastico Cracouiensi à crimine absolutus est, cum ea quæ Archiepiscopo & Vladislauensi atque Plocensi Episcopis receperat ac donarat, vnâ cum filijs suis confirmasset. Id adeo in Anno Christi millesimo ducentesimo quadagesimo actum est. Hæc ex Cromero. Cur autem Andreas Episcopus Plocensis, non eâ animi magnitudine quæ patritiâ gente natum Nobilem decebat, in Conradum Ducem gladium spiritualem strinxerit, causam iustam quam adferamus, non habemus. Scribit Dlugossus, hoc Episcopo auctore impetratum fuisse à Boleslao Masouia Duce Conradi filio, vt censum annuum quem Episcopus Plocensis Castellaniæ Pultouiensis nomine, Duci Masouia veteri instituto dabat, nimirum sex boues, sex arietes, sex urnas mellis, in perpetuum remitteret ac condonaret, & non magno quidem tributo, sed minùs honesto sedem Plocensem grauam solueret ac liberaret. Sed nec illud silentio prætereundum est, hoc Pontifice sedente, Anno videlicet millesimo ducentesimo quadagesimo, Tartaros, seu rectius dixerim Tattaros, ferè enim omni linguâ pater dicitur Tatta. Asiaticam Scythicam gentem (longè diuersam & moribus & origine ab eâ, quæ olim in Europâ confederat, atque nationes plurimas, vt Gottos, Vandalos, Sarmatas, Hunnos, Boios, Boiaros, omnemque eam Germaniæ partem, quæ nunc mista cum veteri Gallicâ linguâ quam Vandali Nemetam appellant complexa, à mari glaciali vsque ad Rheni ripas, & parte aliâ ad Adriaticum mare, ab Oriente Danubio, ab Occidente mari Baltico, & Oceano Germanico septa, in vniuerso Septemtrione sedem imperij tenuerat, & libertatis quàm Regni amantior, suis contenta sedibus, & non nisi Romanorum potentia irritata, quid bello & armis posset ostendat) per Russiam in Poloniam ingentibus agminibus irrupisse. Iam illi ante annum millesimum ducentimum duodecesimum, posteaquàm In-

dorum Regis, eo occiso, imperium excussissent, ac penè vniuersam Asiam armis victores longè lateque peruiagati essent, superatis angustijs Caucaſi montis, & portis ad Calpium mare perfractis, transmissio flumine Rha siue Volga, Polowcijs à campo, vt & Poloni, dictis (quos Gottos olim appellabat antiquitas, quòd nullis tenerentur oppidis, semperque arma circumferentes ad prælia Hotoui, siue Vandalicè Gotoui dicebantur) bello victis, penèque ad internecionem deletis, ac Russis ipsis quorum tum ingens inter Sarmatas potentia erat, occisis eorum duodecim Ducibus, imperio subiugatis, in campeſtribus locis circa Tanaim & Meotidem paludem, ac in Tauricâ Chersoneso confederant. Origo eius gentis, si linguam spectes, ad Hebræos vel Chaldaeos referenda videtur: & quis suspicari non possit decem olim Tribus ita ex Palæstinâ in seruitutem abactas, vt nunquam (hoc enim decreto illos Deus apud Ezechielem damnauerat) in patriam redirent, in extremasq; Orientis, & vt nunc vocamus, orbis noui partes translatas, illic, vt erat gens Dei benedictione fecunda ingentem sobolem, quæ ex promissione Abrahamæ factâ numerari non posset, propagasse? Hos veteribus Græcis ac Latinis pariter Historicis ignotos multis seculis delituisse, ad extremum deinde auctâ multitudine, ad quærendas nouas sedes emigrasse, & vt in alias Asiæ partes, sic & in has Septemtrionis oras venisse. Turcas verò etiam hoc nomine à Plinio appellatos circumcidi (quæ nota est Hebraici ritus) solere, idem auctor testatur. Denique & Turcas & Tartaros, legem Mahumeticam licet ob circumcisionem asperiores visam, idcirco libentiùs accepisse credi potest, quòd iam olim huic carimonix assueti essent. Hæc itaque moribus barbara, ignota & inculta gens, à Russis Polonorum hostibus, vt tunc creditum est, euocata, & in Poloniam immissa, vniuersam eam, simulque Vngariam, Bohemiam, ita est peruagata, vt aliquoties collatis armis semper victoriam obtinuerit, atque cum ad Legniciam Henricus Henrici Barbatî & Sanctæ Hedwigis Ducum Poloniae filius, vniuersas Regni vires, accitis etiam Cruciferis, & ex Germaniâ euocatis subsidijs, illis opposuisset, & ipse, vt Boleslai Criuouſti Poloniae totius Monarchæ propotem decuit, in primâ acie pugnans occisus, & totius Nobilitatis Poloniae militaris soboles ad internecionem proſtigata est, paucis admodum relictis, qui vel ante prælium inter syluas se abdiderant, vel certè è prælio fugâ euaserant. Hæc acciderunt anno à Christo nato, millesimo ducentesimo quadagesimo secundo. Quæ quidem vberiùs à scriptoribus rerum Polonicarum relata, vnicuique ex illis petere licet. Ceterum Andreas cum in Sede Plocensi vndecim annos exegisset, varijs maceratus febribus, die decimâ septimâ Ianuarij moritur, & in Plocensi Ecclesiâ sepelitur, Anno Domini millesimo ducentesimo quadagesimo nono, Pontificis summi Innocentij quarti Anno septimo, post Friderici secundi mortem Imperio Romano vacante.

Obitus Andree Episc.
1249.

Petrus

Petrus II. dictus Breuis Episcopus Plocensis XIX.

Paruum hunc staturâ, sed ingenio acrem, animi magnitudine præstantem, sortita est Episcopum Plocensis Ecclesia. Quo genere is ortus fuerit incertum habetur, sed nobili indole, & elegantioris literaturæ scientiâ faciliè obtinuit, vt comitijs eligendi noui Episcopi, ad diem vigesimum tertium Aprilis, qui Diuo Adalberto sacer est, indictis, per compromissum, vt vocant, ex Scholastico Plocensi Episcopus renunciaretur. Ad discrimen Petri primi Petrus paruus dictus est, cum hoc nomen ei natura ipsa, vt diximus, imposuisset: petentibus autem Ducibus Masouix Semouito, & Casimiro, à Fulcone Archiepiscopo Gnesnensi, Calissij confirmatus & consecratus est. Non diu tamen rei Plocensi præesse potuit, nam quinto à suscepto Pontificatu anno, cum etiam prouetioris esset ætatis, colicis doloribus extinctus est, & in Plocensi Ecclesiâ tumultus, Anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, cum eodem quoque anno Alexander quartus Pontifex Maximus renunciatus esset, ac in Syriâ res Christianæ, captis à Melechalo Sultano Egypti, Sancto Ludouico Rege Gallix, itemque Rege Cypri, ac Magistri Templariorum ac Hospitaliorum, vniuersoque Christianorum proſtigato exercitu in pessum irent, quod quidem ante hæc tempora, nimirum millesimo ducentesimo quinquagesimo Christi natianno, accidisse scribunt Historici.

Andreas II. dictus Ciolek Episcopus Plocensis XX.

Accelerarunt Prælati & Canonici nouam futuri Episcopi electionem, quâ profesto ad diem Natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ more veteri indictâ, Andream Ciolek siue Vitulum dicere malueris, Prepositum Plocensem Episcopum eligunt. Nobilis hic fuit de familiâ quæ Taurum pro stemmate gerit, callidus idem & prudentiâ sæculari ad res agendas & tractandas vsu & experienciâ partâ præstans, animosus item, & in propulsandis Ecclesiæ illatis iniurijs, atque tuendis iuribus acerrimus defensor. Cumque alij in electione non postremas quoque tulissent partes, solerti prudentiâ effecit, ne ius suum vrgerent, sed sua potius suffragia ad eum deferrent. Fauebant eidem Semouitus & Casimirus Masouix Duces, quibus commendantibus Fulco Archiepiscopus Gnesnensis, Andream Episcopum Plocensem Gnesnam ad se venientem, & confirmavit, & ritu solenni inauguravit. Sex annis rexit Ecclesiam Plocensem, quibus expletis, apoplexiâ extinctus est, Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo.

Obitus Andree XX.
in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1260.

Ff 4

Petrus

Petrus III. dictus Niedich Episcopus Plocensis XXI.

NEc Petro tertio, qui Andreæ successit diuturnus fuit Episcopatus; electus enim est consentientibus omnium studijs, & annuente Semouito Masouia Duce, per Ioannem Archiepiscopum Gnesnensem Gnesnæ consecratus. Nobili is quoque ortus est sanguine, eâ familiâ quæ Serpentem pro insigni gentilitio gerit. Sed cum admodum prouectæ esset ætatis, dum corruptos Clericorum mores magno studio corrigit, dum scandala hinc orta eliminat, dum summâ cum laude munus Episcopale exequitur, annis & morbis fractus, tertio à suscepto Episcopatu anno, ad præmia æterna euocatus, migravit è vitâ posteaquàm domum suam optime disposuisset, ac sacrosanctis Ecclesiasticis Sacramentis deuotè expiatus esset. Quod accidit Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo tertio.

Obitus Petri
3. XXI. in
ordine E-
piscopi Plo-
censis Anno
Christi 1263.

Thomas I. dictus Tomka Episcopus Plocensis XXII.

Cum viderent Prælati & Canonici Plocenses, aulicos Prælatos insolito exarsisse ambitu, & operam suam interponentibus Ducibus Masouia, cum alter alterum promoueret, ad dignitatem Episcopalem aspirare, aliquandiu hæserunt, neque more solito ad electionem noui Antistitis progrediendum sibi existimarunt, rati interpositâ aliquâ temporis intercapedine, prauas cupiditates & ambitiones tepescere posse. Cum tamen sine Pastore illis viuere non liceret, & ne ius eligendi Episcopi ad Sedem Apostolicam deuolueretur, die Sancti Ioannis Euangelistæ sacro, tacitâ inter se factâ conspiratione, ne Principum importunis precibus perturbarentur, facto compromisso, certis ex se lectis, qui nouum Episcopum dicerent, demandarunt. Et quamuis ita satis cautè procederent, euitare tamen non potuerunt, quin ad aulæ fauorem electio inclinarer. Thomas itaque Canonicus Plocensis, Masouia Cancellarius, omnium consensu Episcopatum Plocensem consecutus est. Accessit & fauor Semouiti, & Calimiri Ducum, quorum commendationi id tribuit Ianusius Archiepiscopus Gnesnensis, vt Thomam electum Episcopum & confirmaret & consecraret. Is octo annis gesto Episcopatu, paralyti ictus obiit Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, atque in Ecclesiâ Plocensi sepelitur. Hoc eodem Episcopatum gerente, Sara Marcussij militis filia, nobilis & pia matrona, moriens Christum & Ecclesiam Plocensem heredem scripsit, villâ suâ patrimoniali Piaski dictâ, iure perpetuo Ecclesiæ Plocensi donatâ. Eodem Episcopo viuente, longa inter Plocensem & Culmensensem Episcopos controuersia, arbitrio Episcopi Vladislauiensis & Magistri Cruciferorum sublata est, ita vt Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri, in Territorio Lub-

Obitus Tho-
mæ XXII. in
ordine Epi-
scopi Plo-
censis Anno
Christi 1270.

Lubauiensis daret Plocensi Episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi Diocesi, præter eas quas Episcopo Culmensi sui Antecessores donarant, vendicabat. Quamquam posteriori tempore, anno videlicet millesimo trecentesimo septuagesimo octauo, inter Episcopum & Prælatos Culmenses alia transactio facta est, ita vt Plocensis Episcopus, redditus Capitulo Culmensi istis trecentis in Territorio Lubauiensis iugeribus, finibus Dobrinensis Terræ contentus, ab eo fonte ex quo fluuius Brinnica primum ortum habet, & Terram Culmensensem & Dobrinensem dislimitat, quidquid in Terrâ Dobrinensi continetur, vnâ cum vtraque ripâ eiusdem fluuij sibi referuauit. De quo extant Diplomata, vt & illud quo Terræ Culmensis & Masouia, seu Palatinatus Plocensis, in ipsis orientis Brinnicæ fontibus, vetustissimi priuilegij testimonio termini figuntur. Extant priuilegia vetustissima in Archiuio Plocensi hac de re conscripta.

Goslaus II. sine Gedeon Episcopus Plocensis XXIII.

Goslaum quoque aula Ducum Masouia prodidit; nam cum illustri Griforum familiâ ortus esset, multosque in comitatu Ducum Masouia, qui tum iam plures erant, cognatos & consanguineos, qui apud eosdem Duces gratiâ & auctoritate plurimum valebant, haberet; eorum suffragio adiuto etiam in Capitulo suffragatores non deerant, quorum subsidio ex Custode Episcopus Plocensis renūciatus est: ac cum eo tempore Ecclesia Metropolitana Gnesnensis Archiepiscopo careret, ad Martinum quartum Romanæ Sedi præsidem confugere necesse habuit, a quo ritè examinatus, confirmatus, & Episcopus consecratus est. Ab aulâ hunc venisse credideris, namque vt omni splendore exornaret Ecclesiam, omnem toto Episcopatus sui tempore curam impendit, aureis argenteisque calicibus, & sacris crucibus pretiosioreque suppellectili Ecclesiasticâ, & altarium, ita Cathedram Plocensem cumulauit, vt quasi nouam dignitatem consecuta esse videretur. Vigesimo sexto Episcopatus anno, calculi dolore grauatus viuere desijt, anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, Bonifacio Octauo Romano Pontifice in Cathedra Petri sedente.

Obitus Goslæ
XXIII. in or-
dine Episcopi
Plocensis
Anno Christi
1296.

Ioannes II. dictus Altus Episcopus Plocensis XXIV.

INtra ipsas festi Paschatis sacras ferias, vt celerius defuncto Goslao successor subrogaretur, Prælati & Canonici Plocenses Plociæ congregati, Ioannem cognomento Altum, quod procerioris staturæ esset, Scholasticum Plocensem Episcopum dicunt & renunciant genere nobilem; nam è Prauditarum familiâ ducebat genus, & talem qui morum ciuitate & humanitate, omnium tam Ecclesiasticorum quam sæcularium

amo-

Obitus Ioan-
nis Alti
XXIV. in or-
dine Episcopi
Plocensis
Anno Christi
1310.

amorem sibi conciliare sciret, comis enim & frugi erat, benevolentiaque & fauoris sui fructus in omnes effundere præclare nouerat. Ducum quoque Masouia Semouiti & Casimiri suffragabatur illi gratia & auctoritas, quâ adiutrice facile à Iacobo Swinka Archiepiscopo Gnesnensi obtinuit, ut ab eo & confirmaretur & consecraretur Episcopus. Dum priuatus esset, boni viri iudicio omnium habebat opinionem: Episcopus factus, quasi illi dictum esset, hæc dies alios mores affert, aliam vitam postulat, veluti in alium mutatus virum, contemplationi sacrae & orationi ita intentus fuit, ut huic vni vacare videretur: neque tamen alias functionis suæ partes intermisit, quin Clerum arctiori Ecclesiasticâ disciplinâ contineret, & à vitâ turpiori exemplo castimoniam suâ coërceret. Quatuordecim annis summâ cum laude gesto Episcopatu, Anno Christi millesimo trecentesimo decimo ad immortalem transiuit vitam, & in Ecclesiâ Plocensi tumulatus est.

Ioannes III. Nalecz, Episcopus Plocensis XXV.

Obitus Ioan-
nis Nalecz
XXV. in or-
dine Episco-
pi Plocensis
Anno Christi
1318.

EXcepit Ioannes Ioannem, Polonus Polonum, nobilis nobilem; nam & is qui tertius eius est nominis, patre Abrahamo Nalacio natus est, quem Prælati & Canonici Plocenses, die Assumptæ Virginis MARIE ad cælum celebri, non sine aliquâ nonnullorum dissensione alium poscentium, maiori & potiori parte præualente, Episcopum Plocensem esse iusserunt; hunc & Duces Masouia Semouitus, Casimirus, & Boleslaus, electum libenter viderunt, & Ianislaus Archiepiscopus Gnesnensis eo nomine compellatus, Louicij cum eò se electus contulisset, confirmauit, & ritè inaugurauit. Vir erat doctus, negotiorum Reipublicæ tractandorum peritus, idem tamen eâ opinione non caruit, quasi in vitam delicatorem & voluptates propensior esset; fama id tenuit; nos nihil certi asserimus. Octo annis præfuit Episcopatu Plocensi, ad extremum peste, quæ tum in vniuerso Polonia Regno grassabatur, infectus obiit, cum ante mortem & testamentum condidisset, & Sacramentis Ecclesiasticis contra supremum certamen se religiosè muniuisset. Obitus eius incidit in annum millesimum trecentesium decimum octauum, sepulchri honorem in Ecclesiâ Plocensi accepit.

Florianus I. Episcopus Plocensis XXVI.

NON rerum gestarum narrationem scribendam suscepimus, nec eo animo hæc tractamus, ut Plocensium Episcoporum Vitas, quæ longâ obliuione obscuratæ sunt, in lucem proferre velimus. Ne ipse quidem Dlugossus antiquitatis peritissimus, hæc, nisi per transennam, attigisse videtur; interdum tamen ea commemoramus, quæ coherere temporibus illis videntur. Defuncto Ioanne tertio, subrogatus est Florianus primus, qui

qui Laskaryz vnde dictus sit, me ignorare fateor; ex familiâ Coryllorū, & domo Koscielecciorum illum fuisse affirmat Dlugossus. Corylli autem nomen in statutis nostris notum est; putant aliqui esse bacillos tenuiores nucis auellanæ; exponit Dlugossus hanc familiam Coryllorum seu Aceruorum notum in Poloniâ insigne nobilitatis: fuit is Vladislauensis & Plocensis Canonicus, concordii voce lectus Episcopus Plocensis, vir eâ tempestate prudens, maturus, modestus, scripturis Diuinis & humanis præclare eruditus. Electio ipsius cōprobata fuit suffragio, & calculo Venceslai Ducis Masouia: nec Ianislaus Archiepiscopus Gnesnensis cunctatus est, quin eum id ipsum à se petentē, in prærogatiuâ iuris Episcopalis conseruaret, & Episcopū ritè electum renunciaret. Colica pallio huic vitam ademit Pultouia, millesimo trecentesimo trigesimo quarto. Et cum vigesimâ primâ Iunij mortuus esset, Pultouia Plociam translatus, die Natalis Sancti Ioannis Baptistæ sepultus est. Ex quo scire licet illâ tempestate, ambitiosas & sumptuosas sepulturarum curas nondum in Poloniâ locum habuisse. Hic primus Pultouia, quod oppidum arce nobile, à primis fundati Episcopatus Plocensis diebus Castellania nomine censebatur, quasi in meditullio Episcopatus sui sedem posuisse memoratur. Hæc illa sunt tempora memoratu dignissima, cum post annos circiter ducentos quinquaginta nouem, post amissum in Poloniâ Regium decus, iterum hæc noua laudis coronare fulsit in Poloniâ, cuius recuperandæ cum multi ante Principes Polonia studio flagrarent, & Præmyslaus Maioris Polonia Dux, ex Miecislai Criuoustij filij dicti Senis stirpe natus, Regios titulos, coronatione etiam priuatâ auctoritate usurpatâ sumeret, nomenque suum & pingi, & nummis insculpi iuberet hoc carmine: *Reddidit hic primus victricia signa Polonis*; tamen cum id sine scitu Summi Pontificis & approbatione factum esset, successum res non habuit: nam Præmyslao, octauo à die Coronationis mense, à Marchionibus Brandeburgensibus Regni Polonia ratione nouæ Marchiæ subditis, iisdemque incrementorum eiusdem Regni osoribus, Rogozanij fraude proditoria occiso, (addunt Scriptores nostri Zarabas quoque & Nalacios huius cædis conscios fuisse, quod seueriorem eum vindicem scelerum, & inhonestas parandæ rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent, mansisseque patrati sceleris notam in his familijs, ut neque rubris vestibus uti, neque inter equestres homines in acie consistere eisliceret, vsque ad id prælium quo Casimirus II. cum Russis confligit) ius Regni sine scitu Summi Pontificis usurpatum euauit. Melius Vladislaus Loeticus & felicius, vir quidem exiguae staturæ, sed ingentis animi, ad capeffendum Regium decus se accinxit. Huic Conradi Masouia Ducis ex Casimiro eius filio nepoti, non nisi Syradiensium diuio contigerat, quorum innatâ virtute & bellicæ rei studio fretus, iam olim in spem Regni adipiscendi venerat; nam cum Lescus Niger à Boleslao Pudico in spem Regni adoptatus, imperiumque adeptus, segnior ad maiores curas

Obitus Floriani XXVI.
in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1334.

ras suscipiendas haberetur, morte ipsius, quæ anno millesimo ducentesimo octuagesimo nono contigit, circumspectis rebus omnibus, desidiaque aliorum Principum animaduersa, tum quod Lencicienses & Sandomirienses ditiones ac Cuiaviensis magna pars ei accesserat, facile omnium animos in se vertit, effecitque ut Polnania ad nonum Calendas Maij, anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, summa rei ad eum omnium consensu deferretur. Quo successu deinceps usus fuerit, qui scire vult, petat ex Cromero; ille certe apud Poëtam Ianicium hæc de se testatur: *Fortunam vici cum quâ mihi bella fuere.* Diu sanè nomine Regio abstinuit, donec misso ad Summum Pontificem Ioannem Vigesium tertium, Gerardo Vladislaviensi Episcopo, ius redintegranda Coronæ Regiæ (frustra obnitentibus nominis Poloni osoribus, & beneficiorum acceptorum ingratissimis Cruciferis, & Ioanne Lucemburgico Rege Bohemiæ) Apostolicâ auctoritate concessum obtinuit.

Clemens I. Pierzchala Episcopus Plocensis XXVII.

Regnabat in Poloniâ Casimirus, Vladislai Loctici hoc ipso anno, quo Florianus extinctus est, vitæ functi filius, atque ita potestatem Regiam extendi volebat, ut in Duces quoque Masoviæ iura regia non temerè usurparet, quod & in electione Clementis Episcopi Plocensis ostendit. Concordi omnium Prelatorum & Canonicorum sententiâ is electus erat die vigesima quinta mensis Iulij, vir nobilis, eo insigni nobilitatis vultu quod Pierzchala siue Roch dicitur. Obstabat illi Casimiri Regis adversa voluntas, donec tandem precibus amicorum expugnato Rege, eoque assentiente, ab Archiepiscopo Gnesnensi Ianislao iura Episcopalia canonicè & legitimè adeptus, & Episcopus consecratus est. Vixit in Pontificatu annis viginti tribus. Mortuus est anno millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo.

Obijt Anno
1358.

Bernardus I. Episcopus Plocensis XXVIII.

Non recenserem hunc in Albo Episcoporum Plocensium, neque enim electus unquam fuit, sed cum Polonus esset, alium ritè electum iure & favore Romano, sede deturbare nixus est, & quod mireris, eam rem ausus homo ex familiâ Sancti Dominici. Hic audita morte Clementis Episcopi, confestim Innocentium Papam eius nominis sextum, cuius Pœnitentiarius fuisse dicitur, adiit. Episcopatum Plocensem tenui esse censu, qui centum florenos non expleret, asseruit. Hærebat in eo quoque paterni vitij turpitudine, arguebatur à Casimiro Rege prodicionis fuisse reus; nam pater huius Bernardi, præsidio Sandomiriensis civitatis Prefectus, hostibus Regis arcem & civitatem prodiderat, eiusque prodicionis conuictus, crimine læsæ Maiestatis in iudicio succubuerat, de quoque

toque Comitiali, & patri & filio eius Bernardo, eorumque successoribus aqua & igni interdictum erat. Nullâ earum rerum mentione factâ Bernardus effecit mox ut Episcopus absolutâ Summi Pontificis potestate renunciaretur, & Romæ consecraretur. Caterum Prælati & Canonici Plocenses, iure & prærogatiâ suâ freti, inter quos tum erat Zbilotus Prepositus, Ioannes Decanus, Nicolaus Cantor, qui & nobilitate & doctrinâ cæteris præstabant, statim à morte Clementis Episcopi ad electionem novi Antistitis accesserunt, ac die 7. mensis Aprilis, Ianislauum Wronski Prepositum S. Michaelis in Arce Cracoviensi, & Canonicum Plocensem consensu legitimo Episcopum renunciarunt. Non huic defuit Semoviti Ducis Masoviæ patrocinium, nec Ianislai Archiepiscopi Gnesnensis fauor, quin eum ritè electum, ritè quoque & canonicè confirmaret & consecraret. Ortæ inter eum qui à sede Apostolicâ promotus fuit, & Ianislauum lites, septennio perdurarunt, cum Pontifex censuris Ecclesiasticis, quibus & electum Ianislauum Episcopum, & eos qui eum elegerant, ac denique ipsum Archiepiscopum stringebat, ut ad adipiscendam possessionem Episcopatus Plocensis, à se prouisus & ordinatus Bernardus Episcopus promoueretur, vrgeret, vicissimque Semovitus Dux Masoviæ, & quod plus ponderis habuit, Casimirus Rex Poloniæ, hostem Patriæ in Senatum sacrum adscisci non sineret. Magna iam erat in Christianâ Republicâ Casimiri Regis auctoritas; augebat dignitatem ipsius affinitas contracta cum præcipuis Europæ Principibus, & summorum Pontificum tum Auenionense sedem habentium, quasi Cathedræ Romanæ desertorum, non ut prius quo æuo ratio habebatur. Itaque Innocentius sextus, cum pro utraque parte diuersa allegarentur, ad cognoscendam causam Franciscum Gambaram S. Marci Cardinalem Presbyterum delegat, qui re cognita, ea quæ Bernardo obieciabantur vera esse retulit, ac summus Pontifex datis literis secundo Idus Augusti, in loco qui noua villa vocatur Auenionensis Diocesis, hisque quæ à Cardinale Gambara relata fuerunt assentiens, censuras omnes Ecclesiasticas, quæ ex petitione Bernardi Episcopatum ambientis lætæ & fulminatæ fuerant, suspendit; negotiumque Archiepiscopo Gnesnensi, ac Episcopis Vladislaviensi & Polnaniensi dedit, ut hanc ipsam suspensionem censurarum publicarent, Bernardoque quinque mensium spatium ad negotium istud determinandum præfigerent, denique Clericos Plocensis Diocesis, à sententijs latis & irregularitatis vinculis soluerent. Vidisse se has literas scribit in Archiuio Gnesnensi Długossus, & nos non dubitamus, quin etiam nunc ibi reperiantur. Ita tunc ambitio viri religiosi cohibita, atque restricta fuit, ut id quod appetierat, consequi non posset.

Ianislau I. Episcopus Plocensis XXIX.

Cessit tandem ambitio canonicè & legitimè quæsito iuri, & Ianislau septimo ab electione & consecratione anno sedem Plocensem conscendit, cum interea reditus omnes Episcopales in litem quæ ambitionem coërceret infumerentur. Nec Bernardus amplius contra niti ausus, Regiamque potentiam veritus, cessit obtento per nefas iure. Itaque Ianislau pacificam Episcopatus Plocensis possessionem adeptus, dum iura Ecclesiæ tuetur, dum tam diuturno interregno corruptos mores ad meliorem frugem reducit, vix vno anno & sex mensibus exactis viuere desijt, eamque laudem sepulchro suo quod in Ecclesiâ Plocensi sortitus est, præclaro cum titulo intulit, vt defensor iurium Ecclesiæ & haberetur & diceretur, ita eo animo omnes hostium iuris Ecclesiastici insultus ferre solitus, vt virum nobilem ac magno animo præstantem decuit. Obijt anno Christi millesimo trecentesimo sexagesimo septimo.

Ianislai vigesimi nomi in ordine Episc. Plocensis obitus 1367.

Nicolaus I. Episcopus Plocensis XXX.

Tres Episcopos iisdem parentibus natos, in eadem Sede sibi continuè succedentes, haud scio an vlla vnquam ætas vel viderit, vel Provincia habuerit. Fœcunda bonæ prolis mater Plocia, nobilissimo genere natos fratres tales protulit, quorum felicitis successionis memoria vt æternum vigeat, eorum virtus exposcit. Quâ cum cæteris præstaret Nicolaus de Gulczewo, trium fratrum maior natus, de domo & familiâ Præditarum, Cantor Plocensis, monstratus est Prælati & Canonicis morte Ianislai Episcopi Plocensis qui in eius locum successurus eligeretur; id quod factum fuit 7. die mensis Augusti. Et ne existimes illum ambitione lectum, arcano scrutinio in Cathedrâ Episcopali collocatus est. Viderat idem haud recto ordine eos, qui antè Episcopi Plocenses renunciati erant, eam dignitatem fuisse consecutos, & gnarus id munus non nisi à summâ Sede peti debere, non amplius ad Archiepiscopum Gnesnensem, sed ad Urbanum Quintum Romanum Pontificem se contulit, atque ab eodem Idibus Decembris electionis suæ comprobatione obtentâ, eiusdem mandato à Cardinali Hostiensi consecratus fuit. Itaque in Curiâ Romanâ negotiorum Ecclesiæ causâ aliquantulum moratus, ad Episcopatum reuerfus non diu superuixit; nam altero suscepti Episcopatus anno, podagræ doloribus grauatus, vitam cum morte commutauit, & in Ecclesiâ Plocensi sepultus est, millesimo trecentesimo sexagesimo nono Christi nati anno.

Nicolai trigessimus in ordine Episc. Plocensis obitus anno 1369.

Stanislau I. Episcopus Plocensis XXXI.

Sacrum & venerabile erat in Poloniâ Diui Stanislai Martyris nomen, adeo vt maiores nostri illud temerariè vsurpare, & populariter ex senatis imponere veluti quadam religione obstricti noluerint. Nec sanè vnquam, etiamsi multa viderim & legerim, videre mihi contigit, in ijs quæ in Archiuo Regio & Ecclesiarum continentur monumentis, multos hoc nomine insignitos. Episcopus Cracouiensis vnus tantum fuit; Archiepiscopum Gnesnensem primum Stanislau Karnkouium ætate nostrâ vidimus, nec in alijs Cathedralis relatos multos huius nominis numerare licet. Cæterum humanitas & liberalitas quâ Nicolaus de Gulczewo proximè vitâ functus enituit, in eam sententiam traxit studia & voluntates Prælatorum & Canonicorum Plocensium vt primâ die Octob. eligendo nouo Pontifici dictâ, Stanislau de Gulczewo Præpositum Vladislauensem & Canonicum Plocensem Episcopum Plocensem renunciarent: viderant eum idoneum satis esse, qui temporalem & spiritualem iurisdictionem exerceret; nam & eruditus erat, & singulari pudicitia præditus, pietate verò in Deum, & erga egenos munificentia insignis. Is quoque electionem suam niti voluit approbatione Urbani V. Romani Pontificis, quo mandante ab Archiepiscopo Gnesnensi Iaroslao consecrationis munus accepit. Ad extremum cum biennio Plocensi Ecclesiæ præfuisset, paralyti tactus, anno Christi millesimo trecentesimo septuagesimo primo cessit è vitâ.

Obitus Stanislai Episcopi Plocensis in ordine 31. Anno 1371.

Dobeslaus I. dictus Sowka Episcopus Plocensis XXXII.

Cum duo fratres eadem familiâ, iisdem parentibus orti, Episcopatu Plocensi functi essent, ac tertius inter Capitulares adhuc viuus existeret eorundem germanus, Prælatos & Canonicos vel ipsa rei nouitas permouit, vt duobus fratribus præclarè Episcopatu functis, tertium successorem subrogarent. Is fuit Dobeslaus, cognominatus Sowka, qui statim post fratris decessum electus est. Accessit ad consensum Capituli Plocensis, Ducum quoque Masouie Semouiti & Ianussij voluntas, & Metropolitanus Gnesnensis Ianussij electionis confirmatio, à quo etiam benedictionis gratiam electus obtinuit. Magnanimus hic Dobeslaus fuisse dicitur; nam dum toties vacua esset Pastore Ecclesia Plocensis, contigerat vt cupiditate quoque hominum possessiones Episcopales inuaderentur ac occuparentur, decimarum ius interuerteretur. Non passus est Dobeslaus hanc fieri Ecclesiæ iniuriam; nam & prædecessorum suorum negligentia, amissa recuperauit, & temerè occupata iure vindicauit; denique Terram Dobrinensem vniuersam negatam decimas, & cæteris iniurijs Ecclesiam Plocensem afficientem, Ecclesiastici interdicti fulmine ictam à cœtu fidelium

delium arcuit. Hæc eum agentem dum Pultouiâ versus Plociam proficisceretur, subita extinguit apoplexia die tertiâ Septembris. Illud sanè dolendum est, quòd tantum spatij illi concessum non fuerit, vt ante supremum exitum rationes vitæ suæ recensere, & sacris Sacramentis procurari potuisset. Ita sanè cùm trium fratrum continuata successio prosperum haberet successum, hoc vnum defuit, vt diutius in munere Pontificali versarentur, Episcopatusque à tribus fratribus gestus, longioris temporis spatio quàm decennio compleretur.

Stiborius I. Episcopus Plocensis XXXIII.

SEmouitus & Ianussius Duces Masouia, simul atque intellexerunt Dobeslaum vitâ functum esse, tantoperè vserunt noui Episcopi Stiborij de Radzimino Archidiaconi Plocensis electionem, vt ne spatium quidem quo se Prælatis & Canonici Plocenses recolligerent, dare illis vel-
lent. His igitur auctoribus sextâ die mensis Decembris, renunciatur à Capitulo Plocensi Episcopus Stiborius. Iisdem auctoribus Ioannes Suchowilkus Archiepiscopus Gnesnensis eundem die decimâ octauâ Gnesnæ confirmat, & consecratum Episcopi charactere insignit. Sed Stiborius, cùm subductis rationibus videret promotionem suam nimium acceleratam, in Curiâ Romanâ in disceptationem vocari posse, quamuis per aliquot annos eo metu se carere ostendisset, tamen cùm post mortem Gregorij XI. Romani Põtificis, qui primus Auinione Romam, veterem summorum Pontificum sedem transtulit Urbanus VI. cui Clemens Antipapa obiectus fuerat, Pontificatum iniisset, vt certiori iure niteretur, ab eodem Urbano VI. vt in possessione Episcopatus Plocensis auctoritate Apostolicâ retineretur, obtinuit, cùm præsens ipse ad Urbem accessisset, grandemque pecuniæ summam sub grandis vsuræ censu, à Iudeis Cracouiensibus, qui tum locupletes erant, mutuò acceptam, in soluendis sacris Diplomatibus expendisset, gloriæ & laudis sæcularis appetentior, quàm iuris Ecclesiastici tuendi studiosior videbatur. Idem enim ingentem censum, qui ex decimis Terræ Dobrinensis Episcopo Plocensi debebatur, & quem vt vindicaret, Dobeslaus qui proximè ante ipsum fuit, gladio spirituali totum illud Territorium mulctarat, facile remisit, & exiguâ acceptâ satisfactione, vt verbis Dlugossij vtar, improuidè & incautè iure Ecclesiæ in perpetuum cessit, cuius cessionis, & quid hætenùs Nobilitas Terræ Dobrinensis Episcopo Plocensi debeat, extant instrumenta publica, ac transactiones, quibus ne nunc quidem Dobrinenses, quamuis in fauorem suum factæ fuerint, satisfacere volunt. Fuit autem Stiborius nobili domo, cuius insignis est Ostoia, natus, villæ Radzimino dominus, in quâ demolitâ Ecclesiâ olim ligneâ, nouam cocto latere struxit, ornamentisque decorauit, quâ nunc interuersis à possessoribus eorundem bonorum Ecclesiæ eius redditibus, proximam ruinæ conspiciamus. Moritur Stiborius anno Christi millesimo trecentesimo nonagesimo.

Obitus Stiborij Episcopi. in ordine 33. Anno 1390.

Henricus I. Dux Masouia Episcopus Plocensis XXXIV.

Regio quondam Regum Polonia sanguine ortos Duces Masouia, eò vel egestas, vel ambitio traxit, vt cùm in multas stirpes excreuissent, non contenti amplissimis ditionibus, Ecclesiastico pane nutriri appetierint, infelici sanè successu, & ad perpetuam posteritatis memoriam deplorando. Henricus erat Semouiti Ducis Masouia filius, Semouiti Ducis Plocensis frater, quem parentes in spem adipiscendi honoris Ecclesiastici educauerant; & ne ambigeret quem statum suscepturus esset, iuuenem admodum gradus Subdiaconatus vinculis adstrinxerant: idem vt vitâ functo Stiborio subrogaretur, magnâ contentione omnes Duces Masouia flagitabant. Nec erat integrum Prælatis & Canonici Ecclesiæ Plocensis, eum qui & iam esset in sacris Subdiaconatus Ordinibus constitutus, & qui genus ex sanguine Regum Polonia Ecclesiæ Plocensis fundatorum duceret, aspernari; illum itaque ritè electione institutâ die vigesima primâ Februarij Episcopum Plocensem eligunt, & electum Bonifacio Nono confirmandum commendant. Nec Pontifex Maximus moram ullam interposuit, quin electionem eius confirmaret; sed Henricus longè alia animo voluens, toto biennio quo Episcopatu præfuit consecrationis Episcopalis gratiam acceptare renuit, suis obsequens moribus & libidinibus indulgens; quas vt sacrilego expleret coniugio, cùm à Rege Vladislao Jagellone missus, legatione apud Vitoldum Magnum Ducem Lithuania, tunc apud Crucigeros delitescens fungeretur, & secreta cum eo in castro Ritteruerdero negotia tractaret, visâ (vt Dlugossius ait) sorore Vitoldi (vt Cromerus) filiâ Ringulâ, ita in eius amorem exarsit, vt oblitus voti & instituti sui, vel potiùs dignitatis & generis, incestas cum eâ contraheret nuptias. Sed non diu execrandâ libidine illi licuit frui; nam intra alterum mensem veneno amoris imbutus, extinctusque est; nec cum honore sepulchri Prælatis & Canonici inter Episcopos Plocenses dignum esse censuerunt; itaque inter Duces Masouia tumultum sortitus est. Magna suspicio fuit fraude incestæ vxoris fuisse vitâ sublatum; documento cæteris esse potest, non facile votis sacris ludendum esse, nec deferendum statum quem quis vocatione Diuinâ suscepit.

Mamphiolus Episcopus Plocensis XXXV.

AVdiuit & obstupuit atque detestata est Curia Romana ingens & indignum sacerdotali ordine facinus, Episcopum videlicet à Sede Apostolicâ confirmatum, incestis nuptijs ordinem sacrum polluisse. Itaque summus Pontifex Bonifacius IX. veritus ne ea res in exemplum transiret, neque quis alius tantum scelus committeret, eâ ratione huic rei obuiam se ire posse existimauit, si non admissâ electione cleri

Plocensis, Italum cuius virtutem nouerat, Ecclesiæ auctoritate Apostolicâ præficeret. Mamphiolus is fuit Pontificis consanguineus, nobilis Romanus; hunc à se consecratum impensius studuit fauore Regis Poloniæ, & Ducum Masouiæ in sede Plocensi collocare. Sed cum eo quoque iam tempore, Reges Poloniæ aliquid de iure suo detractum putarent, si nutu & arbitrio summi Pontificis Episcopi, ijque externi darentur; ne id fieret, quamuis summus Pontifex poenas & censuras Ecclesiasticas stringeret, Rex Ducesque Masouiæ, ad futurum summum Pontificem qui sine schismate federet prouocantes obstiterant. Nec Prælati & Canonici Plocenses, in tuendo iure liberæ electionis sibi defuerunt. Quâdriennium in hac contentione consumptum est: quo expleto, Mamphiolus iam Episcopus à summo Pontifice consecratus, & sine possessione titulo Episcopatus Plocensis usurpato morbo grauat, Romæ anno Christi millesimo trecentesimo nonagesimo nono moritur, & in celeberrimâ Fratrum Diui Francisci Ecclesiâ, quæ in Capitolio ad Aram cœli dicitur, cum titulo Episcopi Plocensis sepelitur.

Iacobus I. Episcopus Plocensis XXXVI.

Vidit summus Ecclesiæ Romanæ Pastor Bonifacius Nonus, arduum & difficile esse, Polonis iam veteri abstersâ ignorantia, eruditione ac pietate florentibus, dare Episcopum qui in Vrbe natus, & linguam Polonicam nesciret, & à moribus eorum, quibus præfutura esset vitæ ratione discreparet, solas denique adepto Episcopatu quæsiturus opes existimaretur. Idem tamen, ut ius quoque supremæ Sedis, in dandis Episcopis tueretur, neque se vel à Principum voluntate, vel à Capituli postulatione tantoperè dependere ostenderet, Iacobum genere nobilem, patre Floriano milite de Kordwanowo, & matre Catharinâ, familiâ eâ quæ Sirocomla appellatur natum, Decretorum Doctorem, ac Palatii Apostolici Auditorem, summaque cum laude hoc munus obeuntem, Episcopum Plocensem à se renunciatum consecrauit. Talem ab Vrbe missum, nobilem & eruditum virum Episcopum, non licuit, nec decuit, ut vel Prælati & Canonici Plocenses, vel Duces ipsi Masouiæ acceptare renuerent. Duces quidem aliquantulum hæsisse feruntur, sed cum Iacobus & personæ dignitatem secum ferret, & Apostolicis mandatis ac etiam censuris in omnem euentum munitus esset, facillè ea omnia, quæ ad consequendam Episcopatus possessionem ei obstare poterant, vicit & submouit; virtus enim eius supra inuidiam erat, & ad cuius conspectum ambitio comparere non audebat. Diuinitus eum, & olim destinatum & tunc lectum, qui Sedi Plocensi præesset, existimare conuenit. Scribit Dlugossus hunc Iacobum primis rudimentis doctrinæ imbutum utcumque, tandem primâ quâ licebat ætate Sacerdotem ordinatum fuisse Parochum Albæ Ecclesiæ prope Cracouiam, in eo itinere quò versus Ilkussium itur: qui

qui cum videret se minùs esse idoneum ad exercendam curam animarum, quòd scientiâ huic rei necessariâ destitueretur, vehementi accensum fuisse eruditionis sibi comparandæ desiderio; sed quid faceret, paternæ opes si quæ erant, quas tamen exiguas fuisse putandum est, alijs cesserant fratribus, census sacerdotij vix ad quotidianum victum sufficiebat. Igitur cum humana deessent subsidia, ad diuina confugiendum sibi putauit; nam quotidianis sacrificijs & frequentibus precibus, Deum & sanctissimam eius Genitricem instantè obsecrabat, ut sibi & votis suis annuere dignaretur. Hoc dum sedulò agit, pristinamque pietatem nouâ pietate cumulat, accidit ut die quodam, templum suum parochiale mediâ die solus orationis causâ ingrederetur, ac feruentissimè animam suam coram Domino effunderet, ecce subito conspiciatur in altari maiori, iacere marsupium pecuniâ plenû, agnoscit Diuinum & de calo sibi missum subsidium: reposito sacculo, centum marcas argenti in grossis latis Pragensibus eo contineri reperit. Summa hæc grandis erat illo tempore, & nunc si ad præsentem monetæ æstimationem reducat, ducentos circiter aureos efficeret. Lætus eo subsidio Iacobus, Deo imprimis gratijs actis, iuri Parochiæ renunciat, itineri se accingit, ac ad celeberrimam Academiam Bononiensem studijs operam nauaturus properat. Iam propè ad annum trigésimum ætatis accefferat, sed tanta erat ingenij bonitas & præstantia, ut quidquid illi ad discendum proponeretur facillè comprehenderet, ita ut viris in illâ Academiâ doctis, & eruditione præstantibus, mox & admirationi esset, & amorem illorum sibi conciliatum haberet. Non multi anni erant illi impendendi, ut eruditionis propè diuinitus partæ testimonium consequeretur. Doctor sacrorum Canonum, factò prius scientiæ periculo & præmissio rigidiore examine renuncians, talis in consessu totius Academiæ comparuit, ut is honos illi etiam non petenti omnium iudicio & suffragio delatus esset. Neque sanè tanti viri eruditio Academiæ Bononiensis septis contineri potuit: nam simul atque fama eius ad Urbem venit, accititur ille eò & Palatii Apostolici Auditor renunciatur. In eâ dignitate cum omnibus virtutibus fulgeret, eo ut diximus modo, voluntate summi Pontificis, ad Episcopatum Plocensem promotus est, patriamque tandem, quam quasi mundo ignotus reliquerat, primariâ dignitate ornatus reuisit. Susceptum autem munus, ita statim primo suo ingressu gerere cœpit, ut omnium animos oculosque in se conuerteret. Ipsi quoque Masouiæ Duces, qui aliquantisper honorem ipsius morari videbantur, cognitâ ipsius virtute magnoperè dolebant se illius felicitati, vel potiùs pietati, vel minimum obstaculum posuisse. Prælati verò & Canonici Plocenses, non ut Episcopum, sed veluti patrem eum venerati sunt. Et ne plura in medium afferamus, viginti & nouem annis ita gessit Episcopatum Iacobus, ut omnibus numeris absoluti Pastoris, Episcopi & Senatoris specimen exhiberet; plebis suæ curæ commissæ, non minùs verbo quàm opere Magister, & ad præclaras qualis actio-

actiones pietatis causâ suscipiendas dux & auctor. Huius viri operâ & liberalitate aucta auro & argento Ecclesia Plocensis, non multum cessisset splendore cuius alteri in Poloniâ Cathedrâ, si eâ curâ à successoribus conseruatus fuisset, quantâ sedulitate eum Iacobus comparauerat; nam in primis ex auro puro, iustæ staturæ imagines IESU Christi Domini nostri & Saluatoris, & duodecim eius Apostolorum fufas, thesauro Ecclesiæ Plocensis intulit; item imagines septuaginta duorum Discipulorum, ex puro quoque argento fabrefactas sumptu suo comparatas Ecclesiæ Plocensi donauit, eandemque aliâ quoque Ecclesiasticâ aureâ & argenteâ supellectili munificè auxit & locupletauit. Superiorum temporum Episcopi Plocenses passi erant decimam manipulem, pecuniariâ eaque vili æstimatione quorundam priuatorum cupiditate interuerti id sibi nec Ecclesiæ suæ ferendum arbitratus Iacobus Episcopus, nonnullis Baronibus & militibus Masouiæ litem mouit, eamque ut erat iuris peritissimus facillè in iudicio euicit. Inuidiam illi ea res peperit & odium, nam homines illi qui in iudicio succubuerant, quasi iniuriam acceperant, minas & terrores Episcopo rem Ecclesiæ agenti intentarunt, ita ut ille periculo suo motus, aliquantisper ab Ecclesiâ abesse cogeretur, non ut periculum effugeret, sed ne præsentia suâ occasionem bonis Ecclesiasticis iniuriam inferendi præberet. Quare ita se furori iratorum subduxit, ut interim in Dobrinenfî territorio maneret, & nonnulla prædia pro Ecclesiâ in Culmenfî ditione acquireret. Reuersus deinde Plociam, cum tot annis, ut diximus, summâ cum laude illi præfuisset, domumque suam quæ non cognatorum grege, sed sponsæ suæ familiaribus constabat, disposuisset, plenus dierum bonorumque operum in Curia Episcopali Plocensi, die vigesimo septimo mensis Maij, quæ in diem Dominicum inciderat, Anno Christi millesimo quadringentesimo vigesimo quinto obdormiuit in Domino.

Obijt anno
1425. Iacobus
1. in ordine
36. Episcopus
Plocensis.

*Stanislaus II. dictus Pierzchala Pawl'owski, Episcopus
Plocensis XXXVII.*

OMnium rerum esse quandam vicissitudinem, rectè dixit Comicus. Vidimus proximè piam in ornandâ auro & argento Ecclesiâ Plocensi Iacobi Episcopi curam & sollicitudinem, visuri mox sumus tantum thesaurum in longè alios, quàm auctor voluit, vsus conuersum. Hæc electio quæ mortem Iacobi subsecuta est, in ipsum diem festum natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ, qui dies quoque Dominicus erat inciderat: studia Principum quitum summæ rei in Masouiâ præerant, distracta in varias sententias, non multum spei dabant boni in electione illâ successus, & quod mireris, alium Semouitus senior Dux Masouiæ, pater, alium filij ipsius Semouitus, Vladislaus & Casimirus promouebant, ut inter patrem & filios ambitione quadam acriter certaretur. Patri quidem in votis erat,

ut

ut Stanislaum Pawlowski Archidiaconum Plocensem de Gnatowice Cancellarium suum ad dignitatem Episcopalem eueheret; filij Cristinum Nieborowski, Canonicum Plocensem genere nobilem, de domo Prauditarum, promouendum susceperant. Nec minor erat inter ipsomet Prælatos & Canonicos dissensus, plures Cristino fauebant, pauciores senioris Principis voluntati obsecuti, Stanislaum elegerunt, & Cristinus non diu certandum sibi præsidio filiorum contra patrem existimauit, sed Viscouienfî prædio contentus iuri electione parto cessit. Itaque Stanislaus fauore Principis Episcopus Plocensis renunciatus, à Martino V. summo Pontifice, Anno Christi 1425. die decimâ octauâ mensis Decembris confirmatus, atque mandato ipsius ab Alberto Archiepiscopo Gnesnenfî consecratus est. Fremebant iuniores Duces, inuitis illis dari talem Episcopum, qui ipsis vehementer displiceret. Namque ingenio vaser, callidus, facetus, & loquax, audax & profusus opum habebatur, dicacitateque suâ & intempestiuis facetijs, quorum memoria in animis Principum hæere solet, præcipuos quosque læserat, sed maxime filios Ducis, qui viuentem quidem patre, mulitando tantum suas erga illum exercebant offensas, illo verò anno millesimo quadringentesimo vigesimo sexto vitâ functo, quod diu mente coquebant odium, luctus diebus expletis in Episcopum effuderunt. Erat Stanislaus nobili genere natus, eâ familiâ quæ Rochum pro insigni defert: pater ipsius villæ Gnatowice dominus Mroczko nomine, Subiudex Sochaczouienfîs, mater item nobilis Anna, honesti in primis & ingenui habebantur. Sed Semouitus, Vladislaus, & Casimirus Masouiæ Duces, sorore germanâ Vladislai Jagellonis nati, nescio quâ ex causâ viuentem adhuc patre suspicati fuerunt, quasi per eundem Stanislaum Masouiæ adhuc Cancellarium, in crimen læsæ Regiæ Maiestatis vocati, & ad Vladislaum Principem Auunculum suum delati fuissent. Fictanè hæc fuerit à Stanislao criminatio, & utrùm ad Regem Vladislaum delata, & quo auctore publicata incompertum est. Cromerus quidem hanc fabulam ita soluit, cum de Regis ad Comitiam Lenciciensiam profectione historiam texit: Ad ea, inquit, Comitiam Rex per Masouiam proficiscens, Zemouitum seniore Duce in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset, de eo quod insimulatus erat, quasi in potestate Regis esse nollet, cui quidem suspicioni Stanislaus Pawlouiæ Archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cum is fortè anno superiori in Synodo Lenciciensî, in quâ de viginti millibus florenorum Regi Pontificis Maximi iussu ab ordine Ecclesiastico conferendis frustra actum est, negasset mandatum illud Pontificium ad Plocensem Diocesim pertinere, quod in eâ ac in totâ Masouiâ Rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententiâ Ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius auctoritate non multò post Iacobo Episcopo mortuo Plocensis Episcopus designatus erat, dixisse videbatur. Hæc Cromerus. Sed nos Dlugossum auctorem hæc eadem describentem sequi

sequi malumus, qui vt diximus, hunc ipsum Stanislaum Anno 1425. ad Episcopatum promotum fuisse asserit, motamque illi auctoribus Ducibus Masouia Semouiti filijs, statim à morte patris litem docet; multa erant quæ Stanislao Episcopo obieiebantur, & imprimis quasi ille finxisset, & crimen ingens Ducibus iunioribus Masouia imposuisset, quod illi conspirassent in mortem Vladislai auunculi sui, quod statum ipsius Regium loco mouere & pessundare destinassent, quod foedera scriptis concepta cum Magistro Paulo de Rusdorf Ordinis Cruciferorum Prussien- sium, in perniciem Regis sanxissent. Cuius rei originalia & authentica instrumenta, quasi Stanislaus dum adhuc esset Cancellarius Masouia, à se conficta & falsa Regi Vladislao tradidisset, exindeq; iram Regis Auunculi sui in perniciem nepotum exacuisset: quamobrem his contra eum obiectis, non expectato iudicij tempore, Principes Masouia possessione Episcopatus eum exturbant. Illustre eo tempore erat nomen Principum Masouia; sorore Regis Polonia Vladislai erant nati; soror verò ipsorum Cimbarka (ex quâ augustæ totius domus Austriacæ familia, quæ his etiam diebus magnitudine opum & virium cæteris præstat, deducta est) nupserat Ernesto Archiduci Austriæ, cuius filius Fridericus, tertius postea eius nominis Imperator, multum apud summos Pontifices auctoritate poterat, ita vt Auunculum suum Alexandrum, supradictorum Ducum fratrem, ad Episcopatum Tridentinum & dignitatem Cardinalitiam promouerit. Quare graue erat certamen Stanislao Episcopo Plocensi, contra Principes tot fauoribus nitentes, & ipsi acerrimè infestis, multisque alijs accusationibus inchoatam contra eum litem cumulantibus; quæ vt melius succederent, proferebant in medium Principes instrumentum quoddam publicum, manu Magistri de Sobniewo, Præpositi Tridentini subscriptum, quo continebatur Stanislaus Pawlowski, Martinum Papam V. de incontinentiâ diffamasse, & eum notorium concubinarium appellasse. Non magnoperè quidem Pontificem innocentia suæ conficiam, videbatur ea res commouere; nam ne iudex suæ causæ esset, totum negotium iusto examine, & inducendis testibus in vtramque partem probandum, demandauit Magistro Stanislao de Skarbimiria Canonico Cracouiensi, eoque tempore eadem in Vniuersitate iuris Canonici Professori celebri & famoso. Is tanquam summi Pontificis delegatus, iudicij formâ propositâ, vocatisque partibus, ita munus suum executus est, vt millesimo quadringentesimo vigesimo octauo anno, inchoato iam iudicio, nullam diem quâ ius dici posset prætermiserit: vocati & admissi testes, acceptaque ab eis iuratâ fide examinati, idque non viles personæ, sed nobiles. Nempe tanto studio Dux Masouia Semouitus iunior, ad euertendum Episcopum Plocensem, eumque Episcopatu spoliandum incubuerat, vt dum hæc causa Cracouia tractaretur, nullam diem prætermiserit, quin iudicio præsens adesset. Vicissim quoque Stanislaus Episcopus, sibi causæque suæ non deerat, negotiumque suum per se ex-
quebatur.

quebatur. Summa autem literarum de quibus supra attigimus, & quas Principes Masouia ab Episcopo confictas fuisse asseriebant, hæc fuit in formam libelli redacta. Inprimis aiebant Duces, Stanislaum dum adhuc Masouia Cancellarius esset, finxisse has ipsas literas, & propriâ manu confecisse, & ijs characteribus ac sigillis conficta signasse, quasi ea eorundem Ducum fuissent, cum de ijs nunquam illi cogitassent. Ficti autem instrumenti hæc fuit narratio, quasi præfati Duces Semouitus, Vladislaus, & Casimirus, præsentibus Sassinio Plocensi, Stephano Gostinenfi Castellanis, se Sigismundo Vngarorum & Bohemia Regi, Vladislai Regis Polonia hosti, ad præstandum Homagium obligassent, & societatem belli contra Vladislaum Regem Auunculum suum, promissis Imperatori proprij militis suo sumptu conducti trecentis hastatis sanxissent, in gratiamque Cruciferorum octingentos itidem hastatos sumptu & ære proprio in perniciem Vladislai Regis Polonia, se semper in promptu habituros spondidissent, ita vt coniunctis viribus profligato & exterminato Vladislao Rege Polonia, totius Regni inter Cruciferos & Duces Masouia partitio fieret, adnotatis etiam Prouincijs & regionibus, quæ Cruciferis, quæ Ducibus ipsis quasi iam partâ victoriâ cessuræ essent. Crediderunt eâ tempestate multi, eò leuitatis prolapsos fuisse Duces iuuenes viuentem adhuc patre, vt hæc literæ, & hæc conspirationes, ab ijs verè fierent, cum tamen in publicum prodissent, crimen ingens perfidia contra Auunculum suum susceptum, fictis in Episcopum calumnijs deriuare voluisse. Sed quamuis, vt diximus, tanto conatu, & tot confictis criminibus Duces Masouia, & potissimum Semouitus ad infamandum quasi falsi criminis reum, & Episcopatu priuandum niterentur, formato tamen hic in Polonia, per eos quibus id negotium à summo Pontifice demandatum fuit legitimo iuris processu, ac testibus pro vtraque parte inductis & examinatis, totum negotium, vterat in scripturam redactum, ad Urbem accuratius examinandum fuit remissum. Non veritus est Stanislaus Episcopus Plocensis, vel Romana Curia, vel ipsiusmet Pontificis acre & seuerum iudicium; vbi quamuis Duces Masouia magnorum Principum, cum quibus sanguinis iura illis intercedebant suffragijs & intercessionibus iuuarentur, vicit tamen omnes illorum conatus Episcopi innocentia, quâ luculenter probatâ, omni obiectorum criminum culpâ decreto Curia Romana immunis pronuntiatus est. Ceterum Episcopum omni noxâ solutum, tanto nihilominus odio, tota Ducum Masouia familia persecuta est, vt Alexander Dux Masouia Episcopus Tridentinus & Sacra Romana Ecclesia Cardinalis, redeunti domum Episcopo in itinere insidias struxerit, ac per Fridericum Austria Ducem, sorore suâ germanâ Cimbarka genitum, qui postea sub nomine Friderici tertij imperium Romanum diutissimè rexit, vel potius per milites ipsius, in Oppido Fristato ceperit, & in molestum satis carcerem coniecerit, & fortasse deterius quoque ibi tractatus fuisset, nisi astu & consilio se in liberta-

bertatem asseruisset; nam dum in carcere à ciuibus oppidi illius custoditur, illis largiùs mero delibutis, & custodiam remittentibus, Episcopus qui fictâ ægritudine in lecto decumbebat, vno è suis familiaribus ibi collocato, mutato habitu & vestibus, oppido egressus, ac equos quos pro se & cætero comitatu prope oppidum expectare clam ordinauerat nactus, celeri cursu in Poloniam effugit. Vbi instante Vladislao Poloniæ Rege, Ducibus qui tot iam iniurijs Episcopo illatis satiati erant, reconciliatus est, ita vt deinceps Episcopatum Plocensem, cuius prædia & possessiones nunquam illi interceptæ fuerant, pacificè possideret. Verumtamen illum fuisse litium amantem, & lites libenter exercentem, vel ex eo apparet, quod rebus etiam cum Ducibus compositis quieti indulgere non potuerit, pluresque simul lite nonnumquam temerè motâ lacefferit, quorum odio grauatus, omni domesticâ, & quod grauiùs detestandum est, sacrâ etiam Ecclesiasticâ suppellectili absumptâ, ac illis tam pretiosis Iesu Christi ac duodecim Apostolorum aureis, & septuaginta duorum Discipulorum argenteis statuis conflatis decoctis, egens ac omnium rerum indigus, aduersâque squinantia valetudine pressus, relictâ Plociâ Torunium migrare coactus fuerit, vbi in Monasterio Sancti Nicolai, quod Prædicatorum Ordinis Diui Dominici est, relictus & desertus ab omnibus, die vigesimâ nonâ Aprilis, millesimo quadringentesimo trigesimo nono obiit. Et nisi illius Ordinis Monachorum charitate & curâ corpus ipsius decenter terræ mandatum fuisset, vix plebeiam etiam sepulturam habuisset.

Stanislai
Pavlovski
Episcopi Plocensis in ordine 37.
obitus anno 1439.

Paulus Gizicki Episcopus Plocensis XXXVIII.

FAusto & felici omine Paulum Gizicium non solum Plociæ, sed & vniuersæ Masouia Episcopum fata dedere. Nobili & honesto inprimis loco is natus est, eâ familiâ quæ Gozdauam pro insigni gerit: pater ipsius fuit Vencellus Gizicki Iudex terræ Sochaczouiensis & villæ Gizice dominus, mater Elizabetha; à parentibus accuratiori studio educatus, posteaquàm ex ephebis excessisset, ac in patriâ primis literarum rudimentis excultus esset, Pragâ, vbi eo tempore studia vigeabant, exactioris scientiæ capeffendæ causâ se contulit: deinde maturior ætate Sacris initiatus, duo nobilissima Sacerdotia, Cracouiensem nempe & Plocensem Scholasteriam nactus, & maioribus admotus negotijs, conceptæ de suâ virtute multorum magnorum virorum opinioni præclare respondit. Quamobrem Stanislao Episcopo vitâ functo, omnium oculi & animi in Paulum versi, eum priuatis etiam desiderijs Episcopum designabant: cumque electionem per compromissum Prælati & Canonici expediri placuisset, Paulus inter tres compromissarios vnus, à duobus, nimirum Ioanne Pelka de Niewieff Decano Vladislauensi, & Magistro Paulo de Grabzewo Canonicis Plocensibus, die tertiâ Mensis Februarij electus est

est, tantâ omnium Prælatorum & Canonorum Plocensium approbatione & applausu, vt nemo fuerit, qui non ei hunc honorem gratularetur. Duces quoque Masouia Vladislaus & Boleslaus, propensum suum erga illum animum declararunt, electionemque ipsius ratam habuerunt. Detulit Paulus Episcopus hanc electionem suam ad Eugenium Quartum Summum Pontificem, eandemque ab eo confirmari petijt, qui datis duodecimo Calendas Septembris literis eundem Episcopum Plocensem auctoritate Apostolicâ renunciauit. Cæterum Paulus veritus, ne dicta Pontificis Eugenij electionis suæ confirmatio in dubium vocaretur, quod illi alter, Felix nimirum dictus quintus auctoritate Concilij oppositus esset, à Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi eandem approbari voluit; à quo etiam Archiepiscopo, præsentè Vladislao tertio Jagellonide, qui postea Rex quoque Vngariæ cum esset, à Turcis ad Varnam cæsus gloriosè occubuit, die vigesimâ septimâ Decembris, quæ in diem Dominicum inciderat, Cracouiæ in Ecclesiâ Cathedrali sacris initiatus, & Episcopus consecratus est. Magnanimus inprimis & liberalis habitus est, & tantæ auctoritatis, vt Vladislaus Masouia Dux, maximè idoneum eum existimauerit, qui se vitâ functo Semouiti & Vladislai filiorum suorum impuberum tutelam gereret, & quoad illi adollescere summe in vniuerso Ducatu rei præesset. Gessit ille hoc munus vniuersis Masouijs libenter illi parentibus, summâ cum laude, iudiciorum formâ veteri immutatâ, ita vt nemo iudicijs grauari posset, præscripsit: sportulas denique iudiciales & impensas partim sustulit, partim verò ita imminuit, ne ex iudicio contententibus graues essent, cumque iidem Duces quos in tutelâ suâ Paulus Episcopus habuerat, fraude & veneno Gotardi Ribenij Castellani Sochaczouiensis gente Radwanij, extincti essent; ac Casimirus tertius Rex Poloniæ Ducatum Masouia sibi vendicaret, obstitit ipsius conatibus Paulus Episcopus quantum potuit, ac iura Masouia tutatus est, ita vt ad Comitata Petricouensia, quò maiori auctoritate & securitate causam Masouiorum contra Regiam potentiam sustinere posset, octingentis stipatus equitibus venerit, non vi tamen, sed iure eâ causâ decisa, & Rex fauore magis iudicum quàm causæ æquitatem hereditatem ditionum quas præfati Duces tenuerunt adeptus est. Non solum autem in tuendis iuribus politicis Gizicius enitere voluit, sed multò magis ad illustrandam Ecclesiâ Cathedralē Plocensem, & ad adsciscendos hos, qui in administranda curâ Pastoralī sibi præstò essent, ita animum adiecit, vt magnam reddituum Episcopaliū partem, ad fundandam & dotandam Ecclesiā Pultouiensem, quæ olim erat Parochialis, impenderit; & erectâ eadem Ecclesiâ in titulum Collegiatâ, nobilissimam dotem illi assignarit. Quo autem fine ille id fecerit, quibus subsidijs Episcopum Plocensem in posterum niti voluerit, quid Prælati & Canonici Pultouienses in patrimonio Ecclesiæ Plocensis fundati eidem Ecclesiæ & Episcopo Plocensi debeant, luculenter in priuilegio Nicolai V. summi Pontificis, fundatio-

nis Gizicianæ confirmatorio continetur, quod quidem & usu tam longi temporis comprobatur, & iuri Canonico consonum temerè à Prælati & Canonicis Pultouiensibus impugnari, ordinario iuris processu esset declarandum; quo etiam Decessores nostri, redigendis, & ad officium Prælati & Canonicis Pultouiensibus reuocandis hætenus vsi sunt. Idem Paulus Episcopus vt tantò illustriorem foundationem Ecclesiæ suæ Pultouiensis redderet, Ecclesiam Parochialem Pultouensem è latere cocto magnificè extruxit. Et ne suorum oblitus videri posset, in villâ quoque paternâ Gizicze, & Templum & Curiam cocto item latere à fundamentis extruxit. Virum magnum & eximium illum fuisse præclaræ actiones declarant, vt meritò Masouia illum, & nomen ipsius gratâ recordatione venerari debeat: quæ de eo Dlugossus scribit paucis eiusdem verbis addam, Fuit, inquit ille, Paulus Episcopus in cōsanguineos lasciuius (ita ille signat eum qui multum de bonis Ecclesiæ familiæ suæ largitur) in singulis actionibus, & in quolibet personas fastidiosus, facilis in bilem, iustæ staturæ, capillos habens crispas & cæruleos, qui multis dum prouectiorem ætatem ageret, & iuuenilem facie monstraret admirationi esset, tenuis & parux scientiæ, quamuis ingenium apud studium Pragense excoluisset. Hætenus Dlugossus. Sed Gizicius cum tribus & viginti annis Sedem Plocensem tenuisset, die vigesima septimâ mensis Ianuarij, millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio, ritè sacris procuratus Pultouiæ obiit, diuturnâ scabie vexatus, eaque ad extremum extinctus, vt in Ecclesiâ Pultouensi sepeliretur, supremis tabulis mandauerat. Is cum adhuc viueret, mutuo Vladislauiensis accedente consensu, terminos quibus vtræque Episcopatus & iurisdictioni vtriusque contineretur, anno millesimo quingentesimo quadagesimo quarto pepigit, vt de subditis fugitiuis cum Culmensi Episcopo vel repetendis vel reddendis certam formulam constituit.

Pauli Gizici-
ki Episcopi
Plocens. in
ordine 38.
obitus Anno
1544.

Stiborius II. Episcopus Plocensis XXXIX.

Voluerat Casimirus tertius Poloniæ Rex, pulso per vim Iacobo Siennio ex Episcopatu Cracouiensi, quem ille beneficio Sedis Apostolicæ obtinuerat, lenire dolorem ipsius suâ ad Episcopatum Plocensem promotione. Quamobrem etsi tunc in Lithuaniam moraretur, tamen simul atque intellexit Paulum Gizicium vitâ excessisse, misit Martinum Wrocinski militem, & Iacobum Handa Notarium, quos ad diem electioni præfixam, magnis itineribus decurrere iussit, qui suo nomine Iacobum de Siennio eligi curarent. Sed Prælati & Canonici Plocenses, nihil his Regis mandatis moti, electionem ritè institutam ita quoque peregerunt, vt Stiborij de Goscianczice Canonici Plocensis, perspectâ virtute & industriâ eum per compromissum Episcopum renunciarint. Is antea Pauli Gizicij Secretarius fuerat, multumque illi in omnibus actionibus & consilijs suspiciendis Gizicius tribuebat, ita vt ab eius arbitrio pende-

re videretur; ad extremum tamen cum iam Gizicius prouectiori esset ætate ac morti proximus, ita Stiborius apud senem odium sui mouerat, vt amplius simule esse non possent. Erat Stiborius satis competenter in literis, versatus, & eruditus, genere nobili, ex familiâ Prussorum, patre Ioanne Dapifero Cernenfi, matre Catharinâ natus, omni genere virtutum excultus, sola erat bilis quâ interdum plus quàm decebat, exardescerebat. Obstabat Casimirus Rex electioni & promotioni Stiborij, & Iacobo de Siennio Episcopatum Plocensem aspernante, Petrum de Pniewo Canonicum Plocensem & Gnesnensem ac Cantorem Posnanientem, nobilem de domo Nalæcz, nominatione suâ, cuius tunc prima & recentia initia in Poloniâ erant Summo Pontifici Pio secundo, missis ad eum Ioanne de Ostrorog milite, & Nicolao de Goslub, Decretorum Doctore promouendum suscepit. Idem tamen veluti ludificans Regem Poloniæ, quamuis plumbatis diplomatibus, ne Stiborius vel electionis vel confirmationis ius vrgere auderet, seuerè serioque prohibuisset, tamen Friderico Romanorum Imperatore, qui Ducibus Masouia cōsanguineis suis impensè fauebat auctore, noua eaque contraria dedit mandata, quibus Stiborio facultas dabatur, vt ille vel ab vno Episcopo secretò consecraretur. Nempe graue iam dudum odium in Casimirum Regem Pius Secundus Pontifex Maximus conceperat, ob eam causam, quod ab eo ne possessionem Episcopatus Varmiensis, quem ardentè concupierat, adiret, impeditus & exclusus fuerat, in tantumque illa offensio excreuerat, vt in historiâ quam de Bohemis scripsit, temperare sibi non potuerit, quin Polonicum nomen omnibus probris notauerit. Sed Stiborius Pontificiâ fretus auctoritate, nequicquàm minas Casimiri Regis veritus, clam vocato ad se Nicolao Episcopo Lacedæmonienfi ex ordine Diui Francisci, qui cum Titulo Episcopi in partibus infidelium Suffraganeum Episcopi Plocensis gerebat, nemine altero accito Episcopo, in Ecclesiâ Collegiatâ Pultouensi, ex indulgentiâ Romani Pontificis consecrari se curauit. Anno millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, omnium quidem prædiorum & hæreditatum, quæ in Masouia & iurisdictione Ducum Masouia erant, possessionem adiit, sed quæ erant in Dobrinenfi & Sendomienfi Terris, eas Casimirus Rex interceperat, quas postea vbi Episcopus ei reconciliatus fuit, pleno iure illi reddidit. Præfuit Ecclesiæ Plocensi Stiborius annis septem, totidemque mensibus, moritur Pultouiæ quartâ die Maij, Anno Christi millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, ac in Choro Ecclesiæ Cathedralis Plocensis sepelitur.

Stiborij II.
Episcopi Plo-
censis in ordi-
ne 39. obitus
Anno 1471.

Casimirus I. Dux Masouia, Episcopus Plocensis XL.

Libertatis & iurium tuendorum studium, quo Prælati & Canonici Plocenses post obitum Stiborij Episcopi exarserant tantum fuit, vt cum liberis suffragijs ad electionem Episcopi descenderent,

obliti esse viderentur in cuius ditione agerent viuerentque. Nam cum Duces Masouia in spem Episcopatus Plocensis, Casimirum Boleslai Varfauensis Ducis filium, ætatis adhuc tenerioris, Sacris initiari & Subdiaconatus ordine adstringi curassent, neminem deinceps si quando Plocensis Ecclesia vacaret, ad eius regimen erant admissuri, minimè tamen eo territi cum quatuor & viginti conclaue electionis die decimâ Iunij ingressi essent, duodecim ex illis Stiborium Pielscium stemmatis Przzerowa Archidiaconum, sex Casimirum Boleslai Varfauensis Ducis filium Canonicum, sex item Andream Oporouium Iuriconsultum ipsumque Canonicum Plocensem & Gnesnensem Archidiaconum, nobilem de domo Sulima, quem Casimirus Poloniae Rex, & literis, & nominatione siue designatione suâ, & nuncio Nicolao Chrzastowski Vexillifero Cracoui. impensius promoueri desiderabat, Episcopum dicebant. Potior iure ac à maiori parte Capituli electus erat Stiborius; sed cum videret cum Ducibus Masouia, qui Friderici Romanorum Imperatoris consanguinei sui auctoritate & promotione, quæ tum in Curia Romanâ plurimum poterat, nitentur, certamen sibi acre & difficile subeundum fore, facile sibi persuaderi passus est, ut ius suum omne in Casimirum Ducem transfunderet. Cæterum Casimirus Rex susceptam semel Andream Oporouij etiam si à paucis electi promotionem, ut ius nominandorum Episcoporum nuper à se usurpatum stabiliret, constanter se usurum declarauit: hinc cum missi ad eum à Casimiro electo Legati Cracouiam venissent, supplicesque nomine Casimiri, ne honori & dignitati nepotis & consanguinei sui obstaret, & ut assensum eius electioni præberet, precarentur, respondit se quidem consanguineo suo bene velle, sed ut nondum adultum, nec per ætatem Episcopalis dignitatis capacem promoueat, sacrorum Canonum præscripto se prohiberi; denique non esse nec fore ex dignitate Regiâ, si posteaquam Andream Oporouium, virum eruditum, & optimè de se meritum, ad eum Episcopatum promouendum suscepisset, mutata, quod minimè Regem deceret, voluntate, alteri studium auctoritatemque suam deferret. Sic itaque duobus inter se contendentibus, res ad Sixtum IV. Pontificem Maximum eius auctoritate definienda delata est: ibi cum Fridericus Imperator Casimirum Ducem Masouia, Casimirus autem Rex Poloniae Andream Oporouium promouendos à summo Pontifice peterent, Pontifex ut Imperatori potius quam Regi gratificaretur, Casimirum decem & octo annos natum Episcopum Plocensem renunciavit; Oporouio verò ut Regis quoque desiderio aliquâ ex parte satisfaceret, Varmiensem Episcopatum, remoto, & in Camenensem translato Nicolao Tügeno, attribuit. Hoc sanè verius crediderim valuisse in hac promotione fauorè Imperatorium, quam quod Dlugoffus refert, Sixtum Pontificem promissis nomine Ducum Masouia sex millibus aureorum, negotium hoc Nicolao Mnizewski Canonico Plocensi in Vrbe agente electum, secundum Casimirum pronunciasse. Constat quidem Casimirus,

rum, literis tantum capiendæ possessionis causâ à summo Pontifice obtentis, ius omne Episcopale inuasisse, ac non nisi quadriennio exacto, ad sacra diplomata expedienda, Romam Matthiam de Sluzewicz Decretorum Doctorem Archidiaconum Pultouensem misisse, veritum fortasse ne si citius hoc negotium in Vrbe vrsisset, recens memoria promissi pacti, eum ad soluendam sex millium aureorum summam stringeret. Omnia nihilominus in Vrbe obtinuit nuncius Casimiri Sluzeuius; nam & pœnis Canonicis, quibus ob usurpatum Episcopatum tenebatur solutus est, & ut viginti duos annos natus Episcopus consecrari posset, ætatis nondum maturæ veniam à Pontifice impetrauit, accitoque ad se Andream Episcopo Poshaniensi, posteaquam Sluzeuius ab Vrbe sacra ferens diplomata rediisset, ab eodem in Ecclesiâ Collegiatâ Pultouensi Episcopus est consecratus. Non eius erat animi & ingenij Casimirus, ut ex illustri & vetustâ Regum Poloniae stirpe ortus, concepta de se hominum opinioni respondere posset, homo planè nihili, & ministri cuiusdam obscuræ conditionis arbitrio cuncta gerens: itaque necesse fuit, ut per electum à Capitulo Vicarium, Magistrum Nicolaum de Mierzyniec Decretorum & Legum Doctorem, Canonicum Plocensem, Episcopatus Plocensis gubernaretur: quo tamen Casimirus non recto consilio quasi grauiorem monitorem veritus, amoto, Magistrum Matthiam de Orocno Canonicum in eius locum subrogat: quo mox intra paucos dies apoplexiâ morbo extincto, prior Administrator electus, locum quo motus erat obtinuit, Episcopatumque in spiritualibus functionibus, & iurisdictione quoad Casimirus vixit, rexit. Casimirus autem, cum nouem circiter annis nomine magis quam re Episcopus Plocensis esset, in prædio Episcopali Iunecensi, die 9. mensis Iunij, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo mortuus, & Pultouia tertio à morte die ad sacrum sepultus est. Alterum hunc Episcopum Ducali sanguine ortum habuit Ecclesia Plocensis, vtriusque mores & ambitionem si spectaueris, videbis ambos idem voluisse, non ut Episcopi essent, sed ut bona Episcopalia possiderent, ipsique pasti, & sibi perniciem, & Ecclesiæ dedecus accelerarent.

Casimirus I.
Dux Maso-
uia Episcopus
Plocensis
mortuus An-
no 1480.

Petrus IV. de Chotkovvo Episcopus Plocensis XLI.

Hactenus alieno cortice nauigauimus, legentes vestigia Ioannis Dlugossi, quæ ille antiquitatis acerrimus investigator ita trita reliquit, ut ne ij quoque laude carere debeant, qui ea quæ ille scripsit secuti eadem vel correxerunt vel expoluerunt. Interim cum Dlugoffus ultra scribere intermiserit, nos partim historicâ hinc inde petita notitiâ, partim coniecturis certitudini historicæ, ubi illa defuerit, suffragantibus adiuti, cœptum prosequimur cursum; quamuis in promptu nobis sit archiuum, & acta Plocensis Ecclesiæ, quibus sæpius admonebimur, ne in scribendo extra orbitam

orbitam manum ponamus. In defuncti Casimiri Ducis Masouia locum, Petrus de Chorkowo Medicinæ Doctor subrogatur, plebeia quidem stirpe, Villâ Chorkowo, quæ ditione Episcopi Plocensis bonorum Makolinsium continetur, oriundus, sed in tenerâ adhuc ætate quotidianum victum mendicatâ stipe quærens, tantam animi magnitudinem præferulit, ut cum Cracouia studiorum causâ versaretur, cuidam Episcopi Cracouiensis coco quærenti, quâ Diœcesi oriundus esset, & ille Plocensi respondisset, cocoque inferente, cessurûsne esset stipe in præsens luculentiori acceptâ spe Episcopatus Plocensis, ingenuè responderit, sibi futuram dignitatem potius esse victu, licet eo vita contineatur. Itaque in Academia Cracouensi non exigua operâ literis impensâ, mox etiam insignibus Magistri Philosophiæ solenni ritu decoratus, publicè ceteros erudire cœpit; quo tempore inter alios ei operam dabat Andreas Oporowius, qui postea eximiâ eruditione cum polleret, Regni Poloniae Procancelarius, & demum Archiepiscopus Gnesnensis fuit. Bononiam deinde, nempe eâ tempestate omnium Academiarum celebriorem, se contulit, præstantissimorumque Philosophorum & Medicorum usus contubernio, ac Medicinæ Doctor renunciatus, tantam opinionem apud illos eruditos viros sibi conciliauit, ut ad Cathedræ quoque munus, & ad profitendam publicè Philosophiam admissus fuerit. Hac famâ cum vigeret, Boleslaus Masouia Dux, eum ex Italiâ honesto stipendio exciuit, liberisque suis, inter quos Casimirus quoque, qui proximè Episcopatum Plocensem gessit fuerat, Magistrum dedit; deinde perspectâ illius in tractandis præclarè quibusque publicis negotijs dexteritatè, Cancellarium Masouia creauit, ac Sacerdotijs etiam, videlicet Prepositurâ Sancti Michaelis ac Canonatu Plocensi auxit. Istis honoribus & fauoribus conspicuus, facilè vacante Episcopatu Plocensi, omnium animos in se vertit, ut Episcopus Plocensis renunciaretur. Itaque Comitij electionis, ad diem Sancto Augustino Confessori & Episcopo Sacram, qui vigesimus octauus Mensis Augusti est, ac eo anno millesimo quadringentesimo octuagesimo in feriam secundam inciderat, indiētis, Prælati & Canonici Plocenses concordibus sententijs hunc ipsum Petrum Episcopum Plocensem renunciarunt, quem ita electum Duces Masouia Boleslaus & Ioannes libenter viderunt, Sixtus Quartus Summus Ecclesiæ Romanæ Præses, datis Sacrarum literarum sub actu feriæ tertiæ post Festum Sanctæ Lucie rescriptis confirmauit, Andreas Oporowski, cui olim Petrus, ut supra diximus, per annos vndecim Magister in studijs obtigerat, iam tunc Episcopus Præmyliensis, & nominatus Vladislauensis, Regni Poloniae Vice-cancellarius, in paterno suo vico Oporowo, assistentibus sibi Iacobo Margaritensi, & Vincentio Ennensi Episcopis, die Dominico in quem memoria Sancti Ioannis Baptistæ inciderat, infra Octauas Corporis Christi, millesimo quadringentesimo octuagesimo primo, mandato eiusdem Sixti Quarti Summi Pontificis consecrauit. Hoc suscepto

scepto munere, Petrus talentum Euangelicum copiosè diuinâ manu sibi datum non abscondit, sed tanquam bonus nummularius fœcundis auxit vsuris, ipse ore suo sæpius verbum Dei prædicans, omnia Episcopalia munia ita obiens, ut nullam partem quæ ad hoc officium pertinet, intactam reliquerit, bonorum cultor & amator promotorque, eorum verò qui extra terminos vocationis suæ prolaberentur, corrector acerrimus, ac disciplinæ Ecclesiasticæ obseruantissimus, eleemosynarum largitor, pauperum egenorumque tutor ac defensor. Hic Pultouia sub nomine Sancti Spiritus Xenodochium, in quo pauperes & infirmi nutrirètur struxit, Capellam item pro Mansionarijs Ecclesiæ Plocensis Cathedralis, ac domum in quâ Mansionarij à se instituti manerent, ædificauit, Ioanne Duce Masouia hanc fundationem adiuuante; utque iidem Mansionarij Horas in honorem Beatissimæ Virginis Mariæ Assumptæ perpetuis temporibus decantarent, ac deuotè absoluerent constituit. Proventus Capituli Plocensis datis decimis mensæ Episcopalis auxit, idem medietatem villæ Radzanowo, & Wola Radzanowska, commutatione Aduocatiæ in Bogucino pro mensâ Episcopali acquisiuit. Coluerat dum vixit singulari veneratione Beatissimam Virginem Mariam, eiusque opem sæpius se expertum fuisse gloriabatur, cuius quoque beneficio, ut sub patrocinio & die ipsius, qui eidem Reginae cœli in cælum Assumptæ sacer est, ex hac mortali vitâ ad cœlestem transiret obtinuit. Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, cum Sedem Ecclesiæ Plocensis annis sedecim tenuisset.

Petri IV. de
Chorkowo
Episcopi Plocensis
anno
1497. obiit.

*Ioannes IV. Lubranski dictus Pinarius Episcopus.
Plocensis XLII.*

SI quis vnquam questus est virtuti non patere gradum ad honores, eum in falsâ opinione versari, exemplo suo docebit Ioannes Lubranski Pinarius. Nullos hic iuuenis admodum spirabat & sperabat honores, nullas somniabat dignitates, sed totus pietati studiisque deditus, eas concipiebat spes, & hunc gradum quem virtute conscenderet sibi proponebat, ut, si Deo ita placuisset, Sacerdos factus, totum se sacris Ecclesiæ obsequijs dicaret: sed Deus qui exaltat humiles, aliam sternerat virtuti ipsius viam, quæ ne cogitantem quidem eò ducebat, quò difficile alios ambitio perducere solet. Erat in aulâ Regiæ patruus ipsius Gregorius Lubranski Archidiaconus Cracouiensis, vir in administratione profanorum negotiorum non sine laude versatus, ceterum idem Ecclesiasticæ functionis adeò rudis, & eruditionis expertus, ut nec sacro etiam sacerdotij Ordine suæ ignorantia conscius initiari vnquam voluerit, cum maiorem ætatis suæ partem in curandis Vieliciensibus & Bochnensibus salinis consumpsisset. Merita tamen eius & Casimirus Rex, & filius eius Ioannes Albertus tanti æstimabant, ut eum ad Episcopatum promouere voluerint,

voluerint; sed ille tanto oneri ferendo cum se imparem ingenuè profiteretur, vacante Episcopatu Plocensi, à Ioanne Alberto Rege suppliciter petijt, ut se quidem priuatam vitam ducere permetteret, voluntatem autem se Episcopatu Plocensi augendi, per hanc occasionem ad Ioannem Lubranscium suum ex fratre nepotem, omnibus humanis ac diuinis disciplinis excultum, Iuris vtriusque Doctorem, vitæ probitate pietateque singulari fulgentem transferret. Placuit Principi viri modesti & ab ambitione alieni pia & honesta modestia, qui meritorum suorum maluit fructum decerpere nepotem suum, quam si ipse hunc honorem adeptus, & eius pressus onere, etiam salutis aternæ amittendæ periculum adiret. Cum autem Senatus Ecclesiæ Plocensis non facillè admissurus videretur, ut & sibi & aulæ ignotum, ac vix annos triginta egressum, Episcopum renunciaret, Regis mandato Fridericus S.R.E. Cardinalis, Archiepiscopus Gnesnensis, ac Episcopus Cracouiensis, ipse electioni tanquam Canonicus Plocensis natus, (etenim Ecclesia Plocensis hoc quoque inter alia decora numerat, quod Archiepiscopi Gnesnenses nati sint, ut vulgò dicitur, Canonici Plocenses) interesse voluit; qui cum clam promotionem Lubranscij foueret, eam tamen induerat personam, ac si desiderio huius Episcopæ adipiscendæ teneretur. Sed Prælati & Canonici Plocenses, collatis in vnum suffragijs, Nicolaum de Bartniki Custodem Plocensem utroque parente nobilem in Masouia natum, de domo & familiâ Dolangarum, in Episcopum elegerunt, paucis exceptis, qui Cardinalis consilij conscij, suis sententijs hunc honorem ad Cardinalem deferrebant. Cuius auctoritas vel potius potestas tanti fuit apud Nicolaum electum, ut illius basilicis precibus victus, ius legitimæ electione partum in eum transfuderit. Cardinalis igitur eam quam induerat detractâ personâ, sententias omnium quorum erat iam factus compos, in Ioannem Lubranscium, Iuris vtriusque Doctorem, quem, ut diximus, clam fouebat, refudit. Itaque eo auctore, frustra mustitantibus Prælatibus & Canonicis Plocensibus, Ioannes Lubranscius Episcopus Plocensis designatus, & à summo Pontifice Alexandro Sexto confirmatus, ac deinceps ab eodem Cardinali consecratus fuit. Nobilis is erat, loco nobili in Palatinatu Brestensi natus, ex eâ familiâ quæ Pinum pro stemmate gerit: si doctrinam, si pietatem spectes, eo honore dignissimus. Felix profectò fuisset Ecclesia & Diocesis Plocensis, si ei tanti Pastoris virtutibus diutiùs frui licuisset; sed ille cum in animo haberet maximis impensis Sponsam suam ornare, easque ex redditibus Episcopatus Plocensis sibi non suffecturas non temerè suspicaretur, infra vnius anni decursum, Vryele Gorcano Episcopo Posnaniensi vitâ functo, ad sedem illam tunc opulentiorē, electione Capituli Posnaniensis se transferri passus est; in quâ quanta monumenta liberalitatis suæ reliquerit, ut familiam quoque suam penè inuidiosis opibus auxerit, ut piè & religiosè vixerit, ij scripserunt qui vitas Episcoporum Posnaniensium scriptis consignarunt. In Plocensi autem Diocesi ipsius

extat memoria constructum Skapense Religiosis Sancti Francisci de Obseruantia Monasterium. Hoc Episcopo translato deinceps libera quoque, quâ hactenùs vsi sunt Prælati & Canonici Plocenses, Episcoporum electio voluntate Regum abrogata & antiquata est.

Vincentius I. Przerabski Episcopus Plocensis XLIII.

Siradiensis Palatinatus decus & ornamentum familia Przerabiorum, quæ insigne vetustæ Nobilitatis Nouinam habet, Vincentium Episcopum Plocensem protulit, clarum in primis & illustrem virum, à teneris annis ita educatum, literis & pietate imbutum, ut summum locum illi deberi consensus omnium decerneret: nec defuit Regia ad eum ornandum, & dignitatibus cumulandum voluntas. Itaque Regni Vicecancellarius renunciatus, facillè mox declarauit, se maximis quibusque Magistratibus gerendis parem esse. Erat in eo animus ingens, ad ferenda quæuis pericula paratus, liberalitas & munificentia viro eo loco nato digna, eruditio singularis. Quare Regis potissimum Ioannis fauore, & promotione, Episcopus Plocensis renunciatus, & eiusdem commendatione ab Alexandro Sexto Romano Pontifice confirmatus, ac Cracouiæ consecratus, Sabbatho in Vigiliâ Epiphaniarum Domini, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, comitatu Siradiensium Procerum cinctus, ad Ecclesiam Plocensem venit, sacrisque alterâ die solenniter operatus tanto dignitatis splendore in suâ Sede consedit, ut omnibus admirationi esset, omnesque eum eâ familiâ natum, eo dignitatis splendore fulgentem venerarentur. Neque sanè poenituisset vnquam Plocenses à tali Præsule diutiùs gubernari, nisi virtus ipsius aliò eum euocasset, & ad Ecclesiam Vladislauensem maioribus opibus ditatam, morte Cresslai de Curoswanki vacuam, magno illius Diocesis desiderio illam appetentem transfuisset. Quod quidem voluntate & assensu Regis Alexandri accedente, millesimo quingentesimo tertio, die vigesima quinta Iulij accidit, nam hoc anno & die, Prælati & Canonici Vladislauenses, tum in oppido Gorzno manentem postulatum ad eum ut Episcopatum Vladislauensem acceptaret, venerunt. Humanum quid eum passum dicerem, quod quinquennio summâ cum laude gesto Episcopatu Plocensi opulentiorē præoptauerit.

Erasmus I. Ciolek Episcopus Plocensis XLIV.

Quo genere, quâve stirpe genitus fuerit Erasmus Ciolek, vnde prodierit, quomodo creuerit, & illa ipsa quâ vixit ignorauit ætas: gratiâ eum Alexandri Regis floruisse, & dum adhuc priuatus ageret, ante adeptum Regnum, illius potissimum consilij niti solitum, fuisse Alexandrum, omnis illius temporis credidit antiquitas. Quidquid sit, hu-

ius Regis auctoritate Episcopatum Plocensem consecutus est, anno millesimo quingentesimo quarto; vasrum fuisse hominem & callidum, & qui Regi cuius gratiâ florebat, tyrannidem suaderet plerique credere; vili & plebeio loco Cracouiæ natus tantum ingenio valuit, ut Episcopatum Plocensem adipisceretur, & non solum Alexander Rex cuius obsequijs & fauoribus creuerat, sed & Sigismundus primus Rex Poloniæ, operâ eius fideli & industriâ, in obeundis apud Pontificem Maximum & Cæsarem legationibus, semel atque iterum vteretur. Sed postremò missus ad Leonem Decimum à Sigismundo primo, dum ibi secreta quædam tractat consilia, eodem anno quo Leo decimus Romæ obiit, ibidemque in Ecclesiâ quæ Sancta Maria Populi appellatur, tumulatus est. Obtinuerat dum in Vrbe esset à Leone decimo Pontifice Maximo, non solum confirmationem fundatæ à Paulo Gizicio Ecclesiæ Collegiatæ Pultouiensis, sed etiam ut tres Prælaturæ sub nomine Scholastici, Custodis, & Cantoris, annexis ijs tribus Parochialibus Ecclesijs Dzierzinenfi, Zlotoriensi, & Wronensi erigerentur, & locum ac stallum ante omnes Canonicos, & vocem in Capitulo haberent, utque Canonici Pultouienses alia quoque beneficia sustentationis, & continuæ apud Ecclesiam Pultouiensem residentia causâ acquirere, eaque legitimè obtinere possent; sed quia ille antequàm in Poloniam rediisset, in Vrbe, ut dictum est, vitam cum morte commutauit, neque hoc Pontificium indultum à Successoribus Erasmi ab Episcopis Plocensibus receptum fuit, ea res conatu magis suscepta quàm exitu, hæcenus intermissa est sola Vicariorum illius Ecclesiæ ab Erasmo inchoata fundatio, & eodem rescripto Pontificio contenta, multorum subsequentiū Episcoporum liberalitate aucta perseverat, ut Canonicis more aliarum Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum in stallis suis residentibus, Vicarij Diuina officia peragant & decantent. Prælati verò & Canonici singuli per vices suas ordinarias Missas solennes celebrent, & quod ad residentiam pertinet, legibus sacris ac præscriptis in libello foundationis conditionibus teneantur & sint adstricti.

Raphaël I. Leszczyński Episcopus Plocensis XLV.

Successorem accepit Erasmus Raphaëlem Leszczyński, nobili & vetustâ Wieniewitarum familiâ ortum. Fuit is primò Episcopus Præmylliensis, deinde auctoritate Sigismundi Primi, per Adrianum, vel fortè Clementem Septimum Plociam translatus, vir ita Sacerdotali & Episcopali functioni deditus, ut tamen publicas curas minimè negligeret. Viderat & præuiderat fortasse ex suâ familiâ ortos, ad nascentem ipsius tempore in Germaniâ obscenam & impiam hæresim transituros; quam obrem diligenter cauit, ne is Episcopatus cui præerat, hac nefariâ labe inficeretur, suoque consilio & auctoritate eò flexit Masouiæ Duces, ut in

in Comitij Varſauiensibus vniuersis Masouiæ Ducatus Proceribus libenter consentientibus, ac se posteritatemque suam concordi voto & voluntate obstringentibus, stulti & deliri Martini Lutheri errores, tunc primùm in Germaniâ excreſcentes, in vniuersâ Masouiâ publico edicto damnarent, & ne in regionem hanc veræ pietatis altricem inferri, hominesque maculare possent, nevé quis tale dogma profiteri auderet, ita prohiberent, ut si quis in eum prolaberetur errorem, pœnis capitalibus vitâ fortunisque exutus obnoxius esset. Quod quidem decretum vniuersa ita amplexa est Masouia, ut ad hæc vsque tempora exosam habeat omnem hæresim, & sola inter tot Regni prouincias susceptam semel Catholicam pietatem, vel vitæ etiam ipsius periculo tueatur, & in publicis Regni Cõuentibus impijs hæreticorum ausis constanter repugnet. Cuius decreti seriem huc inferendam duximus. Extat in arce Pultouiensi pars quædam muratæ domus ab eo, ut titulus indicat, structæ, quæ tota in ruinam prona, vel spontè corruet, vel breui diruenda erit. Annis nō integris quatuor præfuit Episcopatu Plocensi; Pultouiæ obiit, atque in Ecclesiâ Collegiatâ Pultouiensi sepultus est hoc adiecto Epitaphio:

Leszczyński iacet hac positus tellure Raphaël,

Qui plenus magni Præsul honoris erat.

Propter virtutem per maxima facta decoram,

Hunc releua precibus Lector amice tuis.

Obijt Dominicâ Oculi Anno Domini M. D. XXVII.

Decretum contra Hereticos Ducale in Actis Ducalibus quæ circa Castrenſia Varſauien. habentur contentum.

Actum Varſauiæ feriâ quintâ ante Dominicam Oculi Conuentionem continuando proximâ, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quinto, in præſentiâ Illuſtriſſimi D. D. Ianuſſij Dei gratiâ Ducis Masouiæ Ruſſiæ, &c. nec non Magnificorum, venerabilium & Generosorum Felicis Brzeski Palatini Masouiæ, Capitanei Ciechanouiensis, Laurentij de Praznowo Ciernensis, Ioannis Loski de Wola Chynowska Viſnensis, Petri Kopythowski Varſauiensis, Alexij de Lubki Wyſſogrodienſis, Ioannis de Krisko Zakroczimensis, Ioannis de Oborij Ciechanouiensis, Michaelis de Zaliwie Liuenſis Caſtellanorum, Nicolai Zukowski Præpoſiti Ecclesiæ Collegiatæ Varſauiensis & Ducatus Masouiæ Camerarij, Alberti de Popielzino Canonici Varſauiensis, & Ducatus Masouiæ Succamerarij, Pauli de Trabki Archidiaconi eiused Ecclesiæ Collegiatæ Varſauiensis, Thomæ Sokolowski Decretorum Doctoris & Custodis, Stanislai de Strzelce Scholastici, Pauli de Popielzino Canonici eiused Ecclesiæ Collegiatæ Varſauiensis, Bartholomæi Radziminski de Miastkowo Czernensis, Budek de Naquasino Wyſſogrodienſis,

grodiensis, Erasmi de Kobelniki Ciechanouienſis, Ioannis de Oyrzanow Liuenſis Pincernarum; Seraphini de Obory de Zaleſie Czernenſis, Nicolai Wierzbicka Varſauienſis, Petri de Kucharij Wyſſogrodienſis, Varſauienſ. Stanislai de Woyſtawice Liuenſis, Iacobi de Ielenia Nurenſis, Andreae Kieſielnicki de Boguſice Lomzenſis Iudicum; Nicolai Oborski de Lecjeſſczyce Cernenſis, Stephani de Wodynie Varſauienſis, Adriani de Golymino Wyſſogrodienſis, Ioannis Ciſkowski Zakrocymenſis, Ioannis Wilicki Ciechanouienſis, Criſtini de Cubra Viſnenſis Vexilliferorum; Iacobi Gloſkowski Czernenſis, Stanislai Kownacki Viſnenſis, Petri Targoma Zakrocymenſis, Pauli Brzeſki Ciechanouienſis Succamerariorum; Nicolai de Runowo Czernenſis, Iacobi de Kozniewo Wyſſogrodienſis, Martini de Czernidla Zakrocymenſis Dapiferorum; Ioannis de Niwiſka, Czernenſis, Pauli Pniewski Zakrocymenſis Theſaurariorum; Gregorij Vliniecki Czernenſis Pincernæ, Stiborij de Mlacz Czernenſis, Matthiæ Swiderski Viſnenſis, Matthiæ de Suiæcice Varſauienſ. Alexij Cibulski Wyſſogrodienſ. Michaëlis de Czernice Ciechanouienſ. Stiborij de Michalowo Nurenſis, Subiudicum & aliorum fide dignorum. Illuſtriſſimus Dominus Princeps cum toto conſilio ſuo, volens ſectam Lutheranorum & eius falſum dogma in Ducatu ſuo ab omnibus ſubditis ſuis penitus eradicari, & ne hoc falſo errore & dogmate ſubditi ſui à fide Orthodoxâ, & Sancto ritu Romanæ Eccleſiæ ſeducantur, ex officio ſuo & auctoritate Ducali, vt verus Chriſtianæ religionis & fidei Princeps providere tempeſtue cupiens ita decreuit, conſtituit, & concludit. Vt nullus in toto Ducatu Maſouię tam in Ciuitatibus, Oppidis, quàm eorum in Villis cuiuſcunque conditionis & ſtatus exiſtat, præſertim in Ciuitate Varſauienſ. libros & falſam doctrinam Lutheri in quocunque ſermone, ſiue latino, ſiue Almanico, aut quouis alio tenere apud ſe & in domibus ſuis habere, legere, ac ipſum falſum dogma Lutheranorum profiteri, ſectam portare, tueri, & alijs eandem perſuadere præſumant. Ita tamen vt quicunque de hac Sectâ legitime conuietus & probatus fuerit, talis vitâ priuari debeat, & bona eius omnia quæcunque habet mobilia & immobilia conſiſcari, & ad theſaurum Ducalem recipi debeant. Quod Decretum Dominus Dux mandauit in omnibus Diſtrictibus & Capitaneatibus publicari, & diligenter per omnes Officiales exequi. Locus ✠ Sigilli.

Ex Metricâ Ducali ſub Sigillo Terreſtri Varſauienſi reſcriptum. Stanislauſ Smieciński Terreſtris Varſauienſis Notarius. Correxerit Smieciński.

Andreas III. Cricius Episcopus Plocensis XLVI.

Iam ea tempora notanda veniunt, quibus in Poloniâ elegantioris literaturæ vſus vel maximè inualuit, auctore potiſſimum Petro Tomicio, viro æternæ memoriæ ob eruditionem digniſſimo, qui adeptus Cancellariatum Regni, primus genus illud dicendi & ſcribendi, longâ & foeda barbarie corruptum nitore linguæ Latinæ expolire cœpit. Ex hac palæſtra & institutione prodijt Andreas Cricius Kotuicius, Tomicij ex ſore nepos, quem ſummo ingenio excelluiſſe, poëmata ab ipſo ſcripta, etiamſi obſcænitatis ſordibus fætere videantur, ſatis declarant. Tomicius certè Regni Cancellarius, nepotis à ſe educati ita operâ vſus eſt, vt etiamſi ab aulâ primò Episcopus Præmyſienſis, poſtea Plocenſis factus Cricius receſſiſſet, ſi quid tamen grauioris momenti ſcribendum, ſi aliqua grauis legatio formanda contingeat, ad illum remitteret, palamque teſtaretur, illius ſubſidiariâ ope in tractandis publicis negotijs ſe niti, extant vtriuſque mutuæ hac de re ſcriptæ epistolæ. Denique cum Tomicio Archiepiſcopatus Gneſnenſis deferretur, eâ conditione eum ſuſcipere renuit, ſi is honos ad Andreæm Cricium nepotem ſuum, iam tum Episcopum Plocenſem tranſiret; quod quidem factum eſt, vt viuente adhuc Tomicio, Cricius Archiepiſcopus Gneſnenſis renunciaretur. Sed vt ad Cricij initia redeamus, honeſtis & nobilibus parentibus is cum eſſet ortus, & liberalitate Auunculi ſubleuatus, ingenioque ſuo & indiſtriâ moſtratus ſatis, inprimis in aulâ dignus viſus eſt, vt Barbaræ Scepuſiæ, Sigismundi primi Regis Poloniæ coniugis prioris Cancellarius eſſet, cuius mortem præclaro poſtea deplorauit poëmate. Valuit & gratiâ Reginæ Bonæ Sfortiæ, cuius laudes non inueniſtis verſibus ſepius luſit & decantauit: ſed omnium dignitatum conſequendarum auctor illi & dux fuit Auunculus, ac virtus quoque ipſius & dignitas, ita vt primò Episcopatum Præmyſienſem, poſtea Plocenſem adeptus fuerit; quem cum octo circiter annis geſſiſſet, ad Archiepiſcopatum Gneſnenſem, anno milleſimo quingenteſimo trigefimo quinto tranſlatus eſt. Præfuit tractatibus qui auctore Sigismundo primo, pacis inter Ferdinandum Auſtriacum Romanorum Regem, & Ianuſſum Vngariæ Regnum potentiâ Turcicâ ſibi uſurpantem, conſtituendæ cauſâ inſtituti fuerunt. Vngariç quoque ſunctus legatione, parem ſe magnis negotijs oſtendit. Reperitur in manuſcriptis illius deſenſio magis politicè, quàm Catholicè ſcripta, tranſlati à ſtatu religioſo ad ſæcularem Magiſtri Pruſſiæ, Ducisque titulo à Sigismundo primo cohoneſtati, & Romam, vbi hoc factum Sigismundi valdè carpebatur, miſſa, Plura ſcripſit metro quàm ſoluta oratione: illud verò egregiè, quo tunc Lutheranas de fide opiniones primùm in Poloniâ ſpargi cœptas, grauiſſimâ apologiâ conſutauerat, erroresque eorum teſtimonio ſacrarum ſcripturarum impios eſſe oſtenderat.

Ioannes Choienski Episcopus Plocensis XLVII.

Nemo miretur nos, si deinceps in scribendis Vitis Episcoporum Plocensium, maximè eorum, qui hunc locum, quasi gradum quendam, ad consequendos ditiores Episcopatus habuerunt, breuiores fuerimus; namque ij omnes, suos in maioribus Episcopatibus sortiti sunt, vel certè fortientur, qui nobis longè ingenio præstant laudatores. Et ut à Ioanne Choienscio, ex eorum genere qui Itemma Abdank gerunt, orto, Cricij in Episcopatu successore incipiam; qualis quantusque is vir fuerit, & gesti per eum Magistratus, & Cracouiensis Episcopatus summa dignitas satis ostendunt. Hic cum Cricio in Episcopatu Plocensi successisset, anno millesimo quingentesimo trigésimo quinto, non integro biennio exacto, anno millesimo quingentesimo trigésimo septimo Episcopus Cracouiensis renunciatus, eo quoque beneficio Sigismundi primi, Pauli Tertij Summi Pontificis accedente consensu, potitus est.

Petrus Gamratus Episcopus Plocensis XLVIII.

Quà gente quæve stirpe natus fuerit Gamratus, apud neminem legisse me hætenus memini, neque vlla vestigia eo vitæ functo familiæ illius extitisse crediderim; Sulimeum eum fuisse scribunt auctores, sed in quo Palatinatu, quove loco natus fuerit, haud satis constat: multis certè referentibus iuuenis admodum audiui, hæreticorum principem & antesignanum Nicolaum Reium, qui Catholicam Ecclesiam venenosis scriptis prosciderat, modumque ex formulâ Lutheri verbi Dei deprauandi, edito impiarum concionum volumine primus præscripserat, Gamrati ex sorore fuisse nepotem. Ad hunc fortasse hæreditas illius transmissa fuit, quæ tamen grandis esse non potuit. Gamratum enim prodigalitate magis quam auaritiâ laborasse certum est. Bonæ Regina potissimum is gratiâ floruit & creuit. id satis declaratur Epitaphio illius tumulo Cracouiæ insculpto:

*Gamratum Regina potens Bona Sfortia Petrum
Cracouiæ & Gnesna Pontificem statuit.*

Cuius ope etiam Vice-cancellariatum Regni, cum esset Episcopus Præmyliensis sperauerat, paratusque in Senatum ita venerat, ut eo nomine Regi gratias ageret; sed à Marschalco Regio, qui more & instituto Regni, præmissâ solenni oratione Cancellarios renunciare solet, egregiè elusus fuerat; nam is prolixiori usus oratione, facie ad Gamratum versâ, cum multa præclare de eius Magistratus dignitate dixisset, & postremò veluti Gamratum renunciaturus verba illa: Tibi Domine Episcopo, sine tamen nomine illius proprio protulisset, & aliquantum hæsisset, Gamratus, quasi id sibi dictum esset, surrexit; sed cum Rex huius ironiæ fortè

fortè non ignarus manu extensâ; Sedete, inquit, Domine Episcopo, non vos estis, innuisset: tum demum Marschalcus eluso & in ruborem Gamrato dato, Ioannem Choinium Vice-cancellarium Regni renunciavit. Caterùm is lusus lucro deinceps Gamrato fuit: nam Choinius non diu Episcopatu Plocensi & Cancellariatu Regni functus, cessit Episcopatu Cracouiensi Gamrato, ad quem hic ex Plocensi anno millesimo quingentesimo trigésimo octauo translatus est. Fuisse illum cum priuatus esset, Archidiaconum Pultouiensem, Decanum Varsauiensem, Parochum Viscouiensem comperio, nulli autem Ecclesiæ Cathedrali adscribi illum potuisse, quòd in nobilitate probandâ aliquis næuus & defectus intercesserit, grandis est suspicio. Creditur certè cum supremis fati admoueretur, longè diuersum genus vitæ quàm quod iuuentute vixerat suscepisse, & ob præclaram liberalitatem quâ erga egenos ferebatur, alijs quoque virtutibus cum eximiâ detestatione vitiorum, quorum sibi conscius erat cumulasse, mortemque ipsam satis piè & feliciter obiisse. Vidimus nos literas manu ipsius scriptas, ad internuncium Martinum Cromerum, quem ad Urbem curatum ut simul cum Archiepiscopatu Gnesnensi Episcopatum quoque Cracouiensem teneret, miserat datas, satis elegantes illas quidem, sed cum antiquitas ipsa testetur, illum omni caruisse eruditione, crediderim alterius cuiuspiam ingenij illum partum fuisse, & à Gamrato caractere proprio transcriptum, ut Pontifici fidem faceret, se etiam eruditionis laude non carere.

Iacobus Buczacki Episcopus Plocensis XLIX.

Quæ causâ fuerit, quòd Iacobus Buczacki Ruthenus ad Episcopatum Plocensem promotus sit, certò asserere non possumus: suspicari tamen licet, ob præclara bellica domus vetustæ Buczaciorum merita, cum is vnus è tantâ familiâ ad statum Ecclesiasticum transisset, honore Episcopali insignitum fuisse, Zlotoriensem quoque arcem in Terrâ Dobrinenfi beneficio Regio tenuisse reperitur. Ex quâ dum Plociam versus proficisceretur, Brodniciæ quod Oppidum Regiæ est in Palatinatu Culmensi ditionis, morbo grauatus vitam finiuit, anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, cum quadriennio Ecclesiæ Plocensi præfuisset. Extat sepulchrum eius in Ecclesiâ Cathedrali Plocensi hoc signatum Epitaphio:

Reuerendissimo Patri, Domino Iacobo Buczacki Dei gratiâ Episcopo Plocensi, vltimo hæredi nobilissimæ & vetustissimæ illius familiæ in Terris Podoliæ, & Russiæ positum. Mortuus anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, die Veneris sextâ Maij.

Colligere hinc licet, Buczacios qui nostrâ ætate vixerunt alterius stemmatis, alterius stirpis fuisse, etiamsi idem nomen gentilitium usurpauerint.

Samuel Macieio-vvski Episcopus Plocensis L.

EXimia ingenij vis, rara eloquentia, mores elegantiores, summum in Regno Poloniae decus Macieio-vvski pepererunt, ob quos gratus Principibus, gratus & populo, magnâ auctoritate Episcopus adhuc Chelmensis, & Regni Cancellarius, post Episcopus Plocensis, ad extremum Cracoviensis, Senatorium munus sustinuit, non sine tamen invidiâ. Sigillum Regni vna cum Episcopatu Cracoviensi retinuit, quâ gravatus in Comitibus Petricoviensibus, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, urgente & cogente Nobilitate illud deposuit, & Magistratu se abdicavit. Arcanorum hunc fuisse tenacissimum ferunt, unde illud dictum Regij Morionis, quem dicere solitum fuisse tradunt, duos esse in Polonia qui semper mentirentur, Petrum Gamratum & Samuelem Macieio-vvski; illud quod cum nihil sciret, omnia se scire, & omnium consiliorum participem esse affirmaret; hunc quod si quis ab eo de negotijs Reipublicæ sciscitari vellet, se omnium ignarum esse præferret. Præfuit Plocensi Ecclesiæ Macieio-vvski ferè triennio, Cracoviam translatus, anno millesimo quingentesimo quadragesimo quinto diebus Nouembris.

Ioannes Bilinski de Ciexino, Episcopus Plocensis LI.

Multos annos in aulâ Regiâ exegerat Ioannes Bilinski, dignus qui ante etiam ad altiores honorum gradus promoueretur, sed ea erant illa tempora Sigismundo primo adhuc regnante, ut magis eruditi omnes excluderent ambitionem: postremis demum Sigismundi primi temporibus, tota honorum & dignitatum distributio, Rege ipso senectute laborante, in Regiâ potestatem concessit, quæ Italico orta sanguine, ingentes animo conceperat opes, quas deinde in Italiam, ut fecit, transferret; maritumque ætate fessum sui quodammodo iuris fecerat. Igitur vacante Episcopatu Plocensi, translato in Cracoviensem Samuele Macieio-vvski, multis impensis laborandum erat Bilinio, ut eo honore exornaretur; habebat fratrem germanum Iacobum Bilinium, Suffraganeum Plocensem, Archidiaconum Pultoviensem satis nummatum, & Andreæ Noskoviensem Plocensem & Pultoviensem Canonicum consanguineum suum: his adiutoribus usus, qui partim præsentem pecuniâ, partim interpositâ sponcione, ab amicis quæsita grandem summam pro illo in aulâ dependent. Sed Bilinium vetusta familia ea quæ lunossam, seu Agnum pro stemmate habet, Episcopum Plocensem renunciatum tantum audiuit & non vidit Plocia; eodem enim anno quo Episcopatum accepit, nempe millesimo quingentesimo quadragesimo sexto, cum die ultimâ Martij possessionem Episcopatus per Procuratorem adiisset, die decimâ octavâ Maij Cracoviæ vitam cum morte commutavit, atque ibidem honorem sepulchri consecutus est.

*Andreas**Andreas Noskovski Episcopus Plocensis LII.*

Non ab aulâ, etsi non sine aulæ & Regiæ Bonæ favore, sed ex Canonici qui tum præsentis ad Ecclesiam Plocensem manebant, lectum & datum accepit Ecclesia Plocensis Episcopum Andreæ Noskowskij. Is non alia nisi Plocensem & Pultoviensem Canonicatum, dum priuatus esset Sacerdotia habuit; interim tamen cum bona Ecclesiastica administraret, ut erat industrius, rem auxerat, & grandem pecuniæ summam coaceruauerat. Cuius expendendæ, ut illa tempora ferebant, non inhonestam occasionem fata illi dedisse videbantur, cum ut paulò antea diximus, Bilinius consanguineus eius iuudus esset, sed Bilinio intra paucos menses vitâ functo, & res & fides Noskovijs in extremum discrimen adducta videbatur: non tamen ille despondit animum, sed assumpto secum Iacobo Bilinio in aulam pergit, impensam in promotione Bilinij repetiturus pecuniam, quæ in quo sinu lateret, optimè nouerat. Favit fortuna votis illius, nam Regina Bona, promouente facilè Regiâ nominatione Episcopatum Plocensem consecutus est. Genus illi nobile & vetustum in Territorio Zacrocymensi, Pater Florianus Noskowski de stemmate quod Lada appellatur, Mater Anna Lescinia: conditio paternarum fortunarum satis tenuis, ita ut puero cū paupertate satis luctandū fuerit; sed adolescens præclarâ ingenij indole ad maiora sibi aditū præstruxit, ac mox in aulâ quoque Stanislai & Ianussij Ducum Masoviæ, Paulo Trabio eorum Procancellario, eum ad se vocante, locum habuit. Breue & fatale fuit horum Ducum imperium, uterque fraude meretriciâ extinctus est, ita ut Noskovijs brevis admodum aulæ usus fuerit, & alium fortunæ cursum quærere coactus sit, ac tandem beneficio Andreæ Cricij Episcopi Plocensis Canonicatum Pultoviensem adeptus, priuatam vitam per multos annos egit, rei familiari augendæ potissimum intentus. Vitam illius & res in Episcopatu gestas descripsit Andreas Swiæcicius Notarius Terræ Nurensis, Noskovijs è sorore nepos, ad quem Lectorem remittimus: illud prius præfati, videri nobis Swiæcicius affectu sanguinis ductum, magis encomiastem quàm historicum egisse; nos pauca ex eo libabimus. Constat sanè omnium testimonio, Noskovium & Pontificiam & Senatoriam dignitatem cum laude sustinuisse. Altero postquam ille Episcopus renunciatus est anno millesimo quingentesimo quadragesimo octauo, Sigismundus primus Poloniae Rex cessit è vitâ, cuius supremis officijs non defuit Noskovius, ut & Regiæ Bonæ lachrymarum confortio dolorem leniret, & Sigismundum Augustum ad capeffendum Regnum cohortatione suâ accingeret; cuius matrimonium cum Barbarâ Radiuillâ clam contractum, cum ab vniuersis Regni ordinibus vehementer improbaretur, Noskovius in fauorem Regis & minùs gratæ Regiæ sententiam suam flexit: eâ verò vitâ functâ, Sigismundo Augusto,

Catharinam Ferdinandi Imperatoris filiam, infaustis auspicijs desponsatam deduxit, Olomucium usque eius rei causâ cum splendido comitatu profectus. Cum in Senatu vehementer disceptaretur, vtrum Regina Bona, quæ non satis honesto prætextu filio & filiabus relictis, ac toto secum thesauro sublato in Italiam profectionem adornabat, retinenda esset? Noscouius etiam per vim retinendam esse censuit, Reginaque ob id ferociter illi improperanti, facere respondisse fertur. Regem Sigismundum Augustum grandi iunxit pecuniâ, nonnullis præfecturis hypothecæ nomine ab eo acceptis, quam pecuniam in ijs Comitibus, quæ executionis appellata sunt, Rege ipso Sigismundo Augusto auctore, magno Noscouij dolore perperam collocatam fuisse iudicatum fuit, Noscouiusque eâ priuatus cum acceptum damnum sarcire vellet, ingentem sylvarum Episcopaliū stragem fecit, Dantiscumque venum misit, adeo ut fremente Capitulo Plocensi, & hanc iniuriam Ecclesiæ factam ad Regem deferente, moneri eum oportuerit, ut ab hoc quærendæ pecuniæ modo superfederet. Ecclesiam Plocensem collatâ Cleri Diocesis pecuniâ & sumptu, ac magnâ ex parte deiectis veteribus muris, eleganti opere struxit & exornauit. Brocouiæ, quod est Oppidum Episcopi Plocensis, templum Parochiale ædificauit, Pultouienſi Ecclesiæ Collegiatæ fornicem adiecit; suâſu & hortatu Stanislai Hoſij Cardinalis & Episcopi Varmienſis, Religiosos Societatis IESV Pultouiam induxit, nullo quidem suo sumptu, sed prædijs Episcopalibus aliquot in eum vsum à mensâ Episcopali auulsis, fundauit, extinctâ veteri Pultouienſi Scholâ, quæ certis quibusdam decimis dotata fuit, & ad quam Magistri ex Academiâ Cracouiensi euocari solebant. Iuuentuti quæ è Diocesi Plocensi Cracouiam ad Academiam studiorum causâ se conferre vellet, domum, Bursam Philosophorum postea appellatam, cocto latere struxit, ac datis decem millibus florenorum, censum annuum ex quo aliqua pars victus studiosis illis confici posset, iure perpetuo emit. Dum Episcopatum Plocensem gereret, omnibus modis cavit, ne hæreticâ lue sua Diocesis inficeretur; cumque quidam non in Masouiâ natus, isque à religione Catholicâ alienus, vxore ductâ grandem hæreditatem hîc adijſſet, omnibus modis studuit Noscouius, ut eum ab errore abduceret; sed cum nec doctrina, nec cohortationes hominem mouerent, Noscouius bona vxoris illius maiori etiam pretio quàm par erat licitatus, datâ pecuniâ hominem pestiferum ex Diocesi abegit. Idem cum Sigismundus Augustus præter ius & consuetudinem, Religiosis Abbatîe Ceruinenſis Abbatem obtrudere vellet, celeritate studia ambitionis præuenit; nam cum Rex vellet, ut ad certam diem electio Abbatis indiceretur, Noscouius electionis tempus anteuertit, & cum ij quos Rex promouebat nouam flagitare electionem, Stanislao Falæcio nobili viro, & religionem professore illis Abbate iam electo monstrato, Regis offensam non veritus, egregiè ambientium desideria elusit. Exitum ipsius ex hac vitâ Swiæcicij verbis exequar. Cum duos &

viginti annos in Pontificatu egisset, effecissetque eos quibus præfuit re copiosos, honestos moribus, vitâ integros, ipse autem non minùs opibus creuisset quàm gratiâ, incidit in morbum initio non periculolum, in progressu, ut apparuit, lethalem; nam cum Branscij Templum dedicauisset, liue ex vehementiore nisu, (quem inter dedicandum tingendis, ut moris est, sacro oleo parietibus adhibuit) siue quapiam aliâ ex causâ lateris dolorem contraxit, & ut quiete & medicinâ se reficeret, Pultouiam ire perrexit; vbi cum missa sibi ab amico Damascena pruna inspexisset, sumpsissetque aliquot ex ijs auidius, leui primùm horrore tentatus, mox in febrem incidit. Disceſſerat ab illo iam antè Venceslaus Medicus sanè perincommodè, cuius per duos de viginti propè annos operam in mendo feliciter est expertus & in amicitia fidem. Itaque remedia Christianus Drozdouius apta adhibebat, sed postquàm ager inualeſcere morbum indies sensit, aduocatis fidelissimis: Sacrum tempus, inquit, amici est, ut cum nihil eorum quæ ad sanandum corpus pertinent omiserim, animæ etiam, dum licet, consulam. Sacerdotem ergo quo cum secretiùs quædam communicem accersiri ad me iubetore; cui cum se totum aperuisset, commissorum criminum labe expiatus, etiam sacrosanctis religionis nostræ mysterijs ritè procuratus est. Auerterat iam animum à curâ rerum inanium, ad contemplationem coelestium, cum subito alleuari morbo sibi visus est, ita ut etiam volucrem recenti aucupio ceptam præparari in cibum, eamque mensæ inferri iuberet; sed re compertum, vana hæc sanitatis indicia fuisse. Itaque cum iam sensim viribus collabi, & spiritu deficere videretur, Sacerdos qui aderat ex Societate IESV, nullâ circuitione vsus, spem vitæ abijcere illum iussit. Et cum diceret, æquum esse ut repetenti benignissimo Creditori Deo debitum dissolueret, non modò libenter, sed etiam cum gratiâ, ille se satis vixisse respondit, gratiasque quas posset Deo immortalis agere se dixit, quòd plurimis & maximis beneficijs hanc quoque diuturnioris vitæ vsuram sibi adiecisset, vitam se quam ab eo acceperat, libenter reddere, reliquorum gratum se debitorem mori. Hac oratione habitâ, cum inter suprema suspiria Diuinæ se misericordiæ commendaret, extremam luctam tanquam bonus Athleta adiit, excessitque è vitâ nono Calendas Nouembris, anno Orbis redemptionis millesimo quingentesimo sexagesimo septimo, Pontificatus verò sui altero & vigesimo, cum ipse quintum & septuagesimum exegisset. Vir magnus & memorabilis fuit, Sacerdos probus, Pontifex grauis, & ad gubernandum alios eruditus, & ut semel dicam dignior semper honoribus habitus, quàm quos gessisset. Erat staturâ satis procerâ, paululùm incuruus, capite mediocri & caluo, fronte & supercilio graui, sed ore satis benigno, naso adunco, toto denique habitu decorus, quem cum vidisses, non metueres, coleres libenter; vox clara & virilis, valetudo satis prospera etiam senî, nisi quòd herniæ molestijs interdum vexaretur. Elatus est magnifico funere, quanquam ipse non iusserat, tumulatusque

Andreas
Noskovski
Episc. Plocens.
in ordine 52.
obiit Anno
1567.

est inter lamenta & complorationes populi, non tam vicem illius quam suam dolentis, sepulchro quod sibi viuis parauerat Pultouiæ ad dextram Marianæ Basilicæ.

Petrus Myrzkowski Episcopus Plocensis LIII.

Myszcouiorum familia sub Casimiro Tertio maioribus opibus & Senatoriâ quoque dignitate aucta est, deinde Sigismundo primo in Poloniâ regnante, cum Laurentius Myszkowski villæ Spytkowice dominus, Ianussum Ducem Zatoriensem suum dominum; eò quod vsu aquæ ad piscinas illius decurrentis eum priuasset, facto eo nomine iurgio, in ipso loco qui controuersus fuit, occidisset, & ad Sigismundum primum, ad quem Ducatus Zatorienfis hæreditas hac cæde deuoluebatur confugisset, & in bello Moschouitico præclaram operam Reipublicæ nauasset, & cædis factæ gratiam obtinuit, & ad maiores opes consequendas aditum sibi patefecit. Hac stirpe quæ ex stemmate & insigni Iastrzebecia appellatur, Petrus Myszcouius Episcopus Plocensis ortus, Canonicus Cracouien. factus, Patauij, vbitum studia humaniora vtriusque linguæ, magnis magni nominis Professoribus eas docentibus vigeant, aliquot annos literis impendit, tantumque in eis profecit, ut inter elegantiores Scriptores non postremus haberetur. Extant Manutij, & aliorum eius temporis Italiæ Scriptorum ad eum epistolæ, ex quibus facillè quiuis colligere potest, quanti eruditio Myscouij æstimaretur. Artem quoque mendendi non ut eam exerceret, sed ut sciret, calluisse dicitur. Iam maturiore ætate cum domum redisset, delectatus otio, & opibus Canonicatus sui Cracouienfis contentus, priuatam & nulli obsequio obnoxiam vitam duxit: denique quinquagenario maior, ob præclaram eruditionis opinionem in aulam euocatus, cum potissimum styli elegantia floreret, à Ioanne Przerebio Vice-cancellario Regni, Regio nomine literis scribendis adhibitus est, & tot Beneficijs auctus, ut eum nescio quis per iocum Præpositum per totam Poloniam dixerit, Secretarij Maioris munus per multos annos intermissum, ut cum maiori dignitate in aulâ versaretur illi anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono collatum fuit. Denique Philippo Padnieuio ad Episcopatum Cracouiensem promoti, Sigillum quoque Regni minus gerendum Regio beneficio obtinuit, ac Vice-cancellarius Regni renunciatus est. Felicia erant illa tempora, & Magistratibus Regijs maximarum opum feracia, quâ occasione Myscouius vsus ingentem pecuniæ summam in eo magistratu collegit, adeo ut cum vitâ functo Noscouio, à quo Coadiutor muneris Episcopalis cooptatus fuerat, Plociam 15. Martij, anno 1570. ingrederetur, centum millia florenorum secum attulisse existimatus fuerit: in Plocensi Episcopatu octo annis peractis, demum Anno millesimo quingentesimo septuagesimo septimo, mortuo Episcopo Cracouienfi Francisco Krasinio, cum eodem anno

anno Stephano Regi, bellum contra Gedanenses gerenti, sexaginta millia florenorum mutuo dedisset, ad Episcopatum Cracouiensem translatus fuit; in quo cum quatuordecim circiter sedisset annis, ita familiam suam coemptis bonis & opibus auxit, ut deinceps illius ex fratre Nepotes, inter Principes Poloniæ emerent; qui tamen mox totum patrimonium ingenti Patruï sollicitudine collectum prodegerunt, ita ut hæreditas ex bonis Ecclesiæ parta, mox ad manus alienorum transierit. In Plocensi Episcopatu nulla eius extat memoria, nisi quod partem muri arcis Pultouiensis restaurauerit.

Petrus Dunin Wolski Episcopus Plocensis LIV.

Vetusta est in Poloniâ, & magnæ nobilitatis domus Duninorum, virtutis cultrix, & magnorum virorum ferax; eius auctor fertur fuisse Petrus Danus, quem Vladislaus Crinoustius, omnium hostium qui ad fines Regni Poloniæ sunt victor, Daniâ quoque in potestatem redactâ, opibus tunc in illo Regno præcipuum, & ob metum tyranni solum vertere coactum, ita in Poloniam traduxit, utis amplissimas quas habebat opes secum transtulerit, iisque auctus luculentas in Poloniâ possessiones, & prædia nobilissima coemerit, familiamque felici successu propagauerit. Duninus autem appellatus est, quod veteres nostri Vandali Danos Duninos quasi robustos dixerint: habet hæc familia pro stemmate Cygnum, cuius surculi in multis Palatinatibus Regni sparsi hætenus conspiciuntur, sed potissima eorum in Palatinatu Siradiensi sedes, & aliquot extant oppida, quæ olim in ditione eorum fuerunt. Inde ortus Paulus Dunin Wolski, sub Sigismundo Augusto supremus Regni Cancellarius fuit, susceptisque ex legitimo matrimonio aliquot vtriusque sexus liberis, postremo iam prægrauante ætate & vxore mortuâ, quietioris vitæ causâ Episcopatum Posnaniensem suscepit, Cancellarijque munus deposuit, nec multo tempore gesto Episcopatu cessit è vitâ. Hoc patre natus est Petrus Dunin Wolski, qui ut erat magni Senatoris filius, in tenerâ ætate accuratori studio primis literarum rudimentis imbutus, Patauium deinceps se contulit, vbi doctissimorum virorum contubernio vsus, ita in humanioribus literis profecit, ut & literatus, & ad eloquendum promptus inde redierit. Nec diu illi benè de Rege & Republicâ merendi in Aulâ Sigismundi Augusti occasio expectanda fuit; nam cum & eruditus esset & prudens, ac res Regiæ poscerent, ut tali indole præditus, ad Philippum Hispaniarum Regem mitteretur, qui negotium successionis in Regno Neapolitano, secundum mortem Regiæ Bonæ, quæ Regi uti filio eius debebatur, vrgeret & tractaret, illi hoc munus demandatum fuit, cuius rei gratiâ cum in aulâ Hispanicâ per decem circiter annos mansisset, magnamque industriæ laudem tulisset, sub exitum Sigismundi Augusti inde euocatus in Patriam rediit; Regeque mortuo, ac Henrico Valesio

lesio illi subrogato, tantum vel patris ipsius memoria, vel ipsiusmet etiam morum modestia doctrinæ & pietati coniuncta potuit, ut in Comitijis quæ Regi coronando indicta fuerunt, omnibus fauentibus Sigillum Regni minus illi collatum, ac Vice-cancellarius Regni renunciatus fuerit. Cumque opes paternæ fratribus cæteris cessissent, neque ille aliud sacerdotium præter Canoniatum Gnesnensem haberet, publico decreto illius inopiæ subuentum est, ut ex salinis Vieliciensibus duodecim millia florenorum annuatim illi darentur, donec per aliam occasionem aliter illi prouisum fuisset. In omnibus actionibus suis nihil nisi ordinatè gerere, & talis conspici voluit, ut ad numerum omnia fierent, certis horis, certisque spatijs ita omnia metiens, ut in exercendo etiam corpore quotidie certos passus conficeret; cibi quoque & potus ea moderatio adhibita, ut nihil nimium vnquam in eo apparuerit, ita à naturâ cõparatus, ita aulæ Hispanicæ moribus imbutus, ut hoc nonnunquam nomine cæteris fastidium pareret. Regem Stephanum Cracouiam primùm venientem Mogilam illi obuiam progressus, eleganti excepit oratione, atque in Comitijis coronationis Regis, cum Valentinus Dæbinski Cancellariatus munere se abdicasset, Volscius illi successor datus est, in eius locum Ioanne Zamoscio subrogato, ita ut cum Cancellario Regni natus esset, Cancellarij munus etiam gereret. Non diu tamen hunc quoque gessit Magistratum, nam Petro Myscouio Plociâ Cracouiam translato, libentissimè hanc occasionem ab aulicis occupationibus se subtrahendi amplexus est, & Rege volente Episcopus Plocensis renunciatus. Episcopatu Plocensi adeptus diu quiescere illi non licuit; breui enim fuit à Rege missus Legatus ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum in negotio Moschouitico; namque Moschouix Dux cum videret se armis à Stephano Rege premi, neque tantum animi haberet, ut in campum prodire, & aperto Marte illi resistere posset, ad summum Pontificem Gregorium XIII. confugit, fectâ religionis pietate pollicitus, si eo auctore pax cum Stephano Rege conficeretur, se imperiaque sua ad obsequium summi Pontificis tradendum. Cuius rei causâ, miserat summus Pontifex in Poloniam Antonium Posseuinum è Societate IESV, virum eruditum, & iam antea in Septentrionalibus oris versatum, Rege Stephano non inuito hanc legationem acceptante, quod nondum ad bellum Moschouiticum ita paratus erat, ut expensis hostium viribus certam sibi victoriam polliceri posset. Ne tamen Pontifex tales concordix condiciones ferret, quæ Regni & Regis rationibus consentaneæ non essent, legatione hac per Volscium institutâ cauere voluit. Rebus in Vrbe ex sententiâ Regis confectis, domum rediens Episcopus, reduxit secum ex Italiâ Matthiam Pstroconium, iam eo tempore qualis vir, quantusque futurus esset, eximijs virtutibus & eruditione pollicentem. Eo interregno, quod à morte Stephani Regis subsequutum est, cum in varias factiones scissa esset Respublica, ille nulli addictus parti, cum in omnibus consilijs tenuit modum, ut solius patriæ

patriæ amore, & conseruandæ Catholicæ religionis in Diocesi suâ, quæ ab hæreticâ labe semper immunis fuit, studio duci videretur. Comitijis tamen tam Electionis, quàm Coronationis ægram caufatus valetudinem non interfuit. Ad initium anni millesimi quingentesimi nonagesimi admonitus, ut ipse scribit ætatis suæ iam decursæ sexaginta annis, ipsis Calendis Ianuarij manusuâ Testamentum condidit, quo quâ pietate fuerit, & quomodo vitæ suæ rationes expenderit, quantum Ecclesiam suam Sponsam amauerit, luculenter testatus est: supellectilem certè omnem Ecclesiasticam, tam in auro & argento, quàm etiam in vestibus sacris, quæ satis magna & elegans fuit, cum in legatione Romanâ versaretur, egregio opere & magno sumptu comparata, vnâ cum peristromatibus, ac nobilissimâ Bibliothecâ Ecclesiæ Plocensi Sponsæ suæ donauit. Id quidem fecit cum nullâ aduersâ valetudine magnoperè laboraret, sed quasi præsciens se breui fatis concessurum: id quod accidit; nam eodem anno, die vigesimâ mensis Augusti, cum sine vllâ morbi suspitione prandium absoluisset, & à mensâ solus in cubiculum, in quo dormire solebat, se reduxisset, ibi (ignoratur quo casu) dum fenestram aperit, Pultouix mortuus repertus, & in Ecclesiâ Plocensi sepultus est. Creditum fuit, postea quàm aliquantulum somno indulsisset, calescente corpore apertâ fenestram refrigerari voluisse, & aëre recenti perfusum in apoplexiam incidisse. Vir erat naturâ benignus, pietatis amans, in conuersatione iucundus & cunctis affabilis, eruditione præstans, & qui sermones ac colloquia grauissimis sententijs condire probè nosset. Viscouix in oppido Episcopali, ligneâ quidem materiâ, sed commodâ satis formâ palatium condidit. Supremæ voluntatis eius executores, quorum alter fuit Decanus Plocensis ex fratre, alter Paulus Czernieiewski Vexillifer Gostinensis ex sorore nepos, interuertisse existimabantur testamentum defuncti, quo nomine Decanus cum Alberto Baranouio Episcopo Plocensi, qui Volscio successerat diuturnam habuit litem.

Albertus Baranovuski Episcopus Plocensis LV.

Scribentibus historiam, nulla maior difficultas obijci solet, quàm cum recentem nuper vitâ functorum memoriam scriptis inserere volunt; nam nisi eos laudibus cumulaueris, non desunt qui minimam eorum reprehensionem, sine quâ veritas ipsa sibi non constat, tanquam id à malevolentia aliquâ proficiscatur, in sinistram partem interpretentur. Multos quidem liberalitatis suæ alumnos reliquit Baranovius, qui etiam nunc in viuis supersunt, ex quibus aliquem vel scripsisse, vel scripturum eius vitam non dubito. Nos ea tantum attingemus, quæ ad Episcopatum Plocensem pertinent, ad quem ille nominatione Sigismundi Tertij Poloniæ Regis, cum Anno millesimo quingentesimo nonagesimo, designatus, & successor Volscio datus esset, & Vice-cancellarium ad voluntatem

tem Ioannis Zamoscij Regni supremi Cancellarij, cuius favore creuerat se accommodans, præter leges Regni diutius tenere vellet in Comitij Varſauienſibus, ſub initium anni proximi celebratis, in quibus de Magiſtratu deponendo agebatur, graui Stanislai Karnkouij Archiepiſcopi Gneſnenſis, & aliorum Episcoporum obiurgatione perſtrictus, inuito etiam Cancellario eo ſe abdicauit. Omnes quidem Magiſtratus ſatis adhuc immaturâ ætate conſecutus eſt, felicitate quâdam, & quod Ioannis Zamoscij, qui apud Stephanum Regem plurimum auctoritate potuit, gratiam demereri ceteris melius noſſet. Pari curſu in quouis honoris gradu aſſequendo cum Petro Tylicio contendisse videbatur: vtriuſque non alia doctrina vel eruditio fuit, niſi quam in Cancellariæ negotijs tractandis uſu & conſuetudine ſibi parauerant; neuter illorum vel Philoſophiæ, vel Theologiæ, aut etiam Iuriſprudentiæ initia in ſcholis hauſerat, ſed Tylicius longè ingenio Baranouio præſtabat, idque priuato ſtudio fuerat conſecutus, ut elegantia tam Polonici quàm Latini ſtyli polleteret, ac in Senatu molli quodam & temperato ſermone citra cuiuſquam offenſam ſenſum animi ſui explicare ſciret, cum è cõtra Baranouius, etiã ſi vel ioco ludere vellet, non niſi acrius verbis pungere videretur, & in Senatu non omnibus eius grata eſſet oratio. Is tamen à Rege Stephano Tylicio prælatuſ, adhuc anno milleſimo quingentefimo octuageſimo primo, Regni maior Secretarius renunciatus eſt, ac poſtmodum mortuo Ioanne Borukouio Episcopo Præmyſlienſi, Præpoſito Plocenſi, ac Vice-cancellario Regni Poloniæ, quaſi ex aſſe illius hæreſ eſſet, & ſacerdotia & magiſtratum deſuncti obtinuit. Sub interregno in magnâ apud eos qui acta Regis Stephani ſeditioſâ factione minùs probabant, inuidiâ fuit, adeò ut in Conuocatione Varſauienſi Ordinum Regni, grande periculum adierit, ne iniuriam aliquam inſignem acciperet. Venientem ad capeſſendum Regnum Sigismundum Regem in portu Dantiſcano excepit, eiſque diplomata electionis nomine Procerum Regni detulit, atque deinceps toto eo tempore quo Vice-cancellariatum geſſit, ambiguo illius fauore uſuſ eſt, adeò ut Rex libenter videret eum deſposito magiſtratu ab aulâ ſecedere. Episcopatum Plocenſem adeptuſ, priſcâ quadam ſeueritate eum gerere inſtituit, inſenſuſ iſſi, qui officiij & ſtatuſ ſui immemoreſ, vel turpitudine aliquâ faterentur, vel munuſ ſacerdotale non ritè exequerentur, acrior multis viſuſ quàm gratioſ, & qui timeri mallet, quàm amari. Ipſe in omni vitæ genere conſtans, grauiſ, & ubi reſ poſcebat, liberaliſ, piuſ etiam & pietatiſ ſtudioſuſ apparere contendit. In tuendis iuriſbus Eccleſiæ non valdè felicem eum fuiſſe, vel Gorznenſiſ cauſa argumento eſſe poteſt. Criſciorum in Territorio Plocenſi familia nobiliſ & ſatiſ potens, Zielunenſium bonorum hæreſ, iam olim interuerſiſ limitibus, ingentem fundi oppidi Gorznenſiſ partem vi abſtraxerat: liſ eo nomine illiſ mota, iam olim ab iſſi qui Episcopii Plocenſeſ erant continuata, uſque ad Baranouij tempora perdurarat; hanc ille dum iure proſequitur, ita

ita Stanislai Criſcij Palatini Maſouiæ, & Capitanei Plocenſiſ, fundi illiſ Gorznenſiſ uſurpatoriſ iram in ſe accendit, ut planè hoſtilem animuſ, etiam in publiciſ conſeſſibuſ & ſermonibuſ contra illum exerceret, ac in Conuentu Raciazinienſi, anno milleſimo quingentefimo nonageſimo ſecundo, factione Nobilitatiſ ita Episcopuſ oppreſſerat, ut ille loco conſeſſuſ cedere, & alio quàm quo venerat itinere domum redire cogeretur. Denique tantâ inimici potentiâ fractuſ, interuentu magnoruſ viroruſ, in Comitij Varſauienſibuſ eò ſe adduci paſſuſ eſt, ut omni iure eiſ fundi, de quo liſ erat, cederet eidem iniquiſſimo iuriuſ Eccleſiæ occupatori. Quæ reſ cum magno Eccleſiæ detrimento eſſe videretur, & ab aliſ Baranouij ſucceſſoribuſ neglecta eſſet, quartuſ ab eo in Episcopatu Plocenſi ſucceſſor, totam eam rem in integruſ reſtituit, decreto Tribunalitiſ reſciſſiſ iniquiſſimæ tranſactioniſ & alienationiſ tabuliſ. Toto Episcopatuſ ſui tempore, tam Senatorij muneriſ, quàm etiam Spiritualiſ partē implere ſemper contendit, multumque ut Cleri mores ad præſcriptuſ ſacroruſ Canonuſ formaret, laborauit. Præſcriptaſque eo nomine formaſ, tam in Cathedrali quàm in Collegiatiſ Eccleſiſ reſiſquit, quaſ ſi eiſ ſucceſſoreſ ſecuti fuiſſent, rectuſ Eccleſiaruſ regimen ad noſtra uſque tempora perduraſſet: cuiuſ autem deinceps fraude ea perierint, nobiſ non ſatiſ conſtat. Seminarium in quo Clerici ſacriſ initiandi alerentur, & literiſ imbuerentur, Pultouiæ ſub curâ Patruſ Societatiſ Ieſu inſtituit, eidemque Parochiam Croleuienſem, nobile olim beneficiuſ, tum & prædiuſ Pækowo attribuit, domuſ denique in eum uſuſ latere cocto ſatiſ magnificam, & multoruſ Clericoruſ capacem, ſuo ſumptu extruxit, palatiuſ item Episcopii Plociæ muro inchoatuſ, ſed non perfectuſ reſiſquit, & in Bartodzieiouienſi prædio, eiſ quoque operâ domuſ lateritiâ ſtetit; in re familiari augendâ accuratuſ videri voluit, ſed dum bonoruſ adminiſtrationem locatoribuſ committit, inter alia Brocuienſem clauem, iam antea per nepotem Volſcij Pauluſ Czernieuiuſ ad vaſtitatem redactuſ, eodem, quamuiſ id inuituſ faceret, in adminiſtratione eoruſdem bonoruſ retento, penè ad extremuſ exitiuſ redegit. Suſceperat quoque Romanam peregrinationem, cum religioniſ cauſâ, tum ut Clementem Octauuſ cum quo illi familiaritaſ, dum ſub nomine Hyppoliti Aldobrandini, Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinaliſ legatione in Poloniâ fungeretur, interceſſerat, in ſede Petri veneraretur: à quo benignè acceptuſ ac honorificè tractatuſ fuit. Habuerat in animo, ſimul atque Episcopuſ Plocenſiſ renunciatuſ fuit, ut prædiſ nonnulliſ ab aliſ boniſ remotioriſ diuenditiſ, ac coaceruatâ pecuniâ, ampliorem aliquam hæreditatem, in quâ Episcopuſ commodiùſ morari poſſet, coemeret, & palatiuſ inſigne Varſouiæ, ubi publica Regni Comitia haberi ſolent, Episcopii Plocenſibuſ conſtitueret: præſtitit deinceps vtruſque. nâ & diſtractiſ cõpluriſ prædiſ, bona Grodecenſia in Palatinatu Podlachie, magnâ Episcoporuſ Plocenſium cõmoditate emit, & palatiuſ grande

de ac nobile amplis coëmptis fundis, multisque auctum ædificijs, sylvis Iablonensibus, in excoquendo latere magnâ ex parte consumptis & excisis, Varſaviæ extruxit. Sed cùm Episcopatu Plocensî cessisset, ac nescio quid controuersia illi cum Martino Szyscouio successore intercessisset, mutatâ voluntate, cùm iam Archiepiscopus Gnesnensis factus esset, hoc idem palatium Varſauienſe olim publicâ voluntate Ecclesiæ Plocensî adscriptum, Gnesnensi Ecclesiæ addixit. Præfuit Ecclesiæ Plocensî annis quindecim, Vladislauiam translatus anno 1606. cuius reliquas res gestas nos alijs scribendas relinquimus.

Martinus Szyszkowski Episcopus Plocensis LVI.

Vixit adhuc, etiamſi vitâ functus sit Martinus Szyscouius, viuunt ij qui ex eo & per eum orti, & magnis dignitatibus insigniti, non postremum in Republicâ Polonâ locum tenent: ab his Ecclesia Plocensis expectat claram & illustrem vitæ ipsius descriptionem, illis maximè notam qui cum illo vixerunt, qui ex illo creuerunt. Nobis adnotasse suffecerit illum ex Canonico Cracouiensi, beneficio Sigismundi Tertij Regis, primò Coadiutorem Stanislao Gomolinſcio Episcopo Luceorienſi, mox successorem datum, eaque omnia potissimum promotione Sigismundi Myſzkouij ſupremi Regni Marſchalci, (cuius patruus vir magni nominis Petrus Myſzkowski Episcopus Crac. à teneris annis eum in tutelam acceptum ingenio illius delectatus fouit & promouit, ac sacerdotijs exornauit, denique iuuenem satis, vnum potissimum è multis, qui Cancellarij munere apud eum fungeretur, delegit) consecutum; & cùm Rex priore vxore defunctâ viduus, alteram ex familiâ Austriacâ prioris sororem germanam sibi despondisset, ad eam deducendam vnâ cum eodem Regni Marſchalco missum fuisse, illâ adductâ gratiam Regiam meruisse, eademque promouente, cùm Albertus Baranouiſius Vladislauiam translatus esset, Episcopum Plocensem renunciatum fuisse. In quo cùm tredecim circiter annos Regi Sigismundo Tertio gratus sedisset, Collegium Patrum Societatis IESV Plociæ, villâ Lutobrok à mensâ Episcopali auulsâ, ac decimis Capitaneatus Lomzensis attributis fundasset, dotassetque; arcem Pultouiensem ruinæ proximam, subiectis columnis fulisset, Palatium Plocensî à Baranouiſio inchoatum ædificijs promouisset, extinctis duobus Canonicatibus pinguioris fortunæ, ac nonnullis Episcopalibus prædijs adiectis, mensam Capituli Plocensis auxisset, Petro Tylicio Episcopo Cracouiensi, ex hac vitâ decedente subrogatus est, anno 1617.

Henricus Firley de Dabrowicâ Episcopus Plocensis LVII.

Patritia Firleiorum familia non angustis Sarmatiæ terminis continetur, sed quàm latè orbis Christianus extenditur, eò vsque fama illius pro-

prouecta est. Hac is Henricus Firley, qui fuit Episcopus Plocensis, patre Palatino Cracouiensi, ſupremo Regni Marſchalco, hæreticorum in Poloniâ antesignano natus, & ab Henrico Andegauenſi tum Poloniæ Rege, ex cuius nomine nomen accepit è sacro fonte leuatus, ac statim patre mortuo curâ matris optimæ Catholicè educatus, & literis tam in Poloniâ quàm in Græcenſi Styriacâ Academiâ imbutus, ad summum Pontificem Clementem VIII. se contulit, qui notæ sibi familiæ iuuenem eo fauore complexus est, vt eum inter Camerae suæ familiares adſciuerit, atque in obsequijs suis satis cum laude verſatum in patriam redeuntem, Sigismundo Tertio Poloniæ Regi impensè commendauerit, quo fauore satis adhuc immaturâ ætate omnia consecutus est. Referendarius Regni, post Vice-cancellarius factus; his gestis Magistratibus, primò Luceorienſis, mox Plocensis Episcopus creatus est: cuius possessionem anno millesimo sexcentesimo, decimo octauo apprehendit, eundemque Episcopatum vsque ad annum millesimum sexcentesium vigesimum quartum, quo possessionem Archiepiscopatus Gnesnensis, ad quem translatus est, adiit, rexit. Illius sumptu & operâ, vt cætera taceam, conspicitur pons ad arcem Pultouiensem fornicato opere magnificè structus, hortus muro circumdatus, & ante omnia, palatium Brocouienſe à fundamentis cocto latere excitatum, cui tamen vt successor ſupremam manum imponeret, illius ad Archiepiscopatum Gnesnensem translatione factum est. Cætera vel præſens ætas laudabit, vel futura liberiùs reprehendet.

Hieronymus Cielecki Episcopus Plocensis LVIII.

Serò admodum Hieronymus Cielecki, & penè exactâ ætate sacris initiari voluit; nam cùm satis maturus ad aulam Regiam accessisset, & à Ioanne Tarnouio Regni Vice-cancellario, in numerum Cancellariæ suæ Scribarum receptus esset, in eâ deliberatione utrùm vxor ducenda, an verò cælebs vita agenda esset, hæſiſſe viſus est. Igitur per annos circiter quindecim, ita & in aulâ & Regijs obsequijs non sine laude & probitatis commendatione verſatus est, vt quem voto vitæ finem petiturus esset, non satis cuiquam constaret: tandem ſuadente Petro Tylicio Regni Vice-cancellario, propè quinquagenario proximus, Clericalem habitum induit, maximè cùm videret sibi tot annorum decursu occasionem non patuisse alicuius fortunæ incrementi. Merito sanè queri potuerat, aulam & fortunam minùs propitiam se diu expertum fuisse, cùm tamen omnium opinione dignus exiſtimaretur, cuius maior haberetur ratio. Presbyter factus eâ pietate enituit, vt cùm omnium, tum potissimum Sigismundi Regis oculos in se conuerteret, commendante eum Matthiâ Pstroconio Episcopo Premisliensi, & Regni Vice-cancellario, quo auctore missus fuit ad Principes Italiæ, ad Regias nuptias, quæ tū cū Constantiâ

Austriaca parabantur, inuitandos, eaque legatione cum laude obitâ, cum toto Pstroconij Magistratu inter Regios Secretarios primus haberetur, eiusque non tam ab eruditione, quam à longo aulæ vsu quæsitâ industria spectaretur, Matthia Pstroconio Magistratu Supremi Cancellariatus ob adeptum Episcopatum Vladislauensem cedente, & eundem Laurentio Gembicio Episcopo Culmensi, cum quo Cielecio vel potius fratribus ipsius, aliqua sanguinis necessitudines intercesserant, capessente, Regis & Gembicij pronâ voluntate, Cancellariæ Regni Maioris Regens renunciatus fuit. In quo munere obeundo non multum ille negotij, vel curæ habuit, nam & Gembicius vir eruditorum elegantissimus, non multum in scribendis literis alienæ opis indigebat, & cum eo tempore Sigismundus Rex, suscepto contra Moschos bello, biennali obsidione Smolenscensi arce cinctâ extra Regnum esset, ille verò in Polonia mansisset, ac eodem quoque anno, nempe millesimo sexcentesimo nono Pstroconio vitâ cedente Gembicius Episcopus Vladislauensis renunciatus, deinceps quoque non multum in aulâ Regia versaretur, omnis maioris industriæ exercendæ occasio Cielecio interclusa esse videbatur. Regiæ tamen Constantiæ quæ Vilnæ, Rege in Moschouâ bellum gerente, degebat, ita inseruiuit, ut ea eximiâ illius pietate mota, gratum eum haberit atque suum Cancellarium declarauerit, quem gradum consecutus, & magis intimæ familiaritatis Regiæ vsurpandæ, maiorisque fauoris comparandi facultatem nactus, adeo gratus acceptusque domui Regiæ fuit, ut Henrico Firleio Vice-cancellarium Regni capessente, munus Referendariatus Regni, quod Firleius gesserat, vnâ cum Præpositurâ Plocensi ad illum delatû fuerit. In quo dignitatis loco collocatus, & fortunis locupletioribus auctus, diu prætulit se omnino Episcopatum vllum non acceptaturum; cum tamen deinceps cerneret, se aliter aulicæ vitæ finem statuere non posse, & iam negotiorum eiusmodi, atque adeo gratiæ & fauoris Regij illum tæderet, vacante, ut dictum est, Episcopatu Plocensi, prioris voti & desiderij sui veluti oblitus, id quod illi ab amicis exprobratum fuit, summâ contentione eum à Rege petijt, & obtinuit. Sexagesimum primum & amplius annum ætatis agebat, cum ad gerendum Episcopatum accessit, maiorem tamen vocationis & status sui, quam senectutis aut valetudinis rationem sibi existimauit, ac totus erat in exercendâ functione Episcopali, etiam si crebrius ad aulam euocatus sæpius à Diocesi abesse cogeretur, & grassantis eo tempore pestis periculis impediretur. Biennio in Episcopatu exacto, laboribus & rupti peritionæ casu morbum fatalem sibi acciuit, quo iam ictus, ita tamen labori sacro indulgit, ut diebus ijs qui sacrum Pascha antecedunt, omnia Diuina Officia per se exequeretur, ac solenniter etiam Sacrosanctis ad altare Cathedralis Ecclesiæ Plocensis sacrificijs obeundis, neminem alterum vices suas implere sineret; accessit acris & continua febris, quâ tandem die decimâ sextâ Aprilis piè & religiosè admodum, cum ad suscipiendum hunc extre-

extremum agonem, præclare se obfirmasset, vitam cum morte Plociæ commutauit, millesimo sexcentesimo vigesimo septimo. Vir fuit candidi planè pectoris, & in omni genere vitæ, id præcipuè in votis habuit, ne quenquam læderet, nulli ne molestus esset, nisi quod ab aliquibus paulò verbosior haberetur, citra tamen cuiusquam iniuriam. Funus eius nos, qui Nominatione Sigismundi Regis, altero à morte Cielecij die in Episcopatum Plocensem, quod quidem Cielecius dum viueret, se magnoperè optasse declarauerat, successuri eramus, curauimus, die decimâ septimâ Maij, multis eius fratribus & consanguineis, vterat ex illustri & copiosâ cognatione abundante familiâ ortus, hoc idem supremum munus illi pio cultu exoluentibus.

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis LIX.

IC vbi Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis scribere ac viuere desijt, ego sumo calamum: ut vitam eius, quam ille (suorum in Episcopali Cathedrâ Prædecessorum ab obliuione vindex) silentio inuoluit, pro eo grati animi nexu, quo ei æternum obstringor, paucis euoluam. Etsi enim quis & quantus vir ille fuerit, præsens ætas non ignoret, tamen operæ pretium erit, notitiæ posteritatis consulere; quam Stanislai Lubienij pietatis in Ecclesiam Plocensem monumenta relegendem, fortè subibit penitiùs illum noscendi cupido. Genus illi vetustum & nobile, bifontis siue bubali caput transuerso gladio transactum insigne gerens, Pomianum vulgò nuncupatum: eò quod Vieniuius, familiæ huius auctor, fraternæ cædis Decani Vladislauensis reus, expiato cum pijs, tum præclaris pro patriâ factis (ut tum bellierant tempora) scelere, villaque illius hæreditariâ Lubanie Ecclesiæ Vladislauensi adjudicatâ, insuper Principis iussu, auitum stemma Wieniawa, bifontis siue bubali capite ense transfixo mutauerit. Sedes familiæ huius fuit in Cuiaua, sed postmodum eâ nati, diuersa cognomina siue ex villarum possessorum nomine, siue aliunde assumpsere: hinc genus suum ducunt Socolouij, Colucij, Grabscij, & in Territorio Siradiensi Iarunti, ijsque orti Niewieszij satis olim clari: qui rursus ad discrimen aliorum Hebдарum nomen sibi nescio vnde petatum, induerunt. Hos & totam Pomianam stirpem decorauit Nicolaus Hebda de Niewiesz, tempore Venceslai Bohemi Regnum Poloniae vsurpantis, Palatinus & Capitaneus Siradiensis. A quo & eius Nepote Nicolao Hebda de Niewiesz, complures (inter quas vtraque Lubna) coemptæ in Territorio Siradiensi possessiones, illustrem & locupletem in vno ambitu effecerant conditionem: sed postmodum auctâ sobole, atque inter plures hæreditate, paulò amplius quam ante ducentos annos diuisâ, Pomianum genus maius quidem numero, minus opibus, diuersum cognominibus esse cepit: nam villarum vocabula prout illæ cuique ex posteris Nicolai Hebda de

Niewiesz cefferant, distincta cognomina dominis dedere. Lubienij tulit nomen, qui vtraque Lubnâ prope Siradiam potitus est: quarum ambarum dominus, Stanislai Episcopi proavus, improspere Casimiri Tertij Poloniae Regis ad Choyniciam praelio, contra Cruciferos depugnans, summum vitae discrimen adiit: sed voto facto, se quolibet die Sabbathi dum vita suppeteret ieiunium seruaturum, illud euasit. Hac vetustâ stirpe natus, Suentoslaus Lubieniski, duobus Episcopis totidemque Presbyteris filijs felix, Stanislai Episcopi Plocensis Pater fuit: Mater verò Barbara de Zapolice Matthiae de Buzenin Pstrokonski Episcopi Vladislauensis & Pomeraniae, Regni supremi Cancellarij soror consobrina, honesto & amplo, opibus, gloriâ, orta genere. Quod cum altius repetito, inuenio ante trecentos annos Zapolios & Koniecpolios eosdem fuisse; atque Iacobum de Koniecpole Castellatum Rudensem, (sic eo tempore Wielunen. ditio appellabatur) auctorem (vt huius nobilissimae Domus magis vetustas origines taceam) generis & stirpis extitisse; ac deinceps utrosque cum Przerebscijs, Roxicijs, Gomolinicijs, multos affinitatis nexus contraxisse, vt acta & tabulae tam Terrestria quam Castrensia Territorij Siradiensis vberius testantur. Sub talium parentum domesticâ curâ Stanislaus vsque ad id tempus ætatis, quod literis capeffendis idoneum est, habitus, ijsque quâ Siradię, quâ Calissij, loco nobilissimo Clericorum Societatis IESV Gymnasio illustri, prompto semper & facili ingenio haustis, atque in Lenciciensis Castri Cancellariâ, iuris patrij (quod non audiendis publicè magistris, sed vsu in ijs locis in quibus Regij Praefecti ius reddunt addiscitur) cõparatâ notitiâ, relictisq; ibi diligentiae monumento manu suâ conscriptis tabulis, toto deinceps tempore, quoad Pstroconius Episcopus Vladislauensis & Pomeraniae, Regni supremus Cancellarius vixit, nō alumnus modò eius domesticę disciplinæ, sed adiutor laborū fuit. Nā in primis cum Ioannis Tarnouij, Regni Procancellarij beneficio, Regiam Cancellariam regeret Pstroconius, in aulâ Regiam euocatū Lubienium, scribendisq; Regio nomine literis adhibitu, in Sueciam (Rege capeffendi Regni paterni causâ eò proficiscente) secum duxit: deinde reuersum, grauiorumque literarum causâ, primò Gratium in Styriam, postea in Italiam profectū, illisq; doctū illinc exciuit, expertusque est iam tunc Episcopi Praemisliensis, & Regni Cancellarij munus gerens, egregiam Lubienij sui in omnibus Cancellariæ negotijs operam, & industriam: praesertim turbulento illo tempore, quo paucorum audaciâ moti agitatiq; populi, fide ac reuerentiâ erga legitimum Principem Sigismundum Tertium exutâ, ferrum contra eundem parabant, quod mox strinxerant. Extant confecti à Lubienio cum profectiois Sigismundi Tertij in Sueciam, tum motuum ciuiliū Commentarij, sermonisq; à Pstroconio tum Praemisliensi Episcopo de rectè gerendo Episcopatu habiti monumentum: Lubienianæ erga eum gratitudinis non leue specimen. Pstroconio intra paucos dies, ab obtento Episcopatu

Anno 1606.
& 1607.

Vladisla-

Vladislauensi morte sublato; patuit mox Lubienio benignitas Laurentij Gembicij, Pstroconij in Cancellariatu successoris; Andream Luceonensem, Petro Praemisliensi & Regni Supremo Cancellario, Episcopis, Ioanne Regni Secretario, nepotibus & disciplinæ illius alumnis, rari præterea ingenij felicitate, & humanitatis famâ ad posteros clari: qui Lubienium tunc Praepositum Gnesnensem, iudicisq; pro eadem Ecclesia munere in vniuersali iudicio Regni (quod vulgò Tribunal vocatur) functum ad aulam reuocauit, grauioribus curis adhibendum. Ceterum Lubienius cumulatè operâ & industriâ Gembicio probatâ, postquam Prouinciâ lustrandi Archiui Regni, fratre Matthia laboris socio adiuncto, à Rege nactus, iterum ab aulâ secessit, accuratâ recognitione illius cartophylacij peractâ, nuntio aulæ remisso, vitam priuatam agere statuerat: cum apud Petrum Tylicium Episcopum Cracouiensem, qui in partem laborum Episcopaliū assumptum, Curiae suae Cancellarij titulo, & Archidiaconatu Cracouiensi ornauerat, agentem, honos non petentem inuenit: Felice Criscio, Regni Supremo Cancellario, Regentis Cancellariæ Regiae munus ad eum vltro deferente. Quod ipsemet Tylicio suadente susceptum triennio gessit, vsque dum Abbatiae Tinecensis suscepit regimen, templo ibidem magnificè & parte monasterij ab eo extructâ memorandum. Sed ante omnia induxerat in animum, religionis Diui Benedicti sacramento ibidem se obligare; verum desideria eius, secreta Regis Sigismundi destinata morabantur, qui vltro apud Sedem Apostolicam effecerat, vt Lubienio Vicario Abbatiae illius cura, quinquennio ampliùs continuaretur. Habebat hoc inter cetera prudentissimi sui arcana imperij Sigismundus Tertius, cum recentissimæ semper memoriae Rex, tum ante omnia quæ ei sua virtus fortunaque dederat, pietate in Deum, & beneficijs in hanc Rempublicam insignis; vt Regij iudicij trutinâ, cuiusque mores & ingenium pensando, quos probatos habebat, in animi sui occulto, Ecclesijs magistratibusq; olim praeficiendos teneret. Hac Regij iudicij staterâ, diu examinatum Stanislaum Lubienium, ad Episcopatum Lucaorientem promouendum Sedi Apostolicae nominauit; iamque Episcopali dignitate conspicuum, nouo honore auxit, Procancellariatu Regni ad eum delato. Quem non ampliùs triennio sustinuit; quippe desideranti se ab aulâ subducere, totamque operam in gerendo Episcopali munere ponere; voto potiendi opportunam facultatem Plocensis Cathedra tunc vacua, & in Procancellariatu egregia Iacobi Zadzik, id temporis Culmensis, in praesentiarum verò Cracouiensem Ecclesiam laudabiliter moderantis merita, inueterataque prudentiae fama successorem dedit. Raro quispiam aliàs tali successore felix: non ob amicitiam modò, quæ summa inter eos à primâ iuuentute vixit, sed raras præterea vires, quæ Christianas & morales, quæ ciuiles virtutes. In gerendis magistratibus, haud semper magnis magni succedunt, potens enim est in hac quoque sicut per omnia hu-

Nominatus
Episcopus
Plocensis
1627.

Adijt verò
Cathedram
1628. die
2. Maij.

mana varietas, & vicissitudo. Ob calamitates quę belli Suetici turbine agitata Prussia, vicinam Plocensem Diocesim vniuersam premebant, parum prospera prima Episcopatus nactus erat, effeceratque imminens Territorio Gornensi (quod Plocensis Ecclesię patrimonium est) ab hoste Sueco periculum, ut ibi teneret ducentorum ferè militum præsidium, ad prohibendas saltim hostium incursiones: sed commisso paulò post in Gornensibus campis prælio, nostrisque acie victis, non in Gornense modò oppidum incendio, sed in vicina in villis aliisque oppidis templa exilationibus ab hoste sauitum est. Pace tandem patrię restituta, lætior rerum facies, faciliorque ratio regendę Diocesis successit: quam ille medio intra censorium rigorem & incuriam tenore, institutis sapius Cleri visitationibus, actis Synodis, ex præscripto Sacrorum Canonum, prudenter & paternè gubernans, secundam quoque partem Episcopalis in Polonia officij, hoc est Senatorium munus, implere contendit. Quidquid vtile in publicum, sapientiã præuisum, ore, calamo, promere, vrgere, monere, prout res poscebat magistratus, ad Comitia in tempore venire, prima etiam initia non negligere, comite semper fratre Matthia, in publicis negotijs muneribusque obeundis more nescio, nunc verò Vladislauensis Ecclesię pedum & infulam, Metropolitanę Gnesnensis cruci & pallio, virtute duce, communiq̃ue omnium plausu permutante. Nihil vnquam grauioris publicè contigit negotij, cui expediendo Stanislai Lubienij rara in capiendò consilio prudentia non adhiberetur, non fœdera sancita, non pacta cum vicinis firmata, non rescripta edita, non legati Regijs instructi mandatis, non de publicis negotijs ad ordines relatum, nisi vel à Principe, vel ijs qui Regiæ Cancellarię summã cum potestate præfuerunt, appellato prius & consulto Lubienio. Hoc etiam quod proximè morte Sigismundi Tertij antecessit Interregno, cùm Conuocationis conuentum, Electionis & Coronationis Comitia, splendido & frequenti amicorum & clientum comitatu obiret, nihil neque in publico consilio deliberatum, neque inter eos agitatum, qui publicè delecti, priuatis in confessibus difficiliore materias tractabant, vbi eius consilium, auctoritas, vox non interuenerint. Regno tandem communi Ordinum omnium suffragio (magno rei Polonę bono) ad Vladislauum Quartum delato, potissimus ab eo electus est, qui nunquam interituras laudes Sigismundi Tertij Regis nostri (cui tunc & Constantiæ Reginæ sub tempus Comitiorum Coronationis parentabatur) funebri prosequeretur oratione, quã quadraginta spatio annorum, in varijs negotijs muneribusque obeundis, nauatam optimo Principi operam clausit. Neque nescius sum, fuisse interdum reprehensam eius quasi nimiam in publicis negotijs solitudinem, & à plerisque habitum, qui parua etiam pericula, quadam animi ægritudine in maius acciperet: cæterum quisquis ita existimat, tribueret id potiùs ingenij perspicuitati, omnia scrutantis perpendentisque. In humanis vtrique cùm de publicâ salute agitur, nihil tam le-

ue esse,

ue esse, quòd non magnæ interdum rei momentum in vtramque partem faciat. Affulgente melioris æui spe, cùm Vladislauus Quartus deuictis, vel alijs solâ ostentatione armorum ad pacem compulsis hostibus, adeptum Polonia Regnum, triumphis gloriosum, pace felix effecit: conuertit Stanislaus Lubienius oculos liberalemq̃ue manum, ad comparanda noua sponsæ suę Ecclesię Plocensi decora. Ille insignem illius Basilicę structuram temporum iniuriã, & diurnã incuriã collabentem suffulcit, & picturis exornauit; ille in eã Collegium vno de viginti Sacerdotum & Subdiaconorum ad psallendum nocturnis diurnisque Horis fundauit, Musæoque sponsæ suę constituendo ornamento annuos redditus assignauit; ille diurnæ de finibus territorij Gornensis controuersiæ, recuperato amplo fundi tractu finem imposuit, atque beneficentię suę partem in literas & literatos deriuans, Collegij Pultouiensis Societatis IESV, & Noscouiam Cracouiensis Contubernij inopiam, luculentis pecunię summis subleuauit, & insuper insignem Bibliothecam Episcopis Plocensibus donauit; in quã posterì minoresque nostri eius in liberalissima studia amorem perpetuò legent. Non hîc stetit ardens eius cultus Diuini propagandi studium, nisi intercessisset fatale heroicorum facinorum magnis viris impedimentum, mors: quæ Varsovię Comitiorum causã degentem, sexto ante supremum diem mensē, languore corporis animique correptum, Viscovię ad vltimum certamen se præparantem, die sextâ Aprilis de more quidem languidum & imbecillum, cæterà nullã nouã tentatum ægritudine, recitatis pro more Ecclesiasticis precibus matutinis sequentis diei, momento temporis animi corporisque viribus destitutum, interim Sanctissimum IESV & Dei Matris nomina cientem, adstante illi Simone Pruski Societatis IESV Presbytero conscientię moderatore sine cruciatu sensuque doloris sustulit, Anno ab adepto Episcopatu Plocensi Decimo tertio, ætatis sexagesimo septimo, Salutis 1640. Cuius supremis Matthias frater natu maior, Archiepiscopus Gnesnensis, tunc Vladislauensis, præcoci fraterni fati ictu cunctis altius confossus honorem habuit, cineresque tumulo in Cathedrali Plocensi intulit. Firmus semper Stanislaus Lubienius aduersus ea stetit, quibus vel boni plerumque indulgent, gloriã ex rebus à se gestis spernere, non quærere sciens; sed illã spretã ita cumulata redijt ad eum, ut eã vel Romæ claret: prædicatoribus ibi eius virtutum, Cosmo de Torres, & Antonio Sanctacrucio ex Apostolicis in Poloniã Nuntijs S. R. E. Cardinalibus, tum viro grauissimo Honorato Vice-comite, Urbani Octauī Pontificis Maximi munus Nuntij hîc perhonorificè agente, ac Annibali Bentiuolo vtriusque signaturæ Referendario, qui Ioanni Alberto, Sigismundi Regis tertio genito, purpureo galero Pontificis nomine delato, in Urbem rediens, quas viderat Stanislai Plocensis Antistitis virtutes per amplè commendauit. Eo conciliatore cœpta inter Lubienium, & Guidonem Cardinalem Bentiuolum, virum scriptis suis orbi Christiano notum, atque ob

ob gestas præclarè Pauli Quinti Pontificis Maximi, in Belgio & Galliâ legationes, summumque ingenium & prudentiam nostrâ ætate celebrimum, amicitia, mutuo literarum officio culta, usque ad extremum Lubienij vitæ perduravit. Iuvat huc afferre illius Epistolam mihi quem Romæ singulari semper prosecutus est benevolentia scriptam, testem illius existimationis, quâ Lubienius foris etiam apud magnos viros floruit.

Commune vulnus, quod inflictum est Reipublicæ literariæ, ob mortem Illustrissimi Episcopi Plocensis, te nominatim affecit, qui virtutum sanguinisque coniunctione affinis ei eras. Quamobrem maiorem in modum tuo dolore tangor, licet cum demortui clarissimi viri nomen intueor, omnem ab animo mœrorem penitus abstergendum esse existimem, cum in suæ gloriæ immortalitate, perpetuò sit vitam felicissimam ducturus. Illum enim religio Catholica propugnatorem acerrimum, eloquentia lumen eximium, Polonicus Senatus prudentiæ normam suspicient, ac mirabuntur. Itaque tantorum memoria meritorum, communi mortalium malo planè medicinam faciet, apud te præsertim, quem eâ constantia novi instructum, quæ novit & aduersâ forti, & prospera moderato animo tolerare. Mea officia in qualibet rerum vicissitudine tibi offero. Romæ VIII. Calend. Iulij 1640. Hactenus Cardinalis Bentiuolus. Taceo quæ viri eruditissimi de Stanislao Lubienio senserint scripserintque: sufficiet illi luculentum Vladislai Quarti, non magis Poloniæ quam ingeniorum & prudentiæ hac ætate Regis elogium, qui defunctum prudentissimi & grauiissimi Senatoris titulo dignatus est. Quare & ego hinc sisto calamum, non memoriam, quam tanti viri & patroni nulla in me delebit obliuio, nulla obliterabit vetustas.

Vita & Obitus

MATHIÆ DE BVZENIN

Pstrokonski Episcopi primum Premisliensis, dein Vladislauensis, & Regni Supremi Cancellarij.

IACOBO ZADZIK,

SECRETARIO REGNI MAIORI,

Salutem & felicitatem

Stanislaus Lubieniski, tum Abbas Tinecensis, &
Regiæ Maiestatis Secretarius.

NON est opus, Vir Amplissime, multis ut verbis tibi explicem, quantum ego Matthiæ Pstroconio Episcopo Vladislauensi debeam: Et si enim tua ætas non attigit ea tempora, quibus ego penè puer ab illo è scholis euocatus, sub disciplinâ eius adoleui; sed vel ex illo ipso) nihil enim unquam ille te celauit (vel ex me, cum olim in eodem contubernio versaremur, discere potuisti, me fratresq; meos creuisse fauore ipsius. Agnosco ego id libenter, & quoad viam semper praeferam, me illi secundum Deum omnia debere. Ingratus essem, si aliter sentirem, ille enim me accitum ad se, ad-mouit statim grauioribus curis, exercendæ industriae prae-buit materiam, iis qui tum summa rei praeerant, & quod caput est, SERENISS. REGI NOSTRO monstrauit & commendauit; effecitq; ut eo etiam vitâ functo alij de me non male sentirent. Totum istud fluxit ex fonte benevolentiae ipsius. Vixi ego apud eum viginti propè annis, dictorum factorumq; eius conscius, in quibus cum summum virtutis & pietatis studium enitere animaduertirem, non in Pstroconium modo ingra-tus essem, sed in publica etiam peccarem commoda, si ea reticerem, quæ breui hoc scripto comprehensa ad te mitto. Agnosces imaginem notæ Tibi virtutis, agnosces exemplar religiosi Sacerdotis, boni Episco-pi, prudentis Senatoris, si modo nos ea ita ut erant delineare potuimus, volui-

voluimus quidem, ac ut hac narratio luculentior esset, quadam etiam interseruimus, quæ ad pernoscentias res superioribus annis actas pertinebant, in quibus describendis nonnihil nos opera ponere non te latet. Cui enim nos & nostra libentius communicemus quàm ei, quem licet virtutis comes felicitas altius extulit, & egregiis auxit honoribus, colis tamen constanter, dudum susceptæ inter nos amicitia iura, quotiescunq; Te adire volumus excipis humanissimè, foves complexu. Creuisti & Tu, nec enim diffiteris, ex fonte disciplina Pstroconiana, admiratus es virtutem viuientis, leges, ut opinor non illibenter, quæ nos de illo iam vita functo scripsimus. Vera autem nos scripsisse tu testis es luculentissimus, tu idem & nos & Pstroconium tueberis contra inuidia morsus, quanquam hæc nec quiquam mortuum arroserit, in quem nihil iam iuris habet. Virtus eius viuit, & florescet sæclis innumeralibus. Precor Deum, ut amplitudinem tuam maioribus augeat incrementis, Teq; Ecclesiæ Dei, Reipublicæ, & nobis amicis tuis, diu seruet incolumem. In Cænobio Tinecensi Calendis Iunij. Anno Domini, M. D. C. XXII.

Gentilicij
Rosarum in
Poloniâ stem-
matis origo.
Poraius S.
Adalberti
frater gentis
princeps.

Rosarum gen-
tis per diuer-
sas familias
propagatio.

VI primus in Poloniâ familiam, quæ Rosam gentilitij decoris insigne gerit, propagauerit, Poraius Diui Adalberti Bohemi, à quo Septentrionales istæ regiones fidei Christianæ rudimentis imbutæ sunt, frater fuisse perhibetur. Cum enim sanctissimus ille Antistes illustri in Bohemiâ familiâ ortus, & ob virtutes pietatemque Pragensis Ecclesiæ Episcopali dignitate ornatus, gentis eius maximis iniurijs, (quæ eò grauiores erant, quò magis actiones populi pietatis Christianæ minimè capacis, legi Diuinæ & sacrosanctis Ecclesiæ institutis aduersabantur) permotus, ingratam patriam & Episcopalem sedem relinquens, ad exteras regiones proferendæ & augendæ Diuinæ gloriæ causâ se contulisset; vlturi hanc contumeliam Bohemi, odio non magis in virum sanctum, quàm in religionem ipsam concepto, tres fratres eius interemerunt, totum cum stirpe deleturi genus, ni quartus Poraius nomine, præsentis mortis periculum euitans, in Poloniâ effugisset. Is siue Principum Poloniæ, apud quos Diui Adalberti & nomen dum viueret, & memoria, posteaquàm fuso pro Christo sanguine, ad cælestem patriam migrasset, clara & accepta erat indulgentiâ, siue quod magis existimandum est, Dei singulari gratiâ incrementis fauente, non multò tempore in tantum creuit, ut posteri ipsius & opibus, & dignitate cæteris, quæ vnquam in Poloniâ claræ & illustres fuerunt, familijs pares essent. Sed cum ex hac stirpe nati surculi, in diuersis Regni partibus, nouas de-

inde sub alijs nominibus familias produxissent, gentilitiaque Rosarum Ab eadem
signa, diuersis ex causis immutassent, Buzeniorum domus, à primo ori- stirpe profecta
ginis initio, in Siradiensi Territorio sedem fixit, vbi Buzenium oppi- Buzeniorum
dum, ab eiusdem nominis non ignobili in Bohemiâ loco, mutuato vo- domus vetu-
cabulo, à Poraio conditum, (à quo Buzeniorum etiam familia, appella- stissima.
tionem sortita est) antiqua gentis primordia ostendit; cuius Boleslao, Rosarum
qui rebus fortiter in bello gestis, Audacis nomen sibi peperit regnante, Gentis viri
annales nostros euoluenti, non ignota est memoria. Posteriori verò tem- illustres.
pore, ferax virtutum & magnorum virorum illa propago ita adoleuit, ut Ioannes Gru-
& in toga, & in bello singulari laudis & gloriæ incremento enituerit; scinius Archi-
proximo quidem superiori seculo, Ioannes Gruscinius Archiepiscopus episcopus
Gnesnensis, & Cresslaus Curosuanscius Episcopus Vladislauien- Gnesnensis.
que Rosarum domo orti, & Buzeniorum cognati, vetusti nominis splen- Cresslaus Cu-
dorem recentibus auxere titulis; Gruscinius eò felicior, quòd Andream rosuanscius
cognomento Rosam de Boriszewice, (vicus is ditionis Buzeniorum no- Episcopus
strâ memoriâ fuit) successorem in Archiepiscopatu Gnesnensi, suâ pro- Vladislauien-
motione potissimum ad eum dignitatis gradum euectum reliquerit. Cu- sis.
rosuanscius verò Ioannem Lascum, gente Corabitam, Rosæ familiæ Andreas de
consanguineum, virum omni memoriâ dignum, ad limile fastigium Boriszewice
protulerit, qui à Cresslao quidem educatus, atque publicis Regni Magi- Archiepiscop.
stratibus gerendis admotus, ab Andrea verò Rosa Archiepiscopo adop- Gnesnensis.
tatus, utrique & Cresslao & Andrea fixis eorum memoriæ post mortem Ioannes La-
monumentis gratiam retulit. Cresslao quidem in Ecclesiâ Vladislauien- scus Korabita
his in marmore, ex quibus grati animi significationem quiuis facile eli- in eandem fa-
cere potest, sculptis verbis: Cresslao de Curosuanki Episcopo Vladisla- miliam adop-
uiensi, Ioannes de Lasko Archiepiscopus Gnesnensis, Client Patrono. optatus.
Andrea verò in Gnesnensi Ecclesiâ monumentum erexit, his inter alia In suos adop-
additis: Adoptionis memor totam denique Buzeniorum complexus suo tiores quam
patrocinio familiam, à quâ proximè tantis auctus erat beneficijs. Spithco de-
conem quidem de Buzenin magnum proximè defuncti Matthiæ canonici
Episcopi, cuius memoriam prodimus, patrum Sacerdotio & Canoni- Gnesnensis
catu Gnesnensi insigniuit; ceteros verò suo fauore ad ampliores fortu- Matthia
nas prouexit, è quibus Hieronymus de Buzenin Supremus Regni The- Pstrokonij
saurarius, vir, ut Velleij vtar verbis, in tantum laudandus, in quantum patrui.
virtus intelligi potest, Sigismundi Augusti Regis gratiâ multum floruit; Hieronymus
frater verò ipsius Petrus Iudex Siradiensis Terræ, quamvis infra Senato- de Buzenins
riam dignitatem constitisset, non minore tamen virtutis & probitatis supremus Re-
opiniõe apud omnes fuit, uterque quidem infelici quodam æui illius gni Thesau-
fato, relicta Ecclesiâ Catholicâ, ad Lutheri dogma desciuerat; quo for- rarius.
tasse factum est, ut Thesaurarij mascula soboles in filijs eius extincta sit. Petrus de Bu-
Petri verò, cum is filios duos reliquisset, alter quidem eorum Ioannes Ca- zenin Terræ
pitanens Ostrzesouien- magnæ expectationis iuuenis, & Regi Stepha- Siradiensis
no acceptissimus, in ipso orientis fortunæ cursu immatura morte inter- Iudex.
ceptus,

Hieronymus
de Buzenin
Castell. Sira-
diensis.

In Buzeniorū
Gentem quā
prior Pstroko-
niorū appel-
lationē intu-
lit.

Ioannis de
Buzenin
Pstrokonski
pro patria res
fortiter gesta.
Eius mors
gloriosa &
posteritas.
Matthias &
Zbigneus
Matthia ex
Margaritā
Tarnouia su-
cepti filij:

Ioannes Ca-
stellanus Co-
nariensis,
Iacobus,

Zbigneus
cum Barbarā
de Gaiewniki
Matthia
Pstrokonski
Episc. Vladis-
lauiensis pro-
genitores.

Ioannes Mat-
thia frater
Castell. Vie-
lunensis.

Matthia pro-
digiosa in-
fantia.

ceptus, magno cum omnium, tum Regis ipsius dolore, cælebs adhuc in-
viuis esse delijt. Hieronymus proximè Siradiensis Castellanus, doctrinā,
pietate, Catholicæ religionis professione commendatus, animo liberali
& excelso, dignus maioribus suis, relictis quatuor filiis, qui etiam
nunc superstites sunt, ne nomen Buzeniorum interiret, effecit. Sed nos
his prætermis ad nostra veniamus. Ioannes de Buzenin, qui primus
quod in diuisione paternæ hæreditatis villa Pstrokonie, trium fluuiorum,
Vartæ nimirum, Grabicæ, & Vidauicæ concursu nobilis, cum adiacentibus
prædijs ei cessisset, Pstroconius appellatus est, susceptis duobus filiis, bello,
quod Casimirus Iagelloniades, coniunctis cum Vladislao filio Bohemo-
rum Rege ad Vratillauiam copijs, contra Matthiam Regem Hungariæ,
non multum prosperis auspicijs gessit, dum acrius quàm cautiùs murum
subit, occisus, quam naturæ debebat, Regi & Patriæ gloriosè vitam im-
pendit, vxore viduâ & impuberibus liberis relictis: è quibus Zbigneus sa-
cris initiatus, vt suprâ memorauimus, Canonicus Gnesnensis fuit; alter Mat-
thias, cum ad maturiorem ætatem peruenisset, meritis aliquot annorum
stipendijs, Margaritam Tarnouiam cum dotalibus prædijs in Cuiauiensi
Terrâ vxorem duxit, (cuius altera soror Sieracouio, ex quâ Ioannes Pala-
tinus Lancienensis sui temporis Senatorij Ordinis Princeps, qui omnia sua
incrementa sibi debuit, natus est, nupta fuit) sceminam matronali pudici-
tiâ, & singulari quodam pietatis studio præstantem, quæ marito tres filios,
Zbigneum, Ioannem, & Iacobum, aliquot item filias, è quibus vna Agnes
auia mea materna fuit enixa, mox vidua reliquum ætatis tempus religio-
sissimè transegit. E filijs Ioannes Castellanus Conariensis in Cuiauiâ, sin-
gulari prudentiâ & integritatis laude floruit. Iacobus iuris patrij intelli-
gentissimus, maturitate quadâ iudicij ita excelluit, vt eo nomine à cunctis
magni æstimaretur, multiq; è proceribus illius potissimùm consilij nite-
rentur. Zbigneus natu maior, animi & corporis dotibus insignis, cum pri-
mis annis militiæ deditus, & in patriâ & apud exterarum nationes, in Hun-
garicis expeditionibus multis emeritis stipendijs, non exiguam bellicæ
laudis gloriam sibi parasset, demùm ductâ vxore Barbarâ de Gaiewniki,
Ioannis Lubranscij Episcopi Posnaniensis, notæ sanctitatis Antistitis, ex
sorore nepte, omnibus ijs, quæ castam, piam, pudicamque decent mulie-
rem dotibus ornata, duos filios sustulit, Matthiam & Ioannem, quorum
iste ingenio non minùs quàm frater excellens, atque literis non medio-
criter imbutus, & sustinendis quibuscunque Magistratibus par, è duabus
vxoribus susceptis liberis ad Castellatum Vielunensem promotus, mi-
nor septem annis natu maiori fratri biennio præmortuus est. Matthiæ
pueri adhuc & infantis futuram magnitudinem, non dubijs præfagijs
Deus significare voluit, quorum illud memoriâ dignum, cum vixdum
semestris in lecto positus, iniectis per famulam à recenti lotionem madidis
adhuc lineis vestibus oppressus esset, ac re serò animaduersâ, iam ferè ex-
animis spumas ore voluens inde extraheretur, omnibus actū esse de illo
cre-

credentibus, sola mater illius scemina pijsima, magno incōcussa fidei ar-
dore prostrata in terram ad vota precesque confugit, & si puerulo Deus
vitâ, quâ ægrè iam trahebat, restituere dignaretur, se cum sacro Altari ad-
dicturam, & diuino seruitio mancipaturâ sanctè promittit. Vix dicta fi-
nierat, cum illi renunciatur puerum planè ac si nihil aduersi ei accidisset
ad se redijisse. Non minùs id quod referam admirationem mouet. Puer
idem trium quatuorue annorum, cum æqualibus suis colludens, impulsu
vnus, seu fortuito lapsu in profluentem Vartę rapidi & verticosi fluminis
aquam decidit, socijsque puerili metu, ne res proderetur, diffugientibus
omni destitutus humano auxilio, mirâ quadam Dei curâ seruat. Fortè
fortunâ hauriendæ aquæ causâ quidam è famulis eò veniens, puerulum
ita immersum, vt aqua penè vnus cubiti altitudine supremo capitis illius
vertici superfunderetur, erecto tamen torius corpusculi trunco, quietè
& miraculosè sedentem conspicatur, haud dubiè suffocatum credens in-
de extrahit, sed continuò vegetum, ac omnis noxæ expertem repertum
domum reducit incolumem. Ne primis ætatis annis prauæ conuersatio-
nis consortio tener pueruli animus inficeretur, mater sollicita, & diligenti
curâ illius minimas actiones explorare solita cauit, illud identidem fre-
quenti sermone auribus eius occinens: Matthia: Tu Deo & Altari eius
desponsus es, quamobrem ita te geras, vt cum ad maturiorem ætatem
perueneris, dignus eâ statione cui te deuoui esse possis. His ille eohor-
tationibus excitatus, talem se semper præstitit, vt in illâ ætate, cui om-
nium concessione leues & ioculares lusus permittuntur, Matthias senili
quodam prudentiâ & morum grauitate, non modò coætaneis, sed na-
tu quoque maioribus ad omnes honestas actiones, ac præcipuè pietatis
studia exemplo & incitamento esset, cunctosque in sui admirationem
accenderet. Cognitâ hac eius indole Hieronymus Buzenski Supremus
Regni Thesaurarius, vtrò à patre illius poposcit suis impensis & curâ, in
spem amplioris fortunæ educandum eum sibi traderet. Honorifica eâ &
percommoda videri poterat inuitatio, nam Buzenio multum opibus
& Regia gratiâ pollenti, faciliè erat proferre iuuenem, & ad altiores di-
gnitatis gradus maturè euehere, cum is non modò cognati sanguinis li-
beros, sed alienos etiam, in quibus aliquid ingenuum & liberale ani-
maduertisset, suâ beneficentiâ & liberalitate prosequi, & quod aiunt,
tollere humo solitus esset; ac pater quidem faciliè fortasse voluntati Bu-
zenij paruisset, verùm mater verita, ne si puer homini malè de religio-
ne Catholicâ sentienti, ad eius arbitrium educandus traderetur, peruer-
sarum doctrinarum magistros nactus, religionis Catholicæ iacturam fa-
ceret, obstitit omnino, seque et si tenuiori fortè impensâ, proprijs facul-
tatibus alimenta literis operam nauaturo filio suppeditaturam recepit. Iâ
in Vidauiensis & Siradiensis ludis literarijs tantum profecerat, vt ad cape-
senda Eloquentiæ & Philosophiæ studia idoneus haberetur: quare deci-
mum sextum agens ætatis annum Cracouiam mittitur. Florebat eò tem-
pore

Semestris in-
fans penè suf-
focatus, ma-
trix voto vitæ
restituitur.

Triennis in
fluuiio sub-
mersus, mira-
culosè in ripâ
incolumis
extrahitur.

Eius pueritiâ
Mater pijs
admonitioni-
bus informat
& sponsonem
voti quâ Deo
obligatus erat
inculcat.

Matthia in
pueritiâ seni-
lis morum
maturitas.

Matthiam fi-
lium Buzenio
Thesaurario
ad educandâ
deposcenti
tandem he-
resis depraua-
to, mater pia
traderere re-
nuuit.

A Scholis
triuialibus
Cracouiam
studiorum
causâ mitti-
tur.

pore Academia excellētibus, & in omni facultate eruditis viris; hos Matthias nactus, ac inter alios Stanislauum Socolouiū (cuius nomen doctissimi editi libri satis celebre, & nullo vnquam tempore intermoriturum reddiderunt, quem postea Regis Stephani Theologū, ac Cracouiensē Canonicum vidimus) quo ille amico & magistro vltus, non humaniora modò studia, ac Græcas literas percepit, verum etiam Diuinæ humanæque sapientiæ reconditos fontes ita auidè hausit, vt quinq; circiter in eo studio exactis annis, cum discendi promptitudine, ac solertis ingenij acumine & viuacitate cunctis anteiret, nō eruditus modò, sed cumulatè doctus euaderet. Non prætermittam hoc loco id quod ab ignaris rerum temerè in suspicionem vocatur, ac si ille eo tempore quo Cracouiæ morabatur, habitum Fratrum quos Diui Francisci institutum secutos de Obseruantia appellant suscepisset, diluere; etsi enim religionis desiderium nemini in probrum cedere debeat, laudemque magis quam vituperium mereatur, tamen lenitatis cuiusdam & inconstantia nota, quæ in amplectendo & continuo deserendo hoc vel illo vitæ statu potissimum conspicitur, à Pstroconio nobis remouenda est. Eius igitur fabulæ hoc erat initium: Adolescentulo adhuc vixdum decimumquartum annum ætatis egresso, patruus Ioannes Pstrokonski Castellanus Conariensis, Præposituram Iuniwladislauensem à Sigismundo Augusto Rege impetrauerat; rationibus illius accisis eo modo consulturus, eius Sacerdotij onere, cui cura quoque animarum annexa erat, se conscientiamque suam grauari sentiens Pstroconius, vt primū Cracouiā venit, communicato cum pijs & religiosis viris consilio, patruo & parentibus significat, se tam teneræ ætate munus hoc obire non posse, ac proinde se eo Sacerdotio abdicare velle, cum verò illi ne id faceret vetarent, vel si fecisset, se impensas quibus cœptum studiorum cursum prosequeretur, deinceps suppeditaturos minarentur; ille generosâ quadam animi magnitudine, cuncta salutis animæ postponenda existimans, iuri eius Præposituræ inconsultis parentibus renunciat, & cum non ignoraret suos id ægrè laturos, viciissim ipse sibi rationibusque suis aliter se prospecturum ostēdit. Inde nata ea suspicio, vt cum frequentes cum Monachis Bernardinis, è quibus vnum singulari quadam veneratione colebat, sermones misceret, de suscipiendo illorum instituto consilia agitare existimaretur: id postquam parentibus renunciatum esset, continuo molliori responsò recreatum, benè de sua erga se indulgentiâ & liberalitate sperare iubent, se curaturos deinceps, ne quid illi deesset: sic omnis illa sollicitudo præpostero & præ-

coci, benè fortasse, sed non secundum eorum qui cœlestia curant festum, cupientis patris studio iuueni iniecta, eximia illius constantia superata est. Sed vt ad inceptam narrationis seriem redeamus; cum Henricus Valefius summo totius Poloniae concursu Regio diademate Craconiæ insigniretur, venerat eò etiam Ioannes Sieracouius Palatinus Lanciencis; is Pstroconium ad se vocatum, & benignè acceptum, posteaquam ingenij

Iuniwladislauensi
Præposituræ
renunciat; in-
de nata de S.
Francisci sus-
ceptio habitu
fabula.

Escholis euo-
catus, Ioanni
Sieracouio
Palatino Lan-
ciensis suum
probat in la-
tino sermone
progressum.

ingenij & industriæ ipsius exploratis viribus eum tantum in studijs profecisse animaduertisset, vt à scholastico puluere eum amoueri, & rebus agendis adhiberi maturum iam existimaret; cum eo tempore Rege peregrini sermonis rebus præsidente, non aliter nisi Latine vel in Senatu sententia dici, vel in priuatis colloquijs cum Rege agi posset, ille in omnibus Pstroconij vsus operâ iuueni elegantia scriptionis florenti, ostentandæ industriæ & parandæ gloriæ campum patefecit. Carncouius sanel Episcopus Cuiuiensis, vir acris & perspicacis iudicij, cum in vnam & alteram Pstroconij lucubrationem incidisset, percontatus cuius ingenij foetus ille esset, ac Sieracouius iuuenis cuiusdam recenter scholæ à se producti, operâ se hac in re vt respondisset, nequaquam iuuenilem, sed longo ac diuturno vsu paratum eum stylum sibi videri confirmavit. Delectatus eâ sui Pstroconij laude Sieracouius domum regrediens eum secum abducit: eâ tempestate Sieracouius in eâ apud omnes fuit opinione, vt nemo illo antiquitatis peritior, nemo legum & institutorum patriæ scientior, & qui in explicandis arduis & difficillimis consilijs singulari quadam facilitate magis polleret, haberetur, eam famam de se temporibus adhuc Sigismundi Primi cum iuuenis admodum in Reipub. negotijs versaretur, ac mox Regni esset Referendarius concitauerat, diuturnoque rerum vsu summam auctoritatem sibi comparauerat, adeo vt homo mediocri, & equestri tantum loco natus, ob insignes animi & ingenij dores ac heroicas virtutes ad summum dignitatis gradum euectus fuerit, ac inter eos, qui principem in Senatu locum tenebant, non postremus censeretur. Nactus is Pstroconij consanguinei sui solers & docile ingenium, quidquid ad pernoscendum Reipub. statum pertineret, quæ legum & institutorum Patriæ origo, quæ ratio gubernandæ & administrandæ Reipub. qui Regiæ potestatis vel Senatoriæ functionis modus, quæ partes Equestris Ordinis essent, qui expediendorum consiliorum ordo, talia discendi auido iuueni, frequenti sermone ingerens, ac identidem acta prioris æui & monumenta maiorum, ac præcipue temporis sui res gestas legendas proponens, maiori earum rerum cognoscendarum, quæ aliquando sibi & Patriæ vsui essent, studio accendit. Nec ille deerat sedulus à narrantis pendere ore, de rebus dubijs percontari, & quæ ipse in scholis didicerat, & ex Aristotelis doctrina hauserat, ad vsu eorum, quæ à viro in rebus experto dicebantur accommodare, denique nullum tempus occasionem quâ non aliquid disceret, præmittere. Sic maturesciente iudicio etsi dignū existimaret Sieracouius, qui rebus agendis admoueretur, tamen non ignarus admodum necessariam esse ijs, qui in Reipub. versantur Germanicæ linguæ notitiam, vnâ cū nepotibus suis Ioanne & Martino (quorum alter Brestensis, Inowlodensis alter Castellanus, auiti decoris splendorem Senatoriâ dignitate nunc præclare tumentur) in Germaniam ablegat, id quidem parum consultò, quod Vratislauia primū, mox Golbergæ, locis Hereticâ labe infectis eos manere

Eiusdem styli
laudator
Carncouius
Episc. Vlatif-
lauensis.

Sieracouius
Palatinus
Lancienc.
Senator con-
summatissi-
mus formator
Pstroconij.

Pstroconium
cum nepotibus
suis in Ger-
maniam ab-
legat.

*Pudicitia &
Castitatis
cultor diligens
Pstroconius.*

*Hortatu Sie-
racouij Can-
cellaria Ca-
strensi Sira-
dia incumbit.*

*Inter vita li-
centiosa sode-
les incor-
ruptus, imò
corruptorum
censor.*

*Pstroconium
Sieracouius
Carncouio
inter domesti-
cos adlegan-
dum com-
mendat.
Repulsam
primò passus
culpâ Siera-
couij.*

nere voluisset, verum id fortasse idcirco ab eo factum, quod cum satis perspectum haberet Pstroconij maturi iudicii robur, ut eo praesente nul- lum ab eiusmodi peste nepotibus suis imminere periculum existimaue- rit. Possem hic commemorare, quæ pudicitiae, & castitatis pericula ad- ierit, tum iuuenis formâ & ætate florens, & quam procaciter humani generis hoste insidias struente à feminis appetitus fuerit. Ille quidem bis teruè diuinitus planè à turpi lapsu se seruatum esse, cum pios & ad virtu- tem cohortatorios nobiscum conferret sermones, referebat, in eoque singulare, & planè manifestum Dei adfuisse sibi auxilium, profusis ob- tanti beneficii memoriam lachrymis memorabat. Non diu ei discendæ Germanicæ linguæ causâ morandum illic fuit; nam cum excellenti me- moriâ polleret, paulò plus vno ei rei impensò anno tantum profecit, ut expedite sermone illo uti posset, eumque in omni deinceps vitâ familia- rem haberet. Inde ubi redijt, doctus iam antea multorum exemplis, ne- minem qui patrii iuris saltem prima rudimenta non nossent, aliquid no- minis sibi comparare posse, cumque hæc iuris notitia non aliter, quam vsu comparari soleat, ijsque potissimum in ijs locis, in quibus à Regijs præfectis ius dicitur vigeat, eò se, hortante Sieracouio, contulit, atque in Sieradiensis Castri, ut vocant, Cancellariâ, vnum circiter annum istius rei causâ egit, tantaque sedulitate ei studio incubuit, ut nouitius mox vete- ranos, & diuturnâ fori consuetudine exercitatos singularis iudicii acumi- ne superaret, cunctis verò singulari modestiâ, & pietatis studio exemplo esset: ita locus is qui ob inueteratam licentiam corruptela iuuentutis vul- gò existimatur, Pstroconij incorruptos mores, & castum pudicumque vitæ genus adeò non interuertit, ut ille multorum testimonio eam lau- dem assecutus fuerit vicissim, ut eos quorum societate ne corrumpetur periculum erat, honestissimarum actionum admiratione ad virtutis stu- dium, sui que imitationem pertraheret, & multi ob eam causam, exijs quibustanti viri consortio frui contigerat, non magis iuris periti, quam virtutis studiosi euaserint. Sic efformatum & ad maiora nitentem maturum, annis & iudicio pollentem vocat ad se Sieracouius, & quem vitæ statum amplecti vellet, sciscitatum; cum is dudum sibi destinatum re- spondisset, sacris Ordinibus initiari, probato eius consilio Stanislao Carn- couio Episcopo Vladislauensi, ut sub eius viri auspicijs vitæ Ecclesiasti- cæ primordia iniret, tradendum commendandumque proponit. Sed Carncouius, quod eo tempore nescio quid simultatis sibi cum Sieracouio intercederet, primam, pro Pstroconio eius petitionem reiecit, mox eun- dem ad se negotij cuiusdam causâ missum, ac strenuè illud obeuntem obiectasque quæstiones (agebatur de matrimonio viri cuiusdam nobilis, ritè an perperam illud contractum esset) prudenter dissoluentem: Tunc es, inquit Carncouius, à Palatino Lanciciensi mihi commendatus? eo annuente, subinfert ille: Quod in gratiam Palatini facere recusaui, id exploratæ tuæ industriæ tribuo, teque libens volensque in numerum meorum

meorum adscribo. Deinceps (verba ipsa pono) ego tibi ero in patrem, tu mihi in filium. eâ sponfione sibi obligatum ac sacris initiatum intimis suis cogitationibus adhibet, ingenium excellens, sed modestum, alias laude nonnunquam cohortatione accendit, ostentandæ industriæ occa- siones subministrat, æmulatione denique alieni laboris modestiam ipsius excitat. Nemo Carncouio exerceandæ iuuentutis prudentior, vel tractan- dorum ingeniorum solertior vnquam fuit, nemo qui plures educationis suæ alumnos in lucem productos, ac summis postea in Rep. magistrati- bus functos protulerit, cum in eius aulâ, non industriâ modò, ac arduo- rum quorumcunque negotiorum tractatio, verum singularis omnium virtutum æmulatione, & pietatis studium vigeret, ac complures non do- ctrinâ modò, sed generis etiam nobilitate præstantes sibi eum ducem, & magistrum legerent, ac ille cuiuscunque ingenij indagator diligens, alte- rius operâ in obeundis legationibus uti, hunc scribendis literis præficere, illum euoluendis maiorum monumentis, alium præsentis æui rebus ge- stis mandandis memoriæ adhibere, alterius industriam quantum in sa- cris ad populum faciendis sermonibus posset explorare, omnes denique intentos esse iubere, ac singulorum laboris pensâ frequenter reposcere, nec quenquam otio torpescere pati, laudare promptos, segnes reprehen- dere. In eâ virtutis palæstrâ, cum duos annos Pstroconius summâ cum laude versatus esset, tantum sibi nomen apud Carncouium comparauit, ut è numero aliorum secernendum, & accuratori studio prouehendum indicaret: quare pecuniâ instructum Romam eum ire iubet, ut in Vrbe Ecclesiasticæ disciplinæ & pietatis magistrâ, sacrorum Canonum studio tempus impenderet. Haud segniter ille arripit occasionem eruditionis cu- mulandæ, & quanquam huic potissimum curæ intentus, ut Canonica- rum sanctionum notitiam sibi compararet, tamen alijs quoque Doctori- bus horas successiuas dabat; miratus præcipuè Muretum veteris Elo- quentiæ splendorem, magno & non infelici conatu in Vrbe restituen- tem. Hæc agentem Pstroconium, nec valetudini parcentem morbus op- pressit, quo cum non nisi loci mutatione leuari posset, Medicique Vrbe excedendum suaderent, ac pecuniâ ad suscipiendum iter deesset, cum parentes eum Carncouij impensis sustentari existimarent, Carncouius verò, ut fit, absentis facillè obliuisceretur, ut alias, sic & eo tempore, sin- gularem opem Diuinam rebus suis angustis sensit Pstroconius; nam cum Petrus Wolski Episcopus Plocensis, Regis Stephani nomine, publicâ apud Pontificem Gregorium XIII. legatione functus, ab Vrbe domum rediens in itinere intellexisset, hac eum vrgeri necessitate, continuo man- dauit suis in Vrbe procuratoribus, curarent diligenter, ne quid Pstroco- nio deesset, & si res eius ita postularent, commeatu instructum Vrbe ex- pedirent: quâ liberalitate ille subleuatus, nondum satis confirmatâ vale- tudine, non ultra Romani aëris pestilentem auram ferre valens, itineri se dedit, & inuitantem ad se, omniaque liberalissimè pollicentem Episco- pum,

*Postmodum
humanissimè
in domesticâ
atque adeò in
filium rece-
pit.*

*Carncouij E-
piscopi aula,
iuuentutis
Polona in
omni genere
virtutis ac
disciplina
& exercendi pa-
læstra.*

*Ibi loci rectè
institutus
Pstroconius
nomini &
impensis
Carncouij
Romam pro-
fiscitur.*

*Mira Dei cir-
ca Pstroconij
viribus &
pecuniâ defi-
cientem Ro-
mam prouiden-
tia.*

*Petri VVolski
Episcopi Plo-
censis egregia
in Pstroconij
munificentiâ.*

pum, breui consecutus humanissimè ab eo excipitur; iam eodem curru quo ipse vehebatur receptum, mensæque suæ adhibitum, continuo quanti virtutem doctrinamque eius æstimaret, ostendit; nec Pstroconius quidquam sibi eo nomine arrogare, sed modestiâ cum omnibus, obsequio cum patrono certare, quo factum est, ut cum plerique è veteribus Episcopi familiaribus initio ferrent iniquius, eum sibi in contubernio anteferri, mox cognito eo inuidiam amore commutarent, iudiciumque Episcopi in præferendo ceteris Pstroconio spontè laudarent. Iam Carnouius Regis Stephani promotione Archiepiscopus Gnesnensis renunciatus erat, quem Episcopus Plocensis tam longinquâ peractâ peregrinatione, simul honoris & veteris amicitia causa ut inuileret, Louicium ex itinere diuerterat; in cuius comitatu cum Archiepiscopus Pstroconium conspicatus esset, querit quid ibi ageret: eniuverò Episcopus meus est, inquit, Pstroconius, quem à te neglectum ego ab Urbe mecum eduxi. Sed Archiepiscopo suum itidem eum esse asserente, ac prioris iuris prerogatiuam proferente certamen amoris plenum inter eos intercessit; sed postremò cessit, ut par erat, Episcopus Archiepiscopo, Pstroconiumque commendationi suæ accessione in præcipuo gratia loco apud Archiepiscopum reposuit; quanquam virtus eius satis per se commendabilis, non multum alieni suffragij indigeret, cum nullum esset ita arduum & difficile negotium, cui ille summâ cum laude sustinendo par non esset, omniaque sibi demandata munia eâ dexteritate obiret, ut præclara illius animi & ingenij vis, vno omnium consensu prædicaretur: ille in obeundis legationibus suam potissimum industriam probabat Carnouio, illius in diiudicandis maioris momenti causis, in explicandis consilijs, in tractandis negotijs prudentia eminebat. Breui quidem ille laboris & industria suæ ipsiusmet Carnouij iudicio præmium tulit, nam cum Præpositura Louiciensis Sacerdotium nobile & ferè primum ex ijs, quorum Archiepiscopus suo arbitrio conferendorum potestatem habet, vacaret; multi que id sibi deferri peterent, ac vnus è nepotibus Archiepiscopi iuuenis admodum, ac penè puer inter competitores emineret: Carnouius præter eorum consuetudinem, qui plerumque nepotibus suis ita addicti sunt, ut ceteros quamuis digniores illis postponant, plusque speratae suorum, quam exploratae aliorum virtuti tribuunt, maiorem meritum, quam sanguinis rationem sibi habendam existimans, Pstroconium iam antea Canonicatu Gnesnensi à se auctum, Præpositum Louiciensem relinquat. Non tam fortunarum suarum incremento, quam eximio Patroni de se iudicio latus Pstroconius, suscepto Presbyteratus ordine, singulari quodam pietatis ardore incensus, quali tum primum ad subeundum sacri muneris officium se accingeret, nouis ijsque accuratissimis se munire præsidijs, ad omnem occasionem intentus esse, cum alijs sacrae obseruantia pijs operibus, tum singulis cuiuslibet hebdomadae sextis ferijs cibi potusque omnino abstinens, inedia sponte sibi indictâ corpus

Inter Carnouium & Volsium de retinendo apud se Pstroconio certamen.

Archiepiscopo accessit Pstroconius.

Post multa virtutis & industriae experimenta Præpositura Louiciensis ab Archiepiscopo defertur Pstroconio, post delatum paulo ante Canonicatum Gnesnensem.

Sacerdotio predictus quam vitam instituerit Pstroconius.

corpus macerare, cuncta exactioris vitæ instituta complecti, nec quidquam quod ad coercendos domandosque effrenatos animi motus pertineret, prætermittere. Nec defuit ad ardua tendenti certaminis occasio, nam cum ij qui sua merita proprio iudicio metientes se præteritos, opimumque sacerdotium quod spe deuorant, ad alterum delatum viderent, cæcâ acti inuidiâ credulas Archiepiscopi aures varijs onerant opinionibus, iuuenem Pstroconium nec tantoperè meritum, nimium esse fortunis auctum, moderaretur suam liberalitatem, detraheret Præpositurae decimas, easque alijs qui meritis Pstroconio præstarent largiretur. Quod cum Archiepiscopus se facturum ostendisset, indignū ratus Pstroconius sibi eam fieri iniuriam, magnitudine quadam animi incensus, cessurum se potius beneficio, quam passurum, ut sacerdotij cuius ille possessor esset, vetusta dos distraheretur, respondit: cumque contra inimici acriter niterentur, ille verò constanter resisteret, Archiepiscopus postremò maturiori vsus iudicio, ne ius quæsitum alteri intercipere velle videretur, Pstroconium amplius eo nomine interpellare noluit. Agebatur tum annus supra millesimum quingentesimum octuagesimus quartus, quo tota ferè Polonia ingenti metu percussa, in magnâ rerum nouarum erat expectatione: id ea occasione accidit. Ioannes Zamolscius Regni Supremus Cancellarius & Exercituum Præfectus, Samuelem Zborouium, illustri ortum familiâ, sed ob cædem Vapouij sub Henrico Rege proscriptum, in Territorio Cracouiensi prehensum, iussu Regio supremo supplicio affecerat. Grauior plerisque ea videbatur animaduersio, quam leges Regni permetterent; Rexque ad tantam atrocitatem consilio Zamolscij impulsus esse credebatur, fremebantque passim omnes Zborouianæ sectæ amici, quorum pro generis splendore auitisque opibus, magna per totam Poloniam erat copia; licuisse tantum vni homini gratia Regiâ summis magistratibus ornato, ut priuato arbitrio sinistra legum interpretatione ad perniciem libertatis Polonæ, nouo & nunquam antea audito exemplo abuteretur. Igitur plerique Proceres ac inter eos Princeps Senatus Carnouius, infecti partium fauore, pro Zborouijs in proximis Regni Comitijs niti constituerant. Sed Pstroconius conspicatus quanto Archiepiscopi periculo, quantâ Regiæ gratia erga statum Ecclesiasticum iacturâ id futurum esset, si Carnouius cum factione Regi aduersâ, quæ magnâ parte ex Hæreticis constabat, se coniungeret, sagaci peruatione mentem eius ab eiusmodi cogitatione auerit, tantumque effecit, ut Archiepiscopus seruato dignitatis Archiepiscopalis tenore, nec Regi blandiretur, & præcoces Zborouiorum impetus, intempestiuasque minas moderatis consilijs temperaret. Successit postea Regis Stephani mors, Interregnumque in ipso inimicitiarum feruore, atque tali Reipub. statu, ut de ea actum esse gnari rerum æstimatores non immeritò putarent. Summa rei more institutoque maiorum penes Archiepiscopum erat, is accepto Regiæ mortis nuntio, eadem planè horâ Pstro-

Aemulorum impugnat inuidia.

Anno Domini 1584.

Res perturbata inter Polonia Proceres.

Ad eas sedandas de consilio Pstroconij, egregiam inuentionem Carnouius.

Interregnum post mortem Stephani Regis Poloniae.

*Pstroconius
ad factiosas
Procerum co-
ventiones le-
gatus à Carn-
conio.*

*Quæ dexteri-
tate ab ini-
quis consilijs
tumultuantes
abducta
Pstroconius.*

*In Electione
noui Regis ad
maximè ar-
dua negotia
ab Archiepi-
scopo Carn-
conio adhibe-
tur Pstroco-
nius.*

*Pstroconius
potentissimis
rationibus per-
suadet Carn-
conio, eligen-
dum in Regem
Sigismundum
Sueciæ tunc
Principem.*

Pstroconium ad Stanislaum Comitem Gorcanum Palatinum Posna-
niensē fortē fortunā eodem tempore in Curnicensi palatio cum Zboro-
uijs de rerum suarum statu consultantem expedit, suadet ne præcipiti
aliquo consilio se, & Rempub. in discrimen adducant, Conuentus par-
ticulares pacatē expediti sinant, de odio quo Cancellarium prosequen-
bantur, patriæ causā tantū remittant, quantum ciues priuatas iniurias
Reipub. condonare fas est, Archiepiscopum daturum operam, ut in fu-
tura Electione eorum dignitatis ratio habeatur. Mollis hæc legatio &
Pstroconij accommodata oratio magno fuit temperamento, ad retinen-
dos homines illos perferoces & potentes, quo minùs vel Andream à Bnin
Opalinski Supremum Regni Marschalcum, non procul eo tempore ab
eis dissitum, & magno apud eos odio quod Regia consilia in maiori Po-
loniā foueret, flagrantem inuaderent, vel vniuersam Rempub. priusquam
cæteri subsidia illi ferre possent, perturbarent. In Electione ipsā celebra-
rimoque illo actu, cuius moderatio ad Archiepiscopum pertinet, ita se
Pstroconius gessit, ut cæteris qui cum Archiepiscopo erant, metu torpen-
tibus, ille ad expedienda maximi cuiusque momēti negotia adhiberetur.
Flexerat animum Archiepiscopi Zborouiana factio, sua sponte Austria-
cæ familiæ addictum, & suspicantem Cancellarium, vel sibi fasces im-
perij arrogaturum, aut certē talem promoturum, qui suæ voluntati ob-
noxius esset. In oculis erat hominum Andreas Batthoreus, defuncti
Regis ex fratre nepos, affinitate Cancellario coniunctus iuuenis, nisi
eum recens inuidia Batthoreæ familiæ prægrauaret, gratus populo. In
Sigismundum Sueciæ Principem, Catharinā Jagelloniā ortum, nostri ve-
luti sanguinis & linguæ Regem popularia studia propendebant; quem
eum videret Zamolcius, non tantum Equestris ordinis consensu, sed et-
iam Annæ Jagelloniæ Reginæ opibus promoueri, nec alium haberet,
quem potentiæ Austriacæ opponeret, ad eum quoque flexit animum,
suamque potentiam populari fauori adiunxit. Hærebat interea Carnco-
uius: nam factioni Austriacæ penē fidem dederat, se eā inuitā ad renun-
ciandum nouum Regem non processurum: erant complures ex eius fa-
miliaribus, qui senem ostentatione periculi & discriminis, quod Ecclesia
& ipse aditurus esset, si quempiam alium Austriacæ familiæ toto orbe ce-
leberriem, & cuius potentia iisdem quibus orbis Christianus finibus con-
tinetur, ingentesque opes essent præponeret, distraherent; e contra Pstro-
conius euidentissimis rationibus persuadendo ostendebat, in Republicā
liberā nihil magis spectari debere, quam communem omnium consen-
sum, signum certissimum Diuinæ voluntatis, cui cessura omnia, turpe
& indecorum esse, in expediendis consilijs permoueri metu, à quo si depē-
dere voluerimus, vetustā libertatis possessione cedendum nobis esset, pro
hac autem conseruandā, si quid grauius ingruat, mortem oppetere hone-
stum & gloriosum videri, lecto præsertim tali Principe, quem tanto de-
siderio omnes expeterent, & cuius Regiæ indolis certa quasi esset spes,

& non dubia expectatio; non eas vires aut opes, quibus Austriaca fami-
lia polleret, circumspectandas pertimescendalque; sed expendendum à
quibus promoueatur, ex ijs plerosque esse Hæreticos, alios temulentos,
& ad res grauioris momenti sustinendas nequaquam firmis niti consi-
lijs. His persuasionibus atque auctoritate Andreæ Opalenij Supremi Re-
gni Marschalci, ac Stanislai Priemscij Capitanei tum Coninensis ac pau-
lò pò st Curia Regni Marschalci, quibus Carnconius plurimum fidebat,
effectum est, ut Archiepiscopus à Zborouianis consilijs alienum se gerere
animum ostenderet; Andreāque Zborouium Curia Regni Marschal-
cum petentem, ut Candidatum suum Maximilianum Archiducem tanti
nominis Principem Regem renūciaret, simulatione ægritudinis lenibus
verbis emollitum à se remoueret; nam & is quod Catholicus esset, pluri-
mum apud Carnconium gratiā valebat, periculumque maximum erat,
ne eius persuasionibus permoueretur; quod fortasse factum fuisset, nisi
Pstroconius intra eosdem cum Patrono parietes degens, opportunis con-
silijs illius animum aduersus eiusmodi sollicitationes confirmasset; quā ex
re magnum sibi aduersæ factionis comparauit odium, adeo ut Stanis-
laus Comes Gorcanus Palatinus Posnanienis, cum Pstroconius à Carn-
conio missus negotij cuiusdam causā eum adiisset, non admodum amicā
salutatione, Aue, inquit, Rabi (indicans eum apud Carnconium consilio
plurimum posse) illum exciperet. Comitij Electionis in eā dissensione,
cuius memoria terret adhuc animos nostros, utcunque expeditis, Carn-
conio circumspiciente, quemnam nouo Regi suo nomine obuiam mit-
teret, Pstroconius maximè idoneus visus est, qui hoc munere fungeretur,
ut eum primum è suis familiaribus Regi recens lecto exhiberet, qui in
constituendā ad votum illius Electione plurimum operæ & studij ipsius-
met Archiepiscopi testimonio posuisset. Celeriter hoc perfunctus offi-
cio, Regeque eleganti oratione in naui adhuc ex personā Archiepiscopi
salutato, redit ad Carnconium Pstroconius, illique periculoso illo & dif-
ficili Reipubl. tempore, cæteris Ecclesiastici ordinis metu se subducenti-
bus, comes indiuiduus fuit, Cracouiamque electum Regem per varios
circuitus, nec enim rectā expeditum iter erat, deducenti semper adhæsit,
quò vbi ventum est, nactus pietatis exercendæ occasionem, post tot peri-
culosissimi itineris difficultates superatas, ad refouendos eos Germanos,
qui in eo conflictu quo Maximilianus Archidux à nostris victus, atque à
moenibus Cracouiensis vrbs fortiter reiectus, turpiter obsidionem solue-
re coactus est, capti ac fœdis vulneribus affecti passim, nemine miseris
opem ferente, fame & vulnerum dolore exstinguebantur, animum con-
uertit; ratus longè à Christianā pietate alienum, pati homines Christia-
nos, quamuis antea hostes, extremā necessitate perire; quamobrē diligen-
ter conquisitos, etsi ipse satis angustè, idque cum alijs contubernalibus
suis hospitaretur, in suum deferri hospitium iubet, atque intra cubiculum
adignantibus, & importunam, ut illis videbatur, commiserationem in-
crepanti-

*Magnā cum
inuidiā sta-
tur consilio
Pstroconij de
Rege Polen.
eligendo.*

*Nouo Regi
obuiam mit-
titur à Carn-
conio Pstro-
conius.*

*Regem ele-
ganti oratio-
ne salutat.*

*Cracouiam
cum Carnco-
nio deducit.*

*Pstroconij
pietatis stu-
dium erga
milites ex
conflictu sau-
cios & fame
pressos.*

crepantibus ijs, qui in eodem cubiculo degebant, nec factorem varijs morbis affectorum æquo animo ferebant, inducit; ac cum ipsi opes ad curandos refocillandosque eos non suppeterent, ab Archiepiscopo & nonnullis Episcopis, cæterisque vtriusque ordinis pijs viris, emendicata pecuniâ in edendi peritos aduocat, victum subministrat, vestes etiam plerisque comparat, suasque omnes facultates in usum eum distrahit. Hæc ille in medijs Reipub. curis, quo ostenderet nullo vnquam tempore ijs qui pietati operam nauare cuperent, eius exercendæ materiam deesse posse. Erat eius industria, & ad res gerendas par animus, non solum Archiepiscopo, sed alijs etiam magnis plerisque viris cognitus, & quibus Hieronymus Comes à Rozdrazow Episcopus Vladislauensis, vir acerrimi iudicii, tanti ingenium & ad omnes honestas actiones præclaros Pstroconij conatus æstimauit, vt Carncouio non admodum annuente, quod se priuari tam necessario sibi homine ægrè ferret, non repugnante tamen, illum Regionum Secretariorum numero adscribi fecerit, ac simul cum Carncouio Regi impensè commendauerit, atque etiam à Carncouio contenderit, Decanatum Gnesnensè, nobile & opimum in primis sacerdotium tunc vacuum illi conferret. Sed Carncouius non nihil eâ re offensus, quod alieno, quamuis non quæsito, sed suâ virtute comparato suffragio Pstroconius niti videretur, quamuis initio ostendisset se illius eâ occasione rationem habiturum, postmodum tamen ad suum ex fratre nepotem Martinum Carncouium, præterito Pstroconio beneficium hoc detulit. Commouit ea res animum Pstroconij, etsi enim non adeo ambitione, à quâ semper alienus erat, processerat, vt certam sibi illius sacerdotij possessionem polliceretur; tamen cum videret aliorum quoque iudicio suæ virtuti illud deberi, non poterat nisi molestè ferre eam sibi fieri iniuriam; dissimulato tamen dolore, nec quidquam de patrono questus paulatim cœpit ab obsequijs illius se subducere. Cuius rei fuit illi oblata occasio percommoda & honesta. Rozdrazeuius Episcopus Vladislauensis ad transigendum cum Rudolpho Imperatore Romanorum, totaque Austriacâ familiâ, de iniurijs ab Archiduce Maximiliano, Regno illatis, & ad tractandum de illius liberatione, pactisque renouandis & firmandis, summâ cum potestate cum collegis ad fines Regni missus, Pstroconium è Secretarijs Regijs sibi dari postulauit, quem gnauiter in tam arduo negotio sibi & Reipubl. nauaturum operam non inani spe conceperat; respondit ille præclarè conceptæ de suâ industriâ & fide eius expectationi, cum in explicandis maximè momenti consilijs, tum in propositionibus, tractatibus & responsis scripto concipiendis, ita vt non alium ad eam rem libentiùs Episcopus adhiberet, quam Pstroconium, reque bene gestâ, totoque eo negotio composito, Regi magnoperè commendaret. Quo factum est, vt Anna Regina Poloniæ, cum non ignoraret quanto studio Pstroconius Electionem Regis nepotis sui promoueret, & quâ fide ac industriâ in eo negotio versatus fuerit,

Hieronymi
Comitis à
Rozdrazow
Episc. Vladis-
lauensis
commendatione
inter
Regios Secre-
tarios adop-
tatur Pstro-
conius.

Ægrè fert
Carncouius
secessionem ad
Regis obsequia
Pstroconij,
nihilominus
eum Regi
commendat.

Rozdrazeuius
ad Austriacâ
domum lega-
to consiliorum
& itineris
socius Pstro-
conius.

Arebus in hac
legatione pru-
denter gestis
iterum Regi
& Regina
commendatus.

fuerit, simul illius pietatem, & in re Ecclesiasticâ administrandâ diligentiam, industriam perspectam habens, vtrò non petenti Decanatum Varſauiens. detulerit, quem tamen Pstroconius ne Archiepiscopum offenderet, non priùs acceptauit, quàm ille consentiret. Naetus id sacerdotium non tam opibus affluens, quàm loci celebritate illustre, omnem suâ industriam in functione muneris sui, ritè & ad numeros, quod aiunt, explendâ, collocauit; non modò in reformando Clero Ecclesiæ, sed etiam in sacris ad populum concionibus, alijsque suâ vocatione dignis exercitijs præclarè operam collocans, ita vt Regina ipsa & religiosa Princeps, magnoperè illius in obeundâ functione sedulitate delectaretur. Cum autem sub idem tempus Bernardus Macieiouius Episcopus Luceorienſis, Legationem Regis nomine ad summum Pontificem Sixtum V. adornaret, neque munus tantum se ex dignitate obire posse existimaret, nisi tales sibi comites adſciceret, qui rerum vsu præstarent, ac Pstroconius inter eos, qui huic rei suffecturi proponebantur, facile principem locum teneret, vtrò ad eum Secretarij Legationis officium defert, quod ille, commendatâ ad tempus pijs & sibi addictissimis Sacerdotibus Ecclesiæ Varſauiensis curâ, eo minùs grauatè suscepit, quod dudum illi in votis esset Urbem pietatis, & religionis magistræ ex intervallo inuisere, simulque eadem occasione certa quædam indulta à Sede Apostolicâ obtinere. Expertus est breui Macieiouius, quanti sua, & Regis interesset, habere secum hominem non modò doctum, verùm etiam rerum agendarum peritum, namque illius potissimùm operâ, in expediendis quibusuis negotijs vsus rectè & ex sua, Regis, ac Reipub. dignitate munus hoc obiuit. Interea dum Pstroconius in Vrbe versatur, Rex promotus ad Episcopatum Plocensem Alberto Baranouiio Regni Vice-cancellario, Ioannem Tarnouiium Rolicium Regni Referendarium, Vice-cancellarium renunciat, Zamoscio Regni Cancellario renitente, ac Petrum Tylicium ad Vice-cancellariatum promouere contendente. Erat in Tarnouiio præter cæteras virtutes summa animi magnitudo, quâ præstare cæteris, & nemini cessurus putabatur, nemo illo in amicitijs conciliandis clientelisque parandis promptior, vel magis expeditus fuit, ita vt præcipuos quosque Proceres suâ familiaritate deuinctos teneret. Qui vt primùm munus hoc suscepit, gnarus quanta de se expectatio esset concepta, & ad omnes intentus occasiones, ne qua ex parte inimicis & inuidis oportunus esset, ita se ad gerendum summum eum in Reipub. difficillimo Regni tempore magistratum comparabat, vt omnia munia officij sui expleret. Etsi autem complures essent in Cancellariâ Regiâ, ex quibus eum qui Cancellariæ Regens dicitur legere posset; plerique longo vsu probati, & tractandorum negotiorum gnari, cum tamen iidem omnes Zamoscij beneficijs obstricti, atque eidem obnoxij putarentur, præter omaem spem & expectationem, munus id ad Pstroconium absentem eo tempore, & in Italiâ agentem, nec vnquam in Aulicis ex-

Decanatu
Varſauiens.
auctus, munus
præclarè obit.

A Bernardo
Macieioio
Episc. Luceor.
Romam Regis
nomine Lega-
to, Secretarij
Legationis of-
ficium delatū
Pstroconio.

Ioannes Tar-
nouius ex Re-
gis Referen-
dario renun-
ciatus Vice-
cancellarius.

Is absentem
Pstroconium
Regentem
Cancellariæ
pronunciat.

Comitate &
agendi dexte-
ritate inui-
diam emulo-
rum superat
Pstroconius.

Anno Domini
1591.

Ex primis
Regis nuptijs
aliqui motus
in Regio;

Quos Pstroco-
nij consilijs
præclare se-
dat Tarno-
uius.

Partes Regias
egregiè de-
sententia
Pstroconij tu-
tatur Tar-
nouius.

peditionibus versatum detulit. Intercesserat ei antea cum Pstroconio nonnulla necessitudo, quod frater ipsius filiam Stanislai Tarnouij Castellani Inowlodens. patrui Vice-cancellarij in matrimonio haberet, sed ille præcipue in eo deligendo industriam notam, ac explorati sibi amici, cui intimas suas cogitationes tuto concedere & committere posset, spectauerat, eoque nomine sibi commendatum habuerat, & ad complectendum eum animum adiecerat. In eâ statione positus Pstroconius, cum non ignoraret omnium ora & oculos esse in se conuersos, potissimum eos, qui diuturno aulae usu probati, atque in negotijs versati essent, non æquo animo ferre, sibi nouitium anteponi, omnes vicissim ille intendit neruos, ut & concepta à Tarnouio de se expectationi responderet, & inuidis ne quam occasionem de se malè existimandi præberet, è quibus plerosque amicitia & consuetudine complexus, breui vniuersis carum acceptumque se reddidit. Annus erat Nonagesimus primus supra millesimum quingentesimum, quo Rex iuuenis & celebs hortante Senatu de ineundo matrimonio consilia agitare coepit. Præcipui quique suadebant Domum Austriacam legeret, ex qua vitæ & imperij consortem peteret, sed Cancellarius siue familiae Austriacæ odio, siue quemadmodum plerique tum opinabantur, quod nollet Regis potentiam tam illustri affinitate stabiliri, summâ ope niti constituerat, ne Rex, & ij qui in eâ sententiâ erant, voti potirentur. Hinc nati illi nouo & nunquam audito exemplo, priuato consilio coacti conuentus, fictæ quorundam criminationes, quæ in publicum prolatae ad cõcitandum in Regem populi odium, multorum in Repub. dissidiorum sequentibus annis causam præbuerunt. Tarnouius quidem, cui ea vna cura erat, ut aduersis conatibus obsisteret, summâ animi magnitudine partes Regias tutabatur, in eaque contentione prudenter moderandâ Pstroconij potissimum consilijs innixus, præclare factionis aduersæ destinata retundebat. Celeberrimus ille Regiarum nuptiarum actus inuito Cancellario, sed maiori parte Senatus ratum id habente, posteaquam ritè expeditus esset, Rexque Comititia Varfauia in Mensem Septembrem indixisset, Cancellarius ne frustra commotus esse putaretur, quæ de Rege in priuatis illis Conuentibus sparserat, ac si deferendi, & ad Austriacos deferendi Regni consilia susciperet, ea se probaturum in Comitijs offerebat. Origo eius suspicionis nata non aliunde, nisi quod Rex ex eâ familiâ uxorem sumpsisset, quam in adeundo Regno potissimum sibi aduersam expertus erat: proferebantur Ernesti Archiducis literæ, quibus nonnullorum animos prehensabat, quibus confirmare nitebatur Cancellarius eum in spem Regni venire non potuisse, nisi Rege consentiente; de eo inquirendum esse. Contrâ Tarnouius, nequaquam ex dignitate Regni & Regis fore, in Regem, nullius rei conscium leui ex suspicionem inquiri contendebat: non se dubitare, quin Austriaci appetant Regnum Poloniæ; ita inter mortales comparatum esse, sibi ut quisque potius quàm alteri malit; student Austriaci rebus suis for-

tasse

tasse hominibus nostris rerum nouarum cupidis ambitioni illorum flammæ subdentibus, Regem ut à deferendo Regno, sic ab ineundis clandestinis transactionibus alienum semper gessisse animum, & nunc nihil magis in votis habere, quàm Regnum hoc diuinitus ad se suffragijs liberis delatum, quoad vita suppetet, pacatè regere; in eam spem cepisse uxorem petitam quidem ex Austriacâ familiâ, sed publicè constitutis more maiorum pactis, solennibus legationibus præmissis, nihil in eo suspectum videri posse; denique ad abolendas veteres iniurias, stabilendamque inter Regna vicina amicitiam, vetustas necessitudines nouâ affinitate firmandas fuisse, pacem exinde stabilem, & constantem secuturam, nec relictum iri locum suspicionibus, quæ in Regem temerè hæcenus coniectæ fuissent. Hæc vltro citroque datis scriptis, in quibus potissimum industria Pstroconij versata est, agitabantur. Sed Tarnouio graui oppresso morbo, ob eumque in publicum non prodeunte, parum cauto quorundam consilio factum est, ut quamuis haud constaret, an eiusmodi quidpiam Austriaci à Rege postulauerint, Rex tamen tranquillandi causâ hominum animos, se ab Austriacis, de Regno illis tradendo fuisse appellatum fateretur. Mors deinde Ioannis Regis Sueciæ altero anno secuta, suscipiendæ eò protectionis, Sigismundo Regi necessitatem fecit, ut & iusta Patri persolueret, & possessionem hæreditarij Regni adiret. Pauciorum qui Regem trans mare euntem sequi vellent, nec Tarnouius omnes quorum operâ in functionibus Cancellariæ utebatur, secum ducere poterat, quamobrem omnis negotiorum moles in Pstroconium incubuit, quæ quàm grauis & operosa fuerit, non attinet dicere. Res Sueticæ initio pacatæ videbantur, Rex fidei subditorum confusus inermis eò iuerat: id Carolus Regis patruus conspicatus, iniquissimis legibus, & conditionibus Regem circumscribendi, quoad occupandum Regnum viam sibi sterne-

Regem in
Sueciam ab-
euntem comi-
tatur cum
Tarnouio
Pstroconius.

Insanos Sue-
corum contra
Regiam Ma-
iestatem co-
natus egregiè
retundit Tar-
nouius.

M m 2

totius

Pro dignitate
& securitate
Regie Maie-
statis in Sue-
ciâ, solus cum
Pstroconio
maiorē operâ
laborat Tar-
nouius.

Regis ac Polo-
norum lata
Sueciâ dis-
cessio.

totius corporis concitatione, simul Carolo nunciatur portas Arcis custodiri; ille scelere vecors pallere primò, mox in cuius criminis suspicionem vocetur, se ignorare simulare. Actum eo die fuisset facinus memorabile, prouisumque ijs tempestatibus quæ à Carolo concitatae, & Sueciam interuerterunt, & Regno Poloniæ maxima incommoda intulerunt, ni Rex sinistras suspiciones veritus, Tarnouij impetum retinuisset. Regina quoque tum partui vicina ad sedandam eam concertationem se interponebat, id tamen tum effectum, vt Carolus multum de ijs quæ animo conceperat remittens, longè faciliorem se præberet, seu vt veriùs dicam, cum apertè obsistere non auderet, se Regiæ voluntati obsequi velle simularet, clam tamen res suas ageret. Coronatione peractâ, cum & Rex Carolo meritò parum fideret, & ille non obscurè quid animo moliretur ostenderet, Tarnouius vt securum Regi è Sueciâ discessum, de quæ rebus Sueticis disponendis liberam facultatem prouideret, cum solo tantum Pstroconio communicato cōsilio, mihi demandat, vt ad certos Proceres Polonos literas Regis nomine scriberem, quibus significabatur, quo in periculo Rex esset; res ista adeò secretò transacta, tractataque est, vt non modò Sueci, sed ne nostri quidem, qui cum Rege erant priùs ea subsidia in Poloniâ parari præsentire possent, quàm circiter tria millia lectissimorum virorum Dantisci naues conscenderint, ac prosperâ vñ nauigatione, in portum Stocholmien. appulerint: fuerunt autem præcipuis duo Czarnkouij, Andreas & Ioannes; Stanislaus Warzycki Cobrinensis tunc Capitaneus, postea Varšauienſis Castellanus, postremò nunc supremus Regni Thesaurarius; Adamus Stadnicki ab Hieronymo Gostomski Palatino Posnan. focero suo missus; Stanislaus Bykowski Castellanus Lanciciens. nunc Palatinus Siradien. Ernestus Weyher, ceterique alij euocatorum lectissimam manum secum trahentes. Inuitabat tum Rex Carolum ad leuandam de sacro fonte recens sibi natam prolem, simul de constituendis rebus Sueticis se cum illo cōsilia communicare velle ostendebat. Sed ille suspectum habens Regis apparatus, & ex conscientia sceleris finitrum aliquid de Rege suspicans, excusatione vsus venire renuit. Rex itaque summâ rei certis gubernatoribus commissâ, admirantibus Suecis tantam Polonæ gentis erga Regem fidem & amorem, qui maris immensa spatia eos emetiri coëgit, summâ omnium Polonorum lætitiâ è Stocholmensi portu sub finem Iulij, Elsnabo verò, vbi aduerso vento detentus complures dies in anchoris steterit, medio Augusto soluit, Gedanumque feliciter appulit. Hæc quæ à me commemorata sunt, parum ad Pstroconium pertinere videri alicui possunt, sed id à me propterea factum, vt ex eo æstimaret posteritas, quid de illo sentire debeat, qui tantis rebus gerendis & moderandis non modò interfuerit, verum etiam communium cum Tarnouio cōsilio penè præfuerit; nam Tarnouius nihil maioris momenti nisi ex eius sententiâ aggredi solitus, omnia ad eum referebat, vt ab eius prudentissimis cōsilijs pendere totus videretur. In eâ cū Tarnouio

uio coniunctione, toto eius Vice-cancellariatus tempore constanter mansit, vt nulla vnquam inter eos intercesserit animorum mutatio, in omnibus è contra Pstroconius Tarnouio satisfecerit, voluntati quæ & rationibus illius se accommodauerit, ac Regi in primis fidē & obsequium, & ad res gerendas industriam egregiè probauerit. Tarnouio autem ad Episcopatum Posnanienſem assumpto, auctus Pstroconius Præpositurâ Lancicien. etſi eo loco se in Regis gratiâ esse non ignoraret, vt primâ occasione se ad aliquam maiorem dignitatem promotum iri non dubitaret; tamen piâ quadam consideratione, aulicas occupationes minùs dignas sacerdotali ordine existimans, magnoperè cœpit affici vitæ priuatæ desiderio, maximè cum videret orbem aulicum esse conuersum, Vice-cancellariatum delatum Petro Tylicio Episcopo Culmenſi, de cuius erga se beneuolentiâ non poterat sibi multum polliceri, quòd is Cancellarij gratiâ promotus Tarnouianam factionem exosam habiturus existimaretur. Et erat occasio non importuna secedendi ab aulâ, quòd Rex eo tempore nuper in puerperio amissâ vxore, nouam in Sueciam profectiōnem moliretur, facileque ijs qui in aliquo magistratu non essent, daretur facultas manendi in Poloniâ. Sed Tarnouius vbi eâ mēte intellexit esse Pstroconium, obiurgatum amicè, grauissimis rationibus impulit ad mutandam sententiam, Regique intimè commendatum in Sueciam proficisci iubet. Plena periculi erat ea expeditio, nam Carolus apertè Regis hostis classem maritimumq; omnem apparatus, quo Regni Sueciæ vires potissimum continentur, inuaserat, & in suâ potestate habebat, ita vt Rex mercatorijs nauibus ad trajiciendum mare, transportandasq; pedestres copias (quæ quinque circiter millibus censebantur) vt necesse habuerit. Dederant fidem Proceres Sueciæ, vt primùm Rex littus Sueciæ attigisset, se Equestribus copijs Regis exercitum suppleturos, venerantq; non infrequentes ad Regem, postquam is primo in terram excessu, ac nominis sui terrore, Calmariam arcem munitissimam recepisset. Suadebāt nostri, vt coniunctis viribus Rex terrestri itinere penetralia Regni peteret, præuenturus hostem, planè eo tempore imparatum, ac facile omnia in suam potestatem redacturus. Sed Sueci veriti, ne si Rex terrâ iter faceret militari insolentiâ, cum id tempus messis esset, agri vastarentur, dum maturis suis frugibus parcunt, Regem in maximum discrimen coniecerunt; nam eorum, nequicquam dissuadentibus Polonis, secutus consilium, conscensis iterum cum ijs, quas è Poloniâ adduxerat copijs nauibus, in altum reuectus coortâ tempestate, ac vniuersâ fermè classe toto æquore disiectâ, vix cum aliquot nauibus Streliburgensem portum, quem conueniendæ sororis causâ, ac quod eò Sueticas copias venturas sperabat, potissimum petebat, tenere potuit. Reliquæ naues militibus onustæ, in diuersos eiectæ portus eundem cursum tenere non potuerunt. Non ignarus eius rei Carolus, classem in primis ad intercludendum in eo portu Regem expedit, ipse cum Exercitu Stechburgum versus con-

Tarnouio ad
Posnanienſ.
Episcopatum
euecto, seces-
sionem ab
aulâ Regiâ
meditatur
Pstroconius,
iam tunc
Præpositus
Lanciciensis
factus.

Eum ab hac
sententiâ ab-
ducit obiur-
gatum Tarno-
uius & in
Sueciam Re-
gem comitari
rursus præci-
pit.

Aduentus Re-
gie Maieſta-
tis in Sueciâ.

Tempestate
disiecta Polo-
norum classis
& copia.

*Res Suetice
turbulenta.*

*Poloni peri-
clitantur in
Sueciâ.*

*Ibidem peri-
culum adit
Pstroconius.*

*Magnus &
constans ani-
mus inter pe-
riclitandum
Pstroconij.*

tendit, quo etsi aliquot vexilla Equitum Sueticorum Regis stipendio inauetoratorum venissent, tamen exigua in eis auxilij spes erat, quod artibus Caroli corrupti suspectæ essent fidei, palamque ostenderent se contra Suecos alios non esse pugnatuos. Superuenit interea Carolus, ac cum id vnum cuperet, ut classi quam sub idem tempus eò appulsuram credebatur iungeretur, incaute progressus non ante errorem agnouit, quam à Regio exercitu, Ducibus eam opportunitate egregie vis circumueniretur. Planities erat mari adiacens, septa montibus, in eam Regij Duces Carolum descendere passi, subito angustias omnes occuparunt; ab altera parte Regiæ naues dispositæ, ad littus latera exercitus Suetici tormentorum ictibus quatiebant. Erant in exercitu Caroli peditum equitumque circiter sedecim millia, sed non multum in bellis exercitatorum: Rex non amplius tria millia habebat peditum, quibus tamen tantum animi fuit, ut ad expugnandum hostilem exercitum loci opportunitate adiuti suffecturi putarentur. Et sanè debellatum eo die fuisset, ni Rex mitiorem secutus sententiam signum belli dare vetuisset. Nam Sueci, qui cum Regeerant, appellati eò nomine à Carolo, conditionibus æquis rem se composituros pollicebantur: fraudenè id fecerint, an à Carolo decepti fuerint, affirmare non ausim; illi se veritos esse asseriebant, ne si flos iuuentutis Sueticæ sub ictum daretur, vires Regni sui enervarentur. plerique tum suspicabantur eos nequaquam plenæ Regem victoriæ potiri voluisse, ut eo ipso suam quoque potentiam stabilirent. Ille certè dies partes Regias afflixit; nam paulò post classis Caroliana plenis in portum inuecta velis, Regias naues disiecit, partemque eam quâ Regius Exercitus tutus erat, ac ipsammet Regis stationem infestare cœpit, & breui in summas redegit angustias, ita ut noctu silenti agmine, eo loco Rex excedere coactus fuerit. Pauci è comitatu Regio equos habebant, quibus terrestri itinere faciendo uti possent. videre erat plerosque abiectis sarcinis, nisi si quid auri vel argenti in promptu erat, quod commodè apportari posset, iter pedibus emetientes, omnibus exutos impedimentis. Pstroconius eo tempore magnum adiit periculum, nam equo labente parum abfuit, quin in potestatem hostis terga abeuntium infestantis venisset: Diuino tamen beneficio recuperato, mox qui aufugerat, equo seruatus est: eximia tum eius animi constantia cæteris metu consternatis enituit; nam ut erat faceto & amœno ingenio, quid, inquit, tantoperè vos ista aduersa fors perturbat? quin ut ille Philosophus exutus opibus: Ergo iterum ad pallium & baculum fortuna? nos quoque idem in præsentis rerum statu usurpemus. Id cum nemo è Secretarijs Regis Stoicam sectam tristi vultu præferre solitus molestè ferret, vulgatoque Kochanouij versu, non sanæ mentis eum esse qui in rebus aduersis rideret, hilaritatem Pstroconij proscinderet: Tu verò ipse minùs sanus es, (inquit Pstroconius) qui mihi in malâ re mentem bonam adimis; Ego quod ad me attinet, ita paratus huc veni, ut ea quæ accide-

*Res Polona
prodita in
Sueciâ.*

*Cæteris mis-
sionem peten-
tibus Pstro-
conius Regi
constanter
adhaeret.*

*Ex Sueciâ re-
uersus Pstro-
conius Com-
mentarios
itineris Sue-
tici ac rerum
isthic gestarū
per otium
conficit.*

*Ex Regis
commissione
graves con-
trouersias
inter Archi-
episcop. Gnes-
nensem & E-
piscopum Ku-
ianensem. com-
ponit Pstro-
conius.*

runt euenire posse non dubitarem, & ad ea ferenda animo obfirmato essem: tu si hæc fieri posse antè non expendisti, non mirum si nunc metu consternaris, animoque concidas. Commisso ad Lincopineum prælio, rebusque Regijs in angustum redactis, posteaquam Rex cum Carolo in colloquium venisset, conuenerat, ut dimissis utrimque copijs Rex nauibus Stocholmiam proficisceretur, indictisque Comitijs de mutuis iniurijs isthic transigeretur. Plena erat ea profectio periculi, & meritò suspecta omnibus: Rex tamen cum datam Carolo fidem seruare statuisset, ita se parabat, ut ad conditam diem Stocholmiæ esset, plerisque ac inter eos Tylicio Vice-cancellario, & Simone Rudnicio Regente Cancellariæ missionem petentibus: Pstroconius se Regem in omni quod accidere posset periculo non deserturum professus est, ac se mansurum cum Rege pollicitus, cæteris animum addidit, pauidos verò in ruborem dedit, quæ res fuit admodum grata Regi, qui mox animaduersis Caroli technis, compertoque sibi ab eo fucum fieri, & insidias comparari, mutatâ sententiâ, consensâ naui classem Calmariensem portum petere iubet, expertus in eâ nauigatione maximam maris tempestatem, eaque pericula, quæ de Mense Nouembri nauigantibus euenire solent; imposito tamen Calmarie præsidio, disiectâ ventorum vi classe, ipse ad littus Pomeraniæ nauem adegit, scaphaque ad terram vectus, curru Dantiscum delatus est; ubi aliquot naues, ac inter eas illa quoque quâ Tylicius, Pstroconius, cæteri que ferè præcipui vehebantur, antea appulerant. Hunc finem habuit ea Regis in Sueciam expeditio, ex quâ Pstroconius magnam constantis animi laudem retulit, rebus suis omnibus; cum pauci essent, qui maxima damna non accepissent, saluis. Varsoviæ postquam eò Rex venisset, nactus otium, cum nullum publicum munus gereret; res in Sueciâ gestas, causasque eorum motuum explicare, & scripto comprehendere cœpit; reliquissetque egregium ingenij sui monumentum, nisi fato quodam elegans illa lucubratio nondum planè perfectaperisset. Intercedeabat eo tempore non mediocris dissensio, inter Stanislaum Carnouium Archiepiscopum Gnesnensem, & Hieronymum Rozdrazewski Episcopum Vladislauensem, causas eius non attinet dicere, ne summorum virorum parum sedati animorum motus famæ, & nomini eorum notam aliquam inurant; illud tamen adijcere libet, Carnouium facili & hilari animo contemnere solitum arrogantiam aliorum, grauem contra Rozdrazeuium, & omnia actionum momenta expendere assuetum, ac propterea suspicacem; hinc inter dissimiles orta discordia, quæ ne Reipub. negotia impediret, Rex prospiciendum ratus, dat negotium Pstroconio, eius controuersia suo nomine componendæ. Difficile admodum erat utrique persuadere, ut æquis conditionibus, de eo quod inter eos controuersum erat, transigi paterentur. obstinatior Rozdrazeuius, iurisque sui tenacior, videbaturque Pstroconius frustra niti: sed cum Rozdrazeuius præclare de ipsius pietate sentiret, non po-

terat nisi accommodare aurem dictis & persuasionibus eius, quibus tandem fractus & emollitus, totum se arbitrio Pstroconij permisit, nec Carnouius diu moratus, se quoque quidquid Pstroconius censuisset, æquò animo laturum ostendit: ita ille prudenter usus eâ potestate, æquissimo iudicio lites composuit, omnesque occasiones, quibus animi tantorum virorum inuicem exasperari possent, sustulit, ac utrique ob eam causam gratus admodum per literas Regi diligentissime commendatus fuit. Erat tum in aulâ de eius virtute & meritis eâ opinione, ut omnium iudicio aliquo maiori Magistratu cohonestandus censeretur, cuius rei adfuit breui occasio. Ioannes Galczynius Referendarius Regni, non diuturno, sed acri correptus morbo cessit è vitâ. Rex tum iuri dicundo vacabat. igitur ne qua mora iudicijs exercendis fieret, viuo adhuc Galczynio causarum referendarum munus contra voluntatem Tylicij, qui id ad alterum deferri volebat, iubet obire Pstroconium, explorataque ipsius industriâ, statim à morte Galczynij, cum aliâ in eiusmodi occasionibus diuturnâ deliberatione desideria ambientium torquere solitus sit, Magistratum ipsum non multum ambienti, atque omni externo suffragio destituto, sed à virtute & doctrinâ commendato confert. Dicitur non potest quantâ integritate in eo munere, quod grauissimum est, obeundo versatus fuerit. Inprimis morem inueteratum iudicati nomine, vel ut causa prius in iudicio proponeretur, sportularum vel munerum exigendorum suâ abstinentiâ sustulit, deinde pupillorum, & egenorum suscepto patrocinio, ad expediendas eorum lites, qui diuturnis iuris anfractibus, ut plerumque fit, fortunas suas corruerant, omni studio incubuit, ab omni sorde alienus, grauis in dicendâ sententiâ, expeditus in percipiendis causis difficillimis, nisi quod in explicandis animi sensibus maiorem facilitatem quidam in eo desiderarent, nec enim prompta, & fluens illi facundia fuit, prudentem magis, quàm eloquentem dixeris, quanquam nec eâ laude caruit, non modò ut meditata & improvisa, sed subita etiam promptè expediret. Sed illi in eo Magistratu magnam adferebat difficultatem non multum propensus erga se Tylicij Vice-cancellarij animus, què etiam omni modestiâ, & obsequio demereri studebat, tamen ille naturâ asperior, non libenter videbat Pstroconium aliquas in Regis gratiâ partes habere, vel ad spem maioris alicuius dignitatis accingi, offensus postremo, quod Præposituram Gnesnensem, quam cum Episcopatu Culmensi beneficio Regis, & Sedis Apostolicæ reseruatam tenuerat, & posteaquam Episcopatum Varmien. adeptus esset, se illâ abdicauerat, à Rege Pstroconius obtinuisset. Igitur primâ quæ oblata est occasione, ab aulâ se subducendi usus, Episcopatum Præmissiens. multum dissuadente Tarnouio, cum reseruatione Præpositurarum Gnesnensis & Lancienf. deferentibus ijs ipsis quibus stimulantè inuidiâ gratum erat eum ab aulâ longius submoueri, acceptauit: dicere solitus, minimè conuenire ijs, qui sacris addicti essent, diutius in aulâ morari, eorum officium esse, procurare

Regni Referendarij vices subit ac dein extincto Ioanne Galczynio creatur Referendarius.

Qualem se in hoc Magistratu virum exhibuerit.

Pstroconius Gnesnensis Præpositus.

rare salutem humanam, easque inire rationes, quibus quàm plurimi ad rectam virtutis, & pietatis viam reduci possent. Cæterum diligenter expectans, quem iniret vitæ statum, ita se comparabat, ut vocationi suæ quoad eius fieri poterat, responderet, ac memor suæ cum Carnouio conjunctionis, ab illo Episcopus more solenni inaugurari voluit, ac eius rei gratiâ, & præterea voti ad aram D. Adalberti perfoluendi causâ, Gnesnam usque profectus est, benigneque à Carnouio exceptus, & consecratus, cum is quantoperè fidei & pietati Pstroconij fideret, testari voluisset, sciretque eum aliquot septimanis in Archidiocesi Gnesnensi moraturum, totam Episcopalis muneris functionem cum illo communicauit. Conuento deinde in arce Ciechocinenf. Tarnouio (Episcopus Vladislauensis iam is à Rege renunciatus erat) in Siradiense Territorium, posteaquâ Archiepiscopum Lanciciæ iterum salutasset diuertit, atque in paterno prædio paulò minùs vno mense exacto, vicinas quasque Ecclesias secundum acceptam ab Archiepiscopo potestatem inspexit, statumque illarum explorauit, multa templa recens constructa consecrauit, multa millia hominum sacro chrismatis oleo inunxit, in eoque opere ita diligens, ac sedulus fuit, ut nec valetudini, nec sibi ipsi parcere vellet, ac planè rudimenta functionis suæ in alienâ Diocesi deponere studeret. Postea in Cestochouienf. Monasterij toto orbe celeberrimo Diuæ Virginis templo sacris operatus, votisque exsoluitis, ad Episcopatum suum promotionem suscepit; quò posteaquam peruenit, totum se planè ad obeundum officium illud diuinitus ad se delatum effudit, non ad honorem & ad dignitatem, sed ad labores, & solitudines se vocatum dictitans. Cuius rei memor, in ipso suscepti muneris initio eò animum intendit, ut institutâ totius Diocesis vniuersali visitatione ouile gregemque suum exactè recenseret, quod ita præstitit, ut triennio toto huic rei impensâ operâ nullum paulò illustriorem in totâ Diocesi locum prætermiserit, quem non adierit, rationesque Ecclesiarum, & eorum, qui ijs præerant diligenter examinauerit, ac legibus quæ ad Cleri reformandos mores, populumque ad pietatis studia incitandum pertinerent latis, plurima in pristinum statum reduxerit: sæpè ipse è publico suggestu concionatus, nunc cohortationibus, nunc sanctissimarum actionum exemplo cæteris præcundo, arguendo obstinatos, vnumquemque salutis suæ commonefaciendo, pijs & diligentis pastoris munus obibat, & ut omnes officij sui admoneret, edictum contra usurarios, & concubenarios promulgari fecit, grauissimas, & à iure præscriptas pœnas proponens ijs, qui eiusmodi criminibus tenerentur. Acciderat ut templum Cathedrale, ortâ inter Ioannem Thomam Droiouium Referendarium Regni, ac Capitaneum Præmissiens. & Stanislaum Stadnicki de Lesko pugnâ, tormentorum ictibus ac cæde nonnullorum in ipsâ templi sacrâ areâ perpetratâ violaretur: indignè eam rem, ut par erat, ferens Episcopus, omnibus aditu Ecclesiæ interdixit, eum qui seditionis auctor erat, à sacra communione remouit.

Ut se ab aulâ remoueat, Episcopatum Præmissiens. frustra dissuadentibus amicis acceptat.

A Carnouio Gnesnensi Archiepiscopo consecratur.

In Archidiocesi ita volente Archiepiscopo Episcopalis officij rudimenta ponit, templa consecrando, & in visitatis Ecclesiis chrismate fideles vngendo.

Visitat vniuersam Diocesis.

In Templi Cathedralis Præmissiens. violatores grauiter animaduertit, nihil veritus eorum potentiam ac famuliam splendorem.

418
 mouit. Capitaneus is erat Præmissiensis homo potens, ac factiosus, qui cum initio decretis Episcopi nequaquam obsecundaturus putaretur, eò tamen postea se demisit, ut veluti præsentis numini sacris vestibus induto Episcopo, & extra limen Ecclesiæ progresso ad genua aduolueretur, supplexque cunctis vehementer admirantibus, veniam facti precaretur, atque impositam eo nomine sibi pœnam ultro susciperet. Eadem animi constantiâ vsus aliquot sacras aedes ab Hæreticis occupatas, Catholico ritui restituit, prouisioneque earum recuperauit. In propagando cultu Diuino sedulus, non modò idoneos verbi diuini præcones conquirebat, sed ipse etiam idem munus sæpè obibat. Inter alia pietatis studia, pauperum & egenorum peculiarem curam habuit, ac ut decenter & religiosè in Xenodochijs Nosocomijsque degerent, omni ex parte prouidit; Litaniarum vesperi quotidie recitandum vsu in eiusmodi collegia introduxit, ac lege perpetuâ id ipsum sanxit. Et ut, quemadmodum existimaret, curam pauperum Episcopo incumbere demonstramus, argumento sit, quòd designatus adhuc Episcopus, dum Rex Corcini pelte eo tempore, & fame circaquaque grassante versaretur, ac plurimi eò opis implorandæ causâ confugerent, ille egenorum patrocinium suscepit; vestes, alimenta; prouiderit, & gregem pupillorum in classes diuiserit, alios artibus mechanicis erudiendos tradiderit, nonnullos obsequijs locupletiorum addiderit, omnium uti pater curam gesserit, aulâ totâ Regis inspectante, & optimi Antistitis pium erga egenos affectum mirante probanteque. Iaslicijs certè oppido Episcopatus Præmissiensis aedes pauperibus alendis construxit & dotauit. Brzozouienſe Xenodochium prouentibus annuis auxit. In coercendis puniendisque ijs, qui in aliquo deliquerant, seueritatem mansuetudini permixtam adhibebat, contentus sæpè si quis maximè ex Clero verborum illius efficaciam per motus facti pœnitentiam lachrymis testaretur. Aliquem semper Sacerdotem, qui omnium suarum actionum inspector, & testis esset, secum habebat, eumque pietate insignem, ac potissimum aliquem è Societate IESV deligebat. Quo die in Episcopum consecratus est, vestem cilicinam clam comparatam sumpsit, totoque triennio detulit, alijs item ad domandos inordinatos carnis motus vsus remedijs, extraordinarijs abstinentijs, ieiunio etiam Aduetus Domini quod illi solenne erat, quotannis exactissime obseruato, se macerabat. Iam verò in Politicâ Episcopatus administratione, eaque muneris sui parte quæ ad Senatoriam functionem pertinet explendâ, excellens admodum fuit. Exigua erat antea in Russiæ Conuentibus Episcopi Præmissiensis auctoritas, quòd eâ non multum opibus pollens tantorum Procerum, quibus ea prouincia abundat, potentiam obscuraretur; Sed Pstroconius initio statim suscepti Episcopatus, nunc hos, nunc illos sibi adiungendo, ac officijs amorem primariorum sibi conciliando effecerat, ut longè aliam de se homines conciperent opinionem, existimarentque illum arbitrio alieno non addicturum sua

Magno & constanti animo Templi ac redditus eorundem ab Hæreticis recuperat.

Mira Pstroconij Episcopi erga inopes pietas.

In delinquentes benignus, in se austerus, cilicium quod die consecrationis suæ sumpsit, ad triennium non deposuit.

Episcopi & Senatoris dignitatem grauissime tuetur in Russiæ Conuentibus.

419
 consilia, sed ea ex animi sui sententiâ moderaturum, id quod primo, qui Vîsnæ erat indictus conuentu, luculenter satis ostendit; nam magno Procerum numero, qui eum honoris causâ deducebant eò ingressus, in expediendis consilijs publicis facillè primas partes tenuit, ita ut & sententia ipsius ab omnibus comprobata esset, & cum antea Senatores omnes dictis sententijs excedere loco consilij, quo Equester Ordo priuatim de rebus deliberare posset, solerent, tunc publico omnium consensu quòd Nobilitas multum candori Episcopi fideret, illum, & alios Senatores retinuerit, nec aliter nisi illis præsentibus consilia sua se expedire velle ostenderit. Quantâ auctoritate in Comitijs Cracouiensibus Anno millesimo sexcentesimo tertio celebratis, quæ prima posteaquam Episcopus factus esset, fuerunt, sententiam dixerit, & quam spem de se concitauerit, non attinet recensere; illud sanè constat neminem tunc fuisse, qui partium factione infectus non esset, qui illi Vice-cancellariatum, quo per leges Regni Tylicius Episcopus Varmiensis diutius fungi non poterat, deberi non putaret; quæ res mouit Cancellarium, ut omni conatu ad retinendum in Magistratu Tylicium lege soluentibus obtinuit. Reuersus ad Episcopatum, in eo constituendo omne tempus impendit, in primis autem de iuribus bonorum Ecclesiæ diuturnas controuersias cum potentibus vicinis ortas, & in varias lites productas, mirâ quadam solertiâ sustulit, finibusque certis fundum Ecclesiæ circumscripsit, ne qua deinceps de eoque questio oriri possit, prædia nonnulla restaurauit, vnum etiam extirpatis, excultisque agris construxit. Oppidum Iaslicienſe in finibus Regni Hungariæ situm, mercatu vini nobile, muris cingere aggressus non mediocri parte eius operis effectâ, posteris eius munitionis perficiendæ exemplum reliquit. Grauis eo tempore in Regno Polonia familiam Diuini Dominici discordia agitabat. Paucorum factione se iunxerant se Monasteria Russiæ ab obsequio eius Ordinis per Poloniam Præfecti; denique eò vsque ambitio discordias fouentium processerat, ut magnò religionis dehonestamento, ad arma & cædes esset ventum, his illos è Monasterijs exturbantibus. Proceres plerique prout erga alteram eorum partem affecti erant, Episcopi etiam alij Russis, alij Polonis fauebant, opemque ferebant. Res agebatur magnâ contentione non in Polonia modò, sed in Vrbe ipsâ, adeò ut Clemens VIII. Pontifex Maximus, manus supremæ potestatis ad comprimendam eam seditionem admouere coactus fuerit. Igitur is dat negotium Pstroconio cognoscendæ eius causæ, qui solerti adhibitâ industriâ, posteaquam vtriusque partis rationes expendisset, graui oratione castigatâ virorum religiosorum minùs religiosâ contentione persuasit, ut depositis odijs, æquas, quas ille præscripserat, concordia conditiones acceptarent. ita tum perniciosum schisma extinctum, & dignitati Ordinis in Ecclesiâ Catholicâ suo merito illustris, optimè consultum est. Interea fit certior Pstroconius, Ioannem Tarnouium Archiepiscopum Gnesnensem supremo grauatum morbo, in summo vitæ periculo

Anno Domini 1603.

Dicta primū in Senatu à Pstroconio sententia, quantam illi commendationem conciliauerit.

Episcopatum suum ab iniurijs vindicat, ac in splendorem pristinum restituit.

A Clemente VIII. Pontif. Max. arbiter ad componendas in Diuini Dominici per Russiam & Poloniam controuersias constitutus, rem inter dissidentes feliciter composuit. Ioannis Tarnouij Archiepiscopi Gnesnensis morbus supremus.

Qua ratione
in Archiepi-
scopū eneētus
fuisse.

Quanto ap-
paratu Gnef-
nā ingressus.

Qua simul-
tates inter
eum & Can-
cellarium in-
teruenissent.

Moritur Tar-
nouius.

culo versari. Paulò antè is Stanislaò Karncouio immortalī memoriā di-
gno Antistite, (qui Ecclesiam Gnesnensem, Collegiumq; eius beneficen-
tiā suā ita auxit, vt quod nunc eum splendorem retineat, illi potissimū
acceptum ferat) vitā functo, Archiepiscopus Gnesnensis Regis beneficio
renunciatus erat, praelatus in eā petitione Tylicio, qui magnoperè eam
dignitatem quæ prima est in Repub. concupiuerat, non solum quod lo-
cus is vetusta consuetudine Episcopis Cuiuiensibus deferri solitus fuerit,
verum etiam quod Tarnouius suā animi magnitudine, partisque opibus,
& tantis quas sibi comparauerat clientelis, eorum conatus qui de Rege
in ordinem redigendo, consilia inibant repressurus, & Regiam dignita-
tem Primatiali potestate asserturus putaretur. Quam conceptam de se
expectationem vt non modò conseruaret, verum etiam augeret, ita se
statim comparabat, vt splendore nominis sui, & liberalitate in pristinum
statum Archiepiscopalem dignitatem restitueret; cuius rei causa præter
splendidissimum & numerosum aulae comitatum, complures magni no-
minis Senatores sibi adsciuerat, qui illi præsentessent, & quorum ope-
râ in consilijs expediendis inniteretur, maioreque apud omnes esset au-
toritate: Gnesnam eo apparatu ingressus, vt suā magnificentiam omnes
qui vnquam in eo genere clari & illustres erant, cunctorum confessione
superarit, vniuersamque Poloniam in admirationem sui conuerterit. Erat
ei idem de Repub. sensus cum Sigismundo Miscoiio consanguineo suo
Supremo Regni Marschalco, ac præcipuum hominum opinione in Re-
gis gratiam locum eo tempore tenente, vtrique idem studium Regiæ di-
gnitatis conseruandæ, quorum potentia cum in tantum excreuisset, vt suā
factione quiduis in Republicâ effecturi viderentur, Cancellarius sanè siue
quod omnino ita existimauerit, seu inuidiæ in Tarnouium, cuius omnis
apparatus valde illi suspectus fuit, concitandæ causâ, spargit Tarnouium
conspiratione cum Rege factâ, Regnum inuitis Ordinibus per vim in
proximis Comitijs in filium Regis Vladislaum Principem transferre vel-
le, eiusdem criminis Miscoiium, ac præterea quod is accitis peregrinis
titulis Equitis Poloni modum excederet, insinuat. Erat tum quoque
in deliberatione Regis connubium, erant præterea multa Reipub. nego-
tia, totque & tam potentes factiones, vt quemnam exitum habitura es-
sent futura Comitija, incertum esset, maximè quod in iisdem Vice-can-
cellariatus, Tylicio Episcopatum Cuiuiens. adepto, alteri cuiuspiam con-
ferendus esset, qui ne ad eum qui alterius factionis esset deueniret, Can-
cellarius summâ ope adniti constituerat. In eo rerum statu, vt dixi, Tar-
nouius graui ictus morbo, posteaquam aliquot septimanarum ægritudi-
ne vexatus esset, piè & religiosè excessit è vitâ. Venerat ad eum Pstroco-
nius paulò antequam vitâ functus esset, sed iam à sensibus alienatum in-
tercluso linguæ vsu eum repperat, vt nullâ de re cum eo conferre posset.
Delatam autem ad se supremâ Tarnouij voluntate testamenti curam ita
suscepit, vt nihil prætermitteret, quod ea quæ ille iussit, rata fierent, in
eaque

eaque re summam fidem defuncto amico & benefactori suo præstitit. Et
sanè nisi illè suam auctoritatem interposuisset, piæ Tarnouij fundatio-
nes, in quas ille liberali animo grandem pecuniæ summam effudit, in
irritum recidissent. Iustis Tarnouio Louicij persolutis, rebusque illius rite
ordinatis, constituerat in Russiam ad Episcopatum reuerti, quo hominū
sermoni se subtraheret, qui existimabant eum Vice-cancellarium am-
bire; sed cum in Comitijs, quæ iam indicta erant, insultaturos plerosque
mortuo Tarnouio, famamque & existimationem illius calumnijs oppu-
gnaturos prospiceret, veritus ne & defuncti, & suam pariter innocentiam
in discrimen conijceret, mutauit sententiam, tantisperq; Louicij substitit,
donec Comitijs inchoandis dicta dies veniret. Quæ posteaquā appetijt,
profectus Varſauiam amicis hortantibus ne sibi deesset, minimo sanè co-
natu summâ Regis voluntate munus Vice-cancellariatus consecutus est,
opus sanè maioris quàm alio vnquam tempore negotij. Videbatur
enim Rex eum factioni Zamoscianæ opposuisse, vnumque è reliquis
legisse cui potissimū fideret, cuius prudentiâ & consilio niteretur. Co-
mitia quidem ea, agente Cancellario rebus infectis soluta sunt, Rex-
que tantummodò duobus Senatusconsultis factis, quorum alterum de
connubio Regis, alterum de concedendâ Electori Brandenburgensi cu-
râ ægri in Prussia Principis fuit, Varſauiâ Cracouiam profectus est.
Omnium planè tunc oculi erant in Pstroconium conuersi, in illum om-
nis incubuit inuidia popularis. Sed profectò est quiddam diuinum in ijs
viris qui difficillimo tempore gerendis Magistratibus admouentur, vt
peculiari ij Diuini numinis ope subleuati videantur. Erant plerique
Pstroconio parum æqui, qui nihil minùs quàm huic Magistratui ferendo
parem, & mox suo ac Regis dedecore tanto oneri succubiturum eum
augurarentur. Sed ille suscepto eo munere, omnes industriæ intendit ner-
uos, ad gerendum ex dignitate Regis & Reipub. eum Magistratum, effe-
citque vt non modò Regem non pœniteret hoc eum honore auxisse,
verum etiam reliqui omnes faterentur, tali tempore neminem alium ap-
torem fuisse, qui Regias partes contra maleuolorum conatus accuratâ
publicorum consiliorum moderatione tueretur. Comem & facilem se
omnibus præbere, palamque animum ab omni æmulatione & maleuo-
lentiâ alienum ostendere, sincerè vel cum ijs ipsis qui non benè ei vellent
agere, quasi innatum illi erat. Eâ re effecit vt Cancellarius ipse, postea-
quàm actiones ipsius propius inspexisset, non malè de illo existimare cœ-
perit, datisque ad eum literis, & depositâ omni similitate ad capeffendam
Reipub. consiliaque secum communicanda eum cohortatus fuerit. Et
sanè si is diutiùs vixisset, effecisset mox Pstroconius suo candore, & since-
ro de rebus iudicio, vt illi non minorem Cancellarius quàm alijs qui ab
ipsius arbitratu pendebant, fidem haberet, neque eò res deuenisset, quò
mox vitâ functo Cancellario, hi qui, vt aiebant, ex mente Cancellarij
præposteris consilijs ingentem in Repub. motum excitarunt, progressi
sunt.

Eius suprema
voluntatis
executor
Pstroconius
iussu Louicij
defuncto per-
soluit.

Pstroconius
Vice-cancella-
rius Regni re-
nunciatus.

Eximia Pstro-
conij Vice-
cancellarij in
obeundo suo
munere so-
lertia.

Suo candore
frangit Can-
cellarium,
eumq; sibi
comparat
amicum.

Rokosij ini-
tia.

Pstroconius
Vice-cancel-
larius, mortuo
Cancellario,
difficilimo re-
gni tempore
totam nego-
riorum molē
sustinet.

Zolkieuium
Regi concili-
atum Ro-
kosianorum
conatibus op-
ponit, & per
eum plurimos
in Regias par-
tes pertrahit.

Quas ob cau-
sas Regi ab
aduersâ parte
conflatum
odum.

Idem odium
deriuatur in
Pstroconium,
sed falso.

sunt. Sed cum Cancellarius quarto ab exactis Comitibus mense, Anno salutis humanæ millesimo sexcentesimo quinto in viuis esse desisset, non modò tota negotiorum moles in vnum incubuit Pstroconium, verum etiam, ea quæ viuentis Cancellario à quibusdam agitata dicebantur, de indicendo Conuentu Rokossiano consilia in apertum proruperunt, auctore Nicolao Zebrzydouio Palatino eodemque Præfecto Generali Cracouiensi, viro acri, non ita pridem Regi gratiæ florenti, & eo offenso popularem auram sinistra Regiarum actionum interpretatione captanti; quæ res quantum in Repub. mali pepererit, quibusque dissidijs pacatum Regni statum exagitauerit, ac postremò ciues ipsos in mutuum perniciem armauerit, alio loco à nobis narratum est. Ad Pstroconium quod attinet, ille pacatorum consiliorum auctorem se præstitit semper, tum potissimum cernens grauari Regiam existimationem confectis criminibus, odiumque populi augeri, eò incubuerat, vt conciliandis hominum animis crescentem inuidiam minueret: ac inprimis Stanislaum Zolkieuium tunc Castellatum Leopoliensem ac Præfecturæ Exercituum Regni pro Zamoscio vicarium, vnum ex intimis amicis Zamoscij, virum recti iudicij, & priuatis rationibus publicam salutem anteferentem Regi conciliauit; effecitque vt mortuo Zamoscio huic vni, etsi Regi aliquantisper ob amicitiam Zamoscij suspecto, secundum mortem illius cura Exercitus demandaretur: plurimum ea res valuit ad labefactandas partes aduersæ factionis. nam cum plerique cernerent Zolkieuium non fauere conatibus Palatini Cracouiensis, facile iisdem in partes Regias concesserunt; Pstroconio in eam curam incumbente, vt quàm plurimos ad rectè de Rege, Regijsque destinatis sentiendum induceret. Præcipue autem aduersa factio in inuidiam populi & odium vocabat Regem, eo quòd ille dissentientibus plerisque & dissuadentibus, Constantiam Caroli Archiducis Austriæ filiam, prioris vxoris sororem germanam, consorti thori destinaret: ea res aduersâ vulgi opinione excipiebatur, pauci que erant qui sibi id persuaderi paterentur, id Summo Pontifice annuente & sacris legibus, quibus Rex cum prioris vxoris sorore matrimonium inire vetabatur, eum soluente, ritè & legitime fieri posse. Hoc illud aiebant aduersarij eo matrimonio peti, vt Rex illicitis matrimonij pactis initis, Regnum Austriacis traderet; multæ sub hoc nomine sparsæ in vulgus opinionones, vanæ licet & nullo nixæ fundamento, apud credulos & in seditionem pronos fidem habebant. Et Rex quidem circa exitum anni, deducuntibus in Regnum sponsam Mariam matrem, Maximiliano fratre Archiducibus Austriæ, Cracouiæ nuptias celebrauit, effecitque vt sacri simul & secularis Ordinis præcipui quique eis interessent, actumque eum cohonestarent. Caterum factio aduersa tantò magis exarsit, non in Regem modò, sed in omnes, qui Regijs destinatis non aduersari fauere ijs putabantur: præcipua autem inuidiæ flamma hæsit in Pstroconio; ille omnium sermonibus Regiarum nuptiarum conciliator, eorumque con-

filiorum,

filiorum, quæ vulgò suspecta erant, auctor existimabatur. Vidit ille & præiudicium, Regique ipsi sæpè dixit, ea quæ mox secuta sunt euentura, suasisque Principi, vt aliquantisper opinioni hominum sese accommodaret: sed eò iam res deuenerat, vt nec Regi ipsi integrum esset resilire ab incepto, nec dignitate saluam poterat rescindere pacta, fidemque datam Principibus Austriacis, qui duobus Summis Pontificibus, Clemente VIII. & Paulo V. suadentibus & annuentibus hanc ipsam Regio matrimonio destinarent. Non est huius loci vt utilitates huius connubij, Regemque & eos qui hoc consilium probarunt, nihil perperam egisse ostendam; hoc tantum innuisse suffecerit, Pstroconium nunquam quidem Regi auctorem huius nouæ, & vulgò non probatæ affinitatis contrahendæ fuisse, ceterum re perfectâ non secus ac si ipse princeps eius consilij esset, ita Regem factumque eius tuendum suscepit, vt grauissimis rationibus ostenderet, non bene eos patriæ consulere, qui Regem & Senatum eo nomine apud imperitum vulgus inuidiâ onerarent; quippe seditionis & intestinæ discordiæ causas ab ijs quæri apparebat. Quod mox innotuit, cum Palatinus Cracouiensis cum Hæreticis consilia communicare cœpisset, atque eorum potissimum fretus potentiâ, primò ad Stęzicam, mox Lublini Conuentum egisset, generalemque totius Nobilitatis Conuentum, quem Rokos, petito ab Hungaris, gente ad seditionem natâ nomine, appellare placuit, ad Sendomiriam priuatus homo, priuatâ auctoritate indixisset. Multa hîc commemorare possem proposita à Pstroconio consilia ad eludendos conatus aduersæ factionis prudenter accommodata, sed duo tantum attingam, quæ salutaria fuisse, & salutem ipsam Regi attulisse exitus docuit. Alterum est Zolkieuium reconciliata gratia Principis, eo in aulam dissuadentibus plerisque euocato, quam rem tantâ curâ egit Pstroconius, vt cum Zolkieuius iam ad Regem proficisceretur, & nescio quis suspitionis scrupulus Regi ab inuidis, & Zolkieuianæ laudis osoribus iniectus esset, persuasumque vt Rex ad eum mitteret, quo exitu nêre domum regrederetur, obstitit constanter Pstroconius, effecitque vt venientem Rex benignè susciperet, curam publicæ salutis illi demandaret, quam ille fide integrâ gessit & sustinuit. Alterum est cum iam Rokossiana factio apertam spiraret rebellionem, atque in eo res esset, vt Cracouiensi Vrbe præsidio firmata, Palatinus Reipub. nomine Regem ingressu eius Urbis arceret, arcemque & insignia Regni in potestate suâ teneret, quoad Rex obiecta, vt illi dicebant, crimina coram datis à Nobilitate arbitris dilueret. Fit de eo consilio certior Rex, conuocato Senatu proponitur, quid in tali casu facto opus sit, Cracouiæ cuius Arx iam modico Palatini præsidio tenebatur, & quam Palatinus ipse mox maioribus copijs ingressurus dicebatur eundem, & præuertenda celeritate hostium consilia; an in Prussiam secedendum, quoad Zolkieuius qui in Russia copias agebat cum Exercitu superueniret, plerisque Senatoribus periculi Regis quàm dignitatis maiorem rationem ducentibus, & vt in tutum

Pstroconius
tamen partes
Regias tuta-
tur strenuè
tanquam co-
munem cau-
sam.

Rokossianorum
Conuentus,
quorum con-
siliis pruden-
ter obuiat
Pstroconius.

Cracouiam
Regi in pri-
mis occupa-
dam salubri-
ter consulit
Pstroconius.

Quod proce-
des in Sena-
tusconsulto &
exitus impen-
se comproba-
uit.

Pstrokonski
Cancellarius
Regni.

locum permissa hosti Cracouia Rex se cum coniuge & liberis reciperet, aut certe Varſauia vbi tum cum aula erat subsisteret, ne quam occaſionem hosti armato sua discessione vel Cracouia occupanda conatu sui violandi praeberet suadentibus, e contra Pstroconius grauissimis rationibus concessa aduersarijs Cracouia, actum esse de Rege & Regno ostendit, eundem obuiam hosti & audendum, celeritate tantum opus esse, caetera ac iter ipsum expeditum fore, ciues Cracouienses integra esse erga Regem fide, nec Palatinum ita paratum esse, ut Regem praeuenire possit, & si praeueniatur, non ausurum eo progredi. Varſauia qui subsistendum Regi suaderent, eos longe maiori periculo personam Regiam obnoxiam facere, quid enim non ausuros hostes occupata Cracouia, fugae vero & in tutiora loca sese recipiendi consilium longe a dignitate Regia, longe a praesenti rerum statu alienum videri, ad fallendum tamen distinendumque hostem naues parari placuit, sparsa rumore Regem Torunium vel Mariaeburgum in Prussiam nauigaturum. In hanc sententiam frustra renitentibus alijs facto Senatusconsulto, ea ipsa hora decreta est Cracouiam profectio, eodemque die susceptum iter, ut aduersa factione nihil minus quam eo tempore Regem Cracouiam profecturum suspicante, Rex prius propere Cracouiam constiterit, quam a Palatino eodem iter intendente id sciri possit, coactusque sit Palatinus retrocedere reuocato properare ex arce Cracouiensi suo quod isthic erat praesidio, ne in potestatem Regis veniret, utriusque istius consilij auctore Pstroconio suscepti Regem nunquam parauit, & prudentes rerum aestimatores optime rebus Regijs ea ratione consultum esse iudicabant, quod & exitus rei probauit. Multa alia referre possem, quae ille Regi utiliter suasit, erat enim vir perspicacis iudicij & prompti consilij, quod non solum grauiter proponere, verum etiam prudenter explicare nouerat. Cancellarius Regni in Comitijs Regni Varſauien. Anno 1606. renunciatus, collegamque in eo munere sortitus Stanislaum Minski ex Palatino Lancienſi, Procancellarium Regni a Rege creatum, summam tamen consilij ipse tenuit, quod Procancellarius inuidiam aperte subterfugeret, neque earum actionum, quae Magistratum eum gerentibus pro salute Principis intrepide suscipiendae erant, partem aliquam capeſſere vellet. Itaque Pstroconius, & ea ipsa Comitia & Vislicienſem Conuentum, quem Regiarum partium Duces, Rokosiano apud Pokriwnicam acto opposuerat, & cui Rex ipse vniuerso fere Senatu sibi adſistente praerant, ablegato ad Rokosianos Procancellario, & mox eodem graui morbo oppresso solus obiuit, omniaque Cancellarij munia sustinuit: soluto eo Conuentu, quod Rokosiani graues & iniustas Regi, & ijs qui cum Rege erant conditiones ferrent, motis contra eos copijs ad Ianouecium ventum est, vbi Palatino Cracouiensi & Ianuſſio Radiuilo, qui Exercitui Rokosiano praerant, vel captis vel deditis, vel ut ipsi aiebant, sponte iudicio Senatus sese permittentibus, cum non deessent qui suaderent auctores seditionis vel necandos, vel in vinculis retinendos, hic quoque mitioris sententiae auctor

auctor fuit Pstroconius, negans per leges Regni licere in ciues ordinario iudicio nondum iudicatos animaduertere, maioremque motum excitatum iri, si illi licet id meriti, opinione tamen vulgi insontes existimati, vel morte punirentur, vel contumelia afficerentur, diem potius illis dicendam, ut in proximis Comitijs se sisterent, causamque excitati tumultus dicerent. Ita illi tum sponſione data dimissi, cum non seruata fide iterum armis & non iure se tuerentur, neque vocati ad Comitia venire vellent, non deerant qui lenta Pstroconij consilia accusarent, sed illi semper constitit ratio dati consilij. Secuta sunt postea Comitia anno 1607. Varſauia indicta, armata illa & turbulenta, cum Castris quorum praedidio tuto negotia publica tractarentur, ad Urbem admotis, tertio inde milliaro hostium castra abessent, & inter militarem strepitum armorumque vim consilia expedirentur. Actum est cum Rokosianis ut ab armis discederent, atque arbitrio Senatus, & totius Reipub. se causamque suam permetterent, sancitae plurimae leges ad stabiliendas Nobilitatis libertates, circumscribendumque Regium imperium pertinentes, satisfactum magna ex parte populi desiderio & minus aquae flagitationi. Rex ipse quo suum pacis cupidum animum cunctis declararet, nihil se non facturum, quod concordiae omnium sententiae a se postularetur, testatus est, & fecit pleraque fecissetque multo plura, nisi orta inter Ordines Regni de rebus controuersis disceptatione, mutuis altercationibus Comitiorum tempus extractum fuisset. Postremo cum nullis omnino rationibus Rokosiani ut pacate se gererent, ab armis discederent, causam suam iudicio Ordinum Regni permetterent, adduci possent, cum persuasiones amicorum & principum Senatus, qui ad illos Regis permissu saepe commeabant, cum Regis & totius Reipub. auctoritatem contemnerent, factum Senatusconsultum, ut nisi intra certum diem arma deponerent, eo loco quo hostes patriae haberentur, & vi atque exercitu ad officium reducerentur. Neque tamen his illi territi, rem pene dictu incredibilem ausi non plures quam duo Palatini, Nicolaus Zebrzydowski Cracouiensis & Ianuſſius Grudzinski Rauensis, ac Castellanus Parnauien. Petrus Staborowski, isque nondum eo sacramento quo Senatores Regi & Reipub. obligantur obstrictus, nec pleni iuris Senator, pauci praeterea ex Equestri Ordine, Regi Regnum publice proposito edicto abrogarunt, institutum indixerunt, inter regnum promulgarunt. Erat Regia causa potior & iure, & viribus maioribus nitebatur, stabat a parte illius & Comitiorum consensus, & vniuersus Senatus, & exercitus robur. Aduersariorum e contra omnis in eo spes, militem Regium contra ciues arma non strictum, facilius eum seditionem moturum, quam causam Regiam armis defensurum. Nec temere ea orta erat fiducia, nam plerisque e Regio exercitu ea opinione imbuerant Rokosiani, quasi illi pro libertate niterentur, hi qui cum Rege stabant, eandem oppugnatum irent, itaque & in Castris praesente Rege variae voces audiebantur, & postmodum cum Rokosiani primi

Eius contra
reos Rokosia-
nos mitior
proposita sen-
tentia.

Cum Rokosi-
anis primo
pacatis consi-
liis actum.

Armis tan-
dem decer-
tatum est.

Quæ circa
conflictum
egerit Pstro-
conius.

Victoria pe-
nes Regem
fuit.

Sanciorum
& casorum in
pugna, pia &
accurata
Pstroconij cu-
ra.

Pstroconio
suasore in ne-
minem rebel-
lium sauitur.

Nullius civium
extra pugnam
sanguinem
fundendum,
prudens con-
siliū Pstro-
conij.

versus Cracouiam castra mouissent, Rexque cum Exercitu eos secutus, & apud Varkam oppidum assecutus fuisset, complures militum turmae iussu cum hoste manus conferere, imperium abnuerunt. & nisi arte Zolkieuij, seueraque in paucos seditionis auctores animaduersione, exercitus exactis proditoribus purgatus fuisset, nescio an non summo gentis nostrae dedecore, Regis eorumque qui Regias partes sequebantur, causa prodita fuisset. Nec apud Vranscum eam alacritate animorum à Regijs militibus excepta pugna, trepidatumque & magnam confusione res acta, Ducibus ipsis qui bello praeerant, (praeerant autem Carolus Chodkieuicius dextro, Stanislaus Zolkieuius sinistro exercitus cornui) non satis inter se concordibus, ita ut Rex ipse in summo periculo versaretur, & fuga passim conturbatis ordinibus fieret. Insperata ea res accidit nobis, qui cum Pstroconio non longè à Prætoriâ Regiâ cohorte inermes subliteramus, visaque res proditori similis, idque veritus Pstroconius adacto calcaribus equo ad Regem contendit, præfatus se cum Rege omnem fortunæ sortem excepturum, nec aliam salutis viam quaesiturum, conspicatusque vnum & alterum vexillum fugientium, vexilliferos prehendi iubet, atque penè inuitos & metu conterritos, suam auctoritatem fugam retrahit, atque ad Regem, qui cæteris metu turbatis & varia suadentibus, imperterrito animi Regi vigore nunquam loco moueri potuit, adducit. Mirati sunt qui praesentes erant Episcopi animi magnitudinem, tantò magis quod nonnulli qui in ipsius comitatu erant, non verbis magis quam exemplo fugam suaderent, eamque deserto Episcopo turpiter capefferent. Multa præterea alibi dicenda vel dicta. Victoria Regi obtigit, pauci ex hostibus ceciderunt, sparsi reliqui quod quemque fors tulit abierunt: cæsi in acie ut terræ mandarentur, ea verò prima Pstroconio cura fuit, ut vulneratis Medici adhiberentur, ut moribundis Sacerdotes adessent, eiusdem summa sollicitudo, nec vllum inter hostes & suos discrimen, pari omnes affectu complexus, utrisque simul quantum res & tempus patiebatur, consultum esse cupiebat, me inter alios paterno imperio coegit, ut partem curæ eorum qui à vita excedebant capefferem, eosque sacra ex homolegesi expiatis ad mortem Christiano ritu obeundam præpararem: feci id non inuitus cum alij deessent, qui id munus obirent. Victis prælio aduersarijs, deliberabatur quâ poenâ ij afficiendi essent, qui in acie contra Regem steterant, Rege optimo annuente & suadente Pstroconio, in neminem sauitum, quos fortuna belli seruauit, nulli bona adempta, mansere omnes incolumes, etiam ij, qui proditoris & initæ cum Gabriele Batthoreo Principe Transilvaniae, de tradendo illi Regno, conspiracyationis rei conuicti sunt. quorum vnus Ioannes Felix Herbortus, clara & illustri ortus familiâ, eruditionis & eloquentiæ opinione tumens, leuis idem & ob egestatem ad seditiones resque nouâdas pronus, captus, cum literis proprijs conuinceretur, perniciofa in Regem & Rempubl. cum Batthoreo consilia agitasse, iam iam capitali supplicio vniuersi Senatus

natus sententiâ addicendus, Pstroconij qui extra aciem nullius ciuis sanguinem esse fundendum, multis ijsque efficacibus semper vrsit argumentis, sententiâ seruatus est, & post sponsione datâ, dimissus. Reliquis etiam rebellibus, ut Rex veniam daret, ac clementiâ potius quam seueriori animaduersione Rempubl. pacaret, facile benignissimo Principi persuasit: itaque Senatu quoque vniuerso in eam adducto sententiam, agente potissimum Zolkieuius, qui quod sororem vxoris Palatini Cracouienfis in matrimonio haberet, sanguinisque arcta coniunctio inter mutuos eorum liberos intercederet, indoluisset vices Palatini, & illi iam facti poenitenti postremò fauisse putabatur, condiciones quibus Palatinus in Regis gratiam admitteretur, præscriptæ sunt. Vocatisque ad Regem Cracouiae eo tempore aduersa valetudine laborantem Senatoribus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae, postquam aliquantisper disceptatum esset, inter eos qui maiorem Regiæ dignitatis rationem habendam, & eos qui non nihil Palatino quoque indulgendum censebant, ad extremum venit ipse Palatinus, verbisque præscriptis præteritorum veniam à Rege petijt, pariterque conceptis scripto orationibus Pstroconius nomine Regio, & Ioannes Zamoski Archiepiscopus Leopoliensis, pro Senatu illi responderunt. Ita tum pax coijt, & Respub. pristinae tranquillitati restituta est. Hæc anno 1608. mense Maio acta, cuius etiam anni initio Bernardus Macieiowski Sac. R. Ecclesiæ Cardinalis Archiepiscopus Gnesnensis cessit à vita, vir pietate insignis, genus illi clarum & illustre, quippe nepos fratris Samuelis Macieioui Episcopi Cracouienfis, qui Sigismundo Primo, & post Augusto eius filio regnante, Princeps Senatus habitus Regni Vice-cancellarius fuit, primis ætatis annis sub Rege Stephano militiam professus, aulici comitatus Vexillifer summa cum laude munus id sustinuit, mox abiecto balteo militari, sacris initiatus atque Romam profectus, totum se Ecclesiasticis institutis imbuedum impendit, cunctis ob vitæ integrè actæ sanctitatisque constantem opinionem amabilis, primò Episcopus Luceorienfis renunciatus, mox legatione Regis Sigismundi nomine apud Sixtum V. Summum Pontificem functus, cum magnum sibi in Romanâ Curiâ affabilitate & comitate amorem conciliaflet, secundum mortem Georgij Cardinalis Raduili, qui in Vrbe vitâ functus est, Clemente VIII. Summo Pontifice Regi eum impensè commendante, Episcopatum Cracouiensem adeptus, mox ab eodem Pontifice in numerum Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium relatus, postremò mortuo Ioanne Tarnouio, Archiepiscopus Gnesnensis factus, minùs biennio ei sedi præfuit. Extremis vitæ annis simul et cum Rege intercesserat, fauisse Rokossanorum conatibus putabatur. Sed nos ad nostra, Alberto Baranouio ex Episcopatu Vladislauienfi Gnesnam Regiâ designatione translato, Regiâ item voluntate Episcopatus Vladislauienf. Pstroconio delatus est, quem dignitatis Ecclesiasticæ locum adeptus, iam in portu res suas collocatas existimabat.

Pax inter
Regem &
Rokossanos
Pstroconio in
primis labo-
rante statuta.

Mors pia
Cardinalis
Macieioui
eiusque res in
vita gesta.

Pstroconio
Episcopatus
Kuianensis
delatus.

Cancellarij
munus depo-
nit Pstroco-
nius.

Prusiam Du-
calem ex Re-
gis & Ordinū
sententia in-
spicere & Cu-
ratori satui
Principis con-
ditiones ex
Senatuscon-
sulto præscri-
bere iussus.

Morbo inter-
cipitur.

Nihil igitur nisi quod ad functionem eam ritè obeundam pertineret mente voluens, totus eò propendebat, ut quàm primùm supremi Cancellarij munus deponeret, publicarumq; rerum abdictâ curâ, Episcopi officio fungeretur. Ergo Comitibus Varſauia anno 1609. mense Ianuario indictis, cum Regem Volborij, oppidum id Episcopi Vladislauensis, Cracouiâ Varſauiam proficiscentem conuiuio excepisset, vix dum rectè inchoatis Comitibus institit apud Regem, ut quàm primùm sibi Magistratu abire liceret, quod cum vix tandem obtinuisset, in hospitium reuersus, veluti diu desideratâ quiete partâ, mirificè lætatus est, immensas Diuinæ Maiestati agens gratias, quod in tantâ negotiorum mole sustinendâ singulari ope sibi adfuisse: quod enim tanto ponderi non succubuisset, quod Magistratum eum difficillimo Reipub. tempore ita gessisset, ut nec inuidi, nec inimici quidquam haberent, quod criminarentur, soli Deo acceptum ferebat. Vna res erat, quæ animum ipsius magnoperè sollicitum habebat, dati erant auctoritate Comitiorum è Senatu, & Equestri Ordine, qui statum Ducalis Prusiae inspicere, formulam regiminis præscriberent, & Alberto Brandenburgico, qui eo quod motæ mentis esset, Curatore egebat, Curatorem Ioannem Sigismundum Electorem Brandenburgensem à Rege & Reipub. datum, certis præscriptis conditionibus in possessionem eius curatellæ immitterent, ac nouo sacramento Prouinciâ illam Regi & Reipub. obstringerent: inter eos quibus hoc negotium tractandum commissum erat, princeps erat Pstroconius, eum vehementer torquebat cura suscepti istius negotij; nam inprimis ad officium suum pertinere iudicabat, omni studio promouere in Ducatu Prusiae iam dudum pulsam isthinc, & eliminatam religionem Catholicam, id si impensius vrgerent, verebatur ne acrius obtinentibus hæreticis, status illius Prouinciæ perturbaretur, omnisque in eum culpa infecti negotij recideret: non poterat autem vllam iustam Regi adferre causam, quo illo annuente sibi liceret domi manere, quamobrem me alijsque præsentibus, sæpè Deum precatus est, ut si minùs fructuosa & salutaris Ecclesiae, ac Patriæ hæc lra legatio futura esset, se vel morbo impediret, vel si ita diuinæ Maiestati visum foret, è vita tolleretur, voti ut mox videbimus compotem fecit Deus. Cracouiâ ad Regem venerat, accepturus mandata secundum quorum præscriptum Prussicum negotium tractari debuerat. Sacro parasceues die, Rege templa Christiano ritu religiosè obeunte, cum in deducendo & manu sustinendo Rege aliquantisper fessus esset, altera die leuiori febris correptus, non satis curato morbo Cracouiâ discessit. Volboriam properans isthic valetudini recuperandæ Medicorum operâ adhibitâ, aliquantum temporis impensurus; sed & Volboriæ tanta negotiorum moles eum circumstetit, ut non modò Medicis vacare non potuerit, sed & ad necessariam etiam quietem sumendam non satis temporis ei suppeteret, crebrò eum interpellantibus amicis, quibus tantum indulgebat, ut sibi non parceret. Sed non solum Volborij, verum

& in itinere deinceps Vladislauiam versus suscepto, exiguam habuit valetudinis curam, quod nimium fideret viribus suis, seque non facili morbo deijci posse exultimaret. In Coualienti primùm oppido, quod vicinum est Vladislauia, sensit se iterum tentari morbo, die decimâ sextâ Maij Ecclesiam suam Vladislauien. ingressurus, multos proceres eius prouinciæ obuiam sibi progressos, magna animi hilaritate excepit complexusque est: dies erat nimio solis calore feruida, tot autem viris nobilibus, qui honoris causâ obuiam prodierunt Episcopum salutantibus, necesse erat quemlibet eorum excipere, dicentem audire detecto capite, ita incaluit corpus itinere alijsque curis, & ipsâ suscipiendi Episcopalis oneris meditatione fessum, peractis tamen ingressus ad Ecclesiam cæremonijs, finitisque salutationibus deductus ad arcem, multâ illustrium virorum frequentia mensæ affedit, & vix gustato cibo, quasi telo aliquo ictus subito se proripuit; secuti sumus abeuntem, ille verò eo morbo lætus, hoc illud est, inquit, quod in ipso tanti honoris ingressu mihi euenire oportuit, ne nimium me extollerem, leui plagâ me diuina manus tetigit. Febricula erat leuior, quam ut aliquod periculum ab eâ timeri potuerit, & quæ intra vnius horæ decursum deferbuit, sed postridie totum corpus flauâ bile perfusum ictericio siue regio morbo eum affectum esse ostendit. Aduocati Medici venam secuerunt, fluxit ater & adustus sanguis, signaque futuri & diurni morbi apparuerunt, ac Medicis seriam affectæ morbo valetudinis curam suadentibus, ille inprimis de salute animæ sollicitus, Confessarium Presbyterum è Societate Iesv, qui tum Torunenſis Collegij Rector erat Corzeuium accersit, huic humiliter gesta totius suæ vitæ fateretur, veniam delictorum poscit, mox ritu Catholico expiatus, me accersito quasi iam iam moriturus, Tabulas supremæ voluntatis conficit. Mirabamur hominem ut nobis videbatur satis valentem, nec vi morbi deiectum, in continuâ versari cogitatione mortis, animo quidem intrepido, & quasi magnum quid aggredi gestiente solcito. Testamentum legitime condito, omnibusque ritè dispositis, sacrisque more Catholico expiatus, tum demum accersitis Medicis, curandum se illis permisit: lenta erat vis morbi, cuius causa obstructio venarum messaraicarum à diuturno tempore contracta; nec enim ille nisi morbo urgente medicinis uti consueuerat, nimia quadam suæ valetudinis fiducia, alios etiam irridere solitus, qui cum rectè valerent, Medicos nihilominus ad curam corporis adhiberent. Ego morbi causam ad curas & sollicitudines, angoresque animi, quos ingerendo Magistratu toto ferè Vice-cancellariatus, & Cancellariatus tempore, sine collegâ, sine vllò leuamento, solus tantum onus sustinens pertulerat, retulerim. Medicis igitur manum admoventibus tantum absuit, ut morbi vis decederet, ut etiam maiora incrementa sumeret, per sex continuas septimanas decubuit; hoc temporis interstitio bis recidiuâ febris tentatus, eaque facile leuatus, non remisit animum à publicis curis, ac inprimis quotidie ferè sacrificium incruen-

In suo in E-
piscopatum
atque in Ec-
clesiam suam
Vladislauien.
ingressu mor-
bus inualeſcit.

Curam vale-
tudinis suadē-
tibus Medicis,
& amicis, cu-
ram animæ
potiorem ha-
bet Pstroco-
nius.

Testamento
condito, &
procuratâ a-
nimâ cura-
tionem vale-
tudinis tum
demum Me-
dicis permit-
tit.

Morbi causa
& occasio.

tum

*Aura muta-
tionem fru-
stra capiant
in eo sanando
Medici.*

*Raciazij
Templum in-
firmis in-
staurari cu-
rat.*

*Febri mali-
gnâ corripit-
tur.*

*Die vite sue
supremâ ad
facellum per-
ducitur, &
Missæ sacrifi-
cio deuotè in-
terest & SS.
Eucharistiâ
reficitur.*

tum offerens, immensam lacrymarum vim profundeabat, omnes qui adire ipsum vellent, facillimè admittebat, causis iudicandis aliquoties præfedit, de statu Ecclesiæ, subditorumque sollicitus, & cum, ut dixi, in cogitatione perpetuâ mortis esset, quasi tamen vitæ certus, ad extremum eius exitum nullam muneris sui functionem intermisit. Cum tertia iam hebdomada morbi præterisset, rati Medici loci mutatione morbum decessurum, suaserunt ut Raciazum (arx est Episcopalis amœno admodum loco sita, quatuor miliaribus Vladislauia distans) proficisceretur; fecit id ille libenter, nihil tamen eâ migratione effectum, idem morbus, eadem illius vis manebat, & ut dixi maiora in dies incrementa sumebat. Non possum silentio præterire insigne Pstroconij pietatis studium, quod in hoc itinere exhibuit: Templum erat Raciazij à Rozrazenio magnis impensis inchoatum, & ferè iam perfectum; deerant turrets, altaria, fenestræ, id à successoribus Rozrazeuij, Tarnouio, Tylicio, & Baranouio neglectum, pecoraque in loco sacro (nam eius templi in veteris Ecclesiæ loco posuerat fundamenta Rozrazeuius) stabulari, ossa humana diruto ossario, à canibus & feris dilacerari & dispergi, ita indoluit Pstroconius, ut lacrymas tenere non potuerit: è vestigio igitur iubet purgare locum, fores ad portas aptare, ossarium nouum condendis fidelium ossibus construere, vitreas fenestras conficere, quæ omnia summâ celeritate, illo instante & perurgente perfecta sunt; & si diuturnior vita illi obtigisset, haud dubium quin illâ ipsâ ætate totius fabricæ opus perfectum reddidisset, sed eius rei laus reservabatur eius successori Laurentio Gembicio, qui pari tactus pietate, simul ac Episcopatum cepit, finem huic operi imposuit. Morbo in dies crescente, accessit postremò febris, quam, ut est, malignam Medici vocant, ac insuper triduo ante mortem aposthema, dextrâ faciei partem ac fauces ipsas occupauit. Nulla iam spes erat salutis, & Medicis tacentibus, ipse viribus se destitui animaduertens, nihil territus supremâ necessitate, ad mortem constanter & piè obeundam se præparabat; sermo nullus nisi de rebus diuinis, de cælesti illâ patriâ, de diuina erga genus humanum clemetiâ; quotidie sacrum Missæ officium, cum iam destitutus viribus ipse sacris operari non posset, audiuit deuotè & religiosè; petitas ex sacris Psalmis sententias frequenter in ore habebat: *Aspersisti me*, inquit, *Domine hyssopo* (bilem enim quæ morbo causam dederat hyssopo comparabat) & *mundabor: lauabis me & super niuem dealbabor.* & *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.* itemque, *Paratum cor meum Deus. ac, Letatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus.* Die Principibus Apostolorum Petro & Paulo sacrâ, illi supremâ, manè vestes poposcit, vestitus (tantum adhuc illi virium supererat) ad altare quod in vicino cubiculo parabatur se deduci iubet; ibi prostratus Missæ Sacrificium Patre Simone Dolescio è Societate IESV sacra peragente audit, sacraque Synaxi relictus, vegetior quodammodò redit ad lectum. non dubitabat se eo die moriturum, nam & triduo antè quæsierat ex me,

Diem sui obitus præsciuit.

Ad vicinam mortem (quod piorum est) trepidat.

Inter mortuis vocibus Orationem Dominicam recitat & in verbis Ave Maria, placidè moritur.

Puritatis mirum in tota vita studium.

Pœnitentiæ & mortificationis cultor egregius.

me, quàm cito ventura esset dies Apostolis sacra: cumque ego tertio ab hinc die venturam eam respondissem, conticuit; denique cibum cum eo die caperet, Cui, inquit, vsui cibus iste, cum anima alio egeat? cumque frigore pedes ipsius rigescentes attrectarem; ne mireris, inquit, iam inde anima se subduxit, & per partes morior. Hæc latus & quasi iocanti similis. Cum verò mors instaret, aliquantisper commotus, facie non nihil perturbatâ: Coram Iudice meo, inquit, mox cõpariturus hac vel maxime vrgeor formidine: viximus in aulâ, Magistratus gessimus, non semper in hominibus negotijsque tractandis & expediendis æquabilem modum tenere potuimus, interdum non eâ quâ parerat intentione ad altare accessimus. Tum ego: Si quid tale est, quo ex eâ occasione grauari suam conscientiam sentit, nunc doleat. Doleo, inquit, ex animo doleo. Assurgere volenti porreximus manus: ego autem monui Confessarium, ut ita affecto cæteris abire iussis consilium daret, & indulgentiam largiretur; fecit id ille. Mox iussu Pstroconij, vniuersâ aduocatâ familiâ: Adiunt, inquit, omnes, ac videant me morientem; iam hilarior, iam totus in oratione defixus, sacrum Oleum Christiano ritu, extremò vngendus adferri iubet: aderant complures Presbyteri & religiosi viri, orantibus illis & sacras Litanias recitantibus: ille cum reliqui, ora pro eo, dicerent, ora pro me ingeminabat. Hoc Sacramento munitus, constanti vultu, intrepido animo præstolabatur mortem; & cum iam vox deficeret, orsus Dominicam orationem, quamuis submissâ voce, ita tamen ut à nobis, qui aurem ori eius admoueramur intelligi posset, in his verbis, Ave Maria, Creatori suo spiritum reddidit, adeò placidè, & sine aliquo corporis motu, ut somnum cepisse potius, quàm mortuus esse existimari potuerit. Coluerat ille peculiari ritu Beatissimam Virginem, atque ab eo tempore ex quo Presbyteri ordinem suscepit, omni Sabbatho votiui sacrificio Reginam cæli venerabatur, nec dubito quin præsentem in ipso mortis certamine eam salutauerit, nec temerè factum crediderim, ut in hac voce, Ave Maria, exspirarit. Multa alia pietatis officia ab eo vsurpata, quæ hic paucis perstringam, testimonio esse possunt, quantoperè ille Dei & proximi amore flagrauit. Summum erat in eo vitæ ab omni illecebrâ carnali conseruandæ studium, omnes suspiciones turpitudinis, omnes familiaritates, quæ statum eius non decerent, vitabat; nullum vnquam verbum ex ore eius prodijt, quod castas aures offenderet, quodue ruborem mouere posset: si quid tale ab alijs diceretur, aures oculosque auerteat, ut quantum à rerum turpitudine abesset, tantum se ab obscenitate verborum alienum ostenderet. Crebra ieiunia, castigationes spontaneæ corporis, aliæque ad domandam carnem pertinentia in vsu habebat. Ieiunium Aduentus Domini solenne statumque illi erat. Curam pauperum gerere, Nosodochia Xenodochiaque inuisere sæpissimè solebat, nec pecuniam modò, sed spiritualementiam eleëmofynam largiebatur, exhortando pauperes ad ferendas æquo animo ægritudines, reliquasque vitæ inopis

Inopum pe-
culiaris cura
& ratio.

Insignia circa
liberalitatem
in pauperes
quedam in
eo exempla.

Mira in eo
mansuetudo
& animi
tranquillitas.

inopis molestias, incitando eos ad pietatis studium, perquirendo de statu eorum, de ratione victus. In eleemosynis largiendis plus quam facultates suae paterentur, sine ullo prorsus rei privatae respectu, plane liberaliter profusus, dumque eo nomine a domesticis admoneretur, Dominus providebit, respondebat. In quo genere quid aliquando illi acciderit, Ecclesias Dioecesis suae perlustranti, paucis referam. In pago Cracouecio, ditionis Alexandri Ducis Ostrogiae, templum erat Catholicum, quod idem Dux Graeco schismati addictus, in Ruthenum ritum transtulerat, sed eo vitâ functo vxor illius foemina religiosissima, iterum illud Catholicis restituerat, Romanae Religionis dato Sacerdote: is omnium rerum egens, cum quibus templum illud recens restitutum indigeret, Episcopo explicasset, ille non subductâ ratione pecuniae quantam tunc haberet, iubet numerare centum florenos, in subsidium Ecclesiae impendendos. Dissuadenti fratri meo Matthiae Lubinski eo tempore Canonico Gnesnensi. nunc Praeposito Miechouienfi. qui & Cancellarius illius erat, & priuatas eius rationes tractabat, ostendenti quæ quantum adhuc in perlustrandâ Dioecesi itineris & sumptuum faciendum esset, & quæm exigua summa pecuniae (quadringenti erant circiter floreni) Episcopo superesset, ac proinde differri oportere petitionem Parochi, dum domum Episcopus rediret; assensit ille quidem, idque ægrè, ceterum comminatus est breui euenturum, ut illum ipsum sui consilij poeniteret. Dicto euentus respondit; nam sequenti nocte arculam, in qua & Episcopi & fratris mei pecunia erat fur abstulit. quod ut intellexit Episcopus, ne minimum quidem iacturâ rei permotus, nimiam tantum erogandi in pios usus parsimoniam eo furto castigatam esse professus, ut quamprimum domo pecunia in subsidium Ecclesiae promissa mitteretur, mandauit. Erga inimicos & inuidos beneuolentissimus, iniuriarum quarumcunque patientissimus, non modo lædentibus non nocere, sed etiam humanitate & beneficijs eos sibi deuincire studebat. In grauissimis quibusque periculis singularem quandam animi tranquillitatem retinebat, vultusque ipsâ serenitate alijs metum demebat, illud usurpans: Animus bonus in re malâ dimidium mali, quod quantoperè binâ Regiæ Maiestatis in Sueciam protectione, & domestico ad Guzouium conflictu præstiterit, supra attigimus. Nulla re aduersa magnoperè tristabatur, sinistri euentus nuntium piâ illa oratione, *Sit nomen Domini benedictum*, excipere solitus. Inter priuata pietatis exercitia solenne illi erat, qualibet mediâ nocte surgere ad confitendum nomini Domini, & nemine conscio in genua prouolui, ac deuotissimè aliquot orationes, quas pij viri eiculatorias vocant, ex intimo cordis affectu ad Deum profundere. Quotidie totâ conuocatâ familiâ sacras Litanias recitari curabat, vesperi & manè sacris meditationibus aliquantum temporis semper impendebat, religiosos coetus summo amore prosequabatur, è quibus Patres Carmelitanos exalceatos sanctissimi

Pius erga re-
ligiosos ordi-
nes affectus.

deuotionis ac
pietatis
exercitia.

Corporis ha-
bitudo &
anima doctes.

Inter tot
quaestuosos
magistratus,
nullas congestas
sit opes.

In Vladislau-
nien. Ecclesiâ
Episcopali se-
pelitur.

sanctissimi instituti homines ex Italiâ euocatos, suâ operâ & impensâ Cracouia collocavit, quos etiam factus Episcopus Vladislauienfis ad Ecclesiam suam Cathedralē adducere omniâ constituerat. Si quando post exantlatos labores animum releuare vellet, in aliquod Cœnobium secedebat, non ut otio tempus consumeret, sed ut piâ de rebus Diuinis cogitatione, & sacra cum viris religiosis conuersatione se recrearet. Bina votiua sacrificia qualibet hebdomadâ feriâ tertiâ de SS. Trinitate, Sabbatho, ut dixi, de Beatissimâ Dei Genitrice, per se ipse deuotissimè peragebat; si quando aduersâ valetudine impediretur, per alium sacerdotem (quod tamen rarò accidit) id fieri curabat, & quoad per negotia licuit: profestis verò omnibus Sacrosanctum Missæ sacrificium cum summâ deuotione & lacrymarum profusione offerebat. Has omnes pias deuotiones, ita longâ exercitatione & continuo usu in consuetudinem adduxerat, ut quo minùs ijs statis horis & temporibus vacaret, neque summis difficultatibus, neque negotiosi Magistratus curis, nec demique angustia temporis prohiberi vnquam potuerit. Corpus illi firmum, & ferendis laboribus idoneum, statura iustè quadrata, raro capillo, vestitæ genæ, ut propior imberbieffet; vox sonora, oratio in qua magis inuentio & iudicium, quàm elocutio eniteret; Senatoria prorsus, grauis, docta, & quæ pondere sententiarum magis quàm verborum lenocinio commendata in aures auditorum influeret. Memoriâ excellenti pollebat, ita ut omnia quæ audisset legissetue retineret: itaque sermo illius plenus erat notitiâ antiquitatis; in causis cognoscendis acere & perspicax illius erat iudicium, non tamen temerarium vel arrogans, placidè ut aliorum sententias exquireret, & non nisi ultro citroque explicatis rationibus causam definiret. Gestis tot Magistratibus, gratiâ etiam Regiâ florens, nullas reliquit opes, vix distractâ etiam supellectili eo mortuo as alienum solutum est, cum alias non indiligens rerum suarum haberetur, sed idem abstinens, & ab omni illicito munere accipiendo alienus cum esset, priuataque facultates, non easque gerendis difficillimo Regis & Reipub. tempore Magistratibus sufficerent haberet, sumptu censum superante abundare non poterat, quotiescunq; tamen opus erat splendide & magnificè, vel in excipiendis tractandisque exteris hominibus, vel in obeundis negotijs in quibus dignitatis Regiæ & Magistratus quem sustinebat, ratio habenda erat, comparebat. Excessit è vitâ 111. Calend. Iulij. Anno à restauratâ salute humanâ, supra millesimum sexcentessimum nono, ætatis suæ anno quinquagesimo sexto, Vladislauia in Ecclesiæ Cathedralis sacello, à Ioanne Tarnouio Archiepiscopo Gnesnensi exstructo & exornato, sepultus. Felicem illum diximus morte suâ, qui functus tot Magistratibus, gesta summâ cum laude Repub. eaque post Rokossianas seditiones pacatâ & pace florente, multa ea quæ mox subsequuta sunt mala non viderit. Felix es Pstroconi, qui iam pietati tuæ debito frueris pramio, de nobis & patriâ, de qua semper

benè mereris studueras, vel nunc etiam sollicitus, nec enim ambigimus te cernere, cùm in conspectu illius sis, qui omnia videt & praevidet, quibus iactemur procellis, quanta amata à te patriæ immineant pericula, quibus Ecclesia Dei oppugnetur machinis. Nos hæc quæ scripsimus, tuæ memoriæ dicamus sacramusque, erit hoc quaecunque meæ erga nomen tuum obseruantiae monumentum, & grati acceptorumque à te beneficiorum memoris animi non vulgare argumentum.

EPISTO-

EPISTOLARVM SELECTARVM

Decas Prima.

COSMO CARDINALI DE TORRES

Stanislaus Lubiencki.

Varſauiam.

VM te Illustrissime Domine, grauissimo Sanctissimi Domini Nostri iudicio sacro purpuratorum Patrum Collegio adscriptum mihi significatum esset, non noua ea dignitatis tuæ accessio mihi visa est, sed quæ omnium votis iam diu destinata virtutibus tuis debebatur. Ego certè simul ac te in Regnum hoc Sanctissimi Domini Nostri & Sanctæ Sedis nomine venientem, benigna fortuna in ædes meas intulit; ut vidi, ut complexus sum, statim id quod futurum mox erat iudicavi Tibi amplissimum deberi honorem. Taceo quod eâ familiâ natus es, quæ sæpius hæc purpurâ fulsit, fuerit id cuiusdam felicitatis, quanquam & hæc ipsa comes est virtutis. Sed illa tua pietas, illud eximium propagandæ rei Christianæ studium, illa in honorificentissimo dignitatis gradu animi moderatio, hanc tibi dudum texebat vestem, & ad hoc amplissimi honoris culmen te ducebat. Suscepisti sacræ legationis munus eo tempore, cùm res nostræ penè deploratæ essent, cùm irruentibus barbaris nemo exterorum nos non interituros existimaret: sed erat animi tui contemnere tanta discrimina, & si quid immineret periculi, ultro appetere. Sic per turbatas bellis ciuilibus Germanias transiisti, sic cineres semirutæ & fumantis Bohemiæ intrepidus calcasti, sic inter micantes Hæreticorum mucrones, strictosque in tuam perniciem enses tuæ immemor salutis, memor officij & demandati muneris euasisti, & medios arduum tenuisti per hostes iter; sic fines Regni nostri quasi in tuto res nostræ essent hilaris ingressus es: sic ego te ut Angelum Domini à sacrâ Sede missum vidi & admiratus sum, felicitatem quandam ipso excelsi animi vigore nobis spondentem. Non est, nec erit vnquam obscura hæc tam eximia animi magnitudo, in suscipiendo & obeundo tam arduo & difficili munere, contemptisque periculis declarata: atque uttu eâ in re institisti vestigijs maiorum tuorum, sic mox erunt eadem stirpe orti, qui admiratione heroicarum virtutum tuarum ad similes pro Ecclesiâ Dei ausus excitabuntur. Floreat augeaturque tam nobilis sanguinis propago, quæ tot in omni genere virtutis excellentes protulit viros, qui rerum gestarum gloriâ, præcipuas orbis Christiani partes illustrarunt. Felices & nos qui te sacrâ fulgentem purpurâ in Patriâ nostrâ conspiciamus: qui non tuâ solum causâ, sed nostrâ etiam gaudemus: te

eâ dignitate, quæ summa est esse auctum, cum ab omni ambitione semotus demandatum tibi munus in hoc Arctoi orbis theatro egregiâ cum laude obires; cum Serenissimus Rex noster, acerrimus virtutum censor in te maximè propenderet; cum omnes omnium huius Regni Ordinum homines in admirationem amplitudinis tuæ rapti amplissimâ dignitate te dignum esse iudicarent. Nunc certè uti nemo est in totâ Poloniâ qui non eâ dignitatis accessione, quâ auctus es latetur; qui non amplissima quæque voueat & exoptet: ita ego, ut Deus à deuotis tibi animis profecta vota rata habere, teque diu incolumem esse velit, toto pectore eum rogo. Ex Monasterio Tinecensi die XXIV. Augusti M. DC. XXII.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI

BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubienſki Episcopus Luceorienſis Regni Procancellarius.

CVR Sacra Regia Maiestas Dominus Noster Clementissimus, cur Ordines Regni minùs probent hanc Serenitatis Vestræ, vel potius Sudermaniæ Ducis cum Bethlemio Serenitate Vestrâ annuente coniunctionem, paucis ego è nomine à Serenitate Vestrâ interpellatus explicabo, ratus meam libertatem vel candorem potius in optimam partem acceptum iri. Eo animo Sacra Regia Maiestas Dominus Noster Clementissimus, ac inclyti Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniae Ordines, Serenissimam Domum Brandenburgicam, sanguinis arctiori nexu Regibus Poloniæ dudum obstrictam, nouissimi beneficii accessione obligandam putarunt, ut contra omnes hostes amicitiarum illustriorum incremento, paratiores tutioresque essent: sed præcipua cura Regiæ Maiestati fuit de recuperando Regno Sueciæ, quod iniuste interceptum, propinquus quidem agnatus, sed idem iuratus hostis detinet. Ad id efficiendum quid Serenissimus Serenitatis Vestræ auus, quid deinceps Serenissimus parens se allaturos, quæ auxilia conciliaturos promiserint, recens est memoria; sed illis fortasse deesse poterat occasio, benè in hoc negotio de Sacra Regiâ Maiestate merendi: Serenitas Vestra statim ac Principatus possessionem adiit, multa quoque imprimis signa dedit, suæ erga Regiam Maiestatem optimæ voluntatis, quæ tamen mox collocatâ in matrimonium Regiæ Maiestatis hosti sorore suâ in dubium vocari potuissent, nisi Serenitas Vestra constanti asseueratione se inscio id factum fuisse testata esset. Non ignotæ erant Serenitati Vestræ Regiæ Maiestatis de minùs syncerâ Bethlemij erga Regiam Maiestatem Regnumque Poloniæ voluntate grauissimæ suspiciones, inde ortæ, quòd cum Turcis contra exercitus nostros steterit, quòd sæpius ad vastandas regiones nostras Tartaros incitauerit, quòd suscipiendi contra nos belli Osmano Turcarum Imperatori auctor præcipuus fuerit. Ista quidem tamquam ab homine Tur-

cicæ seruituti obnoxio profecta minùs non afficiebant, cæterum clandestinæ ipsius cum hoste Sueco in perniciem Reipublicæ Poloniæ & Regiæ Maiestatis conspirationes, interceptis anno superiori literis depreheniæ, affectataque sub hoc prætextu affinitas, quo ille esset erga nos animo, & quid hac nouâ coniunctione peteret, luculenter declararunt: & Serenitas Vestra hoc nomine per Internuntium Regiæ Maiestatis interpellata, ac de pernicioso Bethlemij tentamenti edocta quàm alieno esset ab incunda cum hoste affinitate animo palam ostendit. Nunc mutata voluntatis suæ, nullam aliam Serenitas Vestra adfert rationem, nisi quòd liceat semper familiæ suæ suo arbitratu affinitates contrahere: facillè quidem id concesserim, nisi ea fides quâ Regiæ Maiestati & Reipublicæ Serenitas Vestra obstricta est intercessisset; nisi Serenitas Vestra feudoligio deuincta, se hostibus Reipublicæ hostem fore spondisset; nisi seriâ & planè paternâ Regiæ Maiestatis cohortatione, nè hominem malè erga Regiam Maiestatem animatum, nouâ cum hoste Sueco affinitate coniungi pateretur Serenitas Vestra, admonita esset; nisi denique Serenissimam sororem hosti Reipublicæ nunquam se desponsaturam promississet. Quæ cum ita sint, facillè Serenitas Vestra statuere potest, quid & Sacra Regia Maiestas, quid amplissimi Ordines, de Serenitatis Vestræ syncerâ propensione sint deinceps opinaturi; & quas rationes, ne quid detrimenti Reipublica per eam occasionem capiat, inituri. Illustraturumne sit hoc matrimonium splendorem Domus Brandenburgicæ, in Dei manu situm est; verumenimuerò terrent nos superiorum temporum exempla, vel tristissima potius eiusmodi affinitatis experimenta. Sigismundus Primus Poloniæ Rex (cuius filia Serenissimi Serenitatis Vestræ aui mater fuit) Isabellam filiam Ioanni Zapolio tum quidem Regnum Hungariæ Budamque ipsam tenenti in matrimonium collocauerat; sed eo mox vitâ functo, infausti nominis Regina, armis Turcicis quorum præsidio maritus nitebatur Regno cum filio exacta, nisi in Poloniâ receptum habuisset mendicatâ stipe victus ei quærendus fuisset. Nuper Sigismundo Bathoreo, cui si nil domestici splendoris inesset, satis illustris Stephano Rege Poloniæ Patruo existimari poterat, magnâ spe nuptam vidimus Serenissimam Archiducem Austriæ, sed quàm tristi exitu ne commemorare quidem libet. Bethlemio an benè cum Regiâ Maiestate conueniat, nobis non satis constat; erga nos certè quâ ille sit voluntate communicatis cum Sueco hoste, in perniciem Regiæ Maiestatis & Reipublicæ nostræ consilijs ipse se prodidit. Ex usu quidem Reipublicæ nostræ nunquam fuit ut foedus cū ijs pacisceremur qui sub alieno viuunt imperio. Ad me quod attinet, cum probè norim quàm propensâ voluntate Sacra Regia Maiestas Serenissimæ Domui Brandenburgicæ semper fauerit, ego quoque & fausta quæque Serenitati Vestræ voueo, & illud imprimis opto, ut de Serenitate Vestrâ quàm optimè mereri possim. Allatæ quoque erant ad Serenissimum Principem Dominum Ioannem Albertum Serenitatis Vestræ lite-

rae, sed cum eum titulum qui Regum filijs iudicio orbis vniuersi debetur (errore fortasse scribentis) non praesferrent, ad eas nullum responsum dari visum. Humillima mea obsequia Serenitati Vestrae defero. Ciernicij die decimãtertã Decembris Anno millesimo sexcentesimo vigesimo quinto.

CAROLO A DHONA

CAESAREAE MAIESTATIS CONSILIARIO

*Stanislaus Lubinski Episcopus Luceoriensis Regni
Poloniae Procancellarius.*

SPERABAMVS equidem Electorem Brandenburgicum vel suã sponte, vel Tuã cohortatione, vel fidei officijque sui rationibus expensis ad causam Regiaë Maiestatis & Reipublicae consilia, conatusque suos accommodaturum, & ita fere Comes Schwartzbergicus eius nomine legatione apud Sacram Regiam Maiestatem functus pollicebatur. Sed ecce post discessum tuum hæc interim contigerunt. Regiomontani quas suo ære conduxerunt peditum cohortes has exauctoratas praesente & inspectante Domino Electore nauibus impositas ad hostem miserunt. Excusauit hoc factum Dominus Elector, quod Magistratus Regiomontanus non sit omnino in suã potestate, & pleraque arbitrato suo agat; sed non sine risu accepta ea excusatio. Optimè enim nobis notum est nutu Domini Electoris omnia istic geri, sed adeò parum cautè negotia quibus salus Reipublicae innititur tractari, vt non sine ingenti existimationis tanti Principis iacturã, magna suspicio subsit mutuae cum hoste pactionis. Impunè milites Brandenburgici cum Sueticis congregiuntur, colloquia & consilia miscent, & quod nuper capti milites falsi sunt, vnus idemque militum Praefectus, & in exercitu Gustavi cohorti praest, & apud Electorem eodem tempore alteram ducit. Nimis incuriosi Consiliarij Electorales videntur & publicae salutis & Principis sui dignitatis obliti: de nobis verò ita sentiunt quasi hæc animaduertere & expendere nesciamus. Sed perniciofa consilia, vltro se produnt, nec diu fucata perfidia latere potest. Idem Comes Schwartzbergicus receperat se effecturum, vt Dominus Elector ad exercitum nostrum submitteret mille ducentos pedites & tria maiora tormenta, ad quatiendos muros apta. Poterat id fieri sine vllo discrimine, dum à Nostris Bransberga oppugnabatur; sed dilata res hæc, vt hostis de hoc subsidio non solùm certior fieret, verùm etiam ad intercipiendam hanc militarem manum paratus esset, quã de re communicata fuisse cum illo consilia ita liquidè constat, vt negari non possit. Nam & Schwartzbergicus Comes ad me datis literis quasi praesaga mente scripserat, se vereri ne ab hoste subsidium hoc interciperetur;

tur; & nos id ita fore praedixeramus, factumque est vt consultò cohortes istae Brandenburgicae eò ducerentur, vbi ab hoste structae erant insidiae: nec multum hosti in his intercipiendis laborandum fuit, vltro eo viso signa translata, & infamis facta deditio. Rem ita fuisse actam fatentur nonnulli nobiles, verè Germanã fide Germani, qui infamiã facti moti, ad nostros transfugerunt, testati flagitium hoc militaris prodicionis sibi magnoperè displicere, seque ignaros & à Ducibus circumuentos, eam infamiam incurrisse. Hæc tibi significanda putavi, quem non dubito doliturum, ita Dominum Electorem suis Consiliarijs obsequi, vt eius officium desideretur, & hic Princeps tot à Regiã Maiestate auctus beneficijs, nequaquam illis respondere videatur. Exactos ex Silesiã Caesarea Maiestatis hostes, nos & gratulamur & gaudemus: paremque in alijs locis successum ex animo conceptis ad Deum votis optamus. Studia & officia mea tibi defero, florentemque fortunarum & dignitatis incrementis diu valere percipio. Varsovia.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI
BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

ET literas meas redditas esse Serenitati Vestrae non dubito, & de meã erga se voluntate eo Serenitatem Vestram esse sensu censeo, vt mea consilia, measque cohortationes ab amico pectore profectas, non omnino aspernandas esse existimet: ceterum quia in eodem adhuc haeremus vado, & officium Senatoriae functionis à nobis postulat, vt ad omnes Reipublicae partes intenti parati que simus, studiaque eorum qui communis Patriae salutem & debent & possunt tueri excitemus, nemini videri deo importunus, si sapius Serenitati Vestrae proposita iteratis suggesserò literis. Communis causa est quam tuemur, patria vna eademque est cuius salus nobis curae est. Prussia sine Polonia salua esse non potest: in eadem omnes nauigamus naui: Serenitas Vestra propior gubernaculo & clauo, quem nisi seriò hac tempestate regendum suscepit, non magnam laudem merebitur dissimulatione communis periculi. Scripsi aliquando, non id praecipuum Serenitatis Vestrae munus esse, vt hostem (cum quo Serenitati Vestrae magna est sanguinis necessitudo) paci amplectendae idoneum reddat, quod quidem nemo improbauerit, sed aliquid amplius à Serenitate Vestra desiderari; nimirum vt officij sui partes diligentius expendat, quid Reipublicae Poloniae, quid Regiã Maiestati debeat, aquã lance exploret. Hos intra terminos nisi Serenitas Vestra constiterit, nisi palam Regiã Maiestati & Reipublicae Poloniae studium, fortunas vitamque suam addixerit, quid de Serenitatis Vestrae officio sit

fera posteritas existimatura, nemo est qui non videat. Fides est quæ Principes summi splendoris decore illustrat, possunt (etiam si minimè licet) priuati homines interdum fingere, simulare vultum, fortunæ se accommodare & magis propriæ quàm publicæ salutis ducere rationem: ij qui eminent latere non possunt, eorum non solum actiones, sed & taciti mentis conceptus conspiciuntur. Sunt multi qui Serenitatem Vestram hoc bello Prussico officio suo functam esse affirmant, plures qui multa requirunt. Ego nisi Serenitas Vestra apertè in causam descenderit, suamque Sacræ Regiæ Maiestati, quem Patris loco, idque meritò colendum pridem sibi desumpsit voluntatem comprobauerit, vires suas opesque omnes ad tuendam communem salutem contulerit, diuersis hominum iudicijs actiones Serenitatis Vestræ obnoxias fore præuideo. Malè expendant Regni Poloniæ vires, qui eas ita Sueticis conferunt, vt non multò plus roboris in illis esse iudicent. fateor hunc hostem satis vigilare, & accumulandis nobis periculis, non tam boni viri, quàm acerrimi hostis fungi officio. Turcica in nos, Tartarica, & Moschouitica commouet arma, & iam ea nobis imminere videmus; ita tamen ab eâ parte tuti sumus, eos ferocienti barbariei exercitus obiecimur, ac si nullum in Prussia & Liouoniâ bellum haberemus. Citiùs Suecus fatigabitur, quàm vt vires nostras atterat; diuino nutu hæc tam ampla Reipublicæ coaluit compago, nisi cœlesti decreto dissoluenda. Frustra Moschus, frustra Turca, cum alia occuparet imperia in nostram incubuit perniciem, & Suecus nondum expertus est quid concors in suâ causâ possit Polonia. Sed Serenitati Vestræ hæc satis notâ sunt, cuius dignitati non benè ij consulunt, qui Serenitatem Vestram sine Rege, & sine Regno Poloniæ vel laude clarescere, vel saluam esse posse censent. Expectamus quid Christianissimi Regis Orator interim efficiet; cætera Diuina Maiestas quæ optime causæ semper fauet moderabitur. Obsequia mea deferò Serenitati Vestræ, eiusdemque gratiæ me diligentissimè commendo. Datum ex Arce meâ Pul-touienfi die vigesimâ quartâ Augusti Anno millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI

BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubienksi Episcopus Plocensis.

CONSTANS mea benè de Serenissimâ Celsitudine Vestrâ merendi voluntas, haud ignota esse potuit ijs qui vnquam in aulâ Sacræ Regiæ Maiestatis Domini mei clementissimi negotia Serenitatis Vestræ tractarunt; ita enim existimo me ea officia quæ Serenitati Vestræ præsto, simul Reipublicæ, cuius Serenitas Vestra pars est, & Regiæ Maiestati quam tam arcto sanguinis nexu contingit, impendere. Itaque & Serenita-

tis Vestræ legatis ea suasi, quibus sciebam sinistras quasdam suspiciones, quibus dignitas Serenitatis Vestræ opinione populari onerabatur, vtrunque aboleri posse. Quâ in re si primis exorti huius in Prussia belli initijs, voluntati & persuasionibus Sacræ Regiæ Maiestatis paritum, & Portus Pilauienfis meliori præsidio firmatus fuisset, non adeò prompta omnia ad occupandum eam prouinciam hostis reperisset. Persuasum fuit quibusdam eum nihil hostile contra Serenitatem Vestram attentaturum, & perinde non irritandum fuisse. Sed enim ij qui ita existimabant expendere in primis debebāt, Serenitatem Vestram & vniuersos Ducatus Prussia Ordines, saluâ dignitate, saluâ fide nihil cum hoste commune habere posse, non pacta, non inducias cum eo sancire licuisse, nisi quæ ex communi directi Domini sententiâ & assensu sancienda essent. Eæ dissimulationes quibus hætenus rei gerendæ occasiones elapse sunt & hosti animum addiderunt, & studia, ne dicam fidem tam Prouincialium quàm militum infregerunt. Sparsi imprimis famosi libelli, palam disceptatum, hostine adherendum, an à societate veteri discedendum fidesque defendenda? & quidem impunè hæc infamia scripta, inspectante Magistratu circumferri, Legatorum Regionum expeditionem differri, nulloque ad extremum responso dato, idque serò eos dimitti; nos qui Serenitatis Vestræ dignitatis studiosi sumus dolebamus, facileque conijciebamus, id subsequendum vt & Prouinciales in varias irent sententias & miles hostili imbueretur fauore. Intermittenda deinde Portus Pilauienfis hyberno tempore oppugnatio; nec in aduentum hostis ad arcendum eum quidquam prouisum: sed miles per præsidia sparsus ac finibus Regni admotus, longèquæ à mari vbi impetus hostilis impendebat, dispositus: hinc illæ induciæ sine scitu Regiæ Maiestatis ex mente hostili sancitæ. Nec deinceps tot elapsis mensibus, ad rem gerendam opportunis vlla significatio propensionis erga Regiam Maiestatem & Rempublicam voluntatis facta, non consilia cum Regiarum copiarum Supremo Præfecto communicata, non nisi ac serò admodum subsidia militis arte hostili corrupti magis ostensa, quàm submissa. Nunc Serenitas Vestra videt, quid Gustauus egerit, & quo sine callidâ dissimulatione mentem Serenitatis Vestræ distinuerit, cum iam palam se hostem Serenitatis Vestræ esse profiteatur, cum annonam & tributa imperet, cum Portus Pilauienfis prouentus intercipiat; hæc vel olim timenda vel cauenda erant, nec in casum vt nihil ampliùs dicam dignitas & existimatio conijcienda. Nūquam hostis Serenitatem Vestram apertè cum Regiâ Maiestate sentientem, viresque coniunctas habentem aggredi ausus fuisset. Nunc cum iam, vt audio, eoque nomine magnoperè lætor, Serenitas Vestra solenni coram Regiæ Maiestatis legato declaratione animum suum explicauerit, nullaque ampliùs dubitatio superesse videatur, de propensâ Serenitatis Vestræ erga Regiam Maiestatem & Rempublicam voluntate; id vnum agendum erit vt hostis intelligat, se coniunctis viribus petiturum iri,

iri; succumbet ille, maximè cum videat secundos Sacrae Cæsareæ Maiestatis exercituum successus, cum Cæsaream Maiestatem, omnia Regiæ Maiestatis causâ, & facere & facturum; cum coniunctos Principes, in communi periculo mutua sibi auxilia laturos, ignorare non possit. Deum ego precor, ut hæc Serenitatis Vestræ cum Regiâ Maiestate coniunctio, ipsi & vniuersæ Reipublicæ salutaris sit, optatamque pacem & tranquillitatem pariat. Deinde recipio me per omnes occasiones adniscum, ut Serenitas Vestra intelligat, me vnum esse ex ijs qui Serenitatis Vestræ dignitatis exultationisque sunt studiosi, illique bene cupiunt. Humillima obsequia mea defero Serenitati Vestræ. Varsovia.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO
SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis. Vilnam.

SERO respondeo literis tuis, æger eram acerbissimo vexatus morbo; itaque amicorum officijs, totis sex mensibus vacare mihi non licuit; & nunc, licet morbo leuatus esse videar, residuis tamen eius adhuc ita vrgeor, ut pleno recuperatæ sanitatis fructu frui haud possim. Sed tibi unde hæc de me? Egone nimis mediocriter in scribendo exercitatus audaci temeritate historiam scribendam susceperem? alij faciant, qui præter excellentem eruditionem etiam abundant otio; mihi à curis nullæ ferriæ; & pleraque in hoc genere à me dum iunior essem scripta, nunc accuratius examinata, obscuro addixi carceri. Tua Diuina Poësis Romanis quoque probata auribus mihi valdè placet; sic te Lyricis vatibus inseris, ut inter Principes referri meo quidem iudicio possis; sic acutè Epigrammata nectis, ut sacra eloquia ex quibus materiam scribendi petis dulci condita sale, animos nostros penetrent. Monumenta ingenij tui non imber edax, non aquilo impotens, aut innumerabilis annorum series poterit eruere; etiam vitâ functus viues, ac per ora hominum incedes sublimi feriens sydera vertice. Miror Te à tuis, ab amœnis Musarum campis ad obscura Philosophiæ dumeta traductum, & vereor ne plerisque optimis vestrorum ingenijs aliquid inde detrimenti eueniat, quod studia ad quæ nati sint deferere iubeantur. Sed tu ad omnia præclara natus, ita Philosophiam tractabis, ut partam scribendi gloriam tuearis. Vale, nec dubita te à me amari, Deumque precare, ut mihi difficillimum munus gerenti auxilio cœlesti præstò esse velit. Viscouię vigesimâ quartâ Februarij Anno millesimo sexcentesimo trigésimo.

STA-

STANISLAO RACOVIO NOBILI POLONO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis. Romam.

TANDEM accepi tuas literas, quibus exponis causas cur in Vrbe manseris; id quidem vtinam feliciter eueniat! expertus certè suasi Perusiam vt primò adires, hausurus isthic ex fontibus Bartholinis & Baldinis prima iuris initia. Roma & Romani semper splendent, & in admirationem sui auocant studiosorum animos: Pompæ illæ solennes, dum Summus Pontifex vel sacris operatur, vel Urbem lustrat, dum Cardinales, dum Principum Oratores primos suos ingressus exornant, quid aliud sunt, nisi discentium verissimæ remoræ? Vacua his oculorum illecebris Perusia, & solis dedita Musis; licet illic vel festis ipsis diebus priuato studio vacare libris, audita publicè secum expendere. Non desunt Magistri, qui spontè & gratis monstrant viam capeffendarum disciplinarum, nec vnquam Perusia caruit excellenti aliquo Eloquentiæ Professore. Denique Perusiæ quies, Roma semper in strepitu. Et Poniatouius melius rebus suis consulisset, si meis monitis paruisset. Orationem tuam gratulatoriam vidi, legique; non reprobò, moneo tamen semper vt nitaris ad maiora. Res & fortunæ tuæ curæ mihi erunt. Poniatouium saluta. Vale, & me ama atque vt te ipso non solum doctior verum etiam melior quotidie euadas contende. Datum Cracouiæ Calendis Martij Anno millesimo sexcentesimo trigésimo tertio.

FRANCISCO CARDINALI BARBERINO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

SI quæ alia Regio, Sarmatia certè nostra in eo statu constituta est, ut cum ferè postrema cæteris Europæ Regnis in fidem Christi concesserit, nouis subinde egeat pietatis alimentis, quæ vel maximè ex succrescentibus felicium in agro Domini palmitum fructibus promanare solent: qualis nostrâ ferè ætate extitit Beatus Stanislaus Kostka Societatis IESV alumnus, iuuenis in Principe familiâ natus, ab ipsis incunabulis singulari pietate imbutus, paucis annis expleuit tempora multa. Roma ipsa testis est qualis ipsius fuerit è vitâ excessus; testes ij qui patrocinio ipsius singularia beneficia à Deo se consecutos esse profitentur. Nos ipsi quotidianis edocemur experimentis, quantum hic iuuenis ætate, maturus & senex sanctitate, in cœlo possit: non recensebo signa, & prodigia, quæ ad salutem publicam conseruandam, ad Catholicam religionem propagandam, ad Hæreses extinguendas redundantia passim cernuntur. Illud vnum concordī voce à Sanctissimo Domino Nostro vniuersa possit Sarmatia,

matia, Rexque Serenissimus vrget, ne Sua Sanctitas vota & desideria piorum omnium differat, & vt hunc qui in cœlo Christi fruitur confortio, in terris quoque eorum adscribat numero, quos singulari ritu militaris veneratur Ecclesia. Ego sanè duplici nomine me huic beato iuueni obstrictum agnosco, nam & nomen ipsius fero, & in hac Diœcesi ille natus est, cui ego pastorem sollicitudinem mihi à Sede Apostolicâ demandatam debeo. Itaque maiorem in modum ab Eminentia Vestra rogo, vt huic negotio in Vrbe feliciter celeriterque obtinendo, & conficiendo, auctoritatem suam quâ plurimum potest accomodet: simulque Regnum hoc Catholicum quantę curę illi sit declare. Humillima obsequia mea defero Eminentię Vestrę. Datum Pultouię XVII. Kalend. Ianuarij Anno Domini M. DC. XXXIII.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis. Vilnam.

TANQVAM non vnus ex meis esses ita files Sarbieui? nescis nos vltres decoris nostri habere manus, & bilem in naso? sed ego hac non vtar, ne poetam irriter; nam hoc genus hominum facillè furore corripitur, & audet, quod olim gigantes, vel ipsum Iouem summo deturbare cœlo. Meum te dixi, nam hic natus es, vbi me Deus posuit pascere gregem suum: etiam te, non dico Vilna, sed vel ipsa Roma adoret, etiam si in tuas laudes totum conspiret Belgium: quamuis denique diuinam ingenij tui vim me annuente magna pars orbis miretur, tamen diffiteri non potes quin meus sis. Hęc ipsa Societas, cui nomen dedisti, mea est, nam voto institutoque suo, obsequio eorum qui plus in cœtu fidelium posse existimantur, se obstrictam esse profitetur. Es igitur in censu meo; exigerem à te fructum laborum tuorum, nisi tu prior vltro soluisses, quod vix debebas. Nomen meum magnis inseruisti nominibus, & ijs ornasti laudibus, quæ non me, sed magnos decent viros: ita tamen eas dulcedine carminis tui depinxisti, vt me quoque decere videantur. Quo nomine quid tibi debeam, non facillè explicare possum: dicam tamen liberè, me gloriolâ non multum affici; eorum tamen qui magno iudicio res æstimaunt, optimâ erga me voluntate gaudere; nam expertem me humanitatis putarem, si in me ipsum inhumanus essem. Silere te initio literarum mearum questus sum, nam vnus & alter annus abiit, ex quo nullam significationem dedisti, quo animo erga me esses. Dices me quoque pariteri culpâ, sed vel ipsâ nunciante famâ audire potuisti me publicis negotijs immersum, morbis & ætate fractum, vix spirare potuisse. Non semper in nostrâ potestate situm est, vt erga amicos officio defungamur;

tu quamuis alieno obstrictus imperio videaris, liber es quâ libertate Christus te donauit, in quâ vt latus felixque viuas meique memor sis ille præstet, qui omnes saluos esse vult. Vale in Christo charissime conserue & frater. Datū Brocouij Nonis Augusti Anno Domini M. DC. XXXIII.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis. Vilnam.

PAVLO vehementius proximis literis accusasse videri possum silentium tuum: itaque modestius deinceps agam, nec proprio impetu in te ferar, sed pares tibi opponam, qui tibi stimulos admoueant; nec aliunde petam laudis tuæ æmulos, nisi ex hac ipsâ, cui insertus nomen dedisti Societate. Carmen habes scriptum dicatumque ijs, qui vna Si radiansi terrâ orti aliquantisper eminent; in hoc agmine ego postremus vt sum, ita esse cupio. Idem ego tamen huius carminis auctori, auctor fui vt scriberet, nec causam require, quis enim laudari non desideret? maximus quisque maiora cupit, & volitare per ora virum. Non seriò dictum putes mi Sarbieui, Agnosco ego me tum deprimi, cum talibus gloriolâ delicijs lactor, viri boni amici nostri, cum nihil omnino simus his nos salibus magnorum virorum censura propè deridendos propinant, amore non iudicio. Legi & antea, & nunc nouæ editionis tua carmina, diuini ingenij tui foetum; ad eas laudes quibus viri eruditi nomen tuum æternitati dicant & consecrant nihil addam, verè & eruditè illi de te senserunt: subscribo illorum sententiæ sine exceptione, adijcerem aliquid de meo si quid tale esset in penu, quod tuo decori inferuaret. Cæterum æquo feres animo te à me non reprehendi, sed moneri: Diui, Albertus, Stanislaus, Sigismundus, tot alij, qui vel ex gente nostrâ orti, vel olim Patroni à nostris adsciti, primis carminis tui apicibus inserendi videbantur. Pultouia, vbi primum Musis sacramentum dixisti, ne vno quidem verbo in tuis scriptis nominata; fluuiorum Rex Naruia, Bugus noster, Vistula melior quàm Thagus auri ferax, quasi tibi ignoti prætereuntur. Masouij quorum è sanguine nobile genus ducis silentur. Siletur Stanislaus Karnkouius Archiepiscopus Gnesnensis, qui quidquid facultatum habuit in Societatem Vestram effudit. Silentur alij qui prima per Poloniam fundamenta iecere Collegiorum vestrorum; Ioannes Zamoscus perpetuâ felicitate felix, semper hostium victor, filius ipsius Martis & Mineruæ alumnus; Stanislaus Koniecpolius Polonici exercitus Supremus moderator, quem & secundæ & aduersæ res ita erudierunt, vt vtrique fortunæ par esse possit. Quid dicam amplius? Sigismundus Rex ingens ille campus excurrendi in laudes magni Principis, siue pietatem

eius spectes, siue belli vel pacis artes intuearis semper magnus. Sed cohibeo animi mei impetum, ne te non admoneri, sed reprehendi merito queraris; Si vile quid pangeres, & non tuam Poësim vniuersus stupeat orbis, si non in Poloniâ natus esses, & Patriæ nihil deberes, ferrem æquo animo, externos tuis potissimum inseri scriptis: Italos Italis, Lithuanos Lithuanis, non inuideo; Masouios suæ obliuisci originis ægrè fero. satis hæc innuisse fuerit. Vale charissime frater, in hoc quod ambo Deo debemus obsequio Commilito meus. In arce meâ Brocouiensi duodecimo Calend. Septemb. Anno Domini M. DC. XXXIII.

EPISTO-

EPISTOLARVM SELECTARVM

Decas Secunda.

ANNIBALI BENTIVOLO

VTRIVSQUE SIGNATVRÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romæ.

LÆTIORA iam nunc quàm antea nuncianda veniunt, posteaquàm Serenissimus Rex noster felicibus auspicijs exercitui Moschouitico Smolenscum obsidenti, suas propius admouit copias. Fretus is hostis & externis quæ fidei Catholicæ, & nominis Poloni inimici submiserant auxilijs, & multitudine militum suorum, quos gnari Gustauicæ militiæ Magistri toto triennio exercuerant, ita Smolenscum obsidione cinxerat, vt & obsessos intra muros arcetè contineret, & contra eos qui suppetias laturos essent, vallo fossa quæ munitis amplissimis castellis, tutum se omnino fore existimaret. Et profectò artis militaris periti fatentur, hæc ipsa castella ita structa fuisse, & ita aptè disposita, vt humanâ vi expugnari posse non putarentur; nam & ab exercitu, qui supra centum millibus militum constabat defendebantur, & comæatu qui cum terrâ, tum flumine Boristhene inferebatur abundabant: neque locorum iniquitas patiebatur, vt vel obsideri hostis, vel pabulatione, cum ingentem equitatum in iisdem haberet castris, prohiberi; vel denique ad campestem pugnam aperto Marte ineundam cogi & elici posset. Arcem Smolenscensem arbitrato suo quin hostis tormentorum vi quateret, cuniculos ageret, muros suffoderet impediri non poterat; in Exercitu Regio non plena viginti millia censebantur; exiguæ sanè, si multitudini hostium conferantur, copiar: Duces hostium veterani, Seinus qui ante viginti annos hanc ipsam Smolenscensem arcem oppugnante eam Sigismundo Rege per biennium fortiter defenderat, Proforouius inter Moschos belli virtute clarus, Alexander Leselius Scotus Gustavo Sueciæ Regi per omnia quæ feliciter gessit bella indiuiduus comes, & ita probatus, vt eum potissimum delegerit, cui copias à se & ceteris Principibus nomini Polono infestis in Moschouiam missas Moschouiticoque stipendio auctoratas regendas committeret. Hi Duces, hic tam ingens exercitus, hæc quibus castra munita erant propugnacula humanâ vi cum expugnari non possent, Deus ipse suam cœlestem opem Serenissimo Regi attulit, atque magno animo hostem aggredienti præsens adfuit: itaque aliquot assultibus impugnatīs Moschouiticis castris Rege ipso exercitum

P p 2

mode-

moderante, aciemque struente, & periculis quæ in eiusmodi oppugnationibus accidere solent caput Regium pro publicâ salute obijciente, cessit hostis, & turpiter desertis munitissimis stationibus obsidionem reliquit. Id celeriusne an felicius Serenissimus Rex effecerit, non facile est iudicare: minùs quàm intra vnius mensis spatium res tanta confecta, quæ nisi manifestum Dei adfuisse auxilium, per totum annum Regios conatus destinare & morari potuisset. Eo die (fuit is Diuo Michaëli sacer) quo Proforonius hostium Dux è Castris profugit, Rex eidem cœlestis militiæ Principi Ædem in arce Smolenscensi construendam vouit. Speramus cætera eadem felicitate successura. Quanquam ab aliâ quoque parte non mediocri nobis imminet periculum, nam Turcæ ære Moschouitico cōducti ingentem exercitum finibus Regni per Valachiam admovent. Sed illis quoque alter exercitus Stanislao Koniecpolio Castellano Cracouienli Duce oppositus, magno animo hostis aduentum præstolatur. Ego literas tuas die decimâ quartâ Augusti scriptas accepi, quibus quod tuum propensissimum amoris affectum erga me contesteris, gratias quàm possum maximas ago, meque ad obsequia Illustrissimæ Dominationi Vestræ totum do & addico. Ex arce meâ Brocouienli die secunda Nouembris Anno Domini M. DC. XXXIII.

ANNIBALI BENTIVOLO

VTRIVSQUE SIGNATURÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis. Romam.

AD Smolenscum feliciter hætenùs Serenissimus Rex noster rem gerit, hostem in castris delitescens, & ab arce Smolensci longè reiectum, arctâ obsidione cinctum tenet, quem magnis affectum cladibus, spes est breui ad summas angustias redactum iri. Turcarum impij conatus in irritum reciderunt, admouerant ij finibus Regni grandem exercitum, imò fines transgressi castra castris opposuerant. Nostri Stanislaus Koniecpolius (quem dum Cracouiæ esses, vidisti) Turcis Abbati Bassa summo cum imperio præerat, olim Turcarum Imperatoris hostis & rebellis, nunc abolendæ quasi perfidiæ studiosus, & nomini Christiano infestus. Multa ille animo conceperat, sed inprimis absente Serenissimo Rege nostro & bellum Moschouiticum gerente, Prouincias Turcico imperio vicinas & opportunas se expugnaturum, & intra fines Regni hibernaturum. Fefellit eum impia spes, nam semel collatis cum nostro exercitu signis, acceptaque ingenti clade, cum videret irritatis nostrorum animis se tutò domum regredi non posse, nisi pace constitutâ, eas à Supremo belli Duce latas condiciones impetrauit, & accepit, quas ille ex Regiæ & Reipublicæ Polonæ dignitate tulit, & nullo dâno illato magnâ parte

parte exercitus sui amissâ domum inglorius redijt. Bellum quod hîc gerimus pium & Christianum est: omnis quæ Turcarum, Schismaticorum, & Hæreticorum nomine continetur pestis, crudeli conspiratione nos petit, huic Regno ideò infesta, vt eo exciso triumphet impietas. Sed Serenissimi Imperatoris, & Serenissimi Regis Nostri felices successus, mirum est quantum animi bonis omnibus addant, & vniuersum Septentrionem exhilarent. Si quis in vniuersum rem expendit, ab hac parte salutem Reipublicæ Catholicæ dependere fatebitur; quæ bella intra viscera Christianorum Regnorum geruntur, ea ciuilia iure dixerò. Illustrissimæ Dominationi Vestræ felicem futuri proximi anni successum ex animo opto, meaque obsequia defero. Plociæ Calendis Decembris Anno M. DC. XXXIII.

ANNIBALI BENTIVOLO

VTRIVSQUE SIGNATURÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis. Romam.

SVSCEPTI contra Moschos à Serenissimo Rege Nostro belli initia, quàm secunda, quàmque felicia fuerint, tribus ni fallor epistolis, vir clarissime, significaueram; in quibus intellexisti exutum castris hostem, fufum fugatumque, & à Smolensco reiectum, castrisque intra quæ se receperat exercitum Regiæ Maiestatis admotum, ac Moschouitas miro stratagemate nuper obsessores arctâ cinctos obsidione. Hæc ad initium mensis Octobris gesta, quæ deinceps successerint paucis attingam. Hostis in spem aduenientis subsidij ita intra munimenta se tenebat, vt nunquàm copiam pugnæ (nisi aliquoties furtiuè) dare vellet: magnâ ex parte tormentis res gesta, maiori hostium quàm nostrorum exitio; omnia itinera, omnes vias præcluserat Regia Maiestas, ne hostis vel lignandi, vel pabulandi causâ egredi posset. Eâ re etsi hosti frenum iniectum videretur, nihil tamen insigne effectum; nam cum per quatuor circiter menses, superbè hanc obsidionem Moschi sustinerent, nouumque exercitum quem missum iri crediderant præstolarentur, nullas pacis honestæ condiciones offerri sibi passi sunt. Id cum videret Regia Maiestas, partem iustam exercitus in ipsâ Moschouiæ penetralia, Ducibus Kazanouio & Gaszeuio immisit, vt & si quæ hosti venirent subsidia, auerterent, & ipsi Moschouiæ Metropoli, belli terrorem ostentarent. Successit ea expeditio feliciter, vidit ipsemet Supremus Moschouiæ Dux latè collucentes ignes, sensit gemitum subditorum suorum, nec tamen tantum vel animi, vel virium habuit, vt suam, suorumque salutem armis tueri & in apertum prodire auderet. Iam ij quoque qui à Rege obsidebantur multum de pertinaciâ remittere cœperunt; fortiter quidem à munitionibus suis sæ-

pius nostros reiecerant, tutique ingenti vallo septi videbantur, si sola de-
esset, expugnat quæ cuncta fames; hac pressi sub finem demum Ianua-
rij velle se de pace agere ostenderunt. Nihil amplius quidem est quod
perscribam; sed satis felicitatis haberemus, si hoc bello hoc tantum con-
sequeremur, ut diminuta hostis superbia eum ad iustas pacis condiciones
adduceremus, & à societate Hæreticorum quorum ingentibus auxilijs
insolefcebat segregaremus. Existimo te non latere, quàm latè pateat am-
plissimus ille Septemtrionis recessus, quantum Moschouia opibus pol-
leat, & si homines ij, alioquin barbari & rudes tali disciplinâ militari ut
hoc quadriennio factum est imbuerentur, mirum quâto ad perniciem
orbis Christiani valerent. Nihil illi aliud de Catholicis sentiunt, nisi eos
esse impios, & Turcis & Paganis deteriores, locum quem Catholicus te-
tigerit, tanquàm immundum verrunt, & eluunt, & omnem consuetu-
dinem Catholicorum auersantur. Notum est proximâ æstate eorum pe-
cuniâ Bassam Silistriensem auctoratum, ingentem exercitum finibus
Regni nostri admouisse, Hollandos, Suecos, Anglos, ab ijs foueri, & in
odium Catholicorum conduci, pecuniâ item iuuari; denique id vnicum
in votis habere, ut nomen Catholicum Romanum penitus extinguant,
& suum Schisma vel potiùs manifestam hæresim stabiliant. Sed ad tra-
ctationem pacis redeo, quam synceriori fide eos suscepturos demissio-
res iam illorum animi spondent, & nos ijs potiùs, quàm diuturno & dif-
ficili bello pacem confici cupimus. Nam cum proximè futurâ æstate
ictæ cum Suecis induciæ exeant, huius periculi maxima ratio erit nobis
habenda. Neque cum ipsis Turcis certa pax, nam etsi præteritâ æstate
diuinâ penè virtute Stanislai Koniecpolij Castellani Cracouiensis ita re-
pressi sint, ut magnâ parte exercitus amisâ regredi turpiter coacti fue-
rint, tamen hac, ut illi vocant, contumeliâ prouocati, maximè si à Persa-
rum Rege otium habuerint, arma & bellum spirare videntur. Cæsaris
quoque non satis secunda in Germaniâ fortuna, nobis ut maturè cauea-
mus nos admonet. Breui me feliciora Illustrissimæ Dominationi Vestre
significaturum auguror; si votis nostris Deus annuerit, quem supplices
precamur ut Serenissimi Regis Nostri pro fide Catholica susceptos co-
natus secundet, felicitetque. Sed quid hoc est? in omnium penè Regum
aulis sacra fuit purpura, Illustrissimus Honoratus noster hoc honore
dignus, cur in alio censu, & huius sortis expertus in re non multum ad me
pertinente nolo esse curiosus, quanquam magni istius viri causâ valde
cupio & Tibi Illustrissime Domine felicissima quæque. Plociæ v. Februa-
rij Anno M. DC. XXXIV.

IOAN-

IOANNI GEMBICIO

SECRETARIO REGIO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

in Moschouiam.

MALE sit barbaræ & æterno gelu damnatæ genti, quæ vobis tantum
faceffit negotium. Hoc vnum nempe deerat, ut Serenissimus Rex
denio & inuio itinere in ipsa Moschouia penetralia protruderetur. Quis-
quis huius auctor fuit consilij velim, ut ipsum tantum, & non cum cuius
salute nostra salus continetur pæniteat. Tam immensos Septemtrionis
recessus petere, vel voto saltem ad subiugandam illam barbariem adspi-
rare, nunquàm maioribus nostris visum. Nam tanta moles coerceri, aut
in ordinem redigi ut possit, vix vnquam sperandum est. Præclare nobis-
cum ageretur, si id quod iam à nobis auulsum fuit, vindicaremus, & ostē-
tatione armorum, ac terrore belli metu hostem vagum, in pace contine-
remus. Doleo vehementer te tot incommodis bellici itineris affici; nam
etsi animo verè nobili ea te ferre video, tamen virtutem ipsam interdum
ingenti labore labefactari necesse est. Quanquam te iam rude donatum,
& inter veteranos relatum obduruisse ad ista ferenda mala non temerè
suspicio, nec te terreri vel tubarum sono, vel strepitu tympani, ad cuius
signum melius quam olim ad galli cantum, somnum capere assueuisti;
nec iam exhorrescis cum

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Notæ tibi sunt artes bellandi, scis quo loco tutius consiliteri, quò progre-
di, quò regredi, vel si interdum turbatis ordinibus aduersi quid immi-
neat, quò te maturè recipere debeas. Iam te nunc mihi fingo, postea-
quàm ad nos redieris militari fastu tua præclara facinora nobis referen-
tem, militaria præmia ostentantem, thesauris prædæ captis tumentem,
quibus sine cede & sanguine te potitum, nos mirati gratulabimur, præ-
mia decernemus. Ego curandæ valetudinis causâ hîc per aliquot dies
subsistam, nec multum à Vestra conditione mea nunc abest; sudas tu in
agmine, ego in lecto; tu sæpè esuris, & sitis; ego ferè semper; tibi ijs vte-
ris quos ex castrensi penu habere potes: ego ijs quos in pharmacopolio
paratos porrigit medicus; tibi hostilia tela, mihi chirurgi manus san-
guinem elicit. Sed satis est tot luisse verbis, illud vnum in votis est, erit-
que semper ut vos partâ victoriâ vel saltem compositâ pace reduces oscu-
lo & amplexu excipiamus. Commendo me gratiæ & amoris tuo. Datum
Thorunij x. Maij Anno Domini M. DC. XXXIV.

HONORATO VICECOMITI
ARCHIEPISCOPO LARISSENO NVNTIO APOSTOLICO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Varlauiam.

EST cur in meliorem spem veniamus prosperioris successus, & aliquando tandem amotis istis quæ impendent calamitatibus ad portum salutis fluctuantem Reipublicæ nauem nos reducturos, cum Sanctissimus Dominus Noster indictis supplicationibus ad conciliandam Diuinam opem nos inuitet. Fæda & ignobilia bella dici ea possunt, quæ in Europâ Regum ambitio, & insana regnandi libido commouet. Eos qui talia gerunt, qui Christiano sanguine Christianos imbuunt gladios, sera malæ ambitionis meritò accusabit posteritas. Ecce nunc nouus apparet hostis, non ille solam petit Poloniam, non nostris tantum imminet ceruicibus, per nostrum latus, per interitum Septemtrionis religionem Christianam extinctum it. Graui oppressi somno dormire videntur Christiani Principes, ruit paries, qui hætenus per quadringentos annos obstitit, ne vniuersa Europa in Turcicam iret seruitutem, ne nomen Christianum deleteretur, ne Crux Christi ludibrio esset barbaris. Hæc vident & fortassis ridet vicini nostri, summi & præcipui Christianorum Principes, mutuis inter se certant dissidijs, si nos perierimus, rati aliquid virium sibi accessurum. Minimè dubitamus quòd si hæc quæ summum exitium nobis minantur nota fuissent Supremo Ecclesiæ Præsidi, illum pro sua erga omnes pietate declaraturum fuisse, curæ sibi esse salutem huius Sarmatici Regni. Eius nominis Urbanus Secundus quid non egit, vt Machumetanos possessione terræ Sanctæ deijceret: id sanè effecit, vt Godofrido Bullionio Hierosolyma in potestatem Christianorum veniret: idè fuerunt conatus Urbani Quarti, sed impares successus. Gregorij Decimi feruens ille zelus, illa eius dum adhuc in Palæstinâ versaretur, & esset electus Summus Pontifex concio plena boni desiderij ad milites sacri belli habita: Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua faucibus meis, si in principio lætitiæ meæ non meminero tui, mirum quantum afficit animum commouetque. Respondebant quidem promissis facta, sed dum Concilium Lugdunense eius rei causâ coactum promouet, in ipso præclarissimi conatus exordio viuere desijt. Bonifacius Octauus si pereunti in Syriâ religioni Christianæ manum porrexisset, fortassis non tam funesto fato concidisset. Exciderat ea quoque ex reliquorum Pontificum mente cura, donec duo Pij, Secundus & Quintus diuino afflati numine tantam rem ad se pertinere censuissent. Ille quidem dum in Portu Anconitano bellum molitur, viuere desijt, nec animi sed vires sibi defuisse ostendit: hic suis precibus obtentâ ad Naupactum victoriâ

victoriâ cælum meruit. Vtinam tandem aliquando Christiani Principes expergiscantur, & coniuncta arma in communem religionis hostem vertant, veriùs & gloriosius triumphaturi. Ego interim humillima obsequia mea Illustrissimæ Dominationi Vestræ defero. Plociæ XXI. Maij Anno Domini M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislaus Lubiencki Episcopo Plocensi.

Plociam.

VENERUNT ad me postremis hisce diebus Reuerendi Patres Præmyf-laue Rudnicki & Ioannes Iamielkouski è Societate IESV Poloni Procuratores, multaquæ disertè narrarunt de beneuolentissimo affectu quo me tua Dominatio Illustrissima prosequitur. Id verò tam iucundum auribus meis accidit, quàm altè cordi insedit huic singularis amoris significationi aliquâ ex parte respondere. Quare cum nihil aptius in præsentia suppetat quàm mea recens edita opuscula Italicè elaborata, hæc ad te statim per eosdem Patres deferenda curauim, vt si non facundè, saltem ingenuè amorem meum in te eloquentissimum Præsulem testarentur. Tribus illa voluminibus comprehensa videbis. Relationes primum continet, quas dum Internuntij Pontificij munus obirem in Belgio confeci. Alterum Selectas Epistolas, quæ quoniam sparsim vbique non sine erroribus vagabantur, eas in ordinem coactas, in publicum dare permisi. Tertium verò memorabile bellum illud persequitur, quod æquè omnium nationum arma ac ingenia laceffuit. A me nominatim haud alienus eiusmodi labor videbatur, vt qui in Belgicis Prouincijs desudauerim iuuenis, in iisdem iam ad senium vergens exerceret, atque ita Belgicum solum, quod & mihi affinitate coniunctorum ibidem bellantium ac obeuntium sanguinem, meumque sudorem olim biberat mea nunc etiam atramenta sorberet. Hæc magnum lucubrationes meæ fructū referrent, si à Tuâ Dominatione Illustrissimâ quæ non solum in Poloniâ, verum etiam in Europâ ferè vniuersâ tantam eloquentiæ ac doctrinæ famam collegit, libenti animo excipiantur: quæ eò magis beneuolentiæ tuæ calorem requirunt, quòd in rigidum istud feuerumque Poloniæ cælum ab eo vestium ornatu, quem ego requirerem nudæ proficiscuntur. Et quoniam nunciatum mihi est Dominationem tuam Illustrissimam contexere Polonicam Historiam, hinc quotidie magis apparebit Poloniam iis florere ingenijs quæ & egregiè faciant scribenda, & fortiter facta scribant. Deum orabo vt sicuti tanto argumento parem scriptorem selegit, ita eidem vitæ diuturnitatem incolumitatemque sufficiat, quo suis laboribus Christianæ Reipublicæ maiorem in modum possit prodesse. Intereâ Illustrissimæ Dominationis Tuæ cōmodis officia mea semper spondeo fore paratissima. Romæ decimo octauo Calendis Ianuarij Anno millesimo sexcentesimo trigésimo quarto.

GVIDONI

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romam.

PERVENERVNT tandem ad manus meas literæ Eminentia Vestra Decimo octavo Calendis Ianuarij datæ, longum sanè & diuturnum itineris ac temporis passæ dispendium; elegantes illæ quidem, graues, & prudentiam longo rerum usu quæsitam spirantes: ijs verò synceræ beneuolentiæ tinctæ coloribus, vt tanti viri, qualem Eminentiam Vestram orbis Christianus & æstimat, & admiratur animum heroicum representent. Acceperam paulò antè, tria monumentorum Eminentia Vestra volumina, quibus dum obita à se functionis seriem exequitur, non desidem vel negligentem se in grauissimis Ecclesiasticis legationibus fuisse ostendit. Tumultuantis Gallia sanguineas cædes, diuturnum in Belgio armorum strepitum, varias multorum Regnorum vices, leget & agnoscet auctore Eminentia Vestra posteritas, & tanti non ingrata beneficij Cardinalem Bentiuolum non solum magnis ortum Principibus, verum etiam præclaris ingenij dotibus summum decus meruisse fatebitur. De me quid dicam? pudet me tantarum laudum quibus me Eminentia Vestra onerat; ora hæc Septem subiecta Trioni longè remota à Parnasso riget & friget, ingenia nihil grande moliri vel in publicum proferre audent: & nescio an vsquam minùs grato animo quàm hîc si quis verum dixerit aut scripserit, excipiat. Nempe liberi populi est laudari magis quàm argui: olim quoque sui temporis res gestas attrectare, & nondum expiatis vncta cruoribus arma, vitia, ludusque fortune, Principum odia & amicitias priuato contexere iudicio, semper habitum periculosa plenum opus oleæ. Quæ res me quoque aliquid conahtem deterruit, ne quid tale aggredider, quòd non solum supra vires, & ingenium meum esset, verum etiam grandi me sine fructu inuidia conficeret. Non deerunt, nec desunt audaciores alij, qui sui temporis res gestas component: me vitâ functo inter monumenta mea fortassis tale reperietur, quo eorum studium adiuuari possit. Cæterum quibusuis res ab alijs ætas memoraturis Eminentia Vestra Opera scribendæ historiæ absolutissimum exemplar erunt, nunc mihi quia tua, & à te missa, eximia erga me beneuolentiæ Tuæ sunt argumentum permagni semper mihi æstimandum. Diutissimè viue Eminentissime Domine religiosissimisque ac magnis votis potiaris. Pultouiæ x. Iunij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO-

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romam.

Confecto bello Moschouitico, paceque perpetuâ cum eâ gente, cum quâ & Maiores Nostri per aliquot sæcula, & nos ancipiti euentu diu armis decertauimus constitutâ, redeuntem Serenissimum Regem Nostrum magno desiderio expectamus; visuri mox victorem & domitorem latè per Asiam & Europam diffusi Septemtrionis, exosculaturi illam dexteram, quæ in Moschouia non solum Moschos, sed omnes qui in exitium nominis Poloni conspirauerant, Anglos, Gallos, Suecos, & Hollandos Moschouitarum are auctoratos, & crudelissimi in nos odij socios propè vno ictu concidit, & leges deditionis acceptare coëgit. Feliciorem huius belli euentum vix optare potuimus: minùs quàm intra vnus anni decursum, exercitus hostilis ingens, vel cæde vel fame perijt; solutâ Smolensci obsidione, longè lateque peruastratâ Moschouia, amplissimis Prouincijs & ditionibus recuperatis, & cum hoste perpetua pax est constituta, & is ne ampliùs cum hostibus nostris in perniciem Reipublicæ Polonæ conspirare possit, nouâ formâ fœderis obstrictus est. Hoc tantum opus tam breui tempore confici posse nemo sperauerat, nisi nobis auxilium venisset ex alto, quod sanè nobis adfuisse gratis animis profite-mur, & Supremo Numini tantum beneficium acceptum ferimus. Serenissimus Rex noster huius belli Dux & auctor, idemque tanti parti decoris sine socio assertor, dici & æstimari debet. Ipse primus erat ad capeffendum bellum, ad stringenda in hostem arma, ad obijciendum Regium caput hostium telis, postremus ad capiendam quietem, ad indulgendum aliquid valetudini suæ, quam simul cum sanguine Patriæ impendere paratum se esse sapiùs ostendit. Nunc victor iam redit longè maius & periculosius gesturus bellum, cum Turcarum Imperator Orientis vniuersas vires finibus nostris admoueat: Serenissimus quidem Rex Comitia Regni quæ sine illo obiri non possunt priùs expedire cogitat, interim tamen magnam partem exercitus, qui in Moschouia stipendia meruerat, contra hostem Christiani nominis vertit: quanquam veremur, ne hostis celeritate suâ hæc subsidia ex Moschouia venientia praueniat. Speramus tamen multum superbo illius animo decessurum, posteaquàm intellexerit Regiam Maiestatem feliciter confecto bello Moschouitico, intra fines Regni esse. Nec desunt qui in tanto periculo gratuitam militiam professi, integris in eam rem profusis patrimonijs, iusto exercitu Duce Stanislao Koniecpolski Supremo copiarum Regni, vt hîc vocant, Capitaneo, hosti sese opponere parati sint, eiusque tardare conatus, donec ex toto Regno submissa subsidia periclitanti Patriæ ferant opem. Sed hæc omnia in manu Dei sunt cuius permissu sæpè in discrimen nos adduci, semper tamen singulari

singulari ope ipsius nos ab interitu vindicari ultro agnoscimus. Sed quid deinceps contigerit Eminentiae Vestrae significare non grauabor, si modo intellexero, hoc genus officij & obsequij mei illi non ingratum esse. Humillima mea obsequia & submissam seruitutem Eminentiae Vestrae defero. Pultouiae XVI. Calendis Iulij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubinski Episcopo Plocensi.

Plociam.

SPES nostras quas in obsidione Smolenschi Polonorum & Catholici nominis hostes Moschi penè præciderant Potentissimus ac Inuictissimus Poloniae Rex reportata de ijs insigni victoriâ mirificè erexit: ad suos enim pedes prostrata vidit ea barbarorum arma, quæ ipsi in nostrâ perniciem sumptuerant. Persuaserat sibi immanis eorum furor, ab æterno frigore, quo plagæ illæ in quibus ancipiti euentu tam diu certatum est rigent, quando etiam hostilis rabies defecisset nostras copias profligatum iri. Verumtamen fortissimi bellatores Poloni, tanquam certissima cœli fulmina immisis in hostilia castra incendijs ostenderunt, se eos esse, qui etiam in medio niuium horrore, pro vindicandis Deo, & Regi suo illatis iniurijs inflammarentur. Immo verò ipse dignissimus immortalitate Rex suo docuit exemplo, nullum validius incitamentum proponi militibus posse, ad labores ac bellitædia inconcusso animo toleranda, quam si ipsa Maiestas Regia communis periculi & conscia, & particeps in castris armata versetur. Iam præfagit animus à bellicosissimo hoc Heroë, ipsius quoque Germaniæ iam penè euersæ calamitatibus subuentum iri. Et quidem intentatas Turcarum minas haud pertimescet Vladislavus Rex, cum vel antequam Regni coronam capefferet, Ottomanicam Lunâ aut inobscurauerit, aut cruentauerit, ac profectò existimandum sit, nunquam tanti Regis nomen hostes audire, quin eorum corda pauore pulsantur. Quæ verò sit Romæ in hisce rerum siue benè gestarum nuntijs, siue melius gerendarum auspicijs coniectura, facilè Dominatio tua Illustrissima assequi poterit; videt enim in Catholici orbis Septentrionalibus confinijs palmas nasci ac lauros, religiosissimi Regis ac fortissimorum militum sudoribus irrigatas: videt ab armato illo sceptro se protegi, quod neque barbarorum viribus infringi, neque Schismaticorum conspiratione labefactari potest. Magna autem hinc seges nascitur exercendæ tuæ Dominationis Illustrissimæ eloquentiæ vt immortalitati egregia tam bellicosi Principis gesta tradas. Sanè præclara Regum facinorosi optimorum, hoc est tui similium immortales calamos nanciscantur, intereunt ac in ipso ortu moriuntur. Nunc epistolas expecto & tuo & publico nomine scriptas; eas præcipuè quas dum Regiæ Cancellariæ summâ cum potestate præfesses composuisti; in ijsdem enim tum clarissimi ingenij

ingenij tui, tum rerum sub Sigismundo Tertio Rege gloriosissimè gestarum imaginem contemplabor, meaque scripta ad eorum normam examino. Neque enim lucubrationibus meis eas laudes tribuere audeo, quas tua Dominatio Illustrissima in easdem liberalissimè congeffit, licet hunc fructum à tuâ commendatione retulisse me fateor, quod cum sapientissimum iudicium tuum improbare non possim, de ijs haud timidè sentiam. Qui verò deinceps rerum status, tum ad bellum, tum ad pacem spectantium, in hac tanta locorum distantia sequetur, Tua Dominatio Illustrissima pro singulari sua humanitate quæso significet. Interea Deum orabo, vt Inuictissimum Regem Vestrum quotidie magis prouehat, eamque mentem cæteris Regibus impertiat, vt exemplum illius imitantes, ad rem Christianam firmandam & ad hostes illius compescendos animum adijciant: eundemque Deum etiam atque etiam obsecro vt Tuam Dominationem Illustrissimam quam diutissimè sospitet. Romæ Idibus Iulij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubinski Episcopo Plocensi.

TVE mihi literæ & quid inuicta Polonorum natio armis id temporis possit, & quid ingenio, declararunt: neque enim minùs potentissimi Regis virtus in tuæ eloquentiæ quàm in militarium gladiatorum splendore collucet. Video in Septentrionali isto Christiani orbis confinio ad bellum omnia esse inclinata, sed non propterea animis despondendum esse, cum extremum hoc latus ægide adamantinâ, enseque cœlesti, hoc est inuictissimo Rege spectemus armatum. Neque minantes Turcarum legiones, Vladislavus inuicto Regi terrorem incutere poterunt, qui olim adolescens, neque adhuc sceptri potitus innumeras Ottomanorum acies cum ipso Imperatore perterrefacto in turpissimam fugam coniecit, & alias bellicosissimo hoc heroë copias domini ducente Poloniae niues Asiaticorum sanguine tepuerunt, interq; frigidi istius Axis rigorem, Orientis armati populi flammæ extinctæ conciderunt. Quamuis hoc tempore ulterius spem nostram protendere debeamus: sese enim admirabilem adeò Numinis Diuini potentia in Germaniâ ostendit, vt existimemus in Poloniam quoque tam læta felicitatis auspicia extendi; iam enim sub Norlingâ vno prælio numerosus Suecorum exercitus profligatus est, iam perniciosissima Hydra quæ omnia deuoratura videbatur alterum caput amisit. Quid ampliùs restat, nisi vt penitus excindatur, ac demum coniunctis viribus Catholici Principes armorum tempestatem in communem omnium hostem conuertant? id ita futurum confidimus, optamusque. Sed interea vt imminetia pericula amoueantur, precibus apud Deum sedulò agendum est, ac obsecrationibus impetrandum, vt

Serenissimus Polonorum Rex non solum hostilibus viribus resistat, sed etiam recuperet, ac imperio suo adiungat ea quæ Regiæ coronæ immanissimæ gentes ademerunt. Deus immittat hanc mentem Principibus ac populis ut ad barbaricam audaciam quæ cedentibus instat, instantibus cedere consuevit frangendam conspirent. Dominationem Tuam Illustrissimam Deus diutissime seruet incolumem. Romæ Calendis Octobris Anno M. DC. XXXI.

EPISTOLARVM SELECTARVM Decas Tertia.

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Romam.

I quod vnquam tempus fuit ad refrændos conatus, frangendamque Turcicam potentiam opportunum, hoc illud nunc est, cum tantarum virium Tyrannus tantis in campum productis copijs, tanto bellico instructus apparatu, ad famam solum venientis Serenissimi Regis nostri hæret & incertus consilij quod suscepturus sit, ferocem animu metu perstrictu ad pacis studium flectit. Si prisca illi Heroës Europæi, quos pietas & religionis Christianæ asserendæ amor, ad exscindendam pestem istam Machometicam sæpius armare consueuerat, viuerent, haud dubio non paterentur tam præclaram rei gerendæ occasionem sibi eripi. Gallia olim talium virorum ferax, & tantæ laudis cupida, æternum sibi nomen felicissimis contra Christiani nominis hostes expeditionibus parauerat; nunc videntur omnes Christiani Principes velle vnus Regni Poloniæ periculo experiri, quantum Turcarum Imperator armis possit; quasi verò nobis pereuntibus, cæteris salutis & incolumitatis aliqua spes affulgeret. Itaque nemo nobis imputauerit, si cum nemo Christianorum Principum socialia nobiscum iungit arma, si quod magis deplorandum est, Christiani à Christianis oppugnamur, si quorundam persuasione ad inuadendos nos Turca ipse accenditur, si denique nemo ex Regibus Christianis se commouet, nos quoque rebus nostris aliter consulere cogamur. Quanquam adhuc incertum est vtrum syncerè is hostis pacem offerat, an verò diuturniore armorum suspensione bellum eo fine ducere cogitet, ut nos sumptibus quos in alendo exercitu erogare cogimur, exhauriat. It Serenissimus Rex obuiam hosti, ex re & occasione consilium capturus. Nullam certè gentem commodius & facilius aggredi Turca potest, quàm Regnum Poloniæ, in

in quod quotiescunque libet non solum Europæum militem quo ipsius exercitus robur constat, sed & Tartarorum ingentia agmina iunctis Transylvanicis, Moldauicis, & Valachicis copijs quin effundat prohiberi non potest: nulli montes arcent, nullæ arces obstant quæ impetum ipsius vel remorentur, vel sustineant. Quod si exercitum diuidere illilibuerit, nos totis viribus vni parti vix pares ab alterâ impunè grassante opprimemur: hostis verò etiam si semel victus fuerit, non magno suo detrimento alterum exercitum facile reparare potest, & bellum multis continuare annis. Hi sunt metus nostri, hæ periculorum cogitationes quæ & Serenissimi Regis nostri Heroicos pro Republicâ Christianâ conatus, & militia Poloniæ sæpius felices ausus cohibent, ne plus conemur quàm possumus, ne alijs bellis quibus conspiratione Hæreticorum & eorum qui illis fauent appetimur, obruamur. Hoc ipso anno arma nobis paranda sunt quæ Suecis opponamus, cum quibus partæ exeunt Induciæ, nec spes est prorogandæ pacis, namque fastu hæretico tumens is hostis indignas dignitate Regiæ & Regni poscit condiciones. Sed ego priuatis rebus diu moror grauissimas cogitationes Eminentia Vestre. Sisto igitur calamum Deum precatus ut Eminentiam Vestram diu seruet incolumem. Cui humillimam meam seruitutem perpetuo nexu addico consecroque. Varſauia IV. Non; Septemb. M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislaus Lubinski Episcopo Plocensi.

Plociam.

TANTA est Inuictissimi Poloniæ Regis virtus atque felicitas ut vel sola ipsius in hostem venientis famâ innumeræ immanissimi Tyranni copiae metu perstrictæ hereant, atque ab intentatis minis ad inexpectata pacis consilia deflectant. Scilicet palam hinc est, quid coniunctæ Catholicorum Principum vires ad conterendum teterrimæ belluæ potentiam valerent, si vel vnus Regis, quique positum habet non in ipsis Christianæ ditionis præcordijs, sed finibus Regnum, eximium robur tantum potest, ut terrorem illis incutiat, qui paulò antè orbem vniuersum perterrefacere posse videbantur. Sapientissimo proinde consilio Inuictissimum Heroem Vladislaum Quartum in extremis Catholicis orbis finibus collocauit Deus, nimirum ut fidum fortemque excubitem illum eius Regni haberet in cuius vnus incolumitate vniuersæ Christianæ Reipublicæ salus consistit. Mirabunda se licet ostentet Ottomanica potentia, ingentibus Tartarorum agminibus succincta, adiungant sese illi Transylvanicæ, Moldauicæ & Valachicæ copiae, conspiret cum Machometicâ rabie armatus Hæreticorum furor, animo propterea fortissimus Rex non cadet, qui fugare, non fugere Turcas ab ineunte ætate didicit, quique in suis expeditionibus omnia

nia non tam politiâ, quàm prudentiâ, quàm sacris legibus ac verâ religione definit: hac magistrâ duceque Constantinos ac Theodosios maximus iste bellator non minùs victorijs quàm pietate in se renouabit, quos prosperis successibus innumerisquè victorijs Exercituum Dominus beavit. Sed ne longior sim Tuæ Dominationi Illustrissimæ literæ admonent, quæ cum clarissimis verborum sententiarumque luminibus exornatæ, mirificè omnium animos oblectare possint, modestè tamen verentur, ne mihi legenti molestiam afferant. Quod reliquum est, tanto Regi ad cœpta strenuè promouenda vires à Deo precor, Tuæque Dominationi Illustrissimæ diuturnam incolumitatem, Datum Romæ XII. Calend. Nouemb. Anno M. DC. XXXIV.

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Romam.

CVM post tot partas victorias Serenissimo Regi nostro meritò gratularemur, atque in spem felicioris successus veniremus, intercepta vota & desideria nostra fatalis & acerbus casus qui nos immaturâ morte Serenissimi Principis Alexandri vehementer perculit, & summo affecit dolore. Ipsius naturæ imperio gemimus, ob amissum Principem bono publico natum. Dolet Serenissimus Rex noster, vehementer ereptum sibi fratrem amantissimum, deflemus & nos lachrymisque ei parentamus, quem si diutiùs fata seruassent, virtus quoque ad magna quæuis suscipienda prospero successu duxisset. Non dubito quin & Sanctissimus Dominus noster Regium iuuenem nuper à se visum tam citò è vitâ excessisse vehementer doleat, & Eminentia Vestra suas nobiscum coniungat lachrymas. Literas Eminentiae Vestrae vndecimo Calendas Nouembris datas accepi, ingentes laudes quibus Eminentia Vestra Regiam Maiestatem meritò extollit complectentes. Latamur & nos Principis purpurei Senatus encomio, à quo nihil laudari potest, nisi laude dignum. Seruet tantum Deus Serenissimum Regem nostrum, vouemus & spondemus eum semper Ecclesiae Catholicae auxilio & subsidio fore. Cùm Suecis nihil adhuc certi constitutum habemus, nec illi hucusque aliquam significationem dederunt pacemne an bellum malint? cæterùm is nunc Poloniae res moderatur, qui quidquid dederint, accipiet. Humillima mea obsequia defero Eminentiae Vestrae. Datum Pultouiae duodecima Decembris Anno millesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

MAT-

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

QUAE de Nestoris ætate ego ad te scripsi, non eo sensu vt tu intellexisse videris scripsi, sed veteres auctores secutus dixi Nestorem tribus seculis, hoc est triginta annis vixisse: nec is numerus annorum infra illud æuum est, cùm olim Dominus longè ante dixerit: Non permanebit Spiritus meus in homine, sed erunt anni eius centum & viginti. Maxima & suprema hæc ætas erat, & quotusquisque tamen fuit qui illam consequeretur, plurimi quinquaginta, alij sexaginta, septuaginta, octuaginta annos vixerunt, eaque ætas maxima à Dauide, qui post bellum Troianum circiter centum annis vixit, censebatur. Sed de Seculis audi, quæ olim ab auctoribus notata fuerunt, ea accommodata fuisse ad magnum vitæ humanæ seculum: hoc est ad annos centum viginti. itaque qui hunc numerum conficiebat, magnum vixisse seculum dicebatur. Et Nestor quia tria secula vixerat, nonaginta annos vixisse creditur, & tamen heroës illos carne bouinâ assatâ vltos fuisse, ni fallor, scribit Homerus, nam à fabis & cicere frigeret manus tantis Heroibus; vinum denique oblati pateris, largiùs hausisse. Itaque Nestor cùm nonaginta annis viueret, trium seculorum ætatem vixit. Quæ Petrus Massæus, quæ Eusebius scribunt de nostro seculo, ijs eam fidem habemus, vt peregrè allatis. Auum Tuum ad centum & nouem annos ætatem prorogasse faciliè crediderim. Vidlagam centum triginta annos superstitem fuisse, da veniam dictis, ego vix credo: Vidi enim plerosque eiusmodi qui tantum vitæ sibi arrogarunt. In bonis meis Brocouiensibus accidit me Episcopatum gerente vt centum triginta annos se habere duo rustici contenderint: testem certè nullum producere poterant se eius ætatis fuisse, sed exactiùs examinati, alter centum & septem annos, alter centum itidem & quindecim vixisse reperi fuerunt. Non ita nos desipere existimes, vt annum ad lunæ cursum accommodemus, nec tantoperè ætatem nostram delicijs deditam, vt generali censurâ annos à Deo statutos imminuat: cùm & nostrum æuum videat annos, verè, æstate, autumno, & hyeme constantes centenarios à plerisque transigi, & multos esse qui Davidis ætatem superent, & satis per se & sine subsidio caleant. Vides fratrem meum septuaginta trium annorum ætatem viuere, & tamen robustum esse: viderunt maiores Nostri Casimirum Tertium, Sigismundum Primum Reges Poloniae tot vixisse annis, vt & Davidis Regis & multorum aliorum ætatem superarint. Quidni ego sperem tot annos, quot frater meus, me octo annis maior natus habet, consequi posse? Ad binas alteras literas à te ad me datas non respondeo, cùm satis superque inter nos contenderimus.

Qq 3

rimus. Vale mi Sarbieui quem ego puto Nestorem facundiâ longè superare, ætatem quoque eiusdem attingere posse. Brocouio XII. Calend. Augusti M. DC. XXXVIII.

SODALITATI GRACIENSI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis. Gracium.

NVLLI melius sciunt vt celeri cursu decurrat ætas, quàm ij qui legitimos vitæ annos exegerunt: horum ex numero meritò ego censeri possum, qui sexagesimum tertium ætatis meæ annum propè iam expleo, sed dum transacti temporis rationes mecum expendo, non multum me vixisse video. Præterierunt dies mei, & consumpti sunt tanquam non essent. Vixi quidem in luce hominum & ijs in Patriâ fulsi honoribus, quibus memoria mei ad futurâ posteritatis recordationem transmitti possit. Cæterum inter omnia quæ mihi diuinitus obtigerunt non in postremâ apud me est existimatione, & vitæ solatio, dum recordor me ante quadraginta annos in numerum Sodalium Spiritus Sancti Gracij cooptatum fuisse. Mansisse semper ibi animum meum sapius iteratæ literæ meæ testantur, & quàm diu vita superstes erit, sacri vestri Sodalitij institutis me olim imbutum fuisse, nunquam obliuiscar. Vestri erit officij simul atque intellexeritis me vitâ excessisse, ea pietatis officia exhibere fratri, quæ ego alijs vicissim quantum in me fuit præstare conatus sum. Valete in Domino, meique & viui, & vitâ functi memineritis. Datum in Arce Nostrâ Brocouiensi XVI. Calend. Nouembris Anno M. DC. XXXVI.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislaus Lubinski Episcopo Plocensi.

EGO verò in hac tantâ Brocouij tui amœnitate nihil doctrinâ tuâ amœnitus, nihil lætius video, quam tu singulari semper humanitate condire soles. Nam vt Bugus deliciæ tuæ leniter fluat, lenius tamen tibi vel in hac ipsâ tuâ epistolâ fluit oratio, vt iucundos afflet Zephyros, nunquam tu illos tamen tam auidè excipis, quàm ego dulcem quandam & in hac æstate tuâ recentem eruditionis tuæ auram capto. Quare non properassem modò ad te, sed volassem etiam illis alis, quas mihi tu ipse addidisti, cum inuitasti. Sedenim quinæ huius septimanæ conciones, me hîc inuitum, & ad rus istud tuum anhelantem tenuerunt. Vim glaciæ refrigerâtis & lenis Zythi mentio me recreauit; hoc præcipuè Varfauia caret, hoc ipsa Varca quæ eò dementiæ venit, vt Zythum suum vinum existimet, adeoque & lymphâ diluat, neque frigidâ allatitiâ opus est, dilutus

dilutus in mensâ ponitur. Dignus profectò est prolixâ aliquâ Andreæ Critij Palinodiâ. Heri Princeps Casimirus Viennam, Vice-Cancellarius Cracouiam abiere. Supremus quoque Thesauri & Camera Præfectus abiturunt. Te verò felicem qui nunc & abes à curis publicis & tuas pulcherrimâ amœnitate demulces. Nam isti dum negotia aut fingunt aut quærunt puluerem & solem bibunt. Tu è propinquo rides omnia, teque ipso ac tuis beatus es. Ne modò Pruscio isti Ascetri severo & sapius tibi mortem inculcanti nimium credas: ipsum enim Pruscium nuper ego per somnium vidi exanimem. Vates sum meoque nomine illi dicas ne diem quem alijs inculcat ipse habeat. Mitto illi Merlini Vaticinium quo austeras istas diluat cogitationes & iudicium ferat operane pretium fecerim cum specioso titulo captus in libellum decem nummos effudi. Vale Ecclesiæ Patriæ literarum decus vnicum.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislaus Lubinski Episcopo Plocensi.

AD Septemtriones nos recessisse & gelu permagno adstrictos quæris? nos verò hîc æstu penè Italico laboramus: sed tu animorum fortasse frigus aliquod reprehendis; sed neque hoc accusare debes in me præsertim qui Te solem Patriæ in corde gero, ibi tu semper solstitium habes & nunquam occidis. Iam verò & in multorum memoriâ, atque adeò & ore amicissimo versaris. Doctrinam nuper tuam & eloquentiam magno in consensu Gembicij omnes ac plerique Lithuani qui bonarum literarum gustum aliquem habent supra cæteros extulere; ita cum te absentem à nobis existimas præsentissimus es. Vitas Episcoporum Plocensium à Ioanne Iamielkouio recepi & iterum regustò: ad hanc porticum pulchram breui stemma aliquod appendam. Annales Regni ne supprimas rogo, laudantur à multis, ab omnibus desiderantur: si suppresseris, multum posteris debebis: si dederis in lucem, multum illi tibi debebunt. De concionibus contra fidei nostræ hostes habendis & hac peste eliminandâ me mones, & meritò. Sed vtinam vt tu zelo, ita ego eloquentiâ valerem! studio certè quantum possum ac curâ contendo, ac magis etiam tuâ epistolâ accensus, & pietate animatus contendam. Viue Antistitum nostrorum sapientissime & me perpetuò Tuum ama. Vilnæ ex Collegio Nostro XVI. Iulij Anno M. DC. XXXVIII.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

ALTERIS iam literis tuis hac vnâ respondeo epistolâ. Amo amorem tuum quem tam luculenter in me effundis, sed vt verum fatear, iudicium tuum improbo, pudet enim me tantopere à te laudato & erudito viro laudari. Quare fraternè à te peto ne deinceps futuræ imponas ætati, sed ea de me scribas quæ in me cernis, non quæ fingi possunt. Scis sepè errare amorem, & rem amatam amatoribus suis ita placere vt iudicio aberrent, quos tu ne imiteris rogo. Hodie est anniuersaria dies victoriæ ad Chocimum partē. faueat cælum vt iterum atque iterum recentibus victorijs de hoste nominis Christiani partis solido gaudeamus gaudio. Brocouio tertio nonas Octobris Anno M. DC. XXXVII.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislaus Lubiencki Episcopo Plocensi.

FRVSTRA sim si silentij mei patrociniū aut ab inualetudine quā sēpiusculè tentor, aut à perpetuis sermonibus sacris, aut à Lechiade quam iterum reduco accipiam. Tanta sunt beneficia erga me tua, vt vel in lethali strato & ipsam agens animam quidquid otij & virium esset semper tibi debeam. Aliæ sunt causæ quæ mihi calamum è manu excusserūt. Popularis istius linguæ studium in quo nunc necessariò versor latinos apud me fontes adeò arefecit, vt orationis tuæ flumini quæ tibi in epistolis dulcissima est, quod refundam nihil habeam. Hæc causâ si ad officia respectas est exigua, si ad pudorem meum, est maxima; certè à te vel ipso candoris & ingenuitatis meæ numine facilè veniam impetrabit; quam enim vera sit ex paucis istis lineis barbarè steriliterque scriptis omnino agnosces. Præterea argumenta scribendi tanta erant, quæ calami mei arena capere non posset, & metuebam sanè, ne si apertius ab alijs scripta acciperes, me aut ignorantia, aut exactè nimis prudentiæ apud te acculares, & tamen omittere illa si scripsissem vix possem. Adeò ingenuus sum, vt officiosis & leuibz quibusdam scriptis, alia continere animo quæ vel te scire autumabam non potuerim. Nunc quando me officio isto soluis crebras à me epistolas habebis, & si diu viuam profectò me tibi calculo computatorio exoluam: sin minùs, mortuus ea ad cēlites perferam quæ pro Ecclesiâ & Patriâ præclarè gessisti & adhuc agis. Vale Antistitum optime

optime decus & ornamentum Poloniæ nostræ. Vilnæ ex Collegio nostro decimâ nonâ Aprilis M. DC. XXXVI.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

REDEVNTEM Sarbieuium meum è Badensibus Thermis saluto. Nō quero vt viuas; viuere enim te, & omnibus morbis tam pretioso sulphure quod tam longè petendum erat purgatum redire sanum confido. Letheam illam aquam dixerim, quæ cū corpus sanet præteritorum memoriam æternâ obliuione sopiat. Melior aura Polonica: quam postquā attigeris ipse tibi restitutus videberis: venient in mentem amici, & tota cohors tibi benè cupientium, quorum ego primus compareo, & an rectè omnia habeant requiro. Describes itineris commoditates, loci in quo te in aquis fouisti amœnitatem, Urbis Viennensis (quam olim nostri maiores incoluere & Wieden, quasi quòd illustrior appareat, vel Viednam quòd in eâ Veneficæ habitauerunt appellauero) venustatem. Cætera cū veneris nobis referes. Interim Vale meque amantem te, mutuo amore prosequere. E prædio meo Barthodzierensi tertiâ Octob. millesimo sexcentesimo trigésimo octauo.

SALVTATIO GRATVLATORIA

NOMINE CAPITVLI VARSAVIENSIS

Cū Serenissimus Princeps Dominus

SIGISMVNDVS POLONIÆ ET SVECIAE REX

capto Smolensco Varsauiam rediret Anno M. DC. XI.

I quod vnquam tempus fuit Serenissime Rex, quo te sacram hanc basilicam ingredientem, læto & fausto gratulationis officio excipiendum, atque immortalī Deo Tuæ incolumitatis & fortunæ auctori, gratias agendas putauimus: nunc illud certè est, cū te clarâ & illustri partâ victoriâ fospitem conspiciamus. Tenuit anxia & diuturna expectatio animos nostros, & quamuis fama rerum à Sacrà Maiestate Vestrà gestarum, frequentibus nouata nuntijs, nonnihil laxamenti da-

ret

ret susceptæ solitudini, ac interdum etiam ad lætitiā excitaret, secundo cursu affluens fortuna; tamen (fatendum est enim) incertos belli euentus dubiosque & ancipites communis Martis casus reputantibus, non inanis metus versabatur ante oculos: ac te vnum, cuius incolumitatē publica salus continetur poscentibus, nihil adeo læti nuntiari poterat, quod omnem metus suspensionem animo penitus eximeret. Nunc te omnium post hominum memoriā maximā & clarissimā partā victoriā conspectui nostro redditum læti gratantesque excipimus, & publicam omnium Ordinum lætitiā priuatā quoque Collegij nostri voce testamur. Suscepisti Diuino magis quā humano consilio bellum, genere ipso necessarium, magnitudine periculosum; rebus præclare gestis omnem antiquitatis memoriā superasti, sacra maiorum tuorum vestigia pressisti, atque felici virtutis imitatione longè illustriora reddidisti. Quæ te nunc hostilis regio conspexit, tuæque victriçia sensit arma, eadem retroactis sæculis Vitoldum illustrem, & victoriosum sanguinis Tui Principem, Atauum Tuum Casimirum, Auum Sigismundum, quem non nomine tantum & vultus lineamentis, sed iis etiam virtutibus, quibus ut sui temporis Pater Regum appellaretur, promeruerat, præclare exprimis, felicissimis victorijs easdem terras peragantes admirata est: sed illorum fixa ad perpetuam posteritatis memoriā trophæa penè iam interciderant. Gens feritate barbara, religione superstitiosa, multitudine infinita, fide ambigua, nec magis telis quā suo cælo, suo sydere armata, aduersis nostrorum vsa opportunitatibus, quæsitum maiorum nostrorum sanguine Reipublicæ patrimonium, fraude & prodicione interceptum inuaserat. Non annos, sed secula accepti damni numerabamus, penitus iam ea macula infedebat in animis nostris; nemo ultor extitit, nemo qui tantum dedecus amoliretur, ac perfidiam virtute ultum iret, repertus est; Maiestate quoque Vestra tot iam annos imperium felicissimè moderante, erat non nemo qui quereretur, nimis diuturnas hosti fœdifrago prorogari inducias. Regium est Serenissime Rex nec prouocare bella, nec timere; non illa segnis tua quies magnis Reipublicæ interpellata negotijs, nec infructuosum, nec obscurum fuit otium: sed in maioris gloriæ opportunitatem dilata virtus, & suscipiendi belli expectata occasio: cum suo ipse scelere vecors, nefariā innoxij pueri cæde pollutum amisit imperium Hodunus, alter item ille ficti nominis Demetrius, lusus magis fortunæ quā tantæ fortunæ dignus, & vel eo solo nomine impius, quod erga Maiestatem Vestram, cui omnia debebat, ingratus, parto impostorijs artibus Regno breui excidit: cuius ruina etsi nonnullam nomini nostro notam inuulsisse videri possit, tamen eadem rei benè gerendæ præclaram ultro suppeditauit facultatem. Non satis erat sceleratæ genti, cæso Tyranno assertam tueri libertatem, versa in rabiem hospites paulo antè suos fide publicā eò profectos, in ipsis mensæ hospitalis sacris, barbarā feritate contrucidari; omnia diuina humanaque iura ac fœdera confundit. Erat ea belli causa

iusta

iusta, legitima, necessaria, cum musitantibus cunctis & nonnullis tuæ gloriæ quæ publico bono coniuncta erat inuidis (nec enim eā peste hominum vlla Respublica carere potest) palam dissentientibus, Tu inuictissime Rex semper pacis & honesti otij auctor, primus arma expedienda censuisti: ausus es quod vix credi poterat, eo præsertim rerum statu, nec satis domesticis sopitis dissidijs, quenquam ausurum, animo quā viribus paratior, causā quā copijs potior. Dicā verum; diuino magis quā humano consilio bellum aggressus es. Smolenscum iuris quondam Maiorum tuorum Arcem & oppidum, arte & naturā munitissimum, magnitudine ingens, mœnium & fossarum amplitudine tutum, commeatu ac bellico omni apparatu instructum, propugnatorum copiā ac obstinatā audaciūque ad defendendum in sui vsque perniciem contumaciā inexpugnabile, obsidione cinxisti. Initium huius rei mirer an finem? multum est quod perseveraueris, plus tamē quod non fueris veritus ne perseverare nō posses. Spectata est tua fortitudo in periculis, labor in negotijs, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo. Multo sanè labore persuadendum erit posteritati ut narraturis credat Sigismundum III. Regem Poloniae, cuiusque exercitum in regione æterno damnatā gelu, aduerso tempore, cælo aspero binas in castris egisse hyemes, obsidionem continuasse, hostem tuendis propugnaculis naturā factum, & vsu exercitatum, tanto numero mœnibus clausum, nunc assultu, nunc ascensu, interdum actis cuniculis infestasse. Hæsit aliquantō ad hunc scopulum fortunæ tuæ cursus, sed ita hæsit, ut Maiestas Vestra eo ipso clarior, illustriorque euaderet, atque magis solidā potiretur victoriā: cum interim felicissimis Maiestatis Vestræ auspicijs fortissimi Duces belli rem præclare gererent, inuictus tuus exercitus hostilis latebræ occasione vsus, hyemem asperam barbaris inferret, & alieno tempore arma tractare cogeret, atque eo ipso tempore, quod perpetuis frigoribus assuetis hostibus amicissimum alienissimum fore nostris putabatur, cum flumina ripas gelui iungunt, duratæque glacie ingentia tergo bella & sustinent & transportant, in armis atque in hostico versaretur, & hyberna æstiuis, æstiuæ hybernis continuaret. Cæsi ingentes hostium exercitus; præter multas munitissimas arces, capta ipsa Imperij Moschouitzi primaria sedes, reductus in potestatem Maiestatis Vestræ temerarius vsurpator Imperij, factæ irritæ audacis & noui impostoris artes, detecta fraus & versutia simulatam obedientiam offerentis callidæ & vatræ gentis, ut tracta in aliam atque in alteram æstatem obsidio, cōsultō ad nobilitandum maximis victorijs Maiestatis Vestræ nomen, explorandamque hostium fidem, & stabiliendum Imperium existimari possit. Nos interim de Maiestate Vestra solliciti & Diuini ignari consilij, ad has quas nunc Maiestas Vestra veneratura accedit aras prostrati, supplices ad cælos manus tendebamus. Vidisses Serenissime Rex, in te vnum, tuamque salutem omnium vota conferri: sacri profanique ordinis homines cælestem tuis auspicijs opem implo-

implorare, te vnum votis, suspirijs, ac desiderijs omnium expeti. Serò quidem, sed tandem aliquando penetrarunt voces gementis populi, auditæ preces, flexum coeleste numen; assiduitate & consilio Ducum, virtute militum, constantiâ, felicitate, & auspicijs Maiestatis Vestræ confecta res est. Captum Smolenscum: patet vniuersa Moschouia: non vicinæ modò nobis ab eâ parte gentes, sed omnis ignoti nominis septemtrio pronus Maiestati Vestræ colla submittit: vt non spem modò ac votum, desideria nostra, sed ipsius voti certam teneant fiduciam. Ingens sanè gloria, & æternâ futuræ posteritatis memoriâ celebranda, quam si nec militum robori, nec Ducum rei militaris peritorum experientiæ, nec vlli felicitati, sed Maiestatis Vestræ pietati & synceræ erga Deum religioni adscripsero, non vereor ne quid ei detrahere videar. Tua Serenissime Rex in Deum fixa mens, semper tuæ sacræ occupationes, & in persoluendis votis & precibus impensæ horæ, hoc tantum & tam eximium decus nobis pepererunt. Nec minùs Serenissimæ Reginæ pium ac sanctum hac in re enituit studium, quæ Castrenses Maiestatis Vestræ labores, fufis ad Deum precibus, sudorem bellicum lacrymis, vigilias & excubias frequentibus ieiunijs, atque liberalibus in egenos largitionibus, vitæ periculum sacrosanctis incruenti sacrificij hostijs absens licet & tantis locorum diffusa spatijs, sed præsens animo cumulatè suppleuit; vt non immeritò illius quoque Maiestati veluti eius laudis consorti gratulari debeamus. Gratulamur sanè Maiestatibus Vestris & Serenissimo Vladislao, nato ad illustrandam temporum nostrorum memoriam Principi, paternarum virtutum heredi, felicitatem, incolumitatem & diu exoptatum atque omnium votis & desiderijs expetitur ad nos reditum. Tibi verò Serenissime Rex potissimum & tuo & Reipublicæ nomine gratulamur, Deumque immortalem precamur, vt omnes cogitationes tuas hinc lætus sequatur euentus, & ne qua vnquam præsentis diei lætitiâ aduersæ fortunæ procella perturbet, vel vmbra obnubilet, sed felicibus initijs felicior respondeat successus; vt tantis virtutibus & rebus gestis gloria Imperij Maiestatis Vestræ & nouetur & augeatur.

LAVDA.

LAVDATIO FVNEBRIS
SERENISSIMI
SIGISMVNDI III.
POLONIARVM ET SVECIE
REGIS, &c.

In theatro lugubris mœstitiæ & acerbissimi doloris positum intuemur Serenissimum & Inuictissimum Principem SIGISMVNDVM III. Poloniarum & Suecorum Regem. Ille Europæ, Asiæ, & Africæ in potentissimo Turcarum Imperatore, quem non minùs fortiter quàm feliciter à cernicibus nostris repulit, victor: ille latè patentis Moschouia, expugnato Smolensco, Vrbe Regiâ, ac tanti Regni, quod Europæ ingentes recessus suâ Iurisdictione complectitur, Principe Suiscio, vnâ cum duobus fratribus capto, triumphator magnificus: ille immanissimæ omnium quæ sub sole extant Tartaricæ nationis terror: ille omnium hostium domitor: illa pietas, illa religio, illa iustitia, ille humani generis amor, & delicia: ille, qui quadraginta quatuor & amplius annorum felicissimi Imperij successu id consecutus est, vt Rex sui temporis Regum dici & haberi mereretur; ille qui Augustis domus Austriacæ connubijs, vniuersi Christiani orbis Reges & Principes illustrium affinitatum nexibus sibi deuinxerat: ille Regiæ sobolis ad salutem Reipublicæ Christianæ nata felix Pater: ille inquam Sigismundus, qui & originis nobilitate, & Regnorum quibus præfuit felicitate, & imperij diuturnitate, omnes sui temporis Reges longè superauit, esse desijt; & se vixisse, hoc supremi exitus sui tristi spectaculo, testatur. Lacrymisne eius mortem decorare, an memoriâ Heroicarum magni Regis virtutum animos à mœrore & tristitiâ auocare conuenit, Vobis qui præsentibus adestis dispiciendum relinquo. Illas quidem poscit Domus Regia, tanto orbata parente: poscit inprimis Sereniss. Princeps Vladislavus Sigismundus, noster Electus, & Suecorum Gottorum hæreditarius Rex: poscunt omniū Ordinum & Statuum Regni Poloniæ, & Mag. Ducatus Lithuanie, quos attritos & frequentes videmus, inclyti Senatores, Equites, & Proceres: poscit denique hæc funebris pompa, ad excitandum dolorem composita: ceterum hæc omnia ad vnius alteriusve diei, vt rerum humanarum conditio fert, decursum duratura, linquamus alijs. Deslebunt Sigismundum, quos naturæ lex lachrymas fundere iubet: deslebit vniuersa Respublica nostra quàm diu nominis Polonici exstabit memoria: deslebit nos, qui eius beneficijs creuimus, honoribusque ab eo aucti ac ornati conspiciamur. Fundemus non stipendiarias, nec tristi cohortatione extortas lachrymas; spontè illæ fluent, maioremque in pectoribus animisque nostris conti-

R r

neri

neri dolorem quàm palam ostendunt testabuntur. Sed nos interim ad alia orationem nostram conuertamus, ingensque & magnum pelagus virtutum huius qui quondam Magnus Rex, nunc exangue cadaver cernitur ingressi, in earum admiratione aliquantisper immoremur. Neque sanè quisquam existimet temerè vel audacter me hoc munus suscepisse: non temere, nam hæc prouincia nutu Tuo Serenissime Rex Vladislæ ad me delata est: non audacter nimis, nam propè quadraginta annorum obsequio, plus plerisque experimenti capere potui quoad præsentem vsum seruiat. Scio ego Regias virtutes sub vulgarem censoriæ notæ æstimationem cadere non posse. Sublimius & maius iudicium illæ sibi deposcunt: de quibus cum multa dixerint, scripserintque, ego potissimum eas deligam ex quibus Regiam Sigismundi Coronam compactam fuisse, vel ipsa inuidia fateatur necesse est. Audeamus igitur aliquid plus genio & ingenio nostro, ordiamurque magis verâ, quàm ornata oratione susceptum exequi munus.

Christiani & Catholici Regis virtutes recēnti viro Ecclesiastico maxime conuenit, vt dicendi initium sumat à pietate, à religione, à constanti augendi & promouendi cultus Diuini studio. Hæc enim omnium virtutū esse prima, & præcipua fundamenta, impius sit, qui negauerit: super hanc basim feliciter assurgunt parietes cunctarū perfectissimarum actionum, cum nihil rite nihilque prouidenter homines, sine Dei immortalis ope, consilio, honore, auspiciari possint. Nisi fortè quispiam, vt sunt hominū ingenia, obstrepere voluerit, & cæteras quidem virtutes æmulandas Principi non negauerit, pietatem religionemque priuatorum hominum occupationem esse contenderit. Talem talesque ego, si modò tanta impietas vllibi receptū habeat, extra orbis solisque vias reiecerim, & indignos iudicauerim, qui cōmuni aurâ, communibusque vitæ subsidijs, perfruantur. Regius Vates Spiritu Sancto afflatus, cum sciret plerisque Reges vel efferrī superbiâ, vt homines se esse vix meminisse velint; vel certè, quæ summa impietas est, pietatis studia cæteris actionibus postponere; vel accendi iracundiâ, vt ad crudelitatem exercendam prono ferantur impetu, ab hac amentia auertere eos conatur. Et nunc, inquit, Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore; Apprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus & pereatis de viâ iustâ. Intelligite, vos pari cum cæteris esse conditione, naturâ mortales, necessitate & lege fati mox morituros. Erudimini, nam etiam si terræ sitis Iudices, etiam si ius ex æquo & bono dicatis, etiam si viam iustam tenere videamini: nisi tamen disciplinam non terrenam, sed cœlestem apprehenderitis; nisi Domino cum timore serueritis; nisi tremantes laudes eius decantaueritis, & nomen Sanctissimum, Maiestatem illam omni Maiestate maiorem, exaltaueritis; ex hac ipsa viâ, quæ vobis iusta videtur, ita decidetis, vt vos perijsse serò quidem, sed serò sitis dolituri. Cæteræ virtutes (inquit Valerius Maximus) admirationis tantum-

Plinius in
Paneg.

tantummodò multum, pietas verò etiam amoris meretur plurimum. Ad hanc Serenissimum Regem nostrum, non factum, sed natum vidimus; hanc ex ipsis maternis traxit visceribus, hanc suxit ex vberibus. Merito Sanctus Gregorius, vel ipse potius Spiritus Sanctus, dum stupendum illud inuictæ patientiæ exemplar Iobum in terrâ Hus, quæ erat erroribus impijs infecta, natum refert, id illius laudi & præconio adscribit; quòd vir pius, inter impios conuersatus, pietatis tramitem non deseruerit: esse enim bonum inter malos, plus est, quàm si inter optimos optimus appareret. Non obfuit Sigismundo, imò profuit nasci in Regno Hæretico, & eo Patre qui ad suum arbitrium religionis causam reuocabat: blandimentis, quæ iuuenilem animum facile commouerent vrgebat Pater, si bi gratum fore, si filius suæ sententiæ, vel opinioni potius erroneæ accederet; sed & minæ, & ipsa penè vis admota, stabile pectus loco mouere non potuit, sed vera seu ficta Senatus Suetici denunciatio, cariturum Regno nisi nouæ religioni nomen daret, id extorsit, vt in perniciem potius se daturum, quàm religionem Catholicam deserturum, profiteretur. Hæc admodum iuuenis, inter Hæreticos Magistros, ac eorum & Patris imperio obnoxius, iam matre sanctissimâ femina orbat, illius tamen monitorum memor, dixit fecitque prudenter, constanter, religiosè. Tantis inijs totus deinceps vitæ decursus optimè respondit. Ita semper vixit Sigismundus, vt eius pietatem Summi Ecclesiæ Præsides laudarent, Reges Christiani admirarentur, Ciues amarent, hostes pertimescerent: ipse inter maxima positus pericula, eâ vbiq; tutus parata vitæ discrimina inaudita felicitate euitavit, superavitque. Dum Christi religio, dum Ecclesia Catholica, dum sincera Euangelicæ veritatis professio durabit (quæ tamen omnia ad supremum totius vniuersi exitum duratura, Christus ipse sponddit) extabunt in Poloniâ & Lithuanîâ nobilissima monumenta Sigismundi Regis pietatis, magnificentiæ, liberalitatis; Tempia Basilico opere structa, Aræ, Altaria, Diuorum Statuæ auro & argento fuscæ, testabuntur Sigismundum Regem, neque erga Deum pietate, neque erga Sanctos Dei veneratione, cuiquam etiam maximorum & sanctissimorum Regum concedere voluisse. Loquetur & sponte agnoscat Polonia, quæ illo regnum auspicante magnam Senatus partem, vt inferiorum Ordinum homines silentio præteream, diuersis infectam hæresibus vidit, se propè vniuersam cum amplissimis Prouincijs suis, ad veteris Orthodoxæ & Catholicæ Romanæ religionis normam, paternâ & piâ tanti Regis curâ traductam. Neque ille ad id efficiendum vllâ vi opus habuit: sola ipsius pietas, sola erga Deum religio, erga Sedem Apostolicâ obseruantia, mentis puritas, corporis castitas vnumquemque commouere poterat, ad obseruandum magnique estimandum tantum Principem, eiusque præstantissimas virtutes æmulandas: itaque pij regiminis dulcedine, adeò mox cunctorum hominum animos pellexit, vt ad sui exemplum penè totam composuerit Poloniam. Multa hac de re dici possent, multa adferri, quæ for-

tasse Catholicis viris grata essent; aduersariorum verò aures minùs iucundo sono ferirent: sed ille, qui dum vixit pietatis suæ actus Deo soli notos esse voluit, ne nunc quidem, vt in publicum proferantur velle admittere credendus est. Ad alia igitur transeamus: videamus vt ceteræ Regiæ virtutes semper quidem pietati coniunctæ, & in eâ fundatæ, in illo enituerint. Iustitia inprimis quam omnium virtutum Reginam meritò viri sapientes existimarunt. Agefilaus quidem Rex, cum ab eo quareretur, vtra virtus esset præstantior: Fortitudo an Iustitia? grauiter respondit: Fortitudinis nullum esse vsum, nisi adsit iustitia: quòd si omnes essent iusti, fortitudini locum non superfuturum. Quàm latè ea virtus pateat, & ad omnes publicas priuatasque actiones sese diffundat, nemini obscurum esse arbitror: hæc honores dignis; hæc præmia meritis; hæc coronas immortalis gloriæ largitur fortibus; hæc bella definit; hæc pacem moderatur; hæc Principem intra præscriptos regiminis cancellos; hæc subditos in officio, socios in fide continet: hæc fontes punit, innocentes absoluit, excindit latrocinia, regna conseruat, Principes & Reges cælo inserit. Romanos olim rerum Dominos nihil magis nobilitauit quàm iustitia: eam autem non ciuibus tantùm, amicis & socijs, sed hostibus quoque suis semper seruandam esse censuerunt; eâ domi forisque, pacis bellique tempore constanter eminere contenderunt. Mirari sanè licet tanti virtutem in illâ Vrbe æstimatam, vt eilatare non liceret; ab aratro & ligone euocabantur viri fortes: ijs summa imperia, ijs Dictaturæ deferebantur, amplissimi & clarissimi victoribus triumphus decernebantur. Veteranis & emeritis militibus ea quæ ad senectutem cum honore traducendam necessaria erant, publico sumptu abundè suppeditabantur: ijs qui in acie, pro patriâ vitam profudissent, honores, laudes, Statuæ, monumenta æterna deferebantur, proponebantur, consecrabantur. Ac vt omnibus constaret, non nisi per virtutem honores haberi posse; honori ac virtuti templum dicarunt, interiecto tantùm diuisum pariete, ita vt in honoris templum, nullum esset ostium, nullus nisi per virtutis templum, in illud aditus: virtus enim causa honoris est: honor effectus virtutis: illa meritum, hic præmium: illa radix, hic fructuosissimæ radicis fructus: sine virtute nullus verus, solidus, ac diuturnus honos esse potest, & qui honore priuat virtutem, is homines priuat virtute, vt Cato dicere solebat. Quid ego hoc loco de Sigismundi Regis iustissimi iustitiâ dicam? Percurramne omnes eius Imperij annos, & tempora? Non me eò demittam, vt cuncta rimer & peruestigem. Vos plerique testes estis illum nunquàm in mandandis Magistratibus, in decernendis honoribus, ita à scopo & suæ intentionis & Reipublicæ dignitatis aberrasse, vt eum hunc vel illum promouisse, vix vnquam poenituerit: magno & acri iudicio expendens & merita & onera, non facillè explicabat, quid decreturus, quem muneri publico admoturus esset: ita plerisque cun-

stantior

stantior visus, & qui interdum desideria ambientium longâ expectatione suspensa torqueret. Vix tamen accidit, vt præter communem opinionem quenquam vel dignitate ornaret, vel præmio afficeret. Sciebat enim optimè, quantum publicæ salutis & suæ dignitatis interesset, dignos Magistratibus præficere. Est malum (inquit Spiritus Sanctus) quod vidi sub sole, quasi per errorem gradiens, à facie Principis: positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Antiochus Syriæ Rex, Medicum consilij sui præsidem fecerat. Ludouicus XI. Gallorum Rex, futuri suo Fætialis ac Internuntij; tonsori Legati; Medico magni Cancellarij partes detulerat: ea res ita commouerat Galliæ nobilitatem, vt parum absuerit, quin Rex Regno excideret. Nihil tale vnquam admittit noster Sigismundus, ab omni eiusmodi forde alienus, fauebat quidem virtuti, fauebat industriæ, & vt olim Hannibal: Qui hostem feriet ille mihi Carthaginensis erit: sic optimum & dignissimùm Ciuem eum existimabat, qui & in Sago, & in Togâ, vtilem Patriæ nauaret operam. Altera illa pars iustitiæ, quæ lites discernit; quæ noxios punit; quæ publicam quietem tuetur; quæ Ciues inter se mutuâ connectit charitate & concordia; quæ bella indicit; quæ foedera sancit, maiori quidem ex parte non est nec fuit in potestate Regum nostrorum. Sic prisca instituta Maiorum, sic leges voluerunt, ne Rex priuato arbitrio arma sumeret: ne inconsultis Ordinibus noua foedera feriret; ne in Ciuis Poloni caput, existimationem, bona, absolutâ potestate quidquam decernendi ius haberet. Quæ res fortassis ad frenandam libidinem Regum facta, in Sigismundo certè locum non habuit, cuius mite Imperium ac legibus libertatibusque Regni accommodatum, extra suspicionem fuit, vel maioris auctoritatis, vel liberioris potestatis vsurpandæ. Ille quidem, quantum ea res ad censuram eius pertinuit, quantum conando efficere potuit & in proprijs iudicijs, quæ Regiæ Iurisdictionis esse dicuntur, nunquam à tramite Iustitiæ se dimoueri passus est: & vt ij qui Regio nomine ius dicunt, quàm optimi iustissimique ac iuris cæteris peritiores legerentur, omni studio elaborauit. Dicam id quod sentio, bonâ veniâ aliorum dictum tamen sit: Interfui & præfui Iudicijs Supremis & in Aula Regiâ, cum Vice-Cancellarij munus obirem, & in ijs Tribunalibus, in quibus ex Equestri Ordine lecti Iudices ius dicunt: hæc quidem non possum nisi laudare probareque, vtpotè quæ veram idèam repræsentant sinceræ & non contaminatæ libertatis; neque ampliùs latus existimationis meæ, quòd ab inuidiâ temerè petatur, patefaciam, nisi vt hoc fatear; Regia Iudicia & in Comitij Regni, & in Aulicâ, vt vocant Iurisdictione, quæ Fisci, ac Ciuitatum iuri Magdeburgensi subiectarum, causis continetur, casta, pura, & integra esse. Ita voluit Sigismundus Rex, iustitiæ amantissimus & studiosissimus, ita ad recti Iudicij normam sese accommodauerunt ij, quos ille lateri suo assidere, quos summæ rei præesse, quibus existimationis suæ summam committere voluit.

R r 3

Sed

Sed quid ille iniustitiæ admitteret, qui priuatas suas actiones ad Iustitiæ æquitatisque regulam semper componebat: qui simulatione & inani ostentatione comparere, indignum suâ existimatione putauit: qui semper id egit, vt qualis haberi vellet, talis esset? Nescio (inquit Sanctus Hieronymus) quomodo turpiora sunt vitia, cum virtutum specie colorantur. Si dissimulauerit, delinquit dupliciter: ait Spiritus Sanctus. Simulata enim æquitas, teste S. Augustino non est æquitas, sed duplex iniquitas; quia iniquitas etiam est simulatio. Synceræ & ad regulam virtutis Regis nostri examinatæ actiones, ceterorum qui tum cum maximè fallunt, id agunt, vt boni viri esse videantur simulationes, damnant & sceleris Hypocritici conuincunt. Hic candor, & non fictæ mentis synceritas, præclarissimas quasque Regis nostri actiones, heroicos ac diuinos pro Republicâ conatus, secundo semper euentu prosperabat: & quamuis primis eius inijs parum propitium fortuna vultum ostendere solita fuerit, vix tamen vnquam, aliquid maius aggresso, felix defuit successus. Admirationem summam excitabat in animis gentium & magnorum Principum constanter semper culta à Sigismundo fides, quam non modò ciuibus, sed hostibus suis semper religiosè seruauit: pacta & promissa rescindere, fidem datam immutare, semel alicui destinatum honorem vel beneficium ad alterum transferre, æquè insolitum illi fuit ac iurisiurandi sacramentum irritare. Audiebat Socratem prudenter Regem Nicoclem admonentem. Omni studio contende, vt tuis verbis maior sit fides, quàm aliorum iuramentis. Animo reuoluebat sacram Dei ipsius vocem apud Zachariam Vatem. Vnusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendacij ne diligatis; omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus. Meminerat quàm acerbis, iustas tamen pœnas subierit Domus & familia Regia Saülis, ob violatum ab eo datum populis Gabaonitarum, per Iosue Ducem Hebræorum, iusiurandum ob ademptum agrum, occupataque contra datam fidem oppida, ob cædem per Saulem factam. Septem ipsius nepotes Regius sanguis, patibulo publicè affixi, pependunt; & per summam immanium cruciatuum acerbiter, non suâ sed maiorum suorum culpâ contractum scelus, & sacrilegium, expiarunt. Viderint cæteri Principes, ludere iuramentis assueti, quid vel ipsis, vel eorum posteritati immineat, quibus pœnis teneantur, quibus tormētis aliquādo tandem impia expiaturi sunt sacrilegia, etiam si nunc exultare videantur in scelere; etiam si perfidiæ suæ palam iactent stratagemata; etiam si prospero successu ferantur, & per summum nefas occupent aliena Imperia, sanguinem Christianum atrociter fundant, sacratas Deo Aras, Tempia, aditusque sacrorum sacrilego incestent ausu, eaque omnia impune se perpetrare gloriantur: vna veniet dies, vna hora, vel potius minimum labentis temporis momentum, cum hæc omnia inanis gloriolæ & impia iactantiæ falsa ornamenta istis Trasonibus, sanguine Christia-

no saginatis, triste & supremum adferent exitium. Illine qui nunquam Christiani nominis hostem in acie viderunt? qui pedem domo, nisi ad infestandas Christianas Prouincias, ad accipienda occupandaque Regna non extulerunt? qui quotidie impias societates, impia foedera cum Turcis, cum Barbaris ferunt, vt eorum rabiem in Christianos accendant, suamque tam turpi subsidio Tyrannidem stabiliant? Illine inquam, quidquam veræ laudis, veri decoris sibi, etiam si integra laudatorum ad adulationem compositorum agmina aduocent, vsurpabunt? Sed nos ad nostra redeamus, atque à Iustitiâ ad Clementiam transitum faciamus. De quâ vt aliquid dicerem, cum multa præclara eius virtutis specimina quæ in omnibus Sigismundi actionibus enituerunt, tum vel maximè vna eiusdem Regis vox me impulit. Nam cum errore quorundam Regis imperium fastidientium, ad arma ventum esset, aciesque eunti Regi, sub nomine eorum qui tum libertatis patronos se ferebant, structa & armata opponeretur: acri, sed breui prælio res confecta fuit, paucis caesis, reliquis aduersarijs in fugam actis. Suadebant nonnulli è fugâ retrahendos eos, qui Principes eius erroris erant: Sed Rex, absit hoc inquit, ne dum paucos noxios confectamur, innocentes multi pereant. Digna sanè vox quam omnes Reges, omnes Principes audirent: quæ in pectoribus eorum qui cæteris præsunt figeretur. Vox pietatis, vox clementiæ, vox mansuetudinis. Nemo eorum qui in aduersâ acie steterant, erat, cui non hostilis esset in Regem animus, cuius non parricidij rea mens, qui non primus hastam aut gladium Regio sanguine tingere cuperet: omnes tamen Regio ore, parricidij scelere exoluti, omnes pronunciati innocentes, non quia nocere noluisent, sed quia non potuissent. Certabatur adhuc, & bellum feruebat, fugiebant hostes mox bellum renouaturi: sed Sigismundus & iniuriæ, & periculi immemor, memor clementiæ, sisti acies iubet, militem ne Ciuem feriat, ne capita aduersariorum præcidat, seueris cohibet iussis. Commemorare possem multa alia eodem temporis momento Regiæ clementiæ argumenta: eos qui pessimè erant de Rege locuti, qui scriptis eius nomen lacerarunt, qui ante ipsum conflictum in pectore Regio se defixuros hastas promiserant, captos, & in potestatem Regis redactos, non solum honestè habitos, verum etiam statim dimissos; omnium quicumque in acie ceciderant, humata corpora: his qui aut vulnera acceperant, aut vestibus spoliati erant, nihil defuit; nam & Medici præsto erant, & Rege auctore, milites passim detractis sibi vestimentis necessitati spoliatorum subueniebant. Dies quidem illa quâ pugna commissa est, funesta bonis omnibus, tristis admodum ipsi etiam victori Sigismundo esse poterat, sed ad immortalitatis gloriam, ad famam inaudita clementiæ eidem conciliandam, maximè accommodata. Vicit Sigismundus, non armis sed clementiâ, remisit iniurias, omnem animi offensam deposuit, cunctos ad gratiæ suæ sinum admisit, duobus non postremæ notæ, qui dissensionis illius ciuilis, veluti

quidam litui erant, non solum erroris veniam dedit, verum etiam alterum ex ijs, summis excoluit honoribus; alterum si superuixisset, si non vitæ summa brevis spes ipsius præcidisset, non minoribus honoribus & dignitatibus aucturus ornaturusque. Tanta quidem huius virtutis laus est, ut Romanæ eloquentiæ Parens merito dixerit: Homines ad Deos nulla aliâ re propius accedere quam salutem hominibus dando. Quam multos Sigismundus Rex suâ clementiâ flexit/ ut cum prius Regijs actionibus & destinatis obfisterent, mox mutato animo, eidem adhæserint, præclarosque ipsius pro Republicâ conatus studio operaque sua adiuuerint. Verecundiam enim (inquit Seneca) facit ipsa clementia regentis. Utque frequentia eorum qui sub curâ & manu Medici salutem quærunt funera Medico dedecori sunt: sic Principi quotidiana odia subditorum. Sacra quidem Scriptura Regis thronum clementiâ & misericordiâ roborari, verissimè asserit. Et Seneca errare eum dicit, qui existimat tutum ibi esse Regem, ubi nihil à Rege tutum est: securitas, securitate mutuâ paciscenda est. Vnum est, inquit, idemque inexpugnabile munimentum, amor Ciuium. Quid pulchrius quam viuere optantibus cunctis, & vota non sub custode, sed palam nuncupantibus? Optimè Agasides Lacedæmoniorum Rex cuidam quærenti, quomodo tuto sine satellitibus regnare posset, respondit: Si ita popularibus imperet; ut liberis pater. Quod si clementia Ciuibz grata est, quid si eadem conspiciatur hosti præstita, quantam admirationem in animis hominum excitat? Suicius qui summam rerum in Molchouîâ tenuit, captus, & ex dignitate personæ vnâ cum fratribz honorificè habitus, cum fato diem extremum obiisset vitâ functus, non sepulchro sed Mausoleo à Sigismundo victore, victo hosti magnifice erecto, illatus, & ad perpetuam clementiæ memoriam condecoratus est. Non attingam cæteras virtutes, non quod existimem eas Regio decori non conuenire: sed quia ita in omnibus Sigismundi actionibus fulsere, ut vel inimicorum perstringerent oculos. In maximis quibusque periculis, in ipso vitæ discrimine, nullus vnquam eum vidit ita commotum, ut serenitatis vultum immutaret, ut non ab animi præstanti magnitudine consilium sumendum censeret. Monitus in prælio Guzouienfi, ut perturbatâ dextræ partis exercitus acie, ad laeuam quæ immota stabat signum Regium transferret, Ducibus idem suadentibus, constanter vultu renidens, ne ad vnum quidem palmum terræ loco quem ceperat se mouere voluit. Ad Lincopiam in Sueciâ arte Caroli circumuentus, & à Suecis desertus, cum paucis qui fidem seruauerant, Regemque & Polonos pro Rege mori paratos, & vitæ discrimen, non multitudine hostium, sed virtute suâ metientes, non deseruerant, urgente Carolo, pugnæ copiam fecit, atque in primâ acie, quæ tormentorum ictibus petebatur, stetit imperterritus; multitudinemque hostium & impetum longè maioris exercitus, virtute suâ sustinuit. Nec illud silentio transmittere possumus, cum Sigismundus sub alterum ex Sueciâ disces-

sum

sum Culmariensem portum peteret, vique ventorum navis, quæ Regem vehebat, in breuia adacta & inuersa fatisceret, periculumque esset, ne compagibus solutis mergeretur; cymba vna superfuit, quæ Rex ad littus euadere & salutis suæ consulere posset; quam cum esset conscensurus, & aliquot vel timidiore vel audaciores in eandem se demitterent, vnusque ex ijs quibus Regiæ salutis cura demandata fuit, strictis armis ab exscensu eos arcere vellet; Desine, inquit Rex, & vnumquemque salutis suæ, quam quiuis tanti æstimat, quanti & ego, & vos meam æstimatis, consulere. Quid memorem alia? Magni quidem momenti negotia semel aggressus, nunquam deseruit, metu vel terrore denunciati etiam periculi: sententiam nunquam mutauit; obstinatio alij visus; sed virtutes eius expendentibus, fuit semper constans & inuictus. Quidni talis esset, qui non solum hostium, sed quod præstantius merito habetur, sui ipsius semper victor extitit? Legimus magnos Reges, & summos Imperatores expugnatis victisque hostibus, per summum dedecus, libidini & intemperantiæ succubuisse. Dauid Rex, nisi adulterio domum polluisset, sine vllâ exceptione ipsius Dei ore laudari potuerat. Ad Ticinum, ad Thrasimenum, ad Cannas, Hannibal toties Romanorum victor, Capuanis mollioribus hybernis concidit. Alexandrum Magnum, post deuictum orbem propè vniuersum, Babylonica illecebrâ occiderunt. Eandem ob causam amissa Regna, euersa Imperia, excisas Vrbes, nulla ætas fuit quæ non viderit; nulla natio quæ tristi experimento non senserit. Sed non sensit, regnante Sigismundo Polonia: purus castusque & ab omni illecebrâ concessæ voluptatis alienus, etiam iuuenis vixit: iuuenis inquam ætate & formâ præstantissimus, natu longè maioribus, puritatis castitatisque exemplo præiuit: virgineus in Regio vultu nitor, in sermone verecundia, in omni actione ingenuus pudor, ciuibz externisque eum admirandum & venerandum exhibebant. Facilius crescit quam inchoatur virtus. Summum fuit in Sigismundo prima nascentis crepundia castitati consecrasse, eo iacto fundamento, cætera creuerunt, & felicissimè adhæserunt: casto castissima obtigerunt matrimonia: rarâ ea prosperitas, & rarò visa. Pudet paulò antè præteriti temporis; viderunt certè Patres nostri ab Augustâ Domo duas Reginas huc deductas infelicitè nupsisse. Vidimus nos eadem familiâ ortas, Imperatorij sanguinis duas Heroïdes, pias, pudicas, optimas, sanctissimas, quæ non modò dum viuerent admirationem quandam in animis nostris excitarunt, sed etiam tantâ relictâ prole, iam vitâ functæ, suâ fecunditate, ne ampliùs dicam, ut meliùs sperare in posterum possimus effecerunt. Optimus maritus Sigismundus; optimæ priori vxori, par successit secunda: eadem vtrique virtus, eadem fecunditas; idem erga Maritum amor, eadem obseruantia; ex vtraque vxore suscepti liberi, ita educati formatique ut eodem vtero editi videantur. Grandis hæc felicitas & vix aliquando audita è duobus Matrimonijs Natos ita coaluisse, & ad commune decus promouendum conspirasse, nul-

lum

lum æmulationis, nullum ambitus, nisi qui fratri natu maiori ad Regnum aditum patefaceret, vestigium. Quatuor fratres summo & ipsi loco digni Regis filij, in frequentissimo ordinum confessu, in publico Electionis Conuentu, Fratris causam egerunt, orarunt, imperaruntque. Tantam concordiam, tantumque ad commune bonum consensum vix vnquam vlla vidit ætas. Fateamur necesse est bono Reipublicæ natos; nec grauem esse nobis hanc prolem, quæ licet numerosior videatur, quadam tamen synceræ concordie vnitate ita coaluit, vt omnes, quales olim Geriones in Hispaniâ fuisse non temerè antiquitas finxit, vnâ animâ viuere existimari possint. Horum virtuti quid vnquam arduum aut difficile esse poterit? His Regna, his amplissima debentur Imperia: illorum patrocínio, illorum tutelæ aliquando orbis vniuersus deuictis Barbaris salutem acceptam feret, & veluti monstrorum domitoribus honores æternum mansuros decernet. Sed nos paulò altiùs euecti, vela contrahamus & ad nostrum redeamus Sigismundum, quem diuinitus Reipublicæ nostræ datum, si quis & conditionem illorum temporum, & Interregni, quod Stephani Regis mortem subsecutum est, turbulentissimum statum, animo diligentius expenderit, facillè agnoscet. Vt cætera silentio præteream, in ipsis Electionis noui Regis Comitij, binæ acies infestæ sibi; altera viribus ferocior, & externo milite ad opprimendam patriam conducto armata; altera causâ melior, in campo steterunt: summum periculum erat, ne orbata tutore & Rege Patria, Ciuilibus armis discerperetur: aliquoties instructis exercitibus, iam iam congressuros, secreta quædam fati vis, à mutuo exitio coercuit. Candidati Regni vacantis ex præcipuis Orbis Christiani familijs comparebant; crescebat in dies ambitus, ingentes commoditates & vtilitates, ijs qui Regnum sibi deferri petebant promittentibus; plerisque etiam, heu dedecus patriæ! quâ spe, quâ præmijs allectis, operam suam ad perniciem patriæ externis Principibus pollicentibus. Leuiori manu Sigismundi causa primò agebatur; & Legati eius (nam ita Pater mandauerat) materna potius iura repetebant, Electionis prærogatiuâ cæteris cedere, aut saltem non multum obniti videbantur: nullo fructu, & nullâ propè spe felicius successus, consilia tractabantur: vis & arma in Comitio valebant; homines pacis & concordie cupidi, prodire in publicum vel non poterant, vel non audebant. Non deerant quidem nonnulli, qui in Sigismundum propenderent: Regina Anna eius Matertera, non obscure illi suffragabatur: Domus Iagiellonicæ propè vltimus surculus Magni Sigismundi Primi nepos, Regis Augusti Sorore natus in ore omnium erat. Sed reputantibus alijs, quantum ille opis & auxilij, contra potentissimos competitores, quos bello & armis qualecunque ius suum vrsuros apparebat, esset allaturus; metus quidam obuersionis oculis, ne si iuuenem, adhuc nullis maioribus fultum viribus Regem dicerent, aduersariorum potentie succumberent. Magnus ille Ioannis Zamoscij Magni Cancellarij & exercituum Regni Supremi Ducis animus, & mens tantæ

molis

molis capax, rebus fluctuantibus ac penè perditis remedium attulit. Namque is suis, quas in vsum Reipublicæ parauerat, aduersariorumque viribus ac copijs expensis, animaduertit, minimâ populatitatis & communis fauoris accessione ijs qui externis freti auxilijs minabantur, ac vim intentabant, se si non superiorem, certè parem futurum, eorumque audaciam & temeritatem facillè repulsurum; inito cum Stanislao Karnko- uio Archiepiscopo Gnesnensi Regni Primate, cum quo cæteri Episcopi, vno aut altero excepto, idem sentiebant, & cæteris Senatoribus, quibus temerarij aduersariorum ausus displicebant, consilio; ex omnium sententiâ ab Archiepiscopo Gnesnensi, quem inter præsidia sua, ne vi armata ab instituto prohiberetur, receperat, more institutoque Maiorum Sigismundum Regem renunciandum curat. Audito Sigismundi nomine, noua quædam lux affulgere visa; pauere aduersarij, assurgere animis ijs, qui bonarum partium erant; vniuersa expers factionum Nobilitas, suffragium huic vni deferre. Videres nuper incessos milite campos, vexillis pacis & tranquillioris spei impleri; omnes nomen Sigismundi occinere, omnes eius auspicijs insigniri. Itum est Cracouiâ, & hæc Vrbs in quâ Reges Poloniae auspiciatò imperia ordiri solent, iustis munita præsidijs. Viueres etiam nunc Zamosci, fatereris profectò id quod sæpiùs testatus es, te in omnibus concertationibus, in omnibus prælijs Sigismundi Regis fortunâ fretum, pro Patriâ caput tuum omnibus obiecisse periculis. Nondum illum videras, cum Germanicas legiones Cracouiæ imminentes cecidisti, reliquos in fugam egisti. Urbem Regiam obsidione soluisti, Sigismundo deinde Cracouiâ tenente, & feliciter coronato, tu iterum cum exercitu profectus, Archiducem Maximilianum, Imperatoris Romanorum filium, Imperatoris fratrem, in finibus Silesiæ vires reparantem; & iam præter Germanos & Polonos, Hispanicis ac Hungaricis copijs auctum, supremumque exitium Patriæ minitantem, ad Byczynam asscetus, vicisti, debellasti, Archiducem ipsum cum præcipuis quibusque magni nominis iuris deditio in Sigismundi potestatem redegisti. Longum esset recensere omnia: per occasionem attingam nonnulla. Quantæ molis erat eo tempore Regnum Poloniae capeßere! quæ domi forisque imminebant pericula, animus ipse meminisse horret. Vniuersum Regnum in diuersas scissum factiones, iuuenili (nam Sigismundus cum Rex legeretur, vigesimum primum ætatis annum agebat) consilio restaurari, & tam dissentientes voluntates ciuium ad concordiam reduci posse, quis crederet? Iuuenis, vt dixi, erat Sigismundus, mores & instituta nostra nondum nouerat; multorum consilijs, dum sibi quisque studet, distrahebatur: sed inerat animo illius, plus quàm humana prudentia, Regem magno digna modestia, virginei pudoris decor, religio, pietas, quæ Deo inprimis, tum & hominibus amabilem illum reddebant, omnibus eius actionibus, felices ac prosperos conciliabant successus. Itaque intra vnus anni decursum, & cum Serenissimâ Domo Austriacâ, cū

summa

summâ Regis & Regni dignitate transactum, dimissoque Archiduce Maximiliano, pax constituta, amicitia etiam perpetuò duratura sancita, & ijs qui ad Austriacos fauorem in Electione flexerant, venia erroris, Regis clementiâ, ac publico Comitiorum Regni decreto data. Sic concordia, sine quâ Regna esse & stare non possunt, stabilita firmatoque Imperio, eam de se excitauit Sigismundus opinionem, ut ipsi initijs felicissimos regiminis spoderet successus. Frustra minis & bellico apparatu terere eum voluerat Turcarum Imperator Amurates III. Nam per Tartaros bellum orsus mox expertus est non cedere animo Sigismundum, sed paratum esse, vel in ipsius hostis ditionibus, quærere hostem. Cessauit illa procella, & ceteri vicini ad pacis studia animos flexerunt: pactæ cum Moscho induciæ; firmata cum Turca pax. Suecia denique morte Ioannis Regis iure ipso naturæ & successionis beneficio accesserat Imperio Sigismundi: ritè institutoque Maiorum Regni illius paterni & hæreditarij habenas capefferat, iusiurandum à Suecis seruandæ fidei acceperat, pari sacramento se eisdem obstrinxerat. Felix erat Suecia tali Rege, tali pace; sed ambitio & Regni cupiditas corrumpit omnia, Carolus Regis Patruus, per eius absentiam, primò leui manu attrectare cœpit clauum Regni: mox totum ad se traxit Imperium per summam impietatem abdicatione nepote. Hinc bella in Liouoniâ, quam Carolus inuaserat, orta; & per aliquot annos satis à nostris feliciter gesta. Fugatus aliquoties Carolus; in Kircholmensibus verò campis, virtute Caroli Chodkieuicij Supremi pro Magno Ducatu Lithuania copiarum Ducis, ita cæsus, ut penè vniuerso amisso exercitu vix ipse fugâ euaserit. Sed nihil acerbius Sigismundo erat, quàm strictos in sua viscera vertere mucrones; gentem in quâ & ex quâ natus est, alieno errore à se abductam bello persequi: itaque quantum potuit, quantumque illi licuit, à supremâ vi abstinuit. Hinc aduersæ partis creuit audacia, & Carolus malè partum Regnum, filio suo Gustavo, olim poenas violati familiæ suæ domestici foederis daturus iniquè possidendum reliquit. Cætera ut successerint, ut in Liouoniâ, ut in Prusiâ, & quo euentu bellatum fuerit, res tanquam nuper gesta, hæret in recenti omnium memoriâ: & Gustauum cladis aliquoties acceptæ, bisque ictu sclopeti propè lethalibus vulneribus cruentati sui corporis puto dum viveret non fuisse oblitum. Inuitus hæc commemoro, gratiora illa & magis pleno prædicanda ore, quæ Sigismundus in vindicando iure Regni, ac interceptis ab hoste Moscho Prouincijs repetendis summâ cum laude feliciter gessit. Gens feritate barbara, religione supersticiosa, fide ambigua, nec magis telis, quàm suo coelo, suo sydere armata, quæsitum Maiorum nostrorum sanguine Reipublicæ patrimonium, fraude & proditione interceptum inuaserat. Non annos, sed sæcula acceptæ immanis iniuriæ numerabamus; penitus iam ea macula infederat in animis nostris; nec immeritò existimabamur bellicæ laudis & decoris possessione, cessisse hostibus. Regis Stephani præclaros quidem & prosperos conatus mors inopi-

ria interuenerat: Sigismundum ne statim à suscepto Regno bellum aliquod ordiretur, quorundam nimium pacis amantium consilia arcuerat, quanquam & ille eo semper esset animo, ut existimaret Regium esse, nec prouocare bella, nec timere. Extincto per summum scelus tanti Imperij vnico reliquo hærede Demetrio, summam rei ad se traxerat Hodunus, homo in Moschouia non magno loco natus. Fraus diu latere non potuit, extitit ultor ficti nominis Demetrius, ad cuius famam Hodunus scelere vecors, nefariâ innoxij pueri cæde pollutus, excidit Imperio. Nec impostoris diuturnum Regnum esse potuit, quamuis ut id stabiliret quorundam Polonorum auxilijs niteretur. Pepigerat dum in Poloniâ esset Marinae Georgij Mniszek Palatini Sendomiriensis filia nuptias, statimque rerum in Moschouia potitus publico Procerum, ut gentis mos est, consensu, expediuerat in Poloniam Legatos, qui & à Rege & à patre sponsam dari peterent, eamque in Moschouiam honorificè deducerent, Regem ipsum, & plerisque Proceres, sponsæ consanguineos, ad nuptias inuitauerat. Rex per Legatos officio functus; reliqui eò profecti, magis ad nuptias quàm ad bellum; neque enim aliqua fraudis subesse poterat suspicio, publica fide, publico vniuersæ eius gentis assensu interposita. Ut rem in pauca contraham, in ipsis nuptialibus sacris, Moschi auctore Suiscio conspiratione factâ, tumultuque excitato illum ipsum Demetrium suo arbitratu strangulant. Dicant sanè ij iure à se factum, Tyrannum impostoremque sublatum. Sed quid innoxij meruerant hospites, in quos immani sauitum est cæde? Legati Regij, iure gentium sacri, cur arctâ & infami circumdati custodia? erat ea iusta belli causa, & ultor poscebatur, qui & atrocissimæ vindex esset iniuriæ, & iniquè ac nefariè à Moschis usurpata iura repeteret. Sed ne quid temere aut inconsultò fieret, missi qui iniuriam nomini Polono factam, qui Legatos violatos quererentur, qui denique res & homines interceptos clarè repeterent. Hi quoque sine honore habiti, & serò admodum dimissi: itaque quod iustis rationibus obtineri non potuit, bello & armis repetere visum. Arx Smolenscensis nostri olim iuris obsidione cincta, immixtus in remotiores Moschouia Prouincias miles, cæsi hostiles exercitus, deditio in potestatem redactus Suicius, Regia ipsa Moschouia Vrbs milite Polono infesta. Tu Vladislæ Princeps omnium eius gētis consensu Rex & Imperator lectus dictusque, in tuam fidem tota videbatur venisse Moschouia; Smolenscum denique captum: tam magni momenti, & tam præclaræ res biennio cōfectæ & totus triumphatus Septemtrio. Cur deinceps versa retro fortuna fuerit, fidelque parum fidæ gentis nutauerit, magis silere libet, quàm vulnera Reipublicæ parum gratâ manu attrectare. Manet tamen manebitque semper inclyta memoria clarissimarum Sigismundi Regis victoriarum, quibus & ius Regni asseruit & inolitam opinionem quasi eius gentis potentia nobis formidabilis esse posset, penitus ex animis omnium exemit. Quid ego alia bella & prælia commemorem? coercitam

Nisouij militis sapius licentiam : octies amplius fusos fugatosque excus-
sâ quam raptim egerant prædâ , Tartaros : Michaëlem Transyluania
Moldauiaque Principem , multarum gentium victorem , qui Turcicæ
etiam potentia imminere , & formidandus esse videbatur , victum &
Moldauia exactum : Aaronem Valachia pulsum : Domui Mohilanæ in
Valachia & Moldauia armis ius assertum : Haftenus quidem vis Turca-
rum ita illibata steterat , vt posteaquàm illi arma & Imperium in Euro-
pam transtulissent , in omnibus ijs prælijs quibus ipsi eorum Ottomanica
stirpe orti Imperatores præfuerunt , semper victores euaserint . Sigis-
mundus Imperator idemque Hungariæ & Bohemiæ Rex , coniunctis
cum Ioanne Duce Burgundiæ viribus , primus arma Turcica maiori
quàm vllus vnquam exercitu ad Nicopolim irritare ausus , tam tristi pu-
gnauit euentu , vt & Burgundus in potestatem barbari hostis venerit , &
Imperator vniuerso amisso exercitu vix piscatoriâ exceptus scaphâ igno-
ratus quis esset solis latebris tutus , turpi fugâ euaserit . Vladislavus Iagiel-
lonides , noster & Hungariæ Rex ingentis animi iuuenis prospero qui-
dem aliquoties successu bella Turcica tractauit ; sed postremò Amurati
Turcarum Imperatori ad Varnam congressus , etiam si initio pugne bar-
barorum agmina cecidisset fugassetque , ac ipse cum delecto Polonorum
robore in primâ acie versaretur , ipsumque Amuratem voce & manu
posceret , & iam acinacem in eum stringeret , concursu prætoriani militis
oppressus , iam penè victor & in ipsâ victoriâ Regium effudit spiritum .
Solimanus in campis Mohacensibus , Ludouico Rege Hungariæ cæso ,
septies circiter fortunam belli cum potentissimâ Domo Austriacâ quæ
statim à morte Ludouici possessionem Regni Hungariæ adire conten-
dit , experiri voluit : sed nec Buda intercepta , nec Vienna obsidione cin-
cta , nec deleti aliquoties Germanorum exercitus , elicere potuerunt po-
tentissimos Germaniæ & Hungariæ Reges , qui viuente Solimano vixe-
runt , vt in campum & aciem descenderent , vt pugnae copiam facerent .
Nostrâ memoriâ Archidux Maximilianus Rudolphi Imperatoris , fra-
tris sui auspicijs , & trium exercituum Germanici , Hungarici , & Transyl-
uanici , virtute ac robore fretus , cum Mahumeto III. qui paulò antè A-
griensem Arcem , haftenus inexpugnabilem creditam , vi expugnaue-
rat & ceperat , ad Cherestessum signa conferre ausus , iam vicisse videba-
tur , nisi Tartarorum audaciâ circumuenti Christiani milites , cum se &
à tergo , & à fronte peti , cædi que viderent , solutis ordinibus loco moti
hosti victoriam concessissent . Scilicet non erat in fatis vt gloriam victi
aut coerciti Turcarum Imperatoris quisquam alius delibaret : integra
& solida Sigismundo Regi Poloniæ seruabatur . Tu quoque Vladislavus
Princeps arcano Dei decreto destinabaris , vt in partem huius gloriæ &
fortuna venires . Nunquam certè maiori vi vniuersa barbaries conspi-
rauerat , in perniciem rei Christianæ . Iuuenis admodum Princeps , &
odio fidei Christianæ , & immensâ gloriæ cupiditate incensus præcipiti
ambi-

ambitione ferebatur , in eamque venerat opinionem , vt primo impetu se
nomen Polonorum deleturum arbitraretur . Somniabat deinceps alia regna ,
alia imperia , & Poloniâ armis in suam redactâ potestatem , nullos Europæ
angulos , nullos recessus sibi non peruios , nullam urbem , nullam arcem ,
nullum munimentum suis viribus non cessurum rebatur . Eâ impotentis
& ferocis animi audaciâ elatus , ad Europæ militis quem ex omnibus Pro-
uincijs & præsidijs euocauerat , experta maiorum suorum bellis robora ,
Asiaticos Africanosque exercitus adsciuerat : quadringenta equitum pedi-
tumque millia numerabantur . Aderat Tartarorum Imperator , centum
viginti millibus comitatus , & ad longè lateque spargendam vastitatem , in-
cendia & cædes miscendas , instructus paratusque . Tres integros annos
ad parandum bellum aula Turcica impenderat : nulla alia tanto tem-
poris spatio Purpuratos Osmanicos magis curâ torserat , nisi vt quisque
paratissimus compareret : tanta armorum copia , is belli apparatus , tot
maiora ad quatiendos muros , tot minora ad campestris stragem eden-
dam ænea tormenta , in exercitu erant , vt si quis ea recensere vellet , fi-
dem eorum qui hæc non viderunt excessurus putaretur . Tantæ moli
impendentis grauissimi belli quid opponeret Sigismundus , aut quam
opem imploraret , quem in societatem periculi adscisceret ? Estimanti-
bus certè eius temporis Reipublicæ Christianæ statum , ingens quidem
summi exitij discrimen apparebat : spes verò prosperioris successus nulla
affulgebat . Summus Pontifex , preces & Vota sub quorum patrocinio
tutò constitit salus nostra , libenter deferebat . Ferdinandus Imperator do-
mestico implicatus bello de summâ rei in certamen trahebatur : vniuer-
sa Domus Austriacæ potentia nutare videbatur . Galliæ Rex , cuius inuicti
maiores militaris gloriæ decus potissimum bellis Asiaticis nomini Gallico
& posteritati suæ parauerant nihil bella aut pericula Turcica ad se perti-
nere aiebat . Hispanum res Austriacæ Domus in Germaniâ minùs secun-
dæ distrahebant . Archidux Austriæ Albertus , pro Rege Hispaniæ in
Belgio summâ cum potestate gubernator , in ipso vitæ exitu , quan-
tum Reipublicæ Christianæ cuperet , quantoperè communi periculo
commoueretur , luculentâ animi testificatione declarabat , & se ea om-
nia quæ in suâ essent manu facturum ostendebat . Reliquorum Princi-
pum Catholicorum fauor in aperto , subsidia in obscuro , vel nulla
apparebant . Exijs qui de religione Christianâ aliter quàm Orthodoxa &
vniuersalis Ecclesia Romana docet sentiunt ; solus Serenissimus Iacobus
Magnus Britaniæ Rex vidit periclitante Poloniâ vniuersam Remp. Chri-
stianam in summum venire periculum ; solus ad ferendam opem studium
operamque suam detulit : solus peditum lectissimorum cohortes , in suo regno
cöscriptas , & suo stipendio auctoratas mari expediuit , & venisset ea manus
fatis opportunè , nisi in portibus Danicis fuisset retenta . Reliqui omnes
eius sectæ Principes gauisuri etiam interitu nostro credebantur . Gu-
stauus certè Suecorum Rex non aliter ac si crudelissimi Turcarum Ty-
ranni

ranni iuratus satelles, ac Machumeticæ impietatis promotor esset, tum vel maximè nos oppugnabat, nobisque perniciem & seruitutem à ceruicibus Christianorum arcantibus & amolientibus, ille per eam occasionem Rigam, totius Liuoniæ ciuitatem primariam, & portu nobilem expugnabat; Liuoniam iuris nostri Prouinciam, cæde & incendijs vastabat. Nihil dico quo in statu tû res nostræ essent: accepta superiori anno in Valachiâ clades, alter è Ducibus captus, cæsus alter, veterani militis flos & robur vno prælio concidisse videbatur. Quis non attonitus stupeat, Sigismundum Regem solâ diuini auxilij fiduciâ fretum, neque tantis quæ imminabant periculis, vel motum vel territum, sed maiora quàm quisquam suspicari posset ausum, Heroici animi magnitudine, hostibus perniciem, Patriæ salutem, sibi immortale decus peperisse. Summâ celeritate scripti paratique exercitus, non ij quidem à quibus victoria sperari posset, sed qui potentissimi hostis ferociam morarentur: & ille Bizantio profectus, adeò celeri cursu difficillima Thraciæ itinera superauit, vt longè citius, quàm sperari potuerat, traiecto Istro, in ipsâ constiterit Valachiâ; mox viribus cum Tartaro coniunctis, pari celeritate ad fines Poloniæ properauerit. Sed iam Chodkieuicius, cui summa rei commissâ fuit, iam Stanislaus Lubomirscius, Polonicarum copiarum ductor, ambo magni viri, ambo bellicis facinoribus illustres, fines quibus Valachia à Poloniâ diuiditur, transgressi, in hostico ad Chocimum, audaci, sed felici consilio Castra posuerant. Tu quoque Serenissime Rex, paulò post Paternorum tuorumque quibus te superni fauores circumdabant, auspiciorum felicitatem Castris, eò à Patre missus, intuleras, omnium in te oculos conuerteras, animos fessis, & de euentu sollicitis addideras, hosti qui te venisse statim sentit, metum incufferas. Interea dum Pater maiori vi bellum molitur, totiusque Regni robore excito, vniuersam in aciem ducit Poloniam: res Tuo ductu, Tua felicitate præclare gesta; infestata diurnis nocturnisque incursionibus Turcicæ stationes, sæpius hostis iustâ acie fusus, sæpius ab oppugnatione Castrorum cum ingenti clade reiectus, cum semper deteriori conditione suos intra munitiones reciperet, postquam Sigismundum propè iam adesse intellexit, spem quam capiendæ expugnandæque & in suam potestatem redigendæ Poloniæ conceperat, deposuit. Videbat supra sexaginta millia suorum militum, qui ceteris audentiores fortioresque putabantur, ferro cæsa; longè maiorem numerum belli & temporis incommodis absumptum, iumenta omnia corrupta; stratos hominum equorumque cadaueribus campos. Denique venire Sigismundum felicissimum magnorum bellorum confectorem, se victum fassus, irritosque suos conatus quod nulli vnquâ Turcarû Imperat. accidit, deplorans: conditiones quibus bellû finiretur, accepit; prior Castra mouit, vt nostris signa victricia & arma tenentibus, tergo abeuntis, & impedimenta deferentis hostis, gloriosè illudere licuerit. Sint, vt fortasse non desunt, qui partæ eo bello gloriæ detrahant; qui virtuti Sigismundi Regis obmussitent; prodeant,

deant, & aliquem vnum Christianum Principem, vel Imperatorem proferant, qui Turcicas vires tam audacter fregerit; qui ab aditu Regni ferocem Tyrannum tam feliciter arcuerit; qui ne vnico quidem terræ palmo, eum qui semper, vel integra regna, vel munitissimas arces, expugnare & intercipere solitus fuit, ditionum suarum potiri permiserit; qui hostem vincere assuetum, vinci posse tam prospero successu docuerit; qui denique tot barbarorum millibus deletis Turcarum, victoris titulum magis verè vsurpare possit. Dixi paulò ante, hoc decus Sigismundi Regis, & nemini alteri commune esse & fore; dico iterum eandem deuicti Orientis laudis hæreditatem inclyto eius sanguini deberi, ad cuius nomen vniuersa horret barbaries, quibusdam, iisque non obscuris coniecturis sibi inde exitium imminere prospiciens. Sed quid agimus? obliti videmur præsentium, rimati futura? Reuocat nos ad se Sigismundus Rex tristi quidem & lugubri funeris sui pompâ, pares animorum affectus meritò à nobis exigens, ceterum morte felici, & bonis omnibus exoptando exitu mentes nostras exhilarans. Nam vt nullus vnquam hostis vidit Sigismundum, dum vixit vel periculo pauentem, vel supplicem: ita & ipsa supremi fati necessitas, promptum paratumque eum reperit ad parendum Diuinæ voluntati. Iam penè corporis vires omnes conciderant, iam inualecente vi morbi hebetati sensus ægrè sua munia obibât; viuida tamen mentis, vigor idem erat; sermo nullus nisi cum Deo, aut de Deo; vultus securæ & innoxie mentis testis; totius corporis honestissima compositio, nullo mortis metu eum terreri, nullis dolorum acerbitatibus vinci & frangi testabatur. Sic cessit è vitâ, vt ij qui ab exilio redeunt, in Patriam lætus hilarisque. Semper quidem, dum vixit, toto animi conatu contendit, vt in hunc supremi exitus casum paratus esset: ceterum cum eum imminere sentiret, nullos alios vel libentiùs vidit, vel faciliùs admisit, quàm eos quibuscum vitæ & salutis suæ rationes conferre solebat: has quoque moriens ita accuratè expendit, vt si Christianæ modestiæ immemor foret liberè dicere potuisset, quod olim Titus Vespasiani filius, se nullius sceleris consciùm cedere è vitâ. Nos certè id de eo credere conuenit: namque Christiano ritu, vt S. Ambrosius scribit, decedentibus, optima voluntas & desiderium sufficit. Habet gratiam Valentinianus, vel nos dicamus Sigismundus, quâ desiderauit; habet quod poposcit; certè quia poposcit accepit. Nullius itaque errati quod non lachrymis eluisset, cuius veniam à conditore suo non poposcisset Sigismundus sibi conscius, cessit è vitâ. Prosequamur illum iisdem votis, quibus S. Ambrosius Valentinianum suum: Si quid Orationes nostræ valebunt Sigismunde, nulla dies silentio te præteribit: nulla inhonoratum te nostra transibit Oratio: nulla nox non donatum te aliquâ precum nostrarum contextione transcurrat: omnibus te oblationibus frequentabimus; si non meminerimus tui, obliuioni detur dextera nostra; adhæreat lingua faucibus nostris, si non præposuerimus te in principio lætitiæ nostræ.

Ambr. in obit.
Valent.

De obit.
Valent.

Ambr. de obit.
Theod.

stra. Hos arbitror esse omnium vestrum sensus; idem cunctos tacitis vovere suspirijs. De me quid dicam? Angit me priuatus meus dolor; esse desijt is, quo viuento vivere cœpi; quo auctore, id quidquid in me dignitatis est, consecutus sum. Patere Sanctissime Rex, vt exemplo magni Ambrosij cum Theodosio suo iam vitâ functo sermonem miscantis iisdem verbis nobis vti liceat. Dileximus virum misericordem, humilem imperio, corde puro, & pectore mansueto præditum. Dileximus virum, non sibi sed Reipublicæ natum, Catholicæ religionis decus, Patriæ nostræ ornamentum, nullo vnquam periculo magnoperè commotum, in ipso vitæ exitu mortis victorem. Dileximus virum, qui cùm iam corpore solueretur, magis de statu Ecclesiarum, quàm de suis periculis angeretur. Ad erant præsentès Liberi, digna tanto Rege proles, genus alto à sanguine Cæsarum Regum, & quidquid in toto Christiano orbe summæ dignitatis splendore fulget, quidquid illustres familias sublimioribus titulis decorat, ac nobilitat; horum inquam sanguine Vos Serenissimi Principes progeniti, adfuitis morienti Patri: omnium Vestrum lachrymis compositus est; nihil quod illi deesset, nouissimâ in luce desiderauere oculi eius. Semper quidem ille pia & paterna dabat documenta Vobis rectè viuendi: sed tam præclaro vitæ exitu, quid aliud egit, quidvè in votis habuit, nisi vt sui, virtutumque suarum memoriam pectoribus vestris infereret, vt quibus vitæ mortalis auctor esset, eosdem pareret Christo, immortalitati consecraret, cœlo infereret? Non est quod externa exempla multum requiratis: Sacra illæ Maiestates, Parentes Vestri, vobis ad capeffendam Regiarum virtutum viam, ad parandum summum decus ductores sunt, eruntque optimi: non aberrabitis si eorum vestigijs insistere volueritis, & porro velle debetis, id à Vobis Sigismundus, Anna & Constantia, Rex, & Regina, iam cœlo receptæ mentes & nunquàm perituri Regni Reges & Hæredes, Patrio deposcunt iure, quorum ipsa nomina quid aliud designant, nisi pietatem, religionem, syncerum Dei cultum, Ecclesiæ Catholicæ & Sacerdotalis ordinis patrocinium, Sedis Apostolicæ venerationem, Ciuium amorem, pauperum solatium, castitatem, pudicitiam, temperantiam, animi magnitudinem, iustitiam, & cunctarum virtutum complementum. Quod illi fuerunt, vt Vos quòque sitis, omni conatu eniti, & contendere debetis, vt idem decus, eadem post fera fata Vos maneat gloria. Tu inprimis Serenissime Rex Vladislæ, quem & ætatis & dignitatis prærogatiuâ, cæteris altiùs extulit, quem Orbis Christianus Regio decoratum honore suscipit ac veneratur: non solum promptè ibis per vestigia Patris tui, verum etiam eadem tecum ortos familiâ, & faustis nutritos sub penetralibus; hos inquam, quos & naturæ lex, & magni Patris voluntas, & Reipublicæ quæ se suosque tibi vni addicit, tuam reuereri & comiter colere Maiestatem suadet, exemplo tuo duces ad culmen veri decoris. Tibi vni hoc onus ferendum est; in te Domus hæc Regia inclinata recumbit; id & Sacra Parentum manes, & Respublica à te flagitat;

tat; id denique fraternus poscit amor. Felix sanè & beata te Rege Polonia Lithuaniaque. Ad prima tua auspicia, & vt primum vota omnium in Te vnum flecti cœperunt, quanta rerum conuersio! quanta spes affulsit melioris aui! Pax publica priuataque longo ab interuallo reuiruit; auræ pestiferæ lues extincta; prisca agrorum fertilitas rediit. Nihil dico, quanto studio ad Te Regem dicendum omnes Ordines incubuerint, vt nemo qui non te posceret, in te spem Patriæ non reponeret, fuerit; vt magni viri priuata odia, priuatas lites, mox in perniciem multorum erupturas, tuo iudicio permittere non renuerint; & tu prudens felixque arbiter, vno eodemque temporis momento, multum inter se discordes & dissentientes, ita conciliabas, vt deinceps stabili & syncerâ amicitia redintegrata priuata odia ad amorem Reipublicæ transferrent. Præclara hæc sunt initia orientis imperij Tui, cuius nullum fortius est stabilimentum Ciuium amore; in cuius possessionem ita illaberis, vt nemo sit, qui te in dies non magis diligat, & non plus se tibi, ob præstantia tua in Rempublicam merita debere libens volensque profiteatur. Sed Tuæ virtutes aliud tempus, aliam poscunt occasionem, magis disertâ oratione & facundiori prædicandæ ore. Nunc ego dicendi finem facturum, non aberraturum me puto, si verbis Diui Ambrosij Sigismundum Regem Magno Theodosio, vel parem, vel certè si rectâ lance virtutes vtriusque examinentur superiorem, terræ iam mandandum non solum pio prosequar sermone, verum etiam religiosis desiderijs & votis, supremum Sanctæ illius animæ officium impendam. Conteritur cor meum, quia ereptus est vir, qualem vix possumus inuenire: sed tamen tu solus Domine inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filijs repræsentēs; tu Domine, custodiens etiam paruulos in hac humilitate saluos facito sperantes in te. Da requiem perfectam seruo tuo Sigismundo, requiem illam quam præparasti Sanctis tuis: illo conuertatur anima eius vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire non possit; vbi cognoscat mortem hanc, non naturæ finem esse sed culpæ: quod enim mortuus est, peccato mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit. Prosequamur eum vsque ad regionem viuorum, nec deferamus, donec fletu & precibus inducamus eum, quò sua illum vocant merita in montem Domini Sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera religio viuientium, vbi mortale hoc induat immortalitatem, corruptibile hoc incorruptibilitatem. DIXI.

Ambr. de obit.
Theod.

O R A T I O
I N F V N E R E
S I G I S M V N D I I I I.
P O L O N I Æ E T S V E C I Æ R E G I S
D I C T A.

IM MORTALITATEM morte parari non temere credit veri indagandi sagax antiquitas; frustra queri genus humanum, quod brevis æui sit, magni viri magnis conuicere experimentis: celeriores esse virtutis cursum, quàm ut longo opus habeat æuo, vsu discimus. Nullum cuius virtus maturuit, immaturâ morte extingui; vitâ functos viuere; verâ solidâque virtuti aternitatem deberi; animum cui illa tanquam suo principio adfixa est, nunquàm interire, & Catholica veritas certâ fide tenet, & Diuinâ humanâque loquuntur literæ. Ecce luculentum eius rei conspiciamus documentum. Sigismundus Poloniarum & Suecorum Gottorumque Rex Inuictissimus, si vitam eius ad naturæ leges reuocauerimus; si conditionem quâ natus est expenderimus; æstimari posset esse quasi non esset: lex quippe æterna iussit, orta ut intereant, nata ut moriantur. Sed Heroicæ tanti Regis virtutes, longè à necessitate fati, à lege mortalitatis remotæ, viuunt vigentque, in memoriâ hominum fixæ & sculptæ, coeloque ipsi ubi immortalitatis quædam sedes est, insertæ. Vixit ille vitam, quâ perpetuò duraturâ propagatur immortalitas; æuo breui confecit cursum, per quem aditur aternitas; coelum non vetitâ petit viâ, sed per arduum magnarum virtutum iter conscendit, effecitque ne & brevis æui fuisse dici possit, & morte immortalitatem consecutus, qui nunc fato functus conspicitur, vitâ viuat vitali. Magna res est priscâ nobilitatis splendescere gloriâ, auos atavosque numerare Reges, & longo Imperatorum censerî sanguine, ostentare maiorum stemmata bellicis parta facinoribus, ijs ortum esse progenitoribus, quorum salute stetit vniuersi orbis salus, sub quorum tutelâ nunquâ publica nutauit felicitas. Ponamus nobis ante oculos Gotticę gentis, cum quâ nobis, si prima domus repetatur origo, idem genus est, multis seculis res præclare gestas, & ne plura commemorem, Romanum domitum euersumque Imperium: huic Sigismundus Rex paterni auitique Magnorum potentissimorumque Regum, Regij sanguinis & generis debet primordia. Iagellonica stirps clara, si quæ alia, vel rebus gestis, vel gene-

ris

ris ac sanguinis, per omnes orbis Christiani Regias familias affinitatibus partiti fœnore, vel quod nunquam vitæ in bellis contra barbaros gestis pepercerit, quod duos sui sanguinis Reges, Vladislauum ad Varnam, Ludouicum ad Mochacium Turcarum rabiem, ab exitio orbis Christiani arcetes, saluti publicæ impenderit, & nominis sui splendore aliquot secula illustrarit. Hac Catharina Ioanni Regi Sueciæ nupta, Sigismundi Regis mater edita est. Clara & conspicua semper est habita, inclytæ Sfortiadum familiæ gloria, illustribus propagata affinitatibus, magnificis exornata triumphis. Bona Sfortia Alphonsi Regis Aragoniæ filia genita, Sigismundi Primi Coniux, Sigismundi Nostri Auia materna, inde genus traxit. Parte aliâ Austriaci nominis splendor, cuius radij angustis Europæ, Asiæ, & Africæ angulis contineri cum non possent, ad ignotos usque Antipodum, & alterius orbis recessus penetrarunt, ita fulget, ut cæteras omnes suâ magnitudine obscuret familias; si Reges Imperatoresque eâ profectos recensere liberet, nimis longa texenda esset narratio. Sol nusquam vel oritur, vel occidit, quin Austriacum conspiciat, & quasi secum circumferat imperium. Albertus II. Romanorum Imperator, Sigismundi Primi Maternus Auus, Sigismundi quoque nostri, cuius ille ex filia Nèpos, generis est auctor & sanguinis. Non nostra hæc esse dicet aliquis? fatemur vltro: sed quotusquisque est, qui tantis nominibus sui ortus debeat exordia; qui tot clarescat imaginibus, tot fulgeat stemmatibus? Illud proprium Sigismundi, nasci in Regno Hæretico, nunquam tamen vel modicâ erroris labe infici, pietatis & religionis studio, cæteris exemplo esse; iuueniles lusus senili grauitate temperare; ab omni quæ corporis & mentis puritatem fœdaret contagione alienum gerere animum; ad præclaros quosque ausus suscipiendos, in ipsis pueritiæ crepundijs accendi; longè lateque magni Principis de se spargere famam, remotos etiam populos ad amorem admirationemque sui allicere. Horret animus, meminisse tamen iuuat, quo in statu, secundum mortem Stephani Regis res nostræ fuerint: nihil pacati, nihil quod ad sedandas Ciuiles dissensiones pertineret, audiebatur: vbique arma, vbique Martius furor inualescebat; miles in consilio, miles in Comitio; primas tenebat partes: nullus erat qui pacem suaderet, qui insensos, & in mutuam perniciem accensos animos componere vellet, quod si quis meliora suafurus compareret, parum aberat, quin ab ijs qui suam & Patriæ (heu dedecus!) seruitutem externis Principibus addixerant, hostis Patriæ iudicaretur. Pereundum nobis fuit, nisi ijs, qui partes Reipublicæ tutabantur, eam mentem inspirasset Deus, Regem ut Sigismundum dicerent: ad eius adhuc absentis, satisque inualidi nominis famam, & bonis Ciuibus creuit animus, & eorum, qui externâ potentiâ freti, aliò flexerant studia, spes labare cœperunt. Venit Sigismundus exiguo, aut ferè nullo, militum robore cinctus, sed Diuino munitus præsidio. Urbem hanc ab hoste obsidione cinctam, per medias & infestas inimicorum acies petijt, Deo duce, Deo,

Deo auctore, elusis hostium quæ iter facienti frequenter struebantur infidijs, eò quò intenderat peruenit; cùm paulò antè eius auspicijs Ioannes Zamoscus, quem felici quodam Reipublicæ fato natum credere par est, vt extaret seræ posteritati perfectissimum exemplar amantis Patriæ Ciuis, fortissimi & felicissimi belli Ducis, prudentis Senatoris, re præclarè gestâ, hostem acie victum soluere obsidionem, ac in tutiora loca se recipere coëgisset. Deus immortalis! qui dies ille, quàm latus, quàm certus futuræ sponsor felicitatis! cùm Sigismundus, tam potentis hostis victor, hanc urbem inueheretur, cùm arcus triumphales; cùm Statuæ eius nomini sacratæ figerentur; cùm portæ Urbis; cùm priuatæ publicæque ædes ignibus collucerent; cùm miles, cùm populus concordi voce felicitatem, prosperitatem, ac imperij diuturnitatem, ei comprecaretur; cùm denique Regium Sigismundi caput sacro cingeretur diademate, summo Antistite Stanislao Karnkouio Archiepiscopo Gnesnensi, notæ sanctitatis viro, preces & vota concipiente, eademque non irritò euentu ad sacras fundente Diuorum aras. Ab hoc orientis imperij exordio, tot annorum, quibus Sigismundus summam rerum tenuit, quasi continuus quidam torrens perpetuæ fluxit felicitatis. Archidux Maximilianus, cùm malâ quorundam ambitione ad repetendum Regnum traheretur, exactus Regni finibus, acieque victus, deditio in Regis venit potestatem: intra vnius anni decursu, & Respublica domi pacata, & cum Serenissimâ Domo Austriacâ transactum; pax & fœdera cum externis inita Principibus. Cæteris quidem Regibus ratio regnandi etsi difficilis, non tamen adeò ardua videri debet: nam & pacem colere suo arbitratu, & dum libet bellum ordiri, in eorum potestate situm est; nobis vix vnquam licet esse quietos. Nam, vt alios quibus circumambimur hostes taceam, quæ fides Moscho? quæ fides Tartaro? quæ fides Turcæ esse potest? vix non eadem horâ pacem pollicentur, amicitiam spondent, fœdera sanciant; mox infestis agminibus percurant campos, cædes & incendia spargunt, cultis regionibus vastitatem inferunt, fidem datam, non ad iurisiurandi religionem, sed ad suum commodum, occasionemque rei gerendæ referunt. Itaque Reges Poloniae semper inuigilare, semper in armis esse oportet, eo felices, quod nunquam illis desit materia benè merendi de Republicâ Christianâ, parandæ immensæ gloriæ, & si ea esset ambitio, iusto & legitimo bello proferendi Imperij. Domus Ottomanicæ Turcarum arma iam propè quadringentis annis, vt taceam veteres Saracenorum in Asiâ, & Europâ ferocissimos ausus, inualuere: bina Orientis Imperia, ab hac peste sub iugum missa, vniuersus Oriens turpi Mahometicæ sectæ dogmate fœdatus, duram seruitutem. Accessit Thracia, Græcia, Macedonia, Illyricus, Mæsia, & magna pars aurei quondam fructus feracis Hungariæ. Frustra Reges, frustra Europæi Imperatores, translata in Græciam arma Turcica, armis sistere voluerunt: quotiescunque fortunam & Martis aleam experiri con-

tigit,

tigit, aut victi & cæsi, aut victis non dissimiles abierunt. Primus omnium Sigismundus noster, quadraginta abhinc annis Amurato III. vim finibus Regni admoventi, arma feliciter ostentauit, & desistere coëpto coëgit. His proximis annis Ottomanus, sæuus & audax, idemque gloriæ auidus, iuuenis, excita & armata vniuersa barbarie, in societatem belli assumpto, quod hætenus vix vnquam factum fuerat, Tartarorum Chamo (ita illis summum eius gentis Imperatorem appellare mos est) totis viribus in nos incubuit; nunquàm Europa tam numerosos vidit exercitus; nullus Regum tam ingentem bellici instrumenti apparatus secum in aciem duxit; ipso nominis sui terrore, barbarus Princeps se omnia consecuturum satis superbè sperabat. Frustra, namque iam olim in fatis erat, vt coërciti Turcarum Imperatoris gloria seruaretur Sigismundo, & Regiæ eius Domui: vt tu quoque Serenissime Rex Vladislæ, qui castris hosti oppositis, & Patris, & Tua auspicia eò intuleras, in partem maximi venires triumphi. Hostis certè suâ etiam confessione victus, magnâ parte exercitus amissâ, nullo parto decore domum redijt inglorius. Moschorum vires Maioribus etiam nostris formidabiles, quis vnquam sperare, aut cogitare potuit, cuiusquam potentia succubiturus? Cessere ex Sigismundi armis, qui iusto suscepto bello, biennaliq; labore Smolenscum expugnauit; urbem ipsam caput Regni Moschouiam, Basilium Suiscium tanti Imperij summa cùm potestate moderatorem, eiusque fratres deditio in potestatem redegit; denique Moschos datæ fidei, qua se tibi Serenissime Rex Vladislæ obtrinxerunt, oblitos & rebelles, iterum à te armis perdomitos, eâ parte Imperij, quam illi quondam à Regno, & Mag. Duc. Lithuanie fraude auulserant, multatos pacis condiciones arbitratu suo latis acceptare coëgit. Gens quidem illa Parentis Tui & Tuis Serenissime Rex Vladislæ, armis toties coërcita, non aliam ob causam, violatis iuratis fœderibus arma sumpsit, nisi vt tuam augeret gloriam, vt prima initia Imperij Tui felici (quem vouemus) successu belli illustraret, consecraretque. Neque verò his tantum triumphis clarum & conspicuum esse voluerunt fata Sigismundum Regem. Tartari durum in armis genus ad vastitatem inferendam, ad prædas agendas, vsu & natura facta gens, feritate barbara, immanitate crudelis, multitudine infinita, fide nulla, superioribus seculis tantam cladem finibus Regni intulerat, vt excisis funditus Oppidis, & colonis partim cæsis, partim in tristem abductis seruitutem, ingentes campos, olim cultos habitatosque omni cultore & habitatore vacuos fecerit. Serpebat hoc malum in dies, & populationem hoste promouente, semper ex ditionibus nostris aliquid decedebat; nec quisquam erat, qui Tartarum lato apertoque campo, per suas turmas aciem struentem vinci posse crederet: nam celeri cursu & recurso pugnam ciere assuetus, incertum fugiens, an cominus arma stringens, maiorem inferat perniciem, victus sæpè, victorem sternit humi, & dum minimè timetur, terrorem infert potiturque victoriâ. Hanc tam

tam immanis hostis vincendi, aut saltem impunè grassandi consuetudinem coërcuit animosè Sigismundus Rex, obiectis hosti nouis colonijs, & munitis frequentissimis oppidis. Quod quidem insignis prudentiæ fuit, sine cæde & sanguine munire Imperium, tueri fines, propulsare barbarorum impetus. Illud verò felicitatine an virtuti imputandum, nullo vnquam Rege Poloniae, Tartarum pugna campestri toties fufum fugatumque, nunquam tot prosperis experimentis probatum, vagum licet hostem teneri & vinci posse; interdum etiam ita acie in ordinem redigi, ne se loco sine suâ pernicië mouere queat. Nemo hâc à me narrationem rerum gestarum expectet: aliam occasionem, aliud tempus hâc sibi poscit, & nos triumphos Sigismundi non recensemus, sed leui signamus notâ, vt in hoc funebri actû, in hac communis doloris acerbissimâ pompâ breuiter perstricti, aliquantisper in animis hæreant, donec præstantiorum ingeniorum opera, stylo aureo exarati, lucem publicam aspiciant. Bellica facinora & parva armis gloria, & militibus & Ducibus, ita esse communis solet, vt eam Reges ex integro suam esse dicere nequeant; multum huic decori detrahit fortuna; multum rei benè gerendæ occasio, virtutum tantum solida est possessio, hæc vnius cultoris sui infident animo. Quis Regum aut Principum Sigismundi pietatem, etiam si maximè pius sit, æquare possit, qui de Regno paterno periclitari potius maluit, quàm erroris Hæretici labe infici, vel quiduis impium retinendi Regni causâ Hæreticis indulgere? qui tot augustis structis Basilicis; Aris positis; & aureâ argenteaque supellæctili liberaliter instructis, satis ostendit fuisse sibi curæ Diuinum honorem, qui totus Diuinarum rerum contemplationi immersus semper, & corde & ore Deum spirabat, Deum sonabat, in Dei veneratione semper versabatur. Sigismundi Regis pietati Polonia & Lithuania debet promotos Regni fines; hostes hereditarios toties fufos fugatosque; ius Regni assertum; bellicæ gloriæ studium propagatum; libertatis iura conseruata; & ne plura in medium adferam, quadraginta quinque annorum continuam felicitatem, Iustitiam, Temperantiam, Clementiam, animi magnitudinem, Munificentiam, Prudentiam, cæterasque magno Rege dignas virtutes ita iuris sui fecerat, vt non vsu quodam & consuetudine doctus, sed naturâ ad omnes præclaras actiones, quæ ab ijs virtutibus petuntur, suscipiendas, factus meritò existimari debeat. Felix profectò Sigismundus, non tam vitæ actæ prosperitate, quàm quòd semper contenderit, ne à fortunâ dependeret; vt suæ felicitatis Deo duce & auspice, auctor effectorque esset: voti certè compotem fecit Deus, namque ita vixit, vt vixisse eum nunquam poenitere potuerit: ita feliciter regnavit, vt memoriam nominis sui, immortalitati consecrarit. Quis locus? quæ Regio in terris eius non plena laboris? quis adeò remotus orbis angulus, quò eius fama non peruaferit? Felicem Te fortunatumque Sanctissime Rex prædicamus, binis Cæsareæ & Augustæ Domus Austriacæ connubijs. Ambæ coniuges

ges tuæ, non tantum Imperatorij sanguinis splendore, sed multò magis Regiarum virtutum ornamentis excelluerunt; tanta in vtraque morum grauitas; tanta in vultu maiestas, vt supra conditionem humanâ diuinum quid spirare viderentur; ea pudicitia, quam magistrâ innocentia, & pretiosum matronalis dignitatis monile appellare possumus, vt exemplo cæteris omnibus fuerint. Constantia quidem non solum vitæ, sed & mortis consors, tecum simul effertur, tecum simul in eodem componitur tumulo. Felicem iterum te appellamus, inclyte Rex, hac Regiâ prole, quam tuo exitu mœstam tristemque tibi Genitori suo supremos soluentem honores conspiciamus: Duos quidem sacerdotalis toga augustiores reddit, quàm si & purpurâ, & diademate fulgerent Regio. Te verò Potentissime & Inuictissime Rex Vladislæ, Vos Serenissimi Casimire & Alexander Principes, quâ oratione alloquar? Tristemne augeam dicendo mœstitiâ? Sed iste squalor, iste luctus, hæc quas vberes cum Serenissimâ sorore, sociâ acerbissimi doloris funditis lachrymæ solatia solida requirunt, quæ non aliunde Vobis petenda sunt, nisi ex memoriâ fixâ in pectoribus Vestris pijsissimorum Parentum Vestrorum. Monita eorum quibus Vobis Regiarum virtutum viam monstraauerunt, semper hæreant in animis vestris, eos præsentibus vobis adesse, vos illorum mandata accipere creditore, magni felicesque futuri, si ad eorum exempla studia actionesque vestras composueritis; non ita editi estis, non eâ stirpe nati, vt Vobis aliquando Maiestatis Maiorum Vestrorum generis nobilitate partæ, cuius hæreditatem creuistis, obliuisci liceat. Is est dignitatis Vestræ splendor, vt vel minima labe in eâ conspici possit; ij Regiæ stirpis Maiestatis latè fusi radij, vt nihil occultum celatumque esse patiantur; in excelso virtutis locati Throno omnium oculis conspiciamini, omnium tacitis iudicijs designamini. Viles & plebeia animæ, homines quos fors nascendi puro proiecit sub aëre, quos altius attollere caput non sinunt fœdi & ignobilis ortus initia, & quos progenitorum suorum vilitatis piget pudetque, serpent humi, & vitijs immergi in sordibus flagitiorum delitescant. Vos qui Maiestatibus tot Imperatorum, tot Regum, tot Principum, quorum augusto sanguine editi estis, fulgetis: Vos inquam, augusta, vos magna & sublimia decent; à Vobis exempla petuntur, non magis magnitudinis animi, quàm modestiæ, temperantiæ & pietatis, sine quâ nihil arduum & excelsum animo cogitari & suscipi potest: vbi hæc defuerit, ipsa quoque humana vilescit prudentia, & optimæ constitutæ familiæ præcepta ruit fortuna. Vos ad omnes præclaras actiones & Sigismundus Pater, & Auunculus excitat, Hector nostri seculi Ferdinandus Imperator, errorum extinetor, Hæreticorum salutaris perniciës, monstrorum orbis Christiani pacem & tranquillitatem ambitioso impioque ausu temerantium, Hercules domitor. Vos denique vniuersa hæc Respublica, in quâ & cui nati estis, suo sinu receptos implexu fouet, fouebitque, vestris fauebit incrementis, præclaros vestros

quos salutis publicæ causa suscepturi estis, conatus, suis promouebit consilijs: hæc Patria, hæc mater vestra est, huic & amorem debetis, & tutelam: in vobis viuit Rex noster Sigismundus, viuit eius pietas, iustitia, prudentia, ac inuictum animi robur. Vos ei per quem in lucem editi estis, Vestris Heroicis actionibus æternum duraturam parietis eam, quam morte etiam suâ sibi parauit, immortalitatem.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM.

A.

- A**ron Abbas Tinecensis quomodo ad Episcopatum Cracouiensem promotus. pag. 258
Abbas Bassa Turcarum Præfectus cæsus. pag. 448
Abdanck nobilitatis insigne. 374
Abrahamus Krzewski linguæ & rei Turcicæ peritus. 140
Abusus olim in Poloniâ in eligendis Episcopis natus. 258. correctus. 259
Achates quid significet mysticè. 273
Acies binæ infestæ sibi in campo steterunt tempore Electionis noui Regis Poloniæ post mortem Stephani. 478
Acta in conuentu Villicensi Rocossianis significantur. 77. & 78
Actiones Sigismundi III. Regis Poloniæ candidæ & synceræ. 474
S. Adalberti in Poloniam aduentus. 311. Martyrium: corpus Gnesnam delatum. ibid.
Adami Calissiensis Castellani de Palatino Crac. censura. 90
Adami Corayscij temeritas in Comitij Varsauens. 46
Adamus Sandiuogius Czarncouius successor Andreæ Opalinij in Præfecturâ maioris Poloniæ. 2
Adamus Stadnicki legationi ad Turcarum Imperatorem destinatus. 140
Aduentus primus Sigismundi III. Cracouiam per medias inimicorum acies. 489. & seq. *Aduentus* eius in Sueciam 413. ibi eius classis & copiæ tempestate disiectæ. ibid. sub *Aduentum* Regis in Sueciam res ibi pacatæ erant, sed mox turbulentæ. 13. *Aduentus* Reginae Constantiæ cum Matre & Carolo Archiduce in Poloniam. 38. *Aduentus* magnæ Ducissæ Palatini Sendomiriensis filia in Moschouiam. 70
Aegidius Tusculanus in Poloniam missus. 303
Aemulatio Ducum in exercitu Regio. 130
Aemulorum Matthiæ Pstroconij impugnatur inuidia. 405
Aequitas simulata est duplex iniquitas. 474
Aestimatio publica bonorum tempore Sigismundi I. quàm cautè facta. 204
ob Affinitatem Domus Brandenburgicæ cum Sueco contractam, fides quâ Polonis obstricta est in dubium vocata. 436. *Affinitatem* aliquot similitum mali successus. 437
Agasides Lacedæmoniorum Rex cuidam querenti quomodo tutò sine satellitibus regnare posset quid responderit. 476
Agathia Conradi Masouia Ducis vxor. 340
Agentes cum externis principibus de prodendâ illis patriâ vbi iudicandi. 5
Agessilai Regis responsum super quæsito, quænam virtus sit præstantior, Iustitia an Fortitudo? 472
Albertus II. Romanorum Imperator Sigismundi I. Poloniæ Regis maternus Auus. 489
Albertus Archidux Austriae, Belgarum Princeps quantoperè communi periculo Reipublic. Christianæ commoueretur luculentâ animi testificatione declarauit. 483
Albertus Baranonijs strenuus suæ Diocesis visitator. 280. fuit Episcopus Ploccensis LV. nominatione Sigismundi III. 383. multis functus est magistrati-

T t 2

INDEX RERVM ET VERBORVM

magistratibus. 384. sed in tuendis Ecclesiæ iuribus non satis felix. ibid. Seminarium Clericorum sub curâ PP. Societatis instituit Pultouiæ aliaque extruxit. 385. mortuo Macieioiio fit Archiepiscopus Gnesnensis. 427
Alberto Brandeburgico in Ducali Prussia curator datus. 428
Albertus Iastrzembecius factus Episcopus Poseniensis, dein Cracouiensis pessimo euentu ditauit suos consanguineos. 282. qualem exitum habuerit. 283
Albertus Lascus Palatinus Siradiensis. 17
Albinus quartus in ordine Episcopus Plocensis Romæ consecratus. 318. eius obitus. 319
Alexander Rex Poloniae consilijs Erasmi Cioleck niti solitus. 369
Alexander frater Vladislai IV. Regis Poloniae immaturâ morte interceptus. 460.
Alexander Episcopus Plocensis X. inuitus Cathedram conscendit. 331. consecrari à Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi voluit. ibid. eius acta præclara, & obitus. ibid.
Alexander Gasziewius ad nuptias Demetrii in Moschouiam missus. 38. quem Cæsareo nomine appellare renuit. 71
Alexander Dux Ostrogiæ græco schismati addictus. 432
Alexander Konieckpolski Palatinus Siradiensis. 109
Alexandri Kalinouwski Capitanei Braclauensis præclara virtus. 129. & 131
Alexander Leselius Scotus Gustauo Sueciæ Regi per omnia bella quæ feliciter gessit indiuiduus comes. 447
Alexander Magnus post deuictum penè vniuersum orbem Babylonicæ illecebræ occiderunt. 477
Alexander Masouia Dux Episcopus Tridentinus Stanislao Episcopo Plocensi Româ redeunti struxit insidias, ac per alios in carcerem coniecit. 359
Altenius Comes pro Cæsare Cracouiæ militem scribit. 228
Ambitiosorum vita indigna & mors infelix: quod declaratur exemplis. 265. *Ambitio* Caroli Sudermaniæ Ducis. 480
Amor ciuium inexpugnabile munimentum. 476. eo nullum fortius Imperij stabilimentum. 487
Amurathes III. Turcarum Imperator rupto foedere, bellum Hungariæ infert. 7. frustra terruit Sigismundum III. Poloniae Regem. 480. ei vim finibus regni Poloniae admoventi primus omnium Sigismundus III. arma feliciter ostentauit & desistere coëgit. 491
S. Andreas Apostolus Schythiam Europeam ingressus primus Religionem Christianam in regiones Septentrionales intulit. 301
Andrea Oporouio à Casimiro Rege Poloniae ad Episcopatum Plocensem irrito conatu promotus Episcopatus Varmiensis à Sixto IV. Pontif. Maximo attribuitur. 364
Andrea dicti Cracouiensis, Episcopi Plocensis in ordine XVIII. genus. 340. eum gladium spirituale in Conradum parricidam non strinxerit. 341. eius obitus. 342
Andrea II. dicti Cioleck ex Præposito Episcopi Plocensis XX. obitus. 343
Andreas III. Cricius Episcopus Plocensis XLVI. in ordine, fauore Petri Tomiciij Auunculi sui varios magistratus adeptus & aliquot legationibus præclare functus est. 373
Andrea Noskowski Episcopi Plocensis LII. vita & acta præclara. 377. & seq. ob iniuriam Ecclesiæ suæ factam monetur à Capitulo. 378. varias Ecclesias & Collegia struxit & exornauit. ibid. qualem habuerit vitæ exitum. 379. eius oratio ad amicos. ibid.
Andreas Bathoreus fit Abbas Cernenensis superstiti adhuc Abbate. 8. pauld post princeps Transyluaniae renunciatus indignè perit. ibid. & 269

Andreas

MEMORABILIVM.

Andreas de Borissewice Archiepiscopus Gnesnensis Rosarum familiâ ortus. 397
Andreas Opalinius supremus regni Marefcalcus, ac Maioris Poloniæ Præfectus. 2
Andreas Swiecicius scriptor vitæ Andreæ Noscouij. 377
Andrea Trzebicki Scholastici Plocensis ad vitas Episcop. Plocens. dedicatio. 299.
Andreas Comes à Taczyn Castellanus Villiciensis. 97
ad *Andreouiam* conuentui Rocossiano continuando dies præfigitur. 108
Angelicam perfectionem antecellit cura animarum. 254
Angelotus I. Episcopus Plocensis nobilis Romanus 309. decimas à Principe sibi donatas alijs sacerdotibus in consortium laborum adhibitis impertitus est. 310. eius obitus. ibid.
ex *Angliâ* viri Apostolici orti veterem Saxoniam aliasque Sarmaticas Regiones fidei rudimentis imbuerunt. 301
Animarum cura ars artium: priuatæ sanctitati præfertur. 254. etiam perfectionem angelicam antecellit. ibid.
Animus impotens in Episcopo improbatur. 286. *Animi* magnitudo aliquot Episcoporum in redarguendis Regibus. 291. & seq. *Animus* bonus in re malâ dimidium mali. 432
Anna senior regina Poloniae 7. cur tam benefica Matthiæ Pstroconio. 408. non obscure suffragata est nepoti suo Sigismundo III. in Regem Poloniae eligendo. 478.
Anna Maria Sigismundi III. filia nascitur. 6. Baptismi ipsius pompa. 7
Anna infans Sueciæ Regis Poloniae soror. 15
Anna Basilij & Constantij Orientis Imperatorum soror. 153
ad *Annibalem* Bentiuolum vtriusque Signaturæ Referendarium epistolæ de vitorijs contra Moschos & Turcas obtentis. 447 448 & seqq.
Antesignani hæreticorum in Polonia, 4657
Antiochus Syriæ Rex, Medicum consilij sui fecit. 473
Antistites à Romano Pont. in Poloniam, ad fidem Christianam ibi propagandam missi. 303
Apparatus bellici Turcarum & Tartarorum. 491
Arce quinque in finibus Regni ædificandas cur Rex non construxerit. 47. 50. & 110. *Arce* aliquot in Liuniâ & Lithuania à Stephano I. recuperata. 155
Archiepiscopatus Cracouiensis quando in Episcopatum transferit. 314. *Archiepiscopum* semper à susceptâ Religione Christiana habuit Polonia. 315
Arianum dogma amplectitur Gabriel Bathoreus. 103
Ars artium cura animarum. 254
Articuli in Comitij Varfauien. à Nuntijs Regi propositi. 47. 48. & seqq. ad eodem Regis responsum. 50. 51 & seqq.
Astitus terminus, siue eremodiciu, in quod Ecclesiastici Poloni Rege Sigismundo Augusto inciderint vanum & inane. 207
Athanasius Vlasieus Ficti Demetrii ad Regem Poloniae legatus. 37
Auaritia militaris in Polonia reprehenditur, multorumque malorum causa extitit. 196. *Auaritia* nota Episcopo visitanti cauenda. 288
sub *Auito* Imperatore Occidentali maiestas Rom. Imperij concidit. 22
Aula Regis Poloniae non constat è Cosacis 238. inter *Aulicis* obsequia, nisi recto fine fuerint temperata, procliu in Simoniam lapsus. 260. alias reddunt Ecclesiasticos Senatoriæ dignitati idoneos. ibid. ad *Aulam* Regiam vocatus Pstroconius 261. ab *Aulâ* quare reuocati Matthias & Stanislus Lubienij. 262. ab *Aulicis* exercitationibus crescere posse virtutem & pietatem, sed rarò. ibid. *Aula* Carncouij Episcopi Vladislauensis iuuentutis Polonæ palæstra. 403

T t 3

Aura

INDEX RERVM ET VERBORVM

Aure mutationem frustra captant Medici in sanando Matthia Pstroconio. 430
Austriaca familia deducta est ex Cimbarca vxore Ernesti Archiducis, sorore
 Masouia Ducum. 358. ex ea natae duae vxores Sigismundi III. Regis Polo-
 niae. 477. huius familiae encomia. 489
Authores Rocossianae factionis. 68. quâ ratione Nobilitatem suis consilijs ob-
 noxiam facere nitantur. 75. colloquium cum Senatoribus Regiarum par-
 tium petunt. 89. auctoritatem comitiorum Varfauiensium nullam esse con-
 tendunt. 117. Sigismundo III. regnum abrogant, & quinam illi. 122. & 425.

B.

B *Althasar* Poræmbski Tribunus Cracouienfis. 135
Bannitus abolitis bannitionibus per decretum aut aliter, Regio rescripto re-
 stituitur in Regnum Poloniae. 221
Baptismi Annae Mariae Poloniae infantis pompa. 7
Baranovius. Vide inter Albertos.
Barbara de Gaiewniki mater Matthiae Pstrokonski. 398. filium suum sacro Al-
 tari se mancipaturam promittit. 399. votum hoc ei inculcat & pijs admoni-
 bus instruit ibid. tradere renuit Buzenio Thesaurario. ibid.
Barbara Schepusia Sigismundi I. vxor prior. 373
Barbara de Zapolice mater Stanislai Lubienfki. 390
Basilius & Constantius Orientis Imperatores sororem Annam in matrimonium
 dederunt Volodimiro Kijouiae Duci. 153
Basilius Moschouiae Dux arcem Smolenscensem proditione intercepit. 155
Bathoreus Esethi Dominus. 103
Bathoreus Princeps Transyluaniae. Vide inter *Andreas*.
Bellum quas calamitates secum adferat. 163. *Bellum* Moschouiticum quàm feli-
 citer confectum. 455. *Bella* varia à Sigismundo III. Rege Poloniae feliciter
 confecta. 482. & 491. *Bellum* quod à Turcis & Tartaris an. 1621. imminabat
 quàm fuerit periculofum. 187. & seqq. item 236
Bendzinensi transactioni non fieri satis ab Austriacis malè habet Polonos. 4. quae-
 nam in hac transactione desiderarentur. ibid.
Beneficentia aliquot Poloniae Procerum in victos Rocossianos. 130
Benignitas Sigismundi III. commendatur. 115. 152. & 475
D. Bernardi de familiâ Episcopi sententia. 285
Bernardi Macieioiij Cardinalis de iterato Sigismundi III. matrimonio senten-
 tia. 28. Marinam ficto Demetrio Moscho despondet. 37. fuit Legatus de la-
 tere Pauli V. 39. Auctores noui tumultus in maiori Polonia vt à coeptis desi-
 stant hortatur, sed frustra. 107. & seq. Regi aduersus Rocossianos eunti oc-
 currit, & orat vt futurâ victoria clementer vtatur. 125. Synodum Prouincia-
 lem Petricouiae celebrat. 142. moritur. 146. & 427. alia gesta eius praecela-
 ra. 427.
Bernardus I. Episcopus Plocensis XXVIII. ex familiâ S. Dominici à Pontifice
 Episcopatum obtinuit, aliumque legitimè electum Sede deturbare nisus est.
 348. & 349. vnde inter eum & Ianislaum Wronski à Clero Plocensi electum
 orta lites septennio durarunt. 349
Bernardus Suidnicensium Dux fidelis Regi. 169
Berylli mystica significatio. 273
de Bethlemij minus syncera erga Regem & Regnum Poloniae voluntate graui-
 simae suspiciones vnde orta. 436
Bieniasus Vernerum Episcopum Plocensem occidit. 333
Biskupice villa Poloniae. 333
Bohemorum in Silesiam iuris initia. 168. & seq. *Bohemia* Reges ius illud crebris
 trans-

MEMORABILIVM.

transactionibus firmare voluerunt. 169. Casimirum Poloniae Regem Silesiae
 heredem ipsimet fatentur. 170. *Bohemia* ad seditionem proni. 176. & 177
Boianovius Sigismundi III. ad Imperatorem Rom. Legatus. 6. iterum ad eundem
 cum litteris Regijs missus. 32. Praefectus fuit Custodum regij corporis. 50
Boleslaus Audax Haslaum Ducem Kijouensem deiectum restituit & vectigal
 Regi Poloniae soluendum imponit. 154. fuit IV. in ordine Rex Poloniae co-
 ronatus & bellicosissimus, sed ad obscenas libidines prolapsus. 321. vnde mo-
 nitus & excommunicatus S. Stanislauum sacris operantem obtruncat. ibid. &
 322. quare ipse & successores eius iure coronae priuati. ibid.
Boleslaus Caluus Henrici Pij filius. 167
Boleslaus Chobri Iarossauum Volodimiri filium vicit & tributarium effecit. 154.
 ad Bugum profligauit. 178. quantum Episcopis detulerit 289. ab Otto-
 ne III. Roman. Imperatore Regali diademate insignitus. 311. eius Epitaphium
 quod Posnaniae visitur. 315
Boleslaus Crispus aliquoties Russos domuit. 154
Boleslaus Kriuoufius aliquoties rebelles Russos domuit. 154. & 179. etiam pia
 gessit bella. 329. eius ad Ottonem Episcopum Bambergensem de Apostola-
 tu ad Pomeranos suscipiendo epistola. ibid.
Boleslaus Pudico perpetuò seruata castitas nomen Pudici peperit. 167
Boleslaus occisor Vernerii Episcopi Plocensis cremari iussus. 333
Bona Sfortia vxor Sigismundi I. Regis Poloniae, auia materna Sigismundi III.
 376. & 489. mortuo marito adornauit professionem in Italiam. ibid. & 378
Bonorum Ecclesiasticorum tempore Sigismundi I. taxatio quàm cautè facta. 204
Bonum esse inter malos plus est, quàm inter optimos optimum apparere. 471
Borissius Hodunus quibus artibus imperio Moschouitico potitus. 28. cum ficto
 Demetrio committit pugnam & vincitur. 30. cuius dux cum magna parte
 exercitus in potestate victoris venit. 31. *Borissio* veneno sublato imperium
 eius filio delatum, qui etiam mox occiditur. ibid. cum Sigismundo III. vi-
 ginti annorum inducias iecit. 155
Boryssus Volodimiri Kijouiae Ducis filius. 153
Boryssenes nobilissimus Europae fluuius. 225. & 447
Bosmanus quidam à ficto Demetrio submissus Hodunum veneno sustulit. 31
Bozanta Episcopo Cracouienfi decimas soluere detrectariunt Poloni. 290
Brandeburgici Electores iteratò feudo Prussico à Sigismundo III. ornati. 238
 iidem turbatis in Polonia rebus creuere. 336
Branficus Louicienfi ciuis. 14
Brinnica fluuius Poloniae. 345
Brodnicia oppidum Regiae in Palatinatu Culmensi ditionis. 375
Bulla Gregorij XIV. super inquisitione designati Episcopi. 263
Bugus Poloniae fluuius. 445
Buzeniorum domus vetustissima quâ stirpe profecta. 397. in *Buzeniorum* gen-
 tem quis prior Pstroconiorum appellationem intulerit. 398. *Buzenium* oppi-
 dum in Bohemia à Poraio conditum. 397

C.

in **C** *Adauer* Ioannis Czaplæ sauitum. 340
 ob *Cadem* S. Stanislai regnum Poloniae diuisum. 323. & 335
Calones & lixae seditionem in exercitu Polonico excitant, quâ vsi hostes Polonos
 profligarunt caeso Zolkieuio. 236
Calui. Montis Monasterium Dominicae Crucis Ligno celebre. 102. & 135
Camalduenses Martyres. 312
Cancellario & Vice-cancellario quid curandum. 215. quinam horum mi-
 nistri,

INDEX RERVM ET VERBORVM

nistri, socijque laborum. 217. eorum censuræ subsunt rescripta Referendariorum. 218. *Cancellarij* munus & officium. ibid. *Cancellaria* Regia Polonica à latinitatis studio commendatur. 218. *Cancellarij* oculis omnia lustrare debent. 221. Regiæ dignitatis defensores sint. 222
Candidati Regno Poloniæ per mortem Stephani vacante ex præcipuis orbis Christiani familijs comparent. 406
Caninus campus prope Vratisslauiam cur sic dictus. 327
Carbunculus quid mysticè denotet. 273
Caruconius. Vide inter *Stanislaos*.
Carolus Dux Sudermaniæ Ioannis Sueciæ regis frater. i. causa fuit difficultatum Regi Sigismundo Sueciæ regnum adeunti obiectionum. 13. vniuersum regnum vano timore impleuit. 15. ita vt populus omnia sinistra de Rege suspicaretur. 16. quo animo stipatus Proceribus & milite in arcem Vpsaliæ venire decreuerit. ibid. arcem ingressus est militibus suis exclusis. 17. in eum ne quid grauius committatur prohibet Rex, exindeq; modestior efficitur. 17. à Rege inuitatus venire abnuuit. 20 & 412. Sueciæ gubernator constitutus, adiuncto ei socio consiliorum Senatu. ibid. Liunioniam captis aliquot ciuitatibus infestans cæditur à Polonis. 36. accepta grandi pecuniæ summâ à Suiscio Moscho militem ex Germanis, Gallis & Hollandis conscriptum partim in Moschouiam, partim in Liunioniam mittit. 157. regnum Sueciæ inuasit. 174. & 480. quantus fuerit eius exercitus & qualis. 414. ad intercludendum in portu Sigismundum classem expedit, ipse cum exercitu Stecburgum contendens. 413. circumuentus est à Regio exercitu. 414. malè partum regnum filio suo Gustauo reliquit possidendum. 480
Carolus Chodkieuicius quis. 23. Suecorum exercitum fugat, nouem millibus interfectis. 36. quas partes in conflictu cum Rocossianis obierit. 128. & seq. Turcis & Tartaris ad Chocimum fortiter se opposuit. 484
ad *Carolum* à Dhona Cæsareæ maiestatis consiliarium de Electore Brandeburgico Auctoris epistola. 438
Casimiria oppidum Cracouiæ vicinum. 7
Casimirus Monachus Poloniæ Rex in matrimonium duxit sororem Iaroslai Volodimiri Kijouiensis Ducis filij. 154
Casimirus I. Sedem Episcopalem Byczynâ Vratisslauiam transtulit. 164. cum Iaroslao transiit, sorore in vxorem acceptâ. 179. è monacho Rex factus. 319
Casimirus III. primus iura Ecclesiarum inuasit. 258. eiectio Iacobo Sienienio Ioannem Grusciniū Episcopum Cracouiensem renunciavit. ibid. æquo animo reprehensionem tulit. 275
Casimirus Iustus Miecißlaum Haliciensium Ducem pulsum restituit. 180
Casimirus I. Dux Masouiæ Episcopus Plocensis XL. in ordine Andreæ Oporouio & alijs in Episcopatu adipiscendo prælatus. 364. nomine magis, quam re Episcopus. 365. eius obitus. ibid.
Casimirus Magnus primus plebeios ad militiam vocauit. 209
Casimirus Boleslai Criuoustij filius Monarcha Poloniæ. 166
Catharina Ioanni Regi Sueciæ nupta Sigismundi III. mater è familia Iagellonica. 489
Cathedra Plocensis exordium. 309. ob Cleri dissensionem biennio vacat. 337
Catholicorum consuetudinem auersantur Moschi; locum quem tetigerint enerunt. 450
Causæ principales odij Rocossianorum in Regem conflati. 422. *Causæ* perturbati Regij exercitus in conflictu cum Rocossianis. 130. *Causæ* profectionis Sigismundi III. in Moschouiam. 156. *Causæ* cur Ordines Silesiæ acerbissima quæque in Catholicos decernentes, admoniti. 160. & seqq. *Causæ* præcipuæ

MEMORABILIVM.

puæ malorum in Poloniâ. 193. & seq. *Causæ* cur non consuetis viribus Poloni Sueco restiterint. 240. *Causæ* quas Sigismundus III. Polon. Rex habuit ad bellum Moschis inferendum. 481. *Causæ* excusantes Episcopum à Residencia. 289.
Census annuus quem Episcopus Plocensis Masouiæ Duci debebat remissus. 341
Certamen Carnouium inter & Petrum Volscium pro retinendo apud se Matthiâ Pstroconio. 404
Chamus Tartarorum Imperatoris nomen. 491
ad *Cherestessum* Maximiliani Archiducis cum Mahumeto III. infelix pugna. 482
Chlopicius quidam Polonus nomine Imperatoris ad infestandos fines Turcarum Cosacos illexerat. 12. in hunc Cæsar ab Ordinibus Regni Poloniæ reprehensus omnem culpam reiecit. ibid. & 13
Chmiecius. Vide inter *Stephanos*.
ad *Chocimum* Polonorum cum Turca & Tartaro bellum feliciter gestum. 187. & seqq. & 484.
Chodkieuicius. Vide inter *Carolos*.
Cholonouius equestris turmæ centurio. 132
Chotyniec villa Regia in Poloniâ. 104
Chrysoliti mystica significatio. 273
D Chrysostomi libri de Sacerdotio quàm familiares Matthiæ Pstroconio. 245. indignum se censet Episcopatu. 257. omnium calamitatum sui temporis, ad temerarias Episcoporum electiones refert. 258
Christiana Maximiliani Archiducis soror. 39
Christiano primo Episcopo Culmensi reditus assignati à Conrado Masouiæ Duce. 336.
Christianorum aliquot Principum cum Turcâ infelix pugna. 482. illorum in societatem belli à Sigismundo III. adscitorum nemo operam suam contulit præter Iacobum Britannia Regem. 483
Christina Henrici Imperatoris filia, vxor Vladislai filij Boleslai Criuousti. 335
christophorus Zbaraski Palatini Braclauiensis filius. 91
Cilicium quod die consecrationis suæ sumpsit ad triennium non deposuit Pstroconius. 418
Cimbarka soror Semouiti, Vladislai & Casimiri Masouiæ Principum nupsit Ernesto Archiduci Austriae, ex quâ augusta domus Austriaca deducta est. 358
Circasios ingressus Cosinius Cosacorum Dux occiditur. 3
Ciuum sanguis extra pugnam non fundendus. 426. *Ciuem* dignissimum & optimum quem existimaret Sigismundus III. 473
Clasus regia Dantisco soluens, qualis. 10. tempestate iactatur. ibid. & 413. ei præest Flamingus Sueciæ Trierarchus. 10
Clemens I. Pierzchala Episcopus Plocensis XXVII. moritur. 348
Clemens VIII. Pontif. Maxim. suadet Sigismundo III. matrimonium cum Constantiâ. 24
Clementia Sigismundi III. varia argumenta. 475. *Clementia* virtutis encomium. 476
Clericum vestiri armis res absurda. 210. *Clerici* iuuenes prius formandi in Aulis Episcoporum quàm Regijs. 260. ad aulam non veniant nisi vocati. 261
ad *Clusinum* Moschi à Polonis cæduntur capto Suiscio eorum Principe. 158
Collegium vno de viginti Sacerdotum & Subdiaconorum in Ecclesiâ Plocensi fundatum. 393
Colomanus Hungariæ Regis filius è Regno Haliciensî à Russis pulsus, & à Polonis restitutus, demum veneno tollitur. 180
Colucij vnde genus suum ducant. 389
Colum oppidum obeundis maioris Poloniæ conuentibus destinatum. 107
de

INDEX RERVM ET VERBORVM

de Comitibus indicendis deliberatio antequam Rex in Sueciam proficiscatur. 2. in Comitibus coronationis regiae quid cautum fuerit de hac profectio. ibid. Comitibus Varfauiae indicta. 3. in his profectio Regis in Sueciam potissimum in disceptationem venit. 4. Comitiorum successus. 5. sub finem eorumdem nuntiatur Tartaris e finibus regni praedas abegisse. 6. Comitiorum indictorum Varfauiae pro 20. Ian. 1605. irritus euentus. 26. item 7. Martij 1606. indictorum varia expectatio 40. in his quae tractanda erant, a Rege Ordinibus proposita. 42. horum Comitiorum initium. 46. malus successus. 62. & finis. 63. Comitiorum dilationem male interpretantur Rocossiani. 106. Comitiorum initium Varfauiae. 114. felix progressus. 115 & finis 121
Commissions ad fines regundos & similes quomodo extradenda. 222
Compactum Palatini Cracou. cum Regijs militibus. 125
de Compositione inter status Poloniae. 48. 51. & 110
Conatibus Rocossianorum prudenter obuia Pstroconius. 422. & seqq.
Concionari munus Episcopi residentis. 279. Concio Gregorij X. Pont. Max. in Palestina existentis. 452. Concionatoris Regij acres conciones Stoccholmiae occasio tumultus. 14
Concordia inter Regem & Rocossianos spes omnis praecisa. 122. eius tractatio oblata, a Rocossianis respuitur. 126. Concordia initae series ut ad notitiam omnium deducatur edicto Regio cautum. 152
Conditiones Rocossianis a Rege propositae. 91. quibus satisfacere renuunt Palatinus & Radiuilus. 93. Conditionum quibus Palatinus Regi reconciliaretur summa. 147. sub quibus conditionibus ad conspectum Regis admissus sit. 149.
Conradus Masouiae Dux Culmensis Episcopatum fundauit & dotauit assentientibus Silesijs. 166. & 336. cur Cristinum Palatinum Plocensem necauerit. 336. Cruciferos sub certis conditionibus in Poloniam vocauit. 338. cur Ioannem Czaplum in crucem egerit. 340. cuius rei culpam agnoscens Archiepiscopo Gnesnensi de admissio scelere satisfecit. 341
Consilia praecipua a Pstroconio Sigismundo III. data ad eludendos Rocossianorum conatus. 423. & 424. Consilium Ioannis Tarnouij, Regi in Suecia existenti datum. 15
Conspiratio militaris quomodo coaeruerit & finita sit. 199. & 200
Constantia Mariae Archiducissae Austriae filia. 24. Cracouiam ingressa. 38. nupta cum Sigismundo III. 39. a Petro Tylicio regali diademate insignita. ibid.
Constantinus Dux Ostrogiae Cosacos caedit. 3
Constantinus Hieremiae Mohilae filius Valachiae fit Princeps. 139
Constitutiones aliquot in Polonia iniquae & spiritualibus graues. 204
Consultandi ratio Senatorum cum Nuntijs Rege absente ante inusitata. 115
Contemptores Sacerdotum quam insani, & quanto scelere se obstringant. 256
Contentio inter patrem & filios Masouiae Principes; item inter Canonicos pro eligendo nouo Episcopo. 357
Controuersia mota a dissidentibus in Religione sopita. 5. controuersia inter equestrem, & Ecclesiasticum ordinem. 142. Controuersia inter Archiepiscopum Gnesnensem & Episcopum Cuiuiensem a Pstroconia composita. 415. & inter Dominicanos per Russiam & Poloniam. 419
Conuentus minores in singulis Palatinatibus instituuntur antequam ad indicta comitia perueniatur. 42. in Conuentu Prosouicensi, quid Palatinus Cracouiensis egerit. 43. Conuentus Stazicensis totius Minoris Poloniae. 45. item Lublinensis a Palatino indictus. 63. Conuentus Rocossianus. 72. 73. & seqq. Conuentus particulares a Rege peraguntur. 109. Conuentus seditiosorum ad Andreouiam. 113
Coricinius Secretarius Regis in confessu Rocossiano sibilis exceptus. 77

Corona

MEMORABILIVM.

Coronatio Sigismundi III. Regis Sueciae peracta est Vpsaliae. an. 1594 irritatis utrimque animis. 18. in Coronatione Vladislai Jagellonis octo Duces Lithuaniae fidelitatem Regno Poloniae iurant. 183. & seq. 347
Corylli nomen quid significet. 347
Cosaci quod genus hominum. 225. unde Nisouij dicti. 226. Cosacorum motus in Volinia Duce Cosinio. 3. duorum Senatorum virtute compressus, caesis Cosacorum tribus millibus. ibid. Cosaci Nisouiani Iurgouiam Turcicam ciuitatem diripiunt Duce Lobada. 11. hos Iulius Bellus cum Polonis confundit. 225
Cosinius Cosacorum Dux quare in possessiones Ducis Ostrogie potissimum ferro & igne grassatus sit. 3. Pizcum oppidum obsidet; caeditur. ibid. supplex fit Palatino Kijouienfi, a quo certis conditionibus dimissus immemor iurandi nouos motus ciuitatis, & occiditur. ibid.
ad Cosinum Cardinalem de Torresepistola Auctoris. 435
Cracouia a Boleslao Pudico iuris Teutonici praerogatiua ornata. 207. distat a Tartaria 150. miliaribus germanicis. 238. Cracouiensis Academia plurimum splendoris regno Poloniae attulit. 307
Cratonecium pagus Poloniae. 432
Creslaus Curosluancius Episcopus Vladislauiensis Rosarum domo ortus. 397
riminationes falsae a Palatino & Radiuilianis in Sigismundum III. coniectae. 60. 62. & 63. ea quam falsae & leues sint ostendit Hieronymus Gostomski. 96. variae Stanislao Paulowski Episcopo Plocensi obiectae. 357. & seqq.
Cristinus Palatinus Plocensis a Conrado Masouiae Ducenecatus. 336
Cristinus Nieborowski a filijs Semouiti Masouiae Ducis ad Episcopatum Plocensem promotus iuri suo cessit. 357
Cruciferi e Syria eieci in Poloniam a Conrado Masouiae Duce acciti, varijsque praedijs donati, & quibus conditionibus. 338. erant sub titulo B. Virginis Mariae professi. ibid.
Culmariensem portum cum peteret Sigismundus III. periclitante naue Regia saluti omnium consuluit. 477
Culmensis Episcopatus a Conrado Masouiae Duce dotatus. 166
de Cura aagri Prussiae Ducis querela. 47. quas ob causas Sigismundus III. ei Curatorem dedit. 54. & 428. Cura Pastoris animarum qualis. 252. & seqq.
ad Czechoram conflictus Polonorum cum LX. millibus Turcarum & Tartarorum. 234.
D.
Dambrouca Boleslai Bohemiae Regis filia, vxor Piasii. 302
Dani a Vandalis Dunini, quasi robusti dicti sunt. 381
Daniel Romani Haliciensium Ducis filius Polonorum hostis. 180
Danielouicius Capitaneus Belzensis. 91
Dantiscum subest spirituali iurisdictioni Episcopi Vladislauiensis. 9. Vide Gedanium.
Decedentibus Christiano ritu ex hac vita optima voluntas & desiderium sufficit. 485.
Decimarum exactio impugnata a Neophytis. 290. Decima omnium frugum olim in Polonia ad Fiscum, post ad Episcopos translata. 309
Decretum sub nomine Principum Confessionis Augustanae publicatum in Silesia. 160. & seq. Decretum contra Haereticos per Duces & Proceres Masouiae editum. 371. & 372
Dedica-

INDEX RERVM ET VERBORVM

Dedicatio Authoris operis de rectè gerendo Episcopatu. 298. item Vitarum
Episcoporum Plocensium. 299
Defensio ordinaria finium Regni Poloniae cur non praestetur à Rege. 31
Demetrius verus Moschouiae haeres adhuc impuber à Borissio Hoduno occi-
sus. 28.
Demetrius fictus fingit se Ioannis Moschouiae Principis filium. 29. accersitus
ad Regem Poloniae, oratione habità incerto cum responso dimissus; exerci-
tum in Moschouiam ducit. ibid. eius successus. 30. pugnat cum Ho-
duno; vincit, & veneno necat. 31. imperio potitur, vxore & filio Hodu-
ni è medio sublatis. 32. & 155. Legatos ad Regem mittit. 37. 48.
eius vitia: vnde Moschorum in illum odium & conspiratio, quā comper-
tā conscios conspirationis punit. ibid. vsurpat Caesarem ac Regium
titulum; quare à Sigismundo reprehensus fuit. ibid. Marinam, Georgij
Mnizek filiam in vxorem petit. 37. & 155. grandem pecuniam summam Pa-
latino Sendomiriensi misit. 38. *Demetrii* fastus & ingratitudo in Sigis-
mundum III. Poloniae Regem. 71. obtruncatur à Moschis. ibid. 155. & 481
Deus non vocat manifestè improbos ad Episcopatum, quare. 264
Diaboli, Episcopo inuigilante, astutia. 248
Diem obitus sui praesciuit Matthias Pstroconius. 297. & 431
Dies fluminis Moldauiae. 234
Dietrich Cardinalis & Episcopus Olomocensis. 40
Digni in petitione Episcopatus quatenus excusantur. 247
Dignitatorum & Officialium nomine contra Ecclesiam acre scriptum. 202
Diaeces in Polonia amplissima. 280
ad *Dirschaniam* Gustauus Sclopeto ictus. 240
Discordia inter Duces Regij exercitus. 130. item inter filios Volodimiri Kijo-
uia Ducis. 153
Discursus de rebus Silesiacis. 159
Dissertationis de Episcopali munere exordium. 246
Dithamari de rebus Polonicis falsa historia. 312. refellitur ab Auctore. 313
Dlugosus scriptor quo anno vixerit. 306. scripsit Vitas Episcoporum Plocen-
sium; cuius praefatio hic inserta est. ibid. & seqq. quod vsque historiam
suam continuarit. 365
Dobeslaus I. dictus Sowka Episcopus Plocensis XXXII. duobus fratribus prae-
clare Episcopatu functis successor datus. 351. fuit acer iurium Ecclesiasti-
corum defensor. ibid. obiit subitè apoplexià extinctus. 352
Dolenga insigne gentilitium. 331
Dolina insigne gentilitium. 325
Domiso Poeta de Henrico Imperatore quid canat. 327
Donationes aulicae ad Episcopatum obtinendum dissuadentur. 259
Dominicani Plocenses cadaver Ioannis Czaplæ sepeliunt. 340. inter *Domini-*
canos Russiae & Poloniae controuersiae compositae. 419
Dotis & *contradotus* reginae Annae Sigismundi III. coniugis cautio. 6
Duces exercitus Regij aduersus Rocossianos qui? 426. censent pugnam sine
morâ committendam. 123. *Ducum* Silesiae cum Polonis societas: & diffidij
initia. 166. & seq. *Duces* exercitus Moschorum Smolenscum obsidentis.
447.
Dumorum domus in Polonia nobilis quis auctor. 381
Dzierzgonius Archiepiscopus Gnesnensis in suos profusus. 284
Dzierzgovv castrum per Gunterum Episcopum Plocensem interceptum. 338

E. Ecclesia

MEMORABILIVM.

E. Ecclesia iuribus nequid praedicitur in Vislicienfi conuentu cauent Episco-
pi. 77. rei Ecclesiasticae in Silesia prospiciebant Reges Poloniae 160. Ec-
clesia Orlouienfis in Silesia Abbati Tinecensi subest. ibid. Ecclesiastici in Po-
lonia quid semper Reipublicae causa praestiterint. 206. Ecclesiasticorum non
sua sed parentum voluntate factorum parum felices exitus. 268. & seq. Ec-
clesiasticum statum non esse temere deferendum exemplo docetur. 269. Ec-
clesiastico virtutes Catholici Regis recensenti vnde initium sumere debeat.
470.
Edictum Rocossianorum. 68. & 84. *Edictum* Sigismundi III. 84. aliud Rocos-
sianorum 108. & 115. *Edictum* Senatorum in Comitibus Varlauien. 116. & 17.
Edicta contra Rocossianos scripta. 134
Elbinga à ciuibus haeticis Sueco dedita. 239
Electores temerariae Episcoporum quam perniciosae. 258. ea debent esse Ca-
nonicae. ibid. *Electio* Canonica in Polonia in Regiam Nominatione transijt. 263
Electio noui Regis in Polonia summa & moderatio more Maiorū penes Ar-
chiepiscopum Gnesnensem est. 405. in *Electio*ne post Stephani Regis mortē,
alij hunc, alij alium eligunt. 406. qui in Sigismundum III propendeant 478.
Electores Brandenburgici feudo Prussico ornati 238. turbatis in Polonia re-
bus creuere. 336
Eleemosyna & corporalis & spiritualis largitor Pstroconius. 431
Elogium Vladislai IV. Regis Poloniae de Stanislao Lubienksi Episcopi. 394.
& Guidonis Cardinalis Bentiuoli. ibid.
Elsnabum regia nauis appellit cum paucis alijs, caeteris tempestate disiectis. 11.
Elsnabensis portus qualis, quātum inde distet Stoccolmia & quali itinere ibi.
Emetones in Polonia qui. 211
Epilogus tractationis de rectè gerendo Episcopatu. 296
Episcopale munus quale & quantum. 243. *Episcopalem* dignitatem declinat S. Ni-
lamnon, & alij 247. *Episcopatus* Praemillienfis ab iniurijs vindicatus & in
pristinum splendorem restitutus. 419. *Episcopatus* Plocensis exordium. 309.
Episcopatus & ecclesia in Silesia à Regibus Poloniae fundatae 159. *Episco-*
porum Poloniae per Silesiam iurisdicō. 160. *Episcopi* Vratislauenfis iurisdic-
ō in Polonia. ibid. *Episcopi* nominis notatio. 247. *Episcopus* in Ecclesia suā
speculator. 248. in *Episcopatu* plurimum sollicitudinis & periculi. ibid. *E-*
piscopatus Speculator quasi belli Dux & miles fortissimus nosse debet hostes.
ibid. quales *Episcopos* Pseudo-politicis opponi oporteat. 249. & 251. *E-*
piscopi Pastoris officio fungi debent. 252. *Episcopalis* functio nouae legis in
ornatu Pontificis antiquae legis adumbrata 254. eius sanctitas & sacrificij
excellencia à D. Chrysostomo expensa. ibid. ad *Episcopatum* temerè electi,
inepti & inutiles ad res gerendas. 257. *Episcopos* futuros vocandi ratio. 258.
Episcopo ritè ordinato quid oneris incumbat. 270. quibus virtutibus clarere
debeat, & subditis perfectione praestare. 271. *Episcoporum* iurisdicō & po-
testas. 274. in cœtu Presbyterorum sunt vt Principes. ibid. *Episcoporum*
Poloniae excellens in Senatu factum. 276. quo iure ad residen-
tiam teneantur. 277. quibus ex causis possint à sua ecclesia abesse. 279. *E-*
piscopis quid prae oculis habendum in Dioecesi visitandā. 281. qualis vitae
ratio habenda ibid. ex redditibus Ecclesiae non ditent suos consanguineos
aut familiares. 282. pessimo euentu id aliqui fecerunt. ibid. *Episcopi* visi-
tantis familia qualis esse debeat. 285. *Episcopi* visitantis idea. 286. in eo
impotens animus improbatur. ibid. notantur qui ad rem magis quam ad
curam

INDEX RERVM ET VERBORVM

curam pastorem sunt intenti. 287. *Episcopus* visitans in quos inquirere debeat. 288. *Episcopus* in Polonia vnâ etiam regni Senator. 289. *Episcoporum* in Polonia prârogatiuâ. ibid. & 290. Senatoriam dignitatem prius adepti sunt, quam seculares. 289. & 291. *Episcopis* vnde tanta in Senatu dicendi & Reges redarguendi libertas. 291. & 292. *Episcopi* Senatoria dignitas in quo consistat. 294. eius est inprimis iura Ecclesiæ tueri. 295. Legibus iniquis contraire & pietate præstare. 296. *Epistola* Authoris ad Cosmum Cardinalem de Torres. 435. *Alia* ad Georgium Vilhelmum electorem Brandeburgicum, de non seruata fide quâ Regi & Reipub. Polonæ obstrictus est. 437. 439. 440. *Alia* ad Carolum à Dhona Cæsareæ Maiestatis Consiliarium eiusdem argumenti. 438. *Epistola* familiares ad Matthiam Casimirum Sarbieuium Societatis Iesv Sacerdotem. 442. 444. & seqq. ac vicissim illius ad Stanislaum Lubieski. 462. & seqq. *Alia* ad Annibalæ Cardinalem Bentiuolum de Smolensco à Moschis obfesso, liberato. 447. & seqq. *Alia* ad Ioannem Gembicium Secretarium Regium in Moschouia degentem. 451. *Alia* ad Honoratum Vice-comitem Nuntium Apostolicum. 452. *Epistola* Guidonis Cardinalis Bentiuoli ad Stanislaum Lubieski, & huius ad illum. 453. & seqq. ad Sodalitatem Graciensem. 462. *Epistola* *Episcoporum* ex Synodo Petricouensi ad Palatinum Cracouiensem. 443. *Epistola* de bello Turcico Stanislaui Zolkieuij ad Sigismundum III. ab Authore in Latinum versa. 185. & seqq. *Epistola* de bello Turcico ad Chocimum gesto nomine Sigismundi III. ad Gregorium XV. 187. & seqq. item ad Ferdinandum II. Roman. Imperatorem. 190. & seqq. *Epistola* Boleslai Criuoustij ad Ottonem Episcopum Bambergensem. 329. Vide *Litteræ*. *Epitaphium* Boleslai Chobri. 315. *Eques* ficti nominis ab Auctore censurâ notatus. 162. & seqq. *Equester* Ordo quam prârogatiuam acceperit à Ludouico Lois. 209. *Erasmus* I. Cioleck Episcopus Plocensis XLIV. fauore Alexandri Regis Episcopatum adeptus. 370. missus à Sigismundo Romam, ibique peritorum à Leone X. compos factus, mortuus est. ibid. *Ericus* Brahe gubernator arcis Stoccholmiensis. 20. *Ernestus* Veicher Capitaneus Pucensis. 19. *Estoniam* quando Rex tenebatur regno Poloniae restituere. 41. 48. cur id omis- sum sit. 50. *Excusatio* friuola Electoris Brandeburgici super affinitate cum Sueco contra- cta & alijs. 437. item super facto Regiomontanorum. 438. *Exempla* aliquot ambiciosorum & luxui deditorum Episcoporum. 265. & seqq. *Exempla* Episcopalem dignitatem fugientium. 273. & seqq. *Exempla* quædam insignia circa liberalitatem in pauperes. 432. *Exempla* aliquo- rum qui infelici successu affinitatem contraxerunt. 437. *Exercitatio* iuuenum Clericorum & Ecclesiasticæ nobilitatis per Pstroconium. 260. & 261. *Exercitia* pia Matthiæ Pstroconij. 432. & seqq. *Exercitus* Sigismundi III. aduersus Rocossianos qualis; item *exercitus* Rocol- sianorum robur & numerus. 73. & 122. *Exercitus* Regius rationem red- dit Rocossianis eum à defensione causæ regiæ deterrentibus. 74. à Rege lustratur. 84. struendi *exercitus* cura in Ducibus distributa. 128. *exercitus* Regij periculum ob discordiam Ducum. 131. *Exercitus* Polonicus Moldauiam ingressus ad summas redactus angustias. 235. *Exercitus* Moscho- rum Smolenscum obsidentium quantus. 447. item Sigismundi III. illos obsidionem soluere cogentis. ibid. *Exercitus* Turcarum & Tartarorum an. 1621. Poloniae impendens quantus fuerit. 483. *Exhor-*

MEMORABILIVM.

Exhortatio ad Liberos Sigismundi III. vitâ functi, ac nominatim ad Vladif- laum IV. Regem Poloniae. 486. 487. & 493. *Exploratores* Regij Rocossianum exercitum versus Cracouiâ profectum re- ferunt. 124. *Externi* nulli aliquo in Polonia Magistratu funguntur paucis exceptis. 50. *Exundatio* vistulæ mense Iulio 1593. prodigij loco habita. 7. item. 1621. quid eadem tunc & aliâs portenderit. ibid. percommoda fuit Sigismundo III. Dantiscum nauiganti. ibid.

F.

Fabula de habitu religioso à Matthiâ Pstroconio suscepto, vnde nata. 400. *Factiones* ob decimarum exactionem. 290. *Factio* Zborouiana 405. & seqq. *Factio* Rocossiana. 68. *Falsus* Demetrius Moschouia Princeps. Vide *Demetrius* Fictus. *Febri* malignâ correptus Pstroconius, 430. & Andreas Noskowski Episcopus Plocensis. 379. *Felicitas* virtutis comes. 435. *Felix* Kryski supremus regni Cancellarius 19. Referendarij honore au- ctus. 63. Moderator confessus Nuntiorum Terrestrium in comitijs. 114. *Ferdinandi* II. Rom. Imperatoris encomium. 493. *de Feudo* Prussico quid actum. 54. & 100. *Fides* à Sigismundo III. constanter semper culta, etiam hostibus seruata. 474. *Fide* mutuâ se obstringunt Senatores & Nobilitas sanioris consilij aduersus Rocossianos. 79. *Fides* insignis Russiæ Procerum erga Regem: & Nobilitatis Palatinatus Siradiensis. 109. *Fides* quam Georgius Vilhel- mus Elector Brandeburgicus Regi Poloniae debet, quare in dubium vocata. 436. & seqq. *Filij* de duobus matrimonijs Sigismundi III. quàm concordēs fuerint. 477. & seqq. *Filij* Vladislai natu maioris Boleslai Criuoustij Silesiam inter se par- titi. 164. *Finis* comitiorum Varsauiensium, qualis. 121. *Finleiorum* patritia familia. 386. *Flamingus* Sueciæ Trierarchus classis regiæ Præfectus 10. eo tempore quo Rex in Sueciâ morabatur classem in portus Finlandicos subduxe- rat. 19. *Florianus* I. ex familiâ Coryllorum electus Episcopus Plocensis XXVI. in or- dine moritur. 347. *Formula* Confœderationis concepta à Rocossianis. 75. *Fortuna* nusquàm alibi quàm in bello suum exercet lusum. 240. *Fortuna* pugne cum Rocossianis initæ aliquamdiu anceps fuit. 129. *Francisco* Cardinali Barberino scribit Author pro obtinendâ Canonizatione B. Stanislaui Kostka Societatis Iesv. 443. *Franciscus* Gambara S. Marci Cardinalis in Poloniam Legatus. 349. *Fratres* tres in Cathedrâ Plocensi sibi succedentes decennio Episcopatum com- pleuere. 352. *Fratres* quatuor, Vladislai IV. Regis Poloniae concordi- ter in Conuentu Electionis fratris causam egerunt. 478. *Fridericus* Cardinalis, Archiepiscopus Gnesnensis quomodo promotionē Ioan- nis Lubranscij ad Episcopatum Plocensem fouerit. 368. *Fridericus* III. Romanorum Imperator filius Cimbaræ Masouiæ Principum sororis. 359. *Friderici* Curlandiæ Ducis in conflictu Polonorum cum Suecis virtus. 36. *Fridericus*

INDEX RERVM ET VERBORVM

Fredericus Casimiri III. filius Episcopus Cracouiensis vitâ & morte inglorius. 268.
Fristatum oppidum. 359
Fulco Archiepiscopus Gnesnensis cur Boleslaum Caluum diris deuouerit. 171
Fumalia, quæ olim dicerentur in Poloniâ. 209
Functio Episcopalis nouæ legis in ornatu Pontificis antiquæ legis adumbrata. 254.
 in *Functio* Reipub. Polon. quales se olim præstiterint Episcopi. 291
Futura prædicta à Pstroconio. 251. 431

G.

Gabriel Batthoreus quis: eius educatio: fidem Catholicam eiur. 103. Ari-
 nus factus à Batthoreo Esethi Domino adoptatur. ibid.
Gaiouuski. Vide inter *Ioannes*.
Galicius Moschus ad Sigismundum III. missus. 158
Gallia olim æternum sibi nomen parauit felicissimis contra Turcam expeditioni-
 bus. 458. *Gallie* Rex in societatem communis periculi à Sigismundo III. Po-
 loniæ Rege adscitus quid responderit. 483
Gansauia vicus Tremesnensis Monasterij. 167. 337
Gaszewius in Exercitu Polonico Dux. 449
Gedanum ingreditur Sigismundus III. 8. quomodo à ciuibus & iuuentute ex-
 ceptus, atque à Magistratu salutatus sit. ibid. ex falso rumore tumultum exci-
 tant Gedanenses in quo Rex & Regina aliique grauiissimo perfuncti periculo. 9.
 sed ante noctem per Consules sedatus. ibid.
Gedeon Episcopus Cracouiensis. 291
Gedeon I. Episcopus Plocensis XIV. è nobilissimo Gryphorum genere ortus. 336. eius
 obitus. 337
Gedeon II. ex Custode Episcopus Plocensis in ordine XXIII. renunciat. 345.
 moritur. ibid.
Georgius Mniszek opem fert ficto Demetrio, quem cum exercitu in Moschouiam
 ducit 29. insignis eius animi magnitudo in pugna contra Moschos susceptâ.
 30. quomodo cum Moschis transegerit. 72
Georgius Wilhelmus Marchio Brandenburgensis Sigismundi III. beneficio orna-
 tus, quomodo exceptus fuerit priusquam Varsouiam ingrederetur. 238. fi-
 des quâ Regi & Regno Poloniæ obstrictus est in dubium vocata, eò quod af-
 finitatem cum Sueco inierit, &c. 436. & 437. ad eum tres eiusdem argumenti
 scriptæ ab Auctore Epistolæ. ibid. & 439. & seq.
Georgius Radoszovvski Boxa Succamerarius Vielunensis. 109
Georgius Radiuilus Episcopus Cracouiensis strenuus suæ Diocesis visitator. 280.
 à quo Monasteria hominum vtriusque sexus pristino nitore restituta; Clerus
 melioribus præceptis formatus. 281
Georgius Zamoscus Episcopus Chelmenensis tutor Thomæ Zamoscij. 33
Germani quare olim in Poloniam euocati. 208. in *Germaniâ* vstitutum in consilio
 publico sacerdotes primos adhibere. 292. *Germani* ex conflictu cum Po-
 lonis faucij ac fame pressi à Matthia Pstroconio refocillati. 407
Germanicus Malaspina Nuntius Apostolicus in Poloniâ 9. eius incautus feruor
 Stoccholmiæ. 14
Getka Episcopus Plocensis. Vide *Gedeon* I.
Glebus Volodimiri Kijouæ Ducis filius. 153
Glinfcus transfuga & proditor. 155
Gloria vera & solida ex rectè factis petitur. 244
Gnesnensis Archiepiscopus Episcopum Vratislauensem semper protexit. 171.
 quilibet *Gnesnensis* Archiepiscopus est Canonicus natus Plocensis. 308. & 368.
 hic Archiepiscopatus est prima dignitas in Repub. Polonâ. 420

Gnesn-

MEMORABILIVM.

Gnesnensis Ecclesia eiusque Collegium beneficiâ Carncouij Archiepisco-
 pi auctum. 420
Godefridus Bullonius Hierosolymam capit. 325
Gornense territorium patrimonium Ecclesiæ Plocensis. 392
Gostaus I. & II. Episcopus Plocensis. Vide *Gedeon* I. & II.
Gottica gentis cum Polonis idem genus. 488
Gostonski. Vide inter *Hieronymos*.
Gozdana insigne gentilitium. 326
Grabscij in Poloniâ vnde orti. 389
Gratianus Moldauix Palatinus cum totâ Moldaviâ in clientelam Regis Poloniæ
 se concessurum pollicetur. 232. venit in Castra Zolkieuij Moldauiam
 ingressi à suis desertus. 233
 ad *Grandentum* vniuersæ Suecorum copiæ in fugam actæ, ipso Gustavo vix
 saluo. 240
S. Gregorij de Episcopo temerariè electo sententia. 258
Gregorius VII. Pont. Max. ob cædem D. Stanislai vniuersæ Poloniæ sacris inter-
 dixit. 227
Gregorij X. Pont. Max. in Palestinâ existens zelus. 452
Gregorius XI. Pont. Max. primus Auenione Romam Sedem Romanorum Pon-
 tificum transtulit. 352
Gregorij Lubranski Archidiacon i Cracouiensis in declinando Episcopatu ani-
 mi submissio. 367
Gregorius Ottrepouicius. Vide *Demetrius* fictus.
Gubernatio regni Sueciæ ad Carolum Ducem: arcis Stoccholmiensis ad Eri-
 cum & Gustauum Brahe delata. 20
Guidonis Cardinalis Bentiuoli ad Stanislauum Lubieski, & huius ad illum epi-
 stolæ. 447. 553. & seqq.
Gunterus XVI. in ordine Episcopus Plocensis eligitur, qui ad coercendas Pru-
 thenorum in Episcopatum suum incursionēs castrum Dzierzgow interce-
 pit. 336. auctor fuit Conrado Masouia Duci vt Cruciferos è Syriâ eie-
 ctos acciret. ibid. varia illis donauit. 339. eius obitus. ibid.
Gustauica stirpis in Sueciâ regnum. 14
Gustauus auus Sigismundi III. Danos & Tyrannum è Sueciâ eiecit. 15. & 16
Gustauus Brahe arcis Stoccholmiensis gubernator. 20
Gustauus filius Caroli patruj Sigismundi III. 480
Guzouensis pugna præuisa. 251. perturbatâ dextræ partis exercitus acie im-
 motus Sigismundus III. 476

H.

Halicenſium Russorum potentia distracto dissensionibus Kijouienſi Ducatu.
 180. *Halicenſe* regnum dotale dedit Lescus Poloniæ Monarcha Co-
 lomano Hungariæ Regis filio. 180. deinde ad Masouia Duces, ac Reges
 Pol. deuolutum. 181
 ad *Hamersleinum* vniuersus exercitus Suecorum cæsus. 240
Hannibal toties Romanorū victor, Capuanis mollioribus hybernis occidit. 477
S. Hedwigis filius Henricus ad Legniciam cæsus. 164. & 167
Helæ oppidum iuris Dantiscani. 10
Henricus Imperator rem ecclesiasticam turbauit. 327. bellum Polonis &
 Boleslao Crinduffio intulit: sed ab ijs victus vix saluatus est. ibid.
Henricus Andegauensium Dux multa Polonis promisit dū in Regē eligeretur 41
Henricus Pius filius S. Hedwigis cum Tartaris pugans periit gloriose. 164. &
 167. & 168. I. insequitur
Henricus Dux Silesiæ illata Ecclesiæ Vratislauensi damna compensat. 165
 V V 3 *Henricus*

INDEX RERVM ET VERBORVM

Henricus I. Dux Masouiae Episcopus Plocensis XXXIV. à parentibus in spem adipiscendi honoris Ecclesiastici educatus, iuuenis admodum Subdiaconatum accepit & Episcopus eligitur, sed consecrationem acceptare renuit. 353. suis obsequens libidinibus ordinem sacrum incestis nuptijs polluit. *ibid.*
Henricus Barbatus Vratislaviensis Dux, Boleslai Pudici tutor, interfuit Comitibus Gansauae actis, ibique vulneribus afflictus fuit. 167
Henricus Firley Regni Referendarius acta in conuentu Visliciensis Rocossianis significat, eorumque cum responso redit. 77. & 79. idem Nobilitati Crac. causas actionum Regis cum Rocossianis explicat. 186. fit Episcopus Plocensis LVII. quibus ortus parentibus. 387. gestis aliquot Magistratibus transfertur ad Archiepiscopatum Gnesnensem. *ibid.*
Herbertus quis; eius leue ingenium: cum Gabriele Batthoreo contra Regem conspirat. 103. eius simulata erga Sigismundum Poloniae Regem fides. 104. sequitur partes Palatini Crac. & Stanislauum Stadnicium capit, moxque ipse à Stadnicijs captus certis conditionibus dimittitur. *ibid.* victis Rocossianis captus ad Regem mittitur. 135
Heresis inter animae pestes facile in Polonia curabilis 253
Heretici ex motu ciuili quid potissimum sperent. 46. per occasionem turbatae pacis publicae haesim augere intendunt. 58. nihil aliud spirant, nisi ut spiritualem statum nouis legibus circumscribant. 205
Hermanus de Salza summus Magister Crucigerorum. 338
Hieremias Mohila Valachiae princeps. 139
Hieronymus de Buzenin supremus Regni Thesaurarius. 397. post Siradiensis Castellanus effecit ne nomen Buzeniorum interiret. 398
Hieronymus Gostomski Palatinus Posnaniensis. 8. & 19. eius illustre factum in contestando erga Regem animo. 67. ostendit quam leues & falsae sint criminationes in Regem à Palatino Crac. confictae. 96
Hieronymi Cielecki Episcopi Plocensis LVIII. vita & obitus. 387. & seqq.
Hieronymus Rozrazewius Episcopus Vladislauiensis 8. eius nomen magnum apud omnes. 250. ex curia Pij V. Pont. Max. ad aulam ab Henrico Rege euocatus. 261. strenuus suae dioecesis visitator. 280. ad transigendum cum Rudolpho Imperatore de iniurijs ab Archiduce Maximiliano Regno Poloniae illatis mittitur in Austriam. 408
Hierosolyma à Godofredo Bullonio capta. 325
Hodunus Moschouiae Princeps. Vide *Borissus*.
Honor est effectus virtutis. 472
Honoratum Vice-comitem Nuntium Apostolicum in Polonia Auctoris epistola de periculo Poloniae per Turcam imminenti. 452
Hospitalitas Piaſti erga SS. Ioannem & Paulum Martyres. 302
Hostium nemo vidit vnquam Sigismundum III. supplicem vel periculo, dum vixit, pauentem. 485
Husitarum rabies ne Silesiam inficeret prouidit Vladislaus Iagiello Rex. 159

I.

Iacobus I. Episcopus Plocensis XXXVI. in ordine Plociam ab Vrbe per Bonifacium IX. renunciatus & consecratus missus: fuit Parochus Albæ Ecclesie prope Cracouiam. 354. curae suae renunciando ad Academiam Bononiensem studijs operam nauaturus properat. 355. fit Doctor sacrorum Canonum: mox ad Urbem accitus Palatii Apostolici Auditor. *ibid.* omnibus numeris absoluti Pastoris Episcopi & Senatoris specimen exhibuit. *ibid.* mirifice aurea & argentea suppellectili locupletauit Ecclesiam Plocensem. 356. moritur an. 1425. *ibid.*

Iacobus

MEMORABILIVM.

Iacobus Britanniae Rex solus Christianorum Principum Sigismundo III. in communi periculo quod an. 1621. toti Reipublic. Christianae à Turca & Tartaro imminabat, opem tulit. 483
Iacobus Buczacki Episcopus Plocensis XLIX. moritur an. 1542. 375
Iacobus Handa Notarius. 362
Iacobus Potocki Prætorij militis ac peditatus præfectus. 101. cum peditatu progressus Rocossianos loco cedere iussit. 125
Iacobus Vchanſcius Regiâ potestate fretus Episcopatum Vladislauensem inuasit. 259
Iacobus Znienſis Archiepiscopus Gnesnensis. 291
Iedynorvladek titulus à Iaroslau usurpatus. 179
Iacobus Zadick Episcopus Culmenſis. 215
Iagellonica stirps genere & rebus gestis clara. 175. 488. & seq.
Ianislau Wronski Episcopus Plocensis XXIX. tandem post litem septem annorum cum Bernardo habitam, Cathedram conscendit, 350. eius obitus. *ibid.*
ad Ianouecium affectus est Rex Rocossianos. 87. ibi res Rocossianorum arctae. 89.
Ianusius Palatinus Voliniae sexcentorum hastatorum cohortem contra Cosacos duxit. 3. ijs caesis vexilla ex hoste capta ad ædem D. Stanislai affixit. 4
Ianusij Radiuili temeritas in Comitibus Varſauienſibus. 46. eius ob prehensum insolentem famulum indignatio. 62. conuentus Lublinensis Marescalcus factus. 66
Iaroslau Episcopus Vratislaviensis in Ecclesiam suam beneficus. 166. & 171
Iaroslau Volodimiri Kijouiae Ducis filij à Boleslao Chobri Polonae Rege victus & tributarius effectus. 154. & 178. cuius sororem Casimirus Monachus in matrimonium accepit. *ibid.* is quinque filios reliquit, inter quos discordiae. 179
Iarumti in territorio Siradiensi vnde orti. 389
Iaslicienſe oppidum in finibus Hungariae à quo muris conceptum. 479
Iassis oppidum Turcicae ditionis. 232
Iedlinenſis pagus à Rocossianis præsidio tentus. 127
Iesus Christus crucifixus exemplar perfectionis Episcopalis. 272
ad Illecebras & obscenas libidines prolapsus Boleslaus Audax. 321
Ilza oppidum Episcopi Cracouienſis. 132. & 134
Immortalitas morte paratur. 488
Imperator Rom. Polonos in societatem belli Turcici inuitare parat. 12
Imperia & Regna seditione pereunt. 293
in Incolumitate Regni Poloniae vniuersae Christianae Reipublicae salus consistit. 459
Incurſio in penetralia Moschouiae à Sigismundo Rege ordinata, Moschis obli-
dionem Smolenscensem continuantibus. 449. Tartarorum in Rusſiam. 35.
Caroli Sudermani in Liuoniam. 36
Indignitas triplex eorum qui sine vocatione Dei Episcopatum ambiunt. 264
Infans semestris penè suffocatus: idemque triennis in fluuio submersus miraculose vitæ restituitur. 399
Ingenia iuuentutis Ecclesiasticae qualiter excolenda. 261
Inimicitia inter Palatinum Cracou. & Marescalcum Regni exarsere. quare. 102.
item inter Stanislauum Stadnicium & Felicem Herbertum. 103
Innocentia Sigismundi III. à Senatoribus & Nuntiis comprobata. 119. & 120
Innocentius VI. Pont. Max. cur censuris Ecclesiasticis stringat Ianiſlaum Episcopum & Clerum Plocensem. 349
ad Inopiam delapsi quid ex motu ciuili sperent. 46. *Inopum* peculiaris cura & ratio. 407. & seq. 418

INDEX RERVM ET VERBORVM

Inquisitio in vitam nominati Episcopi in Polonia. 263
Interregnum post mortem Stephani Regis Poloniae. 405
ad Ioannem XIII. Pont. Max. Legati à Miecislao Poloniae Rege missi. 303. qui
ad Polonos in fide confirmandos eo legatum expedit. ibid.
Ioannis I. XV. in ordine Episcopi Plocensis electi, vita & obitus. 337
Ioannes II. dictus Altus XXIV. in ordine Episcopus Plocensis moritur anno 1310.
346.
Ioannis III. Nalecz nobilis Poloni Episcopi Plocensis in ordine XXV. obitus. 346
Ioannes IV. Lubranski dictus Pinarius XLII. in ordine Episcopus Plocensis quomo-
do ad Cathedram promotus sit. 368. passus est se transferri ad Sedem Posna-
niensem. ibid.
Ioannes Choienski Episcopus Plocensis XLVII. post Episcopatu Cracouiensi po-
titus. 374
Ioannes Bilinski Episcopus Plocensis LI. eodem anno quo adeptus est Episcopa-
tum, moritur. 370
Ioannes Bohemiae Rex è Lucemburgica familia. 168
Ioannes Czaplà Scholasticus Plocensis 336. à Conrado Masouiae Duce in
crucem actus, & in cadauer eius sauitum. 340
Ioannis de Buzenin Pstrokonski pro patriâ res fortiter gesta; mors & posteritas.
398.
Ioannes de Buzenin Capitaneus Ostrzeszouiensis immaturâ morte interceptus.
397.
Ioannes Dalmata peditum Rocossianorû praefectus ad Zolkieuum transfugit. 126
Ioannes Droiuus Episcopus Vladislauiensis Hæreticorum fautor. 259
Ioannes Felix Herburtus Vexillifer Leopoliensis. 135. conspirationis de re-
gno Gabrieli Barthoreo tradendo conuictus & captus, sponsione datâ dimis-
sus est. 426. & seq. Vide *Herburtus*.
Ioannes Gaiovski ad Rocossianos cum litteris missus. 87. eiusdem cum respon-
so ad Regem reditus. 88
Ioannes Galczynius Referendarius Regni moritur. 416
ad Ioannem Gembicium Regium Secretarium Authoris epistola. 451
Ioannes Gruscini Archiepiscopus Gnesnensis è Rosarum familia ortus. 397. pes-
simo euentu ditauit familiares suos. 283
Ioannes Grzymultovvski Castellanus Bidgostiensis. 77
Ioannes Iuanouicius frater Borysij Hoduni. 30. à fratre exercitui praefectus
cum magna parte in potestatem fidei Demetrii venit. 31
Ioannes Lascus Korabita in familiam Rosarum adoptatus, in adoptatores suos
quàm gratus. 397
Ioannes Moschouia Princeps magnam Russiæ partem occupauit. 155. A-
lexandro Poloniae Regi genero suo aliquot arces abstulit & Seueriensis Du-
ces ad se pertraxit. 292
Ioannes Muscata Episcopus Cracouiensis. 292
Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis 5. quid sentiat de iterato Regis
matrimonio. 33. Lublini consilij seditiosorum se ingerit. 65. motum
ciuiliu se pacificatorem offert; sed indigna poscere visus. 83. & seq.
Ioannes Pstroconski Matthiae Pstroconij frater Castellanus Vielnensis. 398
Ioannes Sapieha cum bis mille militibus ab hoste turpiter fugatus. 239
Ioannes Sigismundus Elector Brandeburgicus curator Alberti Brandeburgici in
Prussia Ducali. 428
Ioannes Sueciae Rex moritur anno 1592. 8. Cal. Decemb. r. eius obitus cur non
nisi tristis Sigismundo filio. ibid. quomodo iuri filij sui cauerit. ibid. quo
8. animo filium Reualiam euocatum secum in Sueciam abducere voluerit. 13.
Sena-

MEMORABILIVM.

Senatoribus aliquot Suecis reis in gratiam filij sui veniam dat. 14. pompa
funeris ipsius. 15
Ioannes Tarnouius Episcopus Vladislauiensis Ecclesiae & Reipublicae propu-
gnator acerrimus. 251. eius mors praedicatur à Pstroconio. ibid. ex Re-
ferendario renunciatus Vice-cancellarius Pstroconium tunc temporis absen-
tem Regentem Cancellariae pronuntiat. 409. sedat motus aliquos ex pri-
mis Regijs nuptijs excitatos, & partes Regias egregie defendit. 410. Re-
gem in Sueciam comitatus insanos Suecorum contra Regiam Maiestatem
conatus egregie retundit. 411. solus cum Pstroconio pro dignitate Re-
gis Sigismundi in Suecia laborat. 412. quâ ratione in Archiepiscopum
Gnesnensem euectus. 420. quanto apparatu Gnesnam ingressus, & quâ
ratione inter eum & Cancellarium similitates interuenerint. ibid. eius
consilium regi in Suecia existenti datum. 15. valetudinarius Vpsa-
liam ad Regem contendit. 16. consilia Caroli, Regis patrii praeuenit. 17.
eius egregius animus in tuenda regia dignitate. ibid. dissuadet regi matri-
monium cum Constantia. ibid. moritur, constituto supremæ volunta-
tis, executore Pstroconio. 25. 26. 420
Ioannes Theodorus Moschouia Princeps extinctus fraude Hoduni. 155
Ioannes Veicherus à Rege in Poloniam ex Suecia missus. 19
Ioannes Radiuilius quis. 35. eius inimicus animus in Marefscum. ibid. tu-
multum excitat Cracouia. ibid. illius & assclarum temeritas. 57.
eius malus animus in Regem, & æmulatio in Chodkieuiciu. 58. tandem
se sistit coram Rege. 92. datâ Regi cautione benigne excipitur. 101
Ioannes Wezyck apud Ioannem Tarnouium institutus. 262
Ioannis Zamoscij regni Cancellarij de rege sinistra suspicio. 2. eum malè
habet promotio aliquorum. 4. sed priuatam hanc offensam componunt
Senatores. 5. eius virtute compressa audacia Caroli Sudermani in Liuo-
nia. 23. dissuadet regi matrimonium cum Constantia. 25. & 33. eius in
Polonia auctoritas. ibid. & merita. 26. ad summum Pont. epistola. ibid.
erga Pstroconium animus. 27. 421. animi dotes & felicitas in bellis geren-
dis. ibid. 223. cum Rege agit vt indicto nouo conuentu concitati motus com-
ponantur. 136. eiusdem ad Zolkieuum acres litteræ. 136. fit amicus
Pstroconij. 421. quare infensus fuerit Ioanni Tarnouio etiam criminis ab
ipso insimulato. 420. moritur anno 1605. 33. & 422. eius facta præclara,
electo in Regem Poloniae Sigismundo III. 479. & 490
Ioannes Zamoscus Archiepiscopus Leopoliensis nomine Senatus Palatino
Cracou. respondet. 151
Ioannes Zamoscus Grimalius ad Rudolphum Imperatorem missus. 4
Ioanne Zapolio Regnum Hungariae tenente mortuo, vxor eius cum filio Re-
gno exacta. 437
Ioannes Zbarascus exercitui Regis praeficitur. 88
Ioannes Zebrzydovius Palatini Cracou. filius. 137
Isabelle filia Sigismundi I. Ioanni Zapolio Regnum Hungariae tenenti in ma-
trimonium datâ infelix fortuna. 437
Isaslai Iaroslai filij natu maioris varia fortuna. 179
Iter Sigismundi III. in Sueciam. 7. item Cracouiam. 102. Viliciam ver-
sus. 73. Polanecium versus. 85. Varsauiam ad obeunda comitia. 114
Iudicium grauium aliquot virorum de Matthia Pstroconio Episcopo Præ-
milienfi. 244
iudicia corrupta fuere causa præcipua malorum in Polonia. 195
Iulij Belli errata taxantur. 225. & seqq. hic rumigerulus potius quàm Histori-
cus dici meretur. 241
Iunior Vladislauensis Præposituræ renunciat Pstroconius. 400
Iuniora

INDEX RERVM ET VERBORVM

Innoſa nobilitatis inſigne. 376
Iurijurandi violatores ſeuere olim puniti. 474
Ius eligendi Regis Polonis ſaluū. 51. *Inſtitiam* diſtributiuam violari à Sigif-
mundo queruntur Nuntij. 49. in *Iure* dicendo quem modum Rex teneat.
53. *Iuriſdictio* Episcoporum Poloniae per Sileſiam. 160. & Episcopi Vra-
tiſlauiensis in Polonia. ibid. *Ius* Polonicum quale olim fuerit. 208. *Iure* di-
uino videtur Episcopus teneri ad reſidentiam. 277
Inſtitia omnium virtutum Regina. 472. quàm eius amans fuerit Sigismun-
dus III. Rex Poloniae. ibid. & ſeqq.
Inſtitium indictum à Petro Laſcio & ſocijs. 108
Inuentus Sigismundi III. qualis. 477. 479. 489. *Inuentus* Dantiſcana quomodo
Sigismundum III. exceperit. 8

K.

K*adlubus* Episcopus Cracouiensis Monachatum proſtitetur. 328. eius de Si-
mone Episcopo Plocenſi dicta. ibid. moritur non ſine ſanctitatis opinio-
ne. 329.
Karnconius. Vide inter *Stanislaos*.
Kazanovius in exercitu Polonico Dux. 449
Kiſouienſis ditionis nomine quidquid modò Moſchi tenent olim contineba-
tur. 153.
ad Krasnoſtaum Zolkieuius caſtra locat. 135

L.

L*Actitia* ſigna edita in Nuptijs ſecundis Sigismundi III. 39. cùm Dantiſcum
ingrederetur. 8. & Cracouiam. 498
Lancorona arx Cracouiae vicina Regio præſidio firmata. 137
Lancoronſcius cum ſuis cur prope oppidum Pucenſe hyberna ſtruxerit. 241
Lapides duodecim in ipſo pectoris cooperimento Pontificis antiquae legis in-
texti quid ſignificent. 272. & 273
Latinitas ſtudium in Cancellaria Polonica. 218
Laudatio funebris Sigismundi III. 469. & ſeqq.
Laurea Auſtriaca Iulij Belli ab Authore taxata. 225
Laurentius Gembicius quantus vir. 262. ſucceſſor Matthiae Pſtroconij in Epi-
ſcopatu Vladislauienſi ſinem templo fere perfectò impoſuit Raciazj. 430
Laurentij Gollicki ex Præmiſſienſi in Poſnanienſem Episcopatum migrantis fa-
ctum inſigne. 263
Laurentius Myskowski cur Ianuſſium Ducem Zatorienſem occiderit. 380
Lechita iſdem qui Vandali. 305
Legati externi abſente Rege in Polonia ad quem remittendi. 6. *Legati* ad Co-
mitia à Rudolpho Imperatore miſſi. ibid. *Legati* Regis Poloniae ad exter-
nos principes miſſi. ibid. *Legatio* Caſarea ad Archiepiſcopum Gneſnenſem
Rege abſente. 12. *Legati* in Auſtriam à Sigismundo III. miſſi. 32. *Legatio*
Hungarica ad Pol. Regem, eiſque reſponſum. 35. item Moſchouitica. 37.
in *Legationibus* mittendis vel recipiendis quid Rex faciat. *Legatio* à ſeditio-
ſis Lublino ad Regem miſſa. 68. & 69. *Legatio* Moſchouitica de Demetrio
Moſchorum Principe caſo. 69. *Legatio* Sigismundi III. ad Rocofſianos,
eiſque ſucceſſus. 74. & 75. *Legationis* Rocofſianorum ad Regem Viſliciam
miſſae ſumma. 79. *Legationis* Moſchouiticae ſumma à Suifcio deſtinata
Cracouiam. 105. *Legatio* à Zolkieuius ad Rocofſianos decreta. 124. item
à Rocofſianis ad Cardinalem Macieiouium. 144. *Legatio* Mieciſlai Regis
Poloniae

MEMORABILIVM.

Poloniae ad Ioannem XIII. Pont. Maxim. & huius ad illum. 302. & ſeq. *Legati*
à Ioanne Sueciae Rege ad Comitiam Electionis noui Regis mortuo Stephano
in Poloniam miſſi, quibus mandatis 478. *Legati* Polonici in Moſchouia
male tractati. 481
Leges Politicorum contra immunitatem & dignitatem Eccleſiaſticam ſub Sigif-
mundo Auguſto temerariae. 249. *Leges* aliquot in Polonia Eccleſiae
præiudicioſae. 204. *Legibus* iniquis contraire inprimis Episcoporum eſt. 296.
quà lege olim Sileſiae Duces Principibus Poloniae obſtricti fuerint. 166
ad Legniciam Henricus Pius à Tartaris caſus. 164. & 167
Leopolis primaria Ruſſiae vrbs. 104
Leſcus Albus in Comitijs Gaſſanae actis occiſus. 167. & 337
Leſcus Poloniae Monarcha victo Vlodimiro Halicienſe regnum dotale cum Solo-
mea ſore ſore dedit Colomano Hungariae Regis filio. 180. quos filios habue-
rit. 305. quibus imperium partitiſ eſt. ibid.
Libertas Episcoporum in caſtigandis Principum delictis multis Principibus gra-
ta. 275. & ſeq. eſt ſalutis publicae in Polonia conſeruatrix. 292. *Libertatis*
inconſultus amor in Polonia multorum malorum cauſa. 194
Liberalitas Stanislai Lubienſki. 393. & Matthiae Pſtroconij. 418
Libidini & intemperantiae poſt victorias deditorum exempla. 477
Libri D. Chryſoſtomi de Sacerdotio quàm familiares Matthiae Pſtroconio. 245
ad Lincopiam in Suecia circumuentus Sigismundus III. arte Caroli, in primâ acie
ſtetit imperterritus. 476
Liſouius nobilis Lithuanus militem ſuum agendis prædis exercuit. 227
Lites inter Bernardum à Pontifice, & Ianiſſaum Wronski à Clero Plocenſi ele-
ctos Episcopos orta. 349
Littera Regis Rocofſianae à temeritate dehortantis. 87. Senautorm, Palati-
num ad Comitiam inuitantium item Regiae ad Ordines. 133. Barthorei ad
Herbertum. 132. *Littera* Episcoporum ad Palatinum, eiſque reſponſum.
143. & 144. item Rocofſianorum ad Cardinalem Macieiouium eiſque re-
ſponſum. ibid. & 145. *Littera* Zolkieuij ad Cardinalem cum reſponſo eiſ-
dem. ibid. *Littera* à Senatu ad Palatinum. 148. Vide *Epistola*.
Lithuania Regno Poloniae vnita. 154. *Lithuani* magnâ parte Ruſſiae potiuntur,
quos inter & Polonos de poſſeſſione Ruſſiae certant. 181. octo *Lithuaniae*
Duces in coronatione Vladislai Jagellonis fidelitatem Regno Poloniae iurant.
183.
Littora Pruſſiae quâ ratione nuper à Sueco tuta futura fuiſſent. 239
Liuania Poloniae prouincia, tota Lutheraniſmo infecta. 36. in eâ nullae poſſeſ-
ſiones niſi ciuibus Poloniae dantur. 53
Lixae ſeditionem in exercitu excitant. 236
Loboda Coſacorum Dux ad infeſtandos Turcarum fines Caſaris Rudolphi pro-
miſſis illeſus. 11
Locum quem tetigerit Catholicus euerrunt Moſchi. 450
Louiciam villam cum adiacentibus ſyluis donauit Conradus Maſouiae Dux
Archiepiſcopo Gneſnenſi. 341
Lublinenſis conuentus à Palatino Crac. indiſtus. 63. & 65. quàm exitioſus Rei-
pub. futurus videbant prudentiores. 68
Lubomirſcius. Vide inter *Stanislaos*. 283
Lucas Gorcanus auaritia notatus. 283
Lucemburgicae familiae ſe dedidere Sileſij Duces. 168. & 169. illius in Sileſiam
iuris initia. ibid.
Ludonicus Rex Galliae captus à Melechalo Sultano Aegypti an. 1254. 343
Ludonicus XI. Galliae Rex ſutori Internuntij: medico magni Cancell-
larij partes detulit. 473

Ludonicus

INDEX RERVM ET VERBORVM

Ludovicus à Mortang. Palatinus Cracouiensis. 8
Lupus Episcopus Plocensis XII. quo genere ortus. 333. eius obitus. 334
Lusatia quâ occasione à Polonia auulsa. 335
Lustratio bonorum regaliū in Poloniâ singulis quinquennijs fieri debet. 48. & 55.
Lustratio Regij exercitus. 84
Lutheri doctrina è Masouia proscripta. 371
Lynacrius lapis mysticè. 273
M.
Maciejouius Cardinalis. Vide inter *Bernardos*.
Magistratus vacui ritè à Rege distributi. 63. *Magistratibus* dignos semper
 præfecit Sigismundus III. 473
Mala à grege Christi propullanda, eadem ipsimet Pastori timenda. 252. & 253
Malaspina Nunt. Apost. Vide *Germanicus*.
Maleuolorum de Matthia Pstroconio ad Vice-cancellariatum euecto suspicio-
 nes. 421.
Malignam, febrim quamdam vocant Medici. 430
Mamphilolus Episcopus Plocensis XXXIV. à Bonifacio IX. Pont. Max. ecclesiæ
 Plocensi datus: titulo Episcopali tantum vsurpato moritur Romæ. 354
Mansuetudo mira Matthiæ Pstroconij. 432. & Sigismundi III. Regis Polo-
 niæ. 475
Marcus Episcopus Plocensis VI. ab Alexandro II. Pont. Max. Plociam missus. 320.
 moritur. 323
Marcus Palatinus Cracouiensis pater Andreæ Episcopi Plocensis. 340
Marescalcus Sueciæ tumultum sedat. 15. *Marescalcus* Poloniæ nomine Regis
 respondet Palatino & Radiuilo. 92. de se à Palatino Cracou. dicta refel-
 lit. 99.
Margarita vxor Hieremiæ Valachiæ Principis. 138
S. Maria Virgo quemdam à damnatione æterna liberat. 267
Maria Archiducissa Austriæ focus Sigismundi III. 24. quid Niepolomicijs cum
 genere tractat. ibid. eius cum filiâ Constantiâ in Poloniâ aduentus 38. in
 Austriam reditus. 40. mors. 153. fuit mater trium Reginarum magno-
 rum Regum matrum. ibid.
Marieburgum oppidum 8. à ciuibz hæreticis Sueco deditum. 240
Marina filia Georgij Mnizek ficto Demetrio desponsa. 37. & 155. eiusdem in
 Moschouiam aduentus, inauguratio & nuptiæ. 70
Maritimi populi ad seditionem proni. 18
Martialis Episcopi Plocensis II. acta præclara & obitus. 312. & 317
Martini Episcopi Plocensis III. vita & obitus. 317. 318
Martinus Bronievvski. 135
Martinus Lesnionolski Castellanus Podlachiæ Sigismundo III. à priuatis confi-
 lijs. 2. eius, cum gratiâ regiâ excidisset, qualis obitus. ibid.
Martinus Szyfscouius in Austriam Legatus. 32. ex Cañonico Cracouiensi bene-
 ficio Sigismundi III. factus Episcopus primò Luceoriensis, dein Plocensis, ac
 postremò Petro Tylicio in Episcopatu Cracouiensi subrogatur. 386. funda-
 uit ac dorauit Collegium Societatis & alia Plociæ. ibid.
Martinus Wrocinski miles. 362
Martyres Camalduenses in Polonia. 312. 317. & seq.
Masalscio vxor & filius Hoduni traduntur & strangulantur. 32
 inter *Masouia* Duces & Ecclesiasticum statum olim de loci prerogatiua conten-
 tio. 290. *Masouia* Scorpioni subiecta. 307. *Masouia* Duces vnde originem du-
 cāt. 358. è *Masouia* veræ pietatis altrice impium Lutheri dogma proscriptur. 171
Maslans quidam Casimiri Regis aspernatus imperium à socijs conspirationis in pa-
 ribulum actus. 319
 in

MEMORABILIVM.

in *Matrimonio* Regum Poloniæ contrahendo quid seruari solitum. 23. *Matri-*
monium cum Constantiâ prioris vxoris sorore inire cogitat Sigismundus III.
 24. id suadet Clemens VIII. dissuadent alij. 25. cuius ratione odium
 Nobilitatis incurrit Sigismundus Myscouijs. 26. sic *Matrimonij* duobus
 Sigismundi III. Nati quàm feliciter coaluerint. ibid. 277
 ad *Matthiam* Casimirum Sarbieuium Societat. Iesv. Sacerdotem epistola ab
 Authore scripta; & illius ad hunc. 442. & seqq.
Matthias Lubienius Authoris frater. 27. eius in visitanda Diocesi seduli-
 tas. 243.
Matthias Pstroconius quibus parentibus natus. 398. eius prodigiosa infan-
 tia. ibid. semestris infans penè suffocatus, matris voto vitæ restituitur.
 iterum triennis in fluuio submersus miraculosè in ripam extrahitur. 399.
 qualiter à matre instructus & Cracouiam studiorum causâ missus. ibid. Tu-
 niwladissauensi Præposituræ renunciat, vnde cum S. Francisci habitû susce-
 pisse nata fabula. 400. è scholis euocatus suum probat in Latino sermone
 progressum ibid. & seq. in Germaniam ablegatur. 401. hortatu Si-
 racouij Cancellariæ Castrensi Siradiæ incumbit, & Carncoiio inter dome-
 sticos eius adlegandus commendatur. 402. sed primò repulsam passus, post
 in domesticum atque in filium receptus. ibid. & 403. Romam profi-
 ciscitur ubi eum morbus oppressit. 403. mira erga viribus & pecuniâ
 deficientem Dei prouidentia. ibid. fit Præpositus Louiciensis. 404. Sa-
 cerdotio præditus quàm piam vitam instituerit. ibid. ab exercitatione
 Carncoiij accessit ad aulam regiam. 161. ad factiosas procerum conuen-
 tiones legatur à Carncoiio. 406. potentissimis rationibus persuadet
 Carncoiio eligendum esse Sigismundum Sueciæ tunc Principem, in Regem
 Poloniæ. ibid. magnâ cum inuidia statur eius consilio de Rege eligendo,
 cui electo obuiam mittitur, & eleganti oratione salutatum Cracouiam de-
 ducit. 407. à rebus in legatione cum Rozdrazeuio prudenter gestis Re-
 gi & Reginæ commendatus, Decanatu Varfauienfi donatur. ibid. & 409. ei
 Secretarij legationis officium à Bernardo Maciejouio Romam Legato de-
 fertur, atque absens Regens Cancellariæ pronuntiatur. ibid. consilijs
 suis præstè adfuit Ioanni Tarnouio Vice-cancellario, in Poloniâ & Sueciâ
 partes regias tutanti. 410. & seq. æmulorum inuidiam comitate & agen-
 di dexteritate superat. 410. Præpositus Lanciciensis factus meditat
 secessum ab aula regiâ, à qua sententia eum abducit Tarnouius & in Sue-
 ciam Regem comitari præcipit. 413. magnum periculum in Suecia adiit.
 414. constanter adhæret Regi ceteris missionem petentibus. 415. è
 Sueciâ redux commentarios itineris Suetici & rerū ibi gestarum per otium
 conficit. ibid. Referendarij Regni vices subit, & existens Præpositus
 Gnesnensis acceptat Episcopatum Præmissiensem. 257. 417. visitat vni-
 uersam Diocesim & in Templi Cathedralis Præmissien. violatores animad-
 uertit. ibid. eius frequens de Episcopatu sermo à Stanislao Lubienio com-
 prehensus. 245. sororem defunctam per quietem vidit, quæ illi totam
 vitæ seriem & mortem prædixit. 246. eius de Episcopali munere exor-
 dium. ibid. Prædicat mortem Ioannis Tarnouij vnâ cum bello intestino in
 Poloniâ. 251. Pstroconij qualis apud aulam Regiam vitæ ratio. 257.
 Matthiam & Stanislauum Lubienios ab aula ad domesticam institutionem
 euocauit. 262. Pstroconij optima vitæ consuetudo. 269. & deuotio erga
 Sepulchrum Domini. 270. prædicat seditionem Rocossianorum. 293. & seq.
 quomodo futura prædixisse intelligendus sit. 297. mirè in inopes pius, in
 delinquentes benignus, in se austerus. 418. Episcopi & Senatoris dignita-
 tem tuetur in Rusiæ Conuentibus. ibid. quanta eius auctoritas in Sena-
 tu. 419. Episcopatum suum ab iniurijs vindicat, feliciterque com-
 ponit

INDEX RERVM ET VERBORVM

ponit controuersias Dominicanorum per Russiam ibid. executor suprema voluntatis Ioannis Tarnouij constitutus iuxta Louicij defuncto persoluit, & Vice-cancellarius Regni renunciatur. 27. & 421. eius in eo munere obeundo solertia, & candor animi quo Cancellarium sibi insensum comparauit amicum. ibid. mortuo Cancellario difficillimo regni tempore totam negotiorum molem sustinet. 422. Zolkieuum Regi conciliatum opponit Rocossianorum conatibus, & per eum plurimos in regias partes pertrahit. ibid. in inuidiam & populi odium vocatus, partes tamen regias defendens Rocossianorum consilijs prudenter obuiat. 423. fit Cancellarius Regni. 424. eius sermo ad Senatores nomine Regis. 27. ad Palatinum Crac. oratio. 95. in animandis Regijs militibus contra Rocossianos in signe factum. 129. & contra reos Rocossianos mitior proposita sententia. 425. quanam in conflictu Rocossianorum egerit. 129. & 426. erga caesos & saucios quam pius. ibid. 130. 407. 408. 426. fit Episcopus Vladislauiensis. 153. & 427. Cancellarij munus deponit. 428. quantus vir in Ecclesia & Repub. 244. de eodem iudicium Sigismundi III. & aliorum. ibid. morbo corripitur. 428. qui in ingressu in Episcopatum suum inualescit. 429. eius causa & occasio. ibid. ille primum de salute animae sollicitus, testamento condito valetudinem suam Medicis permittit. ibid. Raciazij templum infirmus restaurari curans febri maligna corripitur & ad mortem pie obeundam se preparat. 430. ad vicinam mortem trepidans in verbis *Aue Maria* placide moritur. 431. puritatis fuit in tota vita studiosus, & egregius mortificationis cultor. ibid. mira in eo mansuetudo & animi tranquillitas. 432. eius pius erga Religiosos affectus, deuotionis & pietatis exercitia. 433. corporis eius habitudo & animae dotes. ibid. inter tot quatuor magistratus nullas congeffit opes. ibid. Excessit e vita ann. MD CIX. salutis: aetatis suae LVI. sepultus in Episcopali Ecclesia Vladislauensi. 433. Mors eius pia & opportuna. 297

Matthias filius Ioannis de Buzenin Pstrokonski quos filios ex Margareta Tarnouia suscepit. 398

Matthias Sluzeuius Romam à Casimiro I. Episcopo Plocensi missus. 365

Matthias Smogolecius cur partes Palatini secutus. 40. eius aliquot curus deprehenso cum duabus litteris secretioribus. 132

Maximilianus Archidux Austriae ad Bycynam acie victus & captus. 26. & 479. eius infelix pugna cum Machomete Tertio ad Agriam. 237. & 482

Maximilianus Przerembski in Sueciam missus. 19

Medici diuersis vti remedijs in sanando Matthia Pstroconio. 429. & seq. 219

Metrica Regiae qualis praeficiendus. 219

Metropolis Moschouiae quomodo in potestatem ficti Demetrii venerit. 31. & 32. tumultu excitato, flammis absumpta. 158

ad *Meuum* Gustauus repulsus. 240

Michael Federouicius Moschouiae Dux. 232

Michael Soltitius. 31

Michael Transyluaniae Princeps Moldauiae exactus fuit per Sigismundum III. 482

Miecislauus Rex Poloniae Rixe vxoris imperio obnoxius vixit inglorius. 179. & 322

Miecislauus siue Miesco Monarcha Poloniae sacro baptismate tinctus legatos suos Romam mittit. 302. eius in Ecclesiam liberalitas. 309

Mikiteuicius Moschus Metropolita Rostouiensis. 158

Milites Rocossiani pugnam detrectant. 89. Regem deprecantur. 93. in exercitu Regio seditionem excitant. 100. quae regio edito discussa. ibid.

Milites seditiosi in Regio exercitua Rocossianis corrupti. 123. & 126. quorum aliquot castigati. 127

Militaris conspiratio quomodo coaluerit & finita sit. 199. & 200. *Militia* Polonica qualis olim fuerit. 209

Ministe-

MEMORABILIVM.

Ministerialis in Polonia quis vocetur. 221

Minister Lutheranus causa seditionis. 15. *Ministri* cccc. Stoccholmiae conueniunt. ibid. quo ordine deducant regium funus. ibid.

Missi ex Polonia in Sueciam qui mortuo Ioanne Rege statum Regni explorarent. 1.

Moderatoris confessus Nuptiorum terrestrium in Polonia munus. 114

Modus regnandi in Polonia & Suecia diuersus. 18

Mohilane Domui in Valachia & Moldauia armis ius asseruit Sigismundus III. 482.

Monasterium quondam Franciscanorum in Insula Stoccholmiae contigua situm. 14

Momentum vltimum à Rege Rocossiani. 96

Morbum incurrit Matthias Pstroconius. 428. & Sigismundus III. 485

Morionis Regij in Polonia dictum de duobus semper mentientibus. 376

Mors Ioannis Tarnouij. 429. Bernardi Cardinalis Macieioij. 146. & 427. *Mors* pia Sigismundi III. 485. item Alexandri Principis fratris Vladislai IV. 460

Mos & Matthias Pstroconij. 297. 431. Maria Bauarica. 153

Mos vetus in Polonia federe se contra turbulentos ciues obstringendi. 79. *Mos* cum nouo Imperatore solenni legatione pacta renouandi. 140

Moschouitici imperij mira mutatio. 28. *Moschouiae* Principes, non ex dignitatis, sed ex formae commendatione vxores assument. ibid. *Moschi* tumultu excitato Deme-

trium obtruncant. 71. eos inter & Polonos atroces caedes. ibid. Proceres *Moschi* alias superbi Cracouiae modestiam praefereunt. 106. *Moschorum* in Legatos ceterosque Polonos crudeliter. 156. *Moschi* Sigismundum III. ad imperium capeffendum inuitant. ibid. eorum exercitua Polonis caeso Principem Vladislauum sibi dari petunt. 158. & 232. eorum perfidia. 158. magnam Russiae partem occupant. 182. obsidionem arcis Smolensci soluunt. 448. quid sentiant de Catholicis. 450. à Sigismundo III. saepius armis coërciti. 491

Motus ciuili in Polonia per Palatinum Cracouiensem initium sumpsit. 40. & 43. ex quo quid impenderet Poloniae praeuidebant patriae amatores. 58. ob quas suspensiones excitatus sit. 96. praedictus fuit à Pstroconio. 251. *Motus* excitati ex primis Sigismundi III. nuptijs. 410

Munus Episcopale quam periculosum exemplis illud fugientium demonstratur. 273. illud graphicè depictum. 288

Munia Episcopi residentis. 279

Musici Regis noctu à Sueco Stoccholmiae cultelli ictu traiectus. 14. & 15

Myscouiorum familia illustris. 380. *Myscouius*. Vide inter *Sigismundos* & *Petros*.

N.

Naleci familia quam notam ob eadem Praemissai Ducis retinuerit. 347.

Narui flauiorum Rex. 445

Naves Polonicae ad portus Danicos tempestate delatae benignè exceptae. 11. *Nauis* quae Nuncius Apostolicus vehabatur bis de caelo tacta. 21

Nemetum gens quae fuerit. 316

Negligere quid de se quisque sentiat, arrogantis est & dissoluti. 286

Nestor quomodo secundum veteres authores tribus seculis vixisse dicatur. 461.

Nicocles Rex admonitus à Socrate. 474

Nicodemus Colacouius ad Tartarum missus cur non obita legatione redierit. 6.

X x 2

Nico-

INDEX RERVM ET VERBORVM

Nicolaus I. Episcopus Plocensis XXX. trium fratrum in eadem Sede sibi succedentium maior natus. 350
Nicolaus de Bartnicki Episcopus Plocensis electus iuri suo resignat. 368
Nicolaus Christophorus Radiuilius Palatinus Vilnensis. 120
Nicolaus Chrzastowski vexillifer Cracouiens. 364
Nicolaus Danielouicius supremus regni Thesaurarius 19. ad Achmeten Turcarum Imperatorem legatus. 140
Nicolaus Olefnicus legatus in Moschouiam. 38
Nicolaus Reius haeticorum antesignanus. 374
Nicolaus Strosberg Vicarius Archiepiscopi Gnesnensis. 275
Nicolaus Strus de Komorow Capitaneus Chmielnicensis 130. Herburtum capit & ad Regem mittit. 135
Nicolaus Wolski gladifer regni ad Archiducissam Austriae legatus. 6
Nicolaus Zebrzydowski supremus regni Marefcalcus, 4. tutor Thomae Zamoscij constitutus. 33. Regiam gratiam pollens Palatinus Cracouiensi renuntiatus. 34. Regium matrimonium improbare ausus. ibid. quam occasione eius in Regem odium eruperit. ibid. varia aduersus Regem animo voluens consiliorum socium Matthiam Smogolecium assumit, eique filiam in matrimonium dat. 40. quibus modis Maiorem Poloniam in suas partes trahere studeat. 41. sermo eius in conuentu Prosouicensi. 43. suadet conuentum generalem totius Nobilitatis indicendum. 44. ad Stazicam conuentum totius Minoris Poloniae indicit. 45. causa fuit cur Nuntij responsum Regis confutauerint. 57. ex legatione a Rege ad eum destinata factus elatior quid respondeat. 59. coram aliquibus Senatoribus Regem multorum criminum reum falsè asserit. 60. & seq. cum paucis ex Equestri ordine omnes Ordines edicto Lublinum conuocare ausus. 63. Regem Cracouiam euntem praeuenire conatur, sed frustra. 67. & seq. quid respondeat Nobilitati eum ad prolationem eorum quem contra Regem haberet vrgenti. 76. tandem se cum Radiuilo coram Rege sistit. 92. vrgetur a Senatoribus vt quidquid contra Regem & Senatum sciret, ederet. 97. quibus respondet, & origines suspicionum contra Regem ostendit. 98. & 99. scripto declarat. 101. data Regi fide benignè excipitur. ibid. sed adhuc inquietus, 102. & a reconciliatione cum Marefcalco alienus, 103. consilia Rocossianorum fouet, 114. vires eorum augere contendit. 115. quid intenderit ambiguo illo responso Senatoribus eum ad Comititia inuitantibus dato. 116. ad comitia venire renuit. 117. ea quae contra Regem sciebat edisserit. 120. eius cum Regijs militibus compactum. 125. milites suos ad pugnam hortatur. 128. sed acie victus Opatouiae apud Franciscanos degit. 135. rursus nouos motus excitat, 140. & nouos coetus cogit. 143. eius postulatione reprehensam Senatus & Nobilitatis consilium exquirat quid ultra faceret. 145. Regi se submittere cunctatur. 146. ad Regis conspectum admissus sub certis conditionibus. 149. verba quibus Regem deprecaturus erat ei praescribit Senatus. ibid. venit Cracouiam Regem deprecaturus. 150. eius ad Senatum sermo. 151
ad *Nicopolim* caesi Sigismundus Imperator & Ioannes Burgundus. 482
Nida flumen Poloniae. 73
Nievviescij olim clari vnde genus suum ducant. 389
S. Nilamnon quomodo dignitatem Episcopalem declinauerit. 246
Nisouij milites. Vide *Cosaci*.
Nissa Ecclesia Vratilauienfi donata. 166. & 171
Nobilitas Palatinatus Cracouiensis cur Regi maximè offensa. 3. ei de obtenta victoria gratulatur. 136. de Nobilitate plerique ad locum conuentui Rocossianorum destinatum conueniunt. 73
Nobi-

MEMORABILIVM.

Nobilitas vrget Palatinum vt quidquid sciret contra Regem, adferret. 75. què ob dubium & anceps Palatini responsum offensa è conuentu dilabi coepit. 76. *Nobilitatis* Palatinatus Siradiensis insignis erga Regem fides. 109. de *Nobili* Lithuano perfidia reo qualis sententia lata. 127. *Nobilitas* totius Poloniae, Regi victoriam gratulatur. 137
Nominatio Regia in Polonia succellit in locum Canonicae electionis. 263. *Nominatus* tamen nihil iuris habet in bona Ecclesiastica ante Papae approbationem. ibid.
Nomen D. Stanislai Martyris quam venerabile olim in Polonia. 351. *Nomina* primorum Antistitum in Poloniam ad fidem Christianam propagandam à Rom. Pontifice missorum. 303
Nosocomia constructa & prouentibus aucta. 418
Numerus interfectorum ex Regio & rebellium Rocossianorum exercitu. 129.
Numerus Turcarum & Tartarorum qui an. 1621. Poloniae imminabant. 483
de *Nummis* adulterinis querela. 48. cur illos adulterantes pro tempore non castigauerit Sigismundus III. 55. *Nummus* S. Petri à Polonis Sedi Apostolicae solui consuetus. 319
Nuntij Apostolici in Suecia incautus feruor. 4. *Nuntij* è Moschouia ad Regem Poloniae missi quid à Rege responsum. 30. *Nuntij* in Polonia è singulis Palatinatibus deliguntur. 40. *Nuntij* temerarie agunt in Comitij Varfauiensibus. 47. eorum varia querela. 48. 49. & confutatio regij responfi. 57. *Nuntij* ad conuentum seditiosorum ad Andreouiam missi. 113.
Nuntij Terrarum innocentiam Sigismundi III. comprobant. 120. *Nuntij* militares à Rocossianis non admissi. 124. *Nuntius* ad Palatinum Crac. cum litteris de concordia ineunda missus in vincula coniectus. 128
Nuptiarum Sigismundi III. cum Constantia apparatus. 36. ad *Nuptias* ficti Demetrii in Moschouiam legati. 38. *Nuptiae* Regiae peractae. 39
Nysa ciuitas Ecclesia Vratilauienfi donata. 166. & 171

O.

Obitus Sigismundi III. Poloniae & Sueciae Regis. 7. 485
Obsequiorum aulicorum sedulitas importuna Ecclesiasticis. 259
Obsidio arcis Smolenfensis per Moschos inchoata. 447
Odij Suetici in Sigismundum Regem initia. 14. & Rocossianorum. 422
Officium veri pastoris. 252. *Officia* diuina quatenus in ecclesia Cathedrali Plocensi fiant. 370. *Officium* Cancellarij & Vice-cancellarij in Polon. 215. & seq.
Onus Episcopo ritè ordinato incumbens. 270. amplius expenditur. 273. quam graue sit & periculosum exemplis illud fugientium commonstratur. ibid.
Onychinus lapis mysticè. 273
Opatouia in monasterio S. Francisci degebat victus Palatinus Crac. 135. *Opatouense* oppidum à monasterio Tinecensi quomodo ad Padniuenios deuenerit. 284.
Opania Silesiae ciuitas vi occupata. 168
Oratores Principum Christianorum in secundis nuptijs Sigismundi III. 39. *Oratio* Palatini Cracouiens. in Conuentu Prosouicensi 43. promissis auribus accepta. 45. *Oratio* impia & temeraria Stanislai Stadnicij in conuentu Lublinensi. 66. *Oratio* Palatini & Radiuili coram Rege. 92. item Matthie Pstroconij ad Palatinum. 95. *Orationi* Regis ad Senatores habitae respondetur. 119. *Oratio* Cancellarij ad Palatinum Crac. Regis nomine. 150. & Palatini ad Regem. 151

X x 3

Ordi-

INDEX RERVM ET VERBORVM

Ordinum Regni Poloniae consensus ut Rex in Sueciam proficiscatur. 5. *Ordines*
Suecie obliſtūt Sigismundo ne regnū capeſſat. 16. *Ordinū* Sileſiæ decreta contra
Catholicos. 161. *Ordinibus* regni Poloniae plerisque inuitis bellum cum Sue-
cis geſtum fuit. 240. his inconſultis quænam Regi prohibita. 473. in *Or-*
dine Eccleſiaſtico Poloniae aliqua deſiderata. 292. de eodem vanæ quere-
læ. 293. *Ordinis* S. Dominici in Polonia diſcordia. 419. *Ordo* exercitus
Regij & Rocofſianorum. 128
Orlouienſis Eccleſia in Sileſiâ ſubeſt Abbati Tinecenſi. 160
Oſaroniam verſus cum exercitu progrediuntur Rocofſiani. 86
Oſiach monaſterium in Carinthiâ. 322
Oſecum oppidum Poloniae. 86
Oſmanus Imperator Turcarum interfectus. 237
Oſarium nouum condendis fidelium oſibus conſtructum à Pſtroconio, & alia
Raciaſij. 430
Oſoia ſignum nobilitatis. 352
S. Otto Bambergensis Pomeraniæ Apoſtolus, fuit Cancellarius Polonię. 330
Otto III. Rom. Imperator Boeſlaum Chobri Regem eſſe iubet. 511. eius erga
D. Adalbertum pietas. 313
Ottomanus Turcarum Imperator virtute Sigismundi III. cæſus. 483. & 491. *Or-*
tomonica Luna à Vladislao IV. nondum Rege inobſcurata aut cruentata. 456.
& 457.
Ottocarus Rex Bohemiæ Opauiam in Sileſiâ vi occupauit. 168

P.

P*aſſa* inter Conradum Maſouiæ Ducem & Cruciferos in Poloniam accitos.
338. *Pactorum* Regis Polon. cum Repub. initium. 41. quænam illa
ſint. ibid. & 47. ad eadem reſponſum Regium. 49. 50. & ſeq. *Pacta* inter
Poloniæ & Bohemiæ regna de ſcribendo milite. 227
Padnieuiorum familia propè extincta. 284
Palatinus Cracouiensis. Vide *Nicolaus Zerbyzdouius*.
Palatinus Sendomiriensis. Vide *Georgius Mnifzeck*.
Paponia cum omnibus pagis ac prædijs adiunctis donauit Conradus Maſouiæ Dux
Epiſcopo Culmenſi. 336
Paradiſienſis Abbatis poſſeſſiones in Sileſiâ. 160
Paraneſis amica ad Thomam Zamoſcium dum Vice-cancellarius renunciaretur.
214. & ſeqq.
Parentum voluntate facti Eccleſiaſtici parum feliciter cedunt. 268
Parochi cuiuſdam de impudicâ conſuetudine accuſati impudentior excuſatio. 288
Parſimonia nimia aliquid in pios vſus erogandi caſtigata. 432
Partitio Sileſiæ inter tres fratres. 164
Paschalis Epiſcopus Plocenſis in ordine V. quantus vir. 319. moritur. 320
Pastoris animarum munus difficile in charitate fundatum. 252. veri *Pastoris* par-
tes. ibid. quâ prudentia morbos animæ in ſubditis curare debeat. 253
Paulus Dunin Wolski ſub Sigismundo Auguſto regni ſupremus Cancellarius. 381
Pauli Gizicki Epiſcopi Plocenſis XXXVIII. genus & parentela. 360. electus eſt
omnium Canoniorum & Maſouiæ Ducum applauſu. 361. geſſit tutelam im-
puberum Maſouiæ Principum: eius facta præclara. ibid. moritur. 362
Pauperum & egenorum peculiaris cura. 407. 418. 431
Pax inter diſſidentes de Religione in Poloniâ quâ ratione ſeruanda. 51. inter
Rocofſianos & Regem quo pacto ſtatuta. 427. *Pacis* tractatibus inter Ferdi-
nandum Auſtriacum, & Ianuſſium Vngariæ regnum ſibi uſurpantem præfuit
Andreas Cricius. 373

Perfectionis

MEMORABILIVM.

Perfectionis ſtatum proſtetur Epiſcopus; ad eam quomodo obligetur. 271. eiufdem
Perfectionis typus in legis antiquæ Pontificis veſtitu adumbratus; in Ieſu
Chriſto Crucifixo magis expreſſus. 272
Periclitante Poloniâ nemo Chriſtianorum Principum Sigismundo III. ſubſidio
fuit. 483
Petri II. dicti Breuis Epiſcopi Plocenſis XIX. vita & obitus. 343
Petrus III. dictus Niedich Epiſcopus Plocenſis XXI. moritur an. 1263. 344
Petri IV. de Chotkovvo Epiſcopi Plocenſis in ordine XLI. genus & patria. 366.
excitus ex Italiâ varijs honoribus anctus eſt à Boeſlao Maſouiæ Duce. ibid.
eius facta præclara & piæ foundationes. 367. moritur an. 1497. ibid.
Petrus de Buzenin Terræ Siradienſis Iudex. 397
Petri Gamrati Archiepiſcopi Gneſnenſis ob ſolennes & largas eleëmofynas feli-
cior poſt vitam licentioſam exitus. 266. apparet ei nobilis Curoſſius iam diu
vitâ functus ibid. fuit Epiſcopus Plocenſis XLVIII. in ordine: creuit & flo-
ruit gratiâ poſſimū Bonæ Reginæ. 374. ſperans Vice-cancellarium
regni, in Senatu à Cancellario qualiter eluſus fuerit. ibid. & ſeq.
Petrus Archiepiſcopus Gneſnenſis cur vniuerſæ Plocenſi Diœceſi ſactis interdi-
cat, ac iterum interdictum relaxet. 341
Petrus Laſcius auctor tumultus in maiori Poloniâ. 107. cum conſiliorum ſo-
cio Sigismundo Grudſinski ad Andreouiam conuentui Rocofſiano conti-
nuando diem præfigit, &c. 108. quid reſpondeat Nuntijs à Zolkieuio ad Ro-
coſſianos miſſis. 124
Petrus Myskouiſ Episcopus Cracouiensis ditandis ſuis intentus. 285. & 381. fuit
antè Epiſcopus Plocenſis. 380
Petrus Ozga Iudex Leopoliensis. 149. conditiones pacis cum litteris nomine
Senatus ſcriptis detulit ad Palatinum Cracouiens. 150
Petrus Romanus Epiſcopus Plocenſis XVII. cur dictus Romanus. 339. effecit
ut bona eccleſiæ ob omnibus oneribus libera eſſent. ibid. eius obitus. 340
Petrus Scarga Societatis Ieſu ad Palatinum Cracouiensem à Rege miſſus, qua-
re. 58.
Petrus Strabonski Caſtellanus Pernauienſis. 135
Petrus Tomycium Cancellarium normam & patrem veteres dicebant. 218. au-
tor fuit elegantioris litteraturæ in Poloniâ 373. Pſtroconio inſenſus. 416
Petrus Tylicius Epiſcopus Vladislauienſis ſigillum Regni minus deponit. 26. Epi-
ſcopus Cracouiensis legatione ad Rocofſianos fungitur. 72. & 120. eius de
Matthia Pſtroconio iudicium. 244. à Pſtroconio notatus, quare. 259. in
aulâ Regiæ creuit. 262
Petrus Volſcius nobiligenere ortus à Sigismundo Auguſto in Hiſpaniam Lega-
tus. 181. vnde redux varijs Magiſtratibus præclare functus renunciatur Epi-
ſcopus Plocenſis LIV. in ordine, mittiturque à Rege ad Gregorium XIII. nego-
tij Moſchouitici cauſa. 382. multis donatis eccleſiæ ſponſæ ſuæ moritur. 383
Petri Wolski Epiſcopi Plocenſis egregia in Matthiam Pſtroconium in Vrbe de-
gentem munificentia. 403. inter eum & Carnouium pro retinendo apud
ſe Pſtroconio certamen. 404
Philippus, genere nobilis ex Decano Epiſcopus Plocenſis pronunciatus, 325. in
pauperes & peregrinos beneficus 326. moritur an. 1107. ibid.
Philippus Padnieuius quidquid ex bonis Eccleſiæ collegit in profanos vſus con-
tulit. 284
Piaski villa iure perpetuo Eccleſiæ Plocenſi donata. 344
Piaſtus abauus Mieciſlai primus in Poloniâ ſe Chriſtianum palam profeſſus eſt.
302. hoſpitio excepit Ioannem & Paulum Romanos Martyres; quorum
beneficio & interceſſione penu ipſius auctum, & Rex renunciatus fuit. ibid.
Pierzchala inſigne nobilitatis. 348

X x 4

pietas

INDEX RERVM ET VERBORVM

Pietas & Religio Sigismundi III. 471. *Pietate* præstare inprimis Episcopo-
rum est. 296
Pilauensis portus à Sueco proditoriè interceptus. 239
Piliæ fluius Poloniae. 125
Pius II. Pont. Max. cur in Casimirum Regem odium conceperit. 363. eius pia
solicitudine erga Sarmatiam. 452
Pg. V. pia cura erga Sarmatiam. ibid.
Pizcum oppidum munitione circumdat Cosinius Dux Cosacorum. 3
Plebey in Polonia quando ad militiam admissi. 209
Plocensis Ecclesiae Cathedralis status & amplitudo. 308. eius exordium. 309.
ob dissensionem Cleri biennio vacat. 337
Plosum oppidum exustum. 336
Penitentia & mortificationis cultor Matthias Pstroconius. 418. & 431
Polanecium oppidum. 86
cum *Politicis* pugna difficilis. 249
Polonia varijs nominibus appellata. 301. *Poloni* aliquot partim occisi, partim
submersi in tumultu Gedanensi. 9. aliquot ad famam regij periculi in
Sueciam transmittunt. 19. & 412. tria millia qui Dantisci naues conscen-
derant Stoccholmiam appellant. ibid. paulò amplius quàm mille pugnam
cum ingenti Moschorum exercitu committunt & vincunt. 30. *Polonorum*
vix tria millia, nouem millia Suecorum cedunt, ceteris in fugam actis. 36.
Polonos inter & Moschos atrox cædes. 71. & 72. *Poloni* virtute & rebus ge-
stis clarescere coeperunt anno M. VIII. 154. priuatim sub signis vici-
norum Principum militare possunt. 163. eorum cum Silesijs societas &
dissidium. 166. & 167. cur hæcenus Silesiam non repetierint 170. *Po-*
lonie Rex quas ob causas Episcopo Vratislaviensi patrocinari debeat. 172.
Polonos inter & Lithuanos de possessione Russiæ certatum. 181. *Polonorum*
militum pro Cæsare contra Hungaros egregia facta. 228. item in confi-
ctu Prageni cum Bohemis. 229. *Poloni* primi ostenderunt Turcas vinci
posse 237. cur non consuetis viribus Sueco resisterint. 240. in *Polonia*
Episcopi non residentes non omnino damnandi. 278. *Polonorum* cum Re-
ge lata è Sueciâ discessio. 412. mira illorum erga Regem fides. ibid. ma-
gnum in Suecia adiere periculum. 414. res *Polonia* prodita in Suecia. 415
Polonorum imperium olim latè patens. 305. eorum libertas, & magnani-
mitas. 306. soli *Poloni* Vandalicam Gothicamque linguam retinent. 316
Polonia Reges semper in armis esse oportet. 490
Polovicij vnde dicti. 342. olim Gotti appellati, & quare. ibid.
Pomerania quòd fidem Christianam suscepit, Boleslao Criuouistio acceptum
ferre debet. 330. *Pomerania* Ducès creuere per ruinas Poloniae olim sub-
diti eiusdem. 336
Pomianum insigne nobilitatis Lubieniorum familiae. 389. *Pomiane* stirpis in va-
ria cognomina mutatio. ibid.
Pompa funeris Ioannis Sueciæ Regis. 15. *Pompa* baptismatis Annæ Mariæ
Pol. infantis. 7
Populi & vrbes quas Volodimirus Kijouia Dux inter filios partitus est. 154. &
178.
Porajus D. Adalberti frater familiae Rosarum princeps. 396
Portus Elsnabensis, qualis, quantum distet à Stoccholmiâ. 11
Posarcius & Trubecius Moschi, multa populo imponunt vt rebus præsent.
Possessiones Ecclesiasticæ in Polonia pleræque sunt pretia peccatorum & vota
fidelium. 206. quantoperè diminutæ. 207
Postulata per Senatum à Palatino Cracouiensi. 97. 99
Potestas Episcoporum amplissima. 274
Potocij

MEMORABILIVM.

Potocij à partibus Regijs steterere. 114. eorum factio & æmulatio cum Zolkie-
uio & Chodkieuicio. 130. *Potociorum* familia Sigismundo III. fida & addi-
cta. 138. Ioannes *Potocius* Valachiam ingressus fugatis hostibus Constantium
imperare iubet. 139
Prædicuntur futura. 246. 251. 293. 431
Præfatio in narrationem de motu ciuili. 22. *Præfatio* Ioannis Longini ad Casi-
mirum Episcopum Plocensem super vitas Episcoporum Plocensium. 307. &
Authoris. 301
Præmyslans maioris Poloniae Dux irritò conatu titulum Regis usurpat. 347. fuit
occisus à marchionibus Brandeburgens. ibid.
Præpositus Ninenfis & Bitomiensis subiecti Præposito Miechouiensi. 160
Prærogativa Ecclesiasticorum in Polonia. 289. & seq. *Prærogativa* iuris Teutoni-
ci. 207.
ad *Pragam* in conflictu cum Bohemis à Polonis initium victoriæ factum. 229
Principes qui Sigismundi III. nuptijs interfuere. 39. *Principes* Christiani sem-
per improspere cum Turcis bella gessere. 236. *Principes* miseri apud quos
vera silentur. 292. cum *Principe* quâ prudentiâ agendum. 293. *Principi*
quàm dedecori sint odia subditorum. 476
Principia Suetici odij in Sigismundum Regem. 14
Præuilegia faciendi præconis in Polonia. 221
Procerum Moschouia plerique ad Demetrium transfugiunt. 31. *Procerum* Russiæ
insignis erga Regem fides. 109
Procrastinationis Rocossianorum scopus. 85
de *Profectione* regiâ in Sueciam aliquorum Senatorum sensus. 4. *Profectio* Re-
gis in Moschouiam. 156. Vide *Iter*.
Propositiones Regis in conuentibus particularibus tractandæ. 110. & seq.
Proforonius inter Moschos belli virtute clarus. 447
Protestatio quædam ab Auctore in Latinum versa, ad eamque responsum. 202
provincia quas Volodimirus Kijouia Dux inter XII. filios partitus est. 354
quâ *Prudentiâ* Pastor morbos animæ in subditis curare debeat. 253
Prouidencia diuina mirabilis erga Pstroconium pecuniâ & viribus deficientē. 403
in *Prussico* negotio quid factum à Rege. 54. *Pruthenis* in Polonia, & Polonis in
Prussiâ adipiscendi dignitates par ius. 55. *Prussia* littora facilè à Sueco
occupata. 239. *Prussica* nobilitas intra vnum mensem contra Suecum in ar-
mis fuit. 240. *Prussi* Masouiam armis incurfarunt. 336. *Prussiam* Ducalem
ex Regis & Ordinum sententia inspicere iussus Pstroconius. 428. *Prussia* sine
Polonia salua esse nequit. 439
Prærebiurum in Palatinatu Siradiensi nobilis familia. 569
ad *Przytykum* castra Regis posita. 127
Pseudo. Pontifices tres tempore Henrici Imperatoris. 327. *Pseudo*. Politici hostes
Ecclesiae acerrimi. 249. eorum leges contra immunitatem Ecclesiasti-
cam sub Sigismundo Augusto temerariæ & conatus impij contra Clerum his
temporibus. ibid.
Pstroconie villatrium fluiorum concursu nobilis. 398
Pucensi oppido præsidium octingentorum militum à Sueco impositum. 241
Pugna ad Pizcum oppidum. 3. ad Czoczoram. 334. & seq. *Pugna* inter Po-
lonos & Moschos. 30 & 71. inter Polonos & Suecos. 36. inter Regem
& Rocossianos. 128. in quâ multis è Regijs terga vertentibus. 129. tan-
dem hostes profligati, eorumque mccc. cæsi. ibid. ad Clusinum. 158. ad
Graudentum. 240. ad Chereffellum. 482
Pueritia Matthiæ Pstroconij mirabilis. 399
Puritatis studium per totam vitam Matthiæ Pstroconij. 431

INDEX RERVM ET VERBORVM

Quarta Radensis thesaurus. 42
Querela aliquot seditiosorum de Sigismundo III. 47. & seqq. ad eandem
responsum 49. de Ordine Ecclesiastico. 203. & seqq. 293
R.
Radiuilis in palatio Regio tumultum incipiunt. 62. *Radiuilis* tandem cum
Palatino coram Rege se sistit, eiusque oratio. 92. Vide inter *Ioannes*.
Raphael Lesczynski primò Episcopus Præmislensis, post Plocensis XLV. in ordine
effecit ut vniuersis Masouia Ducatus Proceribus consentientibus decretum
contra hæreticos promulgaretur. 371. sepultus est Pultouia adiecto Epira-
phio. ibid.
Raciazum arx Episcopalis quatuor milliariis Vladislauia distans. 430
in *Rebelles* Rocossianos, licet victos, non sauitum. 426
Referendarij Regni quod sit officium. 217. & 218. *Referendariorum* rescripta
subiunt censuræ Cancellarij vel Vice-cancellarij. 218
Regentis Cancellariæ officium. 218
Reges diuinitus dantur nec depelli possunt nisi Deo annuente. 195. *Reges*
Poloniae semper rei Ecclesiasticæ prospiciebant. 159. quamquam inconsul-
tis Ordinibus facere nequeant. 473. quibus legibus circumscripti. 162. *Re-*
gias partes egregiè tutatur Tarnouius. 410. & Matthias Pstroconius. 423
Regio fauore optimi ad Episcopatum promoti: ex quo olim natus abusus his
temporibus correctus. 258. 259. Vide *Polonia*.
Regio-montani aliquot peditum cohortes Sueco submittunt. 438
Regna seditione pereunt. 293. *Regnorum* iura priuatis transactionibus transfer-
ri nequeunt. 166. *Regnum* Poloniae ob eadem S. Stanislai diuisum. 323. fa-
cillimè illud aggredi potest Turca 458. à Rocossianis temerè abroga-
tum Sigismundo III. 122. *Regnum* Sueciae Sigismundo delatum. 17
Religionis Christianæ fundamenta in Polonia non primum sub Miescone Duce
initium habuere. 301. *Religio* & pietas Sigismundi III. 471
Remigianus Koniécpolius Episcopus Chelmenis. 329
Reprehensio Rocossianorum à Castellano Cracouien. facta. 85
Repulsam à Carnouio Pstroconius passus, postea receptus. 402
Rescripta subleuantia quoruplicia, quibus concedenda, & quæ in omnibus rescri-
ptis diligentia adhibenda. 402
Res Polonicae turbulentæ. 405. 415. *Sueticæ*. 414
ad *Residentiam* Episcopum teneri iure diuino declaratur ex multis Scripturæ
locis, & Rationibus. 277. & 278. *Residere* parum est nisi munus Episcopi vnà
exerceatur. 287. *Residentis* Episcopi quæ munia. 279. *Residentiam* Se-
natorum in aula Regiæ lege præscribendam suadet Palatinus Cracouienis. 45
quid de eâ pactum sit. 47
Responsum nomine Senatus Nuncio Turcico. 13. *Responsum* Regium ad ea quæ
à Nuntijs in Comitij Varlauien. postulabantur. 49. quid *Responderit* Pala-
tinus Cracou. Petro Scargæ Societ. Iesv ad eum à Rege misso. 59. *Respon-*
sum Regium ad ea quæ seditionis authores in conuentu Lublinensi perebant.
69. *Responsum* legatis Regijs à Rocossianis datum. 75. *Responsum* Pala-
tini Cracouienis ad ea quæ postulabat Nobilitas. 76. *Responsum* Rocossia-
norum super actis in conuentu Vislicien. 78. *Responsum* Regium ad ea quæ
à Rocossianis petebantur. 80. 81. & seq. *Responsum* Rocossianorum ad litte-
ras Regias eos à temeritate dehortantes. 87. item ad Senatores. 89. *Re-*
sponsa varia Palatini Cracouienis. 94. & 95. *Responsum* à Rege datum Lega-
tis

INDEX MEMORABILIVM

tis Moschouiticis. 105. quid Respondeant Rocossiani Nuntijs Regijs
Andreouiam missis. 113. *Responsio* suo ambiguo Senatoribus regni dato quid
intendat Palatinus Cracou. 116. *Responsum* Rocossianorum ad Senatuf-
consult. in Comitij Varlauien. factum. 118. *Responsum* Zolkieuui ad litte-
ras à Ioanne Ostrogio missas. 136. *Responsum* Rocossianorum super litteris
Episcoporum ad Palatinum datis. 144. *Responsum* Auctoris ad Protestatio-
nem nomine Dignitiorum contra Spirituales editam. 205
Reuadia ciuitas in Lithuania. 13
Rha siue Volga fluiuius. 342
Riga Lithuania ciuitas primaria à Sueco capta. 484
Ritus Moschorum in Principum inauguratione. 70. item *Ritus* iurandi. 72
Rixa vxor Miecislai Regis Poloniae. 179 & 322
Roch siue Pierzchala insigne nobilitatis in Polonia. 348
Rocossiani nomen vnde dictum. 68. Hungaricum nomen est. 293. *Rocossij* ini-
tia 422. *Rocossianos* cum Demetrio de tradendo illi Bohemiae regno tra-
ctasse fama fuit. 72. ad hos missi aliquot Senatores. ibid. *Rocossia-*
norum ingens numerus 73. Zolkieuui à deductione militis à Russia de-
hortantur: milites deterrent à defensione causa Regiæ. 74. *Rocossiani*
promittunt se expectaturos quid in Vislicien. conuentu. constituantur. 77.
Rocossianorum coniuratio potius quam fœdus dici debuit. 79. *Rocossiani*
per edictum nouum conuentum conuocant. 84. ostendunt se velle de se-
dandis tumultibus tractare. 85. sed frustra. 86. *Rocossianorum* res ar-
ctæ ad Ianouecium. 89. & 424. varijsque propositis conditionibus vlti-
mò monentur à Rege. 91. *Rocossiani* denum iter versus Andreouiam susci-
piunt. 109. quò Regi addictos ad se traherent, euulgandis quibusdam
contra Regem arcanis diem præfigunt. 119. Regnum Regi temere abro-
gant. 122. & 435. prope Varlauiam exercitum admonere ausi. 123. *Ro-*
ossiani à Regijs vincuntur, ex ijsque. MCC. desiderati. 129. 130. 426. quo-
rum antesignani diuersa petiere loca. ibid. *Rocossiani* nouos priuatos con-
uentus indici petunt, quare. 136. cum ijs primò pacatis consilijs actum;
425. dein armis decertatum. 426. in eos victos non sauitum. ibid.
Romanos olim rerum dominos nihil magis nobilitauit quam iustitia. 472. Ho-
nori ac Virtuti templum dicarunt. ibid. *Roma* multa sunt discentium re-
moræ. 443
Romanus Vlodimirien. Dux in Mogauien. prælio Polonis præstò adfuit. 180
Rosarum gentilitij stemmatis origo. 396. & per diuersas familias propagatio.
ibid. 397.
Rozrazecius. Vide inter *Hieronymos*.
Rudolphus Imperator quid respondeat Sigismundo III. Annam Ferdinandi Ar-
chiducis filiam in matrimonium petenti. 32
ex Ruinis Poloniae creuere Pomeraniae Duces, & alij. 336
Russia præcipui Proceres maximo subsidio fuere Sigismundo III. contra Ro-
cossianos. 73. è *Russia* finibus militem præsidio Regi ducit Zolkieuus.
ibid. *Russi* potentiâ & opibus inter Sarmatas plurimum valuerunt. 153.
Russi à Boleslao Crispo & Kriuoustio aliquoties domiti. 154. *Russia* XII.
Duces à Tartaris vno prælio deleti. ibid. alij in ditionem Poloniae con-
cesserunt, alij à Lithuanis subiecti. ibid. *Russi* Polonicum imperium ex-
cusserunt. 179. *Russia* turbatis in Polonia rebus in potestatem Lithuano-
rum venit. 336
Russicorum duorum centum triginta annos habentium contentio. 461
S. Sa.

INDEX RERVM ET VERBORVM

Sacerdotum dignitas ingens & potestas 255. honor. 256. horum contem-
ptores quanto scelere se obstringant. ibid. **Sacerdotes** publico consilio
primos adhibere alijs etiam nationibus quam in Polonia visitatum. 292
Sacrificij excellentia à D. Chrysostomo expensa. 254
Salutis Conductum in Polonia vis: quinam illorum beneficio gaudeant. 220.
& 221.
Salutatio gratulatoria nomine Capituli Varlauensis Sigismundo III. capto Smo-
lenico Varlauiam redeunti. 465
ob **Samuelem** Zborouium supplicio affectum perturbata res inter Procures Polo-
niae. 405.
Samuel Macieio vviski Episcopus Plocensis quinquagesimus, post Cracouiensis va-
rijs Magistratibus functus. 376
Sanctissimi quique Episcopalem dignitatem declinarunt. 246
Saphyrus mysticè. 273
Sapieha Lithuanus. Vide inter **Ioannes**.
Sara Marcussij filia moriens Christum & Ecclesiam Plocensem heredem scripsit.
344.
Sardius mysticè. 272
Sarmata populi, qui. 153. in **Sarmatiâ** Europa quando Christianum nomen vi-
guerit. 301
Schipperus Minister Lutheranorum primarius Stoccholmiae Ecclesiastes. 14
Schisma inter monasteria Dominicanorum per Poloniam quomodo extinctum.
419.
Schwartzenbergicus Comes nomine Electoris Brandeburgici ad Regem Poloniae
Legatus 438. receperat se effecturum vt Elector subsidio foret exerci-
tui Polono aduersus Suecos, quod neglectum. ibid.
Scultetorum in Polonia origo sub Boleslao Pudico. 207. & 209. vnde ita vocen-
tur & quare potissimum introducti. 208
Scythia Europa appellatone vniuersus Septemtrio continetur. 301
Sebastianus Lubomirscius Castellanus Woynicensis. 38
de **Seculis** quae olim ab Auditoribus notata fuerint. 461
Securitas securitate mutuâ paciscenda. 476
Seditio in exercitu Hoduni arre falsi Demetrii excitata. 31. in exercitu Sigis-
mundi III. per Rocossianos. 100. **Seditionis** in Bohemiâ causa. 176. **Seditio**
in exercitu Polonico per calones orta. 236. **Seditione** Regna pereunt & Im-
peria 293. Vide **Tumultus**.
Sedulitas Episcopis necessaria. 254
Seinus in exercitu Moschouitico Dux. 447
Semouitus & Ianusius Masouiae Duces electionem & confirmationem Striborij E-
piscopi Plocensis quantum viderint. 352. inter **Semouitum** seniore & filios
pro eligendo Episcopo acris certatio. 356. & seq. **Semouitus** iunior Masouiae
Dux quam acriter litem contra Stanislauum Episcopum Plocensem profecu-
tus sit. 358. & seq.
Senatores regni Poloniae quid de profectione regis in Sueciam sentiant. 2. eo-
rum sentum de nouo matrimonio ineundo priuatim exquirat Sigismundus III.
24. quis ille sit. 27. 32. & 33. eorum residentiam in aula regia lege praeferi-
bi vult Palatinus. Cracou. 45. **Senatorum** aliquot temeritas in Comitij Var-
lauensibus 46. aliorum sententiae. ibid. eos male habet Palatini Cra-
cou. fastus. 59. tres è **Senatu** ad Palatinum missi. ibid. **Senatores** sex conuen-
tui Strazicensi interfuerunt. 60. variae **Senatorum** sententiae quoniam Rex
tuto

MEMORABILIVM.

tuto se recipere debeat initio tumultus Rocossiani. 424. **Senatores** prima-
rij ad Rocossianos missi. 72. quorum praecipui Regi addicti erant. 73. **Se-
natores** & Nobilitas Regiarum partium monent Rocossianos. 77. mutuâ
se fide obstringunt Regi & patriâ contra rebelles opem laturos. 79. Ro-
cossianos reprehendunt. 89. eorum de Rocossianis sententiae. 90. **Se-
natorum** Regi addictorum cum Palatino Crac. confessus. 95. urgent Pa-
latinum vt si quid sciret contra Regem, ederet. 97. & 99. **Senatus** consul-
tum factum vt quicumque aliqua occulta contra Rempub. consilia sciret, ad
comitia se sisteret ea propalaturus. 116. **Senatores** innocentiam Regis com-
probant; 120. quorum praecipui Rocossianos ad pacem hortantur, sed
frustra. ibid. **Senatus** Palatino verba praescribit quibus Regem depreca-
turus erat. 149. **Senatus** nomine respondet Ioannes Zamolscius Palatino
Crac. ad conspectum Regis admissi. 151. **Senatus** in Polonia ex Episcopis
prior quam ex secularibus. 289. in **Senatu** Ecclesiastico Poloniae aliqua de-
siderata. 292. de eodem vanæ querelæ. 293. **Senatus** Polonici ma-
gna pars diuersis infecta haeresibus Sigismundo III. regnum auspicante ad
Orthodoxam religionem traducta. 471. **Senatoria** Episcopi dignitas in
quo consistat. 294. optimi **Senatoris** in Reip. functione partes. 295
Sententia Senatorum de Rocossianis. 90
Sermo Sigismundi III. ad Palatinum Braclauensem. 88
Sieraconius Palatinus Lanciciensis Senator consummatissimus, formator Pstro-
conij. 401
Sfortiadum familiae inclyta gloria. 489
Skapense monasterium S. Francisci à Ioanne Lubranscio Episcopo Plocensi
constructum. 369
Sigillum Regium cui concedi debeat. 219
Sigismundi Rom. Imperatoris in campis Nicopolensibus cum Turca infelix
pugna. 237. & 482
Sigismundus I. Poloniae Rex 80. millibus Moschorum partim caesis, partim pro-
piscopi Posnaniensis tulit. 276
Sigismundus Augustus æquo animo tulit reprehensionem Carnouij Episcopi.
276.
Sigismundi III. Poloniae & Sueciae Regis genus & parentela. 488. & seq. in
Regem Poloniae eligitur anno ætatis vigesimo primo. 479. eius primus
Cracouiam aduentus per medias inimicorum acies. 489. & seq. Var-
sauia Dantiscum mouet. 7. Plocia praesto ei adfuit Carnouius cum
alijs Senatoribus. 8. Ceruenscum diuertit: quare. ibid. eius Ge-
danum aduentus, qualis. ibid. quos habuerit viæ suæ comites. ibid.
sed dilata in aliud tempus tumultus inquisitione Dantisco soluit. 10. Elzna-
bum appellit, deinde Stoccholmiam. 11. ibi à Carolo Duce patruo suo
alijque Senatoribus Suecis quomodo exceptus. ibid. antequam Regnum
fufcipiat postulant Sueci vt ei conditiones praescribantur. 16. **Senatores**
Suecos & populum compellat. ibid. cuius benignitas Caroli cupiditati
occasionem praebuit. 18. Rex gnarus machinationum Caroli aliquos Po-
loniae proceres ad se euocat. ibid. ad filiam suam in Sueciâ natam de sacro
fonte leuandam Carolum inuitat, qui venire abnuit. 20. & 412. deliberat
Sigismundus cuinam administrationem rei Sueticae committeret, & c. ibid. de
Sueciâ mouet. 21. & 412. de ineundo nouo matrimonio cogitat. 23. id-
que cum Constantiâ prioris vxoris sorore. 24. de hoc in secreto Consi-
lio tractat. 27. & Macieioium compellat vt de eodem sententiam re-
petat. 28. ab Imperatore Rudolpho Annam Ferdinandi Archiducis fi-
liam

INDEX RERVM ET VERBORVM

liam petit in matrimonium. 32. Ordinibus Regni ea à Rege proposita
quæ in Comitij Varſauia tractanda veniebant. 42. & 43. commodis
Polonia conſulendo, res Suericas incompoſitas relinquit. 50. quibus condi-
tionibus teneretur. 51. eius ad Ordines mite reſponſum. 57. per Di-
ſtrictus indiſtis conuentibus ſparſas de ſe calumnias reſellit. 63. & 64. inco-
lunitati ſuæ proſpecturus Zolkieuium exercitus Præſectum ad ſe euocat. 65. à
quo, quò ſeditioſorum conſilia ſpectarent certior factus Varſauia Cracouiam
petit. 66. & 67. eius magnitudo animi & de egregiâ Polonorum fide iudi-
cium. ibid. cum veterano exercitu aduerſus Rocofſianos Viſliciam verſus
mouet. 73. & quò Rocofſianorum pertinaciam ſanaret, cauſam ſuam arbi-
trio Senatus & Equeſtris Ordinis permittit. 76. in particularibus conuenti-
bus Nobilitati per Nuntios & per edictum animum ſuum declarat. 84. lu-
ſtrato exercitu Polanecium proſciſcitur. 85. obuiam ire ſtatuit exercitui
Rocofſianorum. 87. quos ad Ianouecium aſſectus eſt. ibid. eius ad
Ioannem Zbaraſcium ſermo: ſignum belli proponit. 88. oſtendit ſuam cle-
mentiam. 89. vltimò monet Rocofſianos. 91. eius de Palatino Cracou-
iudicium. 92. & 99. datis publicè litteris, vniuerſis Ordinibus ſignificat ſe
cum Rocofſianis tranſegiffe. 101. Ianouecio Cracouiam verſus proſciſci-
tur. 102. nouis tumultibus in maiori Polonia occurrit. 108. Regis in
contemnenda Rocofſianorum leuitate animus. 113. Comitij Varſauienſ.
quare intereſſe nolit. 114. Cracouia Varſauiam verſus proſciſcitur. ibid.
Ordines alloquitur, & quàm falſò traducatur oſtendit. 119. per litteras,
omnes edocet quid in Comitij Varſauienſ. actum ſit. 121. maleuolorum
calumnias ſcripto reſellit. 123. Rocofſianos, rebelles & patriæ hoſtes pro-
nuntiat. ibid. eoſdem ad Varcam oppidum aſſequitur. 125. in hoſtem
contendit. 128. eius in prælio cum Rocofſianis intrepidus animus. 129. diſſi-
patos Rocofſianos perſequi prohibet. 130. eius & Procerum in victos cle-
mentia. ibid. in magno periculo in eo conſictu fuit ob diſcordiam Ducum.
129. & 131. victor conſilium Senatorum exquirat. 132. aliquos qui tem-
pore motus ciuiliſ cum Rocofſianis ſenſere, honoribus auxit. 133. eius Craco-
uiam reditus poſt debellatos Rocofſianos. 135. agrè ſe ferre oſtendit quod
Zolkieuius exercitum à Zauichotto in interiora Ruſſiæ abduxerit. 141. con-
ſilij capiendi cauſâ præcipuos Senatores ad ſe euocat & varia proponit. 147.
aduerſa valetudine vtebatur dum Palatinus in eius conſpectum venit. 150.
Rex, quare in Moſchouiam cum exercitu proſciſcitur. 156. & 157. eius de
Matthiâ Pſtroconio iudicium. 244. Smolenſcum obſidione liberat. 448
idem obſidione cingit, ac biennio tranſacto capit. 471. & 472. in Regno
hæretico & inter hæreticos Magiſtros educati pietas & ſtudium Religionis.
ibid. & 492. Iuſtitia amantiffimus fuit. 472. & 473. & Clementia. 475. &
ſeq. qualis in iuuenili ætate fuerit. 477. per quos poſſimum Rex Po-
lonia renūciatus ſit. 479. cum ageret vigefimum primum ætatis annum,
ibid. difficillimo tempore regnum capeſſit. ibid. intra vnius anni de-
curſum cum domo Auſtriacâ aliſque finitimis pace conſtitutâ ſtabilivit impe-
rium. 480. eius victoriæ & bellica facinora. 482. quàm feliciter Tur-
carum & Tartarorum vires ad Chocimum fregerit. 485. nemo hoſtium cum
ſupplicem vidit vnquàm. ibid. eius pius ex hac vitâ diſceſſus. ibid. ita
vixit, vt vixiſſe eum nunquam pænitere potuerit. 492. hoſtes ab illo coër-
citi. 482. & ſeq. 490. & ſeq. XLV. annis feliciter regnavit. 492
Sigismundus Myſcouius ſupremus regni Mareſcalcus. 26. miſſus à Rege in Au-
ſtriam ad petendum in matrimonium Conſtantiam. 32. quemdam Zie-
nieuicium Radiuili familiarem apprehendi iubet, ſed dimittit. 62. Regi
Varſauia Cracouiam petenti cum quingentis militibus obuiam it. 67. eius
præcipuum ſtudium dignitatis Regiæ conſeruanda. 420

Sigismun-

MEMORABILIVM.

Sigismundus Niſcicki Caluinianus. 142
Sigismundus Grudzinski ſocius conſiliorum Petri Laſci in tumultu maioris Polo-
niæ. 107.
Signum belli aduerſus Rocofſianos proſcriptum. 88
Sileſia olim pars Polonia, 160. & 163. Vladislao Boeſlai Criuouſtij maiori natu
aſſignata. 164. poſtea inter filios eiſdem trifariam diuiſa. ibid. Sileſio-
rum cum Polonis ſocietas & diſſidia. 166. & ſeq. Sileſij interſuere Comitij &
Synodo Lencicien. Conrado Maſouia Duci cum Pruſſis belligeranti præſto
fuere. ibid. quomodo à Polonis deſciuerint. 167. Sileſij Duces ad fami-
liam Lucemburgicam declinant. 168. & 169. Sileſia pars haſtenus eſt in di-
tione Regis Polonia. ibid. quâ occasione olim à Regno auulſa. 335
Simeonis Mohila Principis Valachia mors: vnde noui motus. 138
Simon Gozdaua Episcopus Plocenſis IX. quo genere ortus. 326. eius virtutes.
328. eius pietati & ſanctimonie accepta refertur victoria per Polonos de
Pruſſis obtenta. ibid. moritur anno MCXXIX. 329
Simon Lugovſki Præpoſitus Miechouienſis. 285
Simon Pruſki Societatis Ies v Presbyter. 393
Situs loci ad Ianouecium in quo conſtiterant Rocofſiani. 88
Sixti V. Pont. Max. de inferendo Turcis bello cum Stephano Polonia Rege con-
ſilium. 186
Smaragdus myſticè. 272
Smolenſcum arcem Baſilius Moſchouia Princeps prodicione interceptit anno
MDCXIII. 155. eandem obſedit Sigismundus III. 157. 467. & cepit. 468.
ab obſidione per Moſchos inchoatâ liberat 448. & ſeq. eſt oppidum arte
& naturâ munitiffimum. 467
Societas inter Polonia & Suecia Regna cur inita non fuerit. 50. Societas olim
inter Sileſios Polonosque Duces qualis fuerit, quando ſoluta. 166. & ſeq.
Socolouij in Polonia vnde orti. 389
ad Sodalitatem Gracienſem epistola Authoris. 462
Souca, vulgariter ſonat Muſicum apud Polonos. 14
Spithco de Buzenin Canonicus Gneſnenſis Matthiæ Pſtroconij patruus. 397
Stabilimentum imperij ciuium amor. 487
Stabuli Præſectus apud Moſchos. 28
Stadnicorum in propugnandâ dignitate Regiâ zelus. 90
ad Stezicam Conuentus totius Polonia Minoris indicit Palatinus Cracou. 45. in
quo, ſecreto colloquio aliquibus Senatoribus facti ſui rationem reddit, Re-
gemque multorum criminum reum facit. 60. & 61
S. Stanislaus quo animo Boeſlai Audacis libidines reprehenderit. 291. eius
Martyrium. 322
Stanislaus Bykovſki Caſtellanus Lancienſis. 19. & 109
Stanislaus Carnouius Archiepiſcop. Gneſnenſis diſſuadet profectionem Regis in
Sueciam. 4. Plocia occurrit Regi felicem profectionis ſucceſſum precatus.
8. quantus vir fuerit. 25. Episcoporum norma. 250. eius pietas & liberali-
tas. ibid. Collegium Calienſe fundauit: eius cura Paſtoralis & doctrina.
ibid. ſolers iuuentutis Eccleſiaſtica moderator. 260. miras Eccleſiaſtica
nobilitatis exercitator. 261. ſæpe Sigismundum Auguſtum redarguit. 292
eius aula, iuuentutis Polonia in omni genere virtutis palæſtra. 403. certat
cum Petro Voſſcio pro retinendo apud ſe Matthiâ Pſtroconio. 404. ad ſe-
dandos motus inter Poloniæ proceres de conſilio Pſtroconij egregiam init ra-
tionem. 405. Pſtroconium nouo Regi mittit obuiam. 406. & 407. agrè
fert Pſtroconij ſeſſionem ad Regis obſequia, quem tamen nihilominus Regi
commendat. 408. exiſtens Archiepiſcopus Gneſnenſis mirè auxit Eccle-
ſiam ſuam & Collegium. 420

Y y 2

Stanif.

INDEX RERVM ET VERBORVM

<i>Stanislaus</i> Falzcki Abbas Ceruenensis.	8
<i>Stanislaus</i> I. Episcopus Plocensis XXXI. in ordine obiit anno MCCC LXXI.	351
<i>Stanislaus</i> II. dicti Pierzchala Pawlowski XXVII. in ordine Episcopi Plocensis genus & parentela. 357.	litem ei mouerunt Semonti senioris Masouiae Ducis filij, multis ei obiectis. 358.
fuit Archidiaconus Plocensis & Cancellarius Masouiae ante adeptum Episcopatum. 357.	multorum criminum infimulatus, decreto curiae Romanae immunis pronunciatur 358.
& 359. Romam rediens in carcerem conijcitur in oppido Fristato, ex quo astute liberatus moritur Torunia.	360
<i>Stanislaus</i> Cioleck.	135
<i>Stanislaus</i> Criscius iurium Ecclesiae iniquus occupator.	385
<i>Stanislaus</i> Comes Gorcanus Palatinus Poseniensis.	2
<i>Stanislaus</i> Galski Palatinus Russiae Rocossianos a fuga retinet & traiectu Vistulae prohibet.	88
<i>Stanislaus</i> Koniecpolius Castellanus Cracouiensis egregie vires Turcarum repressit.	448. & seq.
B. <i>Stanislaus</i> Kostka Societatis Iesu, qualis in vita fuerit.	443
<i>Stanislaus</i> Kostka Pomeraniae Palatinus.	8
<i>Stanislaus</i> Krasicki Castellanus Praemissiensis in tumultu Gedanensi paene uolatus.	9
<i>Stanislaus</i> Lubieski Episcopi Plocensis LIX. genus vetustum & nobile. 389.	parentes. 390.
studij operam sub quibus dedit. ibid.	fuit adiutor laborum Pstroconij Vladislauensis Episcopi. ibid.
nominatus Episcopus Plocensis adiit Cathedram MDCXXXVIII. 392.	quibus Magistratibus functus sit. ibid.
eius ardens diuini cultus propagandi studium. 393.	moritur anno aetatis LXVII. Salutis MDCXI. ibid.
floruit apud magnos viros domi & foris. ibid. & 394.	cur ipse in funere Sigismundi III. praeter ceteris perorauerit. 470.
quidquid dignitatis in Rep. Poloniae consecutus est acceptum refert Sigismundo III.	486
<i>Stanislaus</i> Lubomirscio rei contra Turcas ad Chocimum gesta gloria debetur.	484
199. felici consilio castra hosti opposuerat.	377
<i>Stanislaus</i> & Ianussius Duces Masouiae fraude meretricia extincti.	377
<i>Stanislaus</i> Minski Palatinus Lancienensis, 8.	Procancellarius renunciatus, 63. 424.
ad Rocossianos Legatus. 72.	eius obitus. 138
<i>Stanislaus</i> Przyreniscus, aulae regiae prius, post supremus regni Marefcalcus. 2	ad <i>Stanislaus</i> Racouium nobile Polonum Romae degentem epistola ab Auctore scripta. 443
<i>Stanislaus</i> Socolouius Magister Matthiae Pstroconij.	400
<i>Stanislaus</i> Stadnicij temeritas in Comitibus Varfauiens. 46.	occasione tumultuum ciuiliu crescere coepit. 58.
eius impia & temeraria oratio. 66.	ei a Demetrio summa centum millium flor. destinata a Moschis intercepta 72.
ab Herburto capitur & liberatur.	104
<i>Stanislaus</i> Vitowski Secretarius Regius.	140
<i>Stanislaus</i> Warficki.	19
<i>Stanislaus</i> Zaliwski Capitaneus Varfauiensis.	77
<i>Stanislaus</i> Zolkieuio Regi per Pstroconium conciliato secundum mortem Zamoscij cura exercitus demandatur. 422.	datur tutor Thomae Zamoscio. 33.
eius ductu Tartari caesi. 35.	qualis vir fuerit. 65. & 422.
in Lublinski conuentu praesens, quo seditiosorum consilia spectent Regi significat, suadetque vt Cracouiam petat. 66.	militem e finibus Russiae praesidio Regi ducit. 73.
quod dehortantibus Rocossianis rationem reddit. 74.	ad Rocossianos legationem decernit. 124.
aliquot milites perfidiae reos castigat. 127.	eius cum

MEMORABILIVM.

cum Chodkieuicio & Potocijs amulatio. 130.	Palatini postulationem primus Regi significans in sinistram venit suspicionem. 140.
cur remissior fuerit in Rocossianis coercendis. 141.	ad Clusinum hoste longe numero impar Moschos cadit, capto Suiscio ipsorum Principe. 158.
cum exercitu Moldauiam ingreditur, re tamen prius ad Regem delata. 233.	eius cum LX. Turcarum & Tartarorum millibus ad Czoczoram conflictus. 234.
seditione in exercitu per calones orta ab hoste cum toto exercitu caditur. 236.	eius de Matthia Pstroconio iudicium. 244
<i>Status</i> rerum in Polonia mortuo Ioanne Rege Sueciae. 1.	& in alijs vicinis ditionibus anno Christi MDCIV. 23.
<i>Status</i> Reipublicae mutatione Principis corrigi non potest. 195.	inter <i>Status</i> Ecclesiasticum & saecularem in Polonia olim & nunc de loci praerogatiua contentio. 290.
<i>Status</i> quem quis uocatione diuina susceperit non facile deferendus.	333
<i>Statutum</i> Sigismundi I. de non taxandis bonis Ecclesiasticorum.	205
<i>Stipendium</i> maius quando & quare militi concessum in Polonia, multaue alia indulta.	197
<i>Stephanus</i> dum in Regem Poloniae assumeretur multa promissit. 41.	eius cum Sixto V. Pont. Max. de bello Turcis inferendo consilium. 186.
arces aliquot in Liuania & Lithuania a Moschis recuperauit.	155
<i>Stephanus</i> ex Praeposito Episcopus Plocensis in ordine VII. 323.	fuit natione Polonus. 324.
seruitutis iugum quo Nobilitas Poloniae olim tenebatur demere orsus est. ibid.	eius obitus. 325
<i>Stephanus</i> Boczkaius ad spem Regni Hungariae promotus.	35
<i>Stephanus</i> Chmielecius cum suis per medios Turcarum & Tartarorum acies euasit.	233
<i>Stephanus</i> Potocki Regis Cracouiam petentis comes. 67.	Lanckoronam arcem Regio firmat praesidio. 137
<i>Stiborius</i> I. Episcopus Plocensis in ordine XXXIII. vrgentibus Ducibus Masouiae electus, veritus ne promotio sua accelerata in disceptationem vocaretur, ab Urbano VI. Pont. confirmationem obtinuit. 352.	fuit gloriae saecularis quam iuris ecclesiastici tuendi appetentior. ibid.
<i>Stiborius</i> II. Episcopus Plocensis XXXIX. eligitur. 362.	eius genus & parentela. 363.
qui consecratus a Nicolao Episcopo Lacedaemonienfi moritur anno MCCCCLXXI.	ibid.
<i>Stiborius</i> Pielscius a maiori parte Capituli Episcopus Plocensis electus cur ius suum in alium transfuderit.	364
<i>Stocholmiam</i> Sigismundus III. appellit.	11
<i>Stradomia</i> oppidum.	7
<i>Strefelius</i> Suecus ad Hamersteinum captus & in triumpho ostentatus.	240.
<i>Subscribit</i> Nobilitas formulae a Rocossianis conceptae, sed certa conditione. 75.	<i>Subscribendi</i> ius in Cancellaria Regia quot & quibus committi debeat. 219
<i>Sudermania</i> Dux. Vide inter Carolos.	
in Suecia penes populum summa potestas. 15.	<i>Sueci</i> nouo exemplo postulant vt Regi conditiones praescribantur quibus regnum suscipiat. 16.
<i>Suecis</i> tribuendum est quod nihil certi de statu illius regni constitutum sit. 18.	<i>Sueci</i> mutationibus imperiorum obnoxij. ibid.
<i>Suecis</i> rebus constitutus Rex e Suecia mouet. 21.	<i>Sueci</i> ad IX. millia caesi a Polonis. 36.
<i>Suecus</i> intra XII. dies plura munitissima oppida vix quoquam resistente intercepit. 239.	<i>Suecorum</i> ad Hamersteinum clades, & alibi. 240.
non semper prosperos habuere successus. 241.	<i>Sueci</i> stipendio Sigismundi inuictorati suspectae fidei. 414.
res <i>Suetica</i> turbulentae.	414

INDEX RERVM ET VERBORVM

<i>Suentoslai</i> Kijouienſium Ducis filij quos Principatus gesserint.	178
<i>Suentopelcus</i> Volodimiri Kijouienſium Ducis filius à cæteris fratribus ditione ſua expulſus ad Boeſſaum Chobri confugit, cuius vaſallus fit.	154
<i>Suiones</i> vetuſtus Sarmatiæ & Gotthiæ populus.	316
<i>Suiſcius</i> Moſchus auctor conſpirationis contra Demetrium, 70. Princeps Moſchouiæ declaratur. 72. Moſchis inuiſus. 156. cum Carolo Sudermano conſpirat. 157. ad ſoluendam obſidionem Smolenſcensem progrediens à ſuis deſtitutus, in poteſtatem Sigifmundi III. venit. 158. à quo vitâ functus Mauſoleo condecoratus eſt.	476
<i>Summa</i> eorum quæ à Rocofſianis petebantur. 80. <i>Summa</i> litterarum Ianuſſij Oſtrogi. 85. <i>Summa</i> eorum quæ à Rege in conuentibus particularibus proponebantur. 110. <i>Summa</i> legationis Rocofſianorum ad Cardinalem Macieuium. 144. <i>Summa</i> à Rege propoſitorum præcipuis Senatoribus Cracouiæ euocatis.	147
<i>Supplex</i> Radiuili intercepta ac variæ ſcripturæ repertæ.	132
<i>Suſpicion</i> es leues ob quas Palatinus ciuilem motum concitauit. 96. harum origines oſtenduntur, 98. eaſque Palatinus ſcripto declarat. 101. ea tamen à multitudine Rocofſiana approbatæ. 121. <i>Suſpicio</i> de Sigifmundo III. quaſi regnum Poloniæ ad Auſtriacos transferre vellet, concepta reſellitur. 410. & ſeq. <i>Suſpicion</i> es grauiffimæ de minùs ſyncera Bethlemi erga Regem Poloniæ voluntate, vnde ortæ.	436
<i>Sutori</i> , Internuntij partes detulit Ludouicus XI. Gallorum Rex.	473
<i>Sydonius</i> Apollinaris, quis.	22
<i>Synodus</i> Prouincialis Petricouiæ celebratur. 142. <i>Synodo</i> Lencicienſi interfuit Epifcopus Vratiſlauienſ.	166

T.

T <i>Arnonia</i> Epifcopo Culmenſi donata.	336
<i>Tarnouius</i> . Vide inter <i>Ioannes</i> .	
<i>Tartaria</i> diſtat à Cracouiâ CL. miliaribus germanicis. 238. <i>Tartari</i> qualis gens 341. 491. à Zolkieuio cæſi. 35. duodecim Ruſſiæ Duces vno prælio delent & partem Ruſſiæ occupant. 154. impunè per Poloniam, Vngariam, Germaniam &c. graſſantur. 208. 341. <i>Tartarorum</i> origo ad Hebræos vel Chaldæos referenda. 342. quo anno Poloniam vniuerſam cæſo Henrico Henrici Barbatii filio depopulati ſint. ibid. alij ſunt Aſiatici Scytici; alij Europæi. 341. <i>Tartaros</i> à Regno Poloniæ coërcuit Sigifmundus III. 491. & ſeq.	
<i>Tatta</i> ferè omni linguâ idem eſt quod pater.	341
<i>Teiſelius</i> Suecus captus & in triumpho oſtentatus.	240
<i>Temeritas</i> præcipuorum Rocofſianæ factionis.	122
<i>Tempeſtate</i> diſiecta Polonorum claſſis & copiæ.	108. 413
<i>Templum</i> Raziſij inchoatum, multum per Pſtroconium iam infirmum promotum, à quo perfectum ſit. 430. <i>Templum</i> Honori & Virtuti dicarunt Romani, interiecto tantum diuiſum pariete.	472
quo <i>Tempore</i> maius ſtipendium militi in Polonia conſeſſum. 197. <i>Temporum</i> iniquitas plurimum de libera agendi poteſtate Epifcopis derogauit.	275
<i>Tergiuverſatio</i> Palatini Crac. & Radiuili.	93. & 94
<i>Teſtamento</i> condito curam fui permittit Medicis Pſtroconius.	429
<i>Teutonicum</i> ius quomodo in Poloniam introductum ſit.	207
<i>Theodorus</i> Baſilij Moſchouiæ Principis filius.	28
<i>Theodoſio</i> Imperatori grata fuit reprehendiſſiõ S. Ambroſio ſibi facta.	275
<i>Theſaurarius</i> Poloniæ qualis eſſe debeat.	47. 52.

Tho-

MEMORABILIVM.

<i>Thomas</i> I. dictus Tomka Epifcopus Plocenſis XXII. moritur.	344
<i>Thomas</i> Drohoiuius auunculus Herburti, cum Stadnicio concurrens, haſtâ tranſfigitur.	103
ad <i>Thomam</i> Zamofcium Paræneſis dum Vice-cancellarius Regni renunciaretur. 214.	
<i>Tomicius</i> . Vide inter <i>Petros</i> .	
<i>Tonſori</i> Legati partes à Ludouico XI. Gallorum Rege delatæ.	473
<i>Topaſius</i> myſticè.	272
<i>Torunia</i> , Rex honorificè exceptus.	8
<i>Transactio</i> Sigifmundi III. cum Rocofſianis. 101. <i>Transactio</i> Caſimiri Regis Poloniæ cum Ioanne & Carolo Regibus Bohemiæ an valida. 169. <i>Transactio</i> de Sileſia inualida eſſe oſtenditur. ibid. <i>Transactio</i> quædam inter Plocensem & Culmenſem Epifcopos.	345
<i>Tumultus</i> Dantiſci excitatus exiſtente ibi Sigifmundo III. 9. & Stoccholmiæ. 14. Cracouiæ in palatio Regio. 62. <i>Tumultus</i> inter Rocofſianos. 75. noui <i>Tumultus</i> initia in maiori Poloniâ. 107. Vide <i>Seditio</i> .	
<i>Turca</i> de inferendo Hungariæ bello conſilia agitant. 7. quod aliquot annis variâ fortunâ geſtum. ibid. <i>Turca</i> & Tartari à Zolkieuio ad Czoczoram cæſi. 234. odio infaſtæ in Polonos expeditionis Oſmanum Imperatorem interfecerunt. 237. ſolent circumcidi. 342. cum quadringentis millibus & centum viginti millibus Tartarorum Poloniæ imminent. 483. eos vinci poſſe docuit Sigifmundus III. 485. ingenti clade acceptâ inglorij recedunt.	ibid.
<i>Tutoris</i> dandi ius in Polonia arbitrio Cancellariorum permiſſum, & quid in hoc aduertendum.	220
<i>Typus</i> Helix ſacrificantis.	255
<i>Tylicius</i> . Vide inter <i>Petros</i> .	
<i>Tyra</i> fluuius ditiones Polonicas à Turcicis dirimit.	188

V.

V <i>Alachia</i> nouis motibus agitata.	138. & 139
<i>Valentini</i> Kalinovſki perſuaſione multi ex Regio exercitu in Moldauiâ degente, deſerto Zolkieuio fugâ ſibi conſulentes à Valachis cæſi. 234. & 235	
<i>Valetudinis</i> ſpiritualis magis quam corporalis ſollicitus eſt Matthias Pſtroconius.	429
<i>Vandalia</i> , pars Sarmatiæ nunc Polonia dicitur. 302. <i>Vandalorum</i> quàm latè olim patens imperium.	305
<i>Vandalus</i> fluuius.	302. & 304
<i>Varca</i> oppidum Poloniæ. 125. ibi Sigifmundus III. cum exercitu Rocofſianos aſſecutus eſt.	426
<i>Varna</i> nobile Turcarum emporium.	35
<i>Varſavia</i> ciuitas Poloniæ aſit. 121. <i>Varſauienſe</i> Capitulum Sigifmundo III. capto Smolenſco congratulatur.	465
in <i>Variam</i> fluuium prolapſus Pſtroconius.	399
<i>Vdo</i> Archiepiſcopus Magdeburgenſis ſeuere punitus.	265
de <i>Veſtigalibus</i> mercatorum in Poloniâ querelæ. 48. ſed iniuſtæ.	55
<i>Velleris</i> aurei inſigne detulere Sigifmundus I. & III. Poloniæ Reges.	174
<i>Venceslaus</i> Imperator ratione Sileſiæ ſubſidia contra omnes hoſtes Vladiflao Iagellioni pollicitus.	170
<i>Venceslaus</i> Rex Bohemiæ quâ ratione Vratiſlauiâ potitus.	168
<i>Venceslaus</i> Droſinſcius ad Amurathem III. Turcarum Imperatorem legatus, 6. quomodo legationem obierit.	7

X y 4

Venceslaus

INDEX RERVM ET VERBORVM

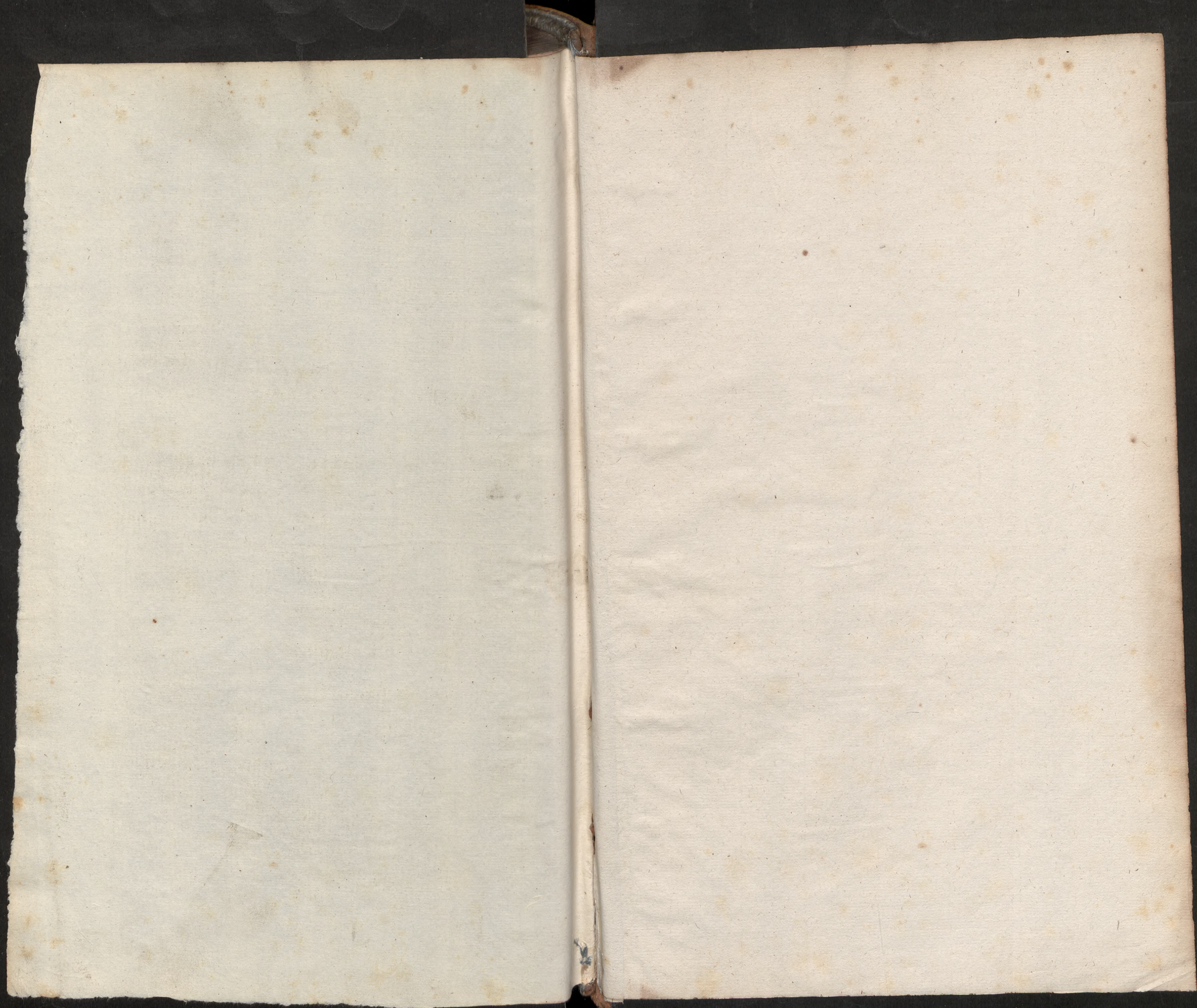
<i>Venceslaus</i> Gizicki iudex terræ Sochaczouienſis.	360
<i>Venda</i> oppidum quantum à Vormito diſtet.	241
<i>Verba</i> à Senatu Palatino præſcripta quibus Regem deprecaturus erat.	149
<i>Verecundiam</i> facit clementia regentis.	476
<i>Vernerii</i> Epifcopi Plocenſis in ordine X. genus & virtutes 332. à Bieniaſſo quodam trucidatur.	333
in <i>Vestitu</i> Pontificis antiquæ legis typus perfectionis Epifcopi nouæ legis adumbratus.	272
ad <i>Vice-cancellarium</i> , Cancellario cum abſente tum præſente quæ pertineant.	216.
<i>Victoria</i> Sigifmundi III. contra Rocofſianos. 426. aliæ. 482. 491. <i>Victoris</i> titulum nemo veriùs uſurpare poteſt quàm Sigifmundus III.	485
ſub <i>Victore</i> III. Pont. Max. bellum contra Saracenos cceptum eſt. 324. qui vno tantum anno Sedi Romanæ præfuit.	ibid.
<i>Victorinus</i> Leſnicki cum aliquot alijs ad Rocofſianos tranſcurrens, 125. capitali ſententiâ damnatus.	127
<i>Vienna</i> quaſi Viedna, quòd in eâ beneficæ habitarent; vel Wieden, quaſi quòd illuſtrior appareat ſic appellata.	465
<i>Vincentij</i> I. Przeræbſki Epifcopi Plocenſis XLIII. clarum genus. 369. quinquennio ſummâ cum laude geſto Epifcopatu ad Sedem Vladiflauienſem tranſlatus eſt.	ibid.
in <i>Violatores</i> Templi Cathedralis Præmiſſien. animaduerſum.	417
<i>Vires</i> Polonorum maiores quàm Suecorum.	440
<i>D. Virgo</i> cuidam agonizanti apparet & ab inferno liberat.	267
<i>Virtus</i> eſt cauſa honoris. 472. <i>Virtutum</i> omnium prima & præcipua fundamenta Pietas & Religio.	470
<i>Viſitare</i> Diœceſim munus Epifcopale. 279. in <i>Viſitandâ</i> Diœceſi quid Epifcopo præ oculis habendum. 281. qualis vitæ ratio inſtituenda. ibid. eius familia quâ morum probitate & modeſtiâ præſtare debeat. 285. <i>Viſitationis</i> Etymon & definitio. 280. <i>Viſitandæ</i> Eccleſiæ quouis biennio; ſed non in Polonia. 280. <i>Viſitatores</i> ſtrenui ſuarum Eccleſiarum in Polonia. ibid. 243. in quos inquirere debeant.	288
<i>Viſlicia</i> oppidi ſitus. 73. in <i>Viſlicienſi</i> conuentu quomodo inter partes conuentum.	70
<i>Viſnioniecy</i> Regij Præfecti 3. in tumultu Moſchouitico virtus.	71
<i>Viſtula</i> fluuij exundatio percommoda Sigifmundo III. Dantiſcum nauiganti. 7. tunc & aliàs portentofa.	ibid.
<i>Vitus</i> Epifcopus Plocenſis XIII. è Ianinâ familiâ ortus, fundatis tam virorum quàm mulierum monaſterijs in viuis eſſe deſijt.	334
<i>Vladiflai</i> Poloniae Principis ſingularis indoles. 39. hunc Moſchi in Principem ſibi dari petunt. 158. nondum Regni coronam aſſecutus, Ottomanicam Lunam inobſcurauit aut cruentauit. 456. & 447. eius aduerſus Turcas & Tartaros ad Chocimum geſta præclara. 484. illo in Regem electo felix Polonia. 287. nemo Ordinum fuit qui eum Regem non poſceret. ibid.	324
<i>Vladiflaus</i> Hermanus ab Urbano II. Pont. Max. obtinuit vt Eccleſiæ Plocenſi poteſtas eligendi Epifcopum eſſet.	324
<i>Vladiflaus</i> lagiello Huſſitarum rabiem à Sileſiâ arcuit. 159. ei Ruſſiæ Duces ſidem iurarunt. 181. ipſo ad domandos Turcas intento Moſchi magnam Ruſſiæ partem ademerunt. 182. quâ conditione in Regem Poloniae aſſumptus. 183. reprehentionem Epifcopi æquo animo tulit. 275. cum Solimano primo feliciter pugnans, tandem penè victor glorioſè occubuit.	482
<i>Vladiflaus</i> Loſticus rerum in Polonia potitus, 168. ius redintegrandæ Coronæ Regiæ Apoſtolicæ auctoritate conſeſſum obtinuit.	348

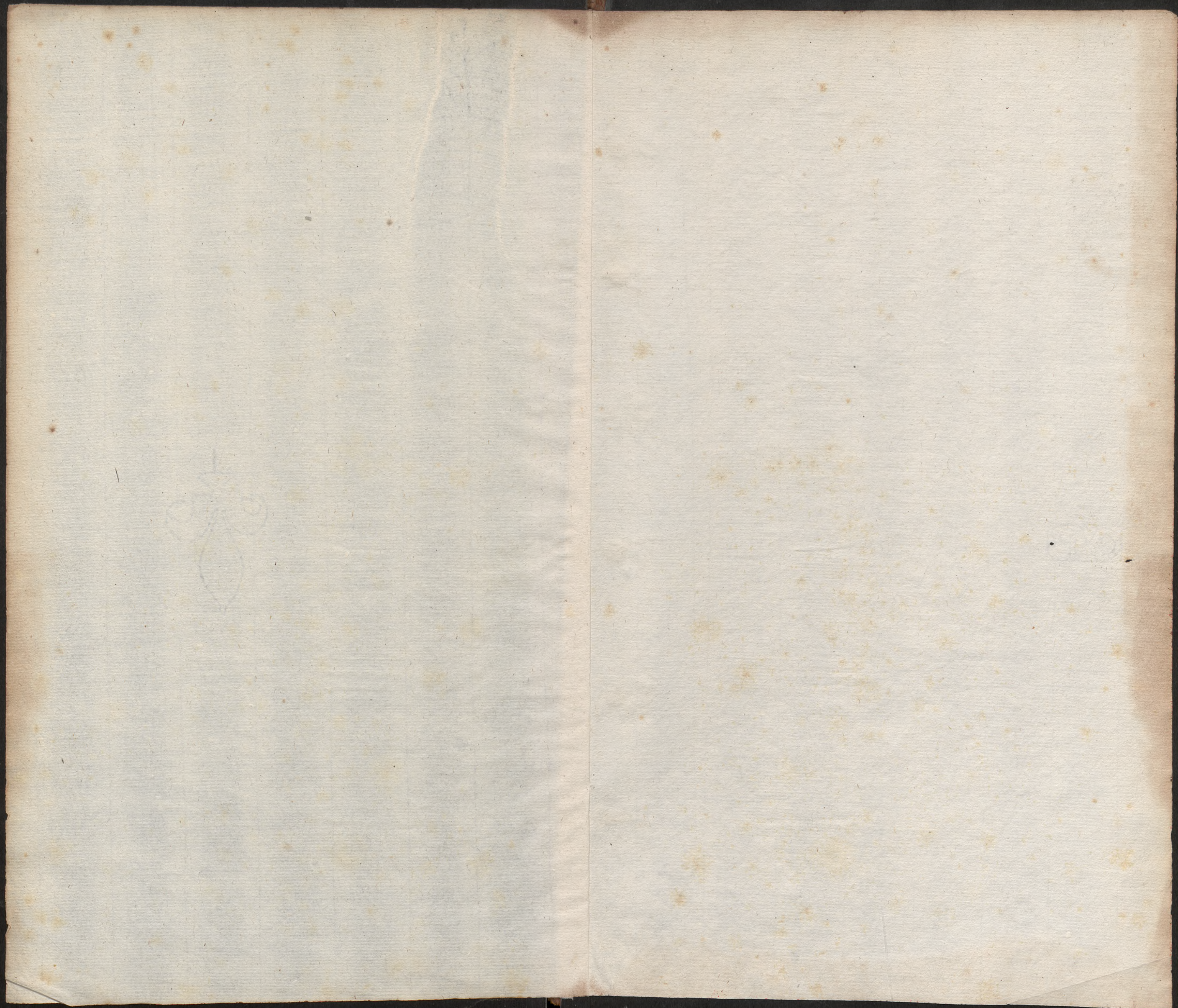
Vladiflai

MEMORABILIVM.

<i>Vladiflai</i> , filij Boeſſai Criuouſti, tempore Regnum Poloniae in minores partes diuiditur.	335
<i>Vlodimirus</i> Halicienſum Dux Polonis fidem iurat & ijs pugnantis ſuppetias fert. 180. ſed immemor iuriſiurandi Polonis bellum inferit, ab ijsque vincitur & occiditur.	ibid.
<i>Vnieiouna</i> oppidum in territorio Siradienſi. 333. <i>Vnieiounenſis</i> Arx.	107
<i>Vocationis</i> Diuinæ in ambiendo Epifcopatu ſingularis habenda ratio. 264. <i>Vocati</i> à Deo ad Epifcopatum, & non vocati qui differant.	269
<i>Volboria</i> oppidum Epifcopi Vladiflauienſis.	428
<i>Volodimirus</i> Suentofſlai ex concubina filius Kiiouix Dux inter filios XII. dominum partitus. 153. 154. & 178. hic caſis fratribus vicinos populos domat, & Corſonum Imperatori Conſtantinopolitano eripit.	178
<i>Volfcius</i> . Vide inter <i>Petros</i> .	241
<i>Vormitum</i> oppidum quantum à Vendâ diſtet.	241
<i>Votum</i> vouens ſe quolibet die Sabbathi ieiunaturum, ſummum vitæ diſcrimen euafit. 390. <i>Vouens</i> infantem penè ſuffocatum ſacro altari ſe addicturam vitæ reſtitutum recepit. 399. <i>Votum</i> Sigifmundi III. de Æde D. Michaeli conſtruendâ in Arce Smolenſco.	448
<i>Vpſalia</i> olim primaria totius Sueciæ ciuitas. 15. ibi coronatio Sigifmundi III. Regis Sueciæ peracta.	18
<i>Vranſco</i> villa Poloniae. 132. vbi inter Regios & Rocofſianos pugna.	426
<i>Vratiſlauenſis</i> Epifcopatus à Regibus Poloniae fundatus. 163. <i>Vratiſlaniâ</i> , quâ ratione Venceſlaus Bohemiæ Rex potitus.	168
<i>Urbani</i> II. Pontifex Maximus confirmat Stephanum Epifcopum Plocenſem à Clero electum; cum antea ſimplici Romanorum Pontificum prouiſione Epifcopi Plocenſibus darentur. 324. multum laborauit vt Machumetanos poſſeſſione Terræ ſanctæ deijceret.	452
<i>Urbani</i> IV. Pontif. Maxim. ijdem conatus, ſed impares ſucceſſus.	ibid.
<i>Vriel</i> Gorcanus Epifcopus Poſnanienſis.	283
<i>Vxores</i> Sigifmundi III. Polon. Regis, virtutibus, ſœcunditate, &c. pares. 477. & 493.	
<i>Woytechus</i> . Vide S. <i>Adalbertus</i> .	X.
<i>Xenodochia</i> conſtructa & prouentibus dotata.	418
<i>Zamoſciana</i> in Regem fidei conſtantia.	34
<i>Zamoſcius</i> Regni Cancellarius. Vide inter <i>Ioannes</i> .	
<i>Zaraba</i> ob cædem Præmiſſai maioris Poloniae Ducis quam notam patrati ſcleris tenuerint.	347
<i>Zauifſæ</i> Curoſuanci Epifcopi Cracouiienſis infelix exitus.	265
<i>Zbigneus</i> Cardinalis moleſtus Vladiflao Jagelloni, ab eodem tamen liberis ſuis tutor conſtitutus.	275. & 291
<i>Zbigneus</i> pater Matthiæ Pſtroconſki.	398
<i>Zbigneus</i> Vladiflai Hermani ex concubina filius.	327
<i>Zborouiorum</i> factio vnde orta. 405. in electione noui Regis poſt mortem Stephani fauebat Auſtriæ.	406
<i>Zerbzydowski</i> . Vide inter <i>Nicolaos</i> .	62
<i>Zienieuičius</i> quidam familiaris Radiuili.	334
<i>Ziliſlaus</i> Archiepiſcopus Gneſnenſis.	166
<i>Zirolaus</i> Vratiſlauenſ. Epifcopus.	
<i>Zoſkieuius</i> . Vide inter <i>Staniflaos</i> .	461
<i>Zycho</i> caret Varſauiæ.	

F I N I S.

1741
Bell and Tolern

